

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

OL 14.387.31

**Harvard College
Library**

**FROM THE BEQUEST OF
JOHN HARVEY TREAT
OF LAWRENCE, MASS.
CLASS OF 1862**

Bund

TIMOTHEUS ÄLURUS'
DES PATRIARCHEN VON ALEXANDRIEN
WIDERLEGUNG
DER AUF DER SYNODE ZU CHALCEDON
FESTGESETZTEN LEHRE

ARMENISCHER TEXT

MIT DEUTSCEM UND ARMENISCHEM VORWORT, ZWEI TAFELN
UND DREIFACHEM REGISTER

HERAUSGEGEBEN

VON

LIC. DR. KARAPET TER-MĒKĒRTTSCHIAN

UND

LIC. DR. ERWAND TER-MINASSIANTZ

ARCHIMANDRITEN IN ETSCHMIADSIN

LEIPZIG

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1908

P

TIMOTHEUS ÄLURUS'
DES PATRIARCHEN VON ALEXANDRIEN
WIDERLEGUNG
DER AUF DER SYNODE ZU CHALCEDON
FESTGESETZTEN LEHRE

ARMENISCHER TEXT

MIT DEUTSCHEM UND ARMENISCHEM VORWORT, ZWEI TAFELN
UND DREIFACHEM REGISTER

HERAUSGEGEBEN

VON

LIC. DR. KARAPET TER-MĒKĒRTTSCHIAN

UND

LIC. DR. ERWAND TER-MINASSIANTZ

ARCHIMANDRITEN IN ETSCHMIADSIN

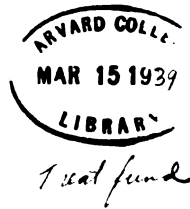

LEIPZIG

J. C. HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG

1908

SL 44387.31
OL-44231.2.30

**Das ganze Buch, außer Titel und deutschem Vorwort, ist in der Klosterdruckerei
von Etschmiadsin gedruckt worden.**

DEN HOCHHEHRWÜRDIGEN THEOLOGISCHEN FAKULTÄTEN

ZU

MARBURG UND GIESSEN

FÜR DIE IHNEN VERLIEHENE LIZENTIATENWÜRDE

MIT DANKBARKEIT GEWIDMET

VON DEN HERAUSGEBERN

Vorwort.

Wegen des ausführlichen armenischen Vorwortes, das hinter diesen Zeilen folgt, darf ich mich an dieser Stelle kürzer fassen.

Auf diese Schrift des Timotheus Älurus, des Patriarchen von Alexandrien, hat zuerst Lic. Dr. Karapet Ter-Mökërttschian im Jahre 1897 aufmerksam gemacht; und weil er die Bedeutung der Schrift besonders für das Verständnis des Monophysitismus voll würdigte, begann er sie aus der einzigen, sehr alten, zum Teil schon verdorbenen Pergamenthandschrift abzuschreiben, um die Herausgabe fertigzustellen. Er wurde aber durch anderweitige Arbeiten daran gehindert, bis nach 10 Jahren, im Jahre 1906, der Unterzeichnete sich bereit erklärte beizuspringen und der Erzbischof Sukias Parzian die Druckkosten bereitwillig übernahm. Nach mühsamer und ermüdender Arbeit ist es uns endlich vergönnt, die Schrift des Timotheus Älurus dem gelehrten Publikum vorzulegen.

Ich erachte es für unnötig, an dieser Stelle auf die Persönlichkeit und Lebensschicksale des Timotheus Älurus († 31. Juli 477) einzugehen. Wer sich über ihn unterrichten will, der kann alles Nötige im Artikel „Monophysiten“ von G. Krüger in der PRE³, Band 13, S. 377—380 beisammen finden. Ich möchte daher hier nur kurz von seinen Schriften handeln.

Es ist bekannt, daß Timotheus Älurus Anfang 460 in die Verbannung nach Gangra und dann nach Cherson wandern mußte, wo er über 15 Jahre blieb. In diesen langen Jahren der Verbannung saß der überzeugte Monophysit nicht müßig. Er verfaßte Abhandlungen und stellte die Zeugnisse der Väter gegen das Konzil von Chalcedon und die von ihm festgesetzte Zweinaturenlehre zusammen. Aus dieser von uns herausgegebenen Schrift (S. 329—330) erfahren wir, daß er ein anderes Werk verfaßt hat: „Ein Buch der Worte Gottes, wie ich es gelernt habe von hl. Evangelisten und hl. Aposteln und hl. Propheten und von den hl. Erzbischöfen“. Der Zweck jenes nicht vorhandenen und dieses in 2 Teile zerfallenden Buches (S. 1—52 und 52—Ende) ist nach seinen Worten: seine Anhänger und diejenigen, die die Wahrheit sehen wollen, von der Lehre der Synode zu Chalcedon fernzuhalten. Besonders bedeutsam ist an dieser Schrift die Tatsache, daß wir daraus erfahren, daß Timotheus Älurus und seine Anhänger mit Eutyches

nichts zu tun haben wollen und ihn sogar unter ausdrücklicher Nennung seines Namens verdammen (S. 145, 146, 170 und 239). Diese Tatsache mögen jetzt diejenigen nicht mehr außer acht lassen, welche bis jetzt gewohnt waren, Eutychanismus und Monophysitismus ohne weiteres zusammenzuwerfen.

Es ist uns leider nicht möglich geworden zu untersuchen, in welchem Verhältnis die von uns herausgegebene zweiteilige Schrift zu jenem Werke des Timotheus steht, das in einer alten syrischen Handschrift (vom Jahre 562) des British Museum erhalten geblieben ist¹. Fr. Loofs, der die Fragmente des Nestorius herausgegeben hat², hat auch aus jener syrischen Handschrift die Stücke des Nestorius herausziehen lassen. Jene Fragmente entsprechen nur z. Teil denen, die in diesem Werke vorliegen. Meist sind sie aber verschieden und rufen deshalb die Meinung hervor, jenes sei ein anderes Werk des Timotheus Älurus, vielleicht das oben erwähnte, armenisch nicht erhaltene Werk.

Einige Briefe von Timotheus sind auch bei Zacharias Rhetor erhalten geblieben. Man braucht nur Zach. Rhetor S. 38—51 den Brief des Timotheus Älurus³ durchzulesen, um sich davon zu überzeugen, daß Timotheus selbst von dieser, von uns herausgegebenen Schrift Gebrauch gemacht hat und die Zeugnisse der Väter, die er hier sammelt, dort ausgeschrieben hat. Vgl. z. B. ein Stück des Julius von Rom, hier S. 9, bei Zach. Rhetor S. 42. Ein Ambrosiusfragment, hier S. 18, dort 48. Fragmente des Gregorius Thaumaturgus, hier S. 20—21, 60, dort 44. Basilius der Große, hier S. 21, dort 45. Johannes Chrysostomus, hier S. 77, dort 47 usw.

Bei Zach. Rhetor⁴ finden wir auch ein Fragment des Briefes des Dioskoros an Sekundianos, welches auch in unserm Buche steht, vor einem Fragment aus dem Briefe an die Mönche des Hennatons⁵.

Timotheus Älurus wurde durch seine Tätigkeit und Schriften für die Monophysiten so bedeutend, daß er einfach mit Cyrill und Dioskoros genannt wird, auch in der armenischen Literatur. So nennt ihn einen orthodoxen Vater und Märtyrer der bedeutende armenische Kirchenlehrer Wr̄tanes Kertogh (Ende des 6., Anfang des 7. Jahrhunderts)⁶, und seitdem behauptet er diese seine Stellung in der armenischen

1) Cod. Mus. Britt. Addit. 12156. Vgl. W. Wright, Catal. S. 639—648.

2) Nestoriana. Die Fragmente des Nestorius gesammelt, untersucht und herausgegeben. Halle 1905.

3) Die sog. Kirchengeschichte des Zacharias Rhetor; in deutscher Übersetzung hrsg. von K. Ahrens und G. Krüger. Leipzig 1899.

4) A. a. O. S. 6—8; vgl. Anm. S. 304.

5) Siehe Timotheus, Widerlegung, S. 278.

6) Buch der Briefe, Tiflis 1901, S. 91, 94.

Kirche. Er wird demnach oft erwähnt in der dogmatischen Literatur¹, auch von solchen Männern wie Stephanus Philosophus von Siunik² (8. Jahrhundert) und Kirakos von Ganzak³ (13. Jahrhundert).

Von besonderer Bedeutung ist die Frage nach der Übersetzung dieser Schrift des Timotheus Älurus ins Armenische. Es ist von vornherein klar, daß eine solche Arbeit nur dann übersetzt wird, wenn sie notwendig gebraucht wird. Das ganze Buch ist gegen das Konzil zu Chalcedon und den Tomos Leonis verfaßt. Ein solches Buch konnte also ins Armenische übersetzt werden, als die Streitigkeiten um die Lehre von Chalcedon auch in Armenien Eingang gefunden hatten, nachdem das Henotikon Zenos hier angenommen wurde. Demnach konnte das Buch nicht vor 506, der Synode des Babken zu Dwin, übersetzt worden sein; aber auch nicht nach 554, der zweiten Synode zu Dwin, unter Katholikos Nerses II⁴, da ja, wie wir gesehen haben, Ende des 6., Anfang des 7. Jahrhunderts Timotheus' Buch als schon armenisch vorhanden erwähnt wird⁵.

Außerdem haben wir auch ein ausdrückliches Zeugnis des Patriarchen Photius von Konstantinopel (24. Dez. 858—25. Sept. 867; wiederum 878—Dez. 886), wonach diese Schrift des Timotheus Älurus unter Katholikos Nerses II, also um die Mitte des 6. Jahrhunderts, ins Armenische übersetzt worden ist⁶. Da bei Photius auch Abdišo der Syrer⁷ genannt wird, der als eifriger Vorkämpfer des Monophysitismus bekannt ist, so liegt die Vermutung nahe, daß diese Schrift des alexandrinischen Patriarchen durch sein Anstiften und tatkräftige Mitwirkung übertragen worden ist. Damit ist m. E. die Zeit der Übersetzung dieser „Widerlegung“ ins Armenische endgültig festgestellt.

Die Bedeutung der Schrift des Timotheus Älurus für die armenische Literatur ist die, daß sie eine Art armenisch für die dogmatischen Ausdrücke geschaffen hat, die seit dem 6. Jahrhundert im Gebrauch sind. Außerdem hat diese Schrift für die armenischen Theologen als Fundgrube gedient, woraus sie ihre Waffen entnahmen und sich zum Kampf gegen das Chalcedonense rüsteten. Deshalb ist die Schrift auch

1) Buch der Briefe, S. 259, 300, 491.

2) A. a. O. S. 329.

3) Kirakos von Ganzak, Venedig 1865, S. 21.

4) Vgl. über die beiden Synoden zu Dwin Erwand Ter-Minassiantz, Die armenische Kirche in ihren Beziehungen zu den syrischen Kirchen. Leipzig 1904. S. 30—54.

5) Buch der Briefe, S. 101, 103, 126, 140.

6) Brief des Photius an Zacharia, Katholikos der Armenier. Vgl. Правосл. Палест. Сборникъ. XI, 1; Петербургъ 1892, hrsg. von A. Papadopoulos-Kerameus. S. 179—210; uns interessiert S. 180—181.

7) Vgl. über ihn Erwand Ter-Minassiantz, Die armen. Kirche, S. 42—48.

so früh ins Armenische übertragen worden. Die unzähligen Zitate, die daraus entnommen sind, werden wir hier nicht aufführen. Es werden einige markante Beispiele genügen. So finden wir schon bei Maṭusala (7. Jahrh.)¹ das Fragment des Gregorius Thaumaturgus². Ein Fragment des Cyrill³ finden wir bei Johann Ozniensis (8. Jahrh.)⁴, ein Fragment des Julius von Rom⁵ bei Chosrowik (8. Jahrh.)⁶; ein anderes von demselben Julius von Rom⁷ bei Katholikos Sahak (7. Jahrh.)⁸.

Dasselbe Verhältnis finden wir auch bei Nerses Schnorhali (12. Jahrhundert) zu Timotheus Älurus. Man braucht nur einige Zeilen aus seinem Briefe an Jakob d. Syrer zu lesen, um sich von der Richtigkeit unserer Meinung zu überzeugen⁹. Auch die noch unedierte Schrift des Anania von Şanahin (11. Jahrh.) „gegen die Zweinaturenlehrer“ bringt eine große Zahl von Zitaten aus verschiedenen Vätern, wie Irenäus, Gregorius Thaumaturgus, Julius von Rom, Johannes Chrysostomus, Athanasius, Cyrill, die großen Kappadocier usw., die sich alle bei Timotheus finden (vgl. z. B. das große Fragment des Julius von Rom, hier S. 259—262). Aller Wahrscheinlichkeit nach hat Anania von Şanahin die Schrift des Timotheus benutzt.

Das Gesagte möge für die Bedeutung des Werkes des Timotheus Älurus für die armenische Literatur zeugen. Die zahlreichen Fragmente aber, die in dem Buche vorhanden sind, besonders auch die Stücke aus den Schriften der „Häretiker“, die als „Lästerungen“ eingeführt werden, können auch für die allgemeine christliche Literatur von Bedeutung sein. Sie müssen deshalb erst daraufhin untersucht werden. Leider fehlen uns hier, in Etschmiadsin, die Mittel zu solch einer Untersuchung.

Speziell für die armenische Literatur und Sprache hat die Übersetzung dieser Schrift noch die Bedeutung, daß sie endgültig zeigt, wie grundlos die Annahme ist, das 6. Jahrhundert sei für die armenische Literatur fruchtlos und eine Zeit des Niederganges gewesen (siehe noch F. N. Fincks sehr minderwertige Geschichte der armenischen Literatur, Literaturen des Ostens, VII 2, und die orientalischen Literaturen in „Die Kultur der Gegenwart“ I 7, wo er mit bewunderungswürdiger Leichtfertigkeit alles das nachsagt, was andere schon längst gesagt

1) Vgl. Stephanus Orbelian, ed. Schahnazarian, S. 166.

2) In diesem Buche, S. 20, Zeile 25—30.

3) Hier, S. 179.

4) Johann Oznezi's Werke. Venedig 1833. S. 51.

5) Hier, S. 261.

6) Chosrowik, Werke. S. 179.

7) Hier, S. 132 f.

8) Katholikos Sahak im Buch der Briefe. S. 446 f.

9) Vgl. Timotheus S. 190, 219, 226—229 mit Nerses Schnorhali's Briefsammlung. Etschmiadsin 1805. S. 320, 326, 327—329.

haben und was jetzt für die Kenner der armenischen Literatur seit langem überholt ist). Wir sehen im Gegenteil, daß zu der ganzen dogmatischen Schriftstellerei der Armenier — und das ist einer der reichhaltigsten Abteilungen der armenischen Literatur — gerade im 6. Jahrhundert der Grund gelegt worden ist.

Die armenische Übersetzung der Schrift des Timotheus Älurus ist aus dem griechischen Original erfolgt. Das wird bezeugt und erwiesen nicht nur durch zahlreiche Wortbildungen nach griechischem Muster, besonders mit Präfixen, sondern auch durch die Schriftstellen, die zumeist dem griechischen Original entsprechen. Aber auch die ganze Farbe und Ausdrucksweise der Übersetzung spricht dafür, daß die armenische Übersetzung aus dem Griechischen geflossen ist. Das wird auch durch eine Vergleichung der Nestoriusfragmente klar. Hier sieht man wieder, daß unsere Nestoriusfragmente den griechisch, nicht syrisch erhaltenen Fragmenten entsprechen. Vgl. Timotheus' Widerlegung, S. 100, 109 und 151 mit Fr. Loofs, Nestoriana, S. 234₁₆—235₅; 273₁₈—274₁₇; 275₉₋₁₁.

Obgleich die Sprache der Übersetzung nicht mustergültig ist und von der Sprache eines Eznik, Eliše und der hl. Schrift sehr stark abweicht, ist doch diese Übersetzung auch für die Entwicklung der armenischen Sprache bedeutsam. So wird hier stets η gebraucht statt des späteren ζ ; ebenso h statt ξ ; auch Präfix z statt j usw.

Die Pergamenthandschrift — nach dem Katalog Karinians Nr. 1945, welche jetzt die Nr. 1988 trägt — schweigt völlig über ihre Entstehungszeit. Aber das Pergament ist so alt und stellenweise so verdorben, die wenigen renovierten Blätter aus Papier (im ganzen 7 Blatt vorn und 1 Blatt am Ende. Die ganze Handschrift besteht aus 321 Blättern; Größe der Blätter 29×18 , davon beschrieben $22\frac{1}{2} \times 13$) scheinen auch so alt zu sein, daß die Handschrift kaum nach dem 9. oder 10. Jahrhundert geschrieben und nach dem 12. Jahrhundert renoviert worden sein kann. Die zwei Tafeln, die wir beigegeben haben, mögen zeigen, wie die armenischen Buchstaben im 10. Jahrhundert und früher ausgesehen haben. Das erste Blatt ist verkleinert und nach langem Suchen deshalb gewählt worden, weil zum Glück auf ihm alle armenischen Buchstaben vorkommen. Das zweite Blatt ist nur die zweite kleinere Hälfte der betreffenden Seite, in Originalgröße der Buchstaben.

Die mühevollen Arbeit haben wir Herausgeber den Theologischen Fakultäten zu Marburg und Gießen als Dank für die uns verliehene Lizentiatenwürde gewidmet. Wir sind überzeugt, daß alle Mitglieder derselben die Notwendigkeit und den Wert dieser Arbeit voll würdigen werden.

Etschmiadsin, August 1908.

Erwand Ter-Minassiantz.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Տիմոթէոս Էլուրոսի կամ Կուզի այս գրուածքի հայերէն թարգմանութեան վրայ առաջին անգամ ուշադրութիւն է դարձրել Կարապետ Ժ. վարդապետը գեռ ևս 1897 թուին: Այդ թուականի «Արարատ»-ի Մայիս տետրակում (էջ 199—203) նա հրատարակեց Իրենիոսի մի քանի հատուածներ Մայր Աթոռի մատենադարանի Կարինեան ցուցակի № 1945 (նշ 1955, ինչպէս տպուած է Արարատում) ձեռագրից, որ այժմ կրում է 1988 համարը: Ուրիշների նման Կարապետ վարդապետն էլ սկզբում համարել է այդ ձեռագիրը «Վկայութիւնների մի ընդարձակ ժողովածու», որի սկիզբն ու վերջը պակաս է: Այդ սխալի պատճառն այն է, որ մագաղաթեայ ձեռագիրը սկզբից և վերջից կարկատած է թղթով և թեթև կերպով նայողի վրայ յիւրաւի թերի ձեռագրի տպաւորութիւն է անում, այն ինչ բնագրից գոնէ ոչ մի տող անգամ պակաս չէ երևում: Սակայն Կարապետ վարդապետը մի քիչ աւելի մանրամասն հետազոտելով ձեռագիրը, շուտով տեսնում է, որ իւր առաջ ունի Աղէքսանդրիայի պատրիարք Տիմոթէոս Կուզի գրուածքը Քաղկեդոնի ժողովի վարդապետութեան գէմ: Այդ մասին նա իսկոյն տեղեկութիւն է տալիս նոյն 1897 թուի «Արարատ»-ի Յունիս տետրակում (էջ 251—257), համառօտ կերպով պարզելով հեղինակի գործունէութեան և նրա գրուածքի նշանակութիւնը և մի քանի հատուածներ արտատպելով Ս. հայրերի վկայութիւններից: Ապա Կարապետ վարդապետը սկսում է արտագրել ձեռագիրը, հրատարակութեան համար պատրաստելու նպատակով,

բայց հաղիւ քառորդ մասը արտագրած, նա ստիպուած է լինում դադարեցնել գործը, տպագրութեան միջոց չունենալու և ուրիշ աշխատանքներով ծանրաբեռնուած լինելու պատճառով:

1906 թուականին ապա ընկերացաւ Երուանդ վարդապետը և շարունակեց արտագրութիւնը. իսկ երբ գերապատիւ Սուքիաս արքեպիսկոպոսը սիրալիւր կերպով յանձն առաւ տպագրութեան ամբողջ ծախքը՝ գործը յաջողութեամբ միասին յառաջ տարանք և ահա ամբողջ աշխատութիւնը դնում ենք գիտական աշխարհի դիմաց:

Որպէսզի հասկանալի դառնայ, թէ ինչ կարևորութիւն ունի այս գրուածքը և ինչպէս է եղել, որ նա Հայոց եկեղեցու դաւանաբանական գրականութեան մէջ դարագլուխ է կազմել և առաջնորդ ու օրինակ հանդիսացել հայ դաւանաբանների համար, պէտք է համառօտ կերպով ծանօթանալ հեղինակի՝ Տիմոթէոս Կուղի անձնաւորութեան ու գործունէութեան հետ¹:

Յայտնի է, որ Քաղկեդոնի ժողովը իւր վարդապետութեամբ արևելցիներին իրենց հաւատից զրկելուց զատ, աթոռից զրկել էր նաև մի բնութեան վարդապետութեան անյողզյող պաշտպան Աղէքսանդրիայի պատրիարք Դիոսկորոսին: Վերջինս իւր աքսորավայրն ուղեկցել էր ուրիշների հետ միասին նաև մի երէց Տիմոթէոս անունով: Այս Տիմոթէոսը, որին հակառակորդները իւր վտիտութեան համար² Δίλοσρος (այդ պատճառով էլուրոս), այսինքն Կատու (այդտեղից հայերէն Կուղ կոչումը) անունն են տուել, այժմ դառնում է եզրպտական միաբնակութեան պարագլուխը և աշխատում է ամեն կերպ հեռու պահել իւր հօտից քաղկեդոնականութիւնը: Թէ որքան մեծ է

1) Տես նրա մասին ընդհանրապէս G. Krüger, Artikel « Monophysiten » Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche. 3. Auflage. Band 13. Leipzig 1903. S. 377—380.

2) Die sogenannte Kirchengeschichte des Zacharias Rhetor. in deutscher Übersetzung herausg. von K. Ahrens u. G. Krüger, Leipzig 1899. IV 1. էջ 23, 24 շար.

եղել նրա ազդեցութիւնը և դործունէութեան հետեանքները, երևում է այն հանգամանքից, որ ժամանակակիցները նրան Տիմոթէոս Մեծ անունն են տուել¹։

Տիմոթէոս էլուրոսը բարեկամական յարաբերութեան մէջ էր եղել արգէն Կիւրեղ Աղէքսանդրացու հետ և հրատարակել էր նրա գրուածքները՝ ինչպէս երևում է խմբագրութեանը փոքր ինչ մոնոֆիզիտական գունաւորութիւն տալով²։ Սրան, հակառակ կայսերական քաղաքականութեան ազդեցութեամբ ընտրուած Պրոտերիոսի, մեծ խռովութեամբ ու աղմուկներով Աղէքսանդրիայի պատրիարք են ընտրուած և եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն տալիս։ Պրոտերիոսին օգնութեան է գալիս թէև գինուորական ոյժը և Տիմոթէոսը ստիպուած է լինում առ ժամանակ հեռանալ քաղաքից, բայց նրա կուսակիցները շուտով յաղթող են հանդիսանում, Տիմոթէոսը կրկին վերադառնում է, 457-ի գատկին սոսկալի խռովութեան ժամանակ սպանւում է եկեղեցում Պրոտերիոսը և նա դառնում է Աղէքսանդրիայի անվիճելի պատրիարքը։ Պատրիարքական աթոռը բարձրանալուն պէս նա անմիջապէս սկսում է իւր իշխանութիւնը հաստատուն դարձնելու համար մաքրել եպիսկոպոսական աթոռները քաղկեդոնականներից և բազմութիւն կաղմելով նզովում է Քաղկեդոնի ժողովը։ Աթոռից զրկուած եպիսկոպոսները մի կողմից դիմում են Հռովմի օգնութեան, միւս կողմից կայսեր³։ Տիմոթէոսի կուսակիցներն էլ մի խնդրով դիմում են Լևոն կայսեր⁴։ Իսկ Տիմոթէոս ինքն ևս մի տեղեկագիր է ուղարկում⁵, որ կորած է։

Պէտք էր սպասել, որ կայսրը անմիջապէս կպատժէր Աղէքսանդրիայի խռովարարներին. յիշաւի նա մի խիստ քննութիւն նշանակեց Պրոտերիոսի սպանութեան համար

1) *Զաքարիա Հոստոր*. Դ. 1. էջ 22.

2) *Հմմտ.* Theophanes Konfessor, Chronographie (810-ի և 815-ի մէջ) Leipzig 1883—85. 111, 9 շար.

3) *Զաքարիա Հոստոր* Դ. 4., Mansi 7, 524—530.

4) Mansi 7, 536—537.

5) *Զաքարիա Հոստոր* Դ. 5.

և մասնակիցներին ծանր կերպով պատժեց. բայց Տիմոթէոսին ձեռք չտուեց զեռ ևս, թէև Հոովմի Լևոն եպիսկոպոսը նրան հեռացնել էր պահանջում: Կայսրը ուզում էր ժողով հրաւիրել և յոյս ունէր, որ պապն էլ ներկայ կլինի ժողովին. բայց Կոստանդնուպոլսի Անատոլիոս եպիսկոպոսը համոզեց նրան յետ կենալ այդ մտադրութիւնից և գրա փոխարէն բոլոր եպիսկոպոսներից գրաւոր կարծիք պահանջել Քաղկեդոնի ժողովի և Տիմոթէոսի պատրիարքութեան օրինաւորութեան մասին: 457 թուի Հոկտեմբերին կայսրը այդ մտքով մի շրջաբերական ուղղեց եպիսկոպոսներին, կցելով նաև Եգիպտոսի քաղկեդոնական եպիսկոպոսների բողոքներն ու Տիմոթէոսի կողմնակիցների թրղութերը: Եպիսկոպոսների պատասխաններն աննպաստ էին Տիմոթէոսի համար. Լևոն պապն էլ 458-ի Օգոստոսի 17-ին պատասխանեց և նրա նշանաւոր թուղթը կայսրը ուղարկեց Տիմոթէոսին, որը մի ընդարձակ գրութեամբ ստիպուած եղաւ պաշտպանելու իրեն¹:

Մինչ այս մինչ այն մեռաւ Կ. Պօլսի պատրիարք Անատոլիոսը և նրան յաջորդեց մի ջերմ քաղկեդոնական՝ դիտուն Գեհնադիոսը, որ ամեն կերպ աշխատեց հեռացնել տալ Տիմոթէոս Էլուրոսին իւր աթոռից: Վերջապէս յաջողուեց այդ նրան և 460 թուականի սկզբին, մեծ ազմուկներից յետոյ, հեռացրին Տիմոթէոսին քաղաքից և Կ. Պօլսի վրայով նախ Գանգրա, ապա Խերսոն աքսորեցին²:

Երկար ժամանակ մնաց Տիմոթէոսը աքսորի մէջ. բայց 474 թուին վախճանուեց Լևոն կայսրը և շատ կարճ ժամանակից յետոյ նաև նրա թոռը՝ Լևոն Բ., այնպէս որ կայսրութիւնն անցաւ նոցա ազգական Ջենոնին: Սակայն Ջենոնը չկարողացաւ դիմանալ Բասիլիսկոս բռնաւորի դէմ, որ 475-ին հալածեց նրան և իւր դահը հաստատելու համար բացարձակ կերպով անցաւ միաբնակների կողմը: 476-ին մի հրովարտակ արձակեց նա, որով դատապարտում

1) Չաքարիա Հոետոր Դ. 5, 6.

2) Չաքարիա Հոետոր Դ. 9.

էր Քաղկեդոնի վճիռները: Այդ հրովարտակին իրենց համաձայնութիւնն յայտնեցին 500 եպիսկոպոս և աքսորուած միաբնակները, ինչպէս Անտիոքի պատրիարք Պետրոս Թափիչը (Քնաֆէոս կամ Փուլլօ) և Տիմոթէոս Էլուրոսը, կրկին վերադարձան իրենց աթոռները¹: Տիմոթէոսը մինչև անգամ Բասիլիսկոսի պալատում ամենաազգեցիկ անձնաւորութիւնն է դառնում: Սակայն երկար չէ տևում այս անգամ նրա իշխանութիւնը. Բասիլիսկոս բռնաւորի հետ թեքուած է նաև նրա աստղը: 476 թուականի Օգոստոսին կամ Սեպտեմբերին Ջենոնը կարողանում է նորից մայրաքաղաք վերագառնալ, առ ոչինչ է հրատարակում իւր նախորդի բոլոր կարգադրութիւններն ու իրեն էլ բանտարկում կապադովկիայի մի դղեակում:

Սիմպլիցիոս պապը (468—483) արդէն Բասիլիսկոս բռնաւորից պահանջել էր հեռացնել աթոռից արևելքի « Ամենազլխաւոր խոռվարար »ին՝ Տիմոթէոս Էլուրոսին: Այժմ Ջենոնին շնորհաւորելով իւր յաղթանակը և յորգորելով Քաղկեդոնի վարդապետութիւնը անաղարտ պահպանել, յիշեցնում է նրան էլ այդ մասին: Սակայն նախ քան վերստին աքսորելու կարգադրութիւնը տեղ հասնելը ծերունի պատրիարք Տիմոթէոս Էլուրոսը վախճանուած է 477 թուականի Յուլիսի 31-ին:

Տիմոթէոս Էլուրոսը պարապ չէր նստել երկար տարիներ իւր աքսորավայրում. հեռու լինելով հօտից և այլ ևս չկարողանալով անմիջական մասնակցութիւն ունենալ իւր եկեղեցու համար այնքան կարևորութիւն ունեցող դաւանական վէճի մէջ Քաղկեդոնի ժողովի մասին, նա իւր ժամանակը գործ է դրել Քաղկեդոնի ժողովի վարդապետութեան դէմ ընդարձակ հերքումներ գրելով. և նրա այդ դործունէութեան արգիւնքներից մէկն է անշուշտ մեր այս հրատարակութիւնը: Որ Տիմոթէոս Էլուրոս ուրիշ աշխատանքներ էլ է ունեցել, և յատկապէս աքսորավայ-

1) Տես Նրուանդ վարդապետ, Ընդհ. Եկեղեցական Պատմութիւն, հատոր Ա. 1908, էջ 333—334.

րում կատարած, այդ երևում է սոյն գրքի վերջաբանից (էջ 329—330), ուր հետևեալն է ասուած.

« Եւ այտուհետեւ Տիմոթէոսի, (անիմա)ստնագունի ամենայն մարդոյ, յարտասահմանութեան պարապաւղի, սակս ոչ ուրանալ ինձ գուղիղն հաւատ և պատրաստապէս ունելով զիս մեռանել վասն Տեառն մերոյ և Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ե(ք)աց զիմս միտս ինքն Յիսուս և գործակցեաց ինձ, և շարագրեցի նախ այսորիկ մատեան Աստուծոյն Բայից, որպէս ուսայ վարդոցն աւետարանչաց և ի սրբոց առաքելոց և ի սրբոց մարգարիից և ի սրբոց և ուղղափառ եպիսկոպոսապետաց, թերևս լսելով նոցա մոլորեալքն յուղղափառ հաւատոյն և ներգրաբար ուրացեալքն զՏէրն, և բաժանել զնա յերկուս ընտթիւնս, որք հաւասարեսցին նոցայն ամպարչտութեան, դարձցին և ապաշաւեսցեն Աստուծոյ և փախիցեն զառ ի Աստուծոյն նոցա ի վերայ կացեալ բարկութիւնն: Եւ իբր յովով ամանակաւ . . . . մնացին ի նոյն չարահաւանութեան, հեծելով իմ ի վերայ յամառութեան եղելոյ նոցայն ապստամբութեան. դարձեալ Աստուծոյ ինձ գործակցաւորի և իմաստնացուցչի զիս՝ զանգրականս և զախմարս, ըստ չափոյ, զոր աւանդեաց ինքն Տէր իմաստութեան ինձ նպաստիս, գրեցի և այժմ յերկուս մատեանս, ընտրեալ դարձեալ ի սրբոց գրութեանց և զվարդապետութիւն սրբոցն և ուղղափառաց եպիսկոպոսապետացն, զորս աղաւթեմ մասն ընդունել ի Տեառնէ՝ հանդերձ ամենեքումք ուղղափառաւքն, առ ի հաստատունս և արիս և հիմնացեալս լինել զուղղափառս ի ձեռն աստուածաշունչ նոցայն բանից »:

Այդ խօսքերից պարզ կերպով երևում է, որ Տիմոթէոս էլուրոսը մի քանի զրական աշխատանքներ է ունեցել, որոնց բոլորի նպատակն էլ եղել է երկու ընտթեան վարդապետութեան դէմ կռիւ մղել և իւր հօտը նրանից զգուշացնել: Այդ նպատակի մասին նա մի քանի անգամ բացորոշ կերպով յայտարարում է իւր գրքի մէջ (տես էջ 34, և յատկապէս 36): Առաջին աշխատանքի մասին ոչինչ ասել չենք կարող, որովհետև նրա մասին ուրիշ ոչ մի տեղեկութիւն չունինք: Իսկ վերջին երկուսի մասին (« գրեցի և այժմ յերկուս մատեանս ») պէտք է ենթադրել, որ բովանդակուած են այս հրատարակութեան մէջ, որը արտաքինով էլ կարծես երկու մասի է բաժանուում: Մենք տեսնում ենք այդպէս, որ մի նախաբանից (էջ 1) ու հայ-

ըրբի ընդարձակ վկայութիւններէց յետոյ (էջ 2—34), հեղինակն ինքն իւր կողմից սկսում է Ս. Գրքից բերած վկայութիւններով ապացուցանել հակառակորդների մոլորութիւնը (էջ 34—52): Ապա վերջացնում է իւր գրքի այս առաջին մասը և մի երկրորդն է սկսում հետևեալ վերնագրով (էջ 52).

ՀԱԿԱՃԱՌԱԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՉՏՈՄՍԷՆ ՂԵԻՈՆԻ ԵՒ ՍԱՀՄԱՆ ՔԱՂԿԵԴՈՎՆԻ ԵՂԵԼՈՅ ԺՈՂՈՎՈՅՆ՝ ԽՆԴՐԵԼՈՎ ՄԵՐ ԵՒ ԱՅՂ ԱԻՐԻՆԱԿՍ.

Այնուհետև մի քանի խօսքով պարզում է մնացած ամբողջ գրքի ծրագիրը (էջ 52).

«Արդ՝ վասն զի բազումս և ազատկարս պիտատութիւնս երանելեացն մերոց հարանց ընտրեցաք. հարկաւոր համարեցայ սերկս նախագրել զ'ի Տոմսէն Ղ. և ռոնի հայհոյութիւնս և սահմանս Քաղկեդոնի ժողովոյն և հերձուածողաց մարդոց վարդապետութիւնս, որոց բազաձայնապէս դտանին նախասացեալն սոմս և սահմանն ի Քաղկեդոնի ժողովոյն. իսկ ընդիմակացս սրբոյն հարանց վարդապետութեանց. իսկ յետ այսոցիկ ընդդէմ ասել ըստ կարի մերում նոցայն հայհոյութեանց Տէրամբ, և առդնել պիտատութիւնս սրբոյն հարանց՝ հաստատիչս առ ի մէնջ ասացելոյն, իսկ տապալիչք նախասացելոյն հայհոյութեանցն հերձուածողաց և նղովիչս զնոցայն ամպարչտութիւնս»:

Ուրեմն Տիմոթէոս էլուրոսի երկու մասից բաղկացած գրուածքը, որ գոյութիւն է ունեցել Գեննադիոսի վկայութեան համաձան նաև լատիներէն, անշուշտ նաև ասորերէն թարգմանութեամբ և որը մինչև այժմ կորած էր, հրատարակւում է այստեղ առաջին անգամ հայերէն, նախնեաց թարգմանութեամբ: Շատ կարևոր է այս գրուածքը յատկապէս այն պատճառով, որ ինչպէս տեսանք, նրա հեղինակը շատ եռանդուն մասնակցութիւն է ունեցել դաւանական վիճաբանութիւնների մէջ Քաղկեդոնի ժողովից յետոյ և պարզում է մեզ այն դիրքը, որ բռնել էին իսկական միաբնակները թէ դէպի Քաղկեդոնի ժողովը և թէ դէպի իրենց կուսակցութեան ծայրայեղ ներկայացուցիչները, ինչպէս օրինակ Եւտիքէսը, որին Տիմոթէոսը յակնէ յանուանէ յիշելով նզովում է և մերժում ամեն հաղորդակ-

ցութիւն (տես էջք 145, 146, 170 և 239): Ուրեմն Քաղկեդոնի ժողովի հակառակորդների դաւանական ուղղութեան մասին մենք կարող ենք այժմ այս գրուածքի շնորհիւ գաղափար կազմել հէնց իրենց ամենազլխաւոր հակաքաղկեդոնականների խօսքերից. և այդ հանգամանքը աւելի ևս բարձրացնում է այս գրուածքի արժէքը, որովհետև մինչև այժմ Տիմոթէոսից միայն հատակոտորներ ունէինք և մի երկու նամակ, պահուած Զաքարիա Հոետորի եկեղեցական պատմութեան մէջ (էջք 28—31., 38—51., 52—55)¹: Բացի դրանից գիտէինք, որ Բրիտանական Մուզէում ասորերէն մի ձեռագիր կայ, որ պարունակում է իւր մէջ հակաքաղկեդոնական վկայութիւնների և թրդթերի մի ժողովածու, մեծ մասամբ Տիմոթէոսի գրուածքներից, որն այդ պատճառով էլ «Տիմոթէոսի Գիրք ընդդէմ ժողովոյն Քաղկեդոնի» վերնագիրն ունի (Cod. Mus. Britt. Addit. 12156. հմտ. W. Wright, Catal. 639—648): Ինչ կապ ունի այդ ասորերէն ժողովածուն և մեր հրատարակութիւնը, դժուար է սսել. Նեստորի գրուածքների մնացորդներն հրատարակող Փրիզրիխ Լօօֆսը այդ ձեռագրից հանել է տուել Նեստորին վերաբերեալ հատուածները². այդ հատուածները մասամբ համապատասխանում են այս գրքի մէջ եղածներին, բայց մեծ մասամբ տարբեր են և կարծել են տալիս, թէ Բրիտանական Մուզէումի ասորերէն ձեռագիրը Տիմոթէոսի մի այլ նման աշխատութիւն է բովանդակում իւր մէջ Քաղկեդոնի ժողովի դէմ, գուցէ այս գրքի յիշատակարանում յիշուած առաջին գիրքը:

Բոլորովին պարզ է ընդհակառակն Տիմոթէոսի ընդարձակ նամակի յարաբերութիւնը (Զաք. Հոետոր էջ 38—51) մեր այս հրատարակութեան հետ. այնտեղ զանազան հայրերից վկայութիւններ են բերուած և այդ բոլոր վկա-

1) Die sogenannte Kirchengeschichte des Zacharias Rhetor; in deutscher Übersetzung herausgegeben von K. Ahrens und G. Krüger. Leipzig 1899.

2) Nestoriana. Die Fragmente des Nestorius gesammelt, untersucht und herausgegeben von Dr. Fr. Loofs. Halle 1905.

յուժիւններն համարեա առնուած են մեր այս գրքից, որն այդպիսով հէնց իրեն Տիմոթէոսի համար էլ ծառայել է իբրև վկայութեանց գիրք և զինարան հակառակորդների դէմ կռուելու համար: Այդ բանին համոզուելու համար բաւական է համեմատել Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի էջ 9, Հռովմայ եպիսկոպոս Յուլիոսից բերած վկայութիւնը Զաք. հոետոր էջ 42, ուր գտնուում է նոյն վկայութիւնը. ապա Ամբրոսիոսի հատուածը՝ մեր գրքում էջ 18 և այստեղ էջ 48. Գրիգոր Սքանչելագործից հատուածներ մեր գրքում էջ 20—21 և 60, այստեղ նոյնը՝ էջ 44. Բարսեղ Կեսարացի՝ այստեղ էջ 21, այստեղ 45. Յովհան Ոսկեբերան՝ այստեղ 77, այստեղ 47. այդպէս էլ Աթանաս, Կիւրեղ և այլն:

Տիմոթէոսի և իւր գրուածքի նշանակութիւնն այդպիսով մեծ է. և մենք տեսնում ենք, որ նա յիրաւի անցնուա է միաբնակութեան ամենանշանաւոր հայրերի շարքը և յիշուում է յաճախ Կիւրեղից անմիջապէս յետոյ, Դիոսկորոսի հետ միասին, նաև հայոց եկեղեցական գրականութեան մէջ: Այդպէս օրինակ թուղթ Սորմենայ Ստրատելատի առ Վրթանէս Քերթոզ¹ կարդում ենք.

«Եթէ զԴէոսկորոսին ասէք, զՏիմոթէոսին Աղէքսանդրացւոյ, որ ընդդէմ բարեպաշտութեան հոգեկիր հարցն յանդգնեցան ասել, ուստի և մերժեցան ի սրբոյ եկեղեցւոյ և անջինջ վիճակեցան յիշատակի նդովից, զայդ և մկք քաջ դիտեմք . . . »:

Որին Վրթանէս քերթողը պատասխանում է 2.

«Զի զսր մեր պատուական հարցն և հոգեկիր վարդապետացն ընդ ուղղափառ հովիւսն և ընդ մարտիրոսս է դասեալ՝ զԴէոսկորոս և զՏիմոթէոս Աղէքսանդրացի, անջինջ նդովից վիճակի սոնէք արժանի, սուտ և մտրեցուցիչս կարդալով »:

Ուրեմն Տիմոթէոս Աղէքսանդրացին է. դարու սկզբին Հայոց եկեղեցու մէջ ընգոռնուած է ուղղափառ հովիւնների և մարտիրոսների շարքում: Այդ բանը շեշտել կարևոր ենք համարում, որովհետև մի կողմից նշանակութիւն ունի

1) Գիրք Թղթոց, Տփխիս 1901. էջ 91.

2) Գիրք Թղթոց, էջ 94.

Տիմոթէոսի գրքի թարգմանութեան ժամանակը որոշելու համար, իսկ միւս կողմից տեսնում ենք, որ այս ժամանակներից սկսած Տիմոթէոսը այդ դիրքը պահում է Հայոց եկեղեցում. շատ անգամ այնուհետև առանձին պատկառանքով յիշուում է նրա անունը վաւերական և անվաւեր գրուածքներում իրրև ուղղափառութեան հաւատարիմ ներկայացուցիչ¹. Բայց այդ շատերից կբաւականանանք միայն երկուան յիշելով:

Սիւնեաց Ստեփաննոս Մեծ Իմաստասէր եպիսկոպոսի թղթի մէջ, որ նա դրել է Անտիոքի եպիսկոպոսին, կարգում ենք².

«... Եւ զսուրբն Յուլիոս Աղկորնացին և զԱնատոլիս և զՍտեփանոս և զՏիմոթէոս, հանդերձ այլ հայրապետաւքն նղովեաց »: Իսկ Կիրակոս Գանձակեցին նրա մասին գրում է³.

« Եւ Տիմոթէոս երկջ ուղիղ հաւատով և իմաստասէր, որ զամէն արուեստի դիրսն գրեաց. հաւաքեալ զամենայն բանս աստուածայնոց արանց ընդդէմ ամենայն հերձուածողաց »:

Տեսնենք այժմ, թէ երբ է թարգմանուել այս կարևոր գրուածքը հայերէն և այնուհետև ինչ գեր է խաղացել Հայոց եկեղեցական գրականութեան մէջ:

Առանց արտաքին որ և է ցուցումն կամ վկայութիւն ունենալու արդէն կարելի է ասել, որ այնպիսի մի գրուածք, ինչպէս Տիմոթէոսի ներկայ երկասիրութիւնն է, միայն այնպիսի պատմական շրջանում թարգմանուել կարող էր, երբ Հայոց եկեղեցին ստիպուած էր անհրաժեշտաբար մասնակցութիւն ունենալ դաւանական վէճերի մէջ և այսպէս կամ այնպէս իւր դիրքը որոշել բաղմաթիւ կուսակցութիւնների և դաւանութիւնների նկատմամբ: Հայոց եկեղեցու համար այդ շրջանն սկսում է իսկապէս Զ. դարու սկզբից, Բաբգէնի կաթողիկոսութեամբ: Յայտնի է, որ Բաբգէնը Գուինում մի ժողով գումարելով 505|06-ին մերժում է ամբողջ Հայոց եկեղեցու հետ Նեստորականութիւնը, գուցէ

1) Հմմտ. Գիրք Թղթոց էջք, 259, 300, 491.

2) Գիրք Թղթոց, էջ 329.

3) Կիրակոս Գանձակեցի, Վննևտիկ 1865, էջ 21.

Նեստորականութեան ներքոյ, ինչպէս այդ ժամանակները
յատկապէս միաբնականների մօտ սովորութիւն էր, նաև Քաղ-
կեղոնականութիւն հասկանալով, և հաւանօրէն համաձայ-
նութիւն է յայտնում Զենոնի Հենոտիկոն կոչուած հրօ-
վարտակին ¹:

Ի՞նչ է լինում դրանից յետոյ Հայոց եկեղեցում, դժբախ-
տաբար մանրամասն կերպով յայտնի չէ մեզ. այսքանը զի-
տենք միայն, որ Զ. դարու երեսնական թուականներին Հայոց
կաթողիկոս Քրիստափոր Ա. ոչ միայն բացարձակ կերպով
միաբնականների կողմն է բռնում, այլ և ճանապարհորդում է
ասորիք, միաբնականներին մխիթարելու և նրանց համար
եպիսկոպոսներ ձեռնադրելու համար ²: Վերջնականապէս
և վճռական կերպով սակայն հայերը մերժում են Քաղկե-
ղոնականութիւնը Ներսէս Բ. կաթողիկոսի օրով (548/49
— 556/57) Դուլիսի Բ. ժողովում 554 թուին: Այդ ժողովից
առաջ արգէն Ներսէս Բ. որոշ կերպով յայտնել էր իւր
դիրքը, եպիսկոպոս ձեռնադրելով ասորիների համար հակա-
Սևերեան, ուրեմն Յուլիանիտ միաբնակ Աբղիշոյին և ուղ-
ղափառ համարելով նրան: Մեր բոլոր ունեցած տեղեկու-
թիւնների համաձայն հէնց այս ժամանակ էլ պիտի տեղի
ունեցած լինի զանազան գաւառական կուսակցութիւնների
վճռական մաքառումը Հայոց եկեղեցում, որից յաղթող են
դուրս դալիս ծայրայեղ միաբնականները ³: Անշուշտ այդ
պայքարի ժամանակ պիտի կատարուած լինի Տիմոթէոս
Էլուրոսի այս գրուածքի թարգմանութիւնը, որ ամենալաւ
զէնքերն էր մատակարարում հայ եկեղեցականներին Նես-
տորականութեան և Քաղկեղոնականութեան դէմ մաքա-

1) Տես այդ մասին Erwand Ter-Minassiantz, Die armenische Kirche in ihren Beziehungen zu den syrischen Kirchen bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Leipzig 1904. S. 30—39.

2) Հմմտ. Erwand Ter-Minassiantz, Die armenische Kirche etc. S. 55—57 և 171—177.

3) Ներսէս Բ-ի ժողովի, Աբղիշոյի ձեռնադրութեան և Հայոց եկեղեցու հետ ունեցած յարաբերութեան, այլ և Հայոց եկեղեցու գաւառական դիրքի մասին տես մեր վերև յիշուած գիրքը էջ 39—54.

ուելու համար: Եւ մենք յիրաւի տեսնում ենք, որ Տիմոթէոսի գրուածքը վրաց բաժանման շրջանի դաւանաբանական գրութիւնների մէջ որոշ կերպով յիշուում է մի քանի անգամ¹. ուրեմն ամեն կասկածից դուրս է, որ այն Ձ. դարու վերջին և է.-ի սկզբին հայերէն թարգմանութեամբ գործածական է արգէն:

Բայց մենք հնարաւորութիւն ունենք աւելի առաջ գնալու և որոշ կերպով ապացուցանելու, որ Տիմոթէոսի գիրքը յիրաւի, ինչպէս վերին ասացինք, թարգմանուել է ներսէս Բ. կաթողիկոսի օրերում, պայքարի ամենատաք ժամանակը, ուրեմն Ձ. դարու կէսերին: Այդ մասին բացարձակ վկայութիւն է տալիս մեզ Կոստանդնուպօլսի Փոտ պատրիարքը (24 Դեկտեմբերի 858—25 Սեպտեմբերի 867., Բ. անգամ 878—Դեկտեմբեր 886) Հայոց Ձաքարիա կաթողիկոսին գրած մի թղթի մէջ «Վասն երկու միաւորեալ բնութեանց մի անձնաւորութիւն գոլոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և վասն ճշմարտախոհութեան ժողովոյ Սուրբ հարցն, որ ի Քաղկեդոն»: Այդ թղթի մէջ կարդում ենք հետևեալը Քաղկեդոնի ժողովի և հայերի մասին².

«... Եւ հայք վտանգեալք ի հինից պարսից, ոչ զօրեցին և պարապկեցան պալ ի ժողովն. վասն այնորիկ ոչ ենաս պատճառ ժողովոյն ի հայք հաւաստեալ. բայց հակառակութիւն ինչ վասն ժո-

1) Տես Գիրք Թղթոց էջ 101 և 103. Թողթ Պատրոսի. «Եւ ունի քո աստուածսիրութիւնդ զամինապատուականին և զերանկի հաւրն մերոյ Տիմոթէի զգիրս՝ որ ընդդէմ Քաղկեդոնի ժողովին . . . . . և զի և այլոց բազմաց եպիսկոպոսաց ևն յաղագս այսոցիկ ոչէսք, զիսէ քո իմաստութիւնդ յառաջասցելոց զրոց երանելոյն Տիմոթէոսի»: Նոյն գիրքն յիշուում է նաև էջ 126. պատճառք Դ. ժողովոյն երկաբնակացն, Մովսէսի վրաց ուղղափառ եպիսկոպոսի. և վերջապէս էջ 140. Թողթ Գ. Մովսէսի առ Վրթանէս Քերդոզ. հմտ. Ուխտանէս Բ. զԼ. ԻՆ. էջ 48. «... Ձգիրս երանելոյն Տիմոթէոսի բովանդակ ստացայ. . . »:

2) Ամբողջ թուղթը տես Правосл. Палест. Сборникъ. Томъ XI, Выпускъ I, С.-Петербургъ 1892. изд. А. И. Пападопуло-Керамевсъ էջ 179—210. Մեզ հետաքրքրող կտորը էջ 180—181.

զովոյն ոչ գոյր, այլ ամենեքեան ընդունելին զժողովն մինչև ի ժողովն Դվնայ, որ լինին ամենայն ամբ Զ. և Դ. յերկու ամացն Մարկիանոսի կայսեր, մինչև ցժ. ամն Յուստինանոսի և մինչև ցԶ. ամն Ներսէսի կաթողիկոսի, որ Աշտարակացն էր, որ արար զժողովն ի Դվին ի սկզբան թաղաւորելոյն Հայոց Պարսից, և ի Դ. և ի Ժ. ամին Խոսրովու Պարսից արքային՝ ի ձեռն Արդիշոյի ասորոյ, որ եկեալ էր ի Սասնոյ ի Սարաթոյ վանիցն և այլք ընդ նմա, որ ձեռնադրեցան. (ընկալան նաև). զԴիոսկորոս և զՓիլակոսոս² եպիսկոպոս ի Նաբուք քաղաքէ և զԴիմոթէոս Աղէքսանդրացին, որ ուսմ կուզէ կոչեն. ՈՐ ԶԳՐԵԱՆՍ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑԻՆ Ի ՀԱՅՍ, որ կոչին յետին թարգմանիչք, որ ունի բազում չարսխօսութիւն վասն ժողովոյն Քաղկեդոնի ի նոցին թարգմանութեանն»:

Այդպիսով ուրեմն Տիմոթէոս էլուրոսի այս գրուածքի թարգմանութեան ժամանակը ակնյայտնի կերպով Զ. դարու կէսերը պիտի համարել: Կասկած լինել այդ մասին կարող չէ, ոչ միայն այն պատճառով, որ Փոտ պատրիարքի վկայութեան համաձայն այդ գիրքը Ներսէս Բ. կաթողիկոսի օրով է թարգմանուած, այլ գլխաւորապէս նաև այն, որ մի կողմից, ինչպէս տեսանք, այս գրուածքը որոշ կերպով յիշուած է իբրև Քաղկեդոնի ժողովի հակաճառութիւն Զ. դարու վերջի և է. դարու սկզբների գրագրութիւնների մէջ, իսկ միւս կողմից նրա հետքերը կարելի է ապացուցանել և գտնել հայոց եկեղեցական գրականութեան մէջ նոյն այդ ժամանակներից սկսած:

Այստեղ պէտք է գլխաւորապէս ուշադրութեան առնել այն մեծ նշանակութիւն ունեցող հանգամանքը, որ այս գրուածքը մի տեսակ հայերէն է ստեղծել դաւանաբանական խնդիրների համար՝ որոշ դաւանաբանական արտայայտութիւններ ու բանաձևեր, որոնք յաջորդ դարերում

1) Թուականները չիտթած են. Մարկիանոսի Բ. տարուանից 84 տարի հաշուելով կստանանք 535/36 թուականը, որ համապատասխան է Յուստինիանոսի Ժ. տարուան. բայց Խոսրով Անշարվանի ԺԴ. տարին կլինի 544-ը, իսկ Ներսէս Բ.-ի Զ. տարին 554-ը:

2) Հրատարակութեան մէջ զՓլաբիանոսն. ծանօթութեան մէջ՝ Cod. զՓիլակոսոս. ի հարկէ պէտք է լինի՝ զՓիլակոսոս (—Փիլոքսենոս Մարուգեցի):

ընդհանուր գործածութեան մէջ են մտել դաւանական թղթերի մէջ և այլ գրուածքներում: Եթէ ոչ Ներսէս Բ.-ից մնացած դաւանական թղթերից, գոնէ նորա յաջորդ Յովհաննէս Բ. Գարեղենցու (556|57—571|573) Աղուանից եպիսկոպոսներին ուղղած թղթի մէջ¹ նշմարելի են արդէն Տիմոթէոսի Հակաճառութեան պարզ հետքեր՝ թէ ոճի և թէ գաղափարների կողմից: Իսկ վրաց ըստման շրջանի դաւանաբանական գրագրութեան մէջ, ինչպէս տեսանք, այդ գրուածքը մի քանի անգամ որոշ կերպով յիշուում է իբրև ամենակարևոր յիշատակարաններից մէկը, որից հայ և հայերէն կարգացող մարգիկ քաղկեդոնական ուսման մոլորութիւնները ճանաչել և նրա դէմ զինուել կարող էին: Այդ հանգամանքը ցոյց է տալիս, թէ որչափ շուտ հեղինակութիւն ստացաւ Տիմոթէոսի գիրքը և ընդհանուր գործադրութեան մէջ մտաւ:

Բաւականանաք այժմ մատնացոյց անելով Տիմոթէոսի Հակաճառութեան մի քանի հետքեր Հայոց եկեղեցական գրականութեան մէջ, այդ խնդրի մանրամասն ուսումնասիրութիւնը ուրիշ ժամանակի թողնելով: Ոճի և գաղափարների նմանութիւններն ու նոյնութիւնները չենք արձանագրում, այլ յիշատակում ենք միայն այն վկայութիւնները Ս. Հայրերի գրուածքներից, որոնք ամենայն հաւանականութեամբ Տիմոթէոսի Հակաճառութիւնից են առնուած:

Այգպէս՝ արդէն Մաթուսաղայի թղթի մէջ² գտնում ենք Գրիգոր Սքանչելագործից բերած այն վկայութիւնը, որ արձանագրուած է մեր հրատարակութեան մէջ էջ 20, տող 25—30. «Որ ոք ասէ այդ ախտակրեալ և այդ ոչ ախտակրեալ . . . . .» և այլն:

Ուշագրութեան արժանի է այդ տեսակէտից յատկապէս Կիւրեղից վերցրած մի վկայութիւն Յովհան Օձնեցու Երևութականաց ճառի մէջ³, որն ամբողջութեամբ, դար-

1) Գիրք Թղթոց էջ 81—84.

2) Տես Ստեփ. Օրբելեան. հրատ. Շահնազարեանի, էջ 166.

3) Յովհաննու Օձնեցույ Մատենագրութիւնք, Վինետիկ 1833, էջ 51.

ձուլածքներով ու արտայայտութեան եղանակով ցոյց է տալիս, որ անպատճառ Տիմոթէոսի զրբից է վերցրած¹.

Տիմոթէոս էջ 179.

Օձնեցի էջ 51.

«Այդ և ոչ ի մարմնոյ բնութիւն փոխարեւոյն և ոչ ի մարմնոյն ի նորայն. այլ ի յատկութեան ըստ բնութեան երկաքանչիւրոյ մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժմուս մեզ աւանդեցելոյ Բանին, անճառելի և անասելի միաւորութիւն մի մեզ եցոյց Որդւոյ բնութիւնն»:

«Ոչ ի մարմնոյ բնութիւն փոխարեւոյն և ոչ մարմնոյն ի նորայն, այլ ի յատկութեան ըստ բնութեան երկաքանչիւրոյ մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժմու մեզ աւանդեցելոյ Բանին՝ անճառելի և անասելի միաւորութիւնն՝ մի մեզ կցոյց Որդւոյ բնութիւնն»:

Այստեղ ուրիշ թարգմանութեան մասին խօսք անգամ չիսել չէ կարող. իսկ եթէ Օձնեցին մի այլ աղբիւրից է վերցրել վկայութիւնը, անշուշտ վերջնական աղբիւրը դարձեալ Տիմոթէոսի գիրքն է:

Տիմոթէոսի Հակաճառութեան մէջ եղած Յուլիոս Հովմայեցու մի հատուած մէջ է բերում նաև Խոսրովիկը² Սարգիս եպիսկոպոսին զրած թղթի մէջ. ահա այդ հատուածը երկու տեղում.

Տիմոթէոս էջ 261.

Խոսրովիկ էջ 179.

«Եւ որպէս լուաք Պաղոսի գՔրիստոս ախտակիր, ոչ մարմնաբար լուաք և ոչ զաստուածութիւնն ախտակրական կարծեցաք, այսպէս և արարեալն և ծառայն. ոչ մասնաբար ասի և ոչ զաստուածութիւնն առնէ եզանելի և ծառայական, և դարձեալ անարարածն ոչ զմարմինն անեղ առնէ և ոչ մարմնաբար ի վերայ աստուածութեանն միայնոյ ասի»:

«Որպէս և Յուլիոս Հովմայեց յայրապետ ասէ. զՊօղոսի ասել զՔրիստոս ախտակիր ոչ մասնաբար իմանամք և ոչ զաստուածութիւնն ախտակրական կարծեմք, այս և արարեալն և ծառայն ոչ մասնաբար ասի և ոչ զաստուածութիւնն առնէ եղանելի և ծառայական: Եւ դարձեալ անեղն ոչ զմարմինն առնէ անեղ և ոչ մասնաբար ի վերայ աստուածութեանն միայնոյ ասի»:

Նոյնն է ապացուցանում նաև «Սրբոյ վարդապետին Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի և մեծի թարգմանչի ընդ-

1) Տիմոթէոսի Հակաճառութիւն էջ 179.
 2) Հրատ. Գարեգին վ. Յովսէփեանի. Լջմիածին 1899 (1903).

դէմ երկաբնակաց Նեստորականացն»¹ ընդարձակ դաւանական գրուածքի մէջ եղած մի վկայութիւնը, վերցրած Հռովմայ Յուլիոս (337—352) եպիսկոպոսի երկերից, որը երկու անգամ կրկնուած է Տիմոթէոսի Հակաճառութեան մէջ (էջ 8 և 132):

Տիմոթէոս էջ 132.

«Իսկ որ գլխերկնուստն Աստուած խոստովանին ի կուսէ մարմնացեալ և մի գոլ ընդ մարմնոյն, զուր ծփեն ի բայսն ի նոցայցն ամպարչտութիւնսն արտաբերեալք. քանզի ասեն և նոքա. որպէս լսեմ, երկուս բնութիւնս . . . . .»

Եւ այդպէս մինչև 133 էջ:

Գիրք Թղթոց էջ 446.

«Որ գլխերկնուստ Աստուած խոստովանին ի սրբոյ կուսէն ծնեալ, և ոչ մի գոլ զնա մարմնովն, ի զուր ծփին ի բանս նոցա ամպարչտութեանն արտաբերեալք. զի ասեն և նոքա, որպէս լսեմ, երկուս բնութիւնս . . . . .»

Այդպէս մինչև 447 էջ:

Նոյն յարաբերութիւնը նկատելի է նաև Ներսէս Շնորհալու Յակովբ ասորի վարդապետին գրած թղթի և Տիմոթէոսի Հակաճառութեան մէջ: Այստեղ ոչ միայն Գրիգոր Սքանչելագործից վերցրած վկայութիւնն է ղեր կատարում (Տիմոթէոս էջ 190 հմմտ. թուղթ Շնորհալու Յակոբ ասորուն. Ընդհանրական, հրատ. էջմիածնի 1865 էջ 320), այլ առհասարակ նման են կարելի է ասել բոլոր գաղափարներն ու արտայայտութեան եղանակները: Այդ բանին համոզուելու համար բաւական է համեմատել Տիմոթէոս էջ 219, 226—229 և Շնորհալու թուղթ էջ 326, 327—329:

Ինչպէս յայտնի է, Անանիա Սանահնեցին էլ (ԺԱ. դար) մի գեռ ևս չհրատարակուած գրուածք ունի «Բան

1) Գիրք Թղթոց 413—482. եթէ գրուածքի վերնագիրն ուղիղ է և Սահակ կաթուղիկոսն է հեղինակը, միայն Սահակ Գ. Չորափորեցին կարող է լինել (678—է. դարու վերջերը). Հմմտ. այդ մասին Erwand Ter-Minassiantz, Die armen. Kirche etc. էջ 136 շար. և Des hl. Irenäus Erweis der apostolischen Verkündigung, hrsg. von Karapet Ter-Mekerttschian und Erwand Ter-Minassiantz, Leipzig 1907. յառաջաբան էջ V.

Հակաճառութեան ընդդէմ Երկաբնակաց» վերնագրով¹, Պետրոս Գետազարձ կաթուղիկոսի հրամանով գրած, որի մէջ նա բազմաթիւ վկայութիւններ է բերում եկեղեցական հայրերից, յատկապէս Իրենիոսից, Գրիգոր Սքանչելապործից, Յուլիոս Հռովմայեցուց, Յովհան Ոսկեբերանից, Աթանասից, Կիւրեղից, Մեծ Կապազովկացիներից և այլն, որոնք մեծ մասամբ նոյնանում են Տիմոթէոսի գրքում եղածների հետ: Բոլորը մէկ առ մէկ թուել ավելորդ ենք համարում. բաւականանում ենք յիշելով, որ Յուլիոս Հռովմայեցու մեծ հատուածը (Տիմոթէոս էջ 259—262) ամբողջովին կայ Անանիայի Հակաճառութեան մէջ, ինչպէս և Սքանչելապործի հատուածները:

Այսքանը կարծում ենք լիովին բաւական է պարզելու համար Տիմոթէոսի գրքի ունեցած մեծ նշանակութիւնը Հայոց եկեղեցական գրականութեան տեսակէտից և ապացուցանելու, որ յիբաւի այդ դիրքն, ինչպէս ասացինք, ծառայել է Հայոց եկեղեցու վարդապետների համար իբրև զինարան Քաղկեդոնի վարդապետութեան դէմ կռուելու համար: Այդ է անշուշտ պատճառը, որ Տիմոթէոսի Հակաճառութիւնը այնքան վաղ թարգմանուել է Հայերէն:

Սակայն Տիմոթէոսի Հակաճառութեան նշանակութիւնը մինչև այժմ ասածներով դեռ չէ սպառուած: Ուշադրութիւն պիտի դարձնել այն հանգամանքի վրայ, որ այդ գրքի մէջ ժողոված բաղմաթիւ վկայութիւններ յայտնի եկեղեցական հայրերի, նաև հերետիկոսների, այնպիսի գրուածքներից են, որոնք կամ անուամբ միայն յայտնի են, կամ ամենևին յայտնի չեն: Ուրեմն դեռ ուսումնասիրութեան առանձին խնդիր պիտի լինի, թէ ո՞ր կտորները նրա մէջ ուրիշ տեղերից յայտնի են, որոնք անյայտ և ի՞նչ է նրանց նշանակութիւնը ընդհանուր եկեղեցական գրականութեան համար:

Բացի այդ՝ Հայոց գրականութեան պատմութեան և լեզուի տեսակէտից էլ մեծ հետաքրքրութիւն է ներկայացնում ներկայ հրատարակութիւնը: Սրանով պարզուում է

1) Տես Երուանդ սարկաւազ, Հաղբատ և Սանահին վանքերը. Արարատ 1901. Մայիս—Յունիս, էջ 275—276.

վերջականապէս, թէ որչափ անհիմն է այն հայեացքը, իբր թէ Զ. դարն անպտուղ է եղել Հայոց գրականութեան համար. մենք տեսնում ենք, որ ընդհակառակն մեր եկեղեցական գրականութեան ամենահարուստ ճիւղերից մէկը՝ դաւանաբանականը, հէնց այս դարում է ստեղծուել: Պէտք է ի նկատի ունենալ նաև այն, որ այն ձեռագիրը, որից անում ենք այս հրատարակութիւնը, ամենայն հաւանականութեամբ գոյութիւն ունեցող հայերէն ձեռագիրների շարքում ամենահներից մէկն է, եթէ ոչ ամենահինը: Դժբախտաբար նրա գրութեան ժամանակը որոշելու համար ոչ մի հետք չի մնացել: Բայց այն մագաղաթը, որի վրայ նա գրուած է, այնչափ հին է, նոյն իսկ այն նորոգած մի քանի թղթէ թերթերը սկզբում և վերջում (7 թերթ սկզբում և 1 թերթ վերջում) այնքան են հնացել, և թէ այն գիրը, որով նոքա գրուել են և թէ բուն ձեռագրի գիրը այնպիսի հնութեան գրոշմ են կրում, որ դժուար կարող է ձեռագիրը թ—ժ. դարից այս կողմ գրուած և ԺԲ-ից այս կողմ նորոգուած լինել: Ինչպէս յիշել ենք հրատարակութեան ընթացքում, շատ տեղ նոյն իսկ անվերծանելի է ձեռագիրը: Անշուշտ ձեռագրի խոր հնութիւնն է պատճառ, որ լեզուի նկատմամբ նորա մէջ պահուած են այնպիսի հնաբանութիւններ, որ աւելի ուշ դարերի ձեռագրերում փոխուել, ժամանակի գործածութեան համաձայն հարթուել են. օրինակ «դ» բաղաձայնի մշտական գործածութիւնը փոխանակ «լ»-ի. «ե»-ի խիստ յաճախակի և լեզուաբանական տեսակէտից ուղիղ գործադրութիւնը փոխանակ «է»-ի. ներգոյական հոլովի համար «ն» նախդիր, փոխանակ «յ»-ի. այնպիսի յունաբանութիւններ, ինչպէս իգական գերանունների գործածութիւնը իրենց հոլովներով (սէ, սէրա, նէ, նէրա). առ, բաց, ստոր, վայր, վեր, տար, արտ և այլն նախդիրներով կազմուած բառեր և այլն: Այս տեսակէտից լեզուագէտների և բանասէրների համար ներկայ գրուածքը առատ նիւթ է մատակարարում:

Բացի վերևն յիշուած յունաբանութիւններից, թէ Սուրբ Գրքից բերած վկայութիւնները և թէ թարգմանութեան

ամբողջ դոյնն ու ոճը ցոյց են տալիս, որ Թարգմանութիւնը կատարուած է յունարէն բնագրից: Այդ է ցոյց տալիս նաև այն, որ Նեստորի հատուածները մեր գրքում ոչ թէ ասորերէն մնացած հատուածներին են նման, այլ բառացի կերպով յունարէն հատուածներին: Այգպէս օրինակ Տիմոթէոսի Հակաճառութիւն էջ 100, 109 և 151 համեմատ է կամ բառացի նման յունարէնին (Fr. Loofs, Nestoriana, 234₁₆—235₃; 273₁₈—274₁₇; 275₃—11):

Թարգմանութեան լեզուն շատ հեռու է օրինակելի լինելուց: Ինչպէս դարեր յետոյ մէկը նկատել է լուսանցքում (տ. էջ 245)՝ այնքան խորթ է այդ հայերէնը, խորթ մանաւանդ այն հանդամանքը, որ Սուրբ Գրքի կտորները փոխանակ դասական Թարգմանութիւնից ընդօրինակելու, նորից Թարգմանել են Եգնիկից հազիւ մի գար ժամանակով բաժանուած, Եղիշէին գրեթէ ժամանակակից մարդոց համար օտարոտի մի բարբառով, նոյն իսկ բառակազմութեան մէջ այնքան ստրկօրէն մօտ յունարէնին, որ կարելի է ենթադրել, թէ Թարգմանողը օտարազգի է եղել, միայն շատ լաւ տեղեակ հայերէնին: Իսկ այն հանգամանքը, որ միևնոյն անունը գրեթէ իւրաքանչիւր կրրկնութեան մէջ տարբեր ձևով է գրուում (Ղեւոն, Ղեոփս, Ղեւոնոս, Էսայիաս, Յսայիաս, Նրեմիա, Դիոնիսիոս, Դիոփլսոս, Կիւրեղ, Կիւրիղղ և այլն), տարբեր ձևով է գրուում երբեմն նոյն բառը, տարբեր կերպով արտայայտուած գանգան տեղ նոյն գաղափարը՝ կարծել է տալիս, թէ Թարգմանիչները մի քանի հոգի են եղել, ոմանք նոցանից թերևս օտարազգիներ: Այնպէս որ ինքն իրեն այն հարցն է առաջ գալիս, թէ արդեօք Ներսէս Բ.-ից Յուլիանիտ ասորիների եպիսկոպոս ձեռնադրուած Աբդիշօ ասորու ձեռնբերէցութեամբ ու եռանդուն մասնակցութեամբ չէ՞ արդեօք Տիմոթէոսի Հակաճառութիւնը հայերէն Թարգմանուել: Այդ հարցի պատասխանը հաստատուն կերպով տալ անկարելի է, բայց Աբդիշոյի մասնակցութիւնը ըստ ինքեան շատ հաւանական է, մանաւանդ որ նա առանց այն էլ, եպիսկոպոս դառնալուց յետոյ, իբրև Հայոց կաթողիկոսի գործակից,

դեր է կատարում Հայոց եկեղեցում ¹, իսկ Փոռ պատրիարքի յիշատակութիւնն էլ Տիմոթէոսի գրուածքի թարգմանութեան մասին այնքան մուժն է, որ դուցէ այդ ձևով էլ հասկանալ կարելի է:

Մի քանի խօսք էլ հրատարակութեան արտաքին հանգամանքների մասին:

Երեք տեսակ ցանկերը (Ս. Գրոց վկայութեանց, յատուկ անուանց և նիւթոց) կաղմուած են ամենայն խնամքով և յոյս ունենք, որ բաւականութիւն կտան ամենաշուայլ պահանջներ անողին անգամ: Դիւրութեան համար սոյն յառաջաբանին հետևում է բովանդակութեան ընդարձակ մի ցանկ, ուր նշանակուած է փակագծի մէջ առած թուանշաններով, թէ իւրաքանչիւր եկեղեցական հօրից քանի վկայութիւն կայ և որ դրքերից առած (եթէ այդ յիշուած է Տիմոթէոսի երկասիրութեան մէջ):

Ձեռագրի մասին պարզ գաղափար տալու համար դրել ենք երկու օրինակներ. առաջինը փոքրացրած է և յատկապէս ընտրուած այն պատճառով, որ այդ երեսի վրայ կարելի է գտնել հայերէն բոլոր տառերը. իսկ երկրորդը կէս երես է, իւր իսկական մեծութեամբ ու տառերի չափով:

Ի վերջոյ պարտք ենք համարում այստեղ մի անգամ էլ արտայայտել մեր խորին շնորհակալութիւնը գերապատիւ Ս ու ը ք ի ա ս ար ք Ե պ ի ս կ ո պ ո ս Պ ար գ Ե ան ց ի ն, որ իրեն յատուկ առատաձեռնութեամբ յանձնառու լինելով հոգալ սոյն հրատարակութեան ամբողջ ծախսը, հնարաւորութիւն տուեց մեզ ներկայացնելու այն զիտական աշխարհին:

Կ Ա Ր Ա Պ Ե Տ Ծ. Վ Ա Ր Դ Ա Պ Ե Տ
Ե Ր Ո Ի Ա Ն Դ Վ Ա Ր Դ Ա Պ Ե Տ.

Մայիս, 1908.

Ս. ԷՋՄԻՍԵԻՆ.

1) Հմտ. Գիրք Թղթոց, էջք 73, 78, 81. և այդ մասին մեր՝ Die armen. Kirche etc. էջ 49.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

էջ

Յառաջաբան	V—XXIV
Բովանդակութիւն	XXV—XXXV
Նախաբան	1
Վկայութիւնք Սրբոց հարանցն մերոց	2—34
1. Փիղիկոսի Հոովմայ առ Մաքսիմոս եպիսկոպոս (1) և այլ ևս նորին (1)	2
2. Պետրոսի Աղեքսանդրացւոյ յաղագս Աստուածութեանն (1) և այլ ևս նորին (2)	2—4
Նորին՝ յաղագս յարութեան (1)	4
3. Դիովեւսոսի առ Ստեփանոս Հոովմայ (1)	4—6
Նորին՝ առ Քսիւստոս Հոովմայ յառաջին թղթոյն (1)	6
» » յերրորդ թղթոյն (1)	7
4. Ուրտաղեա Հոովմայ յաղագս հաւատոյ (1)	7—8
5. Աղեքսանդրի Աղեքսանդրացւոյ (1)	8
6. Յուզեայ Հոովմայ առ Դիոնիսոս (1)	8—9
Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան (1)	9—10
Նորին՝ առ Պրոզդոկիոն (1)	10
7. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ՝ զԱպողինարէ (3)	10—12
Նորին՝ ի տաւնականէ (2)	12—13
Նորին՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն (3)	13
Նորին՝ առ Արիանոսս (1)	14
Նորին՝ զԱրիանոսաց (2)	14—15
Նորին՝ առ Նպիկտատոն (2)	15—16
Նորին՝ յաղագս Ոսչին (4)	16—17
8. Նպիփանեայ Կիպրու յաղագս սրբոյ Ներորդութեանն (1)	17—18
9. Կիւպրիանոսի յաղագս ողորմածութեան (1)	18

10. Ամբրոսեայ Մեղիզանացւոյ (1)	18—19
11. Գրիգորի Աքանչեղագործի յաղագս յարութեան (5)	19—20
Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան և հաւատոյ (3)	20—21
Նորին՝ յաղագս հաւատոյ ըստ մասանց (1)	21
12. Բասղի՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն (2)	21
Նորին՝ ի բանէն, որոյ սկիզբնն՝ եթէ բնութեամբ Աստուած Որդին (1)	21—22
Նորին՝ ի Ներբողնէն որ յերանելին Յուղիտա (1)	22
13. Գրիգորի Նազանդացւոյ՝ առ Երեխայոց վարդապետութիւնն (2)	22
Նորին՝ որ ի յիններեակն Պենտակոստէն (2)	23
Նորին՝ առ Արիանոսս (1)	23
Նորին՝ յառաջին Բանէն յաղագս Որդւոյ (2)	23
Նորին՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն (1)	24
Նորին՝ յԱստուածայայտութիւնն (5)	24—25
14. Գրիգորի Նիւսայ (1)	25—26
15. Յովաննու Կոստանտինոպոլսացւոյ՝ յԱռաքեալ (5)	26—28
Նորին՝ յաղագս աստուածային ծննդեանն (2)	28
16. Սեւերանեայ Գաբաղացւոյ (1)	28
17. Յովաննու Նրուսաղէմացւոյ՝ յաղագս հաւատոյ (2)	28—30
18. Ատտիկայ Կոստանտինոպոլսացւոյ (2)	30
19. Թեովիփղեայ Աղեքսանդրացւոյ ի Բանէն առձայնականէ (1)	30
Նորին՝ ի ԻԱ. տաւնականէն (1)	30—31
20. Կիրղի Աղեքսանդրացւոյ՝ յաղագս ներմարտութեան (1)	31
Նորին՝ եթէ Տէր Քրիստոս (1)	31
Նորին՝ ի Ն. Բանէն, առ Կորնթացիս յԱ. թուղթն (1)	32
Նորին՝ ի լուծմանէ Ժ. նղովման (1)	32
21. Ամփիղոքեայ Իկոնացւոյ՝ յաղագս մարմնոյ ծնելութեան (1)	32—33
22. Պրոկղթ Կոստանտինոպոլսի՝ ի ծնունդն Քրիստոսի (5)	33—34
Տիմոթէոսի Աղեքսանդրացւոյ (խորհրդածութիւնք)	34—52
Նախարարան Հաիսաւստոռթնան ընդդէմ թղթոյն Ղեովնայ	52—53
Ա. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ	53

Պիտառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղաձայնին նախասացեալքն ի Ղեոզնայ (8)	53—55
1. Պաւղոսի Սամոստացոյ հայհոյութիւնք (2)	53
2. Նեստորի հերձուածողի հայհոյութիւնք, որ յազգս ներմարդութեանն (4)	53—54
3. Թեւոզորիտայ հերձուածողի հայհոյութիւնք (2)	54
Հակաճառութիւն (Տիմոթէոսի) առ ասացեալսն ի Ղեոզնայ և նախ քան զնա հերձուածողացն	55—60
Պիտառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց (13)	60—64
1. Յուդեայ Հոովմայ առ Պրոզդոկիոն (1)	60
2. Գրիգորի Աջանչևլապործի (1)	60
3. Գրիգորի Նազանզացոյ (1)	60
4. Կիւրղի Աղեքսանդրացոյ նզովումն Ե. (1)	61
Նորին՝ ի չրջանական թղթոյն որ զՆեստորէ (2)	61—62
Նորին՝ յերկրորդ թղթոյն առ Նեստորիոս (3)	62—63
Նորին՝ յերրորդ թղթոյն առ Նեստորիոս (1)	63
Նորին՝ ի պարապմանցն (3)	63—64
Բ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	64
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (8)	64—65
1. Պաւղոսի Սամոստացոյ հայհոյութիւնք (1)	64
2. Նեստորի հերձուածողի հայհոյութիւնք (3)	64—65
3. Թեւոզորիտայ հերձուածողի հայհոյութիւնք ի հակաճառութենէ նզովմանցն (4)	65
Հակաճառութիւն (Տիմոթէոսի)	66—67
Պիտառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց (10)	67—69
1. Յուդեայ Հոովմայ առ Պրոզդոկիոն (1)	67—68
2. Փիղիկայ Հոովմայ (1)	68
3. Կիւրղի Աղեքսանդրացոյ ի Բ. նզովմանէ (2)	68
Նորին՝ առ Նեստորիոս (1) յորոց զՆեստորէ (1)	68—69
Նորին՝ յառձայնական Բանէն (1)	69
Նորին՝ առ Վաղերիանոս (2)	69
4. Թեւոզորտեայ Անկիւրայ (1)	69
Գ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	69
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (4)	70
1. Նեստորի (1)	70
2. Թեւոզորտայ (3)	70
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	70—72
Պիտառութիւնք հարանց	72—74
1. Պետրոսի Աղեքսանդրացոյ (1)	72—73

2. Ատտիկիայ Կոստանդնուպալզսի (1)	73
3. Կիւրիզի Աղեքսանդրացւոյ՝ եթէ մի է Քրիստոսն (1)	73
Նորին՝ ի լուծմանէ Գ. նզովմանն (1)	73
Նորին՝ որ զԹեոզորէտայ (1)	73—74
Դ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	74
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (2)	74
1. Նեստորի (1)	74
2. Թեոզորէտայ (1)	74
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	74—76
Պիտառութիւնք հարանց (6)	76—78
1. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ (1)	76
Նորին՝ առ Եպիփանոսն (1)	76—77
2. Յովաննու Կոստանտինոպոլսացւոյ (1)	77
3. Կիւրիզի Աղեքսանդրացւոյ՝ յորոց զԹեոզորէտայն (1)	77
Նորին՝ ի լուծմանէ Աժ. նզովմանն (1)	77—78
Նորին՝ ի պարապմանցն (1)	78
Ե. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	78
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (6)	79—80
1. Պաւղոսի Սամոստացւոյ (1)	79
2. Նեստորի (3)	79
3. Թեոզորէտայ (3)	79—80
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	80—82
Պիտառութիւնք հարանց (4)	83—84
1. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ (1)	83
2. Գրիգորի Նիւսայ (1)	83
3. Կիւրիզի Աղեքսանդրացւոյ Դ. նզովմանէն (1)	83—84
Նորին՝ որ զԹեոզորէտայ (1)	84
Զ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	84
Նեստորի հայհոյութիւնք (4)	84—85
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	85—87
Պիտառութիւնք հարանց (9)	87—89
1. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ՝ զԱրիանոսայ (1)	87
Նորին՝ յաղագս խաչին (1)	87
2. Գրիգորի Նեոկեսարի՝ յաղագս մարմնաւորութեան և հաւատոյ (1)	87
3. Բասղի՝ առ զրպարտիչսն և այլն (1)	88
4. Յովաննու՝ ըստ Յովաննու աւետարանին (1)	88

Ծ. Կիւրիզդի՝ եթի մի Քրիստոսն (1)	88
Նորին՝ զԹեոդորէտայ (1)	88
Նորին՝ Դ. նզովման լուծմանէն (1)	88—89
Նորին՝ առ Թագուհիսն (1)	89
Է. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	89
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (4)	89—90
1. Պաւղոսի Սամոստացւոյ (1)	89
2. Նեստորի (2)	89
3. Թեոդորէտայ (1)	89—90
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	90—91
Պիտառութիւնք հարանց (7)	91—93
1. Գրեգորի Նեոկեսարի՝ ըստ մասին յաղազս հաւատոյ (1)	92
2. Կիւրիզդի Աղեքսանդրացւոյ՝ նզովումն Ե. (2)	92
Նորին՝ ի պարապմանց (1)	92
Նորին՝ ի լուծմանէ Դ. նզովման (1)	92—93
Նորին՝ ի մեկնութենէ Հմայմանն (1)	93
Նորին՝ որ զԹեոդորէտայ (1)	93
Ը. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	93
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (2)	93—94
1. Նեստորի (1)	93—94
2. Թէոդորէտայ (1)	94
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	94—96
Պիտառութիւնք հարանց (8)	96—99
1. Թեոդոտայ եպիսկոպոսի Անկիւրայ (2)	96
2. Կիւրիզդի Աղեքսանդրացւոյ ի գանձէն (3)	96—97
Նորին՝ ի «Դուն տիրես հարստութեան ծովու» (1)	97—99
Նորին՝ ի պարապմանցն (1)	99
Նորին՝ եթէ մի Քրիստոս (1)	99
Թ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	99—100
Պիտառութիւնք հերձուածողացն (4)	100—101
1. Նեստորի (3)	100
2. Թեոդորէտայ ի հակաճառութենէ Ժ. նզովմանն (1)	100—101
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	101—104
Պիտառութիւնք հարանց (11)	104—108
1. Թեոդոտայ Անկիւրայ (2)	104—105
2. Թեոփիլայ Աղեքսանդրացւոյ ի Ե. և Զ. տաւ- նականէն (2)	105—106

3. Կիւրիզդի Աղեքսանդրացւոյ ի լուծմանէ Դ. նշովմանն (1)	106—107
Նորին՝ յորում զԹեոդորէտայ (1)	107
Նորին՝ առ Ակակիրն (1)	107
Նորին՝ եթէ Աստուած Քրիստոսն (2)	107
Նորին՝ եթէ մի Քրիստոս (2)	107—108
Ժ. Գլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	108
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (5)	108—110
1. Պաւղոսի Սամոստացւոյ (1)	108
2. Նեստորի՝ յաղազս ներմարդութեան (3)	108—109
3. Թեոդորէտայ՝ ի հակաճառութենէ Զ. նշով- ման (1)	109—110
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	110—111
Պիտառութիւնք հարանց (6)	111—115
1. Աթանասայ Աղեքսանդրացւոյ առ Եւսեբիոն, Ղուկիփերէ և Աստերիսն (1)	111—112
Նորին՝ առ Աղեղփիոս (1)	112
2. Թեոդոտայ Անկիւրայ ի ծնելութիւնն Քրիս- տոսի (1)	112—113
3. Կիւրիզդի Աղեքսանդրացւոյ՝ որ զԹեոդորէտայ (3)	113—115
ԺԱ. Գլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	115
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (3)	115—116
1. Դիոդորայ Տարսացւոյ (2)	115
2. Նեստորի (1)	115—116
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	116—117
Պիտառութիւնք հարանց (8)	117—121
1. Կիպրիանու՝ յաղազս ողորմաւորութեան (1)	117—118
2. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ առ Աղեղփիոն (1)	118
Նորին՝ ի տաւնականէն ՄԴ. Դիոկղետիանոսի (1)	118
3. Թեոդոտի Անկիւրայ ի ծնելութիւնն Քրիս- տոսի (1)	118—119
4. Կիւրիզդի Աղեքսանդրացւոյ՝ եթե մի Քրիստոս (2)	119
Նորին՝ առ Վաղերիանոսն (2)	120—121
ԺԲ. Գլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեոմնայ	121
Պիտառութիւնք հերձուածողաց Նեստորի (4)	121—122
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	122—125
Պիտառութիւնք հարանց (6)	125—127
1. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ առ Աղեղփիոն (1)	125—126
2. Թեոդոտայ Անկիւրայ ի ծնունդն Քրիստոսի (1)	126

3. Կիւրիզլի Աղեքսանդրացւոյ՝ եթև մի Գրիստոսն (4)	126—127
ԺԳ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնի	127
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (6)	127—128
1. Նեստորի (3)	127—128
2. Դիողորայ յաղազս ներմարդութեան (2)	128
3. Թեողորիտայ՝ ի հակաճառութենէ Դ. նշովման (1)	128
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	128—131
Պիտառութիւնք հարանց (11)	131—136
1. Յուդեայ Հոովմայ առ Դիոնիսիոն (2)	132—133
2. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ՝ յաղազս առմարմնաւորութեան Բանին (2)	133—134
Նորին՝ ի տաւնականէ ԺԱ. և ԺԳ. (2)	134
Նորին՝ յաղազս իսաչի (1)	134
3. Կիւրիզլի Աղեքսանդրացւոյ ի մեկնութենէ նշանին (2)	134—136
Նորին՝ եթև մի է Գրիստոս (1)	136
4. Պրոզլի՝ ի թղթոյն, որ առ արևելեայս (1)	136
ԺԴ. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեոզնայ	136
Պիտառութիւնք հերձուածողաց (7)	136—137
1. Նեստորի (4)	136—137
2. Թեողորէտայ (3)	137
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	137—140
Պիտառութիւնք հարանց (19)	140—144
1. Աթանասի Աղեքսանդրացւոյ ի տաւնականէ Բ. Գ. Ե. ԺԱ. (4)	140—141
Նորին՝ յաղազս իսաչի (2)	141
2. Գրիգորի Նեոկեսարեայ (2)	141—142
3. Գրիգորի Նազանզացւոյ (1)	142
Նորին՝ յաղազս առաքինութեան (1)	142
Նորին՝ ի սուրբ ախտականն (4)	142
4. Բասղի՝ յաղազս սրբոյ Հոգւոյն (1)	143
5. Կիւրզի առ Նեստորիոս թղթոյն (1)	143
Նորին՝ ի խաւսից ասացելոց յԵփեսոս (1)	143—144
Նորին՝ յառաջին բանէն, որ յէսայի՞ (1)	144
Նորին՝ յերկրորդ բանէ, որ զՆեստորէ (1)	144

Ի ժողովն Քաղկեդոնի	144—151
Պիտառութիւնք Նեստորի (5)	151—152
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	152—155
Պիտառութիւնք հարանց (16)	155—162
1. Յուզեայ Հռովմայ առ Պրողղոկիոն (3)	155—156
Նորին՝ առ Դիոնիսիոս (1)	156—157
2. Աթանասի՝ Դ. բանէն զԱրիանոսաց (1)	157
Նորին՝ յաղագս մարմնականի յայտնութեանն	
Քրիստոսի (1)	157
Նորին՝ յաղագս հաւատոյ (2)	157—159
3. Բասողի ի զՆովմայ (2)	159—160
4. Գրիգորի Նազանզացոյ՝ որ առ երախայից	
վարդապետութիւն (1)	160
5. Թեովփիղայ Աղեքսանդրացոյ ի աւանականէ	
ԻԱ. ԻԲ. ԻԳ. (3)	160—161
6. Կիւրիզղի յերրորդ բանէն, որ ի Հռովմայեցոցն	
թուղթ (1)	161
Նորին՝ յառ Սուկէսովն՝ թղթոյն Բ. (1)	161—162
Ս ահմանէ Քաղկեդոնի ժողովոյն հայհոյութիւնք	162
Պիտառութիւն Նեստորի (1)	162—163
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	163—170
1. Երկոտասան նզովք Կիւրղի	165—167
Նորին՝ ի մկնութենէ սրբոյ հմայութեանն (2)	168
Պիտառութիւնք Նեստորի (4)	170—171
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	171—177
Պիտառութիւնք հարանց (10)	177—180
1. Յուզեայ Հռովմայ առ Դիոնիսիոս թղթոյն (4)	177—178
2. Կիւրիզղի Աղեքսանդրացոյ յառ Սուկէսոն	
թղթոյն Բ. (3)	178—179
Նորին՝ յառ Նեստորիոս թղթոյն (1)	179
Նորին՝ յառ Վաղերիանոս թղթոյն (1)	180
Նորին՝ ի լուծմանէ Դ. նզովի (1)	180
Ս ահմանէ Քաղկեդոնի ժողովոյն հայհոյութիւնք	180
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	180—186
Պիտառութիւնք հարանց (40)	186—199
1. Յուզեայ Հռովմայ յառ Դիոնիսիոն թղթոյն (2)	186—187
Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան (1)	187
2. Աթանասեայ Աղեքսանդրացոյ յաղագս մար-	
մնաւորութեան (2)	187—188

Նորին՝ յաղագս հաւատոյն բանէ (1) . . .	188
Նորին՝ յառ Արիանոս բանէն (1) . . .	188
Նորին՝ յառ Եպիկտետոն թղթոյն (2) . . .	188—189
3. Գրիգորի Աքանչիլագործի ի մասինն հաւատոյ (1) Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան և հաւատոյ բանին (2)	189
4. Ուխտաղեայ Հոովմայ յաղագս հաւատոյ բանի (կայ վկայութիւնն յառ թաղուհիսն մա- տենի Կիրողի, եթե մի Քրիստոս) (1) . . .	189—191
5. Բասողի՝ ի բանէն, որոյ սկիզբնն, եթե բնու- թեամբ Աստուած է Որդին (3)	191—192
Նորին՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն բանի (2) . . .	192
Նորին՝ առ զրպարտիչսն երիս զմեզ առիւ Աստուածս (1)	192—193
6. Գրիգորի Նաղանդացւոյ, որ առ երևիայից վարդապետութիւնն (1)	193
Նորին՝ յաղագս Որդւոյ՝ ի բանէն Ա. և Բ. (2)	193—194
Նորին՝ յաղագս սրբոյ Հոգւոյն բանէ (1) . . .	194
7. Յովաննու՝ յաղագս աստուածային մարմնա- ւորութեան (2)	194
8. Թեովիբիդայ ի Չ. ԻԱ. Ի. տաւնականէ (3) . . .	194—195
9. Կիւրիզդի՝ զնեստորէ (2)	195—196
Նորին՝ ի բանէն որ զգոյակցականացն (1) . . .	196
Նորին՝ որ զԹեոդորէտայ (1)	196
Նորին՝ առ Ակակիոս թղթոյն (1)	196
Նորին՝ յաղագս ներմարդութեան բանէն (1)	196—197
Նորին՝ յորս զնեստորէ (1)	197
Նորին՝ ի լուծմանէ ԺԲ. նգովմանն (1) . . .	197
Նորին՝ ի պարապմանց (3)	197—199
Նորին՝ ի Ե. բանէն, որ առ Կորնթացիս թուղթ Ա. (1)	199

Ի սահմանէ Քաղկեդոնի ժողովոյն հայհոյու- թիւնք (1)	199
Հակաճառութիւն Տիմոթէոսի	199—252
1. Նեստորի հատուածք (3)	200—201
2. Թեոդորէտայ հատուածք (11)	201—208
Պիտառութիւնք հարանց (104)	253—314
1. Աթանասեայ Աղեքսանդրացւոյ՝ առ այնոսիկ, որք յԱփրիկէ (4)	253—254
2. Բասողի՝ առ Անտիոքացիս (1)	254

Նորին՝ յարևմուտս (2)	255
Նորին՝ առ Եգիպտացիս (1)	255
Նորին՝ որք ընդ նովաւ Ստորորեանացիսն մէնացեալս (1)	255—256
3. Կիրիզդի Աղեքսանդրացւոյ յառ Ակակիոս թղթոյն (1)	256
4. Իրենիոսի (3)	256—259
5. Յուզեայ Հոովմայ յառ Դիոնիսիոս թղթոյն (1)	259—262
Նորին՝ առ Պրոզդոկիոն (1)	262—264
Նորին (1)	264
Նորին՝ ներքըջական թուղթ (1)	264—265
Նորին (1)	265—266
Նորին՝ յաղագս աստուածային մարմնաւորութեանն (1)	266—268
Նորին (1)	268
6. Աթանասեայ Աղեքսանդրացւոյ՝ յաղագս աստուածային մարմնաւորութեանն (1)	268—270
7. Թեոդորայ Անկիւբայ՝ ի ծնունդն Քրիստոսի (1)	270—271
8. Կիրիզի Աղեքսանդրացւոյ՝ յաղագս ներմարդութեանն (1)	271—274
9. Յովաննու Էրուսաղէմացւոյ՝ յաղագս հաւատոյ (1)	274—276
10. Երեքթեայ եպիսկոպոսապետի Անտիոքի Պիսիդեայ՝ ի սուրբ աստուածայայտնութիւնն (1)	276—277
11. Դիոսկորոսի Աղեքսանդրացւոյ առ Սեկունդիւնան թղթոյ (2)	277—279
Նորին՝ որ ի Գանդրայ առ միայնակեացսն, որ ի Հենատոն գրեցելոյ թղթոյն (1)	279—280
(Տիմոթէոսի) վերջաբանութիւն	280—282
12. Յովաննու Կոստանտինուպոլսի՝ ի մեկնութեանն, որ ըստ Մաթեի աւետարանին (2)	282—284
13. Կիրիզդի՝ յառ թագուհիսն, ի մատենէ եթէ Աստուած Քրիստոս (վկայութիւնք յաւետարանէն Մատթէոսի) (16)	284—291
14. Ըստ Դուկայ աւետարանէն (13)	291—296
15. Ըստ Յովաննու աւետարանէն (12)	296—300
16. Ի բողոքականացն, ի Յակովբայ թղթոյն (2)	300—301
17. Ի Պետրոսի Ա. թղթոյն (6)	301—303
Ի Պետրոսի Բ. թղթոյն (1)	303
18. Յովաննու յառաջին թղթոյն (7)	303—305

19. Ի Յուդայի թղթոյն (1)	305—306
20. Առ Հոովմայեցիս (2)	306—307
21. Յառաջին թղթոյն, որ առ Կորնթացիս (1)	307
22. Յերկրորդ թղթոյն, որ առ Կորնթացիս (2)	307—308
23. Առ Եբրայեցիս թղթոյն (4)	308—310
24. Առ Գաղատացիս թղթոյն (2)	310—311
25. Առ Եփեսացիս թղթոյն (1)	311—312
26. Յառ Փիղիպեցիս թղթոյն (1)	312
27. Առ Կոզոսացիս թղթոյն (1)	312—313
28. Առ Եբրայեցիս թղթոյն (1)	313—314
29. Առ Տիմոթևոս առաջին թղթոյն (1)	314
Վերջաբանութիւն Տիմոթէոսի	314—316
Յառնիքոսծք (3)	317—329
Ա. Դիոնիսեայ Աղեքսանդրացւոյ՝ յառ թագուհին թղթոյ, յաղագս եռաւրեայ յարութեանն Տեառն (8 հատուած)	317—322
Բ. Յովաննու ի համառուտագունիցն որ յառա- քեալ, յաղագս յարութեան մեռելոց	323—325
Գ. Յաղագս ոչ պարծել և ի բաց տալ իւրեանց զիմաստունս . . . և այլն	326—329
Յիշատակարան Տիմոթէոսի Աղեքսանդրացւոյ	329—333

Տիմոթէոսի հակաճառութեան հատուածներ Մայր Աթոռոյ մատենադարանի № 454 (Կ.) ձե- ռագրից (4)	335—342
1. Դիոկորոսի Աղեքսանդրացւոյ (1)	335—336
2. Տիմոթէոսի Աղեքսանդրացւոյ ի հակաճառու- թենէ առաջին գլխոյն Լիււնի հայհոյու- թեան (1)	336—339
3. Տիմոթէոսի՝ ի հակաճառութենէ երկրորդ գլխոյն Լիււնի (1)	339—341
4. Նորին՝ ընդդէմ Լիււնի . . . և այլն (1)	341—342

Ճանկ Սուրբ Գրոց	343—354
Ճանկ յատուկ անուանց	355—361
Ճանկ նիւթոց	362—396

Յաղագս մի ասելոյն զՏէր մեր եւ զԱսուած Յիսուս Քրիստոս հանդերձ իւրով մարմնով եւ նմին զամենայն հասուցանել զասուածավայելչականն եւ զմարդկականն, եւ զի համագոյական մեզ եղեալ ըստ մարմնոյ, եկաց մնաց եւ այսպէս Ասուած, եւ եթէ յերկուս բաժանելն զնա ամպարեցութիւն է.

2բ.

Աստուծոյ վարդապետութեանն խաւսեցելոյ բերանովք սրբոցն և ուղղափառ հարանցն մերոց և կախկոպոսաց հաւատացեալք, խնդիր մեզ առաջի կա, գործակից 10 եղելոյ Աստուծոյ, ընդդէմ ասել հայհոյութեանցն, որոց ի տոմարէն Լևոնի և հեռացելոյ սահմանին, որ ի ժողովոյն Քաղկեդոնի եղելոյ յաղագս հաւատոց. զնոցունց իսկ զվկայութիւնս զսուրբ հարանցն, աստուածաշունչս և աւգտակարս, ընտրեալս՝ յաղագս միևնոյն լինել հանդերձ 15 իւրով մարմնովն զՏէրն մեր և զԱստուած Յիսուս Քրիստոս և նմին զամենայն զաստուածավայելչականն և զմարդկականն առդնել, և եթէ մարդկան համագոյական եղեալ ըստ մարմնոյ, եկաց մնաց համագոյական էութեամբն իւրով Հաւրն և Հոգւոյն Սրբոյ, և յերկուս բնութիւնս ոչ 20 բաժանեցաւ, զայսոսիկ յառաջագոյն կարգեցար, առ հաստատութիւն և զգուշութիւն մեզ. իսկ ինքեանց և այնոցիկ, որք պատահեսցեն գրոցս այսոցիկ, զի զհետ երթալով շաւղաց ուղիդ նոցա վարդապետութեանն և նմանողք ուղղափառութեան նոցունց հաւատոցն, յայտնեցեալք և մե- 25 ծացեալք գործովք բարութեան, արժանի լիցուք զընթացս մեր զայսց կենաց կատարել ի Քրիստոս. և զուղիդ հաւատան մինչև ի վախճան պահեցեալք, պսակել ընդ ամենայն սուրբս պսական արդարութեան յարդար դատաւորէն և յԱստուծոյն մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ յաւիտեանս 30 յաւիտենից, ամէն:

2գ.

Վկայութիւնք սրբոց հարանցն մերոց:

Սրբոյն Փիղիկոսի՝ եպիսկոպոսի Հռովմա եւ Մարտիրոսի, ի քրթոյն որ առ Մաքսիմոս եպիսկոպոս եւ առ վիճակեալ պաշտօնեայս, եւ եկեղեցւոյն Աղեքսանդրի.

- 5 Բայց յաղագս մարմնաւորութեան բանին և հաւատոց, հաւատամք ի Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, ի կուսէն Մարիամա ծնեալ, զի ինքն է Աստուծոյ մշտնջենաւոր Որդին և Բան, և ոչ մարդ յԱստուծոյ ընկալեալ, որպէս զի այդ իցէ առ նովաւ. քանզի ոչ զմարդ եառ Որդին Աստուծոյ,
- 10 զի եզիցի այդ ոմն առ ինքեամբ, այդ Աստուած կատարեալ էութեամբն եղև միանգամայն և մարդ կատարեալ, մարմնացեալ ի կուսէ:

եւ այդ եւս նորին.

- Հաւատամք ի Քրիստոս Յիսուս, Աստուած խոստովա-
- 15 նելով զնա աստուածային բնութեամբն և ոչ ըստ կցորդութեան աստուածութեան. քանզի ինքն է, յորմէ կցորդութիւն անումք՝ աստուածաբար փշեցեալ յաշակերտսն զՍուրբ Հոգին. և ինքն է, որ մեռաւ մարմնով վասն մեղաց մերոյ ¹, որ և ապրեցոյց ի մեղաց զհաւատացեալս ի նա:
- 20 Քանզի ոչ մարդ ըստ մեզ Տէրն ընկալեալ եղև յԱստուծոյ, այդ Աստուած ճշմարիտ, զմարդիկ ընդունելով ըստ գրելոցն, «Ընդունի զհեզս Տէր» ²: Իսկ Տէր է որ ի Մարիամայն ծնեալ, «Որով ամենայն» ³, ըստ Պաւղոսի բանին, և ինքն է Աստուծոյ Բանն: Եւ նղովեմք չարչարելի զԱստուածութիւնն
- 25 ասացողս և մարդ զխաչեցեալն Քրիստոս ասացողս, և ոչ ամենայն էութեամբն Աստուած:

Սրբոյն Պետրոսի՝ Աղեքսանդրացւոյ եպիսկոպոսի եւ մարտիրոսի, յորմէ յաղագս աստուածութեանն ասացեալ.

- «Վասն որոյ և որ ծնանելոցն է, ասէ, սուրբ է, կոչեցի
- 30 Որդի Աստուծոյ» ⁴, որպէս զի «Ծնեալն ի մարմնոյ մարմին է» ⁵: Վասն զի և Մարիամ ի մարմնի զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ծնաւ, զմի և զնոյն էն, այդ ոչ զայդ ոմն և զայդ. քան, մի լիցի: Քանզի ճշմարտութեամբ ասեմք Տէր զՅիսուս, առաւել հաւատալով, թե Յիսուս է Որդի Աստուծոյ, և եթե Յիսուս է

¹) Ա. Պետր. Գ. 18.   ²) Սաղմ. մԹՁ. 6.   ³) Ա. Պորն. Ը. 6.

⁴) Ղուկ. Ա. 35.   ⁵) Յովհ. Գ. 6.

նոյն իսկ ինքն Քրիստոս¹, ըստ որում և Առաքելոյ զինի վերանալոյն ինքն Յիսուս երևեցաւ²:

Եւ այդ եւս նորին.

Զայսոսիկ և զնմանն այսոցիկ ամենայն ուրեք զրոց վերագրելով ցուցանեն, եթե եղև Բանն մարմին³, և երևեցաւ մարդկան Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ, որպէս և ամենայն մարդիկ, ըստ նմանութեան, առանց մեղացքանդի եթե ըստ նմանութեան եղեալ էր Բանն մարմին, ըստ որում և ամենեքին մարդիկ՝ ոչինչ մեծ, և ոչ աւտար և զարմանալի այդ ինչ կամել լինել զԲանն մարմին ի մերմէ 10 տկարութենէս: Իսկ եթե ըստ խորհրդին Աստուծոյ և Հաւրն ամենեցուն յաղաղս մերոյ փրկութեան եղև մարմին Աստուածն բան, թերի ի պատուոյ, այս չնորհ Աստուծոյ և առաւել կարողութիւն ի նմա աստուածային, ծնիցելոյն յաղաղս մեր մարդոյ, որով խոստովանիմք և զնա կցորդու- 15 թիւն ունել տկարութեանս մարդկութեան, զԱստուածն Բան, զէութեամբ Որդի Աստուծոյ փառաւորեմք, և դոհանամք, խոստովանելով զիշխանութիւն ամենեցուն տուեալ նմա ի Հաւրէ⁴, «Եւ չնորհել նմա անուն, որ ի վեր է քան զամենայն անուն, ըստ զրելոցն. զի յանուն նորա ամենայն 20 ծուր կրկնեսցի՝ երկնաւորաց և երկրաւորաց և սանգարամետականաց, և ամենայն լեզու խոստովանեսցէ, զի Տէր է Յիսուս Քրիստոս, ի փառս Աստուծոյ Հաւր»⁵: Քանզի և վասն այնորիկ, ասէ, «Ետ նմա Աստուած դատաստան առնել, զի Որդի մարդոյ է»⁶. Իսկ մարդոյ այժմ՝ վասն կու- 25 սին Մարիամա. քանզի մարդ է և էզն, որպէս և գրեալ է, «Եւ արար Աստուած զմարդն՝ արու և էգ արար զնոսս»⁷:

3v.

Եւ այդ եւս նորին.

Զայսոսիկ և զնմանս նոցա* նշանքն ամենայն, զոր արար և զաւրութիւնքն, ցուցանեն զնա եղեալ** Աստուած 30 մարդացեալ. երկզքումք*** այժմուքս | ցուցանի, զի Աստուած էր և եղև մարդ. «Քանզի մարդ է, ասէ, և ո՞ ծանիցէ

4r.

*) Լուսանցում՝ «այս և սոցին նմանք».   **) Ընդ՝ «գոլ».
***) Ընդ՝ «երկախումքն».
1) Ա. Յովհ. Ե. 1. 5.   2) Գործք զլ. Թ. և այլուր.   3) Յովհ. Ա. 14.
4) Մատթ. ԻԸ. 18 և Յովհ. ՓԵ. 2.   5) Փիլիպ. Բ. 9—11.   6) Յովհ. Ե. 27.
7) Ծննդ. Ա. 27.

զնա»¹. և դարձեալ՝ «Ես եմ Աստուած և ոչ մարդ, ի քեզ Սուրբս»². և դարձեալ՝ «Զի զիս խնդրէք սպանանել՝ զմարդ, որ ձեզ զճշմարտութիւն խաւսեցա, զոր լուա ի Հաւրէ»³: Սա Աստուած և մարդ Յիսուս Քրիստոս ճշմարտութեամբ 5 չարչարեցաւ վասն մեր. ըստ որում և նախընտիր առաքելոցն յաղագս նորա ասէ. «Զգուշութեամբ* այսուհետև զիտասցէ ամենայն տունդ Իսրայելի, զի և Տէր զնա և աւծեալ Աստուած արար. զայս Յիսուս, զոր դուքն խաչեցէք»⁴:

Նորին՝ յումե յաղագս յարութեան բւանեն.

10 Յառաջայայտ է, զի և Տէր մեր և Փրկիչ Յիսուս Քրիստոս փոխեալ այդակերպեցաւ ի լերինն, ոչ այդ ընդ այդոյ մարմինն եառ, այդ էր ինքն** որպէս ունէին յազգէն Դաւթի, յիւանելն ընդ աշակերտան:

Երանելոյն 'Իիովնսոսի' եպիսկոպոսի Աղեմսան- 15 զրացւոյ, ի բրբոյն որ առ Սեբփանոս եպիսկապոս Հռովմա:

Քանզի որպէս իմաստութիւնն ըստ ազգս, յանձինս սուրբս փոփոխեալ, սիրելիս*** Աստուծոյ և մարգարէս կազմէ****, այսպէս ընդդիմադարձաբար***** չարութիւնն յանձինս անսուրբս փոխադրեալ⁰, թշնամիս Աստուծոյ և 20 սուտ մարգարէս բացերեցոյց⁰⁰: Որպիսի մի⁰⁰⁰ չուրջ փակեաց զայնոսիկ սովորութիւն. քանզի սովորութեան ամենայն իրաւք մի է ժամանակ, իսկ զանազանք ախորժակայն⁰⁰⁰⁰ 4v. հասակք: Եւ պարտ նախ էանալ լամենապէս ազգացն սովորութեանցսն ևս⁰⁰⁰⁰⁰, և զմարդկայնոցն աւրինաց պատճառս: 25 Իսկ զմարդկայնոցն ասացի, վասն զի Աստուած իբր զի միայն զիտելով զամենայն նախլինելութեան նոցա, արժանապէս կարէ և հասանել նոցա, յառաջագոյն զայսոսիկ աւրինա-

*) Լուսանցքում մի եղծուած բառ.   **) Անգ՝ «այն».   ***) Անգ՝ «բարեկամս» (?).   ****) Անգ՝ «կազմեաց» (?).   *****) Անգ՝ «վերադարձակի».   ⁰) Անգ՝ «(փոխա)կաց(եալ)».   ⁰⁰⁰) Անգ՝ «(բաց)այայտէ».   ⁰⁰⁰⁰) Անգ՝ «իսկ որ ... արգելք ... մի սով ... ութիւն ... գայտոս ... իկ պար ... արարի ... աւ».   ⁰⁰⁰⁰⁰) Անգ՝ «հերձուածոցն».   ⁽⁰⁰⁰⁰⁰⁾) Նախորդ էջի լուսանցքում՝ «և պարտ է նախաստորանկել ամենայն իրաւք սովորութեանց, զսովորութեանցսն».

1) Երեմ. ԺԷ. 9.   2) Ովսէ ԺԱ. 9.   3) Յովհ. Է. 20. և Ը. 40.
4) Գործք Բ. 36.

դրելով*։ Իսկ մարդիկ յորժամ նախառաջին տեսին ինչ, և յորժամ կարծիս** յառաջ պատահմանց ոմանց առին, յայնժամ կամ աւրէնս եղին*** և կամ սովորութեանց սկիզբն արարին։ Իսկ**** եթև յառաքելոցն այս սովորութիւն, որպէս ասացաք, սկիզբն եառ, հարկաւոր է առ- 5
 ուղղել մեզ, ոչք են որք ըստ նոսա կրեակալքն և յորոց դայս գործեցին, զի ըստ նոցունց և մեք զնոյն պահուցուք։ Զի որք զկնի գրեալքն****, և մինչև ցայժմ, որ տակաւին գտանին, անդիտացեալք ի մէնջ, և անդիտացին ոչք ոք և իցեն։ զիւրոյ կարասցեն ընդ սովորութեամբք հնոցն 10
 անկանիլ և բնաւ⁰ իսկ զյաղագս այսոցիկն աւելի իաւաս ոմանս և կամ փոյթ զնել յոյժ խնճոյական⁰⁰ և ընդունայն համարեցաւ. զի որպէս զնոսա ասէ պարտ յետ միոյ և⁰⁰⁰ երկրորդի իրատուութեան ի բաց հրաժարել⁰⁰⁰⁰,¹ այսպէս և մեզ արժան է յիշել և իաւսել յաղագս նոցա, և 15
 յետ սուղ ինչ յիշմանն⁰⁰⁰⁰⁰ և զուգարանութեան † ի բաց կալ. իսկ տիրալուծելիցն և մեծագունիցն պինդ ի վերայ կալ պարտ է։ Քանզի եթև ոք ամպարիշտ ինչ բարբառէ յաղագս Աստուծոյ, որպէս որք ասենն զնա անողորմ, կամ աստուածոց ոք աւտարաց ի ներքս ածև զպաշտան, քար- 20
 կոծել զայնպիսին հրամայեցին աւրէնքն²։ Իսկ մեք աշխուժիք †* հաւատոց մերոց բանիւք զսոսա քարկոծեսցուք, եթև ոչ մերձ առ Քրիստոսի խորհուրդն գայցին, կամ փոխադործէ և ապականէ, կամ ոչ Աստուած գոլ կամ ոչ մարդ եղեալ, կամ ոչ մեռանել և ոչ յառնել, կամ ոչ զգալն²⁵ դատել զկենդանիս և զմեռեալս, և կամ այդ ինչ աւետարանելով, ըստ որում աւետարանեցաքն, նզովեալ եղիցի, ասէ Պաւղոս³, իսկ եթև զյաղագս մարմնոյն յարութեան ոք անարգէ բան, այսպիսին ընդ մեռեալս ահա կարգեցի. յաղագս այսոցիկ, զի ձայնակցապէս ունիցիւք, եկեղեցիք առ 30

5
5r.

*) Լուսանցրում մի անվերծանելի բսո.   **) Ենդ՝ «թուկ-
 լուժիւն».   ***) Ենդ՝ «աւրինադրեցին».   ****) Ենդ՝ «արդ».   *****) Ենդ՝ «իսկ յետոյ գտեալքն».   †) Ենդ՝ «ամենկին».   †*) Ենդ՝ «ամբոխական».   ††) Ենդ՝ «կամ».   †††) Ենդ՝ «հեռանալ».   ††††) Ենդ՝ «(յիշ)ելութեան».   †††††) Ենդ՝ «հասարակ-
 (արանութեան)».   ††††††) Եյս էջի լուսանցրի ծոնութութիւնների մի մասը բոլորովին եղծուած է։

1) Հմմտ. Մատթ. ԹԸ. 15—17.   2) Հմմտ. Բ. Օրէնք ԹԴ. 1 շար.
 3) Գաղատ. Ա. 8—9.

եկեղեցիս և եպիսկոպոսք առ եպիսկոպոսս և երիցունք առ երիցունս, խնամածութեամբ խաւարիցիւմք: Իսկ յաղագս ըստ միողեցն դատաստանք* և գործք, թե որպէս զարտաքոյսն** մերձ եկեալս վայել է ընդունել, և որպէս զի ներքան դի-
 5 տաւորել, ըստ տեղեացն առաջնորդաց հրամայեմք, որք ըստ աստուածային ձեռնադրութեանն ի հարկաւորութիւնս յայս կարգեցան, զի զպարտաւորութիւնս, զորս և գործի-
 ցեն, ընդ ամենայնի հատուցանիցեն Տեառնն|

ԾԿ. Նորին՝ յառաջնոյ թղթոյն, որ առ Քսիւսոս եպիսկո-
 10 պոսապեցն Հռովմա.

Քանզի գրեցեր յայպէս, զաստուածասէր աւրինա-
 դրութիւնն արտադրելով, որում ստէպ ստէպ պատահելով
 ահա և յիշողութեամբ*** ունիւք, բաւական եղիցի միայն
 ձեռնադրութիւն այնոցիկ, որք խոստովանեցին, և թե
 15 պատճառանաւք և եթե ճշմարտութեամբ, զԱստուած զԱմե-
 նակալ, և զԲրիստոս և զՀոգին Սուրբ ի մկրտութեանն: Իսկ յորոց վերայ**** ոչ կոչեցաւ անունն՝ ոչ Հաւր, և ոչ
 Որդւոյ, և ոչ Սրբոյ Հոգւոյն, զայնոսիկ արժան է մկրտել,
 և ոչ վերբատին մկրտել: Այս հաստատուն և անշարժ վար-
 20 դպակտութիւն և ատուութիւն*****, սկսեալ ի Տեառնէ
 մերմէ, յետ ի մեռելոցն յարութենէ, պատուիրելով աշա-
 կերտացն. «Գնացէք, աշակերտեցէք զամենայն ազինս,
 մկրտելով զնոսս յանուն Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ»¹:
 Իսկ պահեցեալ և լցեալ⁰ ի փոխանորդաց նորա, երանել-
 25 եաց ատաքելոցն, և հանգուցեալ ի սրբում եկեղեցւոջ
 Աստուծոյ, և քաղաքակցեալ ամենեցուն նախ քան զմեզ
 եպիսկապոսաց, որպէս գրեցաւ⁰⁰, և մինչ ի մեզ ժամանեալ,
 իբր զի քան զամենայն աշխարհ հաստատնագոյն⁰⁰⁰ է-
 քանզի «Նրկինք, ասէ, և երկիր անցցեն, իսկ բանք իմ ոչ
 30 անցցեն»²:

*) Լուսանցբում՝ «իբա(ւ)ուն(ք)».
 **) Անդ՝ «(զարտաք)-
 ուստ».
 ***) Անդ՝ «յիշատակաւ».
 ****) Անդ՝ «առ որո».
 *****) Անդ՝ «աւանդութիւն».
 0) Անդ՝ «կատարեալ».
 00) Անդ՝ «իբրև զնկարագիր եղեալ».
 000) Անդ՝ «սեեռ(ագոյն)».

1) Մատթ. ԻԸ. 19. 2) Մատթ. ԻԳ. 35., Մարկ. ԺԳ. 31.,
 Գուկ. ԻԱ. 33

Նորին՝ առ նոյն յերրորդ թղթոյն.

Իսկ եթե զնախանձ ունել Աստուծոյ և ի բոլոր սրտէ
 զնա սիրել¹ հաւատ զմեզ յորդորէ, և միայնս պիղծս վար-
 կանել պարտ, որք զարգարնն մի և զմիայնն արհամարհնն
 Աստուած, և զերկնի և զերկրի և զամենայնցն Արարիչն և 5
 Տէր նուաստապոյն ուրումն այդոյ և անարգագոյն զոլ ասե-
 լով, և յԱմենաբարեզն չարութիւն ատյարեն, և կամ ոչ
 զսիրելին նորա, զՓրկիչն մեր Յիսուս Քրիստոս որ զինչ է
 հաւատան, այլ զքանչելի սնաւբէնութիւնն և զմեծ խոր-
 հուրդն լուծանելով, զումանս ոչ Աստուած և ոչ Որդի զոլ 10
 հաւատարով Աստուծոյ, իսկ զայդս ոչ մարդ եղանիլ և կամ
 մարմնով եկեալ, այլ երեոյթ և ստուեր զոլ ասելով, զայ-
 տոսիկ զամենեւեան բարեզ Յովհաննէս ի ձեռն թղթոյն*
 նեոխնս կոչեաց²: Եւ ևս առ նովաւ յաղագս սոցա և մար-
 գարէն վկայեաց ասելով. «Չատելիս քո, Տէր, ատեցի, և 15
 ի վերայ թչնամեաց քոյ մաչեցա. կատարեալ ատելութիւն
 ատեցի զնոսա, ի թչնամիս եղևն ինձ»³: Եւ այսոքիկ ևն
 ամենեքեան, որք զհերձուածողական մակձայնութիւն** առ
 մեզ ունին. իսկ եթե ամենեկին առ փոքր մի թողացու-
 ցուք*** և աւելոյմնեացուք նոցա. ոչ ևս ի բոլորն սրտէ 20
 զԱստուած սիրելն ամբողջ պահեսցի, որ ի մեզ անել և
 առաւելու մշտ վայել է:

ՅԵ.

Երանելոյ Ուիսադեա **** եպիսկապոսապետի Հռովմա՝
 ի յաղագս հաւատոյ բանեհն.

Իսկ ևս և յաղագս ըստ մարմնոյ սնաւբէնութեան 25
 Փրկիչին հաւատալք անայդայդելոյ և անյեղյեղիկի միա-
 ցելոյ Աստուծոյն Բանի զմարմնաւորութիւնն եղանիլ առ
 նորոգութիւն մարդկութեանս Քանդի Որդի ելով ճմար-
 տապէս Աստուծոյ ըստ յաւետախաղաց յԱստուծոյ ծննդ-
 դենէն, եղև և Որդի Մարդոյ ըստ ի կուսէն՝ ծննդեան, և է 30
 միևնոյն կատարեալ Աստուած ըստ աստուածութեանն և

ՅԶ.

*) Լուսանցրում՝ «թղթ(ոցն?)».
 **) Անդ՝ «կոչու մն(?)».
 ***) Անդ՝ «թոյղ տուեսցուք?»
 ****) Անդ՝ «Բիտաղիոսի».

1) Հմմտ. Բ. Օրէնք 2. 5 և Ժ. 12., Մատթ. ԻԲ. 37., Մարկ. ԺԲ.
 30., Լուկ. Ժ. 27.
 2) Հմմտ. Ա. Յովհ. Բ. 18. 22., Գ. 3. 7.
 Բ. Յովհ. 7 համար.
 3) Սաղմ. ձԼԸ. 21. 22.

նոյնազոյ* Հաւր և կատարեալ մարդ նոյն ինքն ըստ ի կուսէն ծնելութեան, և նոյնազոյ մարդկան ըստ մարմնոյ՝ Իսկ որ ոք յերկնուստ ասէ մարմին ունել զՏէրն, կամ նոյնազոյ Աստուծոյ զմարմինն, եղիցի նդովեալս՝ Որ ոք ոչ իստատովանի զՏեառնն մարմինն ի կուսէն և մարդկան նոյնազոյ, եղիցի նդովեալս՝ Որ ոք զՏէրն մեր և զՓրկիչ ի Հոգւոյն Սրբոյ և ի Մարիամա կուսէ ծնեալ մարմնով անանձն ասէ, կամ անղղայ, կամ անբան կամ անխմաստ, եղիցի նդովեալս՝ Որ ոք բաժանէ և զատուցանէ զՏէրն 10 մեր և Փրկիչ, և ասէ այդ զսլ Որդի զԱստուածն Բան, և այդ զառեալն մարդ, և ոչ իստատովանէ մի և զնոյն ինքն, եղիցի նդովեալս՝

Երանելոյ Աղեփսանդրի՝ եպիսկոպոսապետի Աղեփսանդրի:

7x. 15 Իսկ զինչ արդեւք հարկաւոր էր զաչն զԱստուած յերկիր և մարմնանալ ի կուսէն և խանձարբապատել և ի մտուր զնանիլ, և կաթնաբոյծ լինել ի զոգս, և մկրտիլ ի Յորդանան, և անարդիլ ի ժողովրդենէն և կախիլ զփայտէ, և թաղիլ յերկիր, և յառնել ի մեռելոց ևռարեալ՝ 20 առեալ փրկանս անձն ընդ անձին, և մարմին փոխանակ մարմնոյ, և սրբուն փոխանակ արեան, զի զոր պարտ էր մարդն մահ, զայս Քրիստոս փրկանաւորեաց մեռանելով:

Երանելոյ Յուդեա՝ եպիսկոպոսապետի Հուովմա, ի քրդոյն ու առ Գիւնեսոս.

25 Իսկ ոքք զյերկնուսան Աստուած իստատովանեն ի կուսէն մարմնացեալ, և մի զոլ հանդերձ մարմնով, ունայնս խոզիկցուցանեն բանիւք, ի նոցայցն ամպարըշտութիւնս արտարերեալք: Քանզի ասեն և ինքեանք, որպէս լսեմ, երկուս բնութիւնս. և այս զ'ի Յովնաննու հաւաստապէս մի ցուցեալ 30 զՏէրն յասելն՝ «Բանն մարմին եղև»¹, և Պաւղոսի յասելն՝ «Մի Տէր Ախուս Քրիստոս, որով ամենայնքն»²: Զի եթե մի ի կուսէ ծնեալն անուանեցաւ, և ինքն է, որով ամենայնքն եղեն՝ մի բնութիւն է: Վասն զի և դէմ մի, ոչ ունելով յերկուս բաժանումն. վասն զի և ոչ յատուկ

* Լուսանցրում՝ «համազոյ».

1) Յովն. Ա. 14.

2) Ա. Կորնթ. Ը. 6.

բնութիւն մարմինն, և յատուկ բնութիւն աստուածութիւնն Բանին Աստուծոյ ըստ մարմնաւորութեանն, այդ որպէս մարդ մի բնութիւն է, այսպէս և ի նմանութիւն մարդոյ եղեալն Քրիստոս Իսկ եթե ոչ ճանաչեն զըստ միաւորութեանն մի, կարեն և ի յոլովս բաժանել զմին և բազումս ասել բնութիւնս՝ Վասն զի յփնատեսակ է մարմինն՝ յոսկերաց և ջղաց, և յերակաց, և ի մտոյ և մորթոյ, յեղընգանցն իսկ և մազոյ, յարենէ և ի հագագէ, որք ամենայնքն զանազանութիւն ունին առ իրեարս. իսկ մի բնութիւն է: Որպէս զի և աստուածութեանն ճշմարտութիւն հանդերձ մարմնովն մի է և յերկուս բնութիւնս ոչ բաժանի: Զի և ոչ հնար էր զբոլորն Որդի Մարդոյ կոչիլ զիջեալն յերկնէ, և Որդի Աստուծոյ զծնեալն ի կնոջէ, եթե երկուց բնութեանց բաժանումն առննդունէր. այլ իջեալն յերկնուստ կոչիւր ապա* Որդի Աստուծոյ և ոչ Որդի Մարդոյ. իսկ ծնեալն ի կնոջէ կոչիւր ուրեմն Որդի Մարդոյ և ոչ Որդի Աստուծոյ: Եւ այս հետեանա Պաւլոսական բաժանման**։ Իսկ զմեզ աստուածային գրիցեալքն*** ուսուցանեն, որպէս զի յազազս միոյ Տեառն խորհիւք**** և ըստ յերկնուստ վայրիցութեանն, և զի վերայ երկրի ծնելութիւնն: Որք այսուհետև այսպէսն խոչին, մի ի հոմաձայնութիւնս զամենայն ընդդէմ խոչողացն արտաքս կլցին, զի մի մտածութեամբ բարեհամբաւելով, բանիւքն հայնոյեացնէ: Քանզի հարկ է զնոսա երկուս ասելով ընտրութիւնս, զմին երկրպագել, իսկ զմեան ոչ երկրպագել. յաստուածակամն՝ մկրտիլ, իսկ ի մարդկայինն ոչ մկրտիլ: Իսկ եթե «Ի մահն Տեառն մկրտեցար»¹⁾, մի խոստովանիւք բնութիւն զանախտակիր աստուածութեանն և զախտակիր մարմնոցն. զի այսպէս յԱստուած իցէ մկրտութիւն մեր և ի մահն Տեառն կատարեալ:

5

7Կ

10

15

20

25

8Ե.

30

Նորին՝ ի յաղագս մարմնաւորութեան բանեց.

Քանզի և ոչ մի այդայդութիւն առ աստուածային բնութիւնն ոչ նուազանա, և ոչ աճէ. և յորժամ ասէ. «Փառաւորեան զիս»²⁾, ի մարմնոյ ձայնն և առ մարմնով վառա-

*) Լուսանցրում՝ «արդեւք».   **) Ընդ՝ «հերձուածոյն».
) Ընդ՝ «գրութիւնքն».   *) Ընդ՝ «խորհիւք».

1) Հմեռ. հոռլմ. Զ. 3.   2) Յովն. ժե. 1. 5.

և որումն ի վերայ բոլորին ասացեալն. վասն զի բոլորն
 մի է: Եւ դարձեալ ի վերայ ածելով՝ «Փառաքն զոր
 ունէի նախ քան զաշխարհս գոլ առ Քնզ»¹, զփառաւորա-
 կանն միշտ աստուածութիւնն զեկուցանէ. թեպէտ և
 5 յատկապէս աստուածութեանն վայել է այս, և սակայն
 հասարակաբար ի վերայ բոլորին ճառեալ: Այսպէս և Աս-
 տուծոյ համագոյ ըստ անտեսանելի հոգւոյն, ընդ անուանն
 առեալ լինի և մարմինն. զի առ Աստուծոյն հոմագոյ
 միաւորեաց. և դարձեալ մարդկան հոմագոյ, շարառելոյ և
 10 աստուածութեանն ընդ մարմնոյն. զի առ մեր հոմագոյու-
 թիւնս միացաւ՝ * ոչ այդափոխեցելոյ մարմնոյն բնութեան
 առ Աստուածն հոմագոյ միաւորութեամբն, և հաւասարու-
 թեան հոմագոյին անուան. որպէս և ոչ աստուածութեանն
 շրջեցաւ բնութիւն ի հաւասարութեան մարդկայնոյն մար-
 15 մնոյ, և անուանելով զի մեզն հոմագոյ ի մարմնոյ:

Նորին՝ ի թղթոյն որ առ Պրոզդոկիոն.

Իբր զի նզով եզիցի ամենայն, որ զի Մարեմայն
 մարդ ոչ խոստովանէ գոլ մարմնացեալ Աստուած, նոյնա-
 գոյ Հաւր. ի սկզբանէ ելով Աստուած, անյեղեղուկ ի
 20 մարմնաւորութեանն և անախտակիր յախտս: Նոյնպէս
 նզով եզիցի և որ զմարմին Փրկչին ոչ ասէ ի Մարիամա,
 այդ յերկնուստ, կամ անստացական բնութեամբ զըստա-
 ցական յոչընչէ: Իսկ առ անըստացականն Աստուած միա-
 ւորութեամբ որ ասէ աստուածական գոլ զմարմինն և
 25 երկրպագելի, և զերկախումբն իբրև զմի անստացական
 Աստուած, երանելի եզիցի, ոչ զայթազղեալ ի վերայ
 մարմնով ախտակրութեան նորա, այդ զանմարմնապէս
 երկրպագելին և մարմնապէս երկրպագելով, իբր զմի և
 միայն Որդի Աստուծոյ, ի յաւիտենէ և յաւիտեանս:

30 Երանելոյ Աթանասի՝ եպիսկոպոսապետի Աղեբսամղոբի,
 ի բանեն որ զԱպողինարէ.

Իսկ է և ի վերայ խաչին տնաւրէնութեան գիտակացել
 զասացեալն, որպէս Տէր առաջարկութեամբ արեանն զհաս-
 տատութիւն մարմնոյն ցուցանէր. իսկ յաւելուածով ջրոյն

*) Լուսանցքում՝ «մեզն հոմագոյ միաւորեաց».

1) Յովհ. Ժէ. 5.

զանկրական մաքրութիւնն զեկուցանէր, և եթե Աստուծոյ է մարմինն: Իսկ աղաղակեալ և խոնարհեցուցեալ զգլուխն և աւանդեալ զոգին, զ'ի ներքուստ մարմնոյն իւրոյ զանձն նշանակեաց, յաղագս որոյ և ասաց, եթե «Դնեմ ի վերայ ոչխարաց խմոց»¹⁾, որպէս զի զարտաշնչութիւնն սչ ևս ոք 5 ասացէ աստուածութեանն փոխակացութիւն, այլ անձին բացորոշութիւն: Զի եթե ըստ փոխակացութեան աստուածութեանն մահ եղև և մարմնոյն մեռելութիւն, յատուկ մահ ապա մեռաւ, և ոչ զմերն. և իբր ի դժոխս էջ անառ- ծածուկ* աստուածութեամբ, ուր արդեւք| (անձնն**), զոր 10 Խոստացաւ Տէրն (դնել) ի վերայ ոչխարացն, յաղագս որոյ և մարգարէքն նախական(ը)կեին: Իսկ եթ' անձին բացորոշութիւն եղև, վասն այսորիկ ասացեալ է, զի զմերն յանձն եառ մահ, այս է՝ զըստ մեզն լուծութեան հաւանելով, որպէս և ծընընդեանն: 15

Եւ յեռ այդոց.

Քանզի մտոյ և ոսկերաց և մարմնոյ և անձին՝ յորժամ ասէ Տէրն տրամեցելոյ և խոռվեցելոյ և յոյժ տխրեցելոյ. իսկ զայս ոչ ևս ոք ասացէ ըստ բնութեանն աստուածութեանն. իսկ առանձին Աստուծոյ ըստ բնութեան եղև, 20 հաճեցելոյ Բանին յանձն առնուլ մարդկային ծնունդ, զի զիւր արարածն՝ մեղաւք և ապականութեամբ և մահուամբ լուծեալ, ինքեամբ ուղղեսցէ. և զմեղացն դատապարտութիւն ի վերայ երկրի եարար, իսկ զանիծիցն քաւութիւն ի վերայ փայտին, իսկ զապականութեանն քակտումն ի 25 գերեզմանին, և զմահուն լուծումն ի դժոխս. ամենայնի վերելակեալ տեղոյ, զի ամենայն մարդկան փրկութիւն գործեսցէ, տեսակ մերոյ պատկերիս յ(ը)նքեան ցուցանելով| Ապաքէն զինչ էր Աստուծոյ պէտք ծն(նդեան) ի կնոջէ, անկութեան և հասակի և տարեաց թուոյ՝ Արարչին բոլո- 30 րեցուն. կամ դարձեալ խաչի, կամ գերեզմանի, ընդ որովք մեքն անկաք, եթ' ոչ զմեղ խնդրէր ըստ մեղ կերպիւն կենազործել, և նմանութիւն և քատակութիւն կատարել պատկերի առկոչելով:

*) Լուռանցրում՝ «յայտնի».   **) Եյս բառով սկսում է մազազմի երկաթագիրը. երկու թերթ ծակծկուած է և փշացած:

1) Յովհ. Թ. 15.

Եւ յե՛ս այդոց.

Եւ թեպէտ Ադամ զանմեղական մարմինն և անդատապարտական ի դատապարտութիւն և ապականութիւն մահու իջոյց, այդ Բրիստոս զսա անապական և փրկանակ 5 մահու եցոյց, որպէս զի ունել ի վերայ երկրի իշխանութիւն թողուլ զմեղս¹, իսկ ի գերեզմանի զանապականութիւն ցուցանել, և ի վերելակել զժողոց՝ լուծումն մահու և աւետարանել ամենեցուն զյարութիւնս:

Նորին ի Եսայականք.

- 10r. 10 Բանդի ֆարաւոյն բազում անգամ հարեալ և յիշեցուցեալ ի ձեռն Մովսէսի, թեպէտ առ սակաւ խոստանայր*, այդ դարձեալ ապաշաւէր, իսկ այսօրիկ և ոչ զՈրդին առաքեալ պատկանեցին². տեսանե՛լին ի նմա զՀայրն և զՈրդի Հաւր, այդ մինչ և ի նա յանցեան, որք 15 զամենայն ունայնս համարձակին, կարծելով մի յամենեցունց գոլ գնա, թեպէտ և զրոյց յայտնապէս նշանակելով զառաքեցեալսն մարդարէս գոլ ծառայս, իսկ զՈրդին այդ գոլ քան զամենեսեան, ի ձեռն երեմիաի ասելով Աստուծոյ. «Առաքելի առ ձեզ զամենայն ծառայս իմ զմարդարէս 20 ի տուէ և ընդ վաղորդայնս, և ոչ լուարուք նոցա»³. և դարձեալ, «Եթ՛ ոչ լուիցէք ինձ, զնալ յաւրէնս իմ, զոր ետուռ առաջի երեսաց ձերոց, լսել պատանեաց իմոց մարդարեից, զորս ևս առաքեմ առ ձեզ վաղորդայնի, և ոչ լուարուք ինձ»⁴. Իսկ յազագս Որդւոյն երգելով Գաւթթ. 25 «Ասաց Տէր Տեառն իմում, նիստ յաջմէ իմմէ, մինչ զի եզից զթշնամիս քո ընդտանոց սաից քոց»⁵:

Եւ յե՛ս այլոց.

- 10v. 30 Բանդի ոչ ուրուք այդոյ էր ի ներքս ածել զմեղ, սւտի արտաքս կաք, բայց Տեառնն գրաւզին զքերութին պահել զճանապարհս փայտին կենաց, զի ինքն եկեալ պատուիրիցէ քերութիցն, և աւագակն ասաչ՝ (խարութեան) լուիցէ.

*) Լուսանցրում՝ «խոստանայր». Չհոտգրում՝ «խոստանանայր».

1) Հմմտ. Մատթ. Թ. 6., Մարկ. Բ. 10., Գուկ. Ե. 24. 2) Հմմտ. Մարկ. ԹԲ. 1—12., Մատթ. ԻԵ. 33—46., Գուկ. Դ. 9—19. 3) Երեմ. ԻԵ. 4., ԻԹ. 19., ԻՊ. 4. 4) Երեմ. Է. 23—26. 5) Սաղմ. ԺԹ. 1.

«Այսաւր ընդ իս ևս ի դրաստին»¹. Իսկ Պաւղոս յափշտակեալ անդր լուիցէ անճառելիս բայս, զորս ոչ արժան մարդոյ խաւսել²:

Նորին՝ ի բանեն որ յաղագս Սրբոյ Հոգւոյն.

Չնոյն այսուհետև զսկիզբն և զհիմն քրիստոնէութեան 5
ի բաց բառնան՝ զԵրրորդութիւնն և զի նմայն մկրտութիւն.
Ըբբ այսուհետև քրիստիանոսք, զի ոչ յԱստուած և յարարումն մկրտիւք և ոչ ի սրբութիւն՝ յԱստուծոյ և յարարածոյն. և ոչ աստուածագործել կարէ, որ ոչ է Աստուած. որպէս և ոչ լուսաւորել կարէ, որ ոչ է լոյս. և ոչ 10
ևս ուրեմն և ոչ որդիք Աստուծոյ և ոչ աստուածք եղիցին, որք զարարածականն կարծեն ընդունել յաստուածագործութիւնս:

Սւ յեօ այղոց.

Իսկ եթե բնութեամբ աստուածութիւնն և ոչ նմանութեամբ գիտեմք, զի զերկրպագեալն Աստուծոյ երկրպագութեամբն նորին գոլ բնութեան խոստովանելի, որպէս ի նմանէ ելով. քանզի ահա ի մարմնաւորութեան (հա?)- յրազնակից ինքեան կոչեաց Աստուած զՈրդին, զեկուցանելով զնոյնաբնակ և նոյնագոյ ինքեան աստուածու- 20
թիւնն մարմնացեալ. ոչ այդ(այդելի?) և ոչ այդազնեան 11r.
Աստուծոյ մարդ սրբեցաւ, որպէս և զայս հայհոյաբար ասեն և զբառն զնոյնս ի սուտ միտս յեղանակեն, զինքեանս յանդիմանեն, ոչ անգիտաբար վրիպելով, այդ կամաւորապէս չարահաւել: 25

Սւ դարձեալ.

Որպէս և զՈրդին չարագործելով յաղագս նոյնագոյ ձայնին, զոր ոչ ոք այդապէս եասաց, և ոչ լուաւ երբեք, բայց ի վերայ մին գոյացութիւն և բնութիւն ունաւդացն որպէս մարդիկ հոմագոյս ասեմք, զի մի նոցա մարդկու- 30
թիւնն և ոչ նմանութեամբ կարաւտանան առ նոյնագոյս գոլ:

1) Ղուկ. ԻԳ. 43.

2) Հմմտ. Բ. Կորնթ. ԺԲ. 4.

Նորին՝ ի բանեմ որ առ արիանոսս.

- Ձի զայս գիտելով և Առաքեալ գիտէ՝ «Ձի հիմն այդ զք ոչ կարէ դնել, քան զանկեալն, որ է Յիսուս Քրիստոս»¹. Իսկ իւրաքանչիւր հայեացի, իբր ի վերայ չինէ. 5 և հարկ է զհիմնն այսպիսի գոլ, որպիսի և ի վերայ չինեալն է, զի և յաւդակապիլ կարիցեն: Քանզի Բան ըստ որում Բան է, ոչ ունի զայսպիսիս, զի Մէնածին է. իսկ մարդ եղեալ ունի զնոյնազոյսս մեզ, զորոց և զնմանն զպեցաւ մարմին. սպ' ուրեմն ըստ մարդկանուոյս հիմնեցաւ, զի և 11v. 10 մեք ի վերայ նորա | քարինք պատուականք չինել կարիցեմք և եղիցուք բազին զ'ի մեզն բնակեցելոյ Սրբոյ Հոգւոյն: Եւ որպէս հիմն ինքն, իսկ մեք քարինք չինեալք ի վերայ նորա, սապէս այգի է ինքն, իսկ մեք իբր որթք յարեալք և զնմանէ կախեալք. ոչ ըստ գոյացութեան աստուածու-
- 15 թեանն, զի այս անկարելի. այդ դարձեալ ըստ մարդկայնուոյն, զի նմանս զոլ արժան զորթս այգւոյն. վասն զի և մեք նմանք ըստ մարմնոյն պատահեցաք:

Նորին՝ ի քառորդ բանեմ որ զարիանոսսց.

- Ձի այսպէս ինքն Որդին արագ յարեաց և զոր առա- 20 քեցերն Յիսուս Քրիստոս, եթ' արարած էր, ոչ ևս յարեաց և թուեաց զինքն Արարաւորին իւրում. զի զի՛նչ հաղորդութիւն ճշմարտին և ոչ ճշմարտին. իսկ այժմ յարեալ զինքն Հաւրն, եցոյց եթ' ի բնութենէ Հաւրն է և ետ մեզ գիտել, եթե ճշմարտի Հաւրն ճշմարտ է ծնունդն: Զայս 25 ուսեալ Յովաննէս վարդապետեաց զրելով ի թղթին. «Եւ եւք ի ճշմարտականի Որդւոջ Նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սա է ճշմարտան Աստուած և կեանքն յաւիտենական(ք)»²: Եւ մարգարէին յաղագս արարածոյս ասելով. «Որ ձգեաց զերկին մ(ի)այն»³. Իսկ Աստուծոյ՝ «Ես միայն ձգեցի զեր-
- 12r. 30 կինն»⁴. ամենայն յայտ եղև | եթե ի միայնուջն և միայն ի նա նշանակի Բան, յորում ամենայնս եղև, և առանց նորա եղև և ոչ մի⁵: Ապ' ուրեմն եթե Բանիւն եղև, ասէ իսկ՝ «Ես միայն», իմանի հանդերձ միայնիւն և Որդին, որով եղև և երկինն. այսպես սպա ևւ եթ' ասիցէ 35 մի Աստուած, և ևս միայն և ևս առաջին⁶, ի միումն և

¹) Ա. Գորնթ. Գ. 11.

²) Ա. Յովհ. Ե. 20.

³) Յովք. Թ. 8:

⁴) Ամովս. Գ. 13.

⁵) Հմմտ. Յովհ. Ա. 3.

⁶) Եսայի ԽԸ. 12.

միայնունն և առաջնունն, ընդ նմա կրով իմանի Բանն, որպէս ի լուսում բացափայլութիւն:

Եւ յեօ այղոց.

Քանզի միայն ինքն ունի զհայրական տեսակն, որպիսի կրով ինքն Փրկիչն լռեցուցանէր զհրեայան ասելով. 5
 «Առաքաւղն զիս Հայր՝ Նա վկայեաց յաղագս իմ. ոչ զձայն Նորա երբեք լուայք և ոչ զտեսիլ Նորա տեսէք, և զԲան Նորա ոչ ունիք ի ձեզ մնացեալ, զի զոր առաքեացն Նա, սմա դուք ոչ հաւատայք»¹. և զԲանն յարեաց տեսակին քաջապէս. զի ցուցցէ եթ՝ Աստուծոյ Բան ինքն, և պատկեր 10
 և գծաւորութիւն և տեսակ է Հաւրն ինքեան, և եթե զայն որ խաւսին ոչ ընդունելով հրեայք՝ ոչ ընկալան, որ է տեսակ Աստուծոյ: Զսա և հայրապետն Յակովբայ տեսեալ բարերանեցաւ, և փոխանակ Յակովբայ Իսրայէղ կոչեցաւ առ ի Նմանէ, | (որ)պէս աստուածային գրիցեալն վկայէ ասե- 15 12v.
 լով. «Եւ ծագեաց նմա արեգակն»², յորժամ եանց տեսակն Աստուծոյ. իսկ այս էր ասաւղն՝ «Որ ետես զիս, և տես զՀայրն»³. և «Ես ի Հաւրն և Հայրն յիս»⁴ և «Ես և Հայր մի եմք»⁵. զի այսպէս մի Աստուած է, և մի ի Հայրն և յՈրդին հաւատ: 20

Նորին՝ ի քղթոյն որ առ Նպիկեթօն.

Իսկ ո՞վ լսելով՝ ոչ ի Մարեմայ, այլ յինքեան գոյացութենէն հայթայթեաց իւր մարմին ախտակիր Բանն, ասասցէ արդեւք քրիստոնեայ զբարբառաւղն զայս. և ո՞վ զանարժանս զայս իմացաւ ամպարչտութիւն, իբր զի գոնէ 25
 ի մտածութիւն գալ և ասել. եթե որ ասէ ի Մարեմայ գոլ գտերունեկան մարմինն, ոչ ևս Երրորդութիւն, այլ քառորդութիւնն աստուածութեանն խոհի, որպէս զի այսուիկ զայսպէս խոհեցաւ զնոյցութեան Երրորդութեանն ասել զմարմինն: 30

Եւ յեօ այղոց.

Եւ Գարբիէղ իսկ զգուշաբար աւետարա(նէ) նէմա ասելով՝ ոչ վայրապար ծնեալն ի քեզ, զի մի արտաքուստ

1) Յովհ. Ե. 37. 38.   2) Հմմտ. Եննդ. 1Թ. 31.   3) Յովհ. ԹԴ 9.
 4) Յովհ. Թ. 38., ԹԴ. 10 շար.   5) Յովհ. Թ. 30.

13բ. Ի ներքս ածեալ առնէ մարմին կարծեսցի, այդ ի քէն¹,
 զի ի նմանէ բնութեամբ ծնեալն գոյ հաւատասցի, | յայտ-
 նապէս և զայս բնութեամբ(մբ) ցուցանելով, որպէս անկա-
 րե(լի) զկոյս բերել կաթն, զոչ ծնաւղն, և անկարելի կա-
 5 թամբ անանիլ մարմին և խանձարբասպատիլ, ոչ նախկին
 ըստ բնութեան ծնեալ:

Նորին՝ ի բանեմ որ յաղագս խաչին.

Զի էսայիաս մարգարէացաւ ի ձեռն անփորձ ամուս-
 նութեան կնոջ ծնանիլ զՆոմանուէղ². և ինքն ի Մարեմայ
 10 կուսէ ծնեալ և Աստուած երևեալ՝ ընոյր զմարգարեին
 բան:

Եւ յեօ այդոց.

Եւ այսպէսն իսկ զՊիղատոսն ապարանել ոչինչ էր
 այդ հաւատալոյ եթ՝ ոչ զգատիցեալն գոյ Աստուած. զի և
 15 դատապարտեալ ի Պիղատոսէ, տեսլեամբ* երևէր սորին
 կնոջն³, զի լուսթեամբ զարութիւնն** հիացի, իսկ հարց-
 կութեամբն ծանիցէ, եթ՝ ոչ զմարդ այդ զԱստուած դատիմ.
 վասն որոյ երկուցեալ դատաւղն ի դատեցելոյն և յաւէտ
 ինքն դատապարտեալ երկիւղիւ դատեցելոյն, քան դատելով
 20 ինքն զարհուրեցուցանէր զՏէրն. վասն որոյ լուացեալ
 զձեռան ասելով՝ «Անպարտ եմ յարհնէս յայսմանէ»⁴:

Եւ յեօ այդոց. |

13գ. Յայտնի այսուհետե Տէրն և մատնելով ոչ զայսայ-
 սեաց ի մահուանէն, այդ յաւէտ մերկացաւ առ նա և
 25 հալածէր փախուցեալ զաւձն, զի ոչ իբր մեռանելով Տէրն,
 այդ իբր զմահն յայս հալածելով:

Եւ յեօ այդոց.

Զի զնաւ ոչ յայդ մասն, այդ ի կողն, ուստի հոսեցաւ
 արիւն և ջուր⁵. զի և վասն զի նախկին ի ձեռն ի կողից

¹) Լուսանցքում՝ «յանուրջս».

²) Զարութիւնն(?).

³) Հմմտ. Դուկ. Ա. 26—35.

²) Հմմտ. Եսայի է. 14.

³) Հմմտ. Մտտթ. Իէ. 19.

⁴) Մտտթ. Իէ. 24.

⁵) Հմմտ.

Յովհ. ԺԹ. 34.

ասեղծեցելոյ կնոջն ներամտեաց խարէութիւնն, այսպէս կո-
 ղիւք* երկրորդ Ալգամայ լուացուանն և մաքրութիւն առաջնոյն
 եղիցի՝ լուացուանն արեամբ, իսկ մաքրութիւն ջրովն. և այս
 ոչ ըստ գիտելութեան կատարելը բանասրկուին, զի և զոր
 երկնչէր եղանիլ մահն՝ մեռաւ Տէրն, և նա կողոպտեցաւ**, 5
 և կարծեցեալ յաղթահարեալ զՔրիստոս ի մահուանն առա-
 շել ինքն ցուցաւ մեռեալ, և սարծեցեալ մարդ վար(կ?)անել,
 և արար ճանաչել եթ՝ Աստուած է:

Երանելոյ*** Եպիփանեայ եպիսկոպոսի Կիւսլու՝ ի
 բանէն որ յաղագս սրբոյ Սերոբդուքեանն. 10

Ինքն այտուհետև սուրբն Բան, կենդանին, որ ներէու-
 թեանն թագաւորն երկնային, հարազատն Որդի միշտ ընդ
 Հաւր, ի Հաւրէն| ծնեալ, անմարմնական ի Հաւրէ և յառաջ 14բ.
 եկեալ բացափայլութիւնն փառաց, զըծաւորութիւնն էու-
 թեան, կերպն ելով Հաւր ճշմարտութեամբ, աթոռակիցն 15
 Հաւր, որոյ թագաւորութեանն ոչ եղիցի վախճան, յաջմէն
 Հաւր, դատաւորն կենդանեաց և մեռելոց, կեանքն ի կենաց,
 էակն իմաստութիւն յիմաստութենէ, աղբււր ելով յաղբրէ.
 «Զի զիս, ասէ, լքին(?)աղբււր ջրոյ կենդանւոյ. և փորեցին
 իւրեանց գուբս ծակտոկէս»¹. գետն յաւետաղոյդ ուրախա- 20
 րարն(?) նդիմուածովք(?) զքաղաքն Աստուծոյ, յաղբրէն յա-
 ռաջ եկեալ, յորմէ գետք յորովայնէն իւրմէ հոսին. մա(ն)կանն
 Դաւթեան, արմատն Յեսեական, ծաղիկ զի նմանէ, առեւծն,
 թագաւորն յազնէն Յուդայ. ոչխարն բանական, քարն
 կենդանի, մեծին խորհրդոյ հրեշտակ, մարդն ճշմարտու- 25
 թեամբ եղեալ՝ Աստուածն ճշմարտութեամբ ելով, ոչ յե-
 ղեալ զընտութիւնն, ոչ այդայդելով զաստուածութիւնն,
 ծնեալն մարմնով, մարմնացեալն Բանն մարմին եղեալ,
 ունաւղն ընդ մէջ եղելոյ զարմինս Զի Բանն ոչ ասաց եղեալ,
 այդ յետ ասելոյն Բան անորոշաբար | ասէ զմարմինն, իսկ 30 14գ.
 յետ մարմնոյն ասէ եղև, զի եղևն ի Մարեմայ ներգործիցի,
 զի Բանն ի վերուստ առ ի Հաւրէ ծանիցի. այս սուրբս,
 կենդանիս Բան, առ Հաւրն Աստուած, մեծին խորհրդոյ
 հրեշտակս, պատմաւղն խորհրդոյ Հաւրն, հայրս հանդեր-

*) Լուսանցքում՝ «ի ձե(ռն) կողից».
 **) Ընդ «կապտեցաւ».
 ***) Զեռագրում՝ «Երանելիոյ».

1) Երեմ. Բ. 13.

ձեւոյ յաւիտենին¹, ինքն կասաց. «Ոչ ոք գիտէ զաւրն և զժամն² և «Ոչ ոք գիտէ զՈրդին եթ' ոչ Հայրն»³: Արդ, որպէս մեծ Հայրն, զի գիտէ զՈրդին, և ոչ հրեշտակքն (յերկբն?) յերկնի, քանզի և ոչ գիտեն, և ոչ Որդին իմացումնակի զայս ասէ, եթ' միայն Հայր: Արդ, եթե այսուհետև գիտէ Որդին զՀայրն, իսկ մեծագոյն Հայրն քան զաւրն և զժամ, և ոչ ոք հակաճառէ, իբր զմեծագոյնն գիտաւորն զնուազն անգիտանայ. զի ոչ ոք գիտէ զՀայրն եթ' ոչ Որդին. այսպէս Որդին մեծ, զի գիտէ զՀայրն. եթե

10 գիտէ այսուհետև զՀայրն՝ զմեծագոյնն, զի ոչ ոք անգիտանայ, այս է՝ զաւրն և զժամ. որոնեան զաստուածային գրիցեալսն և ուսիր Սրբոյ Հոգւոյն զաւրութիւն. և ինքն Հոգին գիտակն զՀայրն և զՈրդին բացայայտուցէ) քեզ զԲանին զՈրդւոյ* Աստուծոյ (զ)գիտութիւնն, զի մի՞ մոլոր-

15 րեսցիս ի ճշմարտութենէն և կորուսցես զքոյննդ անձն:

15x.

Մբոյ Կիւպրիանոսի եպիսկոպոսի եւ վկայի՝ ի մեկնութեանն որ յաղագս ողորմածութեան.

Յղուճք և մեծամեծք պատահեցին, սիրելիք և զորաբ, աստուածային բարեգործութիւնք, յբոց զմեր փրկութիւն

20 Աստուծոյն Հաւր առատ և փարթամ մարդասիրութիւնն գործեաց և միշտ գործեացէ. վասն որոյ պահել զմեզ և կենսագործել Հայրն զՈրդին առաքեաց, զի զմեզ նորոգես(ցէ) առաքեցեալ Որդին, կամեցեալ որդի մարդոյ լինել, իբր զի զմեզ Որդիս Աստուծոյ կացուցէ: Նուաստացոյց այսուհետև

25 զինքն, զի զժողովուրդս զբացընկեցիկն վերստին ստացիվիրաւորեցաւ, զի զմերսն վերսն բժշկեցէ. ծառայեաց որպէս (զի) ի ծառայութենէ յազատութիւն զծառայեալսն նմա ածցէ. մահ յանձն կառ, զի մահկանացուաց զանմահութիւնն հատուցէ:

15y.

30 Երանելոյ Ամբրոսեայ եպիսկոպոսի Մեզիդանացւոց.

Ինքնն խաւարի և ոչ միով ամենայն երբեք տրամաբանէ յեղանակաւ. հայեցիր ի նա, այժմ փառան Աստուծոյ, իսկ այժմ մարդոյ՝ ախտակրութիւն, զի իբր Աստուած

*) Ձեռագրում՝ «Որդիոյ».

1) Հմտ. Եսայի Թ. 6.   2) Մատթ. ԻԳ. 36, Մարկ. ԳԳ. 32.
3) Դուկ. Ժ. 22.

ցուցանէ դաստուածայինսն, վասն զի Բան է. իսկ իբր մարդ խաւսի զմարդկայինսն, վասն զին իմում գոյացու- թեանն տրամաբանէր:

Երանելոյ Գրիգորի Սփանջեղագործի եպիսկոպոսի 'Նեոկեսարեայ' ի բանեն որ յաղագս յաբուքեան. 5

Եւ ստէպ ստէպ յ(ը)նթրիս կոչիւր, և յերևս ամենայն մարդկան ուտէ և ըմպէ, ոչ պատրելով զնոսա, և ոչ որպէս կարծեն ոմանք, թուելութեամբ զայս առնելով, և այսչափ իսկ առաջաբերիւր կերակրոյ և ըմպելիոյ, որպէս ի կարծիւ տանել կերակրի և զիննճանի*: Իսկ եթ' ոք բռնադատուալ 10 ասէ, եթև թուելութեամբ ուտէր և ըմպէր, վասն որոյ և ասելին զճշմարիտն, ոչ գիտակք կերող զնա և զիննճան, զայսպիսին դադարեցուցանել ի ճառեցելոցն. «Քանզի եկն, ասէ, Յովաննէս Մկրտիչ ոչ ուտելով հաց և ոչ ըմպելով գինի, և ասեն՝ զե ունի. եկն Որդի Մարդոյ ուտելով և 15 ըմպելով, և ասեն՝ ահա մարդ կերող և զիններբու»¹⁾. Քանզի իւր ասաւղիցելոյ, եթև «Եկն Որդի Մարդոյ ուտելով և ըմպելով», իչխնն տակաւին ասել՝ ոչ ես կերեալ իւր և ոչ արբեալ, անհաւատութիւն է առ նո(րա?)յն վարդապե- 20 տութիւնս.

16բ.
20

Եւ յեւ այլոց.

Եւ զթլիատութիւնն իսկ, զոր թլիատեցաւ, զմեզ ոչ նեղէ ասելով՝ մարմին դոլ նման մեզ զպարատեալն:

Եւ դարձեալ.

Ամենայն ուրեք հաւաստոյ այտորիկ ելոյ, զյաղագս 25 անթլիատութեանն ինզրեացի, ինքն այսուհետև թլիատութիւնն նեղել կարէ զհակառակն. զի հոգեկան մարմին պարատեալ** երկաթով հողեղինաւ ցուցանել ոչ ես կարասցեն. վասն որոյ ոչ դանդաղեցան ոմանք ի նոցանէ իրակել յաղագս անթլիատութեան և շարագրութիւնս առնել իբր 30 աւրէն ցուցանելով, եթև զատաւ ի հոգեկանացն գոյացու- թիւն. այդ ոչ նուազագոյն քան զառաջինսն անձկասցին և որք անձնական ասեն գոլ զմարմինն Գրիստոսի՝ զնոյն

*) Լուսանցրում՝ «արբեցողի».   **) Անդ՝ «թլի(ատեալ)».

1) Մատթ. ԺԱ. 19., Գուկ. է. 31.

Իսկ տարակուսեսցուք յաղագս արևան և ջրոյ, արտադատելոց ի կողիցն նորա, խոցեալ աչտեիւն ի զինաւորէնս Իսկ գիտաւղին լսել ասացելոց գաղափարք բնեռացն կացեալք ի մարմնի նորա զեկուցանեն, եթե մարմին հակա-

5 գաղափար՝ ոչ աստուածայնագոյն և ոչ գեր ի վերոյ վիրաց:

16v.   Բեօ սակաւուց.

(Որ?)ոց այսպէս ունաւդաց ոչ ևս հաւանելի, որք ասեն Մարեմաւ և ոչ ի Մարեմայ զնա եղանիլ, որպէս և Պաւղոս

10 գիտելով ասէ. «Իսկ յորժամ եկն լրումն ժամանակին, առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր եղեալ ի կնոջէ, եղեալ ընդ աւրինաւք, զի զնդաւրինաւորան գնեսցէ»¹. զի ոչ ասաց կանամբ եղեալ, այլ ի կնոջէ:

Եւ յեօ սակաւուց.

15 Միանգամայն իսկ և ի թուելութիւնն * փակին. քանզի թուեալն գոլ մարմին և երևեալն ամենեցուն նման գոլ մարմնոյ, ոչ ելով ի դոյաղութենէ մարմնոցն, ոչ այդ ինչ բայց թուելութիւնս գտանիլ:

Նորին՝ ի բանեց որ յաղագս մարմնաւորութեան եւ

20 հաւատոյ.

Որ ոք ասէ թուելութեամբ յայտնել զՔրիստոս աշխարհի և ոչ խոստովանէ զնա ի մարմնի, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

Եւ յեօ այլոց.

25 Որ ոք ասէ այդ ախտակրեալ և այդ ոչ ախտակրեալն և ոչ խոստովանէ զնոյն զանախտակիր Բանն մարմնով

17r. իւրով ախտակրեալ, | որպէս գրեալ է, նզովեալ լիցի: Որ ոք ասէ այդ նախ քան դյաւիտեանս Որդին Աստուծոյ, և այդ առ վերջինս, և ոչ խոստովանէ զնոյն նախ քան դյա-

30 յիտեանս՝ զնոյն առ վերջինս, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

*) Լուսանցքում՝ «կարծիս»

1) Քաղատ. Գ. 4. 5.

Եւ յեօ սակաւուց.

Որ ոք ասէ անարարակ զմարմինն Քրիստոսի, և ոչ խոստովանէ զինքն զանարարակն զԱստուածն Բան յարարակէ մարդկութենէս մարմնաւորութիւն և զնրմարդութիւնն ընդունել, որպէս գրեալ է, նշովեսցի:

5

Նորին՝ ի բանեց որ յաղագս հաւատոյ ըստ մասանց.

Եւ է Աստուած ճշմարիտ անմարմինն ի մարմնի երեւեալ կատարեալ ճշմարտական և աստուածային կատարելութեամբն, ոչ երկու դէմք և ոչ երկու բնութիւնք, քանզի և ոչ քառս երկրպագել ասելք՝ զԱստուած և զՈրդին 10 Աստուծոյ և զմարդն և զՀոգին Սուրբ. վասն որոյ և նշովեմք զայսպէս ամպարչտեալսն:

Երանելոյ Բաղի եպիսկոպոսի՝ ի բանեց որ յաղագս Մբոյ Հոգւոյն.

Այդ սակայն միանգամայն զղանալան կիրարկութեանն 15 ցուցանելով, միանգամայն և գեղխութիւն ոմանցն վարկապարաղի | յարդարելով կարծաւղացն ոգեկան գոլ զՏեառնն մարմինն, զի ցուցցէ, թե ի մարդկային զանգուածոյ մարմինն այն մածաւ, զերեւելագոյնն ձայն նախապատուեաց. քանզի կնաւն առուղեկան հանդերձեալ էր զմտածութիւնն ծննդեանն ցուցանել, իսկ ի կնոջէն բաւականաբար առգեկուցանել զհաւաս(ա)րութիւն բնութեանն, և ծնիցելոյն առ ծնաւղն:

17v.

Եւ յեօ այդոց.

Քանզի ոչ այսքան երկին և երկիր և մեծութիւն 25 ալեացն և ի ջուրսն սլարենաբուծեալք, և դամաքայինք կենդանեաց և բոյսք և աստեղք և աւղք և ժամանակք և զարմազան ամենայնիս յարդարումն զգերունակ հարստութեանն առկացուցէ, որ քանզի կարել զԱստուածն զանախանելին անախտարար մարմնով զբխախտնիլ մահուան, զի զմեզ իւրով ախտակրութեամբն զանախտութիւնն նորհեացէ:

30

Նորին ի բանեց, որոյ սկիզբն՝ եթե բնութեամբ Աստուած Որդին.

Աբարնալն ոչ ի զոյացութենէ արարաւղին, իսկ ծնեալն 35

18r. Ի նմանէ գոյացութենէ ծնաւղին. ոչ նոյն ապա առնելն
և | (ծնա)նել:

Նորին՝ ի ներքոյնն որ յերանելին (այն?) Յուդիթա.

5 Եւ զինչ պարտ զիւրբունան ասել վասն մեր Աստուած
ի մարդկան, վասն ապականեցելոյ մարմնոյս. «Բանն մար-
մին եղև և տաղաւարեաց ի մեզ»¹, ընդ անհորհակալան
բարեգործակն, առ զերխն աղատարարն, առ նստեալան
ի խաւարի արեգակնն արդարութեան, ի վերայ խաչին
անախտակիրն, առ մահն կեանքն, առ դժոխս լոյսն,
10 յարութիւնն վասն անկելոցան:

Երանելոյ* Գրիգորի եպիսկոպոսի Նազանգուցոյ՝ ի
բանն որ առ երախայոց (վար)դապետութիւնն.

Իսկ զԱստուածն ի մարմնի երևեալ մեզ՝ զապացու-
թիւնն խնդրադն առ ներգործութիւնն հայեսցի. քանզի
15 և բոլորովին իսկ զոչ զԱստուած ոչ ևս ոչ այլ ապացու-
թիւն ունիցի բայց զըստ ներգործութեանն վկայութիւն:

Եւ յե՞ս սակաւուց.

Աստուծոյ կենագործելն զմարդիկ, Աստուծոյ պահ-
պանելն նախախնամութեամբ զէակս, Աստուծոյ կերակուրս
20 և ըմպելիս որք մարմնով զկենդանութիւն ընկալան հնոր-
հել, Աստուծոյ բարեգործել զմաղթականն, Աստուծոյ
զառնելեալն ի ներգեութենէ բնութիւն զարձեալ ողջու-
թեամբ առ ինքն |** .... Աստուծոյ ամենեցուն վերե .....
18v. առինակաբար .... երկրի, ծովու, աւզոյ և ի վեր քան
25 զիմանալիսն սեղեաց, Աստուծոյ առ ամենայնն բաւական
զարութիւն ունել և նախ քան զամենայն մահու և ապա-
կանութեան զոչ զեր ի վերոյ. արդ եթ՝ ուրաք այսոցիկ
և այսպիսեացս՝ թերագոյն է այս (յա)ղագս նորա պատ-
մութիւն յիրաւի զի խորհուրդն մեր որք արտաքոյ հա-
30 ւատոյս մերոյ տարագրելն. իսկ եթ՝ երով իմանէ: Աստուած
ամենայն յաղագս նորա զբոցատրութիւնս անասնի
զխոջընդունն?) հաւատոյ:

*) Չեռագրում՝ «երանելիոյ». ... երկու սող խիստ եղծուած է,
ինչ որ նախատրէր կարգով, գրինք.

1) Յովն. Ա. 14.

Նորին՝ ի բանէն որ ի յիսնեբեակն*.

Համարձակեցի որ արդեւք եւ (?) զամենայն պարմանազունացն եւ առ նորն Ադամ գո(լ) Աստուածն իմ եւ Տէր Յիսուս Քրիստոս ի հոյն եւ ընդ մեղաւք Աշամայ եւթանասներորդ եւթներորդ թիւ ըստ Ղուկայ ազգաբանութեանն¹ վերոտնելով:

5

Եւ յես սակաւուց.

Իսկ այք են քրիստոսվքն. կուսի ծնունդ, մաւր, խանձարութիւն, հրեշտակք փառաւորաւքք, հովիւք առընթացաւքք, աստեղ արչաւան, մողաց երկրպագութիւն եւ ընծայարերութիւն, Հերովդեայ ման(կա)սպանութիւն, փախուցեալ յնգիւտոս, վերակեալ յնգիւտոսէ, թշխատեալ, մկրտեալ, վկայեալ ի վերուստ, փորձեցեալ, քարկոծեալ, մատնեալ, բնուեալ, թաղեալ, յարուցեալ, գալ հանչերձեալ:

19r.

Նորին՝ ի բանէն որ առ արիսնոսս.

15

Ամենայն եղիցի մարդասիրին մարդասիրական, որպէս զի եւ Քրիստոսի աշակերտայն զինչ մեծագոյնս արդեւք տացուք, եթ՝ Աստուծոյ եւ մնակցելոյ վասն մեր՝ մեք հմանիցն եւ ոչ զփոքունն թողացուցուք:

Նորին՝ յաւաջին բանէն որ յսղագս Ռոդոյ.

20

Քանզի այս բնութիւն ծննդեան՝ նոյն գոլ ծնաւդին ըստ բնութեան:

Եւ յես այլոց.

Եւ զինչ Ադամն. ոչ միայն ի մարդկան ստեղծուած Աստուծոյ, եւ բնաւ ասացես արդեւք միայն մարդ, ոչ եւ իսկ ընդէր արդեւք. վասն զի ոչ մարդկութիւն ստեղծուածն, քանզի ծնեալն մարդ, այսպէս եւ ոչ անծինն միայն Աստուած, թեպէտ եւ մէնոյ Հաւր. այդ ընկալ եւ դժնեալն զբոլ Աստուած, քանզի յԱստուծոյ, ինեպէտ եւ յոյժ եւ անձնասկբ:

30

*) Լուսանցքում՝ «պեն առ կոստն».

1) Հմմտ. Ղուկ. Գ. 23—38.

Նորին՝ ի բանեն որ յաղագս Սրբոյ Հոգւոյն.

19v.

Ահա իսկ և նորին ոմն ոչ ծնունդ, իսկ ոմն ծնունդ բայց նոյնագոյ(?), որ և առընթերանային իբրև յաւէտ նման-
 5 ծանաւթ: Յայզն փոխեցայց բան. Ադամն զինչ որ էր՝ ստեղծուած Աստուծոյ. իսկ զինչ Եւայն՝ հաստումն ստեղծուածոյն. իսկ զինչ Սէթն՝ ևրկակաց ծնունդ. արդևք նոյն քեզ ևրկիցի ստեղծուածն և հա(ս)տումն և ծնունդն. իբր իսկ նոյնագոյք սաքք կամ զինչ և իբր ոչ խոստո-
 10 վաննալ ապա և զանազանապէս ևնթակա նորին գոլ գոյացութեանն հնարաւոր:

Նորին՝ յասուածայայցնութիւնսն.

20r.

Անմարմինն մարմնանայ, անտեսանելին տեսանի, անշաւչափն շաւչափի, Որդին Որդի լինի. «Յիսուս Յրիս-
 15 տոս ևրէկ և այսաւր, նոյն եւ. յաւիտեանս»¹⁾. հրեայք գայթաղեցին, հեթանոսք կատակեցին²⁾, հերձուածողք լեզուագարեցին. յայնժամ հաւատաողն, յորժամ տեսնն յերկինս համբարձեալ. իսկ ևթ՝ ոչ յայնժամ, այլ յորժամ յերկնոստն գայցէ, և այսք ի վերջոյ. իսկ այժմ աստուածայայտութիւն է, ևկացորդս թեպէտ ծնելութիւն. քանզի
 20 ասին ևրկո(քեա?) յերկուց կաղկոց առա(տութե?)անց միուտ իբի. քանզի յայանց(աւ) Աստուած (մար)դկան ծննդեամբ. զմին (և)լով և միշտ եալ, յաւէտն գոլոյ ի վեր քան զպատճառ և զբան, իսկ միւսն վասն մեր ևզեալ ի վերջէ, զի
 25 որ զգոլն ետ, և զբարին գոլ շնորհիցէ:

Եւ յեւ այղոց.

Քրքր մի և յետոյ տեսցես և ի բաց ապաւառեալ զՅիսուս ի Յորդանան զիմն ապաւառութիւն, մանաւանդ սրբելով ապաւառութեամբն զՋուբս. քանզի և ոչ ինքն
 30 կարաւտանայր բացապաւառութեան, բարձաւդն զմեզս աշխարհիս, զոր և պատառեալ զերկինս տեսանել գրեալ է, և ի զաւակակցէն Հոգւոյ վկայեալ և փորձեցեալ և յաղթեալ և ի հրկշտակաց սպասաւորեալ և բժշկելով զամենայն հիւանդութիւնս և զամենայն մեղկութիւն, և

1) Եբր. ԹԳ. 8.

2) Հմմտ. Ը. Գորնթ. Ը. 23.

կենսագործելով զմեռեալս. որպէս իցիւ, զի և զքեզ զչա-
 րափառութեամբք զիականացեալ և զդեա ի բաց վարելով՝
 զոմանս իրաւի, իսկ զոմանս աշակերտաւքն և հացիւք սա-
 կաւուք կերակրեալ ընդբաւորս, և հետեակեալ ծովային
 երկարութիւնն և առ մատ(նեալ) և խաչեցեալ և խաչ.....* 5 20v.
 զիմն մեզս իբր գառն պատարագեալ և իբր քանանայ պատա-
 րագեալ և իբր մարդ թաղեալ և իբր Աստուած յարուցեալ,
 ապա և զերացեալ և գալ հանդերձեալ:

Եւ յեօ սակաւուց.

Ընդ ամենայն ուղևորեա ամբաբար ընդ հասակսն 10
 Քրիստոսի և զաւրութիւնս. իբր զՔրիստոսի աշակերտ
 մաքրեցիք, պարատեցիք, ի բաց զերծո զի ծննդենէն ծած-
 կոյթ. յետ այսորիկ ուսոյ ի մեհենին, զաստուածավաճառողսն
 ի բաց վարեա, քարարիկցիք, ևթև զայս սիտայցէ կրել.
 և զանխլասցիս զարկանա(ւ)ղան, քաջ գիտեմ, փախիցես և 15
 ընդ մէջ նոցա իբ(ր) Աստուած, քանզի Բանն սչ քարկոծի:

Նորին.

Որ բք ոչ Աստուածածին զՄարիամ կարծէ, որիչ է
 յաստուածութենէ:

Եւ յեօ սակաւուց.

20

Որ բք ոչ երկրպագէ զխաչեցեալն՝ նոզով կղիցի և
 կարգեցի ընդ աստուածասպանսն:

Երանելոյ Գրիգորի Եպիսկոպոսի ի Նիւսայ.

Այս խոհեցիք, ասէ, ի ձեզ որ ի Քրիստոս Յիսուս, որ ի
 Վերպի Աստուծոյ կրով. ոչ յափշտակութիւն համարեցաւ զզոլն 25
 հան(գէտ) Աստուծոյ, այլ զինքն թափեաց զկ(արգ) ծառայի 21r.
 առեալ. զինչ աղքատա(գոյն?) ի վերայ Աստուծոյ քան զծա-
 տային կերպ. զինչ նուաստագոյն առ թագաւորն բոլորե-
 ցուն, բայց զի ի կյորդութիւն աղքատութեան մերոյս
 քնութեան կամաւորաբար զոլ, և թագաւորն թագաւոր- 30
 րեցելոցն և տէրն տիրացելոցն զաղախնականն կերպ զզնու-
 գատաւորն ամենայնի հարկարեր հարստացելոցն եշանի.
 արարածոյս տէրն յայրի իջալանէ. բր զամենայն ի բռան

*) Բառի շարունակութիւնն անվերջանելի.

ունի, ոչ գտանէ տեղի յիջավանին, այլ ի մաւր անբանիցն առնկեցանի. մաքսորն եւ անարասն զմարդկայնւոյ բնութեանս յանձն առնու աղտ, և ընդ ամեն սայնս աղքատութեանս մերոյ անցանկելով մինչ ի մահու. ժամանակաց 5 փորձութիւնս Տեսանէք զկամաւոր աղքատութեանն զչափն. կեանքն մահու ճաշակէ. դատաւորն ի դա(տա)ստան ածի. կենաց էակացս աէրն ընդ համարով դատչի լինի. ամենայնց զերաշխահականց զաւրութեանց թագաւորն դահճացն ոչ բաց մղէ ձեռս. առ այս քեզ, ասէ, աւրինակ

21v. 10 նուասալ խոնութեանն հայտցի ի չափս

Երանելոյ Յովսեփոսի Կոստանքիցոսի Կոստանքիցոսիցոսի սացոյ՝ ի կարճատեսէն (որ?) յԱռաքելոս.

Քանզի զամենայն աւրէնս լցեալ, յբրուժ և զթլիատութիւնն և զսէ յանիծիցն ի բաց վճարեաց, որ ի ձեռն 15 յանցմանն, խաչիւն. ոչ եթող կործանիլ զխոստումնս: Արդ, յորժամ ասէ սպասաւոր թլիատութեանն, զայս ասէ, եթ' եկեալ և զամենայն աւրէն արարեալ, և թլիատեցեալ և եղեալ զարմ Արբաճամու: Ելոյժ գանձան, դադարեցոյց զմահուն բարկութիւն. ըմբոնս այսուհետեւ եարար գհան-

20 զերձեալսն ունիլ զխոստումնս, մի հազ աղատացեալք ի թնամութեանն: Իբր զի մի առիցնս այսօքիկ մեղադրեալքս. իբր արդեւք Տէրն թլիատիւր և զամենայն սղանէր աւրէն, ընդդիմակն գնա դարձուցանէ. ոչ ես զի մնացէ աւրէնն, զայս եարար, ասէ, այլ զի գնա լուծցէ և զքեզ յանդ

25 հանցէ ի նորայն անիծից, և աղատացուցէ բարբոտիլնս յիշխանութեանէ նորա:

Եւ յե՛ս այլոց. իբր առ երեսուրակսնն նառելով, ասէ.

22r. Այլ ով զտրանն նոցա բան. և կամ զկերպ ծառայի եւս ասնն յորժամ զսի)ածանելիին սլարագաւտեալ լուաց 30 զոտս աշակերտացն. այս կերպ ծառայի է. այլ ոչ է այս կերպ ծառայի, այլ գրք ծառայի. զի այլ է գործ գոլ ծառայի և կերպ ծառայի առնուլ: Իսկ էրո՛ւմ ոչ ասաց, եթև գործ եարար ծառայի, որ հաւաստագոյն էր, և ոչ ուրեք ի գրեցելումն կերպ փոխանակ գործոյ ասացեալ,

35 քանզի յո՛ւժ բնոյ մէջն. քանզի ոմն բնութեան է, իսկ ոմն ներգործութեանն, և ի սովորութեանն իսկ ոչ ուրեք զկերպն փոխանակ գործոյ ասացեալ առնուէք, և այդպէս և ոչ գործն եւս ըստ նուս, և ոչ սլարագաւտեաց. զի եթ'?

երևութիւն իրն էր, ոչ էր ճշմարտութիւն, եթ' ոչ ձեռս
 ունէր իբր լուաց, եթ' ոչ քամակ ունէր իբր զվածանելին
 պարագաւտուաց և զոր հանդերձս եառ, քանզի եառ զհան-
 դերձս իւր ասէ, իբր զի և ոչ գործ աստանաւր գտանի եղևալ,
 այլ պատրանք են միայն, և ոչ լուաց զաշակերտան. զի 5
 եթ' անմարմին բնութիւնն ոչ երեկցաւ ի մարմնի, ոչ էր,
 ով արդևք զաշակերտան լուաց. զինչ ևս դարձեալ առ
 Պաւղոս Սամոստացին. քանզի զինչ նա ....* եւ սա գնոյն. 22v.
 այլ ոչ է այ ....** ափումն բնութեանն զոլ մարդկայնեոյ
 և մարդ սոսկ լուանալ զհոմածառայական: 10

Եւ դարձեալ.

Զինչ ևս ասեմք առ նոսա, եթե մարդ զմարդս լուաց,
 ոչ թափեաց, ոչ նուաստացոյց զինքն, եթե մարդ ելով
 ոչ յափշտակեաց զգոլն հանդէս Աստուծոյ, ոչ գովելի-
 քանզի Աստուածն ելով մարդ եղանիլ բազում նուաս- 15
 տութիւն, բազում թափումն, անձառելի, անգրուցատրելի:

Եւ յիս այլոց.

Ուստի վայել էր ըստ ամենայնի եղբարց նմանել.
 ծնաւ, ասէ, կերակրեցաւ, աճեաց, կրեաց զամենայն, որպէս
 պիտանացու կատարումն մեռաւ. այս է ըստ ամենայնի 20
 եղբարց նմանելը Արդ, վասն զի յւքունս տրամարանեաց
 յաշագս մեծութեանն նորա, և զի վերնափառաց յևս
 այսորիկ զտնաւրէնութեանն Բանն շարժէ, միայն ոչ ասե-
 լով, այսպէս մեծն էակն, բաղափայլութիւն փառաց, էակն
 դժաւարութիւն ենթակայութեա(ն) նորա, զյաւիտեանն 25
 արարաւդն, յաջմէ Հաւր նստեալ կամեցաւ(?)*** ..... յամե- 23r.
 նայնի լինել, և վասն այսորիկ ... զայս դաւրութիւն ....
 մեղ (?) ի խոնարհ եկն և ... բռնանարեաց և բիւրս սմա (?)
 զորձեաց բարիս, զման ելոյժ, զբանսարկու(?) գոռոզութեանն
 արտաքս եհան, զմեղ ի ծառայութենէ աղատեաց, և ոչ եղբայ- 30
 րութեամբն միայն պատուեաց, այլ և այդովք բիւրովք:

Եւ յիս այլոց.

Վանդի բնութեանիք Վրիսաստի եղևաք, բնդոնիք ի
 նոմանէ ասէ. մի եղաք մեք և նա. զի եթև Ինքն գլուխ

* Մտազոթթր ծակծկուած է. ** Նոյնպէս. *** Այս բառից
 սկսած հինգ տալ խիստ եղծւած է. ինչ որ հնարուոր էր կարգալ, զրինք:

իսկ մեք մարմինք, ժառանգակիցք և մարմնակիցք՝ մի մարմին եմք, ի մարմնոյ նորա և յոսկերաց նորա՛:

Նորին՝ յաղագս աստուածային ձննդեանն, եւ ասե վասն սրբոյ Կուսինն.

5 եւ Վոխանակ արեգական զարեգակնն արդարութեան
 անպարագրաբար տարեալ, և մի խնդրեսցես իբր. քանզի ուր
 Աստուած կամի, յաղթահարի ընութեան կարգաւորութիւն,
 23v. քանզի կամեցաւ, կարաց, ստորիջեաց և եցոյց արչաւանակից
 ամենայն Աստուծոյ .....* | ծնանի և էակն և (ղան) ի որպէս ոչ
 10 էր. քանզի ելով Աստուած եղանի մարդ, ոչ արտակացեալ ի
 գոլոյն Աստուած. քանզի և ոչ ըստ արտակացութեան
 աստուածութեանն եղանի մարդ, և ոչ ըստ նախահատու-
 թեան ի մարդոյ եղև Աստուած. ա(յ)դ Բան ելով վասն անախ-
 տակրութեան մարմին եղև, անխոխարկելի մնացելոյ ընու-
 15 թեանն:

Եւ ի վերայ բերե այսոցիկ.

Ի վերայ աթոռոյ բարձու և վերամբարձելոյ նստեալն՝²
 ի մտուր դնանի. անյայտն և պարզն և անմարմինն՝ ձեռաւք
 մարդկայնուովք պատատի. զմեղացն ի բաց կորդաւդ կապանս՝
 20 ի խանձարուրս հիւսանի:

Երանելոյ Սեւեբանեայ եպիսկոպոսի Գաբաղացեաց.

Քանզի ծ(ն)եալն ի վերուստ ի Հաւրէ Բանն անճառա-
 բար, անասակի, անհասաբար, յաւէտապէս, նոյն ինքն
 ամանակաւ ի ստորուստ ծնանի, ի Մարևայ կուսէն, զի ի
 25 ստորուստ յառաջագոյն ծնեալքն ի վերուստ ծնանիցին
 երկրորդ անգամ, այս է յԱստուծոյ:

Երանելոյ Յովաննու եպիսկոպոսի Երուսաղեմացոյ՝
 յաւրաղորթեմէ Երու, որ յաղագս հաւասոց.

24r. Եւ յաղագս մարդկութեան Տեառն՝ մ. րոյ Յիսուսի Քրիս-
 30 տոսի Աստուծոյ և եթև մարմնաւորութեան**¹, խոստովանեմք,

*) Մի բառ եղծուած.   **) Ձեռագրում «մարմնաւորութեան».

1) Հմմտ. եփես. ե. 30.   2) Հմմտ. եսայի 2. 1.

և թե Աստուածն Բան մշտնջենաւոր, Աստուծոյ Որդին Մէ-
 նածին առ ի վրկութիւնն ազգի մարդկան ի Մարեմայ Սրբոյ
 կուսէ և Հոգւոյ Սրբոյ ծնիցեալ ի կնոջէ, որպէս եասաց
 Առաքեալ, և մարմին առեալ ի նմանէ, հոմազոյ մերոյս
 մարմնոյ, ճշմարտապէս և ոչ թուելութեամբ, ճշմարտապէս ի 5
 նմա զմերսն համբերեաց կիրս, իբր զմեզ և ոչ թուելութեամբ,
 վաստակեալ յուղերութեան և իբր զմեզ ննջեալ, և իբր զմեզ
 ի վարդիլն * ի Պիղատոսէ, գարածոյն որ ի վիրացն զգացեալ
 և յաստակիլն ցաւոցն իմացեալ, և ի հարկանիլ բևեռացն
 յոտս նորա և ի ձևոս գարածոյ վշտից զգացեալ, որպէս 10
 էսայիաս յաղագս նորա (ա)սաց. «Սա զմեզս մեր բերէ և
 յաղագս մեր վշտանայ. և մեք համարեցաք զնա զոլ ի ցաւս և
 ի վէրս և ի հիւանդութեան. իսկ ինքն վիրաւորեցաւ վասն
 մեզաց մերոց և մեղկացեալ է վասն անաւրենութեան մերոյ»¹:

Եւ դարձեալ.

15

Մարդ ի հարուածս ելով և գիտելով բերել մեղկու-
 թիւն². իսկ հաւատաւք և Պաւղոսի ասաւղի յաղագս նորա.
 «Քանզի ոչ ունիմ(ք) քահանայապետ ոչ կարող ախտակցել
 հիւանդութեանց մերոց, իսկ հմուտ ըստ ամենայնի ըստ
 նմանութեան զմերն առանց մեղաց»³: Խոստովանեմք իսկ 20
 և անձն զնա բանական ունել, նոյնակիր մերոց անձանց
 զվասն մերոց ախտից, և ճշմարտապէս համբերեալ զնա
 զախտակրութիւնս մերոց անձանց, ասէ տրտմութիւն և
 խոտովութիւն և յոյժ տխրութիւն. քանզի զայս աւետարանքն
 յաղագս նորա ուսուցանեն, յիշելով զնա ասացեալ. «Տըր- 25
 տում է անձն իմ մինչ ի մահ»⁴, և «Այժմ անձն իմ
 խոտովեալ»⁵. և դարձեալ յաղագս նորա ըստ Մարկոսի աւե-
 տարանին գրեալ. «Սկսաւ հիանալ և յոյժ տխրել»⁶: Եւ
 որպէս խոստովանեմք զմարմնոյ նորա կիրս ըստ ճշմար-
 տութեան եղանիլ և ոչ ըստ երևութութեան, այսպէս և 30
 զանձինն ըստ ճշմարտութեան և ոչ ըստ երևոյթութեան
 եղանիլ հաւատաւք: Իսկ զասացաւդսն զնա խարազանեալ՝
 ոչ վշտանալ, կամ խաչեալ՝ ոչ ցաւել ի դրևեռան ի նմա
 վարսիլ, իբր և զհերձուածողս նզովեմք. իսկ խոստովանեմք,

24v.

25r.

*) Լուսնցբում՝ «խա(րագա)նիլ».

1) Եսայի ԾԳ. 4. 5.   2) Հմմտ. Եսայի ԾԳ. 3.   3) Եբր.
 Գ. 15.   4) Մատթ. ԻԶ. 38., Մարկ. ԺԳ. 34.   5) Յովհ. ԺԲ. 27.
 6) Մարկ. ԺԳ. 33.

և թե ճշմարտապէս մեռաւ (վ)ասն մեղաց մերոց և զի թա-
 զեցաւ մարմինն նորա անանձն եղեալ, և զի յարեաւ եռաւ-
 րեայ ի մեռելոց ճշմարտապէս, և եթե յետ յարութեանն
 ընդ աշակերտան եկեր և եարբ՝ ճշմարտապէս և ոչ ըստ
 5 երևոյթութեանր, և զի վերացաւ ի յերկինս և եկեացէ ի կա-
 տարածի յաւիտենիս դատել զկենդանիս և զըմեռեալս:

Երանելոյ Աստիկայ եպիսկոպոսի կոստանթնոպող-
 սացոյ.

Այսաւր Քրիստոս Տէրն զմարդասիրութեանն ծնելու-
 10 թիւն ընկալաւ, քանզի աստուածութեանն արժանաւորու-
 թիւն նախ քան զաշխարհս ունէր*:

Ապա այնոցիկ ի վերայ բերե դարձեալ.

Մարդասիրութեան Բանն թափի անթափելի գոլով
 զբնութիւնն. քանզի զինքն թափեաց զկերպ ծառայի
 15 առեալ, անմարմինն վասն քո մարմնանայ, քանզի «Բանն
 մարմին եղև»¹. որոնմանն** ոչ ենթանկելին***, վասն
 25v. բնութեանն անմարմնութեան, շաւալիի. | անսկիզբնս ընդ
 սկզբամբ լինի. մարմնականաւ կատարեալն անէ. անյեղե-
 զուկն նախահատէ. փարթալն յիջավանի ծնանի. պարար-
 20 կաւղն զերկինն ամսս խանձարբապատի, թագաւորն ի մաւր
 ստորանկանի:

Երանելոյ Թեովփիղեայ եպիսկոպոսի Աղեմաանդրեայ՝
 ի բանէն առձայնականէ.

Քանզի և համբակ եղեալ Եմանուէղ խոստովանիւր,
 25 մոգացն առ նա գոլով և երկրպագելով Աստուած քո
 զերեւեալն գոչելով. զի և մարմնով խաչեցեալ զարեգական
 ամփոմիեաց ճառագայթս, աւտար սքանչելութեամբ զ(ը)ն-
 ասանեկանն հաւաստեցողցանէր աստուածութիւն, ոչ ուրեք
 ցրեալ զինքն կամ լուծեալ յորդիս, ի փրկիչս երկուս:

30 Նորին՝ ի քանեբորդէ առաջնորդէ օւնեականէն.

Ի՞՞՞՞ զժողով վայրենեալք ի բարձունս ամբարձեալ կո-

*) Լուսանցրում՝ «նախ քա ... որարկու ... աշխար ... խաղայ...»
 **) Անդ՝ «շաւափ(մա)նն».

***) Անդ՝ «ստորանկելին».

1) Յովհ. Ե. 14.

խակաւք առ բաղձական նաւելոյն ստորախնտեցոյց խաղա-
 դութիւն, Աստուած իսկապէս խոստովանիւր, և երևեալ
 մարդ, մարդ մերով նմանութեամբս տայր քաջուսացի զար-
 մանալեաց գործոցն իմանալ, զի և թագաւոր և Աստուած
 երևելեաց և աներևութիցն է արարածոց, տուեալ զինքն 5 26*,
 ըստ(?) մեզս նմանութեան, զի մար(...?) բարուք(?) ընտան-
 հաւն վարեցեալ բնութեամբն ի նմանութիւն երկնայնուոյն
 քաղաքաւորութիւն անցէ, և երևեալ յերկրի, ոչ(?) յերկնից
 զինքն փոխակացոյց, անապատ զանտիւն թողեալ, այլ և զայն
 մատակարարելով, և ունակութեամբ առ մեզս հաւասարու- 10
 թեան եղեալ մարդ զներմարդութիւն իւր զներանձնաւոր
 և ննեքամիտ* տնաւրինելով. «Ի վերայ երկրի երևեցաւ
 և ընդ մարդկան շրջեցաւ»¹⁾, ոչ մարդ անկատար և ոչ
 Աստուած կարաւտացեալ, առ իմաստունն հաւատացեալ:

Յրանելոյ Կիւրդի եպիսկոպոսի Աղեփսանդրեայ՝ ի 15
 բանէն որ յաղագս ներմարդութեանն.

Եւ այսպէս եղիցի ապա ճշմարիտ, և թ' Աստուածածին
 եղև Կոյնն սուրբ, ի բաց ծնեալ հրաշափառաբար զմին
 Քրիստոս նմանապէս մեզ ընդունաւ զմարմնոյ և արեան,
 և հոմագոյ նէմայ իսկ և մեզ ըստ մարդկայնուոյն, իբր զի 20
 գոլ զմարմինն յԱստուածածին Մարեմայ. քանզի ոչ
 նմանագոյ, որպէս թուեցաւ ոմանց հերձուածողաց, այլ նոյ-
 ն(ագոյ) այս (?) ի մերս ի գոյացութիւնն | ...** 26*.

Նորին՝ երբ Տեր(?) Քրիստոս.

Եւ (սա?) այսպէս ..... *** իցէ. իբր զի կամ զաստուա- 25
 ձայինն կարծել Բանին բնութիւն յեղափոխեալ յոր ոչն էր,
 կամ փոխաբանակել զմարմինն ըստ այդայդութեան յեղա-
 նակէ ի նոյն ինքն ի Բանն, քանզի անհնար իսկ. մին Որգի-
 մի նորա բնութիւն գոլ ասելք, թեպէտ և ընդունելութեամբ
 իմանի եղանակն մարմնոյ***, անձն ունաւղին իրացական: 30

*) Լուսանցրում՝ «մեղաւոր».
 **) Երկու տող եղծուած և
 յաջորդ վերնագիրը հազիւ վերծանելի.
 ***) Մի տող եղծուած.
 ****) Լուսանցրում՝ «մտոյ».

1) Բարուք Դ. 38.

Նորին՝ ի հինգերորդ բանեն առ Կորնթացիս յառաջին բուրբն.

- Եւ հարկաւորապէս (առ?) արդեան ժամանակս ո՛չ մեռանել միայն, այլ և թաղիլ ասի զնա, քանզի հաւած տացուցանէ զմեռանելն ըստ ձգմարտութեան Եմմանու(էդ) դնանի և ի շիրմի, բայց վեր(ակեն)ցաղեաց, որպէս և ասացի այժմ, ի ձեռն մեռանելոյն մարմնով հաւատացուցանելով՝ թե եղև մարմին, և թեպէտ Աստուած ելով Բան, իսկ ի ձեռս կոխելոյ զմահ եթ՝ Աստուած ըստ բնութեան է, լրջապէս
- 27բ. 10 բացայայտէր. քանզի որպէս է մարդկայնւոյն(?)....*, այսպէս աստուածականն յաղթել զմահն:

Նորին ի լուծմանեն օսաներորդ նշով(անք?).

- Իսկ առ պատճառասէրան զնոյն ասեմք. ուսարուք նեղեալքդ ընդունել զ'ըստ Քրիստոսի խորհրդոյ զհիմնն,
- 15 զսնտեսութեանն զառաջին զսկզբունս և զնոյն իսկ, զի այսպէս ասացից, զ'իներբս միևայն. հաւատացէք ընդ մեզ եւ յիմնաւանդ(?) աստուածային գրիցելոց տուք այսուհետև Որ ոք զձգմարտութեանն վիճակ խոստովանելով, եթ՝ ինքն Մենածինն Աստուծոյ Բանն ի գողան ելով Հաւրն,
- 20 որով ամենայնն և նորում ամենայն՝ եղև մարմին, ծնելութիւն համարեալ ի Սրբոյ Կուսէն, զ'ըստ մարմնոյն ասեմ, և անուանեցաւ Որդի մարդոյ և նմապէսն զկցորդութիւն ընկալաւ արեան և մարմնոյ, այսպէս առ դրեցելոցն և զայսպիսի պարշտելին, և զձգմարտագոյն հաւատն ընկալել-
- 25 լոց ամենայն կրեկացի մի ըստ միոջէ կոխան և ձիավարելի և ոչինչ զառիվեր կամ խաչոր. քանզի գրեալ է, եթե ամենայն առաջի ....** և ուղիղք, որք գտանեն զխորհուրդս:
- 27բ.

Երանելոյ Ամփիղոֆեայ եպիսկոպոսի Իկոն(ացոյ?) ի բանեն, որ յաղագս մաւմնոյ ծնելութեան.

- 30 Ճգմարտութիւնն ծանուցաւ, չնորհ եկն, կեանքն յայտնեցան. Աստուծոյն ելով Որդի, յԱստուծոյն Բան մարմին եղև վասն մեր, զի զըմանկանացուս ի կեանսն յաւիտենականս յարուսցէ, ի մեռելոցն կանգնեացէ Արարիչըրորեցուն, նախն ամենայն արարածոց՝ հրեկեաց և անկ-
- 35 րևութից. ընդ միայնում Հաւր և Հողոյ ելով անմահ,

*) Մի անվերծանելի բառ.

***) Մի անվերծանելի բառ.

այսաւր ահա մեզ ի կուսէ ծնաւ առ ամենայն մեղաց,
թանց մարդոյ կամ եթ' առն:

Երանելոյ Պրոկղի եղելոյ եպիսկապոսի Կոստանքի-
նոպողսի յես Նեստորի լուծմանն, վասն զի զայս խաւսեցաւ,
սրպէս ասեմ, նստելոյ Նեստորի, եպիսկապոս ելով Կիւզիկայ 5
գառաջինն. ի խաւսիցն որ ի ծնունդն Գրիսոսի:

Եթ' Աստուծոյ անարդութիւն յարգանդն գալ, և հրեշ-
տակաց (ան)արդութիւն մարդոյ սպասաւորել. էալին ըստ
բնութեան անախտակիր եղև ի ձեռն գթոյ յօքնախտակիր.
ոչ ի նախահատութենէ եղև Աստուած Գրիստոս, քաւ լիցի, 10
այդ գթովն եղև մարդ, Աստուած ելով, որպէս հաւատամք.
ճչ մարդ՝ Աստուածացեալ քարոզեմք, այդ Աստուծոյ մար- 28բ.
մնացեալ հաւատամք. զ(ը)նտանեկան աղախինն առգրեաց
մայր, ըստ գոյացութեանն անմայր, ըստ անտեսութեանն
անհայր. ապա թե ոչ՝ իբր ինքն ըստ Պաւղոսի անհայր և 15
անմայր. եթե սոսկ մարդ՝ ոչ անմայր, քանզի ունի մայր.
Եթե մերկ Աստուած՝ ճչ անհայր, քանզի ունի հայր. իսկ
այժմ ինքն անմայր, որպէս ստեղծաւղ, անհայր որպէս ստեղ-
ծուած:

Եւ դարձեալ. 20

Եւ լինի մարդ, որպէս գիտէ ինքն. քանզի Բան մեկ-
նել զհրաշալին ճչ կարէ, և մեռանի, որով եղևն, և
ժրկանաւորէ որով էրն ըստ Պաւղոսի ասելոյ. յորում ու-
նիմք զիբրկութիւն արեամբ նորա գթողութիւն մեղաց: 1

Եւ դարձեալ. 25

Ոչ ամաչեաց մարդասէրն զ'ի կնոջէ երկնն. քանզի
կենդանութիւն էր իրաւորեալն. ոչ շաղախեցաւ բնակելով
մասնկուէնս, զորս ինքն առանց անարգանաց արուեստադոր-
ծեաց. եթ' ոչ կոյս միաց մայրն, սոսկ մարդ ծնիցեալն, և
ոչ ևս հրաշալի ծնունդն. իսկ եթ' և յիտ ծննդեանն մնաց 30
կոյս, այսպէս անճառարար ծնաւ, որ և զրացն իրակեցելոյ 28բ.
անարգելաբար ի ներքս կին:

Եւ դարձեալ.

Մի ամաչեացիս զերկնն, սլ մարդ, քանզի սէ մեզ
եղև իբրկութեան պատճառ. եթ' ոչ ի կնոջէ ծնաւ, ոչ ևս 35

1) Հմմտ. Հռովմ. Գ. 25.

մեռաւ. իսկ եթ՛ ոչ մեռաւ, ոչ և մահուամբ խափանեաց
զունաւոյն հարստութեան մահու, այս է զբանսարկուն:

Եւ յե՛ս այդոց.

Քանզի ինքն և զ՛ի փշոցն զգեցաւ պսակ և զփշոցն ելոյծ
5 դատապարտութիւն. ինքն ի գոգ(ն) Հաւրն և յորովայնի
Կուսին. ի գիրկս մաւրն և ի վերայ թևոց հողմոց. ի հրեշ-
տակաց երկրպագիւր և ընդ մաքսաւորս բազմիւր. Սար-
ափին ոչ հայէր և Պիղատոս հարցանէր. ծառայն ապ-
տակէր և արարածս քսամնիւր. ի վերայ խաչի մածնոյր
10 և աթոռն ոչ մերկանայր. ի գերեզմանի ստորանկիւր և
զերկին ձգեաց իբրև զխորան. ընդ մեռեալս համարեցաւ,
և զգժոխս կոզոպտեաց. ի խոնա(ր)հ մոլորեալ զրպարտիւր,
և ի վեր սուրբ փառաբանիւր:

29r.

Արդ այսք ամենեքեան սրբոցն և երիցս երանելեաց
15 հարա(ն)ցն մերոց փրկանակք առտութիւնք և վկայութիւնք
և խոստովանութիւնք ուղղափառութեան հաւատոյ յա-
ղագս Տեառն մերոյ և Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի իբր
ի միոյ բերանոյ Սրբովն Հոգւովն խաւեցեալք, որք և
աշակերտք առաքելոցն և նորին իսկ Տեառնն ցուցանին
20 ամենեքեան այսոքիկ ուղղափառ հաւատովն իւրեանց. իւ-
րաքանչիւր ոք նոցա ժառանգաւոր եղեալ հայրենի և
փրկական դանձու առողջական հաւատոյ, աղաթեմք իսկ
և զմեզ մինչ ի վախճան նմանողս և ժառանգակիցս ուղ-
ղոյ նոցայն հաւատոյ լինել և խոտորիլ յամենայն հերձ-
25 ուածողաց, զորս և երանելիք առաքեալքն և հարքն մեր
քարոզեցին և զնոցայն անձնապականս վարդապետութիւն.
քանզի անաւասիկ ամենայն սուրբք եկեղեցեացն եպիսկա-
պոսք և եպիսկապոսապետք եղեալք վարդապետք ուղղա-
փառ հաւատոյ ի գալստենէն Փրկչին և Տեառն մերոյ
30 Յիսուսի Քրիստոսի մինչ ի մեղ, և Աստուած խոստովանեն

29v.

զծնիցեալն| ի Սրբոյն Կուսէն և անյեղակարար և անխառ-
նապէս մարդ եղեալ ըստ ճմարտութեան մնալովն Աստ-
ուած. և մի զնա խոստովանեն հանդերձ իւրով մարմնովն
և նմա առբաչխեն զամենայն զաստուածավայելուչս զմարդ-
35 կայինս, Աստուած ասելով զախտակրեալն ի մարմնի իւ-
րում, և զյարուցեալն և զհամբարձեալն յերկինս, և
զգալոցն դասել զկենդանիս և զմեռեալս Իսկ զասաւազան
երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի և զուն խոս-

տովանաւոյ զհումագոյ եակն Հաւր եղեալ ըստ մարմնոյ
 մարդկան հումագոյ, մնալովն Աստուած, նզով արարին
 հանդերձ նոցայն մահաբեր վարդապետութեամբ: Քանզի
 հինք երկրքեան հերձուածքս և բացաբարոզեալք ի սրբոյ
 առաքելոցն և յերանելեացն մերոց հարանց ուղղափառացն 5
 եպիսկապոսապետաց. քանզի ոչ լուացաւ երբեք ոք եպիս-
 կապոս կամ եպիսկապոսապետ ի գալստենէն Քրիստոսի
 մինչ ի մեր ժամանակս զսոցայնն ամպարչտութիւնս խոհե-
 ցեալ կամ ուսուցեալ, որ ոչ ի բաց քակեալ և արտաքս
 հանեալ ի քահանայական արժանաւորութենէ: 10 30r.

Քանզի երանելիք հարքն մեր և եպիսկապոսք առ երա-
 նելեաւ Կիրիղոս եպիսկապոսապետաւ Աղեքսանդրացւոց
 եկեղեցւոյն՝ նմանողք սրբոցն հարանց իւրեանց և նախան-
 ձաւորք ուղղոյնոց հաւատոյ եղեալք, զայսպէս խորհեցաւոյ
 զամպարիչտն Նեստորիոս, և երկուս բնութիւնս քարոզելով 15
 զՔրիստոսն և ոչ խոստովանելով Աստուած գոլ զծնիցեալն
 ի Սրբոյ Կուսէն, և ոչ Աստուածածին զնէ հաւատարով,
 վկայութեամբ սրբոց հարանց իւրեանց զսա խայտառակեալ
 ըստ յնիեսո(ս) առաջնով սրբով ժողովովն լուծին և նզո-
 վեցին զնա և զամպարիչտ իւր աղանդն, և վկայք մեզ 20
 են առ Քրիստոս: Այսքանք ելով ժողովեալքն յայնժամ
 սուրբք հարք զամպարչտաց(?) ուրացողքն ի Քաղկեդոնի զՏէրն
 Թեպէտն բազմութեամբ իւրեանց հարստացուցանել *
 յուսացան զամպարչտութիւնն, իբր զի կրկնապատիկ(ք?)
 զինքեանս առ այն որ ի Նիկեա եղև սուրբ ժողովն, զի 25
 և սովաւ(?) մեծագոյն գոլ թուեցային. քանզի ասեն ոմանք
 զսոսա գոլ զթիւն վեց հարիւր երեսուն և վեց: | Նոյն աւրի- 30v.
 նակ և ուրք առ երկրորդաւն յնիեսոս սրբով ժողովովն, պե-
 տաւորելով այսմիկ երիցս երանելոյ հաւր մերոյ և եպիս-
 կապոսապետի և խոստովանողի Դիոսկորի, ընդ որում 30
 առնթեր եաք յայնժամ ես իսկ և երանելի իմ կղբայրն
 Անատողիոս երէց: Քանզի յոլովաց և յայնժամ հաւաքե-
 ցելոց ընդ նմա եպիսկապոսաց և նզովելով ձայնիւք զամ-
 պարիչտ աղանդն երկուց բնութեանցն և մեծամեծ աղա-
 ղակաւք գոչելով հրապարակաւ ամենեքեան միաբան, 35
 որպէս երկուս բնութիւն զՔրիստոս նզովէ, զայս Նեստոր
 խորհեցաւ և զձեռս սասանելով ներգրաբար իւրեանց նզովա-

*) Ձեռագրի մէջ է՝ «հարստացուցանել», երևի «ցուան կրկ-
 նուել է. կամ զուցէ «հարստացեալ ցուցանել» պէտք է կարգալ:

բանութիւնք առեալ լինեին ի յիշատակարանսն, և զայսպէս խահնցաւոն փղարբանոս և ոչ կամեցաւոն զամպարիշտ աղանդն երկուց բնութեանցն նզովել, ի բաց քակեցին, իբր զՆեստորի քարոզելով աղանդս. նորին խորհնցաւոն և զամպարիշտ Թեոդորիտոս և Ղեոնոս(?), և ոճանս այդս հանդերձ նոքաւք ի բաց լուծին և նզովեցին, և զնոսա և զամպարիշտս զնոցա աղանդս, և վկայք մեզ և այսօրիկ ի յիշատակարանսն, ի ձեռն իւրեանց ստորագրութեանց զամպարշտութենէ երկուց բնութեանց 10 և երկարնակաց, յլովք ելով և ընքեանք զթիւն. Թեպէտև յետոյ ի Քաղկեդոնի միաբան ամենեքեան ուրացան ձեռագրաւ, և զինքեանս նզովեցին այսպիսիքս, զամպարշտութեանն ի սահման հաւատոյն իւրեանց հաստատելով և զայդս հանդերձ ամպարիշտ Թեոդորէտաւ ընկալեալ իւրեանց հայրոյութեամբն, զորս և խայտառակել ի հակաճառութեանն հարկաւորիմք, Թեպէտ ոչ կամելով հանդիպեցուցանել զնոսա Ղեոնոնայ և Նեստորի հայրոյութեանց, զի մանկանց եկեղեցւոյ յայտնիս կացուցուք ծածկեցելոյ վնասակարութեանն, առ սպանումն անձանց 20 զխորամանկութիւնն, առ ի յոչ զոք ընդունակ կամ աշակերտ սատանայական խրտոյն(?) եղանիլ, այդ իւրաքանչիւր ոք փախնուլ ի սատակիչ նոցայն վարդապետութենէ:

31v. Արդ այսր աղագաւ առ իմ զգուշութիւն և կամեցելոցն ընթեռնուլ՝ նախադասեցի զվարդապետութիւն սրբոցն հարանց, զի զկեցեալք զհոգեկան զրահս ուղղափառ հաւատոյ նոցա զաւրովարելով նոցա և ուսուցանելով զիւրաքանչիւր զարանի հերձուածողական կորստենէն զիսխուստն, առաջի դալ կարասցուք յաղագս Քրիստոսի պատերազմի ամենայն քրիստիանոք և փողոտել զթնամիս խաչին Քրիստոսի 30 բանիւք Սրբոյ Հոգւոյն ջղաւորեալք և անձակելիք մնալ ի վիժեցելոցն զՔրիստոսէ հայրոյութեանց բանից, ի հեշտասիրացն առաւել քան աստուածասիրաց ունաւդացն կերպաւորութիւն բարեպաշտութեան, իսկ զաւրութիւն նորա ուրացաւդաց, վասն առժամանակեան փառաց և խրախուժեան յաւիտենիս այսորիկ, հնազոյնք յնփեսոս զամպարշտութեանն աղանդս ի բաց քարոզելով, յետ այսորիկ ամենեքեան սոքա ի Քաղկեդոնի զՏէրն ուրացան, առանց միայնւոյ երանելիով Հաւր մերոյ և խոստովանողի Դիոսկորի եպիսկապոսապետի Քանդի յնփեսոս, որպէս 32r. 40 յառաջագոյն ասացաք, աղաղակեին. «Որ ոք ասէ երկուս բնութիւնս զմին Տէր՝ նզով լիցի». իսկ ի Քաղկեդոնի նոյնք

յուրովիք այդովք գրով սահմանեցին ի ձևո(ն) իւրեանց զինքեանս նդովելով, «Որ ոք ոչ ասէ երկուս բնութիւնս զմին Քրիստոս՝ նդովք»։ և այս եղև, զի անաւրէնութիւն նոցա յայտնի լիցի ամենեցուն, որպէս և յառաջ քան զնոսս հերձուածողացն եղև

5

Որք այսուհետև կամիցիք կեալ բարեպաշտաբար Յիսուսի Քրիստոսի և քրիստիանոք անուանիլ և գոլ, և ոչ երկաբնակք և նետորիանոք՝ կացէք և կալարհւք զառտուութիւնս, զորս ուսուցին սուրբ առաքելալքն և վարդապետք եկեղեցւոյ, և մի զանցանէք զայսոքիւք, զի մի մի ժառանգակիցք լինիցիք յաւիտենական պատժոյն, որ զյանցաւորսն որոչեալ է յարդար դատաւորէ և Աստուծոյ մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ի բաց տալ իւրաքանչիւրում յաւուրն դատողութեանս Քանզի ասև էսայեաւ մարգարէիւ ի նմին կատարածի, իբր զի արդարք երկրպագաւորք նմա 15 ի վերինն Նրուազէմ՝ արտաքս ելցեն ասէ, «Եւ տեսցեն, ասէ, զվանգս*|մարդկան զյանցաւորացն առ իս. քանզի որդն նոցա ոչ վախճանեսցի և հուրն նոցա ոչ չիջցի, և եղիցի ի տեսիլ ամենայն մարմնոյ»։¹ քանզի գիտեմք զասաւզն. «Իմ է վրէժխնդրութիւն և ես հատուցից, ասէ 20 Տէր»² և դարձեալ՝ «Դատի Տէր զժողովուրդ իւր, և հաււոր անկանել ի ձևոս Աստուծոյ կենդանւոյ»։³ Մրցեցարհւք այսուհետև, եղբարք⁴ որպէս ասաց առաքելալն. զնոյն ցուցանելով փոյթ առ հաստատութիւն յուսոյն մինչ ի կատարած, զի մի ներգիւք** լինիցիմք, իսկ նմանողք և 25 ժառանգակիցք նախագրիցելոցն ամենեցուն սրբոցն և հրուչակաւորացն ուղղափառութեան եպիսկոպոսաց և եպիսկոպոսապետաց ամենայն աշխարհի, ի ձեռն ուղիղ հաւատոյ ժառանգաւղաց զխոստումնս Աստուծոյ

32v.

33r.

Քանզի և առ սակաւ դոյզն դոյզն գալոցն և կեսցէ և ոչ 30 անագանեսցէ. իսկ «Արդարն իմ, ասէ, ի հաւատոյ կեցցէ»⁵ յայտ է զի յուղղափառէ, քանզի առանց հաւատոյ ուղղոյ անկարելի զոք հաճոյանալ Աստուծոյ, Հաւատասցիւք առաքելոցն Տեսառն, և թև հանդերձեալ է Դերաքրիստոսն|զալ և եթև զալուստ Տեսառն մերձեցաւ. մի նմանեցուք հեզնողացն 35

*) Լուսանցքում՝ «սսկեր(ս)»   **) Անգ՝ «անմիաք».
1) Եսայի ԿԶ. 24.   2) Բ. Օրէնք ԼԲ. 35. հմմտ. Հոովմ. ԺԲ. 19. Եբբ. Ժ. 30.   3) Եբբ. Ժ. 31.   4) Ա. Կորնթ. ԺԴ. 39 (?).   5) Եբբ. Ժ. 38. հմմտ. Հոովմ. Ա. 17., Գաղատ. Գ. 11 (Ամբասիւմ Բ. 4).

զվերջինս աւուրս, ասելով ընդ նոսա. ո՞ր է խոստումն զալստեան նորա: Զգուշացուցին զմեզ առաքեալքն վասն վերջնոցս այսոցիկ աւուրցս և զորս յառաջ ասացին. «Ինքերեսս* տեսանեմք կատարեալ»: ¹ Քանզի Յակովբոս 5 սփոփէ և որք վասն ճշմարտութեանն կրեն՝ ասելով. «Երկայնմտեցէք այսուհետեւ, եղբարք. հաստատեցէք զսիրտս ձեր, զի գալուստն Տեառն մերձեցաւ. մի հառաչէք, եղբարք իմ, զմիմեանց, զի մի դատիցիք. ահա դատաւորն առաջի դրացն կայր. աւրինակ, եղբարք, ախտակրութեան 10 և երկայնամտութեան կարարէք զմարգարէսն, որք խաւսեցան անուամբն Աստուծոյ. ահա երանեմք զհամբերողս(ն). զհամբերութիւնն Յովբա լուարիւք և զկատարումնն Տեառն տեսէք, զի բաղմախնամ է Տէր և զթած»: ² Նմանապէս իսկ և երանելին Պետրոս զնոյնս խրատէ և յառաջ 15 ասէ եթե վախճանի աւուրցն մերձանալով ժամանակի կատարածին զտունն Աստուծոյ հաւատացեալքն ուրանալ պատրաստեալ են զՏէրն և ինքեամբք հալածեն զեկեղեցին Աստուծոյ: «Սիրելիք, ասէ, մի զարմանայցէք ի ձեզ հրաւորութեան ասիրձութիւն ձեզ եղելոյ, իբր աւտարի 20 ձեզ պատահեցելոյ» ³: Նման ի Պաւղոսէ ասացելոյն, եթե «Պարտ և հերձուած ի ձեզ գոյ, զի ընտիրքն յայտնի եղիցին ի ձեզ» ⁴: Եւ որպէս յորժամ ասէ. «Քանզի և յորժամ եաք առ ձեզ, յառաջ ասեալք ձեզ, եթե հանդերձեալ եմք ճգնել, և այժմ զունաւղն գիտէք, առ ի 25 յայտնել զնա նիւրում ժամանակի. քանզի խորհուրդն ահա ներգործի անաւրէնութեան, միայն ունաւղն այժմ մինչ ի միջոյ բարձցի, և ապա յայտնեսցի անաւրէնն, զոր Տէր Յիսուս ծախեսցէ ոգւոյ բերանոյ իւրոյ, եւ խափանեսցէ յայտնութեամբ զալստեան իւրոյ» ⁵:

30 Մի այսուհետեւ զարմացիք, ասէ Պետրոս, հրացեալք վասն Քրիստոսի փորձութեամբք և ընտրեալք. քանզի նախ լուարուք, այդ ըստ որում հաւասար էք Քրիստոսի ախտակրութեանն՝ խնդացէք, զի և յայտնութեամբ փառաց իւրոց դարձեալ խնդայցէք ցնծալով, եթե նախատիցիք 35 յանուն Քրիստոսի՝ երանելիք, զի փառացն և զաւրութեան և Աստուծոյ Հոգին ի վերայ ձեր հանգուցեալ է: Քանզի

*) Լուսանցքում՝ «մերոյ աշու(ք)».

¹) Ա. Գորնթ. ԺԳ. 12 (?). ²) Յակովբայ Ե. 8—11.

³) Ա. Պետրոս Գ. 12 շար. ⁴) Ա. Գորնթ. ԺԱ. 19.

⁵) Բ. Թեոաղ. Բ. 5—8.

մի ոք ի ձէնջ կրեսցէ իբրև զսպանող կամ գող կամ չարարար, կամ իբր աւտար եպիսկապոս. իսկ եթև իբր քրիստիանոս, մի ամաչեսցէ, այդ փառաւորեսցէ զԱստուած ի վերայ անուանս այտորիկ: Քանզի ժամանակ սկիզբն լինելոյ զդատաստան ի տանէ Աստուծոյ. իսկ եթև նախ ի մէնջ, զինչ կատարած անհաւատիցն Աստուծոյ աւետարանին. և եթ' արդարն հագիւ կեցցէ, ամպարիչոն և մեղաւոր ուր երեւիցի. իբր զի և ոք կրենն ըստ կամացն Աստուծոյ, հաւատարիմ Արարչի առդրեսցին զանձինս իւրեանց ի բարեգործութիւնս»¹:

Եւ դարձեալ սիրով ասելով. «Զուարթացարհք, հսկեցէք, զի հակառակորդն ձեր բանասրկուն իբրև առեւծ գոչելով զզնայ, ինդրև զո կլցէ. որում ընդդէմ կացէք հաստատուէք հաւատովն, զիտելով զնոյնս ախտակրութեանն որ յաշխարհի ձերոյ եղբայրութեանն կատարեալք»²:

Քանզի բազումք են ճշմարտապէս յաշխարհի, յաղագս (ս)ակաւ շահի երկրայնիոյ դժնեապէս խոշտանդեալք և դատապարտեալք, զի ոչ համբերեմք արիաբար յաղագս ճշմարտութեան վասն ակնկալութեանց երկնայնի բարեացի. քանզի մեզ, ասէ, շնորհեցաւ յաղագս Քրիստոսի ոչ միայն ի նա հաւատալ այդ և վասն նորա կրել: Եւ ներկորդում դարձեալ թղթին զնոյնս յիշեցուցանէ առաջինն առաքելոց հաստատելով զմեզ և ուղղապէս հաւատալ ի Քրիստոս ասելով. «Փութացայց իսկ և յամենայն ժամ ունել զձեզ յետ իմոյ արտաքս ուղևորութեանն զսոցուն յիշատակս առնել, քանզի ոչ իմաստական առասպելաց հետեւացեալք ծանուցաք ձեզ զՏեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զաւրութիւնն և զգալուստ, այդ ինքնատեպք եղեալք նորայոյն մեծութեան: Քանզի առեալ յԱստուծոյ Հաւրէ պատիւ և փառս ձայնի բերեցելոյ նմա այսպիսւոյ ի մեծավայելուչն փառաց՝ աս է Որդի իմ սիրելի, յոր Եսն հաճեցայ, և զայս ձայն մեք լուսաք յերկնուստ բերեալ, ընդ նմա եալք ի լերինն սրբում»³:

Ո՛չ եթ' երկու բնութիւնք է Որդիդ իմ, և ոչ ևթև յայդմիկ է Որդին իմ, այդ սա է զոր տեսնէք, ասէ, Որդի իմ սիրելի: Եւ դարձեալ զեկուցանէ յաղագս հանդերձելոցն լինել սուտ վարդապետս ի վախճանի ժամանակին և զուբացութիւնն նոցա նշանակէ, ասելով. «Եղևն

¹) Ա. Պետք. Գ. 12—19.   ²) Ա. Պետք: Ե. 8. 9.   ³) Բ. Պետք. Ա. 15—18.

իսկ և սուտ մարգարէք ժողովրդեանն, որպէս և ի ձեզ եղիցին սուտ վարդապետք, որք ի ներքս ածցեն հերձուածս կորստեան և զգնաւդն գնոսա զՏէրն ուրացողք, ի վերայ ածելով իւրեանց զարագապէսն կորուստ, 5 և բազումք հետևասցին նոցայն անպիտանութեան, որովք ճանապարհն ճշմարտութեան հայհոյեսցի, և աւելաստացութեամբք ստեղծական բանիւք զձեզ վաճառաշահեսցեն, որոց դատաստանն ի վաղուց ոչ դատարկանայ և կորու(ստ) նոցա ոչ (նիր)հնացէ»¹: Եւ զի մի ոք մոլորեսցի 10 առաւելութեամբ արժանաւորութեանն կամ կարծիցէ ամպարտ գոլ(?) այսոցիկ*, վասն այսորիկ զստուգութեան վարդապետութիւն ի վերայ բերէ ասելով. «Ձի եթ՝ Աստուած հրեշտակացն յանցուցելոց ոչ խնայեաց»² և մի ըստ միողէքն: Եւ սիրեցեալն ի Տևառնէ Յովաննէս աշակերտն 15 յառաջագոյն զգուշացուցանէ զմեզ ասելով զԴերաքրիստոսն յեկեղեցեացն արտաքս գալ**.

«Մանկունք, վերջին ժամ է, և որպէս լուարուք, եթե Դերաքրիստոսն գայ, և այժմ դերաքրիստոսք բազումք եղեն, ուստի ճանաչուք, եթե վերջին ժամ է. ի մէնջ արտաքս ելին, այդ ոչ են ի մէնջ. 20 քանզի եթ՝ եին ի մէնջ, մնային արդեւք ընդ մեզ. այդ զի յայտնեսցին, եթ՝ ոչ են ամենեքեան ի մէնջ»³: Եւ Պաւղոս Եփեսացոց երիցանցն նախավկայէր՝ ասելով. «Ես գիտեմ, զի յետ բացերթութեան իմոյ ի ներքս եկե(ս)ցեն գայոք ծանունք ի ձեզ, ոչ ինայողք հաւտիդ, և ի ձէնջ 25 այտուստ յարիցն արք խաւսողք զթերս, առ ի կորզել զաշակերտս զհետ իւրեանց, վասն որոյ հակեցէք».⁴ Իբր զի մ(ի) ոք զարմասցի ի վերայ եղելոյ ուրացութեանն, նիրհեցելոցն հովուաց ի Քաղկեդոնի. քանզի յառաջագոյն ասացին յաղագս նոցա առաքեալքն, զի իրացն ժամանակ 30 ցելոց՝ իւրաքանչիւր ոք զինքն պահնացէ. «Ո՞վ է, ասէ, սուտն, եթ՝ ոչ ուրացողն, եթե Յիսուս ոչ է Քրիստոսն. սա է Մովարն և Դերաքրիստոսն, ուրացողն զՀայրն և զՈրդին. ամենայն ուրացող զՈրդին և ոչ զՀայրն ունի»⁵: Եւ զարձեալ. «Միրելիք, մի ամենայնի հողուոյ հաւատայք. այդ 35 փորձեցէք զողիսն, եթե յԱստուծոյն է. զի բազումք սուտ մարգարէք արտաքս եկին յաշխարհ: Յայսմիկ ճանաչի Որ-

*) Լուսանցքում «գայսպիտոս.   **) Անդ՝ «առնել».

1) Բ. Պետր. Բ. 1—3.

2) Բ. Պետր. Բ. 4.

3) Ա. Յովհ. Բ. 18—19.

4) Գործք. Ի. 29—30.

5) Ա. Յովհ. Բ. 22—23.

դին Աստուծոյ. ամենայն ոգի, որ խոստովանէ Յիսուս զՔրիստոսն ի մարմնի եկեալ՝ յԱստուծոյ է նա. և ամեն ոգի, որ ոչ խոստովանէ զՅիսուսն՝ յԱստուծոյ ոչ է: Եւ այս է Դերաբրիստոսին, զոր լուարուք եթե գայ, և այժմ յաշխարհի է»¹. «Ահա դուք զոր լուարուք ի սկզբանէ ի ձեզ 5 մնասցէ, եթ՝ ի ձեզ մնայցէ զոր ի սկզբանէն լուարուք, և դուք յՈրդւոջ և ի Հաւր մնայք»²:

Ոչ լուաք ի սկզբանէ իսկ մկրտեալք, եթ՝ երկու բնութիւնք է Քրիստոսն և ոչ եթ՝ ոչ եկն Որդին Աստուծոյ մարդկային մարմնով յաշխարհ, այդ զինչ ինքն 10 ուսուցանէ ասելով աշակերսն. «Եւ գիտեմք, եթ՝ Որդին Աստուծոյ եկն և ետ մեզ իմաստութիւն, զի գիտիցեմք զճշմարիտն Աստուած, և եմք ի ճշմարտում Որդւոյ Նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սա է ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտենական»³: Նմանապէս իսկ յաղաղս 15 նորա և Պաւղոս ուսոյց. «եթ՝ և յԻսրայէլէ ըստ մարմնոյն Քրիստոսն, և եթ՝ ինքն է էակն ի վերայ ամենեցուն Աստուած, բարեբանեալ յաւիտենան ամէն»⁴: Եւ պատուիրեաց ասելով. «Որ ոք ձեզ աւետարանիցէ աւելի քան զոր առէքն՝ նզով եղիցի»⁵: Եւ զի մի ոք յանդուգն գոլ կար- 20 ծիցէ ի զեպիսակապոսս նզովել, այդ ուսուցանելով վարդապետութիւն, պատուիրեաց. «Եթ՝ և մեք առաքեալքս և եթե հրեշտակ յերկրուստ աւետարանեսցէ, քան զոր աւետարանեցաքն ձեզ՝ նզովեալ եղիցի»⁶: Եւ երանելին Յուդաս առաքեալն ի բոլորականին* երկուցեալ և ինքն զգուշացոյց 25 զմեզ յաղագս հանդե(ր)ձելոցն ուրանալ զՏէրն՝ ասելով. «Սիրելիք, զամենայն փոյթ արարեալ գրել ձեզ յաղագս հասարակական մերոյ փրկութեան, հարկաւորութիւն կալայ գրել ձեզ մաղթելով նահատակիլ մի հաղ տուելով սրբոցն հաւատով: Քանզի առստեցին ոմանք մարդիկ ի վա- 30 ղուց յառաջադրեալք յայս դատապարտութիւն ամպարիչք, զայն մերոյ շնորհն վոխադրաւղի ի զեղխութիւն. և զմիայնն իշխանականն և զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ուրացողք»⁷: Ապա յետ սակաւուց աւաղե զայսպիսիան ասելով՝ «Վայ նոջա», երգակից սրբոյ Պետրոսի բարբառեալ. եթ՝ ոչ 35

36v.

37r.

*) Լուսանցում՝ «ի կաթողիկէ».

1) Ա. Յովհ. Գ. 1—4. 2) Ա. Յովհ. Բ. 24. 3) Ա. Յովհ. Ե. 20. 4) Հոսով. Թ. 5. 5) Գաղատ. Ա. 9. 6) Գաղատ. Ա. 8. 7) Յուդայի Առաքելոյ 3—4 համար.

միայն ուրացան զՔրիստոսն, «այդ և եղբայրասպանութեանն Կայինա նմանողք եղեն և մոլորութեամբ Բաղասամայ»¹ զսուրբն հաւատոյս պատուիրան մատնեցին և զնախագահութիւնս խնդրելով կորեանս:

- 5 Համբերեսցնուք այսուհետև, եղբարք, մինչ ի վախճան մրցելով վասն Քրիստոսի ըստ առաքելոցն պատուիրի, հիմնացեալք և անշարժելիք: Քանզի, որպէս ահա նախասացաւ, հինք պատահեցին երկոքեան այսոքիկ հերձուածքս յամանակացն երանելոյն Յուդեայ Հոովմայն եպիսկոպոսապետի և երանելոյն Աթանասեա հաւրն մերոյ եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդրացւոցն եկեղեցւոյ, և ինոցունց
- 37v. յառաքելոցն տարաբարոգեալք մինչ ի կատարումն երանելոյ և ուղղափառի թագաւորի Թեոդոսի: Իսկ յետ նորա կատարմանն ի յետինսս ճշմարտապէս յայտարիկ յաւուրս եկելոց ժամանակաց դժնեից, որպէս եասաց առաքեալն, համարձակեցաւ երկոցունց այսոցիկ հերձուածոցս սատակիչն վարդապետութիւն յաշխարհի, սէ ի ձեռն մերա քարոզեալք, և ունակցեն զիրեարս իբր քորք եալք, և մի հայր ունին՝ զսատանայ Քանզի պատճառաւ երկաբնու-
- 20 թեանցն համարձակի միւսն հերձուած ի ձեռն այսր անդր ընթացողացն յաշխարհի սուտ մարգարեիցն, ոչն խոստովանողաց զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ի մարդկային մարմնի եկեալ, և ոչ մարդ եղեալ՝ ըստ ճշմարտութեան մնալովն Աստուած: Եւ պատճառաւ այսոցիկ որոշողքն զԱս-
- 25 տուածն Բան ի յատկէ իւրմէ մարմնոյն երկաբնակք համարձակին, զորս յայտնապէս զեկոյց ի բոլորականին Յուդաս առաքեալ. այդ վնայ նոջա, ասէ, զի եղբայրասպանք են և մոլորեցան սակս աշխարհական փառաց ի ճշմարտութենէն, և հակաբանութեամբ կորխայ կորեանս²:
- 30 Քանզի ոչ հաւատացեալք ճշմարտապէս քահանայապետին Քրիստոսի, երանելում հաւրն մերում Դիոսկորի, այդ ընդդիմացեալք նմա՝ կրկնակի մեռան: Քանզի երկուս և չարութիւնս հարարին՝ զՏէրն իւրեանց ներգրաբար ուրացան՝ զաղբերքն կենդանութեան, և զընքեանս նզովեցին:
- 35 Սակս որոյ և բացափրփրեն վայրենութեամբն՝ հալածելով զՔրիստոսի հաւատան, զյանդիմանիչս զնոսս և զասաւղան՝ «Որո՞ւմ ստորագրութեան ձերում հաւատասցուք, յնփեսսսն եթ՝ ի Քազկեղովնին: Եւ վասն զի ընքեանք ներգրա-

1) Յուդ. 11.

2) Հմմտ. Յուդայի թուղթ 11 համար.

բար ուրացան զՏէրն մեր և զԱստուած Յիսուս Քրիստոս
 և թուին խաղաղութեամբ վարիլ, ոչ ուրուք նոցա հակա-
 բանելով, թեպէտև զՔրիստոսի խաղաղութիւնն ոչ ունին
 և ոչ սգան ընդ անապատութիւն երևելագունաց քաղա-
 քացն. վասն այսորիկ որպէս գրեալ է գոչելով և ես տրուպս 5
 ուղղափառաց եպիսկոպոսացն Տիմոթեոս առ Աստուածն. |
 «Ի բաց հալածեայ զիս նախանձ տան քոյ. զի մոռացան 38v.
 զպատուիրանս քո թշնամիք իմ»¹, և նախանձեցայ յառ ա-
 նաւրէնան, խաղաղութիւն մեղաւորաց տեսանելով. զի յա-
 ռաջահատին ամպարիչսք առ ի վատթարն, մուրկեցուցիչք 10
 և մալորեալք. և խոհեցողքն կեալ բարեպաշտաբար ի Քրիս-
 տոս Յիսուս հալածին. նախանձելով նախանձեցայ Տեառն
 Ամենակալի² և Աստուծոյ մերում Յիսուսի Քրիստոսի. ոչ
 միայն զիս ուղղափառ գոլ ասելով, քանզի և ճշմարտապէս
 ուղղափառք անթիւք յաշխարհի, զորս(?) Քրիստոսն Տէրն 15
 գիտէ, քանզի ծանեալ Տէր, ասէ, զեալսն իւր³ և զոչ ուրա-
 ցողան զնա, այդ մինչ մահու մրցեալս յաղագս ճշմարտութեանն
 Աստուծոյ, պատերազմելով յաղադս նոցա և հանդերձելոց
 իւր դատաւորին խոստովանել ի նոսա առաջի Հաւր իւրոյ և
 սրբոցն հրեշտակաց, որպէս խոստացաւ. նախանձելով նա- 20
 խանձեցուցի Տեառն Ամենակալի, զի լքին զնա եկեղեցեայ
 առաջնորդք և մոռացաւ ի զեն պատուիրանացն նորա. | ի 38r.
 մարդիկ անդ Աստուծոյ փոխադրեցին զյոյս և քաջալերեալք
 կառաւք և ձիովք, որովք և պատերազմին զհաւտս Տեառն
 և զուղղափառան ի Քրիստոսասէր քաղաքին Աղեքսանդրի և 25
 յամենայն Եգիպտոսի, եւլիպդէ(?) և ի Պաղիստինէ և յայդս
 քաղաքս, սպանին և սպանանեն մինչև յայժմ և հալածեն,
 և զզոհարանան հոգեկան պարշտութեանն բեկին և մանրե-
 ցին բազում անգամ և պարապել արարին*, առ ի յոչ
 կամել զուղղափառ զժողովուրդս հաւանել նոցայն ամպա- 30
 րըշտութեան. և խնդրեն զանձն իմ, զփոքուս և անպի-
 տան ծառայիս Յիսուսի, և ոչ պատահեն. մինչ եթե Տէրն
 իմ և Աստուած Յիսուս Քրիստոս թողացուցէ զայս լինել
 ըստ ինքեան կամաց, առնելով և այսուիկ ողորմութիւն
 մեծ ընդ իս անարժանի. քանզի ոչ հաւ անկցի յերկիր 35
 առանց Աստուծոյ⁴, ըստ նորին Տեառնն բանի:

¹) Լուսնեցում՝ «դատ(ար)կանս(ին)».

¹) Մաղմ. ձժԸ. 139.

²) Հմմտ. Գ. Թաղ. ԺԹ. 10. 14.

³) Հմմտ. Բ. Յիմոթ. Բ. 19.

⁴) Մառթ. Ժ. 29.

- Վասն այսորիկ և ոչ ամենեկին երկուցեալ զառժամանակեանս սպառնալիս թշնամեացն Աստուծոյ, քաջալերեալ ի 39v. բարեխաւսութիւնս սրբոցն և ուղղափառաց իմոց հարանցն, ներգրաբար և ես խորհեալ եմ դարձեալ ընդդէմ ասել նոցայն 5 ամպարչտութեան, քաջայոյս ելով ի զաւրութիւնն Տեառն իմոյ և Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ասաւղին ուղղափառի ամենայնի. «Յորժամ ի ներքս բերլցեն զձեզ առ պետութիւնս և իշխանութիւնս, մի հոգայցէք իբր կամ զինչ պատասխանիցէք կամ զինչ ասիցէք, քանզի Սուրբ Հոգին 10 ուսուցէ զձեզ զորս պարտ ասել. զի ոչ իցէք դուք խաւսաւղքն, այդ Հոգի Հաւրն իմոյ՝ խաւսունն ի ձեզ. Եւ տաց ձեզ բերան և իմաստութիւն, որում ոչ կարասցեն ընդդիմակացել կամ ընդդէմ ասել ամենայնք հակառակորդք ընդ ձեզ»¹. Հաւատալով այսուհետև անստին Աստուծոյ իմոյ, զի 15 գործակցեսցէ իմումս նուաստութեանս, ահա զայս և նախ այսորիկ ի սակաւում արարեալ, և այժմ հետեւելով սրբոց իմոց հարանց, ի բաց քարոզել խորհեալ եմ և խայտառակել զասաւղան երկուս ընութիւնս զմին Քրիստոս, և զնոցայն ամպարչտութիւն ամենեկուն կամեցելոցն յայտ առ 20 նել. աւգնականաւք առ այս և զաւրավարաւք հոգեկանաւք Քրիստոսի վարեցեալ առ վասն Քրիստոսի պատերազմն, սրբովք իմովք հարամբք, և առաջնորդեալ ի նոցանէ զԹագաւորական ճանապարհն ուղղափառութեան հաւատոյն և խոստովանելով զմին Տէրն մեր և Աստուած Յիսուս Քրիստոս, զնոյն Աստուած ելով և նախ քան զմարմնաւորութիւնն և յետ անյեղլի և անխառնելի իւրոյ մարմնաւորութեանն ի սրբոյ Կուսէն. «Քանզի Յիսուս Քրիստոս երէկ և այսաւր, ինքն և յաւիտեան»². Քանզի ինքն ասէր Տէրն յետ լինելոյն ըստ մեզ. «Նախ քան զԱբրահամ լինել եմ 30 ես»³, և դարձեալ. «Ես զՔեզ փառաւորեցի ի վերայ երկրի, զգործն կատարեալ, զոր ետուր ինձ զի արարից. և այժմ փառաւորեան զիս, Դո՛ւ Հայր, առ Քեզ ընքեան փառաւքն, զոր ունելի նախ քան զաշխարհիս գոլ, առ Քեզ»⁴.
 Եւ զի ինքն էր ծնեալն ի Կուսէն ըստ մարմնոյն և յատուկ ունելով մայր զՍուրբն Կոյս, և կերպ ծառայի առեալ և կրեալ վասն մեր մարմնով և ի շիրմի սերտ վիմի քարա-

¹) Մարկ. Թ. 11., Ղուկ. ԻՍ. 13—15. Թ. 11—12., Մատթ. Թ. 19. 20.   ²) Եբբ. Թ. 8.   ³) Յովհ. Ը. 58.

⁴) Յովհ. Թ. 4—5.

տացելոյ|թաղիցեալ, և զԱբրահամ կոչաւոյն և արտաքս
 ածաւոյն ի գաւառէ քաղդէացւոց իբր նախ քան զԱբրա-
 համ ելով և նախ քան զաշխարհս գոլ, գոչէ ի ձեռն էսա-
 յեայ մարգարեի, ասելով. «Յորովայնէ մաւր իմոյ կոչեաց
 զանուն իմ և եղ զբերան իմ իբրև զդանակ սուր, և ընդ 5
 ծածկութիւ ձեռին իւրոյ ծածկեաց զիս»¹: Եւ յետ սա-
 կաւուց այսպէս ասէ. «Տէր ստեղծաւոյն զիս յորովայնէ ծա-
 ուայ իւր»²: Քանզի մարմին հաստատեցեր ինձ, ասէ ի ձե-
 ուն սաղմոսերգին, և յայնժամ գամ առնել զկամս Քո³:
 Եւ յետ սակաւուց դարձեալ իբր ի Հաւրէ առ Որդին ասէ. 10
 «Ահա եղի զքեզ ի լոյս ազգաց, առ ի գոլ զքեզ ի փրկու-
 թիւն մինչ ի սպառուան երկրի»⁴: Եւ Մէնածինն յաւե-
 տարանն զսոյն հաստատելով ասէր. «Ըս եւմ լոյս աշխար-
 հի»⁵. և «Ըս լոյս յաշխարհս յայս եկի»⁶, Եւ յետ սակաւուց
 ասաւոյն եթև «Յայնժամ գամ առնել զկամս Քո» առ ի 15
 մարգարէիւն. «Ձի է զի եկի (և?) ոչ էր մարդ. կոչեցի և ոչ
 էր լսաւ. մի ոչ հարստիցէ ձեռն իմ առ ի փրկել, կամ
 ոչ կարիցեմ ապրեցուցանել. ահա սպառնամք իմով անա- 41r.
 պատեցուցից զծով և եղից զգետս անապատս, և չորացին
 ձկուռք նոցա առ ի յոչ գոլ ջուր և մեռցին ի ծարաւոյ. և 20
 զգեցուցից զերկինս խաւարաւ և եղից իբրև զվահան զվե-
 րարկու նորս»⁷: Տեսանես ամենայն ուրեք միեւնոյն քարո-
 ղելով զինքն Տէրն, և նախ քան զմարմնաւորութիւնն և
 մարմնով. քանզի եկելոյ իւր յերկիր՝ ոչ լուան նմա հրեայք,
 կոչաւոյն և ասաւոյն իբրև Աստուծոյ. «Եկանք առ իս ամե- 25
 նայնք վաստակեալք և ծանրարեռնեալք և ես հանգուցից
 զձեզ»⁸. այդ և խաչելով այսպանեին, ասելին զգեցաւոյն զեր-
 կին խաւարաւ յայնմ աւուր. «Եթ՝ Որդի ես Աստուծոյ, ապ-
 րեցի զքեզ ինքն և էջ ի խաչէդ և հաւատասցուք ի քեզ»⁹:
 Վասն այսորիկ իբր առ նոսա սլատասխանեալ, եկեալ ընդ 30
 առնել զկամս Հաւրն. «Մի ոչ հարստէ ձեռն իմ առ ի փրկել
 կամ ոչ զաւրեմ ապրեցուցանել. ահա սպառնալեալք իմովք
 անապատացուցից զծով և եղից զգետս|անապատս. ցամա- 41v.
 քեցին ձկուռք նոցա առ ի յոչ գոլոյ ջուր, և մեռցին ի ծա-
 րաւոյ, և զգեցուցից զերկինս խաւարաւ և եղից իբր զվահան 35

40v.

41r.

41v.

1) Եսայի ԽԹ. 1—2.   2) Եսայի ԽԹ. 5.   3) Սաղմ.
 ԼԹ. 9.   4) Եսայի ԽԹ. 6.   5) Յովհ. Ը. 12.   6) Յովհ.
 ԺԲ. 46.   7) Եսայի Ծ. 2—3.   8) Մատթ. ԺԱ. 29.   9) Մատթ.
 ԻԷ. 40., Մարկ. ԺԵ. 30. 32.

զվերարկու իւր»։ Քանզի ինքն էր գալոցն ի Սիրովնէ փրկել
 և ի բաց դարձուցանել զամպարչտութիւնսն Յակովբայ, ի
 նմին իսկ ի մարգարեին զոչաւոն իբր առ Սիրովն կամ եկե-
 ղեցին. «Ջի ես Աստուած քո խռովեցուցիչ զծով և հընչե-
 5 ցուցիչ զկոխակս նորա, Տէր Սարաւաւթ անուն իմ»¹։ Ապա
 յետ սակաւուց ասելն. «Եդից իբր զվահան զվերարկուն
 երկնի»²։ Գոչէ դարձեալ ասելով. «Տէր տայր ինձ լեզու
 խրատու. ի ժամանակի յորժամ պարտ ասել բան»³։ Եւ
 յաւետարանն ասէր. «Բանն զոր լսէք ոչ է իմ, այդ առաք-
 10 չիքն զիս Հաւր. և առ ի յինէն ոչ խաւսիմ, այդ զորս
 լուայ ի Հաւրէ իմմէ զայս խաւսիմ»³։ Ե՛դ զիս ի վաղոր-
 դայն, ասէ մարգարէիւն դարձեալ. յաւել ինձ ունին առ
 ի լսել և խրատն Տեառն բանայ իմ զականջս. և ես ոչ ան-
 հաւանիմ և ոչ ընդդէմ ասեմ»⁴. քանզի եղև հաւանական
 42բ. 15 իւրուսն ի Հաւր մինչև մահու, ասէ, իսկ մահու խաչի»⁶։
 Զթիկունս իմ ետու ի վարոցս * և զծնաւտս իմ յապտակս,
 և զերեսս իմ ոչ ի բաց դա(ր)ձուցի յամաւթոյ թքելոցն, և
 Տէր աւգնական իմ եղև. վասն այսորիկ ոչ պատկանեցի,
 այդ եդի զդէմս իմ իբրև հաստատուն վէմ և գիտացի
 20 և թ' ոչ ևս ամաչեցից, զի մերձ է արդարացուցիչն զիս։
 Ո՞ դատիչն իմ, ընդդիմացի ինձ միանգամայն և ո՞ դա-
 տապարտիչն իմ, մերձեցի առ իս. ահա Տէր աւգնէ ինձ.
 ո՞ չարչարեսցէ զիս. ահա ամենեքեան դուք իբր հանդերձ
 մաշեաջիք և իբր զցեց կերիցէ զձեզ։ Ո՞վ ի ձեզ երկու-
 25 ցեալն ի Տեառնէ լուիցէ ձայնի մանկան Նորա, գնացելոցն
 ի խաւարի ոչ է նոցա լոյս, հաւատացէք յանուն Տեառն
 և հաստատեցարուք Աստուծով. ահա ամենեքին դուք հուր
 այրէք և զաւրացուցէք զքոց, գնալ հրով լուսոյ ձերոյ և
 բոցով զոր ի բաց վառեցէք. վասն իմ եղև այս ձեզ. ի
 30 տրտմութեան ննջեաջիք. լուարուք ինձ հալածիչք զար-
 դարն և խնդրողք զՏէրն»⁷։ Իբր առ աշակերտսն ի Յով-
 սէփ Արիմաթացի քաջն և արդարն բանասոր(?) խնդրեաց
 համարձակեալ առ Պիղատոսէ զխաչեցեալն Տէրն փառաց,
 և թաղեաց գնա հանդերձ Նիկողէմաւ., ի նորում իւրում
 35 չիբմի, զոր էր քարատեալ իւր * ի վիմէ։ Եւ լուարուք ինձ,

*) Լուսանցում՝ «մար(ակս ?)». **) Անդ՝ «իմքեան».

1) Եսայի ԾԱ. 15. Հմմտ. Մաղմ. ԿԳ. 8. և Մաղմ. 2Ը. 10.
 2) Հմմտ. Եսայի Ծ. 3. 3) Եսայի Ծ. 4. 4) Յովհ. ԺԳ. 10. 24.
 Ը. 40. ԺԵ. 15. 5) Եսայի Ծ. 4—5. 6) Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 8.
 7) Եսայի Ծ. 6—ԾԱ. 1.

ասէ հալածիչք, դարդարն և խնդրողք զՏէրն, հայեցարուք
 ի սիրտն վէմ, զոր քարատեցէք և ի խորութիւն գրին,
 զոր փորեցէք. հայեցարուք յԱբրահամ հայրն ձեր, ի Սառա
 երկնիչն ձեր, զի մի էր և կոչեցի զնա և բարեբանեցի զնա
 և սիրեցի զնա և բազմացուցի զնա, և զքեզ այժմ մխիթա- 5
 րեցից, Սինվն՝¹ Թուացարուք, ասէ, ուղղակի շուրջ հա-
 յեցողք, խնդրողք զչիրիմն, զիմ յարութիւնն եղեալք ակն
 ունաւդք, գիտելով եթե զամենայն կարեմ իբր Աստուած.
 և բազմացուցից զձեզ և մխիթարեցից ուղղապէս, քանզի
 նկատեցէք, ասէ, զԱբրահամ հայրն ձեր և նմանեցէք զնորա 10
 հաւատն առ իս եղևալն. քանզի ես եմ կոչաւոյն զնա և
 բարեբանաւ և սիրաւ և բազմացուցիչ նորա, և զձեզ
 այժմ մխիթարեցից, ասէ, յարուցեալն ի մեռելոց և բարե-
 բանեցից զձեզ և սիրեցից և բազմացուցից, որպէս զհայրն
 ձեր զԱբրահամ:

43r.

15

Ամաչեսցեն զմարգարէսն հրեայքն և արիանուք և եր-
 կաքնակք, և ամենեցուն հերձուածողացն ժողովք, որք զԱս-
 տուածն Աբրահամու, Սահակայ և Յակովբայ ոչ խոստովա-
 նեն ճշմարիտ գոյ Աստուած, զառաւոյն ծառայի կերպ, և
 մի եալ հանդերձ իւրով մարմնով, և ոչ հաւատալով նմա 20
 ասաւղի՝ ընախ քան զԱբրահամ եղանիլ ես եմ, և նախ
 քան զայխարհ գոյ՝², այլ անպատկառաբար ասելով և նո-
 քին ընդ հրեայսն Աստուծոյն Աբրահամու՝ Տեառն մերուժ
 Յիսուսի Գրիստոսի. «Յիսուս ամս ոչ ես ունիս, և զԱբրա-
 համ տեսեր»³. և քարկոծելով զ՝ ի Կուսէն ծնիցեալն, զՏէրն 25
 փառաց, ամպարիշտ բանիւք, ասելով. «Ընդէր դու մարդ իրով
 առնես զքեզ ինքն Աստուած»⁴. քանզի և նոցա ասէ Գրիստոս.
 «Մոլորիք ոչ գիտելով զգրիցեալսն* և ոչ զգաւրութիւն Աս-
 տուծոյ»⁵: Քանզի ինքն էր ճշմարտապէս նախ քան զմար(մ)-
 նաւորութիւն բարեբանաւոյն զԱբրահամ և ինքն էր մարդ 30
 եղեալն. և մնաց Աստուած անյեղլի և մարմնով. և վկայէ Մեղ-
 քիսեղեկն բարեբանեալ զԱբրահամ ասելով. «Բարեբանեալ
 Աբրահամ յԱստուծոյ բարձրելոյ, որ եարար զերկին և զերկիր
 և բարեբանեալ Աստուած բարձրեալ, որ ետ զթշնամիս քո
 ընդ ձեռամբ քով»⁶: Արդ նախ ամենեցուն Մեղքիսեղեկ 35
 բարձրեալ եսաց զբողոքեցուն Աստուած. յաստուածային

43v.

*) Լուսանցքում՝ «զբութիւնսն».

1) Եսայի ԾԱ. 1—3. 2) Յովհ. Ը. 58. և ԺԷ. 5.

3) Յովհ. Ը. 57. 4) Յովհ. Ժ. 33. 5) Մատթ. ԻԲ. 29.

6) Ծննդ. ԺԳ. 19—20.

գրիցեալսն Աստուծոյ միայնուով վայելուչ գիտելով զայսպիսիսին, իսկ բանականաց արարածոցն ոչ զզք այսպիսեով կարգայ անուամբ, այդ միայն բարեբանեալն Աստուած, Արարիչն զերկին և զերկիր: Եւ վկայէ յաղագս որդւոյ Արրահանու 5 մու և Դաւթի Յիսուսի Քրիստոսի երանելին Պաւղոս. «Եթ' ի նմա արարան ամենայնք երևելիք և աներևոյթք, և նմա կորասցի ամենայն ծուներ, երկնայնիոց և երկրայնիոց և սանդարամետականաց, և խոտտովանեսցէ ամենայն լեզու իբր Աստուծոյ ելում»¹ և յայտնողի զժածկոյթս մարդկան

44բ. 10 յայնմ աւուր, և առ արժանաւորութիւն իւրաքանչիւրում հատուցանաւորի Քանգի զիտէր և մարմնով զմտածութիւնս փարիսացւոցն, որպէս ասէ աւետարանիչն և զՓարաւոյն պարտաւորեալ պարտութեք* յաղագս Սառայի, կնոջ Աբրահամու². և ասացեալ նմա եթե կին պատահեաց Աբրահամու³, յաղագս որոյ ասէ Պաւղոս թե «յիսրայէղէ ըստ մարմնոյ Քրիստոսն, ևակն ի վերայ ամենայնի Աստուած բարեբանեալ»³, որպէս և ասաց Մեղքիսեղեկն յաղագս Բարձրելոյն Աստուծոյ: Եւ երանելին իսկ Յովբ Բարձրեալ զնա զիտէ, և նախ մարմնաւորութեանն և մարմնով, իբր

20 զԱստուած արարիչ և դատիչ ամենայնիս ասելով. «Եւ այժմ ներկինս անա վկայն իմ, իսկ զիտականիցն իմ ի բարձրեալս. ժամանեաց իմ պաղատս առ Տէր, իսկ առաջի Նորա ծորեսցէ իմ ակն, և իցիւ յանդիմանութիւն ասն առաջի Տեառն, և Որդւոյ մարդոյ որ հուպ առ Նա»⁴: Ո՛վ է

25 այս գիտակս զքո գործս և հանդերձեալ դատել և յանդիմանել զիւրաքանչիւր. ասան յայտնապէս, երանելի Յովբ. «Որ պրկեաց, ասէ, զերկին միայն»⁵. յայտ է եթե Քրիստոս Յիսուս, որպէս նախասացաւ. և զդնացեալն իբր յատակի ի վերայ ծովու. վկայեն իսկ զայս դարձեալ Քրիստոսի

30 աւետարանիչքն: Եւ յեա այդոց դարձեալ ի Յովբ, եթե զամենայնան ի ձեռն նորին Բարձրելոյ եար(ար) Աստուածն և Հայր. ասէ իսկ մինչ նախերգանն, եթե ոչ երկիւղ առ ի նմանէ Արարիչն զամենայն ի բարձրելում: Ահա զզնացեալն ի վերայ ծովուն զՔրիստոսն և արարիչ և դատիչ և

35 բարձրեալ Աստուած լարեբանեալ քարոզեն աստուածային

*) Լուսանցքում՝ «փորձ(եալ) փորձ(ութ)եամբ(ք)».

1) Փիլիպ. Բ. 10—11. Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ը. 6. 2) Հմմտ. Ծննդ. ԺԲ. 10—20. 3) Հմմտ. Հռովմ. Թ. 5. 4) Յովբ. ԺԶ. 19—21. 5) Յովբ. Թ. 8.

գրիցեալքն, զՈրդին Աբրահամու և Դաւթի ըստ մարմնոյ Տուցցեն մեզ յայտուիկ ևրկարնակքն զերկուց բնութեանցն Քրիստոսի զանազանութիւնն, որպէս ընքեանք ասեն, եթե կարեն: Նոյնք իսկ և ի սաղմոսան գրեալ են յաղագս Քրիստոսի, քանզի ասէ. «Մայր Սիոնն ասէ մարդ և մարդ 5 ծնաւ ի նմա, և ինքն հիմնեաց զնա Բարձրեալն»¹. և դարձեալ. «Աստուած յայտնապէս եկեացէ»². յայտ է զի յերկրորդում նորա գալստեանն, որպէս եասաց ե(ւ) որդին և Տէրն Դաւթի յաղագս իւր:

«Քանզի, որպէս, ասէ, վայլակն արտաքս գայ յա- 10
րեկից և երեկմինչ ի մուտս, այնպէս եզիցի և գալուտա Որդոյ Մարդոյ. և առաքէ զհրեշտակս իւր Տէրն հրեշտակացն Որդի Մարդոյ և ժողովեացեն զլրնտրեալս իւր ի քա- 45r.
ռից հողմոց երկնի, ի ծայրիցն երկնից մինչ ի ծայրս իւրեանց»³. «Աստուած յայտնապէս եկեացէ, Աստուած մեր 15
և ոչ լուսեցէ, հուր առաջի իւր այրեսցի և շուրջ զինքեամբ մորիկ յոյժ, առկոչեացէ զերկին ի վեր և զերկիր առ ի զատուցանել զժողովուրդ իւր»⁴. Քանզի առկոչեացէ յայն-
ժամ յերկնի հրեշտակականս կարգաւորութիւն, զ' ի յերկիր առաքեալս ի սպասաւորութիւն վասն հանդերձելոցն 20
ժառանգել փրկութիւն, և եկեացէ հրեշտակաւք իւրովք Որդին Մարդոյ, որպէս եասաց Տէրն⁵: Եւ առաքէ զնոսա որոշել զժողովուրդ իւր յ'ոչն ժողովրդենէ իւրմէ, զոր տակաւին ասէ Դանիէլ. «Հազարք հազարաւորք պաշտեին զնա, և բեւրք բերաւորք կային առ նմա⁶: Եւ դատարան 25
նստոյց⁷. «Ժողովեցէք նմա, զսուրբս իւր, զկտակադրեալն: նմա կտակ առ ի զոհս. և պատմեն երկինք զարդարութիւն 45v.
նորա, զի Աստուած դատաւոր է»⁸: Որդին Աբրահամու ըստ մարմնոյ յայտ է զի և Աստուած Աբրահամու. յորժամ ասէ նոցա ի ժամանակի հնձոցն. «Ժողովեցէք զորոմին 30
և կապեցէք զնոսա խրճուես խրճուես առ ի յայրել զնոսա հրով. իսկ զցորեանն ժողովեցէք ի շտեմարանն իմ»⁹, որ աւրինագրեաց ի մեզ յերկրի երեւալ զոհել նմա զոհ գովութեան և տալ* նմա Բարձրեցելոյն ընդ Հաւր և Սրբոյ

*) Լուսանցքում՝ «(մ)ատուցանել».

1) Սաղմ. 22. 5.   2) Սաղմ. ԽԹ. 3.   3) Մատթ ԻԳ. 27, 31.
4) Սաղմ. ԽԹ. 3—4.   5) Հմմտ. Մատթ. ԺԶ. 27. ԻԵ. 31., Մարկ. Ը. 38., Գուկ. Թ. 26.   6) Դանիէլ Է. 10.
7) Դանիէլ Է. 26.   8) Սաղմ. ԽԹ. 5—6.   9) Մատթ. ԺԳ. 30.

Հողւոյն զաղաւթս, և առ ի կոչել զնա ի ննդութեան. և ապրեցելոց փառաւորել զնա. իսկ մեղաւորաց, հանդերձ հրեիւք, և որք ասինն զնա գոյ արարած, և ոչ նոյնազոյ եալ իւրումն Հաւր, հանդերձ երկարնակաւքն, որք մարդ

5 զնա պարզաբար սոսկ քարոզեն և ոչ Աստուած, և ամենայն հերձուածողաց սատանայական պարուց, ասէ Որդին Մարդոյ յայնմ աւուր. կարծեցէք, անաւրէնք, եթե եղէց ձեզ նման մարդ պարզաբար, կամ եթ՝ իբր ամենաբարումն ածայց և ես ի դատաստան, և ոչ հաւատացէք,

10 եթ՝ Աստուած եմ, դատաւոր արդար և հզաւր և երկայնամիտ¹. յանդիմանեցից զձեզ և առկացուցից առ երեսս ձեր զոր գործեցէք իւրաքանչիւր, և հասուցից իւրաքանչիւրում ըստ գործս իւր²: Քանզի ինքն է բարձրեալ անաւոր և թաղաւոր մեծ ամենայն երկրի³, վերացեալն

15 յերկինս ազաղակաւ, որում և երգեմք իմաստնաբար Աստուծոյ մերում ելով ճշմարտի և կենդանութեան յաւիտենականի, և թագաւորի ամենայն երկրի, և նստելոյ յաթոռ փառաց իւրոց՝ փառաւորչին զիւրան առաքեալն հանդերձ ամենայն սրբովք, ժողովեցելոց իւրեանց ի սրբոց

20 բոց հրեշտակաց. ընդ Աստուծոյն Աբրահամու, յափշտակեցելոց յամպս ի հանդիպումն Տեառն յաւր և այսպէս յամենայն ժամ ընդ Տեառն եղելոց⁴ և ընդ ելում Աստուծոյ Աբրահամու և բարձրելումն անաւորի և թագաւորի ամենայն երկրի Աստուծոյ՝ Որդւոյն Մարդոյ, ըստ գրի-

25 ցելոց մարգարեիցն և Նորոց Կտակարանաց:

Ի նոյն իսկ այսուհետև հպեալք ի պատերազմի ճակատասերիս՝ տեսցուք զթշնամիս երկնայ|նւոյ և յաւիտենականի թագաւորի Քրիստոսի, ընդդէմ բարբառաւզս հայնոյաբարս որպէս Աստուծոյն Բանի և ասաւզս. մի քարոզեր զայս յաղազս քո ինքեան մարգարեիւքն և առաքելովք, զի մի Աստուած հաւատասցիս մարմնացեալ, և ծնիցեալ ի Սրբոյ Կուսէն, և խարաղանեալ* իբր մարդ՝ քոյին մարմնով, և ապտակեալ և ընդ երեսս թքեալ, և զՏէրն ունելով աւգնական, և վասն այսորիկ ոչ պատկա-

35 ռեալ, այդ եղեալ զերեսս իբր հաստատուն վէմ, զի մերձանայ արդարացուցիչն զքեզ⁵: Ողջ պահիլ** վայել է

*) Լուսանցում՝ «մտրակեալ».

**) Անդ՝ «ապրիլ».

1) Հմմտ. Սամղ. է. 12.   2) Հմմտ. Սաղմ. ԳՍ. 13., Մատթ. ԺԶ. 27., Հռովմ. Բ. 6.   3) Սաղմ. ԽԶ.3.   4) Հմմտ. Ա. Թեսաղ. Դ. 16.   5) Հմմտ. Նսայի. Ծ. 6 շար.

երկաքանչիւրոյ քոյ բնութեանդ առանձնաւորութիւն բնա-
կաւղի քո ի Մարեմայ մարդում. քանզի ոչ մարդ պարտիս
լինել, այդ ընտանենալ ի Մարեմայն մարդոյ ըստ ունակու-
թեան միաւորութեամբ. մի ինչ նուաստ առ ի քեզ քարո-
ղեր աշխարհի. քանզի Աստուած ես կարող, և զնուաստին 5
և զմահկանացուի և անկարի մարդոյն ի Մարեմայն ծնե-
ցելոյն ընտանեցուցանել պարտիս ունակաբար, |աննուաղա-
պէս պահիլ վայել է երկաքանչիւրոց քոյ բնութեանդ ա-
ռանձնաւորութիւն, զի մի կարծիցիս մարդ ի կուսէ ծնի-
ցեալ, այդ իբր բնակելով յայնմիկ որ ի կուսէ մարդն. և 10
զի մի ի կուսէ մարդն ծառայականի ելով կերպութեան
Աստուած առ յոմանց հաւատասցի, զի ժամանակ իմն ընդ
նմա գոլ հանդերձեալ ես Աստուած ելով ի վերայ նորա.
զի եղիցի ժամանակ յորժամ առ իրեարս ոչ իցէ՝ յատ-
կապէս պարտիս ներգործել զքոյսն իբր Աստուած և բա- 15
յափայլել սքանչելեաւք, զի մի Աստուած կարծեսցիս կրկնա-
կան և յատկապէս ներգործել ի Մարեմայն մարդ պարտի
զիւրան և թշնամանացն կամ եթ՝ ախտակրութեանն համ-
բերել. զի մի նախ քան զԱբրահամ ոք զնա համարեսցի,
կամ նախ քան զաշխարհ գոլ՝ յիսնեմեան չև ևս եղեալ 20

47r.

Այսպիսիք ուրեմն երկաքնակացն յանդգնական հայ-
հոյութիւնք գ՛րիստոսէ բանսարկուապէս խաւսեցեալք.
իսկ մեք հետեացե(ա)լք աստուածայնոց գրիցե|լոցն և վար-
դապետութեանց սրբոցն հարանցն, և շարայարեալք նոցա
առ պատերազմ՝ ասեմք փքացելոց համերցն շանց և մարմ- 25
նաւորաւք զինուք և բանիւք յաւիտենիս այսորիկ քաջա-
լերեցելոց. ՎՊուք գայք ի վերայ մեր սրով և նիզակաւ և
ասպարաւ և հայհոյական բանիւք, և մեք շարայարեսցուք
ձեզ առ պատերազմ անուամբ Տեառն Աստուծոյ Սաբա-
ւովթ մարտակցին Իսրայէղի, զոր դուք հայհոյէք, և փա- 30
կեսցէ զձեզ Տէր ի ձեռս մեր, որպէս ի վերայ եղև Դաւ-
թի և Գողիազու»¹: Խցցին հերձուածողացն բերանք ի Տեառ-
նէ Աստուծոյ մերմէ. ամաչեսցեն զմարդարէսն վկայիչսն
զԱստուածն Աբրահամու՝ զբարձրեալն և զբարեբանեալն,
զարարիչն երկնից և երկրի գառ գոլ ի սրբոյ Կուսէ ծնի- 35
ցեալ, ծառայի առեալ զկերպ, մարմին հաստատեալ նմա
Աստուծոյ և Հաւր և ստեղծեցելոյ նորա նորովայնի մաւր
ըստ մարմնոյ, և ականջս ունելով, և լոյս ելով աշխարհի
և կարացեալ փրկել և ապրեցուցանել. և խաւարեցուցեալ

47v.

1) Հմմտ. Ա. Թագ. ԹԿ. 45—46.

- 48r. զերկիր(?) և սպաննալեալք անապատացուցեալ զծով. քանզի ինքն էր որ տիրեր բռնութեան ծովու և զչարժութիւն կոհակաց նորա ընդելուցանէր¹, և զնացեալ իբր ի յատակի ի վերայ նորա՝ զիրն թիկունս տուեալ ի խարազանիլ,
- 5 և զծնաւտս յապտակիլ և զդէմս թուրս ընդունել, և եդեալն ի շիրմի քարատելում վիմի և յարուցեալ ի մեռելոց, զԱբրահամն կոչաւ և բարեբանաւ զնա, իջեալն ինքն և վերելեալ, և մարմնացեալ ի կուսէն, Աստուած աղաղակաւ, բարձրեալ ելով անաւոր և երկաբոյս ոչ եղեալ, այդ մնացեալ Աստուած Աբրահամու, և ինքն դատի զաշխարհ նարդարութեան. քանզի ծնիցեալն մարդն յերկրի ի կուսէ՝ ինքն էր որ հիմնեաց զերկիր, բարձրեալն. սա էր, յաղագս որոյ ասէր առաքեալն. «Աթոռ քո Աստուած, յաւիտեան յաւիտենի, գաւազան ուղղութեան գաւազան արքայութեան քոյ. սիրեցեր զարդարութիւն և ատեցեր անիրաւութիւն. այսուիկ եււծ դքեզ Աստուած Աստուած քո ևւզմեծութեան, քան զհաւասարորդս քո»². «Եւ դու սկզբբանն Տէր զերկիր հիմնեցեր և գործք ձեռաց քոց են երկինք»³. քանզի աւծեալն առ ի յԱստուծոյ և հիմնացուցիչ
- 20 զերկիր իբր Աստուած ելով և մարմնով. ինքն էր որ նախ մարմնաւորութեամբն եասաց Յովբայ փոթորկաւ և ամպովք. «Ո՛ւր եիր ի հիմնելն ինձ զերկիր»⁴, և ըստ միջքն՝ ըստ մարմնոյ յիսրայէլէ Գրիստոսն, եակն ի վերայ ամենեցուն Աստուած բարեբանեալ, յաւիտեանս ամէն⁵:

25 Հակաճառական երկրորդ զգոմսէն Ղեւոնի, եւ սահմանն Քաղկեդոնի եղելոյ ժողովոյն՝ խնդրելով մեր եւ այդ աւրինակս.

- Արդ, վասն զի բազումս և աւգտակարս պիտառութիւնս* երանելեացն մերոց հարանց ընտրեցաք, հարկաւոր համարեցայ սերկս նախադրել զ՛ ի տոմսէն Ղեւոնի հայհոյութիւնս և սահմանս Քաղկեդոնի ժողովոյն և հերձուածողաց մարդոց վարդապետութիւնս, որոց բաղաձայնապէս** գտանին նախասացեալն տոմս և սահմանն ի
- 49r. Քաղկեդոնի ժողովոյն, իսկ ընդդիմակացս սրբոցն հարանց վարդապետութեանց. իսկ յետ այսոցիկ ընդդէմ ասել ըստ կարի մերում նոցայցն հայհոյութեանց Տէրամբ, և

*) Լուսանցբում՝ «վկայութիւնս».   **) Անդ՝ «ձայնակցարար».
 1) Հմմտ. Սաղմ. 2Ը. 10.   2) Սաղմ. ԽԳ.7—8. հմմտ. եբբ. Ա. 8.   3) Սաղմ. ԺԱ. 26.   4) Յովբ. ԼԸ. 4.   5) Հաովմ. Թ. 5.

առգնել պիտատութիւնս սրբոցն հարանց՝ հաստատիչս առ ի մէնջ ասացելոցն, իսկ տապալիչք նախասացելոցն հայհոյութեանցն հերձուածողաց, և նզովիչս զնոցայն ամպարըշտութիւնս:

Ա. գլուխ հայհոյութեանց առաջին ի թղթոյն 5 Ղեովնայ.

Եւ իմաստութեանն շինաւղին իւր տուն¹, Բանն մարմին եղև և տաղաւարեաց ի մեզ². այս է՝ յայնմ մարմնի, զոր ետուն ի Մարիամա, և զոր հոգևով կենդանութեան բանականի անձնաւորեաց: 10

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղաձայնին նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Պաւղոսի Սամոսացւոյ հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Եթ՝ աւգտէ իմաստութիւն զմարդն որպէս աւգտէ ոչ ևս ինքն ժամանեալ վնասեսցի. բնականաց իսկ ի մարդում 15 յա(յս)միկ ընով զսա ամենայն աւրինակաւ, և բնականաց իբր ոչ յու՛մեք (եր)բէք իբր էրն, որպէս հնա(րեսցի) անմարմին 49v. բնակել ի մարմնի, այս է բոլորում մարդում, այսպէս բնակէ, զի մի ի Դաւղայն աւձեալ աւտար իցէ իմաստութեանն, և մի իմաստութիւնն յայդում այսպէս բնակիցէ: 20

Եւ յեօ այդոցն.

Ի միում Տէրն իշխանապէս ի սմա, քանզի և ի մարգարէսն էր և ի Մովսէսի և ի բազում տեսարս, այդ առաւել ի Քրիստոսի իբր ի բազնի Աստուծոյ:

Նեսսոսի հերձուածողի հայհոյութիւնք, որ յաղագս 25 ներմարդութեանն.

Պոստովանեան, ասէ, զբազինն այդ ներբնակեցելումն շարայարեալ. թող Աստուծոյն Բանի շարայարիլ զբազինն զնմանի, մի զբնակեալն զԱստուած յիւրմէն մերկացուցես բազնէ, և մի զբազինն ի բնակեցելոյն որոշեսցես աստուածութենէն, մի զանգցես զբնութիւնսն և մի զարձեալ զարժանաւորութիւնն այսր անդր կորզեսցես. քանզի անորիշ շարայարութիւնն և անխառն:

1) Առակ. Թ. 1. 2) Յովհ. Ա. 14.

Նորին տեսակ ԻԲ.

50ր. **Ձառ առասեմք . . . . . * ոչ յեղութիւն աստուածային բնութեանն առ ի մարմին, այլ զբնակութիւնն զառ ի մարդն:**

5 **Նորին.**

Կամիս և այլ ի վերայ այտորիկ զերրորդութեանն ներգործութիւն. բնակեաց Որդին ի մարմնի, առ կացոյց ** Հայրն մկրտեալ, ետեղծ ի Կուսին Հոգին:

Նորին տեսակ ԻԴ.

10 **Բանն մարմին եղև և տաղաւարեաց նըմեզ ¹, այս է զմերն զգեցաւ բնութիւն. քանզի տաղաւար ը(ն)կալաւ Բանն զմարդկութիւնս:**

Թեւոզորիթայ հերձուածողի հայիոյութիւնք.

Եթ՛ այտուհետև ոչ եղև մարմին Բանն, այլ մարմին 15 կենդանի և բանականեա՞ ոչ ինքն բնութեամբ ի Կուսէն ծնանի յգիցեալ, և ստեղծեալ և կերպացեալ, և սկիզբն անտուստ գոյոյ առեալ և ընդ Հաւր եալ և ընդ Հաւր ծանուցեալ և երկրպագեալ, այլ ինքեան բագին ի կուսական որովայնի ստեղծեալ, առ գոյր ստեղծելումն և սաղմնացելումն

50ր. 20 **և կեր| . . . . . *** և ծնիցելումն . . . . . **** զսուրբն զայն Կոյսն Աստուածածին առասեմք, ոչ իբր զԱստուած բնութեամբ ծնիչ, այլ իբր զմարդ ստեղծչին զնա միաւորեալ Աստուծոյ:**

Եւ յեօ այղոց.

25 **Եւ վասն զի ոչ ամենայն էր Աստուծոյն կերպի, այլ բագին էր բնակիչ ունելով ըստ Պաւղոսի ձայնին, քանզի ի նմա, ասէ, հաճեցաւ ամենլրումն Աստուածութեան բնակել մարմնապէս՝ ոչ մարդածին, այլ Աստուածածին զկոյսն առասեմք. զմին ստեղծման և կերպութեան 30 և միաւորութեան, իսկ զմիւսն միաւորութեան եղեալ առաստութիւն:**

*) Մի անվերծանելի բառ.   **) Լուսանցքում՝ «բաղկա(ցոյց)».   ***) բառի շարունակութիւնն անվերծանելի է.   ****) մի անվերծանելի բառ.

1) Յովհ. Ա. 14.

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հեճճուածողացն.

Հերձուածողացն նորա վարդապետաց յայտնելով զնորա ամպարչտութիւնն իբր հետեցելոյ իւր նոցայցն վարդապետութեանց ենթակացեացի* յիրաւի զնոցանէ եղև- 5
լոց նզովիցն ի սրբոցն հարանց: Քանզի երանելի առաքեալն Պաւղոս զմարմնացեալն Աստուածն Բան հանդերձ իւրով մարմնով Քրիստոս անուանեաց, և Աստուծոյ զաւ- 51r.
րութիւն և իմաստութիւն զսա քարոզեաց ընդ երկնաւս¹: Ձի ոչ, որպէս նորում վարդապետիս թուի, տաղաւարեաց 10 ի Մարեմայն մարդ Աստուածն Բան, իբր այդ ելով քան զ' ի կուսէն ծնիցեալ Փրկիչն Քրիստոս Տէրն. քանզի տուն անուանեաց նորս վարդապետ զ' ի Մարեմայն առեալ՝ ընա- կել զԱստուածն Բան ի տանն աւրինադրէ, որպէս թուի հերձուածողաց նորայն վարդապետաց. զի մի Աստուածն 15 Բան, որպէս ինքն կոչէ իմաստութիւն, թափեալ զինքն գտանիցի, և մի տուեալ վասն մեր ի Հաւրէ ըստ գերազանցութեան սիրոյ. «Ձի այսպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ, ասէ Աւետարանիչն Յովաննէս, իբր զի զՈրդին իւր Մէնածին ետ վասն մեր»². այդ և զի մի Տէրն փա- 20
ռաց, այդ Տեառն փառաց տունն ասիցի զխաչն համբերիչն զվասն մերն, և զմահն և զթաղումն և զյարութիւնն:

Այդ ոչ այսպէս ուսուցին աստուածային զրիցեալքն, այդ զինքն Բանն մարմին եղեալ, տաղաւարեալ կամ բնա- 51v.
կեալ ի մեզ ի մարդկան. «Քանզի բնակեցայց ի նոսա, ասէ, 25 և առգնացից և եղէց նոցա Աստուած, և ընքեանք եղիցին իմ ժողովուրդ»³: Իսկ բնակել զՔրիստոս ի սիրտս մեր, աղաւթէ երանելին Պաւղոս⁴, իսկ բնակել ի մարդում Աստուծոյ միայնում յատուկ է, և ոչ մարդոյ նւ. յառ երբայցեցիս թղթին զՔրիստոսն Որդի հարազատ քարոզէ Հաւրն 30 և արարիչ բոլորեցուն, և գերունելով անբաղդատաբար ամենայն համանդամայն արարածոցս. «Քանզի, ասէ, և Մովսէս հաւատարիմն բոլորում տան նորա իբր բուժաւդ** առ ի վկայութիւն յաւսեցելոցն. իսկ Քրիստոս իբր Որդի ի տուն նորա, որոյ տուն ևւք մեք»⁵: Իսկ Քրիստոսի իւր 35

* Լուսանցքում՝ «պարտաւորեցի». ** Անդ՝ «(ոպ?)ասաւոր (ծ)առայ».

¹) Յես Ա. Կորնթ. Ա. 24.   ²) Յովհ. Գ. 16.   ³) Եզեկ. Լէ. 27 և այլուր.   ⁴) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 6 ևլն.   ⁵) Եբր. Գ. 5—6.

նչ տունն և նչ բնակիչ ասի նաստուածային գրիցելումն, թեպէտ և ուրեք մարդկայնովք վարի ձայնիւք վասն տընտեսութեանն, զի մի երևոյթ կարծիցի մարմնաւորութեան իւրոյ խորհուրդն, այդ ըստ ճշմարտութեանն մարդ եղեալ 5 տնաւրինաբար այն հաւատայցի մնացեալն անյեղումն ընութեան: Քանզի և թ' Աստուած էր հանդերձեալն յերկրի երևել և ի կուսէ ծնանիլ, Իսայի մարգարէանայ ասելով. «Ահա Աստուած մեր զատաստան հատուցանէ և հատուցէ, Ինքն եկեսցէ և կեցուցէ զմեզ. յայնժամ բաց- 10 ցին աչք կուրաց և ականջք իւլաց լուիցեն»¹, և ըստ միողէքն: Եւ «Ահա Աստուած մեր, ահա Տէր գայ հարըստութեամբ և բազուկ իւր տիրականութեամբ»², և «Ահա Կոյս նորովայնի կալցի և ծնցի որդի, և կարդացեն զանունն նորա Եմանուէզ»³. և զի «Կոյի անուն իւր մեծի խորհրդ- 15 ոյ հրեշտակ, Աստուած հզաւր»⁴: Եւ ինքն իսկ նախ քան զյաւիտեա(ն)ց յաղագս ի կնոջէ ըստ մարմնոյ ծննդեանն տնաւրինականի մարգարէիւն ասէ. «Լուարհւք ինձ կզդիք և հայեցարհւք ազիւք, յետ բազում ամանակի կացցէ, ասէ Տէր, յորովայնէ մաւր իմոյ կոչեաց զանուն իմ»⁵:

20 Ահա և զկամաւոր և անկիր և անճառելի յղութիւնն իւր զեկուցանէ նորովայնի մաւր, և առանձինն մայր կոչէ զսուրբ Կոյսն, և անուն կոչեցեալ նմա առ ի Հաւրէ: Իսկ եթե տուն իւր շինեաց և յայնժամ ընականաց ի Մարեմայն մարդ յԱստուծոյն Բան, արտաքոյ ելով ամենայնիւ ի շի- 25 նեցելոյն տանէ, մինչ զի իննամեսա ամանակաւ զսա շինիցէ, այդ ելով քան զ' ի Մարեմայն իւր տուն, ասլ' ուրեմն և ոչ շարառեցաւ անճառաբար մարմնացեալն յարգանդին Կուսին Աստուածն Բան, որպէս նմա թուի, և ոչ Աստուածածին սուրբն Կոյս, և իբր մնաց յղացեալն և ծնեալ 30 կոյս: Այդ մարգարէն վկայէ և գոչէ զսորա ստութիւն, մանաւանդ իսկ ինքն Աստուածն Բան մարգարեիւն, ասպա իբր առ նոյն ծնիցեալն ի Կուսէն ասի մարգարեիւն. «Եւ Սկըոյիմացիք արք բա(ր)ձուէք առ քեզ անցցեն և քեզ եղիցին ծառայք, և յետոյ քոց հետեւեցին կապեալք ձե- 35 ռակապաւք, և ի քեզ աղաւթեացեն, զի ի քեզ Աստուած է, և նչ է Աստուած բայց քո»⁶. ասէր իսկ ինքն Տէրն, եթե «Հայրն յիս մնալով առնէ զգործս Ինքն»⁷, և եթե

¹) Եսայի ԼԵ. 4-5.   ²) Եսայի Խ. 10.   ³) Եսայի Է. 14.
⁴) Եսայի Բ. 6.   ⁵) Եսայի ԽԲ. 1.   ⁶) Եսայի ԽԾ. 14.
⁷) Յովհ. ԺԳ. 10.

«Հայրն իմ ընդ իս է և ոչ եթող զիս միայն, զի ես հա-
 ճոյս Նմա առնեմ յամենայն ժամ»¹, և «Հայրն իմ յիս և ես
 ի Հաւր»². Էջ իսկ և Հոգին Սուրբ մարմնական տեսակաւ
 իբր աղաւնի յերկնուստ և մնաց ի վերայ նորա³, զի այսպէս
 ասէր Տէրն. «Հոգի Տեսոն առ իս, որոյ սակս եաւծ զիս»⁴,
 5 և ըստ միողէքնս՝ Վասն այսորիկ և բագին հասաց զիւրն մար-
 մին. իբր աւծեալ սնաւորինաբար Սրբովն Հոգւով և ունելով
 նիւքեան զՀայրն և զՀոգին Սուրբ. զի և մերքն մարմինք
 իւրով* շնորհաւն կոչեսցի բագին ի մեզն բնակեցելոյ Սրբ-
 քոյ Հոգւոյն. «Զի անդաւք եմք մարմնոյ նորա»⁵ և «Ի լրբ-
 մանէ նորա մեք ամենեքեան եառաք»⁶, և «Շինիմք ի վե-
 րայ հիման առաքելոցն և մարգարեից ևլոյ ծայր անկիւ-
 նոյ ինքեան Յիսուսի Քրիստոսի, յորում ամենայն շինուած
 յաւղակապեալ ածէ ի բագին սուրբ Տերամբ»⁷:

53r.

Այդ թեպէտ և էր ի նմա Հայրն և Հոգին Սուրբ, այդ¹⁵
 վկայէ մարգարեիւն, և թ' ոչ էր Աստուած բայց նորա⁸.
 Քանզի մնայով Աստուած եղև անխառնաբար և անյեղապէս
 մարդ, և նոյնագոյ էր Հաւր և Սրբոյ Հոգւոյն և յորժամ
 եղև ըստ մեզ իսկ մարմնաւորութեանն և ծնելութեանն
 նորա յեղանակ անճառելի և անպարիմանալի ամենեցուն է²⁰
 և որպէս միայն զիտէ ինքն Մէնածինն Աստուած ընդ իւրումն
 Հաւր և Հոգւոյն Սրբոյ՝ Քանզի և երանելի աւետարանիչն
 Յովաննէս զ'նիսկզբանն Աստուածն Բան առ Աստուած,
 որով ամենայն եղև՝ զսա մարմին եղեալ քարոզեաց, մնա-
 ւովն Աստուած, տաղաւարել ի մեզ՝ ի նա հաւատացեալս²⁵
 Քանզի և նախածին եղեալ ի բազում եղբարս, և տեսեալ
 յառաքելոցն՝ վկայի և այսպէս փառս ունելով Մէնածնի առ
 ի Հաւրէ, լի շնորհիւ և ճշմարտութեամբ. զի ի լրմանէ
 նորա մեք ամենեքեան եառաք զշնորհս Սրբոյ Հոգւոյն⁹,
 և ընդունիչք նորա եղեաք. և երանելիքն իսկ հարք, որք³⁰
 ի նիկէա, զ' ի գոյացութենէն Հաւրն Աստուած յԱստու-
 ծոյ զսա վասն մեր և վասն մերոյ փրկութեան ստորիջեալ
 և մարմնացեալ և կրեալ և յարուցեալ ուսուցին, որպէս և
 աւետարանիչն Յովաննէս. և ոչ ուրեք տուն անուանե-
 ցին զՔրիստոս, և զիմաստութիւնն կամ և թե զԱստուածն³⁵

53v.

*) Լուսանցքում՝ «նորա».

1) Յովհ. Ը. 29. ԺՁ. 32. 2) Յովհ. Ժ. 38. ԺԳ. 10. 11.,
 հմմտ. ԺԷ. 21. 3) հմմտ. Մատթ. Գ. 16., Մարկ. Ա. 10., Դուկ.
 Գ. 22., Յովհ. Ա. 32—34. 4) Եսայի. ԿԱ. 1. 5) Եփես.
 Ե. 30. 6) Յովհ. Ա. 16. 7) Եփես. Բ. 20—21. 8) հմմտ.
 Եսայի ԽԵ. 14. և այլուր. 9) հմմտ. Յովհ. Ա. 1—14.

- 54r. Բան՝ բնակեալ ի նմա, այդ զմին և զնոյն, նոյնագոյ ելով
 Հաւրն և Սրբոյ Հոգւոյն՝ Արդ, եթ՝ որպէս թուեցաւ
 աստուածանչին* աստուածայնոց զրիցելոցն և սրբոյ կանոնին,
 բնակեաց Աստուծոյն Բան ի Մարեմայ մարդումն, աս-
 5 ստուածազգեստ էր մարդ Քրիստոսն, և ոչ եղև մարդ Աս-
 տուծոյն Բան՝ մնալովն Աստուած, այդ ի մարդ բնակեաց՝
 Քանզի զայս յառաջիկայն յայտնապէս ուսուցանէ շինե-
 10 լով ի վերայ չարապէս ի նմանէ գրեցելոյ հիմանն՝ Նեստո-
 բի հերձուածոյն:
- 10 Ի՞բբ արդևք բնակէ Քրիստոս յամենայն սուրբս, եթ՝
 ոչ Աստուած գոյր և մարմնով. ասէ իսկ՝ նախ քան զԱր-
 րահամ եղանել ես եւմ¹, և այս ըստ մարմնոյ Որդի ելով
 Դաւթայ, քանզի միայնուց Աստուծոյ յատուկ ի սուրբս
 բնակելւ իսկ զմէնչ աւելի սրբոց մարգարեիցն երևեսցի ար-
 15 զևք ի Քրիստոսի. այդ ասացեալ և ցուցեալ աճա, զի
 Մուսէս ընդ ընտոծինս կարգեալ Աստուծոյ, իսկ Քրիստոս
 ամենայնի Տէր, իբբ Որդի Աստուծոյ և Աստուած. քանզի
 երկրպագի և յամենայն հրեշտակաց Աստուծոյ, և նովաւ
 եարար գլաւիտեանս Հայրն եղևոյ նախճնի ի բազում
 54v. 20 եղբարս և վկայեցելոյ դարձեալ, եթե մնաց բացալիայլումն
 և դժաւորութիւն ենթակակալութեանն Հաւր, և ի նմա
 կեամք և չարժիւք և եմք՝ Քանզի նմա ասացաւ ի Դաւ-
 թայ և ի Պաւղոսէ. «Աթոռ քո Աստուած յաւիտեան յա-
 վիտեանի»². քանզի ապաւաւութիւն մեզաց մերոց արա-
 25 րեալ, պատուական արեամբ իւրով սրբեալ զմեզ և փրը-
 կանաւորեալ, նստաւ ընդ աջմէ Աստուծոյ՝ Աստուած ելով
 մարմնով Եւ. զի պատուական արիւն նորա արիւն Աս-
 տուծոյ է՝ Պաւղոս ուսուցանէ առ յԵփեսոսէ երիցունսն
 ասելով. «Հայեցարուք ձեզ ինքեանց և ամենայնի հաւտիդ,
 30 յորում զձեզ Հոգին Սուրբ եղ վերագիտաւդս**», հովուել
 զեկեղեցին Աստուծոյ, զոր ստացաւ արեամբ իւրով»³.
 Քանզի մի է Որդի Աստուծոյ Մէնածին, իբբ Աստուած
 յԱստուծոյ և նախածին ներբազմաց եղբարց, ի ձեռն յա-
 զագս մեր կամաւոր իւրոյ թախիմանն. ըստ որում եղև
 35 մարդ տնաւրինաբար վասն մերոյն փրկութեան գոլով իսկ
 և այսպէս ըստ բնութեան Աստուած և մարմնովն. «Քանզի
- 55r.

*) Լուսանցքում՝ «տարագ(ը)աւղի».   **) Անդ՝ «եպիսկոպոս».

¹) Հմմտ. Յովհ. Ը. 58.

²) Սաղմ. ԽԳ. 7., Եբբ Ա. 8.

³) Գործք Ի. 28.

զէական ի սկզբանէ Աստուածն Բան կենդանութեան տեսաբ, ասէ Փրկչին աշակերտն, և ձեռք մեր որոնեցին»¹. «Քանզի եղևն ինքնատեսք և սպասաւորք Բանին», որպէս ասէ Ղուկաս². քանզի անտեսանելին եղև տեսանելի միացեալ նանյեղլի բնութեանն. քանզի ինքն է Աստուած մեր 5 և լի վերայ երկրի երեեցաւ և ընդ մարդկան շրջեցաւ³, և յայտնեցաւ մեզ Աստուած ելով Տէր, մարդ եղեալ անխառնարար, և ոչ անմարմնապէս երևեալ ի վերայ երկրի Քանզի ուսուցանէր մի զինքն եալ իւրով մարմնովն ասելով. «Ես եմ հացն կենդանի յիրկնուսան իջեալ. եթե ոք 10 ուտիցէ յայսմանէ հացէ, կեցցէ յաւիտեան. և հացն իսկ, զոր ես տաց, մարմինս իմ է՝ յաղագս աշխարհի կենդանութեան»⁴. և դարձեալ՝ «Եթ՝ ոչ ուտիցէք զմարմին Որդւոյ Մարդոյ և ըմպիցէք զնորա արիւնն, ոչ ունիք կենդանութիւն ի ձեզ. ուտաւորն զիմ մարմին և ըմպաւորն զիմ արիւն, 15 ունի կենդանութիւն յաւիտենական, և ես յարուցից զնա ի վերջում աւուր»⁵. Եւ սոցուն ի վերայ բերէ. «Ուտաւորն զիս և նա կեցցէ վասն իմ, քանզի ես եմ, ասէ, հացն յերկնուստ իջեալ և կենդանութեան սուրիչ աշխարհի»⁶: Տեսաննա զի ամենուրեք մի զինքն քարոզէ հանդերձ իւրով մարմնովն՝ ինքն զոլով և յերկնուստ իբր Աստուած և ի կուսէն իբր Որդի մարդոյ: Ասէ իսկ Յովաննէս աշակերտն յաղագս տեսեցելոյն և որոնացելոյն ի նմանէ Որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի. «Սա է ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտենական»⁷: Եւ Պաւղոս²⁵ նմանապէս զՔրիստոս ունելով նինքեան խաւսող, խոստովանեաց զՔրիստոս ի հրեից ըստ մարմնոյ, զ՝ ի վերայն ամենեցուն Աստուածն բարեբանեալ յաւիտեանս զնա խոստովանեաց⁶: Եւ յայդում դարձեալ թղթի ասէ. «Ըստ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ և Փրկչին մերոյ 30 Յիսուսի Քրիստոսի»⁹. և այդուր դարձեալ բացերևոց է յաղագս ամենայնի կատարաւորի զցանկութիւնս մարմնոյ, և ոչ ոքով զնա գնացելոցն¹⁰, իբր ոչ ընկալցի ժառանգութիւն յարքայութեանն Քրիստոսի և Աստուծոյ: Իմաստութիւն այսուհետև Աստուծոյ այս է. Քրիստոս ճշմարիտ իննեաց ինքեան սունն հոգեկան զ՝ ի նայն հաւատացեալս. վասն այ-

55v.

56r.

1) Ա. Յովհ. Ա. 1.   2) Ղուկ. Ա. 2.   3) Բարուք Գ. 38.
 4) Յովհ. Զ. 51—52.   5) Յովհ. Զ. 54—55.   6) Յովհ. Զ. 58—59.
 7) Ա. Յովհ. Ե. 20.   8) Հմմտ. Հռովմ. Թ. 5.
 9) Տիտոս Բ. 13.   10) Հմմտ. Ա. Պետր. Բ. 11.

սորիկ և զկամաւորն և . . . * կացեաց թափունն ան-
 թափ . . . ** զքնութիւնն իբր Աստուած, և զաղ(ք)ատու-
 թեանս մերոյ զամենայն իւր արարեալ, զի մեք փարթա-
 մասցուք ի ձեռն ի նայն հաւատոյ և բնակութիւն նորա
 5 եղկցուք սրբով մկրտութեամբն յաւէտ փարթամացեալք
 առ ի նմանէ տուեցելոյ շնորհի Սրբով Հոգւովն, սակս
 որոյ ընդ մեզ է մինչ ի սպառունն յաւիտենիս: Աստուած
 ուրեմն էր Քրիստոսն ներբնակեալն և ներձեմեալն նրմեզ,
 և յերկրի երևեալ և ընդ մարդկան շրջեցեալն, ի ձեռն
 10 փշմանն շնորհաւորն առաքելոցն զՀոգին Սուրբ, իբր Աս-
 տուած, որոյ և ժողովուրդ յատուկ եմք ըստ հրեշտակա-
 պետի ձայնին, «Զի կոչեսցես, ասէ, զանուն նորա Յի-
 սուս, զի ինքն ապրեցուցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց
 իւրեանց»¹:

15 Պիտառութիւնք երանելեացն մերոց ճարանց
 եւ եպիսկոպոսաց, հաստատիչ առ ի մէնջ ասա-
 ցելոցն, իսկ ի բաց սապալիչ գամպարիսս մա-
 իանաւելոց հերձուածողացն աղանդս:

56: 20 Երանելոյն Յուդիայ եպիսկոպոսապետի Հոովմա|
 20 ի քրոյն ուր առ Պրոզոպիոն:

Իսկ քարոզի առ լրունն հաւատոյ և (մարմնանալ?) ***
 ի կուսէ Աստուծոյն Բան և տաղաւարել ի մարդկան, ոչ
 մարդով ներգործեալ, քանզի այս ի վերայ մարգարէիցն է
 և առաքելոյն:

25 Երանելոյ Գրիգորի Սեանչելագործի:

Եթ' ոք ասէ այդ զնախ քան զյաւիտեանս Որդի
 Աստուծոյ, և այդ ի վերջինսս, և ոչ խոստովանի զնոյն
 նախայաւիտենական, զնոյն առ վերջնովք, որպէս գրեալ է,
 նզովեսցի:

30 Երանելոյ Գրիգորի Նագանգացոյ:

Եթ' ոք ստեղծեալ ասէ զմարդն, ապա ընդ մտեալ
 զԱստուած, դատապարտեալ, քանզի ոչ ծնելութիւն Աս-
 տուծոյ այս, այդ վախուստ ծնելութեան:

*) Մի քանի տառ չկայ. չափազանց հնութիւնից մագաղաթը
 ծակծկուել է. **) նոյնպէս. ***) նոյնպէս.

1) Մատթ. Ա. 21.

Երանելոյ Կիւրղի եպիսկապոսապետի Աղեփանդեայ
նոյն անունով Ե.

Որ զք համարձակի ասել աստուածազգեստ մարդ
զՔրիստոսն, և ոչ առաւել Աստուած գոլ ըստ ճշմարտու-
թեան, իրր որդի մի և բնութեամբ, ըստ որում եղև մար- 5
մին Բանն, և հաւասարեաց նմանապէս մեզ արեան և
մարմնոյ, նոյնով եղիցի:

Նորին՝ ի Երջանական քրթոցն որ զՆեստորե.

... * աղէ, ով լաւագոյնք, բնական միայն ի մար- 57բ.
դում զԱստուածն ** Բան բաւականեացէ արդ(ևւք) առ ի 10
Թափիլ զնա, և զգոյշ ... *** եթ՝ այսպէս զգեցաւ զձառա-
յին կերպ և այսպէս նմա լինիցի արդեւք Թափմանն յի-
զանակ, և զի ասաւղին լսեմ սրբոց առաքելոցն. «Եթ՝
ոք սիրէ զիս, զբանն իմ պահեսցէ և Հայր իմ սիրեսցէ
զնա, և առ նա եկեսցուք և վանս առ նմա արասցուք»¹: 15

Լսեա իրր ի սիրելիսն զնա բնականցել իւր ետաց և
զինքն զԱստուածն և զՀայր. արդեւք և զինքն Թափեցեալ
կարծեսցուք, և զնմանն համբերել նուաստութիւն զՈրդւոյ
և զձառայի կերպն առնուլ, զի զսիրչացն զնա զանձինս
իւր առնէ վանս: Զինչ իսկ ոգին բնականն ի մեզ. ար- 20
դեւք և նա զնեմարդութեան ի բաց լնու տնաւրէնութիւն,
զոր ի ձեռն միայնոյ Որդւոյ գործեցեալ ասեմք, ամենե-
ցունն փրկութեանն սակս և կենդանութեան. տար ի բաց
յայսպիսւոյ աւելորդէ և անխմատէ ամենեկին ունայնարա-
նութենէ. նուաստացոյց այսուհետև զինքն ի կերպի և 25
հանգիտութեան Աստուծոյ և Հաւր Բանն, յ(որժ)ամ ****
եղեալ մարմին. ըստ որում ասէ Յովաննէս, ծնանի ի
կնոջէ, «որ ծնելութիւնն ունէր զի յԱստուծոյ»² և ի Հաւ-
րէ, և զ(ը)ստ մեզն համբերեաց կրել վասն մար:

Եւ յե՛ս այդոց. 30

Այսպէս իմացիս զ՝ ի յԱստուծոյ բուսեալն Բան, զկա-
մաւորն համբերել Թափումն, այսպէս նուաստացոյց զինքն

*) Մի անվերծանելի բառ.   **) մազաղաթը ծակծկուած է
և փշացած.   ***) մի բառ ծակծկուած տեղում.   ****) փակագծի
մէջ դրուածը լրացրել ենք մենք. այստեղ էլ մազաղաթը ծակծկուած է.

1) Յովհ. ԺԳ. 23.   2) Ա. Յովհ. Ե. 1.

կերպ ծառայի առեալ ըստ բնութեան իւրում ազատն, այսպէս զսերմանէ Արրահամու բռնահարեաց և հաւասարեաց արեան և մարմնոյ: Զի թե մարդ իմանի սոսկ ըստ մեզ, իբր միւսոյ քան զինքն ընակապէս բռնահարեաց

5 զսերմանէ Արրահամու, և իբր իւրում մարմնոյ հաւասարել ասի, զի ըստ ամենայնի եղբարց նմանեսցէ. քանզի ոմանց նմանիլ ասացեալն, յաննմանէ ուստեմս առ պարտն նմանիլ ընթանայ: Բռնահարեաց այսուհետև զսերմանէ Արրահամու, և հաւասարեաց արեան և մարմնոյ Աստու-

10 ծոյն Բան, իւր արարեալ մարմին զ' ի կնոջէն, զի մի միայն զոյիցէ Աստուած, այդ ահա և մարդ եղեալ ըստ մեզ իմանայցի միաւորութեամբն:

58r.

Նորին՝ յերկրորդ քրոյցն որ առ Նեստորիոս, որոյ սկիզբնն ունայնաբանեմ ե.

15 Քանզի ոչ ասեմք եթե բանին բնութիւն յայդ փոխարարեալ, եղև մարմին այդ և ոչ եթե ի բոլոր մարդն փոխարկեցաւ, որ յանձնէ և ի մարմնոյն էր, այդ զայն առաւել, եթե մարմին ներանձնական անձամբ բանականաւ, միաւորեաց Բանն իւր ըստ ենթակազութեան՝ անձառա-

20 բար և անպարթմացապէս եղև մարդ և հմայեցաւ որդի մարդոյ. ոչ ըստ կամելութեան միայն կամ հաճելութեան, այդ և ոչ իբր առընդունելութեան դիմաց միայնոյ:

Եւ յնս այդոց.

Այսպէս գՔրիստոս մի և Տէր խոստովանեմք. ոչ իբր

25 մարդ երկրպագակցեմք Բանին, գի մի հատման և րեութիւն առ ի ներքս դատեսցի սակս ասելոյ զկիցն, այդ իբր մի և զնոյն երկրպագելով. զի ոչ աւտար բանին մարմինն իւր, ընդ որում և ինքեան* դահակցէ Հաւր, ոչ իբր երկուց դարձեալ դահակցաւոր որդւոց, այդ իւր միոյ ըստ

58r. 30 միաւորութեան իւրով մարմնով, իսկ և թե ըստ ենթակազութեան միաւորութեանն, կամ իբր անմերձանալի**, կամ անգեղաղէշ խորեմք, անկանխմք յերկուս ասել որդիս, քանզի հարկ է զամենայն որոշել և ասել զմին մարդ առանձինն որդւոյն կոչութեամբ պատուեալ, իսկ

35 զմիւսն առանձինն դարձեալ զ(Աստուծոյն Բան որդութեան անուն իսկ և ինչ ունելով բնականապէս:

*) Լուսանցում՝ «իւրոյ».

**) Անդ՝ «անհասանելի».

Սւ դարձեալ.

Քանզի ոչ եասաց զրիցեալն, եթե Բանն մարդոյ դէմս միաւորեաց ինքեան, այդ եթ' եղև մարմին¹. Իսկ մարմին եղանիլ զԲանն ոչինչ այդ է, եթ' ոչ զի նմանապէս մեզ հաւասարեաց արեանն և մարմնոյ և իւր մարմին զմերն ևս 5
բար, և յառաջ եկն մարդ ի կնոջէ, ոչ ի լաց արկեալ զգոլն Աստուած, և յԱստուծոյ ծնանիլ, այդ և առնլով մարմին մնալ որպէս էրն:

Նորին՝ յերտդ թղթոյն որ առ Նեստորիոս, որոյ սկիզբնն Գրչիցն մերոյ. 10

Այդ և ոչ զայն ասեմք եթև բնակեաց Աստուծոյն Բան իբր ի մարդում հասարակականի զ' ի սրբոյ Կուսէ ծնիցեալն, զի մի աստուածազգեստ մարդ իմանայցի Քրիստոս: 59r.

Նորին՝ ի պարապմանցն. 15

Եթ' աստուածազգեստ էր մարդ Քրիստոսն, բազին ապա և ինքն եղև Աստուծոյ. իբր արդեւք ի մեզ է Քրիստոսն, արդեւք իբր բազին ի բազինս. եթև մանաւանդ իբր Աստուած ի բազինս հոգւովն, իբր արդեւք է կենդանարար մարմին իւր և միայնևոյ. քանզի պարտ գոլ այսպիսի և 20 զայլոցն, յորս բնակեաց բոլորեցունն Աստուած:

Նորին՝ ի պարապմանցն եւ ունի զմակա գրութիւնն պարապումն, ի՛բր պարս իմանալ զԲանն մարմին եղեւ եւ տաղաւարեաց ի մեզ², եւ զի՛նչ յեղանակ առաքի Աստուած ելով Բանն եւ ի՛բր յատուկ ինքեան մարմին ասի. 25

Նկատեա ինձ զԱստուածազան աւետարանիչն զբոլորն քաջարուեստարար պսակիլ կամեցեալ մարդոյն բնութիւն, ասաց իսկ ի մեզ տաղաւարել զԲանն, ոչ այլոյ իրեք սակս, որպէս ինչ թուի գործեցեալ Բանին զներմարդութիւնն, եթ' ոչ զի և մեք զնա իբր ընդունելութեամբ փարթամաս- 30 ցուք Սրբով Հոգւովն, զորդեգրութեանն ինչն շահիմք:

Նորին՝ դարձեալ ի պարապմանց, իսկ ունի զմակա-դրութիւն պարապումնն, զի ոչ աստուածազգեստ մարդ զՔրիստոսն, այդ եւ ոչ վայրապար ի մարդ բնակեաց Աս- 59v.

1) Հմմտ. Յովհ. Ա. 14. 2) Հմմտ. Յովհ. Ա. 14.

տուժոյն Բուճ, այդ եղև առաւել մարմին, կամ եթե կա-
տարեկապես մարդ, ըստ գրիցելումն.

Մարդ այսուհետև եղև ճշմարտապէս, այն որով եա-
րար գյաւթեանս Աստուածն և Հայր և ոչ որպէս կարծեն
5 ոմանք ի մարդում եղև, զի և իբր մարդ իմանայցի առ
ի մէնջ, զԱստուած ունելով դարանացեալ. զի եթե ասեն
զայս այսպէս ունել, և հաւատացին ճշմարտապէս, աւելորդ
յայտնեացի ասելով երանելի աւետարանիչն Յովաննէս. «Եւ.
Բանն մարմին եղև». զի զինչ ևս պէտք ներմարդութեանն
10 և մարմնանալն ասել զԱստուծոյն Բան, եթ' ոչ եղևն մար-
մին՝ զըստ մեզն եղանել զեկուցանէ. և ներմարդութեանն
զաւրութիւն մարդ ըստ մեզ եղեալ զուցանէ զնա հան-
դերձ մնալով և գեր զմեզ մանաւանդ և գեր քան զա-
մենայն արարած: Արժանաւոր հաւարիմ զ' ի մտածութեանցն
15 քաջաց զիւսս ի վերայ բերել որոց ասացին, և հաւա-
տացուցանել, եթ' եղև մարդ Մէնածինն և է Աստուած
և ընդ մարմնոյն, և ոչ ևս առաւել ընակեաց ի մարդ, աս-
տուածազգեստ զնա կատարելով, որպէս կրքեմն և յայդս,
60r. որ և եղևն ընդունիչք Աստուածութեանն նորա:

20 Բ. Երկրորդ գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն
Ղեովնայ.

Ապրեցելոյ այսուհետև յատկութեանն երկաքանչիւ-
րոյ բնութեանն, և առ մի զէմս եկակցելոյ ամբարձաւ
յԱստուածութենէն նուաստութիւն, իսկ ի կարութենէն
25 անկարութիւնն և յանմահէն մահկանացուն:

Պիսաւութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղա-
ձայնեն նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Պաղոսի Սամոսացւոյ հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Բանն ի Հոգւոյն Սրբոյ ոչ ծնաւ Բանն մարդ ոչ էր,
30 ի մարդ բնակեաց Ալբահամ, Դաւիթ. Բան ոչ ծնաւ,
այդ նոքա ամենեքեան, ածին ի փոխունակութենէ, զ' ի
ծնելութենէն առ յոյս կազմեալ փրկութիւն ի կոյսն
Մարիամ:

Նեստրի հերձուածողի հայհոյութիւնք եւ կան յերկ-
35 րորդ գլխսն երանելոյն Կիւրիղի որ զՆեստրէ.

Երկոցուն ճոխութիւնն հաւասար, երկոցուն նոյն ար-
ժանաւորութիւն բնութեանցն մնացելոց, խոստովանեա
լաւարժանաւորութեանն միաւորութիւն:

Նորին՝ յերրորդ գրոցն գլխոյ Զ.

Եւ ոչ դարձեալ այդ որդի և այդ միւս, այդ ինք 5 60v.
որդի է կրկնակ. ոչ արժանաւորութեամբ, այդ բնութեամբ:

Նորին՝ յերրորդ գրոցն գլխոյ Զ.

Զկրկնակս առ Քրիստոսն որոշեմ բնութիւնս. քան-
զի կրկնակք անա բնութեամբ, իսկ արժանաւորութեամբ
միակնք. քանզի բնութեանցն ճոխութիւն սակս շա- 10
րայարութեանն մու բնութեանցն նընտանի կարգաւո-
րութեան յամենայն ժամ մնացելոց, իսկ արժանաւորու-
թեանն շարայարեցելոյ առ ճոխութիւն որպէս նախա-
սացաք միական:

Թեւոզորիսոյ հերձուածողի հայհոյութիւնք ի հա- 15
կանառութեանն որ առ երրորդ նգովումն.

Ի՞րբ արդեւք ամպարչտութեանն զբէ գյատկու-
թիւն բնութեանցն բաժանաւղս զնախայաւիտենին Աս-
տուծոյ և զվերջնովք աւուրբք առեցելոյ մարդոյն:

Նորին՝ ի հականառութեանն հինգերրորդի նգովին. 20

Ապ՝ ուրեմն հասարակութեան անուամբն վարեցեալք
իրբ մի որդի երկրպագեմք զառաւղն և զառեալն, իսկ
զբնութեանցն զանազանութիւն ճանաչեմք:

Նորին՝ ի հականառութեանն ութերրորդ նգովին.

Ապ՝ ուրեմն երկաքանչիւրոյ բնութեանն յատուկն 25 61r.
ասելով . . . . * խոստովանեմք Քրիստոս:

Նորին՝ ի հականառութեանն օսաներրորդ նգովին.

Ոչ ի մարմնոյ բնութիւն ան(յ)եղին յեղաւ բնութիւնն,
այդ մարդկային և առ բնութիւն, և զայս դեր զհասարակա-
կան զքահանայապետս կացոյց: 30

*) Մի բառ անվերծանելի.

Հակահաղուփիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնա եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

Եթե մարդ բացակատարեցաւ հասարակական նար-
 5 գանդի Կուսին և յետ այտորիկ յարակցեաց Աստուածունն
 5 Բանի ունակութեան շարայարութեամբ, քանզի զայս ահա
 և դիր քեզ հիմն ամպարչտութեան, որպէս և Նեստորի թուի
 և այդոց քոց վարդապետաց, յէ (?) մարդ, կարէ ապրիլ
 յատկութիւն երկա(քա)նչիւրոյ բնութեանն, որպէս դուզ
 աղանդես. զի և մի Աստուածն Բան մարդ եղեալ անյե-
 10 զաբար և ըստ ճշմարտութեան հաւատայցի, և մի յարակ-
 ցեալն մարդ Աստուած գոլ հաւատայցի ըստ ճշմարտու-
 61v. թեանն. ապ՝ ուրեմն և ոչ ի կուսէ Աստուած ծնիցաւ ըստ
 քեզ, այդ մարդ սոսկ. քանզի յատուկ մարդոյ զ՝ ի կնոջէն
 ծնանիլ. և իբր Աստուածածին Կոյսն քարոզի ընդ երկնաւս,
 15 և թ՝ ոչ Աստուած է ծնիցեալն ի սրբոյն Կուսէ մարմնացեալ,
 որոյ և նուաստքն և կարեորք, ախտակրութիւնք և առնե-
 լութիւնք յատուկ իւր ըստ ճշմարտութեան է. և իբր
 երկաքանչիւրն բնութիւն, որպէս դու ասացեր, ի մի զէմ
 կարէ էակցիլ ըստ մարդկայինս իմացմունս. ո՛ր մտանելոյ
 20 դիմին միոյ բնութեան, ասան ինձ: Քանզի ոչ է բնութիւն
 անդէմ, այդ է յայտ իբր ըստ ընտանութեան ի մեն (?) որ-
 պէս և ի վերայ մեր. այսպէս համարիս զԱստուածն Բան
 ընտանացեալ ունակաբար նուաստին և անկարի և մահ-
 կանացու մարդոյն, զաստուածային բնակութիւն փարթա-
 25 մացելոյն, որպէս և Նեստորի թուի, իբր յորժամ ասէ
 յաղաղս Սամուէզի Աստուած. «Ոչ զքեզ անարգեցին, այդ
 զիս, առ յոչ թագաւորել ի նոսա».¹ և «Լսաւոյն ձեզ ինձ
 լսէ. և արհամարհիչն զձեզ զիս արհամարհէ»², և «Զորչափ
 արարէք միում այտոցիկ տրպոցս, ինձ արարէք»³, ի նոյն
 30 իսկ Փրկչէն ասացեալս Այդ ոչ այսպէս ի վերայ Քրիստոսի
 62r. խորհիմբ, մի՛ լիցի. և ոչ մարդկայնուովք մտածութեամբք
 զըստ նմայն խորհուրդ արտախուզել ձեռնարկեմք մեք
 այդ հաւատամբ որպէս առնկալաք ի սրբոյ և Աստուածա-
 շունչ գրիցելոյն*, զի վասն մեր աղքատացա(ւ) կամաւո-
 35 բապէս, բառացի ելով Աստուծոյն Բան և եղև մարդ ըստ
 ճշմարտութեան մնալով անյեղի իբր Աստուած, և զամե-
 նայն կարացեալ, և յատուկ իւր մարմնացելոյն Աստուծոյն

*) Լուսանցքում՝ «գրութենէն».
 1) Ա. Թագ. Ը. 7.   2) Դուգ. Ժ. 16.   3) Մատթ. ԻԾ. 40.

Բանի հաւատամբ գոլ և զաստուածաւայելուչսն և զմարդկայինս սակս ըստ մեզն տնաւրէնութեան. քանզի ըստ բնութեան եալ Աստուած և մնացեալ միշտ Աստուած, եղև ըստ տնաւրէնութեան մարդ սակս մերոյն փրկութեան: Քանզի ոչ բնութեան ունի Բան Աստուծոյ մարմնաւորութիւնն, այլ տնաւրէնութեան, զեր զբնութիւնն գործեցելոյ յԱստուծոյ ի հասարակական և մարդկային մերմէ բնութենէս, կամ գոյացութենես, սակս որոյ և հոմաբուն, և հոմագոյ և հոմասեռ մեզ ասի ըստ տնաւրէնութեանն Բանի կամ զ՝ ի կնոջէն ծնելութենէ. այլ և ոչ բնութիւն և ոչ գոյացութիւն հասարակականի ուրումն մարդոյ ասացեալ է և բրքեր անկրականն և հոմասեռն մեզ մարմին Աստուծոյն Բանի. զի և ոչ կնթակացեաց ըստ (ը)նքեան, քանզի ի պարաւութեան* Բանին զկնթակացութիւնն ընկալաւ. այլ մարմին Քրիստոսի ասի և մարմին Աստուծոյն Բանի և մարմին կենդանագործիչ յամենեցունց ուղիղս խորհել սովորելոցն, ասի և հաւատանայ: Քանզի և Քրիստոսի քահանայագործք ի ձեռն փոխաստուութեան աստուածայնեաց խորհրդոյն այսպէս զնա քարոզել սովորեցաք ժողովրդոց, նոցա առ լսելով մեզ զամէնն, և ոչ ոք երևի ասացեալ զնա ի ժամանակի բաշխմանն այնորիկ, մարմին հասարակական մարդոյ կամ բնութիւն մարդոյ կամ գոյացութիւն մարդոյ, այլ մարմին Աստուծոյն Բանի կենդանագործիչ զնա քարոզեմք, ըստ նորին Տեառն վարդապետութեան և աստուութեան: Դադարեցեն այսուհետև զերկուան բնութիւնս մեզ ի սահման հաւատոյ քարոզիչքն, իբր ատարացեալք յուղիղ խորհել սովորելոցն, որպէս ուսուցին զմեզ իսկըզբանէ ինքնատեւք և սպասաւորք եղեալք Բանին¹ և յետ նոցայն ուղղափառք վարդապետք եկեղեցեաց եղեալք:

5
10
15
20
25
30
62v.
63r.

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց եւ եպիսկոպոսաց հաստատիչ առ ի մէնզ ասացելոցն, իսկ ի բաց տալալիչ գամպարեաց նախասացելոց հերձուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Յուլիայ եպիսկոպոսապետի Հովմայ՝ ի թղթոյն որ առ Պրոզոպիոն. 35

Կատարեալ Աստուած նրմարմնի, կատարեալ մարդ նոզիոջ. ոչ երկու որդիք, իբր մին հարազատ որդի վերառ-

*) Լուսանցքում՝ «յղենալ».
1) Լուկ. Ա. 2.

Նլով զմարդ, իսկ միւսն մահկանացու մարդ վերառեալն յԱստուծոյ, այդ մի Մէնածին ներկնի մէնածին ի վերայ երկրի.

Նրանելոյ Փիղիկայ եպիսկապոսապետի Հոովմայ եւ վկայի.

- 5 Իսկ յաղաղս մարմնաւորութեան Բանին և հաւատոյ, հաւատամք ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, զ' ի սրբոյ Կուէ Մարեմայ ծնիցեալն. զի ինքն է Աստուծոյն մշտնջենաւոր Որդի և Բան, և ոչ մարդ յԱստուծոյ առեալ, զի այդ իցէ քան զնա. քանզի և ոչ մարդ կառ Աստուծոյն Որդի,
- 10 զի այդ իցէ քան զինքն, այդ Աստուած ելով կատարեալ, եղև համանգամայն և մարդ կատարեալ, մարմնացեալ ի Կուսէ:

63v. Երանելոյ Կիւրիղի եպիսկապոսապետի Աղեֆ|սամդրեայ, Գ. ճովմանէ.

- 15 Զամենայն այսուհետև զյաւետարանն ձայնս, և զմարդկայինս և զաստուածավայելուչս միում զիմի առյարեացուք. վասն զի մի որդի հաւատամք զոյ զՔրիստոս Յիսուսն, այս է ներմարդացեալ և մարմնացեալ զԱստուծոյն Բան:

Եւ յեօ սակաւուց.

- 20 Իսկ տարակացուցիչքն և ի բաց բաժանիչք ի մարդ յատկապէս իբր այդ ելով քան զ' ի յԱստուծոյն Բան և յԱստուած յատկապէս, իբր այդ զոյով որդի, երկուս ասելով որդիս, ստորաբերին յիրաւի զաւրութեամբ առաջակացելոյ նզովմանս:

25 Նորին՝ ի թղթոյն ուր առ Նեստորիոս.

- Իսկ զնաւետարանս Փրկչին մերոյ ձայնս, ոչ ենթակացութեամբք երկուք, այդ և ոչ զիմաւք երկուք բաժանեմք. զի ոչ է կրկնապատիկ մուն և միայն Քրիստոս, թեպէտ և յերկուց իմանայցի. և զանազան իրաց իմաստութիւն զանբաժանելին հաւաքեալ, որպէս ահա և մարդ յանձնէ իմանի և ի մարմնոյ, և ոչ կրկնապատիկ առաւել, այդ մու յերկակացն:
- 30

Նորին՝ յորոց զՆեստորէ.

64r. Արդ՝ ոչ վասն զի մարմին առեալ յԱստուծոյ|Հաւրէ

Բանն յառաջ եկն մարդ ըստ մեզ, այսր սակս պատճառի
անուանիցի և կրկնապատիկ :

Նորին՝ յառձայնական բանեն.

Որպէս այսուհետեւ եղև յատուկ* մարդկութեանն
Մէնածինն, սակս միաւորելով Բանին ըստ պատահմանն 5
տնաւրէնականին, այսպէս յատուկ** Բանին և ի բազում
եղբարս, և նախձին սակս միաւորելոյն մարմնի :

Նորին՝ ի թղթոյն որ առ Վաղերիանոս.

Ազէ, ուր ուրեք ապա մին դէմ, ասն ինձ. քանզի մի
դէմ Քրիստոսի պատճառեն ասել, իսկ երկուս ևնթակացու- 10
թիւնս առանձինն և ըստ մասին կացելոց. և զիցին ուրեմն
ամենայնիւ և դէմք երկու. այդ մտանեն աւրինադիրք իւ-
րեանց թուեցեալքն, իբր ուղղապէս ունելով ամենայն ու-
րեք և ամենայնի հարստացուցանել. քանզի բաժանելով,
սսէ, զենթակացութիւնսն, միացուցանեմք զդէմն, և իբր ոչ 15
անհաւան և անուսումն և անհնարական :

Նորին՝ ի նոյն թղթոյ.

Քանզի մի Քրիստոս և որդի խոստովանել ստեղծանեն,
և մի նորադէմ ասեն. իսկ բաժանելով յենթակացութիւնս
երկուս զատուցեալս և տարադնացեալս իրերաց, յամենայն 20
զիտրհրդոյն թիւրեն բան :

64v.

Երանելոյն Թեոդոսեայ եպիսկապոսի Աճկիւրայ.

Քանզի անկարելի համանգամայն և պահել զմիաւո-
րութիւնն, և զիւրաքանչիւր ըստ յատկութեան դիտել :

Գ. Երոզ գլուխ հայրոյութեանց ի թղթոյն 25
Ղեւովնայ.

Քանզի պահէ երկաքանչիւր բնութիւն անհատա-
բար*** զինքեանն յատկութիւն. և որպէս ոչ ի բազ բառ-
նայ զժառային կերպ Աստուծոյ կերպն, այսպէս զԱստու-
ծոյ կերպն ծառային կերպաւորութիւն ոչ պակասեցուցանէ : 30

*) Լուսանցում՝ «իւր»
«անհուղարար».

**) Անդ՝ «իւր».

***) Անդ՝

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց ձայնակիցք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Նեստորի հերձուածողի հայնոյութիւնք.

Ասա զառաւղն եթ' Աստուած, յաւել զառեալն եթե
5 ծառայի կերպ, ի վերայ ամ յետ այտոցիկ զչարայարութեանն արժանաւորութիւն, եթե երկոցուն ճոխութիւնն հասարակ, զի երկոցուն նոյն արժանաւորութիւն բնութեանցն մնացելոց, խոստովանեա զարժանաւորութեանն միաւորութիւն:

65r. Թելողորեայ հերձուածողի հայնոյութիւնք.

10 Մի նորապէս(?) բազում անգամ ասացի զփառաբանութիւնն առաջաբերեմք Տեառն Քրիստոսի, և զնոյն ի միասին Աստուած և մարդ խոստովանեմք. զի դայս զմեզ միաւորութեանն ուսոյց Բան, իսկ զբնութեանցն յատկութիւնս ոչ խորեմք ասել:

15 **Նորին՝ կամ եթ' անդրեայ.**

Քանզի որդութեանն յետ միաւորութեանն ներկաքանչիւրում բնութեանն մի, ոչ անջատելոց յիրերաց. զի ոչ յետ միաւորութեան անջատումն ի վերայ եղև, քանզի մնայ յաւիտենական միաւորութիւն:

20 **Նորին զնզովմանն կամ եթ' անդրեայ.**

Եւ ո՛վ առնկալցի բնական զաստուածային միաւորութիւնն խորհրդոց տնաւրէնութեանն. քանզի եթե բնական միաւորութիւն, ո՛ւր չնորհն, ո՛ւր սաստուածային խորհուրդն. քանզի բնութիւնք, որպէս ուսաք, մի հաղ առ-
25 կարգաւղէն Աստուծոյ կարգեալք, հարկաւորաց հետևութեանց ծառայեն:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հերձուածողաց.

Դարձեալ նայտսիկ զժնէարար և անծածկելի դի-
65v. 80 մաւ բաժանել՝ ձեռնարկէ զՔրիստոսի խորհուրդն. քանզի զերկաքանչիւր բնութիւնն և նյառաջ ասացեալսն եղ ի վերայ Քրիստոսի, երկուս բնութիւնս սահմանելով ի նմա, որպէս և յայտսիկ, և ամբողջ պահիլ երկաքանչիւրում բնութեանն զյատուկս նորա և զվայելուչս, որպէս նմա թուի.

իսկ աստանաւր յաւելլ և զաննուազաբարն. իսկ ևթե
 աննուազաբար զառանձինսն մարդկային բնութիւնս և ի
 վերայ Քրիստոսի պահեաց, որպէս այս նորս քարոզ հնոյ
 հերձուածոյս ազանդէ, իսկ յատուկ մարդոյ բնութիւնս
 մեղանալն եղև ի ձեռն Ադամայ պատուիրանազանցու- 5
 թեանն, փախիցսւք զհայհոյութեանցն նորա զանտեղին,
 քանզի ոչ կարար մեղոս, ըստ էսայեայ ձայնին, բարձիչն
 զմեզս աշխարհի¹. քանզի զմեզս մեր ինքն վերատա-
 րեաց մարմնով իւրով ի վերայ փայտին, որպէս ասէ ա-
 ուաքեալ². Ո՞վ այս արդեւք, մարդ սոսկ. քաւ լիցի, այդ 10
 մարմնացեալ Աստուածն Բան. զի մեղաւքն մեռեալք,
 արդարութեամբն կէցէմք. քանզի հաւատարիմ է և ար-
 դար միայն Յիսուս Քրիստոսն իբր Աստուած, զի* 66r.
 թողցէ մեզ զմեզս և մաքրեացէ զմեզ յամենայն անաւրէ-
 նութենէ, ըստ Յովհաննու ձայնին³. Եւ աւտար բնութեան 15
 մարդոյ իւրով իշխանութեամբ թողուլ զմեզս, իսկ յա-
 տուկ Աստուծոյ, Եւ թողու զմեզս Քրիստոս իբր Աստուած .
 քանզի զայս ուղղագործութիւն միայնում Աստուծոյ վա-
 յելլ և հրեայքն առվկայեցին ասելով, ճյ կարէ զմեզս
 թողուլ, բայց միայն Աստուած⁴. ուրեմն ցուցաւ Քրիստոս 20
 յայսմանէ ուղղագործութենէ, քանզի էր այս և է և եղիցի
 յաւիտեանս. Եւ իբր երկրպագեն երեւցելում համբալին
 ի Ինթզէմ մտքն, քանզի ոչ վայելուչ է երկրպագել եթև
 ոչ միայնում Աստուծոյ. և իբր Փրկիչ ծնիցեալ հովուացն
 աւետարանին հրեշտակքն փառաբանելով, եթ' ոչ Աս- 25
 տուած էր մարմնացեալ անյեղապէս ծնիցեալն ի սրբոյ
 կուսէն, քանզի Աստուծոյ յատուկ մէնւոյ ապրեցուցանել
 զիւր ժողովուրդ ի մեղաց իւրեանց ըստ հրեշտակապետին
 Գաբրիէղի աւետարանութեանն⁵, և ոչ մարդկայնւոյ բնու-
 թեան. իսկ իբր սաղմնազգեցեալն յարգանդի կուսին 30
 Բարձրեայն ասէր մարգարէն Չաքարիաս յետ Յովաննու
 ծնընդեանն հոգւով աստուածայնւով շարժեցեալ, քանզի և
 դու ասէ, մանհկ, մարգարէ Բարձրելոյ կոչեցցիս⁶, և ըստ

66v.

*) 66. և 67.-րդ թերթերի վերին կէտերը կարկառած են թղթով և այդ կարկառանի վրայ է գրուած այն, ինչ որ մի ժամանակ մտազառթի վրայ է եղել:

1) Հմմտ. Նսայի ԾԳ. 4—5., Ա. Պետր. Բ. 22. 2) Ա. Պետր. Բ. 24. 3) Ա. Յովհ. Ա. 9. 4) Մարկ. Բ. 7., Ղուկ. Ե. 21. 5) Մատթ. Ա. 21. 6) Ղուկ. Ա. 76.

միողէքն: Բարձրեալ ասելով և Տէր զԷմմանուելն, որում
 բնութեան յարմարական այսպիսին աննուազապէս ասասցէ
 հնոյ հայհոյութեան թարգմանիչն: Ապա ի վերա բերէ
 պատճառաբար և ունակապէս անուանելով ի յառաջասա-
 5 ցեալոն զմին դէմ: Իսկ յայտոսիկ և ոչ զայս պատճառեաց,
 այլ երկուս եղ կերպս Քրիստոսի, զմին ծառայ քարոզելով.
 Իսկ զմիւսն Աստուած և զմին ի կերպի մնացեալ ծառայա-
 կանի, իսկ զմիւսն յԱստուծոյ կերպի. զի մի զկամաւոր
 զթափումն և զաղքատութիւն իւր ասիցէ Աստուծոյն Բանի,
 10 և մի կենագործիչ զտուրբ մարմինն Քրիստոսի հաւատացեալ
 ցուցցի. քանզի աւտար է կենագործել զմեռեալս ծառա-
 յական կերպին, իսկ յատուկ առաւել Աստուծոյ, զամենայն
 կենդանածնել հարստին. և իբր որդին մարդոյ հանդերձեալ
 է դատել զաշխարհ արդարութեամբ, ըստ իւրում Փրկչին
 67r. 15 ձայնի, եթե մնայ ծառայ անընդհատաբար որպէս ամենայն
 մարդ: Քանզի Աստուծոյ դարձեալ յատուկ է դատելն
 զաշխարհ արդարութեամբ. ասէ իսկ սաղմոսերգակն, «Զի
 Աստուած դատաւոր է, արդար և հարուստ և երկայնա-
 միտ»¹. և դարձեալ «Աստուած դատաւոր»²: Ապա ուրեմն
 20 ոչ երկու բնութիւնք Քրիստոս, այլ մի բնութիւն Աստու-
 ծոյն Բանի մարմնացելոյ վասն մեր. «Զի զմեզ ազա-
 տեացէ ի ծառայութենէ ապականութեանն՝ յազատութիւն
 փառաց ծննդոցն Աստուծոյ»³, որպէս ասէ Պաւղոս: Եւ
 դարձեալ՝ «Ոչ ևս ես ծառայ, այլ որդի և ժառանգ Աստու-
 25 ծոյ»⁴: Իսկ եթե մեք արժանաւորեցաք Քրիստոսիւ իբր
 ազատութեան շնորհիչն զ' ի նա հաւատացելոցն, ոչ իցէ
 ազբեր և տուիչ ամենայն բարեաց:

Պիտառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց
 եւ եպիսկապոսաց հաստատիչ գառ ի մէնջ ասացե-
 30 լոցն, իսկ տապալիչ գամպարիճս նախասացելոց
 ի ներձուածողացն աղանդս.

Սրանելոյ Պետրոսի եպիսկապոսապետի Աղեմանդ-
 րեայ եւ վկայի.

Ուստի և աւետարանիչն ճշմարտէ ասելով. «Բանն
 67v. 35 մարմին եղև և տաղաւարեաց ի մեզ»⁵: Յայտ է զի յայնժամ,
 յորմէ հետէ հրեշտակն ողջագուրեաց զվոյսն ասելով, «Ինչն-

¹) Սաղմ. Ե. 12.   ²) Սաղմ. ԽԹ. 6. 4Գ. 7.   ³) Հռովմ. Ը. 21.
⁴) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 7.   ⁵) Յովհ. Ա. 14.

դան շնորհաւորեալդ, Տէր ընդ քեզ¹, քանզի Տէրն ընդ քեզ այժմ է լսել Գարբիելի, փոխանակ Աստուածն Բան ընդ քեզ: Քանզի նշանակեաց զճնիցեալն արգանդի և մարմնացեալ, որպէս և զրեալ է. «Հոգի սուրբ եկեսցէ առ քեզ և զաւրութիւն Բարձրելոյ հովանացի քեզ. սակս որոյ 5 և ճնիցեալն սուրբ, կարդացի Որդի Աստուծոյ»²:

ՅԲանելոյ Աստիկեայ եպիսկոպոսի Կոստանդնուպալսի:

Այսաւր Քրիստոս Տէրն զմարդասիրութեանն (ծ)նունդն ընկալաւ, քանզի աստուածական արժանաւորութեանն 10 նախ քան զհիմնարկութիւն աշխարհի նախագայր. սպա սոցին ի վերայ բերէ դարձեալ. մարդասիրութեան Բանն թափի, անթափելի զբնութիւնն ելով, քանզի զինքն թափեաց կերպ ծառայի առեալ. անմարմինն վասն քո մարմնանայ, քանզի Բանն մարմին և զև. որոնման ոչ ենթակեալն 15 սակս անմարմին բնութեանն շաւշափի, անսկիզբնն ընդ սկզբամբ եղանի մարմնակա՛նաւ. կատարեալ . . . * ան- 68r. յեղլին նախահատէ, վարագրաւոն զերկինն ամպս և փարթամն նիջավանի ծնանի և խանձարրապատի, Թագաւորս ի մտւր դնանի: 20

ՅԲանելոյ Կիւրիղղի, եթե մի է Քրիստոսն.

Ոչ բաժանելի ուրեմն, որպէս ասացի, ի յատկական միւսութիւն զբոս ի բաց յիրերացն գոլ և ըստ մասին, այլ շարաբերել առաւել ի միւսորութիւն անհատանելի:

Նորին՝ ի լուծմանէ Գ. նզովմանն. 25

Այդ և ոչ կամեւն յետ միաւորութեանն բաժանիլ յերկուս զմիացեալսն և յիրերաց բացազնալ, իցիւ արդեւք որպէս ինձ երեի, ամենին անբամբաս և արատոյ մեկուսի:

Նորին՝ որ զԹեոդորէայ.

Ի՞բր արդեւք աղքատացաւ. զի Աստուած ելով բնու- 30 թեամբ և Որդի Աստուծոյն և Հաւր, եղև մարդ և ի զաւակէ Դաւթի. ծնանի ըստ մարմնոյ, և ծառայավայելուչ ստորա-

*) Մի բառ անվերծանելի.

1) Ղուկ. Ա. 28. 2) Ղուկ. Ա. 35.

մտեաց* չափ, այս է դմարդկայինն, ի կերպում Աստուծոյ
 և Հաւր, որով ամենայնքն և նորուն ամենայնքն և
 68v. բողոքեցունն յարդարիչ, մարդ լինելով զըստ մեզս|մարդ-
 կութեանն չափ ոչ ամաչէ:

5 Դ. Գլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ.

Մինչդեռ երկախումբն(?) ընդ միմեանս է, և մարդոյն
 նուաստն և մեծութիւն Աստուածութեանն. քանզի որպէս
 յողորմելն Աստուած յեղումն ոչ ընդունի, այսպէս մարդն
 մեծութեամբ աստուածային արժանաւորութեանն ոչ ծախի:

10 Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղա-
 ձայնք նախասացեալն ի Ղեովնայ.

Նեստորի հերձուածողի ժ.Յ. տետրաքն հայնոյութիւնք.

Եւ զըստ մարմնոյ Քրիստոսն յառ Աստուածն Բան
 շարայարութեանէ Աստուած անուանելք, զերեւելին գիտե-
 15 լով իբր մարդ. լ՛ւր զերկոսեան Պաւղոսի քարոզչի. ի
 հրեից ասէ Քրիստոսն ըստ մարմնոյ, էակն ի վերայ ամե-
 նայնի Աստուած¹. խոստովանեան դմարդն նախկին, և յայն-
 ժամ շարայարութեամբ Աստուծոյն Բանի աստուածաբա-
 նեան զերեւելին:

20 Թեոդորէայ հերձուածողի ի հակաճառութեան Ա.
 Նգովմանն.

Ոչ եղև մարմին Բանն, այլ մարմին կենդանի և բա-
 նական ետ. ոչ ինքն ընութեամբ ի կուսէ ծնանի յղա-
 ցեալ, այլ իբր բազին ի կուսական որովայնի ստեղծեալ էր
 25 ընդ ստեղծեցելումն:

69r. Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ|
 Էւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

Որչափ յառաջ մատչի բանիւ Նեստորի զհայնոյու-
 թիւնս նորոգել կամեցաւն, առաւել յայտնէ գիւր ամ-
 80 պարչտութեանն մեծութիւն. քանզի այսպէս կամի աղան-
 դել, որպէս անա յառաջ ասացաք, ունակական գոլ
 շարայարութիւնն ի վերայ Քրիստոսի. ոչ ճշմարիտ դան-

*) Լուսանցքում՝ «ընկալա(ւ)».

1) Հուովմ. Թ. 5.

հաւատն, նզով իցիւ եղեալ այսպիսին և եղիցի¹։ Դադարեացին այսուհետև ազանդիչքն զերկուս ընութիւնան անպատկառաբար, զի մի երկուս Քրիստոսս քարոզիցեն այսարհի։ Բանդի և երկախումբ ասել ի վերայ միոյ Քրիստոսի, երկակաց ունի զակնարկութիւն։ և զընդ իրեարսն ասել, նորին ըմբռնի մտածութեան. և ոչ ուրեք Աստուածաշունչ զրիցեալն այսպիսիս յաղագս Քրիստոսի առտուեաց*, այլ ամենայն ուրեք մի դէմ մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի ուսոյց. զայս Քրիստոս և Որդի և Տէր և մարդ և Որդի մարդոյ և Աստուած քարոզեաց, և նմա առբաշխելով և զաստուածավայելուչս և զմարդկայինս, քանզի ոչ ոք իւր ասի առգոյ և ոչ ընդ իրեարս կարէ ասիլ ի վերայ միոյ և անբաժանելի Քրիստոսի, քանզի առէ այլ այլում ամենայն իրաւք և ամենայնիւ. և ընդ միմեանս են երկակքն ոչ մին. իսկ զոր ասէ նուաստութիւն պարծանք քրիստոնեից է, անյեղի յղութիւն նորա և ծնունդն իւր ի սրբոյն Կուսէ և ամենայնք մարդկայինք, և ինքն խաչն Քրիստոսի, և թաղումն և յարութիւնն, քանզի երանելին առաքեալ գոչէր ասելով. «Իսկ ինձ մի լիցի պարծել, եթ' ոչ Սաչիւն Քրիստոսի»²։

70v.

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց եւ եպիսկապոսաց հաստատիչք առ ի մէնջ ասացելոցս, իսկ տապալիչք զամպարիւսս նախասացելոցն հերձուածողացն աղանդս.

25 Երանելոյ Աքանասեայ եպիսկապոսապետի Աղեբասանդեայ.

Ուստի և ծնիցելոյ մարմնոյն յԱստուածածնէն Մարեմայ ինքն ասի ծնանիլ այդոցն ծնելութեան առ ի գոյտուիչն, զի զմերն յինքն փոխեացէ ծնելութիւն։

30 Նորին՝ ի բղբոյն որ առ Եպիսկոսեոցն.

Ի՛բր իսկ և յերկրայանալ համարձակեցան ասացեալքն քրիստիանոսք, եթ' ի Մարեմայ յառաջ կկեալ Տէրն, Որդի ահա զոյացութեամբ և ընութեամբ Աստուծոյ է, իսկ ըստ

71r.

*) Լուսնեցում՝ «աւանդեաց».
 1) Հմմտ. Գաղատ. Ա. 8. 9.   2) Գաղ. Զ. 14.

մարմնոյ ի զաւակէ Դաւթի, և մարմնով ի սրբոյ Մարեմայ. և ոչք արդեւք այսպէս յանդգունք եղեն, իբր զի ասել ըզ-
 Գրիստոսն մարմնով ախտակրեալն և խաչեցեալն ոչ գոյ
 Տէր և Փրկիչ և Աստուած և Որդի Հաւրն. կամ իբր քրիս-
 տիանուք կամիցին անուանիլ ասացաւոքն ի մարդ սուրբ, 5
 իբր ի մի մարգարեիցն եկեալ զԲանն, և ոչ զնոյն մարդ
 եղեալ առնլով ի Մարեմայ զմարմինն, այլ միւս դոյ ըզ-
 Գրիստոսն, և միւս զԱստուծոյն Բան, զյառաջ քան զյա-
 լիտեանս Որդի ելով Հաւրն:

Երանելոյ Յովաննու եպիսկապոսի Կոստանթնուպոլսի. 10

Սերկ էակն ծնանի և եակն եղանի, որպէս ոչ էր.
 քանզի ելով Աստուած, եղանի մարդ, ոչ արտակացեալ
 ի գոլոյն Աստուած:

Երանելոյն Կիւրիղղի եպիսկապոսապետի Աղեմսանդ-
 բայ, յորոց զԹեոդորեայն. 15

Ի՞բր ասես միացեալ արդեւք ի սերմանէն Դաւթի
 զյԱստուծոյն Բան. զի թե մէնում զ' ի սերմանէն Դաւթի
 բաշխեցեր զքահանայութիւնն, քանզի եթե ճմարիտ միա-
 ւորութիւնն, ոչ ուրեք երկու ամենեին են, այլ մի և
 միայն. յերկակաց իմանի Գրիստոսն. վաղայայտ ուրեմն 20 71v.
 եթե ստեղծանելն է խոստովանել զմիաւորութիւն, զպար-
 զագունացն զանխլանալով խորհուրդս, բայց շարայարու-
 թիւն խոստովանեն զարտաքուստն և զունակականն, զոր
 և մէք ունակեցաք, հաւասարորդք աստուածային բնու-
 թեանն ցուցեալք Հոգւովն Սրբով: 25

Նորին ի լուծմանե Աժ. նզովմանն.

Եւ որպէս յատուկ մեր իւրաքանչիւրոյ ասի մարմին,
 յատկապէս իւրն այսպէս և ի վերայ միոյ Գրիստոսի իմանի.
 զի թեպէտ և գոյ մերոց մարմնոց հոմասեռ, կամ եթե
 հոմադոյ, քանզի ծնեալ է ի կնոջէ յատուկ որպէս ասացի 30
 ինքեան իմանի և ասի. և վասն զի կենդանութիւն ըստ
 բնութեան է յԱստուծոյն Հաւրէ Բանն, կենարար բացա-
 յայտեաց զիւր մարմինն, զի այսուիկ եղի մեզ բարեբա-
 նութիւն կենարար, քանզի և ասէր Գրիստոս. «Ամէն ամէն
 ասեմ ձեզ, ես եմ հացն յերկնուստ իջեալ. և կենդանու- 35
 թեան տուիչ աշխարհի». և դարձեալ. «Եւ հացն իսկ զոր ես

տաց, մարմինն իմ է, վասն կենդանութեան աշխարհի¹» . և դարձեալ՝ «կերաւոյն զիմ մարմին և արբաւոյն՝ զիմ արիւն» |
 72r. յիս մնայ և ես ի նմա»² .

Նորին՝ ի պարսպմանցն .

- 5 Խուզելով իսկ և ուսանել կամեցեալք, եթե զինչ արդեւք է մարմնանալն և ներմարդանալն զԱստուծոյն Բան, նկատեսցուք, զի ոչ զմարդ ոք առ ինքն եառ, իբր ի շարայարութեան հաւասարութեամբ արժանաւորութեանն կամ եթե ճոխութեան, կամ և ըստ միայնում որդութեան
- 10 զհումանուութիւնն, և յաւէտ եղանել ըստ մեզ մարդ. յետ այսորիկ անյեղապէս և անայղայղակաբար ունել, ամբողջ պահիլ իւրում ընութեանն զառընկալեալն մարմնով և արեամբ տնաւրէնարար եղեալ: Մի ուրեմն է նախ քան զներմարդութիւնն անուանեալն ի ձեռն Աստուածաշունչ
- 15 դրոց Մէնածին և Բան և Աստուած, պատկեր և բացաւիայլութիւն և գծաւորութիւնն ենթակացութեանն Հաւր, կենդանութիւն, վառք, լոյս, իմաստութիւն, կարութիւն, բազուկ, աջ, բարձրեալ, մեծավայելչութիւն, Տէր Սարաւովթ, և այլովք ոմամբք այսպիսեալք անուամբք: ճըշ-
- 72v. 20 մարտապէս աստուածավայելչիւք իսկ յետ ներմարդութեանն մարդ Քրիստոս Յիսուս, քաւարան, միջնորդ, խայրի ննջեցելոցն, նախձին ի մեռելոց, երկրորդ Ադամ, գլուխ մարմնոյ եկեղեցւոյ, հետեացելոց նմա և իսկսբանն անուանց. քանզի ամենայն ինքեան՝ և նախքն և նըվեր-
- 25 ջինս յաւիտենի ժամանակացս. ապ' ուրեմն միւ և նախ քան զներմարդութիւնն Աստուածն ճշմարիտ և ներմարդութեամբն մնացեալ, որպէս էր և է և իյէ:

Ե. Գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղէտովնայ.

Ե. Քանզի ներդործէ երկաքանչիւր կերպ ընդ միու-
 30 սունն հաւասարութեամբ, որպէս յատուկ ընկալաւ. զի Բանին գործաւզի գայս, որպէս է Բանին. իսկ մարմնոյ կատարչի, որպէս մարմնոյն. քանզի ոմն նոցա բացաւիայլէ սքանչելագործութեամբք, իսկ ոմն ըն(դ) թշնամանաւք ստորանկեաց:

1) Հմմտ. Յովհ. Զ. 50—52.   2) Յովհ. Զ. 57.

կիրք կրելոյն յատուկ. քանզի անկրելին կրիցն է վերագոյն. կրեաց այսուհետև, ծառային կերպ ընդ նմա ելով, յայտ է զի Աստուծոյ կերպին:

Եւ դարձեալ.

- 5 Ուրեմն ոչ Աստուած արտակրեալն, այլ ի մէնջն յԱստուծոյ առեալ մարդ. վասն որոյ և երանելին էսայիաս գոչէ. «Մարդ ի հարուածս ելով»¹. և ինքն իսկ Տէրն Քրիստոսն առ հրեայն ասէր. «Զի զիս խնդրէք սպանանել՝ զմարդ, որ զճշմարտութիւնն ընդ ձեզ խաւսեցայ»²:
- 10 Արդ սպանանի ոչ ինքն կենդանութիւնն, այլ զմահկանացուն ունաւղ բնութիւն. և զայս ուսուցանելով այդուր Տէրն, առ հրեայս ասէ. «Քակեցէք զբազինս զայս, և յերիս աւուրս յարուցանեմ զդա»³: Ուրեմն քակեցաւ որ ի Դաւթայն, իսկ յարոյց զսա զքակեալս ի Հաւրէ անախատաբար ծնիցեալն նախ քան զյաւիտեանս Մէնածին Աստուածն Բան:

Նորին.

74բ.

- Այս զքահանայապետութեանն առաստութիւն ետա ըստ կարգին Մեղքիսեղևկի. քանզի այս առննթեր կայր
- 20 բնութեան նուաստութեանն և ոչ ամենայն ուրիւք կարողն Աստուծոյն Բան. սակս որոյ և նախ քան զսուղ ինչ երանելին զրէ Պաւղոս. «Քանզի ոչ ունիւք քահանայապետ ոչն կարող արտակցել տկարութեանս մերում, այլ փորձեցեալ ամենայնիւ ըստ նմանութեան, առանց մե-
- 25 զաց»⁴. իսկ ի փորձութեան եղև մերոցն խափց, առանց մեղաց, ի մէնջն վասն մեր առեալ բնութիւն, ոչ զայս առաւղն մերոյ սակս փրկութեանն:

Հականառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հեռձուածողացն.

- 30 Արդ՝ եթև յայտնապէս ուրանայք զհանդերձ մարմնով տնաւրէնութեանն Քրիստոսի խորհուրդն, պարտ էր

¹) Հմմտ. Եսայի ԵԳ. 3.

²) Յովհ. է. 20 և Ը. 40.

³) Յովհ. Բ. 19., Մարկ. ԺԳ. 58. հմմտ. ԺԵ. 29., Մատթ. ԻԶ. 61. հմմտ. ԻԷ. 40.

⁴) Եբբ. Գ. 15.

յայտնագոյն ձայնիւ անպատկառարար աղաղակել Քրիստոսի ըստ հնոց հրեիցն և ասել. «Ընդէր դու մարդ ելով առնես զքեզ ինքն Աստուած»¹. Իսկ եթ' եղև մարդ Մէնածին Աստուծոյն Բան, և զկամաւոր թափումնն|ոչ խորեաց . . . . . * սակս մերոյ վերկութեանն, մի ուրեմն իւր է դէմ. 5
 էրում և առբաշխեմք մեք զաստուածավայելուչս և զմարդկայինս, քանզի «Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն և մեք նույաւ»². մի Տէր, մի հաւատ, մի մկրտութիւն, ըստ երանելոյն Պաւղոսի ձայնին. ոչ որպէս նորում վարդապետին թուի, երկակերպ է Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, 10
 զի և յատկացեալս ունիցին զներգործութիւնս կերպքն, կամ եթ' որոշել երկուս դէմս Քրիստոսի. քանզի երկաքանչիւրն կերպ երկակս նշանակէ դէմս ի վերայ միոյն Քրիստոսի, որ է ամպարիչտ. սապէս իսկ և զընդ միւսումն և դարձեալ հաւասարութիւնն երկուս Քրիստոսս անամաւ- 15
 թարար մեզ առնշանակեն. քանզի և ոչ միւս ասի ի վերայ միոյ և ոչ հաւասարել իւր ոք ասի երբեք, այդ այդում ամենայն իրաւք. և ոչ ոք ուղիղ խոհել սովորեցելոցն գոտանի այսպիսիս ուսուցանելով ի վերայ միոյ դիմի մարմնացելոյ անյեղարար Աստուծոյն Բանիս Ք. | 20

74v.

5

10

15

20

Քանզի «Որ էրն ի սկսբանէ, ասէ երանելին Յովաննէս աւետարանիչ, զոր լուաքն, նշանակելով զնախ քան զյաւիտեանսն Բանն Հաւր, զսա ասէ և տեսաք աչաւք մերովք և ձեռք մեր շաւչափեցին» . և զի մի ոք հերձուածողացն զբարտեսցէ զառ ի նմանէ աստուածաշնչարար 25
 ասացեալսն, ցուցանէ հաւաստապէս միպէս մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի և ասէ յաղագս Բանին կենաց և երկրորդէ զձայնսն ասելով. «Եւ տեսաք և վկայեմք, և պատմեմք ձեզ զկենդանութիւն յաւիտենականն». զոր, ասն յայտնապէս, ո՛վ աւետարանիչ. «Որ էրն, ասէ, առ Հաւրն 30
 և յայտնեցաւ մեզ»³. և եռապատկէ զբանն յաղագս տեսանելոյ զմարմնացեալն անյեղապէս մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի ոչ ուրեք երկուս կերպս ուսուցանելով ի վերայ Քրիստոսի, և ոչ երկուս դէմս, այդ մի և զնոյն. և նմա առբաշխեաց, միումն Քրիստոսի, զաստուածավայել- 35
 լուչս և զմարդկայինս, քանզի և ի վերջի թղթին ուսոյց դարձեալ յաղագս Քրիստոսի ասելով. «Եւ գիտեմք եթե

75r.

25

30

35

*) Մի անվերծանելի բառ.

1) Յովհ. Ժ. 33. 2) Ս. Կորնթ. Ը. 6. 3) Ս. Յովհ. Ա. 1—2.

- 75v. Որդին Աստուծոյ եկն, | և ետ մեզ միտս, զի ծանխցուք զճշմարիտն Աստուած, և եւք ի ճշմարտի Որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սա է ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտեանական»¹, Իսկ եթե բանն գործէ որ
- 5 է իւր, որպէս նորումս Նեստորի թուի, աւտար աստուածութեանն և անարատ բնութեանն տեսանիլ և շաւշափիլ, և յատուկ առաւել մարդկայնւոյն է բնութեան այսպիսիս. նմանապէս աւտար է մարդոյ ասիլն Աստուած ճշմարիտ, իսկ յատուկ միայնւոյ Աստուծոյ, Իսկ արդեւք ստեանց
- 10 աստուածազան աւետարանիչն Յովհաննէս. քմւ լիցցի. այդ առաւել հերձուածողացն ժողով զպրշաբար ընդդիմանան Աստուածաշունչ գրիցելոցն. ոչ հաւատան եթե «Յերկրի Աստուած երևեցաւ, ընդ մարդկան չրջեցաւ»², ըստ մարգարէին ձայնի. ոչ հաւատան եթե «Բանն մար-
- 15 մին եղև»³, մնացեալ նանյեղլի բնութեանն. ոչ առընդունին զկամաւոր թափումն և ազքատութիւնն Աստուծոյն Բանի տնաւրինաբար գործեցեալն յազազս մերոյ փրկութեանն. ոչ ընդունին Աստուածածին խոստովանել
- 76r. զսուրբն Կոյս. բացափայլել կամին|զմին դէմ Քրիստոսի,
- 20 այս է զԱստուածն Բան. ոչ ներեն կենսագործ զոլ զպատուական մարմինն Քրիստոսի. ոչ ընդունին զ՛ ի սերմանէն Գաւթի թագաւորել ի տուն Յակովբայ յաւիտեանս և թագաւորութեան իւրոյ ոչ զոլ վախճան, լրպրշաբար ընդդիմացեալք հրեշտակապետին Գաբրիէղի. քանզի ախ-
- 25 տակրութեանն միայնում ստորանկել զնա աղանդեն, և թեպէտ մարդոյ բնութեան աւտար է ամենեկին թագաւորել ընդ ձեռամբքն յաւիտեանս*, իսկ միայնւոյ Աստուծոյ յատուկ այս և յարմարական:
- Ապ՝ ուրեմն և ոչ երկուս կերպս ի վերայ միոյ Քրիս-
- 30 տոսի ի սրբոցն ուսաք ի ձեռն Աստուածաշունչ գրիցելոյն. և ոչ ներգործութեամբ առանձնացեալս երկակաւք կերպիւքն, և ոչ ունակական հաւասարութիւն և կամ եթե շարայարութիւն, զոր իւրաքանչիւր ոք մեր ունել ասի առ մերձաւորն, և ոչ իւրաքանչիւր դէմ յատուկ և
- 35 առանձինն, ոմն բացափայլ սքանչելեաւքն, իսկ ոմն ախտակրութեանն ստորանկեալ. այդ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ անյեղապէս|և ուսաք և հաւատամք:
- 76v.

*) Լուսանցում՝ «յանվախճանոն».
 1) Ա. Յովհ. Ե. 20.   2) Բարուք. Գ. 38.   3) Յովհ. Ա. 14.

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց եւ եպիսկոպոսաց հաստատիչք առ ի մէնց ասացեալսն, իսկ ի բաց սապալիչք զամպարիցս նախասացելոցն հերձուածողաց աղանդս.

Երանելոյ Աբանասեայ եպիսկոպոսապետի Աղիք-5 սանդրեայ.

Արդ եթ՛ այդոյ մարմինն, նորա արդեւք ասիցի կիրքն. իսկ եթե Բան ի մարմինն, քանզի Վանն մարմին եղև՝¹, հարկ է և զմարմնոյն կիրս ասել նորին. իսկ որոյ ասին կիրքն, նորին և ուղղագործութիւնն և շնորհն է: 10

Երանելոյ Գրիգորի եպիսկոպոսի Նիւսայ.

Այս խորհեսցի ասէ ի ձեզ, որ և ի Գրիստոսի Յիսուսի, որ նըկերպի Աստուծոյ գոյր, ոչ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոլն հանգէտ Աստուծոյ, այլ զինքն թափեաց կերպ ծառայի առեալ: Զինչ աղքատագոյն ի վերայ 15 Աստուծոյ ծառային կերպի. զինչ նուաստագոյն ի վերայ թագաւորին բոլորեցուն, եթ՛ ոչ ի հաւասարութիւն աղքատութեան մերոյս բնութեան կամաւորապէս զալ. թագաւորն թագաւորեցելոց և տէր տիրացելոցն զծառայութեանն կերպ յանձն առնու. դատաւորն ամենայնի հարկապարտ հարստացելոցն ե(ղ)անի. արարածոյս Տէրն յայրի իջավանէ. զամենայն պարունակաւղս ոչ գտանէ տեղի յաւթեվանին, այլ ի մտւր անբանից ընկեցիկ լինի. մաքուրն և անարատն զմարդկային բնութեանս յանձն առնու ազտ և ընդ ամենայն աղքատութիւնս մեր անցեալ, 25 մինչև մահու հասանէ փորձութիւ(ն): Տեսանէք զկամաւոր աղքատութեանն չափ. կենդանութիւնն մահու ճաշակէ. դատաւորն ի դատաստան անի. կենդանութեան էակացս տէրն ի համարի դատապարտեցելոց կղանի. ամենայնի գերաշահական զաւրութեանն թագաւորն զգահնացն ոչ փախնու * ձեռս: 77r. 30

Երանելոյ Կիւրիղղի եպիսկոպոսապետի Աղեմսանդրեայ Դ. նոյմանեցն.

Որ ոք զիմաւք երկուք կամ եթե ենթակացութեամբք զյաւետարանականս և առաքելականս շարագրութիւնս 35

*) Լուսանցում՝ «ի բաց մղէ».

1) Յովհ. Ա.՝ 14.

77v. բաշխէ ձայնս կամ ի վերայ Գրիստոսի ի սրբոցն ասացեալս կամ յիւրմէ յաղագս իւր, զոմանս իբր մարդոյ, քանզի յԱստուծոյն Բան յատկապէս իմացելոյ առյարէ, իսկ զաստուածավայելուչսն միայնում յԱստուծոյ Հաւրէ 5 Բանին, նզով եղիցի:

Նորին որ գԹեոդորեայ.

Արդ՝ յորժամ մարդկայնւոյն ի բաց զաստուացուք զնա իրաց և բանից, յայտ է զի զՄէնածին Աստուծոյս Բան և ոչ մի ինչ զանազանեացուք յեղանակ այնոցիկ, զի եթ՝ ինչ 10 հնարաւորացն էր, միայն ոչ զի մերկանաւզաց զնա ի մարմնոյն և անհաւատից Աստուածաշունչ գրիցելոցն, և ի բաց դարձուցաւզաց* ամենայնիւ զներմարդութեանն խորհուրդ, զաշխարհի փրկութիւն, զյոյսն, զհաւատն, զյարութիւնն:

15 Զ. Գլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեով-
նայ.

Եւ Աստուած ահա ըստ այսմ, ըստ որում «Իսկըզբանն էր Բանն. և Բանն էր առ Աստուածն և Աստուած էր Բանն»¹. իսկ մարդ ըստ այսմ, ըստ որում «Բանն մարմին եղև և տաղաւարեաց ի մեզ»². և Աստուած ըստ 20 այսմ՝ ըստ որում «Նովաւ ամենայն եղև. և թանց նորա եղև և ոչ մի, որ եղև»³. իսկ մարդ ըստ այսմ՝ ըստ որում «Եղև ի կնոջէ, եղև ընդ աւրինաւ»⁴. և մարմնոյն ծնելութիւն մարդկայնոյ է զեկուցիչ բնութեան, իսկ ծնունդն Կուսին|աստուածայնոյ է զաւրութեան յանդի- 78r. 25 մանութիւն. և տղայութիւնն համբակին ի խանձարբացն նուաստութենէն ճանաչիւր, իսկ քանիւնութիւն իւրոյ մեծութեանն, հրեշտակացն ձայնիւք ապացուցանի. և նման և առ ժամայնց ծնիցելոց մարդկանս ազգ, որ Հերովդէս ամպարչտաբար սպանանել կամէր, այդ է տէր բոլորեցուն, 30 զոր մոգքն խնդան, աղաւթաբար երկրպագելով:

Նեստորի հերձուածողի հայնոյութիւնք, որոց բաղա-
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Զմերն զգեցաւ բնութիւն, քանզի տաղաւար ընկա-
լաւ Բանն զմարդկութիւնն:

*) Լուսանցում՝ «լուծուղաց».

1) Յովհ. Ս. 1.

2) Յովհ. Ս. 14.

3) Յովհ. Ս. 3.

4) Գաղատ. Գ. 4.

Եւ դարձեալ.

Առաքեալս զՈրդին եղեալ ի կնոջէ, ասէ, եղեալ ընդ աւրինաւք¹. աստանաւր ակնարկէ զերկուս բնութիւնս, և զպատահեալն առ մարդկութիւնն ասէ:

Եւ դարձեալ.

5

Զի ցուցցի այսուհետև ի մոզացն ո՞վ է սա ի նոցանէ երկրպագեալս, և առ ո՞ եած զնոսա Ոգւոյն Սրբոյ շնորհ. քանզի ոչ սոսկ պարզաբար աստուածազգեստ համբակ, այլ առ ոմն մարմին յարակցեալ՝անճառապէս Աստուծոյ.

78v.

Եւ դարձեալ.

10

Քանզի այս երեսեալս համբակս, այս տեսեալս առ ժամայն, այս խանձարոց մարմնականաց կարաւտացեալս, այս ըստ տեսանելի գոյացութեանս այժմածինս, որդի ըստ քարոզելումն յաւիտենական, որդի բոլորեցուն ճարտարապետ:

15

Հակաճառութիւն առ նախասացեալսն ի Ղեւովնայ եւ նախ քան զնա հեռձուածողացն.

Ի նոյն դարձեալ ընթացաւ սկիզբնն իւրոյն հայհոյութեանց, զտաղաւարեացն ի մեզ մեկնելով իրր Աստուծոյն Բանի յառ Մարեմայն մարդ տաղաւարեցելոյ, ոչ իրր Աստուծոյն Բանի մարդոյ ևզելոյ ըստ ճշմարտութեանն. այլ ըստ այլում և այլում աղանդելով զմին Քրիստոս, և զի ուսուցողք զառ ի նմանէ ասացեալսն, ի վերայ եած, իրր խորհի յազազս ծնիցելոյն ի կուսէն զեկուցանելով. քանզի մարմնոյ ծնելութիւն և մարդկային բնութիւն կամ եթե մարդ սոսկ զ'ի նէմայ ծնիցեալն աղանդէ, իսկ զմնալն կոյս, զկոյսն յանդիմանութիւն ասէ և յայտնութիւն զ'ի նմա թաքուցելոյ կարութեանն Աստուծոյ, որպէս իւր թուի, ապացուցանել կամեցեալ, իրր այլ է և այլ. զնուաստութիւննն աորաշխէ խանձարրապատելում համբակին, իսկ զքանիւնութիւնն և զմեծութիւնն տաղաւարացելումն ի ծնիցեալն համբակ կամ բնակեցելումն բացատուեաց. ապ' և երկուք յաւելիւքն քանզի ասէ Երովդէս սպանանել յոգնիւր և զոր մոզքն երկրպագեցին. քանզի յայտնագոյն զերկալն զեկուցանել ոչ կարէր. քանզի ոչ ոք մի կամե-

79r.

1) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 4.

ցեալ ցուցանել, ասէ, սա որ զայս ինչ պարտ էր կրել և նա զոր վայել էր փառաւորիլ և երկրպագիլ. քանզի ի ձեռն սա և զոր և զոր զայս անուն, և զայս անուն մեզ նշանակեաց, ըստ սովորութեան իւրոյն հայրոյութեանն:

5 Այդ ընդդէմ կարգի նմա քաջապէս Աստուածաշունչ գրիցեալն. քանզի ի սկսբանն գոլ զԲանն և Աստուած, մարմին ևղեալ անյեղաբար, քարոզեաց մեզ երանելին Յովաննէս¹, այս է մարդ ըստ ճշմարտութեան մընալով որ էրն, և ի մեզ տաղաւարեալ մարդկան կամ բնակեալ|

79v. 10 Սրբով Հոգւովն, որպէս անա նախասացաք ի սկսմանն գորա հայրոյութեանցն, քանզի արարիչն բոլորեցուն եղև ի կնոջէ մարդ մարմնացեալ և ծնիցեալ ի նէմայ, որպէս միայն գիտէ ինքն զխորհրդոյս այսորիկ զքանչ. ինքն Աստուած ելով բնութեամբ, ինքն մարդ ըստ տնաւրէնու-

15 թեան եղեալ, սակս մերոյ փրկութեան, և եղև ընդ աւրինաւ. ոչ իբր աւրինին ենթանկեալ, աւրինաղիբ ելով իբր Աստուած և մարմնով. քանզի զեկուցանէր վասն իւր Իսայեաւ ասելով. «Ծն խաւսողս առննթեր եմ, իբր ժամ ի վերայ լիբաց, որպէս աւետարանիչ լսաւորութիւն խաղաղու-

20 թեամբ»². քանզի «Ինքն էր Տէրն ի նոսա ի Սինայ ի սրբումն, աւրինաղիբն որդւոցն Իսրայէղի, վերանցեալն ի բարձունս, և գերին ըզգերութիւն, և տուիչն տուրս մարդկան»³, ըստ երանելիոյ Պաւղոսի ձայնին, ասաւղն իբր Աստուած յաւետարանն ճառեցաւ այս և այս յաւրինին. իսկ ես ասեմ ձեզ

80r. 25 հրամանաբար իբր Աստուած աւրինաղիբիով, ոչ իբր ենթանկեալ այսունեակ|աւրինին եզև ընդ աւրինաւն, այդ զազատութիւնն մեզ չնորհիցէ զորդեգրութեանն ի ձեռն ձրի Հոգւոյն Սրբոյ, քանզի «Քրիստոս զմեզ դնեաց յանիծէ աւրինին իւրով արեամբն»⁴, և «Ազատութեամբ զմեզ

30 Քրիստոս ազատեցոյց»⁵. Ապ' ուրեմն Աստուած է ծնիցեալն ի կուսէն. քանզի Եմմանուէղ է, որ մեկնի* ընդ մեզ Աստուած. ծնիցեալն Եմմանուէղ խանձարրապատեցաւ. ոչ արհամարհել սակս խանձարրոցն, ոչ իսկ և այսոցիկ կարաւտեալ, այդ զի ցուցէ ըստ ճշմարտութեանն գործիցեալ

35 զտնաւրէնութիւն, զի մի ըստ երևոյթութեան կարծիցի եղեալ մարդ: Ինքն փառարանեցաւ ի հրեշտակաց իբր

Լուսանցքում՝ «Թար(զ)ման(ի)».

1) Հմմտ. Յովհ. Ա. 1—14. 2) Եսայի ԵՐ. 6—7. 3) Եփես. Գ. 8. Հմմտ. Մաղմ. Գի. 18—19. 4) Գաղատ. Գ. 13. 5) Գաղատ. Գ. 31.

Քրիստոս Տէր և Փրկիչ, և երկրպագեցաւ ի մոզացն իբր Աստուած ճշմարիտ, ըստ Յովաննու ձայնին. ինքն խնդրիւր ի Հերովոյայ և ի հրեիցն հալածիւր և յաղթեաց աշխարհի իբր Աստուած. և քաջալերիլ հրամայէ աշակերտացն ասելով. «Քաջալերեցարձք, ես յաղթեցի աշխարհի»¹: Ո՞վ է ի մարդկանէ յաղթողն զաշխարհ, որպէս ասէ երանելին Յովհաննէս, եթ' ոչ որ հաւատայն| «Եթե Յիսուս է Քրիստոսն, ճշմարիտ Աստուած և կենդանութիւն յաւիտեանական»²: Ապ' ուրեմն ոչ երկու բնութիւնք Քրիստոսն, որպէս թուեցաւ նորում վարդապետիս, այլ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ, ըստ սրբոցն հարանց վարդապետութեան:

5
80v.

Պիսառութիւնք երանելեաց հարանց մերոց եւ եպիսկապոսացն հաստատիչք գառ ի մէջն ասացելոցն, իսկ տապալիչք զամպարիսս նախասացե-15 լոցն հեռձուածողացն սողանդս.

Երանելոյ Աքանասայ եպիսկապոսապետի Աղեփսանդրեայ Դ. բանեն, որ զարիանոսացն.

Որ ոք այսուհետև պատահէ աստուածային գրիցելումն, ի հնոցն զբայսն զննեսցէ. իսկ յաւետարանացն տեսցէ զճէրն եղեալ մարդ. քանզի «Բանն, ասէ, մարմին եղև և տաղաւարեաց ի մեզ»³. արդ մարդ եղև և ոչ ի մարդ եկն. քանզի և զայս հարկաւոր գիտել:

Նորին՝ յաղագս խաչին.

Քանզի էսայիաս մարդարէացաւ յանփորձ ամուս-25 նութեան կնոջէ ծնանիլ զէմմանուէղ⁴. և ինքն ի Մարեմայ կուսէ ծնիցեալ և Աստուած Երևեալ, ընոյր զմարդարէին բան:

Երանելոյ Դրիգորի եպիսկապոսի Նեոկեսարի՝ ի բանեն, որ յաղագս մարմնաւորութեան եւ հաւատոյ. 30

Եւ իբր եթ' ասիցի մարդ կատարեալ|առնուլ զՔրիստոս, որպէս մի ի մարդարէիցն, իւր Տեառն մարդոյ եղելոյ զ' ի կուսէն մարմնաւորութեամբ: 81r.

1) Յովհ. ԺՁ. 33.   2) Ա. Յովհ. Ե. 1. 20.   3) Յովհ. Ա. 14.
4) Հմմտ. Եսայի է. 14.

Սրանցելոյ Բաղի՝ առ զբարեթիչս զմեզ երիս ասել Աստուածս.

Որպէս մարդ ընդ ամանակաւ, որպէս Աստուած նախ քան զամանակս. որպէսն ոչ նմանութեամբ, այլ 5 ճշմարտութեամբ ըստ երկոցուն Աստուած և մարդ: Աստուած էր, մարդ եղի տնաւրէնութեամբ. ոչ նախկին եղևն և յայնժամ էրն, այլ նախկին էրն և յայնժամ եղևն. մի ուրեմն զըստ տնաւրէնութեանն ի բաց բարձցէ զՄէնածնին աստուածութիւն. քանզի այլք հերձուածողացն 10 կոչմունք և մանկքեցւոցն մոլութիւնք:

Սրանցելոյն Յովաննու՝ ի համառաւօսագունիցն որ ըստ Յովաննու աւետարանին.

Քանզի որպէս զքարուեստաւոր ընտիր ապարանս խարխալեալս առեալ զհասարակական յայնժամ զհարդ- 15 կան բնութիւն, այսպէս զնորա զկոճատեալսն ելից մասունս և զտարակացեալսն* և զլուծեալս պնդեաց և զամենևին անկեալս կանգնեաց:

Սրանցելոյ Կիւրիղի եպիսկապոսապետի Աղեֆանգրեայ՝ յայնմանէ եքե մի Քրիստոսն.

81 v. 20 Ազէ, ուր ուրեք մտաց և խորհրդոց իցեն արդեւք զայս կարծաւդն. կամ իբր ոչ երկակս ասեն որդւոցն, ի բաց որոշելով ի միմեանց մարդ և Աստուած, եթե է ըստ նոսա ոմն բնութեամբ և ճշմարտապէս որդի, իսկ ոմն շնորհիւ գորդեգրութիւն ունի և յայս եկն արժանաւոր- 25 րութիւն, իբր ներբնակաւղի ի նմա Բանին:

Նորին զԹեոդորէայ.

Մեք այսուհետև կենարար գոլ ասեմք զսուրբ մարմին ամենեցուն մեր Փրկչին Քրիստոսի. քանզի և է ոչ միոյ վայրապար ըստ մեզ մարդոյ հասարակականի, այլ յաստուակ այնպէս Աստուծոյ, որպէս իւրաքանչիւրոյ պատահեաց յատուկ ասիլ մարմին իւր: 30

Նորին Դ. Նզովման լուծմանէն.

Ապ՝ ուրեմն ի ծայրն միաւորութեանն ամբողջ պա-

Նուտնցում՝ «հեացեալսն».

հեցելոյ՝ որպիսի ներմտութիւն կամ երևութութիւն բա-
ժանման ի ներքս դատիցի. և որ բաժանելն համարձակի՝
քրք ոչ արտաքոյ բերի ուղիղ ճանապարհին, և ի ճշմար-
տութենէ աղանդոյն ամենեկին հեռի բուսանի:

Նորին ի գրոյն օր առ քազուհիսն. 5

Արդ այսուհ(ևտ)և բաժանել զմին վատապարիշտ.
քանզի ոչ ևս զիւրն որդի գտանի տուեալ Հայրն, եթե
ի մարդ բաժանակի: 82r.

Եւթներորդ զլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն
Ղեովնայ. 10

Իսկ յորժամ առ Կարապետին իւրոյ Յովաննու գայ
մկրտութիւն, որպէս զի մի զանխլասցի, թեպէտ և ծած-
կութիւ մարմնոյն աստուածութիւնն թաքնոյր, Հաւրն
ձայն յերկնուստ գոչեցեալ ասէ. «Սն է Որդին Իմ սիրե-
լի, յորում հաճեցայ»¹: 15

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, օրոց բաղա-
ձայնեն նախասացեալն ի Ղեովնայ.

Պաւղոսի Սամոսացոյ հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Երևեալն ոչ էր իմաստութիւն, քանզի և ոչ կարէր
ի ձեում գտանիլ և ոչ ի տեսութեան առն. քանզի մեծա- 20
գոյն տեսանելիացն է:

Նեստրի հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Սակա զգեցաւ զին զգեցեալն պաշտեմ. սակս թաքու-
ցելոյն երկրպագեմ զերևելին:

Նորին. 25

Անխառնելի այսուհետև զընութեանցն պահեմք շա-
րայարութիւն. խոստովանեմք զի մարդն Աստուած:

Թեոդորեայ հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Եւ զի համբակ և խանձարուրք և մահճաց կարաւ-
տութիւն և բազում նուաստութիւն մարդկութեան առան- 30
ձինն. իսկ մոզացն ընթացք և աստեղն առաջնորդութիւն

1) Մատթ. Գ. 17., Մարկ. Ա. 11., Լուկ. Գ. 22.

82v. և մատակարարութիւն քարոզէ զթաքուցելոյն աստուածութիւնս:

Հակահառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

5 Յարմարապէս և ի վերայ այսոցիկ նորոց վարդապետաց ասասցի ի Փրկչէն առ Սաղուկեցիսն ասացեալ. «Մորրիք, ոչ գիտակք զգրիցեալսն և ոչ զկարութիւն Աստուծոյ»¹: Գանձի տակաւին յորովայնի և յիսաբեթի ելով նախընթացն * Յովաննէս՝ խայտաց ցնծութեամբ, ծանուցեալ

10 յորովայնի կուսին մարմնացեալ զիւրն Տէր՝: Ապա ծնւցեալ, նախընթաց Բարձրելոյ, այս է Քրիստոսի, կոչի առ ի Զաքարիայ իւրմէ Հաւր(է?)ն ի մարգարեութեան բանի³, Դարձեալ նախ քան զգալ Յորդանան զՏէրն, յառաջագոյն ասէր յաղագս նորա ժողովրդեանն. իսկ եկելոյ

15 Տեառնն առ Յովաննէս Յորդանան, զգնալով ոտիւք իւրովք, արդելոյր զնա Յովաննէս՝ ծանուցեալ զիւրն Տէր և զԱստուած, նախ քան զյերկնից Հաւր ձայնին: Ի՛բբ արդեւք զրպարտէ զճմարտութիւնն նոր վարդապետս ստելով. քանզի ոչ զանխլանայր ** եթ՝ ինքն է Աստուծոյն

83r. 20 Մէնածին Որդի. ծածկոյթ ասէ դարձեալ ի վերայ Քրիստոսի զմարմինն եղեալ առանձինն և ըստ մասին կամ եթե զմարդն. իսկ թաքուցեալ ի ներքոյ ծածկութիւն, ասէ, զԱստուածն Բան, և ոչ կամեցեալ երևել աշխարհի իբբ զի, ըստ նմա, եթ՝ ոչ ձայնեաց յերկնուստ Հայրն, ոչ ևս

25 ինքն զինքն երևցոյց աշխարհի. և ո՞ հարկեցուցիչն զնա ի վերայ երկրի երևել և մարդկան վերադարձել, ըստ մարգարեին ձայնին. և զի այսպիսիս յաղագս իւր մարգարէիւքն յառաջասէր աշխարհի երբեմն ասելով ի ձեռն Սողոմոնի. «Եւ այժմ Տէր Աստուած Իսրայելի, հաւատակցի բայ քո Դաւթի Հաւր իմում, եթե ճմարտապէս բնակեցցէ Աստուած ընդ մարդկան ի վերայ երկրի»⁴. և դարձեալ Սաղմոսերգաւն ասէ. «Աստուած յայտնապէս եկեսցէ, Աստուածն մեր և ոչ լուեսցէ»⁵. և դարձեալ մարգարէիւքն. «Եւ յանկարծազէպ եկեսցէ ի

35 բազին իւր Տէրն, զոր դուք խնդրէք. և հրեշտակ կտակին, զոր դուքն կամիր»⁶. և դարձեալ. «Խնդան յոյժ, դուստր

*) Լուսնեցում՝ «կարապետ».
 **) Անդ՝ «թաքնոյր».
 1) Մատթ. ԻԲ. 29., Մարկ. ԹԲ. 24.
 2) Հմմտ. Դուկ. Ա. 41. 44.
 3) Հմմտ. Դուկ. Ա. 76.
 4) Գ. Բազ. Ը. 26—27.
 5) Մաղթ. ԻԲ. 3.
 6) Մաղաքիտ Գ. 1.

Սիրովնի, ահա թագաւոր քո գայ քեզ, արդար և կեցուցիչ,
ինքն հեզ և վերելակեալ ի վերայ իշոյ և յովանակի նորոյ»¹.
և դարձեալ. «Ի մերձենալ ամաց ծանիցիս, յառնութեք գոլ
զժամանակն ցուցցիս, ի խոռվին զանձին լարկութեամբ
ողորմութեան յիշեսցես. Աստուած ի Թեմանայ եկեսցէ»². 5
և դարձեալ էսայեաւ. «Ահա Աստուած մեր, ահա Տէր գայ
հարստութեամբ և բազուկն տերութեամբ»³: Եւ իբր զոչն
տեսանելի ըստ քեզ, այդ թաքուցեալ՝ յայտնել կարէր
Հայրն ձայնիւն. «Եթե սա է Որդի իմ»⁴. քանզի ոչ ոք ի
վերայ ոչ երևցելոյ ասէ սա. այդ եթ՝ արդեւ ըստ 10
ցուրտ քում առասպելականութեան վայել էր ասել յա-
ղագս թաքուցելոյն՝ նա է որդին իմ սիրելի՝ թաքու-
ցեալն, ոչ սա, տեսեալս: Ով քանիւն ամպարչտութեան
մեծութիւն ի վեր և ի վայր, երկուս Քրիստոս խոստովա-
նել. երբեմն տուն զմարմինն և բնակեալ զԱստուածն Բան 15
ասելով, իսկ երբեմն ասելով ներկուս բնութիւնս առանձ-
նացեալս, այդ երբեմն երկուք տեսակաւք և ղիմաւք, և ևս
դարձեալ ծածկութիւ և թաքստեամբ Աստուծոյն Բանի:

83v.

Իսկ մեք հետեացեալք Աստուածաշունչ գրիցելումն
և վարդապետութեանց սրբոցն մերոց հարանց|և վարդապե- 20
տաց սրբոյ եկեղեցւոյ, հաւատամք եթ՝ եղև շաւչափելի և
տեսանելի անշաւչափն և անտեսանելին Աստուծոյն Բան
կամաւորաբար սակս մերոյն փրկութեան. զայս զեղեալս
տեսանելի և ի վերայ երկրի երեսեալ և զգնացեալ եցոյց
Հայրն ի Յորդանան և ի լերինն առ աշակերտաւքն ասե- 25
լով. «Սա է Որդին իմ սիրելի, յորում հաճեցայ»⁵: Եւ
վկայեն յաղագս ինքեան Տեառն մերոյ և Աստուծոյ և նախ
քան զմեզ եղեալք(?) սուրբ հարքն և ուղիղ հաւատոյն
պահպանք և վարդապետք, մի բնութիւն խոստովանելով
Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ զՔրիստոս և մի իւր դէմ, 30
և նմա առքաշխեն զաստուածավայելուչս, ըստ որում Աս-
տուած, և զմարդկայինս սակս մարմնոյն տնաւրէնութեան:

84r.

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց ճարանց
եւ եպիսկապոսաց ճաստախիչ գառ ի մէնց ասա-
ցեալսն, իսկ ճապալիչ գամպարիեսս նախասե- 35
ցելոց ներձուածողացն աղանդս.

1) Զաքարիա Թ. 9. 2) Ամբակում Գ. 2—3. 3) Եսայի
Թ. 10. 4) Մատթ. Գ. 17., Մարկ. Ա. 11., Լուկ. Գ. 22. 5) Մատթ.
Գ. 17. և այլուր.

Ծրանելոյ Գրեգորի եպիսկոպոսի Նեոկեսարի՝ օր
բոս մասին յաղագս հաւատոյ.

84v. Եւ է Աստուած ճշմարիտ, անմարմին ի մարմնի երե-
ւեալ, կատարեալ ճշմարտութեամբ և աստուածային կա-
տարելութեամբ. ո՛չ երկուս զէմս և ո՛չ երկուս բնութիւնս,
քանզի և ո՛չ քոս երկրպագել ասեմք՝ զԱստուած և զՈր-
դին Աստուծոյ և զմարդ և զՀոգին Սուրբ*. սակս որոյ և
նզովեմք զայսպէս ամպարչտեալան, որք մարդ յաստուա-
ծային փառաբանութեանն զնենս: Իսկ մեք ասեմք մարդ
10 եղևալ Աստուծոյն Բան առ փրկութիւն մեր, զի զնմանու-
թիւն երկնայնուոցն առցուք և աստուածագործիացուք, առ
նմանութիւն ըստ բնութեանն ճշմարտի Որդւոյն Աստու-
ծոյ, իսկ ըստ մարմնոյ որդւոց մարդոյ՝ Տեսան մերոյ Յի-
սուսի Քրիստոսի:

15 Ծրանելոյ Կիւրիղղի եպիսկոպոսապետի Աղեփանդ-
րեայ նզովումն Ե. Երբորգ.

Որ ոք իշխէ ասել աստուածազգեստ մարդ զՔրիս-
տոս և ո՛չ յաւէտ Աստուած գոլ ըստ ճշմարտութեան, իբր
որդի մի և բնութեամբ, ըստ որում եղև մարմին Բանն
20 և հաւասարեաց նմանապէս մեզ արեան և մարմնոյ, նզով
եղիցի:

Եւ յե սակաւուց.

Այդ ո՛չ իբր ի մեզ բնակէ Աստուած, այսպէս և ի
Քրիստոսի. քանզի Աստուած էր բնութեամբ, երևեալ ըստ
85r. 25 մեզ, մի|և միայն Որդի և յորժամ եղև մարմին:

Նորին ի պարապմանցն.

Եթ՝ աստուածազգեստ էր մարդ Քրիստոսն, բազին
ուրեմն և ինքն եղև Աստուծոյ. իբր արդեւք ի մեզ է
Քրիստոսն. արդեւք իբր բազին ի բազինս, եթե յաւետ իբր
30 Աստուած ի բազինս ի ձեռն Հոգւոյն. իսկ իբր է կենա-
գործակ իւր մարմինն և միայնիոյ, քանզի պարտ էր գոլ
այսպիսիս, և զայդոցն յորս բնակեաց ըլլորեցունն Ա-
ստուած:

Նորին ի լուծմանէ Դ. նզովման.

85 Գանզի միում դիմի զ՝ ի յաւետարանն վերագրել է

*) Ձեռագրում՝ «սուրբ».

ի ձայնն ենթակացութեան միում Բանին մարմնացելոյ.
քանզի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս ըստ գրիցեալսն:

Նորին ի մեկնութեան Հմայմանն.

Բայց զայն տես, մարդոյ մարտուցելոյ առ նա տեսա-
նել ասէ զԱստուած դէմ առ դէմ և տեսակ զնա անուանէ 5
Աստուծոյ. քանզի մնաց Աստուծոյն Բան և մարդ եղեալ
ի կերպի Հաւրն:

Նորին օր զԹեւոզորեայ.

Ընծայս առքերիլ ասէ ի մոզացն ի ճահքն և իմանալ-
ւոյ և տեսանելոյ բաժանելով յերկուս. և դարձեալ յետ 10
միաւորութեանն զմին զՏէր Յիսուս Քրիստոս|Բանզի իմա- 85v.
նալին եղև տեսանելի, ոչ փոխարկութեամբ բնութեան,
այդ միաւորութեամբ առ երևելին մարմին. վասն զի և
ինքնատեսս և սպասաւորս եղանել Բանին զսուր(ք)ս առա-
քեալսն, զիրն ասէ քահանայական¹. և այս իբր ոչ ամե- 15
նայն ուսեք հաւաստի, որպէս է անմարմին և անշաւչափելի
յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, այդ գտանեմ զսուրբան ասելով
աշակերտան. Վոր էրն ի սկսբանէ, զոր լուաքն, յոր հայե-
ցաքն աշաւք մերովք, զոր տեսաքն և ձեռք մեր շաւչափե-
ցին յաղագս Բանին կենդանութեան²: 20

Ը. երրորդ գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն
Ղեովնայ.

Բանզի քաղցնուլն և ծարաւել և վաստակելն և ննջել
խոստովանաբար է մարդոյ. այդ ե. * հացիւքն հինգ հա-
զարս մարդկան յագեցուցանել և շնորհել Սամարուհեայն 25
կենդանի ջուր, ուստի դուղելով նեմայ գոյր ոչ ևս ծա-
րաւել, և ի վերայ մկանանց ծովու ձեմեալ՝ սոխին ոչ
գնացելոց, իսկ զկոհակացն այտմունս վերասաստելով մրկին
կաղաղանալ, աներկբայապէս է Աստուծոյ|

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղա- 30 86r.
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Նեստորի հերձուածողի հայհոյութիւնք.

Եւ զի զայս հաւաստագոյնս և ամենեցուն դիրքնկալս
ասացից՝ զԱրիոսի Եւնոմեայ և զամենեցուն պարուցն

Լուսանցբում՝ «հինգ».

1) Հմմտ. Ղուկ. Ա. 2.

2) Ա. Յովհ. Ա. 1.

այսպիսեանցս տոմ(?) փականաց փոյթ Աստուածածին ներածել, իբր խառնութեան եղևոյ և երկուց բնութեանց ոչ բաժանելոց, մի ինչ ի նուաստիցն առ մարդկութիւնն առնուլ և հնար այնուհետև նոցա զաստուածութենէն ու-

5 նել, որպէս ամենեցուն ասացելոցն ի միոջէ, ոչ ըստ շարայրութեանն արժանաւորութեան, այլ ըստ ընութեան. քանզի մի Գրիստոս, մի Տէր. այդ ի վերայ Գրիստոսի, ի վերայ Մէնածնին ասեմ Որդւոյ և Գրիստոսն և Որդին երբեմն ի վերայ աստուածութեանն, իսկ երբեմն ի վերայ

10 մարդկութեանն:

Թեոդորէայ հերձուածողի զճզովիցն հայհոյութիւնք.

Ո՞ւմ զքաղցնուն և զծարաւելն առյարեսցուք. ո՞ւմ զվաստակն և զքունն. ո՞ւմ զանգիտութիւնն և զերկիւղն. ո՞հ հրեշտեկականի կարաւտացեալ մարտակցութեան, եթ՛

15 Աստուծոյն Բանի այսք: Ի՞րր անգիտացաւ իմաստութիւնն. իբր արդեւք կոչեսցի իմաստութիւն, զանգիտութեանն ունելով խտ. և իբր արդեւք ճշմարտացէ ասելով՝ ունել զամենայն զՀաւրն¹, զՀաւրն ոչ ունելով զգիտութիւն. քանզի միայն Հայր, ասէ, գիտէ գաւրն զայն². Իբր արդեւք պատկեր

20 անայդափոխ իցէ ծնաւդին, ոչ զամենայն ունելով զծնչին:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովճայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

Չանազանութեամբ ի Տեառնէ գործելոցն՝ աստուածավայելչիցն և մարդկայնիոց, ի բաց բաժանել դարձեալ

25 կամին զմին զՏէրն մեր Յիսուս Գրիստոս, Աստուածում Բանին առբայելով զաստուածավայելուչսն, իսկ ի Մարեմայն մարդոյ զմարդկայինսն. այդ ոչ ոք ի մէնջ ուղիղ խորհել սովորեցելոցս, ներեսցէ աւտար վարդապետացն, զի երանելի աւետարանիչքն հոմաձայնակի զմեզ

30 ուսուցին և վկայեն յազագս մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի սրբոյ և Աստուածածին Մարեմայ: Զի ծնաւ ըստ մարմնոյ ի Կուսէն Աստուածն Բան, զի խանձարրապատեցաւ և կաթնարուծեցաւ ի սրբոյ Կուսէն, կաթնարուծեալն

87բ. երկրպագեցաւ ի մոգացն, և ի հրեշտակացն՝ փառաբանեցաւ

35 առ չովուաւքն իբր Աստուած. երկրպագեալն և փառաբանեալն յճգիպտոս բացատարեալ լինի վասն երկիւղին Հերովդայ, մեզ աւրինակ նամենեալն եղեալ: Ինչքն ի Հաւրէ վկայեցաւ ի Յորդանան, իբր հարազատ գոլ ծնունդ իւրոյն

¹) Հմմտ. Յովհ. ԺՁ. 15. և այլուք. ²) Մատթ. ԻԳ. 36., և այլուք.

ծնաւղին. յետ սրբելոյն զջուրս առ մաքրութիւն մկրտե-
 լոցն ի Հաւրէ վկայեալն փորձիւր ի բանսարկուէն և յետ
 քառասուն աւուրց քաղցեաւ. քաղցեալն յանապատի
 սպասաւորիւր ի հրեշտակաց՝ իբր Տէր նոցա գոլով. սպա-
 սաւորեալն ի հրեշտակաց վաստակեաց յուղեորութենէն 5
 և ասէ Սամարուհուոյն՝ նստեալ ի վերայ աղբերն. «Տուր
 ինձ ըմպել»¹. և իւրով լեզուովն զծածուկս Սամարուհուոյ
 կնոջն յայտնեաց և շնորհեաց նեմայ զկենդանին ջուր,
 սակս որոյ և Մեսսիաս ի նեմայն խոստովանեցաւ. որ
 թարգմանի աւծեալ. Իսկ եթ՝ ըստ մասին զայս բացատրես 10
 Աստուածու՛մ Բանին, Էր աղագաւ մարդկայնոյ լեզուոյ կա-
 րաւտանայր. քաղցեալն յանապատի և ի հրեշտակացն սպա-
 սաւորեալ՝ Ինքն կերակրեաց զամբոխսն յանապատին և
 երբեմն ասէ Փիղիպպոսի՝ փորձելով զնա. «Ուստի՞ զնես-
 ցուք հացս, զի կերիցեն այսքանքս, ինքն գիտելով զինչ 15
 հանդերձեալ էր առնել»². Իսկ երբեմն դարձեալ հարցանէր
 «Քանիս հացս ունիք»³, ոչ անգիտանալով, այլ վկայական
 կամեցեալ առնել զ՝ ի նոցանէն ասացեալն և ցուցանել
 զքանչիին գերազանցութիւնս Քանզի տնտեսէր բազում
 անգամ զանգիտութեանն ձև, գիտելով հաւաստապէս 20
 զհանդերձելոցն կատարումն. Որ կերակրեաց ի հինգ հացիցն
 հինգ հազարս, սա ննջէր ի վերայ մնարնոցի. և ի վերայ
 մնարնոցի ննջեցեալն, ինքն վերասաստեաց հոգմոցն իբր
 Աստուած և եսաց ծովուն. «Լռեաց, կարկեցիր». և հրա-
 մանաւ ասաւղին եղև խաղաղութիւն մեծ»⁴. Ինքն ճեմե- 25
 ցաւ ի վերայ ծովուն իբր ի վերայ յատակի, զի Աստուած
 էր մարմնացեալ, եղաւդ նմա սահմանս և փականս, քանզի
 նովաւ արարաւ ամենայն, որ յերկնի և որ յերկրի, որպէս
 ասէ Պաւղոս⁵. յասելն զամենայն, ոչինչ եթող՝ նմա
 անհնազանդ, քանզի ծառայականքն նմա գոլ ամենայնքն 30
 Ապ՝ ուրեմն, եթ՝ Աստուած է Քրիստոս մարմնացեալ ան-
 յեղարար և մարդ եղեալ ըստ ճշմարտութեան ի սրբոյն
 Կուսէ ծնիցեալն, անյերկուաբար Աստուածածին է սուրբն
 Կոյս՝ իբր զԱստուածն ծնեալ զեմամնուէզն. Եւ մարմնա-
 ցելու՛մ Աստուածու՛մ Բանին սակս մերոյ փրկութեան առ- 35
 բաշխեմք մեք զԱստուածավայելուչս և զմարդկայինս, ըստ

87v.

88r.

¹) Յովհ. Գ. 7.   ²) Յովհ. 2. 5. հմմտ. Մատթ. ԺԾ. 33.,
 Մարկ. Ը. 4.   ³) Մարկ. Ը. 5. հմմտ. Մատթ. ԺԾ. 34.   ⁴) Մարկ.
 Գ. 39. հմմտ. Մատթ. Ը. 26., Լուկ. Ը. 24.   ⁵) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ը.
 Ը. 6. (?)

սրբոցն առաքելոց և ուղղափառացն եպիսկապոսաց վարդապետութեանն:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց եւ եպիսկապոսաց հաստատեալք զառ ի մէնջ ասացեալսն, իսկ ի բաց սապալիչք զամպարիճսս նախասեցելոց հերձուածողացն աղանդս:

Երանելոյ Թեոդոսայ եպիսկապոսի Աճկիւրայ:

Իբր զմի և զնոյն աստուածաբար փառաւորեալ և կրելով զմարդկայինան. և զայս մեզ խոստովանակից եղիցին ամենեքեան, որք միաւորութիւն խոստովանեն և աստուածութեանն և մարդկութեան: Քանզի միացեալն ոչ ևս երկու, այլ մի անուանի. իսկ եթե մի որ դարձեալ ներսամտութիւն. և եթ՝ իւրաքանչիւր առանձինն դիտես, ուրեմն լուծցես զմիաւորութիւնն. քանզի անկարելի միանալսն և պահել զմիաւորութիւնն և զիւրաքանչիւր առանձինն դիտել. այլ միաւորեալն անլուծակի մի եզև և ոչ ևս լինի երկու. այլ կարծեալք միայն որոշեմ, ասէ. ապ՝ ուրեմն նովին իմացութեամբ և զմիաւորութիւնք լուծեր. քանզի որով զատուցես ի միւսմէն զմիւսն, (ն)ովմբ և զմիաւորութիւնն հատեր. զի ևս վերլուծանես զտնարէնութիւն փրկական, երկուս իմանալով և զմիաւորութիւնն անգոմնելով:

Եւ յեօ սյողոց:

Եթե միաւորեցուցանես բանիւ, մի հատցես իմացութեամբ. իսկ եթե հատանես իմացութեամբքն, զմիաւորութիւնն ուրացար: Մի այսուհետև ի բնութիւնս որոշեալս ստորածեսցես զմտածութիւնն Աստուծոյ ի ծայրն հրաշագործեալ զմիաւորութիւնն, հաւատսն սքանչիւն և մի քննելք մտածութեամբ զիղեալն, մի քակեսցես զզքանչն, զտանել զբանն հակառակելով. քանզի ոչ մնայ հրաշափառ բանն, եթե ճանաչի:

Երանելոյ Կիրիղղի եպիսկապոսապետի Աղեբսանդրեայ՝ ի գանձեցն եթե զի ճնարեցութեան սակս անգիտանալ ձեւանայ:|

89r. 35 Ասէ ուրեմն առ իւրն աշակերտս Փրկիչն՝ «Ղազա-

րոս բարեկամ մեր ննջեաց»¹. և այն ոչ ուրուք պատմեալ նմա յաղագս նորա, այդ իբր Աստուած զամենայն ճանաչելով: Ապա երկար վարեալ ճանապարհ հանդերձ աշակերտաւքն, գայ առ յիշեցելոյն քորս և հարցանէ. «Ո՞ւր եղիք զնա»². որ գիտէն եթև ննջեաց, իբր ոչ գիտէ զտեղին, ուր կայր մարմինն. այդ գիտէ, քանզի անհաւան զայն գիտել, իսկ զայս անգիտանալ: Որպէս ուրեմն տնաււրէնութեան ուրուք սակա զոչն գիտել ուր կայր Ղազարոս ասէր, այսպէս և յաղագս աւուրն և ժամու. թեպէտ ասէ ոչ գիտել, պիտանացու իմն և բարի տնաւրինելով զայս 10 առնէ, քանզի գիտէ:

Եւ դարձեալ.

«Զ՞ո՞ գիս ասեն մարդիկ զոլ զՈրդիս Մարդոյ»³. տընտեսէ իմն բազում անգամ զանդիտութեանն ձև. քանզի գիտէր զինչ հանդերձեալ եին ասել աշակերտքն. առածէ 15 զհարցումնն, զի ընդունելով զնոցա պատասխանին, հաստատեցէ զհաւատն:

Եւ յեօ սակաւուց.

Եթև ճշմարտէ ասելով Պաւղոս՝ «Եթ՛ամենայն մերկ 89v. և պարանոցեալ առաջի նորա է»⁴, յաղագս Որդւոյ, յայտ է, 20 զի ասէ. իսկ մի յամենեցուն և ժամն այն. իբր անգիտանայ զայս ունաւղն յաչս զամենայն պարանոցեալ:

Նորին մասն արժանազնորդութեան ճառեցելոյ եկեղեցւոջ իւղուն թիբս հարսութեան ծովու եւ Եւրժութիւն կոխակաց ճորս դու ցածուցանես»⁵. Եւ զատաւղացն 25 երկուս Քրիստոսս կամ երկուս որդիս.

Աստուածավայելուչ իշխանութեանն ասպացութիւն յայտնի՝ կարելն անդնդոյ իշիւել. բայց տես զարբոցն զուարթութիւն, անպահարանաբար մեղուցելոցն յիւրայիղէ. ասէ առ նոսա բոլորեցունն Աստուած ի ձևն միոյ սրբոցն 30 մարգարեից. «Մի գուցէ յինէն ոչ երկնչիցիք, ասէ Տէր. կամ յերեսաց իմոց ոչ պատկառիցէք, կարգչէս զաւագ սահման ծովու. հրաման յաւիտենական և ոչ գերազանցեացէ զնա»⁶.

1) Յովհ. ԺԱ. 11.   2) Յովհ. ԺԱ. 34.   3) Մատթ. ԺԶ. 13. հմմտ. Մարկ. Ը. 27., Դուկ. Թ. 18.   4) Եբբ. Դ. 13.
5) Մարմ. 2Ը. 10.   6) Եբբմ. Ե. 22.

- և դարձեալ յազազս նորա. «Եղի իսկ նմա սահման, պարադրեալ փականս և դրունս, և ասացի նմա. մինչ յայս վայր և կեսցես, և ոչ գերադանցեսցես ի քեզ. դմին մանրեսցին քո կոխակք»¹. զի այսուհետև զինքն զնա գոլհա-
- 5 ւատասցուք զներմարդացեալն Աստուծոյն Բան, որ զայս եասաց սրբովքն աստուածավայելչագոյն իւր փառաբանութիւն հանու ասելովն. «Դու տիրես հարստութեան ծովու, և չարժութիւն կոխակաց նորա դու ցածուցանես». Գիտելի է, զի և ինքն Փրկիչն ատվկայեաց յայնմիկ իւ-
- 10 րովքն փառաւք, յորժամ ձմեռնացելոյ նաւին սրբոց աշակերտացն, յարուցեալ մակաստեաց մրրկին և ծովուն ասելով. «Լուսն կարկեցիր. և արագապէս եղև խաղաղութիւն մեծ յոյժ»². յորժամ զայսպիսւոյ պայծառի Աստուածանշանի զաւրութիւնն սխրեցեալք* աշակերտքն երկըր-
- 15 պագեկին ասելով. «Ճշմարտապէս Աստուծոյ Որդի ես»³: Միտ դիր Բանին զաւրութեան. երդնոյին աշխարհի խորհրդակիրքն, առ որս ասացաւն՝ «Գնացեալք աշակերտեցէք զամենայն ազգս, մկրտելով զնոսա յանուն Հաւր և Որդւոյ և Սրբոյ Հոգւոյ»⁴. քաջալերեալքն այսուհետև ի Քրիս-
- 20 տոսէ զհաւատոյն բան, և զայս տեսանելով ի տեսակի ըստ մեզ՝ այս է մարդ, երդնոյին յայտնապէս. «Եթե ճշմարտապէս Աստուծոյ Որդի ես» . այս է՝ ոչ անհարազատ, ոչ ստանուն, այդ ինքն մին և միայն և ըստ ճշմարտութեան Որդի: Զինչ առ այս ասեն ընդունաւորքն զբանսարկուին
- 25 ողի, կամեցաւորքն աստուածամարտել անխորհրդաբար, բաժանիչքն յերկուս զմին Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս. և զմին զոլ ասելով զյԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, իսկ մի ևս դարձեալ յատկապէս ի սերմանէն Դաւթի. լսելով զսրբոցն խորհրդակրացն Պաւղոսի ասաւղի յայտնապէս. «Մի Աս-
- 30 տուած և մի միջնորդ Աստուծոյ և մարդկան՝ մարդ Յիսուս Քրիստոս, առ իչն զինքն հակափրկանակ ի վերայ ամենեցուն»⁵. և դարձեալ. «Ե(ւ)թեպէտ իցեն ասացեալք աստուածք բազումք և տեաքք բազումք, այդ մեզ մի Աստուած Հայր, յորմէ ամենայնքն և մեք ի նմանէ. և մի
- 35 Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնքն և մեք նովաւ»⁶:

*) Լուսանցբուժ՝ «հիացեալք» .

¹) Յովք ԼԸ. 10—11. հմտ. Սաղմ. մԳ. 8—9.

²) Մարկ. Գ. 39. Մատթ. Ը. 26. Դուկ. Ը. 24.

³) Մատթ. ԺԳ. 33.

⁴) Մատթ. ԻԸ. 19.

⁵) Ա. Տիմոթ. Բ. 5—6.

⁶) Ա. Գորնթ. Ը. 5—6.

Իսկ եթ՛ որ ընդդէմ ասէ ուղղապէս ասացելոցն, լուիցէ ասաւղի միում ի սրբոցն խորհրդակրացն. «Ամենայն որ ոչ խոստովանէ, եթե Յիսուս է Որդին Աստուծոյ, սա է մուլարն և դերաքրիստոսն»¹. և ոչ վայրապար ասաց և Յիսուս է Որդին Աստուծոյ, այլ ստուգութեամբ Որդին Աստուծոյ. զի զմին և բնութեամբ իմանայցեալք Որդի, այս է զՄէնածին Աստուծոյ Բանն, նովիմբ Աստուած և մարդ. քանզի ոչ ի բաց եկաց ի գոլն Աստուած, թեպէտ և եղև մարդ. այլ և ոչ՝ եղեալ մարդ, արտաքոյ եղև գոլոյն զճշմարտութեամբ Որդի:

91ր.

10

Նորին՝ ի պարապմանցն.

Իսկ եթ՛ ըստ մասին դնել փութամբ զԱստուած և մարդ բաժանելով զբնութիւնսն յիրերաց, ապա ըստ միայնում վերբերութեան զԱստուծոյն Բան ընտաննեալ ասեալք ըստ պատահման մարմնոյ. զՄովսէսի թերևս ուրեմն և Ահարոնի զգեացի չափ ի Սրբոյ Կուսէն ծնիցեալն նամանուէզ:

Նորին՝ յայնմանե թե մի Քրիստոս.

Քանզի որպէս ոչ ևս վաստակեաց ինքն ելով ամենայն զաւրութիւնն, ոչ ևս ասէր քաղցենալ՝ կերակուր և 20 կենդանութիւն ամենայնցն գոլով. մի գուցէ ոչ ընտաննցուցեալ * և վաստակել բ(?նաւորեալ. այսպէս ոչ ևս յանաւրէնս համարեցաւ երրեք. քանզի լինել այսպէս ասեալք մեղս զնա ոչ ևս եղև անէծ խաչի համբերեալ վասն մեր, եթ՛ ոչ եղև մարմին, այս է՝ մարմնացաւ և ներմարդացաւ. 25 զըստ մեղն, վասնմբ յանձն եառ ծնելութիւն, մարդ վայելչարար, զ՛ ի ձեռն ասեմ սրբոյն Կուսին:

91v.

Թ. Երբորդ գլուխ ճայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնի.

Քանզի որպէս զի զյոյովան թողից, ոչ նորին է բնութեան լալն. ի գորոյոյ գթոյ զվախճանեալ սիրելին և զնոյն վերակեցել հանդերձեալ սփռեցելոյ հողոյն, քառաւրեին ահա թաղման, արտաքս յառնել առ հրաման ձայնին. կամ

¹) Լուսանցում՝ «մարմին քաղցենալ».

1) Ա. Յովհ. Բ. 22.

զփայտէ յառիլ* . և ի տուընջնէ ի գիշեր փոխիլ զտառս
ամենայն, սասանակցել կամ սեեռանայ բեւեռաւքն . և
ղզրաստին դրունս բանալ հաւատով աւազակին . այսպէս
ոչ նորին է բնութեան ասելն՝ «Ես և Հայր մի եմք»¹ . և
5 ասելն՝ «Հայրն իմ մեծագոյն իմ է»² :

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղա-
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ .

Նեստրի հերձուածողի ի վեցերորդ տեսեակն հայ-
հոյութիւնք .

10 Սերմն Աբրահամու, երէկն և այսաւր ըստ Պաւղոսի
ձայնին³ . ոչ ասաւզն՝ «Նախ քան զԱբրահամ եղանիլ Ես
ևմ»⁴ , նման եղբարց ըստ ամենայնի անձին մարդկայնւոյ
92բ. և մարմնոյ առաւզն զմարդկութիւն . ոչ ասաւզն՝ «Տեսողն
զիս ետես զՀայրն իմ»⁵ առաքեցաւ մեզն հոմագոյական
15 և աւծաւ, քարոզելով գերեաց թողութիւն և կուրաց վե-
րատեսութիւն . ոգի Տեառն առ իս ասել, որոյ սակս կաւծ
զիս⁶ . իսկ աւծանի մարդկութիւնն, ոչ աստուածութիւնն,
յէ հերձուածող :

Նորին .

20 Քանդի առաքելոյ լսելով անուն, զԱստուածն Բան
իմանան առաքեալ . քահանայապետի վերձանելով կոչու-
թիւն, աստուածութիւն զքահանայապետն երևութանան
զարմանալի վնասամտութեան :

Նորին .

25 Ապ՝ ուրեմն ախտակրեալն քահանայապետ ողորմող,
ախտակիր բազինն ոչ կենազործակն կրաւղին Աստուած :

Թեոզորեայ հերձուածողի ի հակահառութեան Ժ. եր-
բորդ նգովմանն հայհոյութիւնք .

Ապացուցանելով զառեցելոյ բնութեանն աղքատու-
30 թիւն ասէ . «Որ յաւուրս մարմնոյ իւրոյ պաղատանս և

* Լուսանցրում մի անվերձանելի բառ, որի տառերն են չիս .
.. անվնդել :

1) Յովհ. Ժ. 30.   2) Յովհ. ԺԳ. 28.   3) Եբբ. ԺԳ. 8.
4) Յովհ. Ը. 58.   5) Յովհ. ԺԳ. 9.   6) Ղուկ. Գ. 18. 19.
հմմտ. Եռայի ԳՍ. 1.

խնդրուածս առ կարողն կեցուցանել զնա ի մահուանէ, աղաղակաւ մեծաւ և արտասուաւք մատուցեալ և ընկալեալ ի խոնարհութենէ. թեպէտ ելով Որդի, ուսաւ յորոց կրեացն զլսաւորութիւն* և կատարեալ |եղև(?) ամենեցուն(?) . . . . ** նորա պատճառ փրկութեան յաւիտենական առասացաւ(?) 5 յԱստուծոյ քահանայապետ ըստ կարգին Մեղքիսեղեկի»¹ Ո՞վ այսուհետև երկովքն(?) առաքինութեան կատարեցեալ(?) և ոչ բնութեամբ կատարեալ գոլով. ո՞վ փորձութեամբ ուսաւ զլսաւորութիւնն, և զայնսն գիտակ նախ քան զփորձութիւն. ո՞վ խոնարհութեան կենցաղակցեալն և արտա- 10 սուաց, և զպաղատանն ընծայարեբրելով, և ապրեցուցանել զինքն ոչ կարողն, այլ զկարողն ապրեցուցանել մաղթաւղ և մահուան զվճարումն հայցելով: Ո՞չ Աստուածն Բան, անմահն, անխտակիրն, անմարմինն, որոյ յիշելութիւն ըստ մարգարէին ուրախութիւն և արտասուաց հերքումն. 15 «Քանզի Ինքն եղբժ զամեն արտասուր յամենայն դիմէ»². և դարձեալ մարգարէն. «Յիշեցի, ասէ, զԱստուած և ուրախացայ»³. պսակիչն զխոնարհութեան կենակցաւդսս, ամենայնի գիտակն նախ ծննդեան իւրեանց, զամենայն ունաւզն զՀաւրն, և պատկեր գոլով անտարափոխ ծնաւղին, 20 և յինքեան ցուցանելով| . . . . . *** թեպէտ և նոյն յետ այսորիկ քակեաց զմահուն հարստութիւն սակս առվերառաւդն Աստուած միաւորութեան ի ձեռն, ընդ ամենայնս ուղևորելով արդարութիւն. և առ Յովաննէս ասիչն՝ «Թո՛ղ այժմ. այսպէս իսկ վայելուէ ընուլ զամենայն արդարու- 25 թիւն»⁴, այս զքահանայապետի զառասութիւնն ետ ըստ կարգին Մեղքիսեղեկի. քանզի այս շուրջ կայր բնութեան նուաստութեան, ոչ զամենայն կարող Աստուածն Բան. սակս որոյ և նախ քան զդոյզն երանելին գրէ Պաւղոս. «Քանզի ոչ ունիմք քահանայապետ կարող ախտակըցել 30 տկարութեանս մերում. հմուտին ամենայնի և ըստ նմանութեան առանց մեղաց»⁵. իսկ ի հմտութեան եղև մերոցն ախտից, առանց մեղաց, ի մէջ վասն մեր առեալն բնութիւն, ոչ զայս առաւրջն մերոյն սակս փրկութեան:

92v.

93r.

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի 'Լեով- 55
նայ եւ նախ քան զնա հեքճուածողացն.

*) Լուսանցքում՝ «հնազանդութիւն».   **) մի անվերծանելի բառ.   ***) երեք սող անվերծանելի.
 1) Եբր. Ե. 6—10.   2) Եսայի ԻԵ. 8.   5) Սաղմ. 42. 4.
 4) Մատթ. Գ. 15.   5) Եբր. Գ. 15.

93v.

«Յաւելորդէ սրտին բերան խաւսի»¹, որպէս ասէ Տէրն յաւետարանսն. քանզի աւելորդացելոյ սրտին նորոյս Նեստորի զՔրիստոսէ հայոյութեանցն զյոյովան ի բաց թողուլ խոստացեալ հայոյական բայիցն, սակաւս ի յո-
 5 յովիցն մեզ առնթեր եդ. երկուս դարծեալ բնութիւնս քարոզելով մեզ սովորապէս լարչաբար բաժանել փորձեցեալ զանբաժանելին Քրիստոս. և մարդկայնում բնութեանս յարմարական գոյ, ասէ, զ' ի վերայ Ղազարուն արտաւար, աւտարացուցանելով զնա ամեններն կարել յա-
 10 բուցանել զմեռեալն Ղազարոսն. իսկ միւսում բնութեանն շնորհէ զայս, զի յարտասուլաւդէ բնութեանն որպէս իւր թուի գործեցեալ. քանզի լեզու ասացիչն՝ «Ղազարէ, այսր, եկ արտաքս»² յատուկ մարդկայնոյ բնութեան է. ըստէմ արդեւք կարաւտանայ սմա Աստուծոյն Բան պարտ էր
 15 ասել զայս ազանդել համարձակեալն. վասն զի զսա աւտարացուցանէ ի ճահագործութենէն Ղազարու յարութեանն: Այդ մեք վստահեալք Աստուածաշունչ գրիցելու մն, եթ' եղև մարդ ըստ ճշմարտութեան Աստուծոյն Բան, նմա աորաշխեմք որ որպէս յոյովիցն ասացաք և
 20 զաստուածայինս և զմարդկայինս, փախնելով միշտ գերկուս բնութիւնսն կամ երկուս դէմս կամ երկուս ենթակացութիւնս ասել ի վերայ միոյ Քրիստոսի և աորաշխել երկաքանչիւրում բնութեանս՝ ումնմն զմարդկայինս ձայնս, իսկ ումնմն զաստուածավայելուչս Աստուծոյ՝ Քանզի ար-
 25 տասուեալ զՏէրն տնաւորինաբար, զնոյն հաւատամք յաբուցանել զՂազարոս ի մեռելոց. քանզի հրամայեաց իբր Աստուած մարմնացեալ մեռելումն, և փութապէս արտաքս եկն, լուեալ* հրամանին. զայս եարար և ի վերայ Յայիրայ դատերն, բուռն հարկանելով դարծեալ զձեռանէն,
 30 համանգամայն հրաման տալով և ասելով. «Մաննկ, արի»³. և վաղվաղակի յարեաւ. և ի վերայ որդւոյ այրւոյն դարձեալ հրամանապէս ասէր. «Երիտասարդ, քեզ ասեմ, արի»⁴. և վերանստեաց մեռեալն. և աւանդեաց*** զնա մաւրն՝ Ապ' ուրեմն որ զմեռեալս կենագործեաց իբր Աստուած,
 35 սա զփայտէ կախեցաւ, և բեռուաւք վարսեցաւ. յոր**** արե-

94r.

¹) Լուսանցքում՝ «ունկն (եդ)եալ».
 մնա...».

²) անդ՝ «Մղիճ...»
 ****) Մեդ՝ «վառն (որոյ?)».

³) Մատթ. թԲ. 34., Դուկ. Զ. 45.

⁴) Յովհ. թԱ. 43.

⁵) Մարկ. Ե. 41., Դուկ. Ը. 55.

⁶) Դուկ. Է. 14.

գակն խաւարեցաւ, վարագոյր ի բաց պատուեցաւ և երկիր սասանեցաւ| և վէճք հերձան և պարզաբան ասել, ամեն արարածս քստմնեաց. զայրակցեալ աւրինակ իմն զհամարզակելոցն ի վայտի բեռեալ զարարիչն ամենայնի, քանզի ի նմա հաստեցաւ* ամենայն, որք յերկնի և որք 5 ի վերայ երկրի, որպէս ասէ Պաւղոս¹. Ան, զվայտէ կախեցեալս խոստովանեցաւ. յաւաղակէն երկնից թագաւորութեանն գոլ Տէր. քանզի զոր երկրային յուսայր թաշաւորութիւն խաչակցելոյ նմա Տեառնն, կամ զոր արդեւք աւգտութիւն երեւութանայր ի յիշողութենէ Տեառնն, առ 10 ժամայն մեռանել հանդերձեալ, այդ է յայտ, զի զերկրորդ Նորա գալուստն երեւութանայր, յորում գայ դատել զկենդանին և զմեռեալս և հատուցանել իւրաքանչիւրում ըստ դործս իւր. քանզի ասէր բեկոնցելումն մաղթելով. «Յիսուս, յիշևս զիս, յորժամ ևկեսցես յարքայութեան քումս»². 15 հաւատաց ոչ մարդ զնա գոլ սոսկ, այդ Որդի Աստուծոյ հարազատ, ըստ նորին Փրկչին վարդապետութեան. խաչեցեալն այտուհետև և քացալս զեղևաւ արբեալ վասն մեր, շնորհեաց աւազակին զ' ի դրաստն|մուտ. քանզի ինքն էր և նախ մարմնաւորութեանն և յետ քան զմարմնաւորութիւնն, և ոչ այդայդեցաւ. ինքն զԱդամն արտաքս հանիչ սակս ստունելանելոյն, զաւաղակն ի ներքս ևած սակս խոստովանութեանն, իբր խայրի ճահագործութեանն իւրոյն մահուան, որով մահուամբ զմահն մեռոյց, իբր աղբեր կենդանութեան գոլով և այն ինչ կենդանութիւն, որ է յատուկ Աստուծոյ:

94v.

95r.

Քանզի յաղագս խաչեցելոյն վասն մեր մարգարէանալով Մովսէս ասէր. «Տեսանիցէք զկենդանութիւնն ձեր կախեալ առաջի աչաց ձերոց և ոչ հաւատայցէք»³. և ինքն իսկ Տէրն ասէր. «Ես եւմ յարութիւն և կենդանութիւնս»⁴. 30 քանզի յարոյց զմեռեալն Ղազարոս և խաչեցելում աւազակին կենդանութիւն շնորհեաց, ի նոյն դրաստ դարձեալ վերածեաց: Եւ դարձեալ ասէր Տէրն. «Եւ որպէս Մովսէս բարձրացոյց զաւճն յանապատին, այսպէս բարձրանալ պարտ զՈրդին մարդոյ. զի ամեն որ հաւատայ ի նա, ունիցի 35 կենդանութիւն յաւիտենական»⁵. արդեւք մարդ պարզաբար

*) Լուսանցքում՝ «(կանգ)նեցաւ».
 1) Հմմտ. Պողոս. Ա. 16.   2) Ղուկ ԻԳ. 42.   3) Բ. Օրէնք. ԻԸ. 66.   4) Յովհ. ԺԱ. 25.   5) Յովհ. Գ. 14 (հմմտ. Թիւք ԻԱ. 8—9).

95v.

կամէր հաւատալ նալ յամենեցուն զփայտէ կախեցեալն և յայնժամ տալ նոցա կենդանութիւն յաւիտենական. ոչ երբէք. քանզի ո՞ զայս անհաւատաց, ասած ինձ. կամ իբր մարդ կենդանութեան յաւիտենականի տուիչ. կամ իբր յորժամ 5 բարձրացի յերկրէ ի խաչն, զամենեսեան ձգել առ ինքն խոստանայր զ՛ ի նայսն հաւատացեալս¹, եթ՛ ոչ Աստուած էր մարմնացեալ, Քանզի որպէս ոչ ևս ծնիցաւ ի կնոջէ Աստուած ելով Բանն, եթ՛ ոչ մարմնացաւ անյեղարար ի նէմայ սակս առ մեզ ի նմանէ գործեցեալն տնաւրէնու-

10 թիւն, այսպէս և ոչ խաչեցաւ վասն մեր, եթ՛ ոչ թափեաց զինքն կամաւորապէս և եղև մարդ և նուաստացոյց զինքն, եղևալ ունկնդիր Հաւր մինչ ի մահու, որպէս ասէ առաքեալ. և զի ցուցցէ ամենայնի անարգ և անիծից մահն, վասն գերազանցութեան որում համբերեաց վասն մեր

15 անարգութեան, ի վերայ ածէ ասելով՝ և մահու խաչի². Եւ որպէս երևցաւ մարմնով Աստուած ելով Բանն, այսպէս և կրեաց վասն մեր զպատուականն մահ. այդ խաչեցելումն Վրիստոսի ամենայն ծուր կորացի, երկնայնոց և երկրայնոց և սանդարամետականաց. և (ա)մենայն լեզու

20 խոստովանեացէ՝ եթե Տէր է Յիսուս Քրիստոս, ի փառս Աստուծոյ Հաւր³.

96r.

Ապ՛ ոչ երկու բնութիւնք Քրիստոս և ոչ սոսկ մարդ խաչեցեալն, այդ Աստուած մարմնացեալն. և ոչ այդ ոմն ներառմածուցեալն, իսկ այդոյ լեզուն խոստովանելով

25 զ՛ ի դրաստն մուտ աւագակին. քանզի էր ինքն Աստուծոյն Բան և զայս կրելով մարմնովն և զայն դարձեալ իւրով լեզուովն խոստացեալ. քանզի յատուկ իւր եղև մարդկայինն ըստ որում եղև մարմին Բանն, և հաւասարեաց նմանապէս մեզ արեան և մարմնոյ, ըստ սրբոցն

30 առաքելոց վարդապետութեան:

Պիտառութիւնք սրբոցն հարանց մերոց եւ եպիսկապոսաց հաստատիչք գառ ի մէնջ ասացեալսն, իսկ ի բաց տապալիչք զամպարիեսս նախասացելոցն հերձուածողացն աղանդս.

35 Թեոդոսայ եպիսկապոսի Անկիւրս.
Ո՛ւր բաժանիչն զՔրիստոս, ո՛ւր զխորհուրդս մեր

1) Հմմտ. Յովհ. ԺԲ. 32. 2) Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 8.
3) Փիլիպ. Բ. 10—11.

հումանուճութիւն գործաւղն և Քրիստոս մի ասելով, իսկ երկուս ենթադրելով. զոմն ծառայ, իսկ զոմն տէր. զոմն ախտակիր, իսկ զոմն ոչ ախտակիր. զմինչ շահ մի առասուժեանն երկուց կացելոց իրացն:

Նորին.

5 96v.

Ի՞՞ր որ աղքատացաւ վասն մեր, ասասցեն մեզ, որք յԱստուծոյն Բանէն բաժանեն զմարդն և զմիայեալն որոշեն, յիշելութեամբ բնութեանցն. որք երկուս ոմանս ասին զՔրիստոս, և զմին իմացմամբ միայնիւ(?) առապարանութիւն * բերեն:

10

Երանելոյ Թեոփիլոյ եպիսկապոսապետի Աղեմանդրեայ՝ ի ճիւղերորդ թաւնականէն:

Քանզի են և այժմ յայնժամու պանչելեացն նշխարք. մի անհաւատացեն, եթե կարութիւն Աստուծոյ զաւրէ առնել Կոյս ծնանել նէրում ևղևալ կենդանիւն Աստուծոյն 15 Բան, սակս առ մեզ նմանութեանն. քանզի այդպէս միզ բանակցել ** մաւսաւորագոյն ոչ ևս էր. զի մի ի հեշտութենէ և քնոյ, որպէս ի վերայ այդոց մարդկան սնի, ընկալցի մարմին. զ՝ ի նմանութեան նորա առնու ի Կուսէն ծնիցեալ, մարդ երեւալ, իբր մէք ըստ ծառայութեան կեր- 20 պին. իսկ ի գործոցն ցուցանիւր, եթ՝ ամենեցուն արարիչ և Տէր է, գործելով գործս Աստուծոյ:

Նորին ի վեցերորդ թաւնականէն.

Քանզի որպէս արուեստաւորացն լաւագոյնքն ոչ ի պատուականս միայն նիւթս զարուեստսն արտաքս ցուցա- 25 նեն հրաշափառ, այդ դուզնաքեայ կաւոյ և մոմոյ հալեցելոյ բազում անգամ առեալ զմակացութեանն իւրեանց ցուցանեն կարութիւն, յոլով մանաւանդ գովկեցալք, այսպէս ամենեցուն քաջարուեստակն կարգաւորութեան յարդարմամբ զարդարեալ զամենայն՝ ոչ այդոյ ուրումն 30 պատուականի նիւթոյ երկնայնոյ բոնահարեալ մարմնոյ առ մեզ ժամանեաց, այդ ի կաւում զմեծութիւն իւրոյն ցուցանէ արուեստին. զ՝ ի կաւոյ ստեղծեալն անդրէն ուղղելով մարդ ինքն ի Կուսէ նորավայելչաբար արտաքս եկեալ մարդ, յեղանակաւ ծնելութեանն տարափոխեալ, իսկ ըստ 35

97r.

*) Լուսոնցքում մի անվերծանելի բառ.

**) նայելոս.

ամենայնիւ առ մեզ առանց մեղաց. ոչ փախնուլ դատեցաւ զնմանութիւնն ծնիցեալ, խանձարրապատեալ, ստնաբուծեալ համբակ ի մտւր կղեալ, զբնութեանս մերոյ զտկարութիւն առընդունելով, սակս յառաջեցելոց պատ-
 5 ճառացն. այդ տակաւին համբակ կելով, համանգամայն և զթշնամին և զսորայն խտովեցուցանէ դաս, մոգս(?) ձգելով
 97v. յապաշխարութիւն և կազմելով առաքչին զնոսա արհամարհն թագաւորի:

Երանելոյ Կիւրիղղի եպիսկոպոսապետի Աղեֆսանդ-
 10 րեայ ի լուծմանէ Դ. ճգովմանն.

Այդ ահա զմարդկայինս և առ սովաւ զաստուածա-
 յինս յայտ է զի ձայնս ի միոջէ առասացեալ տացուք
 խորհելով ուղղապէս. քանզի յորժամ աստուածավայելչա-
 բար ասիցէ յաղագս իւր. «Տեսաւղն զիս ետես զՀայրն»¹
 15 և «Ես և Հայր մի եմք»², զաստուածայինն նորա և անճառ
 իմանալք բնութիւն, ըստ որում մի է առ իւրն Հայր.
 սակս նոյնութեան դոյացութեանն, պատկեր իսկ և գծա-
 ւորութիւն և բացափայլումն փառաց նորա. իսկ յորժամ
 զմարդկութեանն չափ ոչ անարգելով առ հրեայսն խաւ-
 20 սիցի. «Այժմ խնդրէք զիս սպանանել՝ զմարդ, որ ճրջմար-
 տութիւնն ձեզ խաւսեցայ»³, դարձեալ ոչինչ նհատ զնա
 և ի հանգիտութեան և ի նմանութեան Հաւր զԱստուածն
 Բան և ի մարդկութենէ իւրմէ չափոց ճանաչեմք: Քանզի
 եթե հարկաւոր հաւատալն, եթ՝ Աստուած ելով բնու-
 25 թեամբ, կղև մարմին կամ եթև մարդ նոր(?) անձնացեալ
 յանձն բանական զոր ունիցի բան ամաչել ոք զառ ի
 նմանէ ձայնիցն, եթ՝ կղևն մարդկավայելչաբար. քանզի
 թև խորշուր զմարդոյ վայելուչս բանս, ո՛ հարկեցոյց կղա-
 նել ըստ մեզ մարդ. իսկ եթև վայր արկեաց զինքն վասն
 30 մեր ի կամաւոր թափումն, քր պատճառաւ խղճէր արդեւք
 զըստ թափմանն արժանաւորս բանս Քանզի միում զիմի
 զյաւետարանսն զամենայն վերադրել ի ձայնս ենթակա-
 ցութեան* միում Բանին մարմնաւորութեան, քանզի մի
 Տէր Յիսուս Քրիստոս ըստ զրիցեալան: Ապ՝ ուրեմն, որ-
 35 պէս ի նախագրեցելոցն ոչ անգիտացեալք, ըմբռնեսցուք

*) Լուսանցքում՝ «Ինքն . . . ցութ . . . ».

1) Յովհ. ԺԴ. 9. հմտ. ԺԲ. 45.

2) Յովհ. Ժ. 30.

3) Յովհ. Ը. 40.

զտնաւրէնութիւնն զիւրաքանչիւրում յարմարական ձայնն. և մանաւանդ ոչ ցանկացեալ շնչականաց և հոգի ոչ ունաւդաց երկուս իմանալ կամ ասել որդիս, բաժանելով յիրերաց զենթակացութիւնս, յետ անճեղքելի միաւորութեանն:

5

Նորին յորում զԹեոդորէոսայ.

Մի իսկ եցոյց միաւորութիւնն և բաժանել երկուս խտրելք. զի թեպէտ և եղև մարմին Բանն, ըստ գրիցելոցն, այդ է և այսպէս Որդի միածին, ըստ միաւորութեան ճշմարտի . . . . . * զմիտս և բան:

10 98v.

Նորին ի քղոյցն որ առ Ակակիոն(?).

Իսկ ձայնիցն զանազանութիւն և ոչ ըստ որում(?) յեղանակի ի բաց բարձաք. թեպէտ և տարժնկեցիկս արարաք բաժանել զնոսա իբր որդւոյ առանձինն ի Հաւրէն Բանի և իբր մարդոյ դարձեալ առանձինն Որդւոյ իմացելոյ 15 որ ի Կնոջէ. քանզի մի խոստովանելք որպէս Որդւոյ բնութիւն, զիտեմք իսկ և թև մարմնացաւ և ներմարդեացոյ:

Նորին եթե Աստուած Քրիստոսն.

Ուրեմն ամպարիչտ և ի յաճախ անտեղեացն հատանելն յորդիս երկուս զմի Տէր Յիսուս Քրիստոս. իբր ի 20 միոջէ այսուհետև զիմէ ամենայն բանեսցի **. քանզի մի ահա իմանի բնութիւն ինքեան Բանին մարմնացեալ:

Եւ յեօ այդոց.

Եւ դու իսկ դարձեալ մեզ տարակացես *** բոլորապէս և իմաստական(?) զճշմարիտն զբնութիւնն որոշելով և 25 միացուցանելով որպէս ասես զերկրպագութիւնն. այդ և թ' որոշեն զբնութիւնն, բացազնասցեն ընդ նոսա և երկաքանչիւրս յատուկքն բնականաբար . . . . . **** զանազանութեանն բան, երկուցն այսուհետև խոստովանակի:

99r.

Նորին յորմէ եթե մի Քրիստոս եւ ձեւացեալ է նախ- 30 կին հարցութիւնն իբր յումեֆէ առածեալ.

Արդևւք խառնեալ և մի՛ կղեն երկակ բնութիւնքն:

*) Մի անվերծանելի բառ.   **) Լուսանցքում՝ «սոսոցի».
***) Անդ՝ «բաժանես».
****) Երկու կամ երեք բառ անվերծանելի.

Ապա երանելից առ այս Կիւրիզոս.

Աղե, ո՛ր այսպէս անզգայ և անուսումն իցէ՝ իբր կամ
 զաստուածայինն կարծել Բանին յեզանիլ բնութիւն յոր
 ոչն էր, կամ փոխիլ զմարմինն ըստ այդայդութեան յե-
 5 զանակի յ(Ի)նքեան իսկ Բանին, քանզի անհնարին իսկ. մի
 Որդի և մի իւր բնութիւն զոլ ասեմք, թեպէտ և յ(ք)նդունե-
 լութեան լինել մարմնոյ իմանայցի, անձն ունելով իմանալի.
 քանզի իւր, որպէս ասացի, եղև մարդկայինն և իմանի առ
 ի մէնջ ոչ այդպէս, բայց զի ըստ այսմ յեզանակի և
 10 Աստուած համանգամայն և մարդ:

Տաւներորդ զլուխ հայիոյութեանց ի թղթոյն
Ղեովնայ.

Քանզի թեպէտ և յաւէտ ի Տեառն Յիսուսի Քրիս-
 տոսի Աստուծոյ և մարդոյ մի է գէմ, սակայն այդ է այն,
 15 ուստի ներկաքանչիւրումն հասարակական ասի սակա ըն-
 տանութեանն անարգութիւն և այդ ուստի հասարակական
 փառացն պատահեացի|

99v. Պիւսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բա-
ղաձայնքն նախասացեալքս ի Ղեովնայ.

20 Պաւղոսի Սամոսացւոյ հերձուածողի հայիոյութիւնք.

Մեք գիտեմք մի անձնանելի Աստուած, մի ծնանելի
 Քրիստոս՝ Որդի Նորա եղեալ. ոչ զ' ի սերմանէն Դաւթի
 ըստ մարմնոյ սահմանեալ Որդին Աստուծոյ ըստ Հոգւոյն
 սրբութեան յորում Բանն նախ ընտրեալն մարմնացաւ
 25 Բան Որդին, Բան Աստուած ծնանելի:

Նեստորի հերձուածողի հայիոյութիւնք ի բանէն որ
յաղագս ներմարդութեանն.

Ի միասին առնու այսուհետև զերկակ բնութիւնսն
 ի ձեռն միոյ առասուլթեանն Քրիստոսի, զի մի՛ միւսն
 30 առանց միւսոյն իմանայցի:

Նորից.

Զինչ աղէ ասես, հերձուածող. Տէր և մարդ, եթ' ոչ.
 արդ եթև Տէր, հաւասար են ասացեալքն. իսկ եթ' ոչ Տէր,
 մի՛ գու սոսկ մարդ առնելով զՔրիստոս, ինձ առսաղապեր
 35 զնախատինսն. ապ', ասէ, լուիցուք երանելոյ Պաւղոսի,
 յայտնապէս զոչաւղին. ո՞վ է թաչեցեալն. լուր այսու-
 հետև յայտնաբռնի ձայնին. Վանդի և խաչեցաւ ասէ

ի տկարութենէ, այդ կեայ ի կարութենէ Աստուծոյ»¹. Եթե խաչեցաւ ի տկարութենէ, ո՞ տկարացաւ, հերձուածո՞ղ, Աստուածն Բանն|

Նորին.

100ր.

Յորժամ աստուածային գրիցեալն պատրաստիցի ասել ⁵ կամ ծնելութիւն Քրիստոսի զ' ի յերանելոյ Կուսէն կամ մահ, ոչ ուրեք երևի եղեալ զԱստուածն, այդ կամ Քրիստոս կամ Որդի կամ Տէր. վասն զի այսք երեքեանն բնութեանցն են նշանականք երկուց. երբեմն այսորիկ, իսկ երբեմն այնորիկ, իսկ երբեմն և սորա և նորա. որպէս զինչ ¹⁰ ասեմ յորժամ զ' ի Կուսէ ծնելութիւն մեզ գրիցեալն գրուցատրէ, զինչ ասէ. «Արտաքս առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր»². ոչ եասաց արտաքս առաքեաց Աստուած զԱստուածն Բան, այդ առնու առնուն՝ ակնարկիչ զբնութիւնն երկուս. վասն զի Որդին մարդ է և Աստուած, ասէ. «Արտաքս առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր եղեալ ի Կնոջէ». զի յորժամ լուիցես զեղեալն ի Կնոջէ, անպատեացես զանուան նախակացեալ զակնարկիչն երկուս բնութիւնս. զի զծնելութիւնն զ' ի յերանելոյն Կուսէ Որդւոյ այս(?) կոչեսցես. քանզի ¹⁵ Որդի ծնաւ Աստուծոյ և Քրիստոսածին Կոյն. այդ վասն ²⁰ զի Որդին Աստուծոյ կրկին է ըստ բնութիւնան, ոչ ևս ծնաւ զՈրդին Աստուծոյ, այդ|ծնաւ զմարդկութիւնն, սա է ^{100ր.} Որդի սակս յարակցելոյ Որդւոյն:

Թեոդորեոսայ հերձուածողի ի հակաճառութեան վեցերորդ նշանակման հայնոյութիւնն. 25

Երանելին Պաւղոս զառեալն յԱստուծոյն Բանէ կերպ ծառայի առասէ և վասն զի նախ քան զմիաւորութիւնն ատուութիւնն, իսկ յազագս ատուութեանն տրամաբանելով երանելին Պաւղոս կերպ ծառայի զառեալն առասեաց բնութիւն, ոչ ևս տեղի ունի միաւորութեանն եղելոյ ծառայ- ³⁰ յութեանն անուան. քանզի թե զ'ինայն հաւատացելոց, Պաւղոս զրկելով ասէր. «Եւս(?) զի ոչ ևս(?) ես ծառայ, այդ որդի»³. և Տէրն առ աշակերտան. «Ոչ ևս զձեզ կոչեցից ծառայս, այ(դ) բարեկամս»⁴. յոյժ առաւել . . . . * սրբու-

*) Երկու բառ անվերծանելի.
1) Բ. Կորնթ. ԺԳ. 4.   2) Գաղատ. Գ. 4.   3) Գաղատ. Գ. 7.
4) Յովհ ԺԵ. 15.

թեան . . . . . * որդեգրութեան շնորհին արժանաւորիցաք. ի ծառայի առասուրթեան(?) ազատեցաւ. Աստուած այսուհետև խոստովանելք և զծառային կերպ սակս միաւորեցելոյն նմա Աստուծոյն կերպի:

5 Հակաճառութիւն սուր ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

- 101r. Աստուածազան առաքելոցն պար ինքնատեաքն և սպասաւորք եղեալ Բանին, մի Տէր Յիսուս Քրիստոս քարոզեցին զնոք երկնաւս և որք յետնոցն եղնն սուրբք և կեղեցեցին Աստուծոյ վարդապետք հետոց առաքելոցն հետեակալք, աւանդեցին մեզ հաւատալ ի մի Աստուած Հայր ամենակալ և ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ, զսա ուսուցանելով զսլ Աստուած և լոյս և հոմագոյ Հաւր, թեպէտ և մարմնով զնա քարոզեցին զնոք երկնաւ. քանզի
- 15 ոչ մերկ ելով տակաւին և անմարմին ի նոցանէ քարոզի աշխարհի. քանզի և ոչ յարմարական Աստուածուն Բանին նախ մարմնաւորութեանն անուանքս այսպիսի. զՅիսուս ասեմ և զՔրիստոս և զմարդ յատուկք իսկ եղանիւր, ամենայնք յետ ի կնոջէ ի բաց ծնելութեանն և նախ քան
- 20 զմարմնաւորութիւնն և յետ մարմնաւորութեանն. ուստի անզանազանաբար յետ այսորիկ քարոզեցաւ ի սրբոց առաքելոցն սրբոյ և կեղեցւոյ երբեմն մարմնացեալ իսկ երբեմն Աստուած, Տէր Յիսուս Քրիստոս, կենդանութիւն յաւիտեանական, Աստուած ճշմարիտ, մի Տէր Յիսուս Քրիստոս:
- 101v. 25 սուս Քրիստոս Այլ նորս նեստորիոս ընդդիմանայ սրբոց առաքելոց և վարդապետաց սրբոյ և կեղեցւոյ Աստուծոյ, ունայնաձայնութիւն մեզ ի սրտէն զպայտալով ի վերայ միոյ դիմի Քրիստոսի, և ոչ ի հոգւոյ Տեառն բարբառելով. «Քանզի թեպէտ և ասէ մի դէմ գոլ թուի Քրիստոսի սակս ունականի և սոսկ յարակցութեանն Աստուծոյ և զ՝ ի Մարեմայ մարդոյն, սակայն ոչ է այս. ասէ ոչ է, քանզի այլ է և այլ դէմ, ուստի ընտանեանայ միւսն միւսում, սակս ունականի յարակցութեանն, զլստ արժանաւորութեանն կամ եթի ճոխութեանն. զմարդոյն դարձեալ
- 30 բաշխելով զպատկառանացն և զախտակրութեանց, իսկ Աստուածունն Բանի զփառացն արժանի Նւ նմանք այժմու ի նմանէ ասացեալքս զորս ահա յառաջագոյն ասացքանզի ներգործէ երկաքանչիւր կերպ ընդ միւսոյն հաւա-

*) Մի անվերջանելի բառ.

սարութեան, որպէս յատուկ (ընկալաւ Բանին գործաւղի
 դայս որպէս է Բանի, իսկ մարմնոյ ի բաց կատարչի զիւրսն.
 քանզի ոմն նոցա բացափայլէ հրաշափառութեամբ, իսկ
 ոմն ընդ ախտակրութեամբ ստորանկեաց կամ եթե թշնա-
 մանաւք: Իսկ այժմ դարձեալ քանզի թէպէտ և մանաւանդ 5
 ի Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ և մարդոյ մի դէմ
 է, սակայն այդ է այն, ուստի երկաքանչիւրունմն հասարա-
 կական ափ, սակս ընտանութեանն անարգութիւն և այդ
 ուստի հասարակականի փառացն պատահեաց: Իսկ մեք այս-
 պիսի սովորութիւն կամ խոստովանութիւն ամպարչտաց ոչ 10
 ունիմք և ոչ եկեղեցիք Աստուծոյ: Քանզի առընկալաք ի
 հարանցն սրբոց եթ' որ նախ քան դյաւիտեանս Աստու-
 ծոյն Բան վասն մեր և վասն մերոյ իրկութեան զստորե-
 կեալ անմարմին յերկնուստ և մարմնացեալ յԱստուածա-
 ծին Կուսէն Մարեմայ և ծնիցեալ մարդ ի նէմայ ախտա- 15
 կրեաց վասն մեր մարմնով և մեռաւ և թաղեցաւ և յարեաւ
 եռաւրեայ ի մեռելոց, խափանեալ զմահ և երևեցաւ աշա-
 կերտացն և եցոյց նոցա զբեռեռեալսն իւր ձեռս և զոտս ի
 փայտի և զիողեալն կող զփրկանակ, հաւատացողցանելով
 զնոսա յաղազս իւրոյ յարութեանն, եթ' ինքն խաչեցեալն 20
 յաղազս անմահի(?) կենդանութեան յարեաւ ի մեռելոց.
 սա վերացաւ յերկինս և նստաւ յաջմէ Հաւր և գայ
 իւրովք փառաւք՝ դատել զկենդանիս և զմեռեալս և
 ի բաց տալ իւրաքանչիւրում ըստ գործս իւր. և դատար-
 կաց և հայհոյական բանիցն զպարտաւորութիւնս պահան- 25
 ջկով:

102r.

102v.

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց
 եւ եպիսկապոսաց հաստատիչք գառ ի մէնջ ասա-
 ցեալս, իսկ տալալիչք գամպարիեսս նախասու-
 ցելոցն հերձուածողաց գաղանդս. 30

Երանելոյ Աթանասի եպիսկապոսապետի Աղե-
 սանդրեայ ի քրթոյն որ առ Եւսեբիոն եւ Ղուկիփեբե եւ
 Ասեբիսն.

Վասն որոյ և ոչ այդ էր նախ քան զԱրրահամ որ-
 դին և ոչ յետ Արրահամուն. և ոչ այդ էր յարուցիչն զՂա- 35
 զարոս, իսկ այդ հարցաւղն վասն նորա, այդ նոյն էր, իբր

մարդկաւրէն ասելով. «Ո՞ւր զՂազարոս եղիք»¹, իսկ Աստուածաբար զնա յարուցանելով:

Նորին որ առ Աղեղփիոս.

Ոչ արարած երկրպագեմք զԱստուծոյն Բան երկրը-
 5 պագելով. քան լիցի. քանզի այդագեաց* և Արիանո-
 103ր. սաց այսպիսի մոլորութիւնս. |այդ զՏէրն փառաց. . . . **
 զԱստուծոյն Բան երկրպագեմք. քանզի թեպէտ և մարմինն
 ինքն ըստ ինքեան մասն է արարմանց, այդ Աստուծոյ
 եղև մարմին. և ոչ զմարմինն ըստ ինքեան բաժանելով
 10 Ի Բանէն երկրպագեմք և ոչ զԲանն երկրպագել կամեցեալ
 հետացուցանեմք ի մարմնոյն զնա. այդ գիտելով ըստ որում
 նախասացաք, և թե «Բանն մարմին եղև»², զսա և ի մարմ-
 նի եղևալ ճանաչեմք զԱստուած:

Թեւոզոսայ եպիսկապոսի Անկիւբայ որ ի ձճելութիւնն
15 Քրիստոսի.

Երթում անհաւատիս ի կուսէ ծնիցելոյն և զկուսու-
 թիւնն ոչ ապականաւզի. եթե դու լսելով³ զի ի մորեն-
 ւոյ բարբառէ Աստուած և ասէ Մովսեսի. «Ես Աստուած
 Աբրահամու և Աստուած Սահակայ և Աստուած Յակովբայ»³,
 20 և զի անկեալ Մովսէս երկրպագէր՝ հաւատաս, ոչ համա-
 րեալ հուր զերեկին, այդ Աստուած զբարբառիչն. իսկ յոր-
 ժամ արգանդի կուսականի յիշումն արարից, դարչիս և
 ի բաց դառնաս. զի՞նչ արդեւք նուաստագոյն, ասա, մո-
 րենի՞ եթ՝ արգանդ կուսական մաքուր ի մեղացն ախտից.
 103v. 25 ոչ զիտելի զի ի սկզբանքն պարապումն|. . . . *** և արգի-
 եղելոյն է. քանզի խորհրդականքն նախագաղափարին հնա-
 դունաւքն, վասն այսորիկ մորենի վառի, հուր երևի և
 զհրոյան ոչ ներգործէ. լուսաւորէ և ոչ ապականէ, փայլա-
 տակէ և ոչ այրէ. բարեպործէ և ոչ սպանանէ. արդեւք ի
 30 մորենւոջն ոչ տեսանես զլոյսն, դատաւորն ընդ դատա-
 պարտեալս և ոչ ուրեք ոլատուհաս. դատաւորն վերակա-
 ցեաց, այդ ոչ դատելով, այդ իրաւացուցանելով. ոչ դա-
 տապարտելով, այդ բժշկելով. տեսանես իբր այն ընտանի
 հուրն զաստի մարդասիրութիւնն ակնարկեաց. և մի սքան-

*) Լուսանցում մի անվերծանելի բառ.   **) Մի անվերծա-
 նելի բառ.   ***) Մի քանի անվերծանելի բառեր.

1) Յովհ. ԺԱ. 34.   2) Յովհ. Ա. 14.   3) Եբք Գ. 6.

չառցիս, եթե կուտական արգանդիւ Աստուած ելով ծնանի. քանզի ոչ անարգանս հատարի Աստուած, որ ինչ առիթ փրկութեան է: Իսկ դու ինձ մի այսպէս նուաաստ զԱստուծոյ ընութիւնն կարծեսցես, իբր զի ընդունակ անարգութեան լինիցի երբեք. քանզի ոչինչ որոց ախորժեաց 5 վասն մեր նուաստագունացն թշնամանէ զբնութիւնն զայն. և ընտաննայ առ նուաստան զի կեցուցէ զմեր բնութիւնս: Արդ՝ յորժամ նուաստագոյնքն զերանելոյ Աստուծոյ ընութիւնն ոչ թշնամանիցեն, այլ փրկութիւն մարդկան գործիցէ, իբր ասնն զպատճառս մորոյն փրկութեան 10 անարգանաց առիթ Աստուծոյ եղանիլ:

Եւանելոյ Կիւրիղղի եպիսկոպոսապետի Աղեմանդրեայ՝ ուսօքի զթեոդորեայ.

Այդ թերևս ասիցէ ոք փոքր գոլ Աստուածունմն Բանի և անպատշաճ ամենին լալն և կրկնչել ի մահուանէ, բա- 15 ժակին զիսկնունն քահանայութեանն զինչ. այժ, սուսցից իսկ և ինքն ևս, եթ՝ Աստուածայնում և գերագունի բնութեանն այսպիսիքս փոքունք, այդ յայնոսիկ տեսաք զպաշտութիւնն, զոր վասն մեր համբերակաց կամաք, յորժամ քեզ երկիցի բնական թափման վատախառութիւն, 20 զարմացիք մեծապէս զառ մեզ սիրելութիւն Որդւոյն, քանզի զոր դու փոքր գոլ ասես, զայս կամաւորութեամբ և արարվասն քո ելաց մարդկաւրէն, զի զքոյն արգելցէ արտաւար. երկեաւ տնաւրինարար, թողացուցալ մարմնոյ կրել... *, 104v. զի քաջարտագոյնս(?) զմեզ կատարեսցէ. խղճեաց զբա- 25 ժակն, զի զհրեիցն վատապարչութենէ իւսչն ամբաստանիցէ. տկարանալ ասի ըստ մարդկութեան, զի գաղարկցուցէ զմարդկայինս տկարութիւն. պաղատանս և արկ առաջի և մաղթանս, զի և զառ ի քէն աղաչանացն գնալիս ցուղցէ զՀաւարն լսաւորութիւն **. զի դու ուսցիս ոչ չրջել ի փոր- 30 ձութիւնս, այդ սգորել յաւետ առ աղաւթս. քանզի և ըստգտանէր նրահացեալս զսուրբ առաքեալսն և ահա և ասէր. «Այսպէս ոչ զաւրեցէք մի ժամ հսկել ընդ իս. հսկեցէք և աղաւթեցէք, զի մի մտցէք ի փորձութիւն»¹. քանզի զքաջաւրինակութիւն *** իբր պեղեցիկ քաղաքաւորութեան 35

¹) Երկու բառ անվերծանելի.   **) Լուսանցքում՝ «ուեկն».
 ***) Ենդ՝ մի անվերծանելի բառ.

1) Մտաթ. ԻՁ. 40—41., Մտրկ. ՓԳ. 37—38., Ղուկ. ԻԲ. 40. 46.
 ՅԱՍՈԹԵՈՍԻ ԿԱՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

ղըստնքեանն վերադրեալ աւգտեցայց զնդ երկնաւս. զմարդկութեանն հիւանդութիւնն ընտանեցոյց. Էր պատճառաւ, զի ըստ ճշմարտութեան մարդ եղանել հաւատայցի, թեպէտ և մնացեալ որպէս չըն, այս է Աստուած:

105r. 5 նորին ի նոցունց.

- Աստուածազանն Պաւղոս ըստ որում յեղանակի եղև մարդ Մէնածին Աստուծոյն Բան յայտնապէս ամենեցուն կացեալ իբր անտես խորհրդոցն Աստուծոյ և զնա ունելով յինքեան իաւանակ զՔրիստոս, քանզի ոչ ևս զհրեշտակաց
- 10 բռնահարէ, ասէ, այլ զսերմանէ Աբրահամու բռնահարէ. զի ողորմաւղ եղիցի և հաւատարիմ քահանայպետ առ Աստուած¹, իսկ մեք ուղղութեան համարովք պսակել կամեցեալք զասացեալն, հետեացեալք ամենայն ուրեք Աստուածաշունչ գրիցելոցն և աստուածաբանացն զձայնս,
- 15 ամենայնի արժանաւորելով պքանչի, յաւէտ իսկ և աստուածայինս համարելով աւրէնս, ոչ սրբոցն հրեշտակաց, այլ և ոչ իւրոյն բնութեան բռնահարել ասեմք զյԱստուծոյ Հաւրէ Բանն. քանզի ըստ քահանայականաց գրոց թուեցելում հովանացեալ սրբում Կուսին, իբր զի և կա-
- 20 րութիւն ելով բարձրելոյ Հաւր, ետեղծ իւր մարմին ի նէմայ, բայց ներգործութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ. անուանեցաւ Որդի Աբրահամու և Դաւթի, ոչ հրաժարեալ օակս մարդկայնւոյն գորն և ըստ ճշմարտութեան Որդի Աստուծոյ և Հաւր. իսկ մնացեալ մանաւանդ և եթ' եղև մարմին ի
- 25 բնութեան և ի գերունակութեան և ի փառս աստուածութեանն. քանզի անայդայդակ է և յեղութեան գերագունի իբր Աստուած է այսուհետև մի և նոյն Որդի և Տէր և նախ մարմնաւորութեանն. և բաժանել յորդիս յերկուս զմին և ճշմարտի միաւորութեանն քակտել ինչ տարակացեալ ըստ
- 30 մասին, և դնել յատկապէս մարդ և յատկապէս Աստուած, վատապարչտութեան ունի զվերագոյնն զիր:

Եւ յեօ այդոց.

- Այլ թեպէտ և այդոյ բնութեան մարմինն, քանզի յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, այլ սակայն մի Քրիստոս և
- 35 Որդի և Տէր. և թեպէտ եղև մարմին և զճշմարիտ միաւորութեանն յեղանակ քակտել ոչ անվնաս տարակացելով

¹) Հմմտ. Եբր. Բ. 16, 17.

յերկուս զենթակապութիւնան, իբր տարագնացեալս յիրե-
րաց առ ի յատուկս գոլ և ըստ մասին, իսկ ունել միայն
չարայարութիւն զարտաքուստ և իբր ի կարգի պատուոյ:

**Մեսասաներոզ գլուխ հայնոյութեանց ի
թղթոյն Ղեովնայ.** 5

Վասն սորին այսուհետեւ զգիմին միաւորութիւն զյեր-
կաքանչիւրում բնութեանն իմանիլ պարտեցեալն. Սը Որդի 106բ.
Մարդոյ ասի վայր եկեալն յերկնուստ, յորժամ Որդին Աս-
տուծոյ զմարմինն անտուստ ի Կուսէն, յորմէ ծնիցաւ առըն-
կալաւ. և դարձեալ՝ Որդի Աստուծոյ իսպնջեալ ասի և թա- 10
ղեալ, յորժամ զայս ոչ ի նմին աստուածութեանն յորում
Մէնածին և մշտնջենակից և հոմագոյ ելով Հաւր, այդ ի
նուաստութեան մարդկայնում համբերեաց բնութեան:

**Պիսառութիւնք հեճնուածողացն, որոց բաղա-
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնէ.** 15

Գիողոբայ հեճնուածողի Տարսացոյ հայնոյութիւնք.

ՉՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս Աստուած խոստովանե-
լով ոմանք և նախ քան զյաւիտեանս ի Հաւրէ ծնիցեալն
և ի վերջինս ժամանակս ի ձեռն մարմնոյ իւրոյ յայտնու-
թեան, որոյ կրանելին Մարիամ կղև մայր. ոչ խոտելով, 20
որպէս նոքայն ասեն, պղտորել ըզճմարտութեանն բան ձեւ-
նարկեցին, նորաձայնութեամբք ոչ ուղղովք:

Սև յեօ այղոց.

Շնորհիւ Որդի ի Մարեմայն մարդ, իսկ բնութեամբ
Աստուածն Բան. իսկ շնորհիւ և ոչ բնութեամբ, և բնու- 25
թեամբ այդ ոչ շնորհիւ. ոչ երկու որդիք, բաւական եղիցի|
առ ի մէնջն ըստ շնորհի որդութեանն, վառաջն անմա- 106բ.
հութեանն, զի բազին Աստուծոյ կղև. մի ի վեր քան
զբնութիւնն ածցի, և Աստուածն Բան փոխանակ առ ի մէնջ
պարտեցելոյ գոհութեանն մի թշնամանեցցի. և զինչ թըշ- 30
նամանք. շարադրել զնա ընդ մարմնոյ և կարաւտանալ
կարծիլ ի կատարելութիւն որդութեան մարմնոյ. այդ և
ոչ ինքն Աստուածն Բան կամի Որդի Դաւթի գոլ, այդ Տէր.
իսկ զմարմինն կոչել Դաւթի Որդի:

Նեսսորի հեճնուածողի հայնոյութիւնք յերոզ գրոց՝ 35
զլխոց ութերոզէ.

Եւ պարտ է մեղ, քանզի այժմ եկի ի մտածութիւնս, և զ' ի նիկեա գժողովն ուսանել. հչ ուրեք իշխեցեալ ասել, եթ' Աստուածն Բան ծնաւ ի Մարեմայ և զի ասաց, եթև հաւատաւք ի մի Հայր Աստուած ամենակալ և ի մի Տէր Յիսուս Գրիստոս. ուչ դիք, զի նախկին եղեալ զՔրիստոս, որ է ակնարկումն երկուց բնութեանց. հչ ասացին ի մի Աստուածն Բան, այդ առին զանուն նշան(ակ)իչն զերկուսան. զի յորժամ ի խոնահ(?) մատչելով լուիցես մահ, մի զարմացիս. զի զխաչեցեալն և զԹաղեալն մի ջնկացէ

107r. 10 զլաբարնդ, իբր աստուածութեանն զայս կրեցելոյ:

Հաղանառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեովնայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

Յուցանէ ապա անծածուկ* և անպատկառելի դիմաւ զիւրոյ ամպարչտութեանն մեծութիւն, յայտնելով զունս-

15 կան միաւորութիւնն կամ շարայարութիւնն, որպէս սովորեաց խոհել. քանզի վասն այսորիկ ասէ զդիմին միաւորութիւն, զյերկաքանչիւրում բնութեանն իմանիլ պարտեցեալն. և իբր կարէ միաւորութիւն գոլ յերկաքանչիւրում բնութեան իմացեալն կամ իբր դէմ անուանէ զերկաքան-

20 չիւր բնութիւնն. քանզի ոչ ի վերայ դիմի և ոչ ի վերայ միաւորութեան զերկաքանչիւր բնութիւն ասել կարելի. քանզի երկաքանչիւրն ասացեալ բնութիւն երկուս յայտնապէս դէմս նշանակէ. իսկ միաւորութիւնն ոչ ևս կարի ասիլ երկաքանչիւր, քանզի մի է միացեալն, և ոչ երկու.

25 և երկուս բնութիւնս դնէ առ յիւրմէ ասացելում միաւորութեանն, զի Աստուծոյն Բանի ընտանանայցէ մարդոյն անարգանք. որպէս և ի վերայ Սամուէղի ասացեալն յԱստուծոյ. «Ո՛չ զքեզ արհամարհեցին, այդ զիս»¹. իսկ մարդոյն բնութիւն ընդունի դարձեալ յԱստուծոյն Բանէ զփառացն և զոր-

30 րութեանն առասու. զի իմանայցի իբր մարդ ընտակեաց ունելով զներգործաւդն նովաւ Աստուծոյն Բան և զՄէնածնին քաջափառութիւն ունակական ունելով առ Աստուածն Բանս Եւ ոչ ճշմարիտ, զի այսպէս ասէ. ասացաւք զՈրդին մարդոյ ստորիջեալ յերկնուստ, զոչ արժա-

35 նին նմա արժանաւորութիւն ասել նմա գոլ, սակս յերկաքանչիւրում բնութեանն շարայարութեան ունակականիւ Զնոյն յեղանակ, ասէ, Որդին Աստուծոյ իսպիլ ասի և

*) Լուսանցքում՝ «բաց».
 1) Ա. Քաղ. Ը. 7.

Թագիլ, զոր ոչ կրեաց նմա առբաշխելով ընտանացեայ
 նմա ախտակրին մարդոյ. այդ մեզ ի սերմանէն Դաւթի
 Գրիստոս Աստուած քարոզեաց երանելին Պաւղոս ասելով.
 «Եւ յորոց Գրիստոս ըստ մարմնոյ, էակն ի վերայ ամենայնի
 Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»¹. և այլուր 5
 դարձեալ. «Եթե Գրիստոս, ասէ, մեռաւ յաղագոս մեղաց
 մեյրոց ըստ գրիցելոցն և զի թաղեցաւ»²: Եւ երանելին 108r.
 իսկ Յովաննէս ի բոլորականն քարոզէ յայտնապէս ասե-
 լով. «Եւ գիտեմք, եթ' Որդին Աստուծոյ ևկն և ետ մեզ
 միտս, զի գիտիցեմք զճմարիտն Աստուած, և եմք ի 10
 ճճմարտում Որդւոյ Նորա Յիսուսի Գրիստոսի. սա է ճճ-
 մարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտենական»³:
 Ջսա ասացին խաչեալ և թաղեալ սուրբքն առաքեալքն՝
 վասն մեր. և ոչ ոք ուրիշ նոցա աւանդեաց յառանձնա-
 ցեալս բնութիւնս իմանալ կամ խոհել զ' ի վերայ Գրիս- 15
 տոսի միաւորութիւն կամ եթե մարմնաւորութիւն Աստու-
 ծոյն Բանի Ուրեմն ոչ մարդ սոսկ վասն մեր խաչեցաւ և
 մեռաւ և թաղեցաւ, այդ Աստուած մարմնացեալ Յիսուս
 Գրիստոս Տէրն, իւրով մարմնով կրեաց վասն մեր, և յարեաւ
 եռաւրեայ ի մտելոց. և զամենայն նմա առբաշխեմք մեք, և 20
 զաստուածայինս և զմարդկայինս, միում Տեառն մերոյ Յի-
 սուսի Գրիստոսի, ճճմարտի Աստուծոյ ըստ առաքելոցն
 վարդապետութիւնս:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց
 եւ եպիսկոպոսաց հաստատիչ գառ ի մէջ ասա- 25
 ցեալսն, իսկ սապալիչ գամպարիսսնախասացե- 108v.
 լոցն հեռուածողացն աղանդս.

Կիպրիանո սբոյ եպիսկոպոսի եւ վկայի, որ յազագս
 ողորմաւորութեան մեկնութիւն.

Յոքունք և մեծամեծք պատահեցին սիրելիք եղբարք 30
 աստուածային բարեգործութիւնքն. յորոց զմեր փրկու-
 թիւնն Աստուծոյն Հաւր առատ և վարթամ մարդասիրու-
 թիւնն գործեաց և միշտ գործեացէ. վասն որոյ պահել զմեզ
 և կենագործել Հայրն զՈրդին առաքեաց, զի զմեզ նորո-
 գեացէ. և առաքեալ Որդին կամեցաւ Որդի մարդոյ լինել, 35

1) Հովմ. Թ. 5. 2) Ա. Գործք. ԺԾ. 3—4. 3) Ա. Յովհ. Ե. 20.

որպէս (զի) զմեզ որդիս Աստուծոյ կացուցէ: Նուաստացոյց այսուհետև զինքն, զի զժողովուրդն զտարընկեցիկն ստասցի*։ վիրաւորեցաւ, զի զմերան բժշկեսցէ վէրս. ծառայեաց, որպէս ի ծառայութենէ յազատութիւն զծածոայեալս նմա ածոյէ. մահ յանձն եառ, զի մահկանացուացս զանմահութիւն շնորհեսցէ:

Երանելոյ Աբանսսի եպիսկոպոսապետի Աղեփանդրի՝ ի քրթոյն որ(?) առ Աղեղփիոն.

Իսկ մեր հաւատս է ուղիղ ի վարդապետութենէ 109ր. 10 առաքելականէ զիմեալ և յաւանդութենէ հարանցնհաստատեալ, ի նորոց և ի հնոց կտակէ, մարգարէիցն ասաւղաց. «Արտաքս առաքեա զլոյս քո և զճշմարտութիւն քո»¹. և «Ահա կոյս յորովայնի ընկալցի և ծնցի որդի և կոչեսցեն զանուն նորա Եմանուէղ, որ է թարգմանեալ ընդ 15 մեզ Աստուած»². և զի՛նչ այս է, բայց Աստուած ի մարմնի լինել, իսկ առաքելական աւանդութիւնն ուսուցանէ, երանելոյ Պետրոսի ասելով՝ «Քրիստոսի կրաւղին վասն մեր մարմնով»³. իսկ Պաւղոսի ասելով՝ «Առընդունելով զերանելին յոյս և յայտնութիւն փառացն մեծին Աստուծոյ և 20 Փրկչին մերոյ Յիսուսի՝ Քրիստոսի, որ ետ զինքն վասն մեր, զի փրկանեսցէ զմեզ յանաւրէնութենէ. և մարբեսցէ իւր ժողովուրդ առաւելագոյն նախանձաւոր ազնիւ գործոց»⁴:

Նորին ի օւրնականէն ՄԲ. Դիոկղեփանոսի.

Քանզի վասն մարդկան իւրոյն եղելոյ խոնարհու- 25 թեան զըստ բնութեան նորա աստուածութիւնն ուրացան. և տեսանելով զնա ի կուսէ ծնիցեալ, յերկուանան, և թե ճշմարտապէս Որդի է Աստուծոյ. և հայելով ի նա 109ր. ըստ ժամանակի՝ ներմարդացեալ, ուրանան զնորա հանապազորդութիւնն. և տեսանելով զնա վասն մեր ախտա- 30 կրեալ, անհաւատան, եթ՝ անապական է յանապականէ Հաւրէ Որդի. և բոլորովին զի վասն մեր համբերեաց, ուրանան զըստ բնութեանն նորա հանապազորդութիւն իրս կրելով զանշնորհիցն:

Քելոզոսի եպիսկոպոսի Անկիւրայ ի ծնելութիւնն 35 Քրիստոսի.

*) Լուսանցբում՝ «վիրսաին ստացի».

1) Սաղմ. ԽԲ. 3.

2) Եսայի Է. 14.

3) Ա. Պետր.

Գ. 1(?).

4) Տիմոս Բ. 13—14.

Նորին անցի որ առ Վաղերիանոսն.

Ասացաք իսկ եթև Մէնածին Աստուծոյն Բան հոգի
 ելով իբր Աստուած ըստ գրիցելոց, առ ի փրկութիւն բոլորե-
 ցուն մարմնացաւ և ներմարդեաց. ոչ յիւրմէ ընութենէն
 5 ինքն իւր մարմին փոխարկեաց, այդ և ոչ արտակացեաց
 զգոլն որ էր, կամ յեղութիւն կամ այդայդութիւն համ-
 բերեաց, այդ ի սրբոյ կուսէն զանարատ մարմինն առեալ՝
 անձնաւորեալ իմաստնարար և իւրացուցեալ զնա ըստ
 միաւորութեան անպարիմանալի և անխառնեբի և անասելի
 10 բնաւին. իբր ոչ այդոյ ուրուք, այլ յատուկ իւր զայս
 իմանալ Այսպէս և կն յաշխարհ Մէնածինն իբր նախա-
 111r. ծին և ի բազում ևղև եղբարս ոչն կարգեալ ընդ արարածոց,
 ըստ որում Աստուած. յորժամ այսուհետեւ եղանել ասիցի
 և ի կնոջէ, հարկաւորապէս զըստ մարմնոյն ի վերայ բերէ.
 15 զի մի գոյութեան սկիզբն իժմանայցի առեալ ի սրբոյն կու-
 սէ. այն զի և նախ քան զամենայն յաւիտեանս զոլով մըշ-
 արնջենաւորակից, և վերակացեալ միշտ ընդ իւրումն
 Հաւր Աստուածն Բանս

Եւ յեք ապկաւուց.

20 Մի այտուհետև բաժանեացեն յերկուս զմին Գրիստոս
 մեզ ըստ մասին կայուցանելով զԲանն, և՛ միւս Որդի
 յասկապէս և ըստ մասին զմարգն զ՛ ի կնոջէն, ըստ որում
 ասեն ինքեանք. այդ իմացին, եթ՛ ոչ մարդոյ շարայա-
 բեաց յաւէտ Աստուածն Բան, այդ ինքն մարդ եղեալ
 25 տսի, ի զաւակէ Աբրահամու բանահարեալ ըստ գրիցելոցն,
 և նմանեալ ամենայնիւ եզրարց², թանց միայն մեղաց. իոկ
 առ ամենայն նմանութիւն ունիցի յիւրակի և նախ այդոց զ՛ ի
 կնոջէ ծնելութիւնն կամ իմանիլ ի մէնջ մարդկաբար և
 111v. ըստ մեզ իսկ ի վերայ Մէնածնին վեր զայս, լքանդի Աս-
 30 տուած էր մարմնացեալ, վասն որոյ և Աստուածածին
 սուրբն կոչի Կոյս: Իսկ եթ՛ ասեմ, եթ՛ Աստուած և մարդ
 եկակցեալ ըստ նմին բացակատարեցին մի Գրիստոս, պա-
 հեցելոյ յայտ է, զի ենթակացութեանն երկաքանչիւրոյ
 անխառնելոյ, իսկ բանիւ ոչ բաժանեցելոյ, ոչինչ ստոյգ
 35 յայստիկ խոհեցաւ զս տեսանել. քանզի ոչ որպէս ասեն
 Աստուած և մարդ եկակցեալք կատարեցին զմին Գրիս-
 տոս, այդ որպէս ասացի անս. Աստուած ելով Բանն, հա-

1) Հմժտ. Եբբ. Բ. 16.

ւասարեաց արեան և մարմնոյ, նմանապէս իբր մեզ, զի Աստուած ներժարգացեալ իմանայցի և զմերն մարմին ունելով, իւր զնա գործելով, ըստ որում ըստ մեզ իմացեալն մարդ՝ յանձնէ և ի մարմնոյ բաղկացեալ մի է. այսպէս և ինքն մի խոստովանի գոլ Որդի և Տէր. քանզի մի խոստովանի ընութիւն մարդոյ և բաղկացութիւն, թեպէտ և ի զանազանից իմանայցի և յայդատեսականաց իրաց. քանզի միւսոյ ընութեան խոստովանարար իբր առ անձնն՝ մարմինն է, այդ յատուկ իւր և կատարելակից ենթակացութեան միոյ մարդոյ. և մտաւք և տեսութեամբք զանազանաց անուանելոցն ոչ անյայտ. իսկ ուղեկցութիւն կամ եթե ընթակցութիւն* անհատանելի ունելով զմին բացակատարէ կենդանի զմարդն:

Երկոսասաներոդ զլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեոնի.

ԺԲ. Որ ոք ի ձեռն յայտնութեանն Հաւր զնոյն և Արդի Աստուծոյ խոստովանեաց և Քրիստոս. և վասն զի մի սոցա թանց միւսոյն առեալ՝ անաւգուա պատահէք առ փրկութիւն և նորին գոյր վտանգի զՏէրն Յիսուս Քրիստոս կամ Աստուած միայն առանց մարդոյ, կամ առանց Սաստուծոյ միայն հաւատալ մարդ:

Պիսառութիւնք հերձաւածողաց, որոց բաղաձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Նեսսօրի հերձաւածողի նայնոյութիւնք.

Այդ ոչ սոսկ մարդ Քրիստոսն, ո՛վ զբպարտիչ, այդ Տէր մարդ համանգամայն և Աստուած. իսկ եթե միայն գոյք Աստուած, պարտ էր ասել, Ապողինարիէ, «Զի զիս ինդրէք սպանանել զԱստուած, որ զճշմարտութիւն ձեզ խաւսեցայ». իսկ այժմ ասէ. «Զի զիս ինդրէք սպանանել զմարդ, որ զճշմարտութիւն ձեզ խաւսեցայ»¹: Սա, որ զփշեղէնս պարագրեալ պսակ, սա ասաւղն՝ «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդէք զիս ի բաց թողեր»². սա, որ դեռուրեայ վախ-

* Լուսանցքում՝ «արշա(ւ)ակցութիւն».
¹) Յովհ. Ը. 40. հմմտ. է. 20.   ²) Մատթ. Իէ. 46., Մարկ. ԺՅ. 34. (հմմտ. Սողմ. ԻՄ. 2).

ճանն համբերեաց. և երկրպագեմ ընդ աստուածութեանն
զսա, իբր աստուածայնւոյ ասակից ճօխութեանն:

Նորին ի քառակէ*.

- Այդ ելով նախ այսորիկ Որդի և կոչեցեալ յետ
5 ընդունելութեան մարմնոյն, ոչ կարէ կոչիլ որոշարար
որդի որդին, զի մի կրկուս որդիս աւանդեսցուք. այդ
վասն զի այնմ շարայարեաց իսկզբանէն ելոյ որ(?) Որդւոյ
առ ի նայն շարայարեցելոյ, ոչ կարէ ըստ արժանաւորու-
թեան որդիութեանն ըստ արժանութեանն ընդունել, ըստ արժա-
10 նաւորութեան ասեմ որդիութեանն, ոչ ըստ բնութիւնս
Սակս այսորիկ և Քրիստոս Աստուածն Բան անուանի,
վասն զի ունի զշարայարութիւնն զառ Քրիստոսն հանա-
պագորդական:

Նորին.

- 15 Այդ վասն զի Որդին Աստուծոյ կրկին է ըստ բնու-
թիւնս, ոչ ծնաւ ահա զՈրդին Աստուծոյ, այդ ծնաւ
113r. զմարդկութիւնն որ է Որդի, վասն յախակցելոյն Որդւոյն:

Նորին.

- Լհւր և Տէր երբեմն ի վերայ մարդկութեանն Քրիս-
20 տոսին, իսկ երբեմն ի վերայ աստուածութեան նորա, և
Լրբեմն ի վերայ երկոցուն կացեալ:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեով-
նա եւ նախ քան զնա հեճնուածողացն.

- Սովորապէս դարձեալ զոր ոք (որո)շումն ուսուցանել
25 կամեցեալ շարունակութեամբն նոցուն բանից հաւանուցու-
ցանել թերևս կարծևոց զպարզագունացն սիրոս. քանզի
այդ վերագաղափարելով մեզ զՈրդին Աստուծոյ ի ձեռն
իւրոյ շարագրութեանն, և այդ զՔրիստոսն, նախակար-
գեաց գնոյն առ խաբեութիւն պարզագունացն, մեղու
30 սովորակի խառնելով զգեղս**, առ ի վախճան անձանց
ընդունաւդաց զնորայն վարդապետութիւն: Սակայն թա-
քուցանել ոչ կարէ, աւելորդութեամբ*** սրտին ըմբռո-

*) Լուսանցքում՝ «սեւքառէ».

**) Անդ՝ «մահադեղս».

***) Անդ՝ «յաւ(ել)ու(ածոյ)».

նեալ յառաջ բերէ իսկ վաղվաղակի ի չար գանձէ սրտին
 զչարիս¹, քանզի ոչ զնոյն անուանեաց գոլ զՈրդին Աստու-
 ծոյ և զՔրիստոսն. իբր ի վերայ բերէ դարձեալ. և վասն զի
 մին այսոցիկ|թանց միւսոյն առեալ, քանզի մին այսոցիկ 113v.
 յայտ՝ եթ՝ երկուցն, որպէս և թանց միւսոյն երկակս դար- 5
 ձեալ յայտ է ղէմս, զոր անուամբքն բաժանէ՝ Որդին Աս-
 տուծոյ և Քրիստոսն. և անաւգուտ ասէ առ փրկութիւնս զոյ
 որ ոք նոցա երկուց անուանց կամ եթե զմիայ թանց միւսոյ
 առեալ. և այն զի որ խոստովանեացեն բերանով, եթե Տէր
 Յիսուս և հաւատասցէ սրտիւ ի նա, կիայ, ըստ երանկի- 10
 ւոյ Պաւղոսի ձայնին², ոչ Որդի անուան ասոցելոց և ոչ
 Քրիստոս: Եւ ակն ունելով ժողովուրդք ի վերայ Յորդանա-
 նու և մտածեին յազադս Յովաննու, մի գուցէ ինքն է Քրիս-
 տոսն, հանդերձեալն փրկել զաշխարհ. և առ նոսա պա-
 տասխանէր Յովաննէս, եթ՝ «Ոչ եմ ես Քրիստոսն»³, և 15
 նախընթաց զինքն քարոզէ Քրիստոսի և ոչ ուրեք Որդին
 Աստուծոյ նախադասի կամ դասակցի յայսոսիկ Քրիստո-
 սին անուան: Անաւգո՛ւտ արդեւք զոյր առ փրկութիւնս ժո-
 ղովրդոց Քրիստոսին ակնկալութիւն և ի նայն հաւատ և
 նմին աստուածազանի Մկրտչին ըստ քեզ|Եւ աշակերպքն 20 114r.
 իսկ ասեին Տեառն՝ «Ճշմարտապէս Որդի Աստուծոյ ես»⁴,
 և «Որ ոչն պատուէ, ասէ, զՈրդին, ոչ պատուէ զՀայրն՝
 զառաքելն նորա»⁵: Եւ յլլով ուրեք ի սուրբ աւետարանս
 Որդին անուն զրեալ է թանց Քրիստոսն. արդեւք ուրեմն,
 ասած ինձ, անաւգո՛ւտ էր առ փրկութիւնն անուն Որդւոյն 25
 Աստուծոյ և վասն զի ոչ ունէր զՔրիստոսն անուն նա-
 խակարգեալ կամ կարգակցեալ, և իբր ոչ ամպարիչոտ այս-
 պէս խոհել կամ ասել յազազս միոյ Քրիստոսի: Ապա կա-
 մեցեալ յայտնել, զոր թաքուցանէր զամպարչտութեանն
 խորհուրդ, ի վերայ բերէ սոցուն. «Եւ նորին զոյր վտանգի, 30
 որ զՏէրն Յիսուս Քրիստոս կամ Աստուած միայն առանց
 մարդոյ, կամ թանց Աստուծոյ միայն հաւատալ մարդ».
 մարդ մեզ դարձեալ ըստ մասին եղեալ զՔրիստոսն անուն
 և զԱստուածն բաժանաբար զՈրդին Աստուծոյ. նման իբր
 զի ասէր, վտանգ նոյն զոյ ամենայն մտածաւղի, զի ձեա- 35
 ցուցանելով ի մարգարէս և յառաքեալս, խաւսեցաւ մեզ
 Աստուած ոչ ի ձեռն մարդոց ճշմարտից. կամ եթե զի

¹) Հմմտ. Մատթ. ԹԹ. 35., Գուկ. 2. 45.   ²) Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 11.
³) Յովհ. Ե. 20.   ⁴) Մատթ. ԹԶ. 16. Հմմտ. Յովհ. 2. 69—70., Ե. 49., ԹԵ. 27.
⁵) Յովհ. Ե. 23.

- 114v. մարդիկ մերեք յԱստուծոյ վերեկութենէն եին կամ եթ' ի բնակութենէ Աստուծոյ ի նոսա. այսպէս համարեալ ըստ միայնում արժանաւորութեանն կամ եթե ճոխութեան ունակականի միաւորութիւն ի վերայ Քրիստոսի, իբր
- 5 Աստուած ի մարդ զբնակութիւնն առնելով, որպէս ի վերայ միոյ մարգարէից, ոչ իբր զմարմնացեալ Աստուածն Բան, և մարդ եղեալ ըստ ճշմարտութեան մնալովս Աստուած: Ամենայն ուրեք իսկ թղթոյն զնոյն մեզ դիտողութիւն խոհեզութեան* անկանելով, գտանի բա-
- 10 նիւն, զի մարդածին յաւէտ իմանայցի սուրբն Կոյս և մի Աստուածածին. և մարդ ցուցցէ զ' ի վերայ մեր ախտակրեալ և ոչ Աստուած մարմնացեալ ի վերայ բերէ փութապէս. իսկ յետ յարութեանն Տեառն, որ յայտնապէս մարմնոյ նորա ճշմարտի եղև, քանզի Տէր անուանեալ
- 15 դարձեալ զյարուցեալն ի բաց հատանել արագապէս փորձի զեմանուէզն, ասելով՝ մարմնոյ նորա ճշմարտի գոլ զյարութիւնն, մարդ ըստ մասին ասելով գոլզմարմինն, զոր և յարուցեալ աղանդէ: Քանզի և ի վերայ ածէ այսոցիկ և վասն զի ոչ այդ յարեաւ, եթ' ոչ խաչեցեալն և մեռեալն.
- 20 քանզի ասայեալ մարմնոյ նորա գոլ զյարութիւնն վասն ի վերայն բերելով ոչ այդ նշանակեաց զյարուցեալն մարդ, զնոյն դիտաւորութիւն ի սկզբանէ իւրոց հայհոյութեանցն մինչ ի կատարած պահել կամեցեալ. քանզի յետ սակաւուց ասէ. իբր զի ի նմա մնացեալ ծանիցի յատկութիւն
- 25 աստուածայնոյ և մարդկայնոյ մարմնաւորութեանն անբաժանելի, զի սացէ իմանալ առանձինն զմարդկութեան բնութիւն, զխաչելն և մեռանել և յառնել. իսկ աւտար Աստուծոյ սակա առանձնաւորութեանն բնութեան անախտակրի և անմահի Աստուծոյ: Եւ նմայն այս զ' ի նմանէ
- 30 նախասացելումն այսպէս պահէ իսկ երկաքանչիւր բնութիւնն անպակասաբար զիւրն յատկութիւն. ոչ իսկ ունիս իմանալ իբր և զյատկութիւնն երկաքանչիւրոյ բնութեանն
- 115v. մնալ ի վերայ Քրիստոսի կամի, որ զամենայն որպէս պատահեաց բարբառաւզ. և իբր անբաժանելի աստուածայն-
- 35 ւոյն և մարդկայնոյ բնութեան յատկութիւնն ձանայիլ կարիցի. քանզի իւրաքանչիւր առքայխելով, զառեալս նմա և զվայեղուչ, որպէս իւր թուի, ամենայն ուրեք և ամենայնիւ երկուս Քրիստոսս խոստովանի:

Իսկ մեք՝ դիտելով մարդ անյեղապէս եղեալ զԱս-

*) Լուսնեցոմ՝ « . . . սելով».

տուածն Բան սակս մերոյ փրկութեան, իբր իւրում մարմնով Բանին եղելում, բաշխելք զաստուածավայելուչս. իսկ եթե իւր եղելոյ Աստուծոյն Բանի մարմինն և ամենայնքն կենսագործի մարմնոյ նորա, իւրք եղեն Բանին: Գանդի եթ՝ Որդի Աստուծոյ և եթե Գրիստոս և եթե Տէր և եթե Եիսուս և եթ՝ Որդի մարդոյ և եթե մարդ, լուրջուք աստուածային գրութեանն, յետ աւետարելոյն զհրեշտակն Գարբիէղ սրբումն Կուսին՝ յաղագս առնլոյ զնէ յորովայնի և ծնանել զլմմանուէղն ի Հոգւոյ Սրբոյ. Աստուած մարմնացեալ անյեղապէս իմանամք մեք և հաւատամք զոլ զ՝ ի նէմայ ծնիցեալն և զսա խաչեցեալ և ժահու ճաշակեալ մարմնով իւրով. և թաղեցեալ և յարուցեալ, ոչ գիտելով և ոչ հաւանելով ի բաց հատանել յատկութիւնս բնութեանց՝ երկուս զմին Տէր մեր Եիսուս Գրիստոս, ըստ սրբոց առաքելոցն և աւետարանչաց և վարդապետաց եկեղեցւոյ աւանդութիւնս և խոստովանութիւնս:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց եւ եպիսկապոսաց հաստատիչ գառ ի մէնջ ասացեալսն, իսկ ի բաց սապալիչ գամպարիսս նախասացելոց հերձուածողացն սղանդս.

Երանելոյ Աթանասի եպիսկապոսապետի Աղեմանդրի՝ ի թղթոյն ուր առ Աղեղփիոն.

Եւ ոչ իսկ վասն զի ծառայի կերպ եառ, որ ի կերպում Աստուծոյ գոյր Որդին, նուազեցաւ յԱստուածութենէն, այդ յաւէտ ինքն ազատիչ ամենայն մարմնոյ և ամենայն արարածոյ եղև. և եթ՝ «Աստուած առաքեաց զՈրդին իւր՝ եղեալ ի Կնոջէ»¹, ոչ ամաւթ մեզ ի վերայ ածէ իրս, այդ մանաւանդ բարեփառութիւն և մեծ չնորհ, քանզի եղև մարդ, զի զմեզ աստուածագործեացէ. և եղև ի Կնոջէ և ծնիցաւ ի Կուսէ, զի զմեր ծնելութիւնն յինքն փոխարեքեացէ, և լինիցիմք ապա ազգ սուրբ և հաւասարորդք աստուածայնոյ բնութեանն, որպէս գրեաց երանելին Պետրոս². և անկարելին իսկ արինի, յորում տկարանայր մարմնով, Աստուած զիւրն Որդի առաքեալ նմանութեան մարմնոյ մեղաց, և վասն մեղաց դատապարտեաց զմեզն ի մարմնի: Զառեալն այսուհետև ի Բանէն մարմին՝ յա-

1) Գողաս. Գ. 4.   2) Հմմտ. Ա. Գեար. Բ. 9.

զագս զամենայն մարդիկ աղատեցուցանել, և զամենեսեան
 ի մեռելոց յարուցանել և զամենեսեան ի մեղաց փրկա-
 նաւորել: Ի՞բր զայս արհամարհոտքն կամ վասն այ-
 սորիկ ամբաստանողք զՈրդւոյ Աստուծոյ, իբր արար-
 5 ման և շինածի, ոչ անշնորհք երկին և ամենայնի են
 արժանաւորք ատելութեան. քանզի միայն ոչ գոչեն Աս-
 տուծոյ ասելով. մի առաքել զքո Որդիդ զՄէնածին մարմ-
 նով. մի արասցես զնա ի Կուսէ մարմին առնուլ, զի մի
 փրկանեսցէ զմեզ ի մահուանէ և ի մեղաց. ոչ կամիւք
 10 զնա ի մարմնի եղեալ, զի մի զվասն մերն համբերեսցէ մահ:
 Ո՛չ խոհիմք զԲանն մարմին եղանել, զի այսուիկ միջնորդ
 117բ. մեզ կըլիցի՛զառ քեզ զճանապարհին, և զյերկինս բնակես-
 ցուք աւթս. փակեսցին դրունք երկնից, զի մի ի ձեռն
 վարագուրի մարմնոյ նորա զյերկինսն մեզ ուղի նորագեսցէ
 15 քո Բանդ. այսոքիկ ահա նոցա ձայնք:

Սեռնելոյ Թեոդոսի եպիսկոպոսի Անկիւրայ ու ի
 ձնուղն Քրիստոսի.

Երեսցաւ այսուհետև Աստուած այսաւր ի Կուսէ, և
 Կոյնն մնաց կոյս և մայր եղև. քանզի անապականութեան
 20 առիթն ապականութիւն ոչ գործէ, արարիչն անմահու-
 թեան ոչինչ ապականեաց: Արդ՝ վասն զի և Փոտրինոս սոսկ
 մարդ ասէ զձնիցեալն, Աստուծոյ ոչ ասելով զոլ զձնունդն,
 զյարգանդէն յատաջ եկեալ, մարդ ենթադրէ բաժանեալ
 յԱստուծոյ, ասասցէ ինձ այժմ՝ իբր բնութիւն մարդկա-
 25 յին ի ձեռն արգանդի կուսականի ծնիցեալ, զկուսութիւն
 մաւրն պահեաց անապական. քանզի ոչ ուրուք մարդոյ
 մայր կոյս մնաց: Տեսանես իբր երկակս մտածութիւնս
 յաղպս ծնիցելոյն պարունակէ ինձ եղեալն. Բանդի եթ՝
 ըստ մեզ ծնիցաւ, մարդ էր. իսկ եթև զմայրն կոյս պա-
 117բ. 30 հեաց, Աստուած ծնիցեալն քաջախորհրդոցն ձանաչի:

Սեռնելոյ Կիւրղի եպիսկոպոսապետի Աղեբսանդրի՝
 յորում երե մի Քրիստոսն. եւ եղեւ իբրեւ ի զիմաց հե-
 ձուածողաց բանս.

Ո՛չ ասեւք, ասին, զմարդն Որդի գոլ բնութեամբ
 35 Աստուծոյ, զի մի երկուս բնութեամբ որդիս ասիցեւք.
 քանզի որպէս յերկնուսան վայր եկեալ Բանն ոչ է ըստ
 բնութեան որդի Դաւթի, այսպէս և ոչ ի սերմանէն Դաւ-
 թի Որդի է ըստ բնութեան: Աստուծոյ:

Ապա երանելին Կիրիղոս առ այս.

Բաժանեացին ահա յորդիս երկուս և երկօքեան ստա-
նունք տեսցին արդեւք, եթ' ոչ անուանեցաւ Որդի Դաւթի
յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն:

Եւ դարձեալ. 5

Քանզի որ բնութեամբ յԱստուծոյ և ի Հաւրէ վերա-
փայլեալ Բանն յառութեան* եղելոյ մարմնոյ և արեան,
որպէս ասացի այժմ, մնաց ինքն բնութեամբ և ճշմարտա-
պէս Որդի Հաւր, մի ելով և միայն, և ոչ իրրև միւս ընդ
միւսում, զի և մի նորա իմանայցի դէմ: 10

Եւ յեօ այղոց.

Քանզի մնաց որպէս էր Բանն և եղև մարմին . . . . *
ամենայնին|ևս անդր և յամինայնի եղեալ սակս մարդ- 118r.
կայնեոյն ապրեալ ունիցի զգոլն զեր զամենայն և թափամանն
ևս անդր չափոց: 15

ԺԳ. Գլուխ հայնոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնի.

Որ զբնութիւնն մեր ի Մէնածնին Որդւոջ Աստուծոյ,
ոչ ի ձեռն նուաստութեան մարդկութեան և ոչ ի ձեռն
փառայն ծանեաւ յարութեանն:

Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղա- 20
ձայնք նախասացեալքն ի Ղեովնայ.

Նեստրի հերձուածողի հայնոյութիւնք ի քառակէ ժՁ.

Եւ բորորովին ասէ ևթև զամենայն համուռ զնորն բնու-
րեսցես, ոչ ևս գտցես ոչ ուրեք Աստուծոյ զմահն առյա-
րեալ, այդ կամ Քրիստոսի, կամ Որդւոյ կամ Տեառն. 25
քանզի Քրիստոսն և Որդին և Տէրն ի վերայ Մէնածնին ի
զրութենէն առեալ՝ բնութեանցն է երկուց նշանակ. և եր-
բեմն զեկուցանէ զաստուածութիւն, իսկ երբեմն զերկակսն:

Նորին.

Լիւր երանելւոյն Պաւղոսի յայտնապէս գոչաւդին. 30

*) Լուսանցբում՝ «առնդունելութեան».

**) Մի անվեր-
ծանելի բառ.

նվ է խաչեցեալն, լուր այտուհետե յայտնազունի ձայնի.
«Քանզի և խաչեցաւ ի տկարութենէ»¹. ո՞ տկարացաւ, հեր-
ձուածող, Աստուածն Բան:

Նորին.

118v. 5 Յաղագս շաւշափելոյս այտորիկ|և Պետրոս գոչէր. «Չայս
Քրիստոս յարոյց Աստուած, աջո՞ւն Աստուծոյ բարձրա-
ցեալ»². Իսկ աջո՞ւն աւգնելոյ Աստուածն Բան ոչ պիտայր
արիէ(?):

Դիողորոյ հերձուածողի հայհոյութիւնք ի բանեկն որ
10 յաղագս ներմարդութեան.

Սակս որոյ այտուհետե միոյ Հաւր ոչ ասեմք. իսկ մի
Աստուծոյ բնութեամբ գոլ Որդի զԱստուածն Բան, իսկ
զ' ի Մարեմայն բնութեամբ Դաւթի, իսկ շնորհիւ Աս-
տուծոյ:

15 Եւ յեօ այղոցն.

Քանզի նախ քան զլուծանիլ տեւուագոյն տակաւին
և անապական յարեաւ, և ոչ երբև բոլորովին աւուրս ի
զերեզմանի թողաւ:

Թեողորհայ հերձուածողի հայհոյութիւնք ի հա-
20 կոնառութեան Դ. նգովմանքն.

Իսկ պիտի հաւանել Յեսան ցուցաւգին զերկուս
բնութիւնս և ասաւզին հրեից. «Լուծէք զբազինս զայս և
յիբիս աւուրս կանգնեմ զղա»³. Քանզի ցուցանէ լուծեալ
զբազինն, և զկանգնիչն Աստուած:

25 Հակահառութիւն առ ասացեալսն ի Ղեով-
նայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

Ազգակիցք և այտքիկ առ ի նմանէ ասացելոցն. քանզի
զբնութիւնն ասէ զմեր ոչ գիտայի Միածնին Որդւոյ Աս-
տուծոյ, և ոչ ի ձեռն նուաստութեան մարդկութեանն|և ոչ
119r. 30 ի ձեռն փառաց յարութեանն. նուաստութիւն ասելով

1) Հմմտ. Բ. Կորնթ. ԺԳ. 4. 2) Գործք Բ. 22—33.
3) Յովհ. Բ. 19. Հմմտ. Մատթ. ԻԶ. 61., Մարկ. ԺԳ. 58. և Մատթ. ԻԷ.
40., Մարկ. ԺԾ. 29.

զիրեն և մեռանեն և թաղիլ զյարակցեալն ունակաբար մարդոյն բնութիւն Աստուծոյն Բանի, որպէս նմա թուի, զոր և փառաւորիլ ասէ յԱստուծոյն Բանէ, յարուցեալն ի մեռելոց: Նմանս դարձեալ բարբառելով, որոց անա նախնասաց. քանզի եսսաց յառաջագոյն այսպէս. «Թե- 5 պէտ և յաւէտ իսկ ի Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի, Աստուծոյ և մարդոյ, մի է դէմ, սակայն այդ է այն, ուստի երկաքանչիւրումն հասարակ ասի վասն ընտանութեանն թշնամանք, և այդ ուստի հասարակ փառացն պատահեաց».

քանզի զբնութիւնս մեր դարձեալ անուանելով 10 ի Մարեմայ մարդ, Մէնածին ասաց Որդի Աստուծոյ զԱստուածն Բան, յատուկ և ըստ մասին եղեալ մարդոյն զանանձնացեալսն և զվայելուչս նմա, որպէս համարի առբաշխելով նուաստութիւն աստակրութեան և մահու. իսկ Մէնածնին դարձեալ զվայելուչս և զյատուկս, զփառս յարութեանն, ասլրեցուցանելովն* որպէս կարծէ. և զի այս զիսաւորութիւնս նորա, ի վերայ բերէ դարձեալ յետ սակաւուց. սսելով զի զորոյ գիտէ զմահ, զիտասցէ և զմարմինն և մի զմերոյ իսկ մարդ զնա ուրասցի, զոր աստակիրն գիտաց եղեալ. և վասն զի ուրացութիւն ճշմարտի 20 մարմնոյն, ուրացութիւն է և կրից մարմնոյն. և այսոցիկ ի վերայ բերէ վ(?ետ սակաւուց. մի այսուհետև ուրասցի զնա մարդ, զոր կրելին գիտաց եղեալ. այդ ոչ է նուաստութեան մարդկայնոյ աստակրութեամբ խաչին քակտումն եղանել մարմնոյն կրից և կործանումն, նմին բանսար- 25 կուին. քանզի որք Քրիստոսի Յիսուսի ի ճահագործութեան իաչին զմարմինն իաչեցին աստակրութեամբն և ցանկութեամբք¹, և կեան հոգիորապէս յարուցեալք ընդ Քրիստոսի և զվերինն խորհին², ի բաց հրաժարեալք ամենեին հիւանդանալ զմարմնոցն և երկրային իրս և կիրս: 30 և եթե Քրիստոսիքն այսպէս, անբաղդատաբար ուրեմն գիրունի այսր ճահագործին, իաղազագործեաց ի ձեռն արեան խաչի իւրոյ, և եթե զ' ի վերայ երկրիս, եթե զ' ի յերկինս, 120ր. սպանեալ զթշնամութիւնս յինքեան. և քաջալերութեամբ խայտառակեալ զպետութիւնս և զիշխանութիւնս. և մա- 85 հուամբ փրկականաւ մուտցեալ զմահ, ոչն ստորակացեալ մահու, այդ իշխանութիւն ունելով զնել զանձն, առ որ ոչ ունէր ոչինչ իշխան յաւիտենիս այսորիկ. այդ կամա-

*) Լուսանցքում՝ «ամբողջ պահելով».
 1) Հմմտ. Գողոս. Ծ. 24.   2) Հմմտ. Գողոս. Գ. 1.
 ՅԱՍՏՈՒԾՆԵ ԿԱՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆ

ւորապէս մատնեաց զինքն ի խաչին մահ, միայն ի մե-
ռեալս աղատ, իբր միայն Աստուած և ոչ գիտակ մեղաց,
որով մահ յաշխարհ եկն:

2 Զինչ բարձրագոյնս կարծէ նորս նետորիոս, զա-
 5 ուակելցելոյ այսչափ զաւրութիւն խաչիս, յորում և միայ-
 նում պարծի երանելին Պաւղոս¹, և ազաւթէ մի յայդում
 ումեք զպարծանն ունել. քանզի արիս այս և իմաստուն,
 որպէս կարծէ վարդապետս, անհաւանեացի սովորաբար
 Աստուածաշունչ գրիցելոց և ընդդիմացի իսկ մեք առա-
 10 քելական հետոցն հետևացեալք և զուղղափառաց եպիսկա-
 պոսաց վարդապետութեանց, հաւատաւք զՅիսուս Քրիստոս
 120v. տոսն ճշմարիտ գոյ Աստուած և կենդանութիւն յաւիտեանա-
 կան². և «Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»³,
 և նոզովեմք որք երկուս բնութիւնս կամ. երկուս դէմս
 15 խորհին կամ ասնն ի վերայ միոյ Քրիստոսի. քանզի ախ-
 տակրելի մեք ուսաք զՔրիստոս և նախնի յարութենէ մե-
 ռելոց եղեալ ախտակրելին. և լոյս քարոզեալ զինքն ընդ
 երկնաւս, և պատմեալ զնա ի մարգարէիցն և առաքելոց
 և սրբոցն հարանց. քանզի էսայիաս ասէր. «Լուսաւորեաց,
 20 լուսաւորեաց Երուսաղէմ. եկն իսկ քո լոյս և փառք Տեառն
 ի քեզ ծագեցին»⁴. Քանզի լուսաւորեցաւ սուրբ եկեղեցի
 և փառաւորեցաւ, բնակելով զախտակրելին Քրիստոս ի
 սիրտս մեր սրբով Հոգւով. իսկ այս աւտար է ամենևին
 մարդկային բնութեան, որում որոշէ ախտակրին վասն
 25 մեր, որ ի հակառակէն իսկ երանելին Յովաննէս «Էր,
 ասէ, լոյսն ճշմարիտ, որ լուսաւորէր զամենայն մարդ,
 եկեալն յաշխարհ»⁵. այսուիկ լուսով ասելով արուեստա-
 գործիլ զերկին և զերկիր և զամենայն զ՝ ի նոսայսն. Եւ
 արուեստագործելն իսկ աւտար է ամենևին մարդոյ բնու-
 121r. 30 թեան, քանզի Աստուած զիտէ զմարմնացեալն զԱստու-
 ծոյն Բան երանելին Յովաննէս. իսկ երանելիք հարքն այ-
 սոցիկ հետևացեալք՝ զՏէրն Յիսուս Քրիստոս Աստուած
 յԱստուծոյ, և Լոյս ի Լուսոյ, և Աստուած ճշմարիտ յԱս-
 տուծոյ ճշմարտէ քարոզեցին ընդ երկնաւս: Զայս ճըշմա-
 35 րիտս Աստուած ստորեկեալ և մարմնացեալ ասելով ի սրբոյ
 Կուսէն և երեւալ աշխարհի, և ասելով «Ես լոյս յաշ-
 խարհս յայս եկի, զի որք ոչ տեսանեն, տեսցեն»⁶. և դար-

1) Հմմտ. Գաղատ. 2. 14. 2) Հմմտ. Ա. Յովհ. Ե. 20
 3) Հաւով. Բ. 5. 4) Եսայի Գ. 1. 5) Յովհ. Ա. 9. 6) Յովհ.
 ԹԲ. 46. Հմմտ. Բ. 39.

ձեալ «Ես եմ լոյս աշխարհի»¹: Այս ճշմարիտս Աստուած,
 լոյս աշխարհի, կենդանութիւնս, քանզի «Ես եմ, ասէ, յա-
 բուութիւն և կենդանութիւն»², «Աստուած բարեբանեալ յա-
 լիտեանս ամէն»³, մեծն Աստուած և Փրկիչ մեր Յիսուս
 Բրիստոս քարոզեցաւ ախտակրելի ի սրբոց առաքելոց, **5**
 քանզի երանելին Պետրոս ասէ «Բրիստոսի կրաւզի մարմ-
 նով վասն մեր»⁴. Իսկ երանելին Պաւղոս՝ «Առունելով*
 զերանելին յոյս և զյայտնութիւն փառաց մեծին Աստու-
 ծոյ և Փրկչին մերոյ Յիսուսի Բրիստոսի, որ ետ զինքն
 վասն մեր, զի փրկեացէ զմեզ յամենայն անաւրէնութենէ **10**
 և մաքրեացէ իւր ժողովուրդ առանձինն, նախանձաւոր ազ- **121v.**
 նիւ գործոցն»⁵: Այսպիսի կրաւղին վասն մեր ճահագոր-
 ծութիւնք: Պատկառեցեն հերձուածողք. քանզի եթե մեք
 լռեցուք, քարինքն աղաղակեցեն, եթ՝ այսպիսի բնութեան
 մարդկայնոյ ոչ են կատարելութիւնք, այլ եմամանուեզի **15**
 մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի, և եղելոյ մարդոյ, ըստ ճշ-
 մարտութեան մնալով որ էրն: Եւ զայս ցուցանէ երանե-
 լին Պաւղոս դարձեալ ասելով. մարդ Յիսուս Բրիստոս
 տուիչն զինքն փոխափրկանակ վասն ամենեցուն **6**. Իսկ
 մարդոյ բնութիւն փոխափրկանակ տուանիլ ի վերայ ամե- **20**
 նեցուն ոչ կարէր: Բանզի թեպէտ և մարդ անուանեացէ ի
 վերայ մեր տուիչն զինքն փոխափրկանակ, գիտէ զնոյն
 գոյ մեծ Աստուած և Փրկիչ Յիսուս Բրիստոս, և «Աստուած
 բարեբանեալ յալիտեանս ամէն»⁷: Թեպէտ և Աստուած
 մեծ զնա անուանեացէ, գիտէ և եղեալ մարդ սակս մերոյ **25**
 փրկութեանն տնաւրէնաբար, քանզի Բրիստոս քարոզէ
 զմտեալն վասն մեր և թաղեալն, և զյարուցեալն, որպէս
 երանելիք հարքն, որք ի Նիկէա, զմարմնացեալն Աստուած
 ասելով ախտակրեալ, յաւելին և զյարուցեալն և վերաց- **122r.**
 եալն յերկինս, և գալոց դատել զկենդանիս և զմտեալս **30**
 Եւ զոչնն այսպէս խորհեցաւ յաղագս Բրիստոսի, նզով
 արարին սուրբ առաքեալքն և երանելիք հարքն, որք ի Նի-
 կեայ, և յետ նոցա եղեալք սուրբ հարք, սրբոյ և ընդ-
 հանրական եկեղեցւոյ վարդապետք:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց **35**
 եւ եպիսկոպոսաց հաստատիչք գառ ի մէնջ ասա-

*) Լուսանցքում՝ «մնալով ընկալց...».
 1) Յովհ. Ը. 12.   2) Յովհ. ԺԱ. 25.   3) Հովով. Գ. 5.
 4) Ա. Պետր. Գ. 1 (?).   5) Յիսուս Բ. 13—14.   6) Ա. Յիմեթ. Բ. 5—6.
 7) Հովով. Գ. 5.

ցեալսն, իսկ Տապալիչք գամպարիցս նախասացելոցն հերձուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Յաղիայ եպիսկոպոսապետի Հռովմայ ի բղբոյն որ առ Իիոնիսիոն.

- 5 Իսկ որք զյերկնուստն Աստուած խոստովանեն ի Կուսէ մարմնացեալ և մի գոլ ընդ մարմնոյն, զուր ծփեն ի բայսն ի նոցայցն ամպարչտութիւնսն արտաբերեալք. քանզի ասեն և նոքա, որպէս լսեմ, երկուս բնութիւնս. և զայս ի Յովաննու հաւաստապէս միացուցաւղի զՏէրն յասելն՝
- 10 «Բանն մարմին եղև»¹. և Պաւղոսի յասելն՝ «Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնն»². Քանզի եթե մի ի Կուսէն ծնիցեալ անուանի և ինքն է, որով ամենայնն եղև, մի բնութիւն է, վասն զի դէմ մի, ոչ ունելով յերկուս բաժանումն, վասն զի և ոչ առանձինն բնութիւն մարմին
- 122v. 15 և առանձինն բնութիւն աստուածութիւնն ըստ մարմնաւորութեան*, այդ որպէս մարդ մի բնութիւն է, այսպէս և ի նմանութեան մարդոյ ևղեալն Քրիստոս իսկ եթ՝ ոչ ճանաչեն զըստ միաւորութեանն մի, կարեն և ի յլուվս բաժանել զմին, և բազումս ասել բնութիւնս. վասն զի
- 20 յընատեսակ է մարմինն՝ յոսկերաց և ի ջղաց և երակաց և մսոյ և մորթոյ, ևղնզանց իսկ և մազոց, արենէ իսկ և ոգւոյ, որք ամենայնք զանազանութիւն ունին առ իրեարս. իսկ մի բնութիւն է, իբր զի և աստուածութեանն ճշմարտութիւն մարմնովն մի է և յերկուս բնութիւնս ոչ բաժանի Քանզի ոչ ևս կարէր զբոլորն Որդի մարդոյ կոչիլ, զիջեալն յերկնուստ, և Որդի Աստուծոյ զծնիցեալն ի կնոջէ, ևթ՝ երկուց բնութեանցն բաժանումն առընդունէր. այդ իջեալն յերկնուստ կոչիւր արդեւք Որդի Աստուծոյ և ոչ որդի մարդոյ. իսկ ծնիցեալն ի կնոջէ կոչիւր
- 30 որդի մարդոյ և ոչ որդի Աստուծոյ. և այս հետևանայ Պաւղիական Ներձուածոյն: Իսկ զմեզ աստուածային գրութիւնքն ուսուցանեն իբր յաղագս միոյ Տևառն խոհել ըստ յերկնուստ վայրիջութեան և զ՝ ի վերայ երկրի ծնելութիւնն. որք այսուհետև այսպէսն խոհին, մի ի հոմաձայնութիւնս զամենայն ընդդէմ խոհաւղաց արտաքս կլցեն, զի մի մտածու-
- 123r.

*) Լուսանցքում՝ «...աւոր...թեանն».

**) Ընդ՝ 11 առդ նկատողութիւն, որոնցից միայն առաջին կամ առաջին երկու տառերն են մնացել, միւս կէտը կտրուած է.

1) Յովհ. Ա. 14.

2) Ա. Կորնթ. Հ. 6.

թեամբ բարեհամբաւելով, բայիւքն հայհոյեցցեն*։ Քանզի հարկ է զնոսա երկուս ասելով ընութիւնս՝ մին երկրպագել, իսկ զմիւսն ոչ երկրպագել. յաստուածականն մկրտիլ, իսկ ի մարդկայինն ոչ մկրտիլ. իսկ շեթ՝ ի մահն Տեառն մկրտութիւնք՝¹⁾ մի խոստովանեմք ընութիւն զանախտակիր աստուածութեանն և զախտակիր մարմնոյն, զի այսպէս յԱստուած իցէ մկրտութիւնն մեր և ի մահն Տեառն կատարեալ։

Եւ յեօ այդոց.

Մի այսուհետեւ ըստանաւդացն պատճառս տացեն¹⁰ երկուս ասելով ընութիւնս, քանզի ոչ մարմինն ըստ ինքեան ընութիւն, վասն զի և ոչ կենագործակ ըստ ինքեան, և ոչ բաժանիլ կարացեալ առանց կենագործին. և ոչ Բանն ըստ ինքեան յիւրն ըստանի ընութիւն, զոր ունի ըստ անմարմնոյն. վասն զի և ի մարմնի Տէրն և ոչ անմարմնա-^{123v.} բար ներդիմեաց աշխարհի։

Երանելոյ Աբանասի եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդրեայ յաղագս առմարմնաւորութեան Բանին.

Քանզի խոստովանեմք ասէ և զոլ զնա Որդի Աստուծոյ, և Աստուած ըստ հոգւոյ և Որդի մարդոյ ըստ մարմնոյ, ոչ երկուս ընութիւնս զմին Որդի, մին երկրպագելի և զմին աներկրպագելի, այդ մի ընութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ և երկրպագեալ ընդ մարմնոյ իւրում, միով երկրպագութեամբ։

Եւ յեօ սակաւուց. 25

Իսկ եթ՝ ոք քան զայս յաստուածայնոց գրութեանցն ուսուցանէ, միւս ասելով զՈրդին Աստուծոյ և միւս զ՝ ի Մարեմայն ըստ շնորհի որդեգործեցեալ, որպէս մեք, իբր զոլ երկուս որդիս՝ մին ըստ ընութեան Որդի Աստուծոյ զյԱստուծոյն, և զմին ըստ շնորհին զ՝ ի Մարեմայն մարդ, կամ եթ՝ ոք զՏեառն մերոյ զմարմինն ի վերուստ ասէ, և մի ի Կուսէ Մարեմայ, կամ յեղեալ զաստուածութիւնն ի մարմին, կամ խառնակեալ կամ այդայդեալ, կամ ախտակրելի զՏեառն զԱստուածութիւնն կամ աներկրպագելի զՏեառն մերոյ զմարմինն իբր մարդոյ, և ոչ երկրպագելի ^{124r.} 35

1) Հասվմ. Զ. 3.

իրք Տեառն և Աստուծոյ մարմինն, զսա նդովէ սուրբ և բոլորական եկեղեցի, հաւանեալ առաքելոյ ասաւղի՝ «Եթ՛ որ ձեզ աւետարանէ քան զոր ընկալարուքն, նդով եղիցի»¹:

Նորին՝ ի օւնակահեցեալ ժ.Գ.

5 Քանզի ո՛վ մեր խնդութիւն կամ պարծումն, եթ՛ ոչ ախտակրեալն վասն մեր, և ինքեամբ ծանուցիչ մեր զՀայրն Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս. քանզի ոչ այդ, այդ ինքն է, որ և վաղ իսաւեցաւ ի մարգարէսն, և այժմ ամենեցուն ասելով ինքն՝ «Ուստոյս առնութիւն եմ»²:

10 Նորին՝ ի օւնակահեցեալ ժ.Ա. երորդէ. ՄԵ. Իիսկղէ-օփանոսէ.

Ուստի Փրկչն, որք լայինն և հետեանային նմա յերթալ նորա ընդդէմ մահու, սաստէր՝ մի լայք ասելով զիս³. զայս ցուցանել կամեցեալ, զի ոչ սգի, այդ խըն-
15 դութեան էր Տեառն մահն. և զի թեպէտ և վասն մեր մեղի, կեցցէ. քանզի ոչ յոչէիցն, այդ ի Հաւրէ է:

Նորին՝ յաղագս խաչի.

Քանզի և այս ոչ նոցա, այդ կախեցելոյ Փրկչին գործ. և զի կախեցեալ իբր զմարդ, զիշխանութիւնսն հա-
124v. 20 լածէր, իսկ զբանսարկուն ժամանէր և զդահիճան երկե-
ցուցանէր, ոչ ցելեալ զպատմուճանն. զի այսորիկ մնացե-
լոց մնացէ և զհրեիցն յանդիմանութիւն, և յետ ոչ յո-
լովից եղեալ, զի վարագոյրն պատահեցաւ, իսկ պատմու-
ճանն Փրկչին և ոչ ի դահիճացն բաժանեցաւ, այդ մնաց
25 ամբողջ, քանզի մնայ աւետարանն ամբողջ ստուերացն
բաժանեցելոց:

Սրանելոյ Կիւրղի եպիսկոպոսապետի Աղիսանդրեայ ի մեկնութեան Եւանջի.

Ձի այսուհետև ընդդէմ դարձուցանեն զտնաւրէնու-
80 թեանն բանս, և տարագծեն զճշմարտութիւնն, ամենեցուն ընդդէմ յարուցեալք Աստուածաշունչ զրոց. որք Աստուած ելով ճանաչեն և ներմարդացեալ զՈրդին, մի զնա անուա-
նեն ամենայն ուրեք. քանզի և յԱշխարհարարութեան

¹) Գաղատ. Ա. 8—9.

²) Նոայէ ԾԲ. 6.

³) Հմմտ.

Ղուկ. ԻԳ. 28.

մատենին գրեաց Մովսէս, որպէս անցոյց աստուածազանն
 Յակովբ զհեղեղատն Յարովկայ զմանկունս իւր. և և մնաց
 միայն, մարտնչէր ընդ նմա մարդ մինչ ի վաղորդայն.
 և կոչեաց Յակովբ զանուն տեղւոյն այնորիկ տեսակ Աս- 5 125r.
 տուծոյ, քանզի տեսի, ասէ, զԱստուած դէմաւ դէմ, և
 ապրեցաւ իմ անձն. ծագեաց նմա արեգակն, յորժամ
 եանց տեսակն Աստուծոյ, իսկ Յակովբ կաղայր բարձիւն
 իւրով՝¹ Քանզի յառաջագոյն ցուցանէր հայրապետին
 Աստուած, զի և ներմարդացի ըստ ժամանակս Մէնածինն
 Աստուծոյ Բան, և հակամարտ կալցի զԻսրայէղ: Եւ զի 10
 յաղագս նորա ոչ ուղղոտնեցին, կաղան իսկ շաւղաւք,
 որպէս Յակովբ խոշտայր բարձիւ իւրով, ըստ որում ասէ
 ինքն ի ձեռն երգողին քնարաւ. «Որդիք աւտարք ստեցին
 ինձ, որդիք աւտարք հնացան և կաղացան ի շաւղաց իւ- 15
 րեանց»². քանզի զայս կարծեմ զեկուցանել առ ի խոշ-
 տալն Յակովբայ բարձիւ իւրով: Բայց զայն տես, մարդոյ
 մարտուցելոյ առ նա, տեսանել ասէ զԱստուած դէմ առ
 դէմ, և տեսակ զնա անուանէ Աստուծոյ, քանզի մնաց
 Աստուծոյն Բան, և մարդ եղեալ ի կերպի Հաւր, ըստ իմա- 20
 նալւոյն ասեմ պատկերի և ըստ ամենայնի, որ ինչ ան-
 տարափոխաբար ունի. քանզի ասէ առ Փիղիպպոս, դժա-
 ւորութիւն ենթակացութեան Հաւր զինքն ցուցանելով
 և մարմնով «Տեսաւ զին զիս ետես զՀայր»³: 125v.

Եւ յեօ սակաւուց.

Քանզի երանելին մարգարէն Էսայիաս ներմարդա- 25
 ցեալն Աստուած մարմնով ախտակրեալ զիտելով ասէ յա-
 զագս նորա. «Իբր ոչխար ի զենուամն ածաւ և իբր և գառն
 առաջի հատաւղին զնա անձայն. այսպէս ոչ բանայ զբե-
 րան իւր. ի նուաստութեան իրաւունք իւր բարձան, զագ-
 գաւորութիւն նորա ոչ զրուցեսցէ. զի բառնայ յերկրէ կեն- 30
 դանութիւն իւր»⁴. Եւ եթ' ոք էր մարդ և առանձնաւորա-
 պէս իմացեալ Որդի, իսկ յարակցեալ Աստուծոյ, ըստ որում
 ասեն անարբոց աղանդոց գտակք, իբր տակաւին դժոխա-
 գիւտ, որ զագգաւորութիւն նորա զրուցել կարիցէ. քանզի
 եղև ի սերմանէ Յեսուեայ և Դաւթի, իսկ զԱստուծոյ Բա- 35
 նին ծնելութիւն կամ եթև զծնելութեանն յեղանակ ոչ
 ասել կարիցէ. քանզի բառնայ յերկրէ կենդանութիւն

¹) Եննդ. 1Բ. 24. և 30—31.   ²) Սաղմ. ԺԷ. 45—46.
³) Յովհ. ԺԳ. 9.   ⁴) Եսայի ԵԳ. 7—8.

126r. Կորա, այս է գոյութիւնն, քանզի եղ փոխանակ գոյութեանն գկենդանութիւն ի բարձու. իսկ ցոլանայ* և գիրանաւէ** զ՝ ի վերայս երկրիս. քանզի անպարիմանալի և անառհարկանելի ամենևին մարդկան մտաց, յաղագս ան-
5 ճառի բնութեանն Բան:

Նորին եթե մի է Քրիստոս.

Եւ այս զի կեցոյց զմեզ ոչ բարեխաւս, ոչ հրեշտակ, այլ ինքն Տէրն, ոչ աւտար մահու և մարդոյ հասարակականի միջնորդելով, այդ արեամբ իւրով:

10 Երանելոյ Պրոկղի ի թղթոյն որ առ արեւելեայս.

Եւ մարմնանայ անյեղապէս անտեսակն և ծնանի ըստ մարմնոյ անսկիզբն. նախահատէ իսկ ըստ մարմնոյ հասակաւ բնութեամբն բնաւին կատարեալ, և ախտակրեալ համբերէ, ախտակրութեանն վերագոյն. ոչ որով
15 էրն համբերեաց զթշնամանն, այդ որով եղեն յանձն առեալ զմարմնոյն ախտս:

ԺԴ. Երոռդ գլուխ հայհոյութեանց ի թղթոյն Ղեովնայ.

Դիտեսցէ որ բնութիւն վարսեալ բնեռաւք կախե-
20 ցաւ զիսայտէ խաչին, և խոցելոյ կողին առմածուցելոյ խաչին ի ձեռն գեղարդան զինաւորին. իմասցի ուստի արիւն և ջուր հոսեցաւ.

Եւ յեօ սակաւուց սոցին ի վերայ բերե.

Զի մի թանց ճշմարտի աստուածութեանն մարդ-
25 կութիւնն և մի թանց ճշմարտի մարդկութեանն աստուածութիւնն հաւատայցի:

126v. Պիսառութիւնք հերձուածողացն, որոց բաղաձայնք նախասացեալք ի Ղեովնայ.

Նեսսոբի հերձուածողի հայհոյութիւնք.

80 Զայս ասէ զՅիսուս յարոյց Աստուած՝ զերեւելիս, զայս

*) Լուսանցքում՝ «(ցոլ)անալ իբր (փայ)լակն».

*) Անգ՝

«զուղի».

1) ճմմա. Գործք. Բ. 32.

զտեսանելիս աչաց, զ' ի փայտին բեկեհալն, զ' ի Թողմայն շաւշափեալ ձեռաւք:

Նորին.

Զի մարմնոյն անանգոսնելին քաջաբանութիւն ազգին այսորիկ. ոչ աստուածութեանն եռաւրեայն մահ, որոյ 5 ոտքն ըմբռնեցան բեկեաւք, զայս յարգանդի հոգին ստեղծանէր, երկրպագեմ ընդ աստուածութեանն զայս:

Նորին.

Տեսցեն յոր խոցեցինն. ո՞վ է խոցեցեալն կող. իսկ կող մարմնոյ, եթ' աստուածութեան է: 10

Նորին.

Զայս յամենայն ժամ չուրջ պնդելով և զբնութեանն խոստովանելք զբաժանումն և զճոխութեան ի մի միաւորեալ արժանաւորութիւն Աստուծոյ:

Թեոդորեոսյ հերձուածողի հայնոյութիւնք. 15

Ուրևմն ոչ Աստուած ախտակրեալն, այլ ի մէնջ յԱստուծոյ առեալ մարդն:

Նորին.

Ո՞վ այսուհետև երկովք առաքինութեան կատարեալ և ոչ բնութեամբ կատարեալ գոլով. | ո՞վ փորձութեամբ ուսաւ 20 127r. զունկնդրութիւն և զայս անգիտանալով նախ քան զփորձութիւնն. ո՞չ Աստուածն Բան, անմահն, անախտակիրն, անմարմինն, այլ ի զաւակէն Դաւթի, առեալն ի նմանէ մահկանացուն, ախտանալին, երկուցեալն ի մահուանէ, թեպէտ և նոյն յետ այսորիկ քակեաց զմահու իշխանու- 25 թիւն:

Եւ դարձեալ.

Քանզի նոյն յինքեան ունէր բնութեանն զտկարութիւն, և ոչ զամենայն կարողն, Աստուածն Բան:

Հակահառութիւն առ ասացեալսն ի ՂԵՒՈ- 30 նայ եւ նախ քան զնա հերձուածողացն.

Ի կատարումն * այսուհետև ածել կամեցեալ զամպարըշտութեանն շարագրութիւն, կնքէ զնա հայհոյութեամբք,

*) Լուսոնդրում՝ «ի հուսկ վերջին».

- քորս նախասացելոցն վճիտագոյնս աղանդելով. քանզի կամի քարոզել և հաւատացուցանել, եթե մարդ սոսկ էր խաչեցեալ և բեւեռաւք ներվարսեալ, յորոյ ի կողէն արտաքս և կին արիւն մարդկային որպէս համարի և ջուր
- 127v. 5 պարզաբար դոյզն. քանզի ասացեալ ի յառաջագոյնսն մի իսկ զմերոյս մարմնոյ մարգ|զնա ի բաց ուրասցի, զոր ախտալին գիտաց եղեալ. յայտ է եթե զմարդն դարձեալ իսկ վերստին կրկնեալ զքանն յետ սակաւուց և ասաց այսպէս. մի այսուհետև ուրասցի զնա մարդ, զոր ախտա-
- 10 նալին դիտաց եղեալ և երեալ մարդ պարզաբար գոլ զխաչեցեալն. և զայս վեր և ի վայր հաստատելով, ի վերայ եած սոցին, իբր զի առ մածուցելոյ մարդոյն կողէ և ախտակրի վեր և ի վայր անուանէ, արտաքս ել արիւն և ջուր բաւականապէս. իսկ ի յառաջասացեալսն ցուցեալ է զնո-
- 15 րայն բայից ամպարչտութիւն և աւելորդ գոլ համարիմ դարձեալ յաղագս նոցուն փորձիլ ցուցանել: Բայց ոչ զանդաղեսցուք և յաղագս սոցա ըստ կարի ասել. քանզի մոլորի այսպիսիս ոչ գիտելով զգրութիւնսն, և ոչ զկարութիւն Աստուծոյ¹, քանզի մարդոյ բնութիւն կամ եթե
- 20 մարդ կենդանութիւն ոչ ասի, քանզի և ոչ է. քանզի բանական կոչի կենդանի մահկանացու մարդն. իսկ աստուածազանն Մովսէս կենդանութիւն տիրաբար ուսոյց|զոլ զ' ի վերայ փայտին բեւեռաւք բեւեռեալն՝ ասելով. «Տեսցէք զկենդանութիւնն ձեր կախեալ առաջի աչաց ձերոց և ոչ
- 128r. 25 հաւատայցէք»². Եւ ինքն իսկ Տէրն հաստատելով զ' ի Մովսեսէ ճառեցեալսն, յաղագս նորա մարգարէութիւնն ասէր՝ «Ես եմ յարութիւն և կենդանութիւն»³. և պարտ է զՈրդին մարդոյ խաչիլ⁴. «Եւ որպէս Մովսէս բարձրացոյց զաւճն յանապատին, այսպէս բարձրանալ պարտ է զՈրդի մարդոյ, զի ամենայն հաւատացեալն ի նա ունիցի կենդանութիւն յաւիտենական»⁵. «Եւ յորժամ բարձրացայց յերկրէ, զամենասեան ձգեցից առ իս»⁶: Զկամեցեալսն յայտ է եթե ընդունել առ ի նմանէ յաւիտենական կենդանութիւն. և ոչ ոք ի մարդկանէ կենդանութեան մա-
- 35 տակարարէ, իսկ յատուկ միայնույ Աստուծոյ այսպիսի

1) Հմմտ. Մատթ. ԻԲ. 29.

2) Բ. Օրէնք ԻԸ. 66.

3) Յովհ. ԹՄ. 25.

4) Հմմտ. Մատթ. ԹՁ. 21., Մարկ. Թ. 33—

34., Լուկ. ԹԸ. 32—33.

5) Յովհ. Գ. 14—15.

6) Յովհ.

ԹԲ. 32.

ճահագործութիւնն. և վկայէ ասելով Երանելին Պաւղոս
յաղագս Աստուծոյ, «Եթ' ի նմա կեամք և շարժիմք և եւլք»¹:

Աստուած ուրեմն մարմնացեալ է կենդանութեան և
Հոգւոյն Սրբոյ բաշխիչ. քանզի յետյարութեանն՝ բնա- 128v.
աււքն վարսեալ ի վերայ ի աշին և հաւատացուցանելով
զաշակերտան, յաղագս այսորիկ որոնելովն Թովմայ, եթե
խաչեցեալն յարեաւ ի մեռելոց, փչեաց յաշակերտան և ձիւր՝
նոցա զՀոգին Սուրբ իւրով իշխանութեամբ իբր Աստուած:
Իսկ մէնում Աստուծոյ դարձեալ զայսպիսի ճահագործու-
թիւնս, վկայեաց գրութիւնն, յորժամ զմարդն կազմեաց 10
Աստուած, և փչեաց ի դէմ նորա հագագ կենդանութեանն²,
որ այսուհետեւ էր բացարձակեալ ի մարդկութենէ, սակա
Ադամայ զանցաւորութեանն. զայս Գրիստոս ձիւրեաց յետ
ի մեռելոց յարութեանն, յետ յաղթութեանն զմահուանէն:
Այդ և ոչ արիւն մարդոյ սոսկի ի բաց գնէ զաշխարհս, և 15
ոչ կենդանութիւն յաւիտեանական ձիւրէ. իսկ ասէր Տէրն
առ հրեայնս. «Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթ' ոչ ուտիցէք
զմարմին Որդւոյ մարդոյ և ըմպիցէք զնորա արիւն, ոչ ու-
նիք կենդանութիւն ի ձեզ»³: Եւ դարձեալ՝ «Եւ ուտաւդն
զիս և նա կեցցէ վասն իմ»⁴: Ապացուցեալ ուրեմն ոչ չա- 20
փաւորապէս ի կենդանութիւն ըստ բնութեան է ի փայ-
տի կախեցեալն և կենդանութեան մատակարար իբր Աս-
տուած մարմնացեալ. ո՛վ իսկ լուաւ երբէք՝ ի կողէ մար-
դոյ խոցելոյ ընդ արեան ջուր արտաքս գնացեալ: Եւ զայս
մեռելոյ իսկ ահա վկայէ աւետարանիչն յաղագս Տեառն, 25
զի և մեռաւ և խոցեցաւ աշտեիւն և արտաքս եկն պա-
տուականն արիւն և ջուր⁵: Քանզի արտաքս գնեաց զմեզ
Գրիստոս իւրով արեամբ, փրկանս զայս տուեալ քան զամե-
նայն պատուականագոյն, ամենայնի մարդկութեան. իսկ
պատուական ջուր առ ի փրկանաւորութիւն և մաքրումն և 30
արբութիւն հաւատացելոցն ի նա: Քանզի էր իսկարանն
Բան կենդանութեանն, որպէս ասէ Յովաննէս, և յայտ-
նեցաւ մեզ մարմնացեալ ի կուռէ, և տեսաւ և շաւափեց-
ցաւ Բանն կենդանութեանն⁶, տեսաւդ ևս ախտակրութեանն.
և յետ յարութեանն իսկ շաւափեցաւ ի Թովմայ բնեռաւք 35
վարսեալն և խոցեալ զկողն ի խոստովանեալ (՞) է առ ի նմանէ 129v.
գոյ Տէր և Աստուած, յորում խոստովանութեան Երանեաց

^{*)} Լուսանցքում՝ «պարզէէ».

¹⁾ Գործք ԺԷ. 28.   ²⁾ Ծննդ. Բ. 7.   ³⁾ Յովհ. Զ. 54.

⁴⁾ Յովհ. Զ. 58.   ⁵⁾ Յովհ. ԺԹ. 34.   ⁶⁾ Հմմտ. Ա. Յովհ. Ա. 1.

Տէր զհաւատացեալսն, եթ' ինքն է Տէր Աստուած, ասելով. «Զի տեսեր զիս, հաւատացեր. երանեալք՝ որք ոչ տեսեալ հաւատացեն»¹: Մեք ապա հետեանալով հաւատոյ առաքելոցն, որպէս նախասացաւ, և սրբոցն հարանց 5 վարդապետութեանց, Աստուած խոստովանելուք զԲրիստոս, իբր մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց եւ եպիսկոպոսաց հաստատիչք զառ ի մէնջ ասացեալսն, իսկ տապալիչք զամպարիեսս նախասա- 10 ցելոցն հերձուածողացն աղանդս:

Երանելոյ Աթանասի եպիսկոպոսապետի Աղեքսանդրեայ ի օւնականի երկրորդում Դիոկղէսիանոսի. ԽԶ.

«Տեսանիցէք զկենդանութիւն ձեր կախեալ առաջի աշաց ձերոց»². ո՞վ արդեւք իցէ այս, եթ' ոչ ասաւին՝ 15 «Ես եմ կենդանութիւն»³: Ինքն է որ ի հրկիցն անհաւատացեալ և ի դահճացն մերկացուցեալ և ի զինաւորացն բաժանեալ:

Նորին Դ. օւնականէն Դիոկղէսիանոսի ԽԷ.

Քանզի կենդանութիւն ելով, մեռաւ, զի զմեզ կե- 130r. 20 նագործեացէ|. Բան ելով ի մարմնի եղև, զի զմարմնի բանիւն աղատեսցէ. աղբււր ելով ծարաւեաց զմերն ծարաւ, զի այսուիկ և ի տաւնն(?) զմեզ յառաջ կոչեսցէ ասելով. «Եթ' որ ծարաւի է, եկեսցէ առ իս և արբցէ»⁴:

ԽԹ. Նորին հինգերորդ օւնականէն Դիոկղէսիանոսի.

25 Քանզի ոչ ևս ոչ ժողովուրդ Աստուծոյ և ոչ ազգ սուրբ, այդ իշխանք Սողոմոնացւոց և ժողովուրդ Գումերացւոց անուանիւն. յարթելով յայտոսիկ և զսողոմականացն չարութիւն, որպէս և մարգարէն ասէ⁵. արդարացաւ. Սողոմ ի քէն, քանզի Սողոմականք զհրեշտակացն* պար- 30 տաւորեցան, իսկ այսոքիկ և զՏէրն և զԱստուած և զթաղաւորն ամենայնի և զամենեցուն հրեշտակացն Տէրն խող-

*) Լուսանցքում՝ «ի հրեշ...ց(?) անկ...».

1) Յովհ. Ի. 29.

2) Բ. Օրէնք ԻԸ. 66.

3) Հմմտ.

Յովհ. ԹԱ. 25.

4) Յովհ. Է. 37.

5) Հմմտ. Եսայի Ա. 10.

կրեալն, և ոչ խոստովանէ զնոյն զանախոտ Աստուածն Բան մարմնով իւրով ախտակրեալ, որպէս գրեալ է, նորով եղիցի:

Նորին.

Սա է որ յայնժամ զվաղն* ժողովուրդ յԵգիպտոսէ 5 արտաքս ածելով, իսկ յետոյ զամենեսեան զմեզ և մանաւանդ զամենայն զմարդկանն ազգ ի մահուանէ փրկանաւորեալ և վերածելով ի դժոխոց. սա է, որ վաղ երբեմն իբր ոչխար զոհեալ, և յոչխարի նշանակեալ, իսկ յետոյ ապա ինքն զհենեալ վասն մեր, քանզի ախտականն** մեր 10 զինաւ Քրիստոս:

Երանելոյ Գրիգորի Նազազացոյ.

131v. Որ ոք ոչ երկրպագէ զխաչեցեալն, նորով եղիցի, և կարգեսցի ընդ աստուածասպաննս:

Նորին՝ յաղագս առաքինութեան Բանին.

15 Այլ յորժամ տեսցին զաւրինադիրն զձեռս կարկաւակ, յայտ զի խաչեցեալն վասն մեր, ի բայ վճարին ի չարէն իւրեանց ընտակցութենէ:

Նորին ի սուրբ ախտակցան.

Մի երբեք զխորհուրդն խոշտացուցես՝ արիւն Աստուծոյ և ախտակրութիւն լսելով և մահ. մի ուրեք վայրածեսցիս այնպէս իբր Աստուծոյ խաւանակ, այդ անպատկառապէս և անյերկուարար կեր զհացն, արբ զարիւնն, եթ՝ առ կենդանութիւն ցանկարար ունիս:

Եւ դարձեալ.

25 Մաղթեցաք Աստուծոյ մարմնացելոյ և մեռելոյ:

Եւ դարձեալ.

Վասն այսորիկ մերով ախտակրութեամբ ախտակրէ Աստուած եղեալ մարդ:

Եւ դարձեալ.

30 Ո՛վ Քրիստե և Բան, և ախտ անախտի:

*) Լուսոմբրում՝ «զհին».

*) Անդ՝ «չարչ . . . նացն».

Երանելոյ Բասդի որ յաղագս Սրբոյ Հոգւոյն բանի.

Քանզի ոչ այսքան երկին և երկիր և երկարութիւն ծովուց, և ի ջուրսն պարենարուծեալք, և ցամաքայիւք կենդանեացն և բոյսք և աստեղք և աւղ և ժամակք և պծնեալ ամենայնիս զարդարումն զգերունական զարութեանն 5 132r.
բաղկացուցանեն, որք անկարելի զԱստուածն զանտեսանելին անախտաբար ի ձեռն մարմնոյ գրկախառնիլ մահուան, զի մեզ իւրոյն ախտակրութեամբ զանախտութիւն չնորհիցէ:

Երանելոյ Կիւրդի որ առ Նեստորիոսի թղթոյն. 10

Այդ աստուածազանն գրիցեալ մարմին ասէ լինել զյԱստուծոյն Բան, այս է միանալ մարմնի, անձն ունաւղին բանական. և հետեւեալ աւետարանականաց քարոզութեանց սուրբ և մեծ ժողովն զնոյն կասաց ի գոյացութենէն Աստուծոյ և Հաւր ծնիցեալ Մէնածին, զայն՝ որով ամենայն 15 և յորում ամենայն, վասն մեր մարդկան և վասն մերոյ փրկութեան վայրաբուսեալ յերկնուստ մարմնանալ և ներմարդել, ախտակրել իսկ և յառնել. և զի ըստ ժամանակս եկեսցէ դատաւոր, անուանելին իսկ զյԱստուծոյն Բան մի Տէր Յիսուս Քրիստոս: 20

Նորին ի խաւսից ասացելոց յԵփեսոս.

Քանզի ծնունդք կորստեան ըստ ճշմարտութեան և անաւրէն սերմն, զգնաւղն զնոսա զՏէրն ուրացողք. քանզի գնիցաք զնոցն և ոչ ապականելեաց արժաթոյ և ոսկւոյ, 132v.
այդ պատուական իւր արեամբ, իբր գառին անարատի 25 Քրիստոսի՝ իսկ արիւն մարդոյ հասարակականի և միոյ ըստ մեզ իբր արդեւք եղև փոխանակ աշխարհի արժանաւոր, կամ իբր և մին վասն ամենեցուն մեռաւ, զի զամենեսեան կեցուցէ. իբր նորա և զաք, որք զճշմարիտն և բնութեամբն Աստուած վերագրելով. իբր նմա պարչտեմբ, որք 30 զերկրպագելն արարածոյ քան զարարիչն խղճելով: Այդ որպէս ասացաք, այժմ ևս անգոհանան ոմանք զՓրկչին մերոյ քաղցրութիւն, ուրանան զՏէրն, ի բաց չարժեն զծառայութեանն լուծ, զի և յաղագս նոցա ասիցէ Քրիստոս ձայնիւ մարգարէին. «Վայ նոցա, զի վազեցին յինէն. եղ- 35

1) Հմմտ. Ա. Գեորգ. Ա. 18—19.

կելիք են, զի ամպարչտեցան յիս, իսկ ես փրկանեցի զնոսա, իսկ ինքեանք չարախաւսեցին զինէն սուտա՛:

Նորին՝ յառաջին բանէն որ յէսայի.

5 Եւ ծագեաց Քրիստոս աղգաց. և կոչին առ պանչե-
5 լին Նորա լոյս. իսկ հրեայք հիքագոյնք արբեցութեամբ * առ
նա վարեցան, և հաւակ զնա ելով, կենդանութեան սպա-
133r. նին, թեպէտ և յարեաւ ** դարձեալ իբր Աստուած:

Նորին՝ յերկրորդ բանէ որ զՆես(սորե)՞.

Արդևք ոչ ի սերմանէ Դաւթի ըստ մարմնոյ Քրիս-
10 տոսն և ի հրեիցն զոլ ասի. ոչ զայս մեզ այժմ ևս ատրե-
րեիր զձայն, այլ գիտէ զնա, թեպէտ էր ի հրեիցն, և յա-
րենէ սերման Դաւթի, Աստուած ելով ըստ ոգւոյ, քանզի
զրէ Պաւղոս առաքեալ. «Ոչ ի մարդկանէ և ոչ մարդով,
այլ Յիսուսիւ Քրիստոսիւ»². և իբր արդևք ոչ մարդ
15 Քրիստոս առաքիչն զնա. այլ ոչ բաժանէ զինան յիրմէ
ի նորա մարմնոյն, մի Տէր խոստովանէ զՔրիստոս Յի-
սուս, գիտէ մահու ճաշակեալ վասն մեր վկասուծոյն Բան,
զիտէ և զյարուցեալն ի մեակոյ՝ կզեալ ընդ մեզ ի շի-
րիմս ըստ մարդկայնունս Արգ՝ զայստոսիկ երանելիք հարբն
20 ուսուցին՝ հետեացեալք ուղղապէս ինքնատեսից և սպա-
սաւորաց եզկոյ Բանին և ամենայնի Աստուածաշունչ
զրութեանն: Իսկ որ զայս չարագրել համարձակեցաւ
զՔրիստոսէ, հանդերձ իւրովք վարդապետաւք և չարա-
զրութեամբքն նզովեալ ի սրբոյն առաքելոց և երանե-
25 լեացն և ուղղափառաց հարանոյ, իբր բնդէմ ուղղում
հաւատոյ չարագրելով և հաւակ զՔրիստոսէ ապստամ-
133v. բութենէն եղեալ:

Ի Ժողովն Քաղկեդովնի.

Քանզի յետ քակելութեան ամպարիշտ վարդապե-
30 տութեանն Նեստորի, յետ աւանդելոյ մոռայման զնո-
րայն հայճոյութիւնս և յամենայնում խաղաղութեան և
անխռով ծաւալութեան զոլ, զի յամենայն եկեղեցիս
Քրիստոսի մախանաւք բանսարկուին տրամաբանութիւն

*) Լուսանցքում՝ մի անվերծանելի բառ.   **) նոյնպէս.

1) Ովոէ է. 13.   2) Գաղատ. Ա. 1.

չարժի ի թագաւորականին, Փղաբիանոսի եղելոյ եպիսկոպոսի Կոստանտինուպոլսի առ Եւտիքէս ոմն երէց և վանապետ նորին քաղաքի, և այս եղև պատճառ թղթոյն Ղեովնի, ահա դատապարտեցելոյ. իսկ որպէս ինքն ճշմարտութիւն վկայէ, ոչ մի ի նոցանէ ուղղապէս խոհեցեալ 5 գտանին, որպէս երկոցուն վախճան կենցաղոյս եցոյց: Քանզի Փղաբիանոս վերստին շինել փութայր զնեստորի հայհոյութիւնս, ի նոյն յարմատոյն, կամ եթ՛ ի հիմանէ հայհոյութեանցն, սկսեալ աղանդել երկուս ընութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի, և հարկեցուցանէր զԵւտիքէս հաւանել աղանդոյ երկուց բնութեանցն, առնթեր ելոց ընդ նմա և իրմանց այլոց եպիսկոպոսաց ի նորին իշխանութենէ: Իսկ 10 Եւտիքէս ոչ հաւատայր նոյնագոյ գոլ ըստ մարմնոյ զՅմմանուէղի երանելում և Աստուածածնի Կուսին, ծնչին զՅմմանուէղն, որպէս նոյնախոհք նմա և աշակերտք նորա 15 եղեալք վկայեն յաղագս նորա, որք և բան տացին դատաւորին և Աստուծոյ յաղագս այսպիսւոյ սոցա վկայութեան: Լուծանի այնուհետև ի Փղաբիանոսէ, ոչ յանձն առեալ հաղորդել աղանդոյ երկուց ընութեանցն: Իսկ առաքին առ Ղեոն Հոովմայ եղեալն եպիսկոպոս ի Փղաբիանոսէ ևն՝ 20 թաղրութեանս այսորիկ յիշականութիւնք*. և անդրէն գրէ Փղաբիանոսի զյառաջագոյնն դատապարտեալն զայս թուղթ ամպարչտութեան:

134r.

Ապա ժողով հաւաքեցելոյ յԵփեսացւոցն ըստ հրամանի երանելոյն Թեւոզոսի ուղղափառի թաղաւորին, 25 յաղագս ունայնաձայնութեանց երկուց ընութեանցն, և ընթերցելոց յԵփեսոս առ յայնժամ ժողովն յիշատակալնացն նախասացելոցն ինդրոյ, նդովիւր յամենեցուն համուռ ամպպարիչն աղանդ երկուց բնութեանց, իբր հայհոյութեան նեստորի հիմն գոլով և արմատ չարի վարդապետութեան. 30 վտանգին իսկ անկանիլ յեպիսկոպոսութենէ գահակցեալքն Փղաբիանոսի ի Կոստանտինուպոլսի. և զայնպիսիս հանդերձ նովաւ արտադրելով ամպարչտութիւնս, իբրև յողովք ձայնք զնոցանէ ի ժողովոյն լինեին. և նդովմուկ կեղծաւորեալք առաջի անկան ժողովոյն և նդովեցին զասաւազն 35 կամ զխոհաւզս երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի: Եւ հաւանեցան հետեւ վարդապետութեան սրբոցն հարանց, և խոստովանեցին մի գոլ բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացելոյն. և ընկալեալ եղեն ասպաշխարելով ի

134v.

*) Լուսնցբում՝ « յիշատակարան ».

- ժողովոյն որ յնփեստս: Եւտիւքէս իսկ ի ձեռն տալով զըւ-
րեղղոն* ժողովոյն, երդնլով ի ձեռն ղիբեզղանն զսրբոյ
135r. Երբորդութեննէն հաւանել վարդապետութեանց սրբոցն
հարանց, ընկալելալ կղև և սաւ|Եւ ոչ որ, որպէս կարծեմ,
5 ի քաջախորհրդաց անգոսնեսցէ զնդունիչն զնոսայ ի ժո-
ղովին յայնժամ. թեպէտ և երկոքեան յետոյ ի նոսին չա-
րիս դարձեալ ըմբռնեցան, և զիւրեանցն չարութիւն ոչ
ի բաց լուացին. «Քանզի սրտիւ հաւատայ յարդարութիւն,
իսկ բերանով խոստովանի ի փրկութիւն»¹, որպէս և գրեալ
10 է. և մարդ ի դէմս հայի, իսկ Աստուած ի սիրտ: Քաջա-
լերեալ իսկ Փղաբիանոս, որպէս մտածեմ, ի Ղևովնայ
գրեցելոյ ամպարչտի թղթոյն, յորում հաստատէ զամ-
պարիչտն աղանդ երկուց բնութեանց, մնաց յամատեալ և
ոչ զմի զղջալից պատասխանի արարեալ յայնժամ ժողովոյն
15 և ոչ նզովելով որք իչխնն ասել երկուս բնութիւնս ի վի-
րայ միոյ Քրիստոսի, և լուծեալ լինի հանդերձ ամպարչու-
տաւ. Թեողորջտաւ և այղովք ոմամբք, որք զայսպիսիսն
աղանդեին ղՔրիստոսէ, զատապարտեցելոյ ամպարչտի
աղանդոյս և լուծելոց նախասացելոցն. բարևհամբաւու-
135v. 20 թիւնք բազումք և գովութիւնք ասացեալ լինևին հրա-
պարակաւ, հանդերձ աղա(ղա)կաւ յամենեցուն համանգա-
մայն յայնժամ կպիսկապոսացն որք ի ժողովին, երանե-
լում Հաւր մերում Դիոսկորի կպիսկապոսապետի Աղեք-
սանդրացեացն կկեզեցւոյ, պահապան հաւատոյ զնա քա-
25 րոզելով և Հոգւոյ Սրբոյ ասել զոլ զնորայն պատասխանիս
Իսկ յետ մահուանն կրանելոյն Թեւոյոսի, Մարկիա-
նոսի թագաւրեցելոյ, ժողով դարձեալ կղև ի Քաղկեդովնի,
ուր ամենեքեան միանգամայն հաւաքեալքն կպիսկապոք
զՏէրն ձեռնարկութեամբ գրով ուրացան, և զոր քակեցին
30 ամպարչտութիւնն յնփեստս կրկուց բնութեանցն, զնոյն
դարձեալ վերստին շինեցին ղՔրիստոսէ, հայնոյելով և խե-
ղակատակելով իբր ի թեատրոնի ի հաւատոյն աղանդու-
թիւնս. քանզի հաստատեցին գրելով և ի սահման հաւա-
տոյ ընկալան զյառաջասացեալն զայն զպատամբութեան
35 թուղթ. քանզի ունևին զահակից և կամ նախագահ իւ-
136r. րեանց զ՝ ի|նոցանէն յնփեստս լուծեալ զհայնոյիչն Թեո-
դորիտոս, և զնդ նմայն լուծեալս, հանդերձ բազում հա-
մարձակութեամբ հրամայեալ զզատապարտեալն, ոչ խոս-

*) Լուսանցքում՝ «ձեռնարկ».
1) Կաղվ. Թ. 10.

ստովանեալ ոչ փոքր և ոչ մեծ բան յաղագս յանցանացն,
 որ զի թե էր դատիչ ոք ըստ եկեղեցական կանոնաց ի յա-
 ւիտենիս յայսմիկ, բաւական էր և միայն զնոսին զնդու-
 նիչան, զնոսա դատապարտել և հանել յեկեղեցական շա-
 րայարութենէ*։ Ընկալան իսկ և զՓղարբիանոս, իբր ուղ- 5
 զապէս ասացաւ զերկուս ընութիւնս ի վերայ միոյ Քրիս-
 տոսի, և զինքեանս լուծին և նզովեցին ըստ արդարում
 բանի. և լուծին որպէս կարծեցին գերանելին մեր հայր և
 եպիսկապոսապետ Դիոսկորոս, զի ոչ հաւասարորդ չինել
 նոցա ամպարշտութեան և ստորագրել ի նախասացելում 10
 թղթին ապստամբութեան, որ և հատումն անուանեցաւ, զի
 զեկեղեցւոյ անդամս կոտորեաց, և լուծանելով և արտա-
 սահմանելով զճմարտապէս պահապանն հաւատոյ ի Կիւ-
 զիկոն նախկին, ապա յԵրակղիս. յետ այսորիկ ի Գանգ- 136v.
 բացւոցն քաղաք, ի Պափղագոնիս, աստ ուր զարշաւանն 15
 կատարեաց և զհաւատն պահելով կատարեցաւ, ընդունե-
 լով զարդարութեանն պսակ առ ի նահատակադէն Քրիս-
 տոսէ, յարդար դատաւորէ, ընդ ամենայն սուրբս իսկ զ՝ ի
 Քրիստոսէ հաւաքեալքն ի Քաղկեդոնի պահանջեացին
 զպարտիս մեղացն իւրեանց, և որոց համարձակեցան 20
 զՔրիստոսէ յահաւոր ատենին։ Քանզի կամ յԵփեսոս բար-
 ւոք գործեցին, նզովելով զամպարիշտան աղանդս, և չա-
 բապէս ի Քաղկեդոնի, որ է ճմարիտ. կամ բարւոք ի
 Քաղկեդոնի գործեցեալ, որպէս ընքեանք ասեն, յԵփե-
 սոս զանցաւորք ցուցանին. իբր զի ամենայն աւրինակաւ 25
 ընդ իւրեանցն կալ նզովիւք՝ կամ այնմ որ յԵփեսոս և
 կամ այնմ որ ի Քաղկեդոնի ի նոցանէ եզելոց, զիւրեանցն
 դիւտոց։

Ո՞վ տացէ լսաւ ինձ, ասէ Յովք, այդ ահա յերկինս
 վկայն զնմանէ գործաւդացն, և զիտակակիցն այսոցիկ ի 30)
 բարձունս¹⁾, առ որ մեքն ամբաստանեմք, առաջի նորա
 կաթեցուցանելով՝ զի սրտէն արտասուս, մինչ զի գթասցի 137r.
 Տէր Աստուած և հայեսցի յերկնուստ և արասցէ վրէժխնդ-
 րութիւն արագապէս, զարբոյ իւրոյ և զընդհանրականի
 եկեղեցւոյ, և զթշնամիս նորա նուաստացուսցէ, իբր այ- 35
 սոցիկ քաւութիւն եղիցի Աստուած ժողովոյն արհամար-
 հողաց ի Քաղկեդոնի եզելոց. զհայրենի հաւատն իւրեանց
 ուրացան գրով, դատաստան արդար ոչ դատեցան, քանզի

*) Լուսանցբում՝ «մերձաւ(որութեան)».
 1) Հմմտ. Յովք. Թ.Ձ. 19-20.

զանպարտն և զուղղափառ պահապան հաւատոյն զերանե-
լին Դիոսկորոս լուծին, իսկ զամպարիչտս և զհերձուածողս
ընկալան, և զսոցայան հայհոյութիւնս ի սահման հաւատոյ
ընկալան, հանդերձ Ղեոզնի թղթովն. և զհաւտս Քրիս-
Տ տոսի խողխողեցին, ոչ լուան Աստուծոյ ասաւղի՝ «Ո՛չ
առընկալցիս լսաւորութիւն սնտոի. այս է բան սուտ և
զրգարտիչ, և ոչ յաւելցիս ընդ բազումս ի չարութիւն».
Իբր զի խտտրել զիրաւունս, և դարձեալ յետ սակաւուց.
«Ո՛չ ապականեսցես զդատ աղքատին յիրաւունս իւրում
137v. 10 յամենայն բայէ|անիրաւութեան նորա և աղքատին ոչ
ողորմեսցիս ի դատաստանի»¹, զի դատաստան Աստուծոյ
է. քանզի պարտ է զըթունս քահանայիցն պահել զԱս-
տուծոյ իրաւունս անաչառարար ըստ նմանութեան Քրիս-
տոսի մեծին քահանայապետին. և զաւրէնս Տեառն ի շըր-
15 թանց արտաքս բերել, զի հրեշտակք Տեառն ամենակալի
են, ըստ մարգարեին ձայնի²։

Այդ յաղագս այսոցիկ մարգարէացան սուրբքն, Երե-
միաս զժողով խտտողացն կոչելով զնոսա, որք ոլորեցին
զկեզուս իւրեանց իբր աղեղն³ զՔրիստոսէ, և իբր զսլաք
20 խոցիչ, և երկուս և չարիս եարարին, զՏէբն և զԱստուած
իւրեանց ուրացան, և զինքեանս իւրեանց նզովիւքն նզո-
վիցին. նախ նզովեալք անա յերանելոյն Պաւղոսէ, և ի
սրբոցն հարանց. յաղագս այսոցիկ գրէր երանելին առա-
քեալ՝ «Չի ի վերջին ժամանակս ի բաց կացցեն ոմանք ի հա-
25 ւատոյ»⁴. և «Եթ՛ ի վերջինս աւուրս կացցեն ժամանակք
չարք. քանզի եղիցին մարդիկ ինքնասէրք, արծաթասէրք,
138r. հպարտք, ամբարտաւ|անք, անժուժկալք, անլնտանիք, ան-
բարեսէրք, հայհոյիչք ծնաւզաց, անհաւանք, անխնամք,
յանդգունք, անսուրբք, անզութք, աննուէրք. բանսարկուք,
30 յափշտակողք, մատնիչք, յանդգունք, ամպարհաւածք, հեշ-
տասէրք առաւել քան աստուածասէրք, ունելով կերպութիւն
բարեպաշտութեան, իսկ զզարութիւն նորա ուրացողք. և
յայտցանէ ի բաց դարձիր»⁵։ Որք այսուհետեւ երանելոյն
Պաւղոսի հաւատամք, իբր ինքներեսք տեսանելով ի նոսա
35 լցեալս, զյաղագս նոցա գրիցեալն, փախիցուք ի սոցայն
հաւասարութենէ, քանզի յաղագս սոցա ի Գործան ասէր
երիցանց Եփեսոսի. «Եւ գիտեմ, զի յետ ի բաց երթու-
թեան իմոյ, ի ներքս եկեսցեն զայդք ծանունք ի ձեզ, ոչ

1) Ելք ԻԳ. 1—3. 2) Հմմտ. Մաղաք. Բ. 7. 3) Հմմտ. Երեմ. Թ. 2—3. 4) Ա. Տիմոթ. Գ. 1. 5) Բ. Տիմոթ. Գ. 1—5.

խնայելով հաւտի. և ի ձէնջ այդուստ յարիցեն արք խաւսելով
 թեւբա, կորզիլ զաշակերտան ի հետ իւրեանց, սակս որոյ
 հակեցէք»¹. և առ կորնթացիան նախ ասէ և զգուշացուցա-
 նէ. «Քանզի պարտ ասէ, և հերձուածս ի ձեզ գոյ, զի փորձ-
 քըն|յայտնեսցին ի ձեզ»²: Քանզի և ինքն իսկ Տէրն ասէր 5 138v.
 իւրոցն՝ «Զգուշացարուք ի սուտ մարգարէլոյն, որք գան
 առ ձեզ զգևտուք ոչխարաց, և ի ներքուստ են գայղք
 յափշտակողք»³: Եւ զի անպատասխանելի իցիւ ամենայն
 մարդոյ և մի պատճառ իցէ ասելով՝ ոչ գիտեմ վերադա-
 տել յաղագս աղանդոց հաւատոյ ևս ժողովրդականս նախ 10
 զգուշացոյց և զպարզամիտս Տէրն ասելով. «Ի պտղոց նոցա
 ծանիջիք զնոսա»⁴ և «Գող ոչ գայ, եթ' ոչ զի գողացի, և
 զենցէ և կորուսցէ. քանզի քաջ հովիւ զանձն իւր դնէ ի
 վերայ ոչխարաց, իսկ վարձաւորն փախնու»⁵: զյաղագս
 Քրիստոսի մրցանս և մատնիչ ճշմարտութեանն լինի, և 15
 թողու զՔրիստոսի ոչխարս ի չար վարդապետութենէ խող-
 խողիլ: Եթե տեսանես զնախասացեալան մինչ նորին մա-
 հուանն մարտուցեալս վասն ճշմարտութեան, և զանձն պատ-
 րաստապէս վասն հաւտիցն Քրիստոսի եղևալս, հետեցիք
 նոցայն վարդապետութեանց և հաւասարորդ նոցա լըբ յա- 20
 մե|նայնի. իսկ եթե տեսանես զնոսա զոնելով և կորուսա-
 նելով և հալածելով զանդամս Քրիստոսի, փախիք զսոցայն 25
 եղբայրասպանութիւն և զվարդապետութիւն: Նախավկա-
 յեաց քեզ Տէրն հանդերձեալն դատել զաշխարհ արդարու-
 թեամբ, և ինքեամբ և երանելեաւ Պաւղոսիւ անպատաս- 25
 խանելիք քեզ անգիտութեանն պատճառական առարկու-
 թիւնք յահաւոր ատենին, եսսաց Տէրն՝ թէ «Հարկ է գալ
 զայթազողութեանն, իսկ վնյ մարդոյն, որով զայթազող-
 թիւնն եկեացէ»⁶: Եւ զայթազողեաց ի ժողովոյն Քաղկեդոնի
 ամենայն համարեա աշխարհ. քանզի յամենայն երկիր ար- 30
 տաքս եկն չարահաւատութիւնն նոցա և յեզերս աշխարհի
 բայք ամպարչտութեան նոցա⁷: Քանիք հազարք սակս այ-
 սորիկ խողխողեցան վասն Քրիստոսի, և յԱղեքսանդրիա և
 յԵփեսոսոսի և յԵրուսաղէմ, զի ոչ կրկրպագեցին պատ-
 կերին ոսկւոյ և ոչ հաւանեցան հաւասարել ժողովոյն Քաղ- 35
 կեդոնի, այլ զսա նդովերն համարձակութեամբ. և առաջի 139v.
 իշխանացն և առաջի պետացն, մատնեալք լինեին ի թուե-

1) Գործք. Ի. 29—30. 2) Ա. Գորնթ. ԺԱ. 19. 3) Մտտթ.
 է. 16. 4) Մտտթ. է. 16. և այլուր. 5) Յովհ. Ժ. 10—12.
 6) Մտտթ. ԺԸ. 7., Դուկ. ԺԵ. 1. 7) Հմմտ. Յտղմ. ԺԸ. 5.

ցելոցն գու հովուաց և խողխողեալք լինելն յազագս Քրիստոսի Այսոքիկ անա երանելիք, քանզի զյազագս բարեպաշտութեանն համբերեցին մահ, վկայութեանն պսակ առցենն ի Քրիստոսէ. իսկ զպատճառս գայթազողութեանն և 5 այսքանեաց արեանց և հալածանաց եղեալսն ոչ ամպարտեցէ Տէր, ոչ ի յաւիտենիս յայսմիկ և ոչ ի հանդերձելումնս Առգրեցից իսկ այսոցիկ և զյասացելումն սահմանի ի Քաղկեդոնի ժողովոյն զյանդնեալսն, ուր և զնախասացեալն թուղթ զամպարշտութեանն հաստատեցին, և զզոյզս 10 ի նմա գրեցելոցն ազանդել համարձակեցան, որբութիւն իմն իւրեանց առվկայեցին և խաղաղարարս զինքեանս վերաքարոզեցին, որք զխաղաղութիւն հեռի ի բաց հալածեցին և երկպառակութիւնս և գայթազողութիւնս և հալածանս անդամոցն Քրիստոսի արարաւզք, առիթք իսկ եղեալք և պատերազմացն ի վերայ յարութեանս՝ Բանդի յետ ոչ յուղիթ| 140r. ժողովոյն արհամարհողաց անպատուութիւն Հռոմս եղև, և մինչ յաւուրս յայսոսիկ տարածայնութիւն և բաժանումն և երկպառակութիւնք և յեկեղեցականս գոն աւրէնս և ի հաւտս Քրիստոսի քարոզեցին անա ասելով խաղաղութիւն, 20 խաղաղութիւն, իբր սուտ մարգարէքն Խրայեցի. և ուր է խաղաղութիւն:

Հաւատարիմ իսկ և բարեպաշտ և նախանձ բարեպաշտութեան ունելով զՄարկիանոս, զեղեալն թագաւոր, վերաքարոզեն. յամր³ և հազիւ յԱստուծոյն զթագաւորութիւնն վիճակեալ, զունաւզն զբարեպաշտութեան նախանձն ասեն, ակնարկելով կողմանակի իբր ոչ ուղիղ խորհեցաւ զերանելին Թեոդոսիոս և զնախս քան զնա եղեալս ուղղափառս թագաւորս. մինչ զի երեկոյ և հազիւ Մարկիանոս թագաւորեաց և ամենեցուն անա բարեպաշտացն 30 փակեալ են բերանք, իսկ բացան և համարձակին ամենայն հայհոյիչք, և յանդուզն լեզու զՔրիստոսէ բարբառելով և ստուութիւն, |այդ ոչ հաւատ. հարստահարեաց ի վերայ երկրի և սով եղև լսել զԲանն Տեառն¹. քանզի որ եկեղեցի ոչ սգայ յԵզրիպոսս և ի Ղիբիէ և յարևելս, հալածանաց նոցա 140v. և ամպարիշտ ճահագործութեանն. քանզի որ գաւառ կամ քաղաք անգիտացաւ, զի յայնմհետէ մինչև յայժմ եղեալս զենմունս զոչխարացն Քրիստոսի և զարտասահմանութիւնս

³) Լուսնեցում՝ Վերեկ(այ)».

¹) Հմմտ. Ամսվո Ը. 11.

և դյաւիշտակութիւնս. զի թեպէտ և մեք լռիցեմք, քարինք աղաղակիցենս:

Այս նոցա ճշմարտապէս իաղաղութիւն՝ խողխողելն զՔրիստոսի հաւտս, և զկարողսն յանդիմանել ի բաց հա-
 լածեն, զի իշխանութեամբ գործիցեն զոր կամին, ոչ ու- 5
 րուք ընդդէմ ասաւղի: Յաղագս այսպիսեանցս ասէր Սաղ-
 մոսերգակն. «Նախանձեցայ յանաւրէնս, իաղաղութիւն
 մեղաւորաց տեսանկուլս՝¹, և «Զատաւղս զքեզ Տէր ատեցի,
 և ի թշնամիս քո ի բաց հալեի. կատարեալ ատելութիւն
 ատեի գնոսս. ի թշնամիս եղեն ինձ»²: Իսկ խոստանան և 10
 վերստին նորոգել զանտեղի հաւատն, իբր հնացելոյ նորա
 և ծերացելոյ և մաւտ|յապականութիւն եղելոյ ըստ ամպա- 141r.
 րըչտութեան իւրեանցն բանի ամենայն աւրինակաւ նորո-
 գեալն փոխադործի յեղանակ իմն յայդ, քան որ էրն, ըստ
 որում լաւագոյն երևեսցի, որք զայն նորոգեն. և զի այս է 15
 նոցա փութացեալն ի նոցունց, յորոց արտադրեցինն բայից,
 հաւատացուցից զկամեցողսն լսել և դատել զճշմարիտն և
 զարդարն յաղագս վարժեցելոցն բանից, քանզի ասացին
 այսպէս, յետ ասելոյ յաղագս որոց նախասացաք. «Բաւական
 ահա էր առ ի կատարելութիւն բարեպաշտութեան գի- 20
 տութիւն իսկ և հաստատութիւն, իմաստութիւն և փրկա-
 կան այս աստուածային շնորհին հմայումն, քանզի յաղագս
 Հաւր և Որդւոյ և Սրբոյ Հոգւոյ ի բաց ուսուցանէ զկատա-
 րեալն, և զՏեառնն զնեմարգութիւնն, որք հաւատովք
 ընդունին առկացոց է». և յետ սակաւուց «Ոմանք զվասն 25
 մեր Տեառն տնաւրէնութիւնն ապականել իշխեցեալք և
 զԱստուածածինն զձայնն ի վերայ կուսին խտրելով, իսկ
 ոմանք խառնութիւն և զանգումն ի ներքս ամելով, և մի 141v.
 գոլ բնութիւն մարմնոյն և աստուածութեանն վերաստեղ-
 ծելով անդատաբար և արտակրկի զաստուածայինն բնու- 30
 թիւն խառնութեամբն հրաշաքանկենս:

Պիտառութիւնք Նեստորի բալսաձայնեալք Գախասացելոցն ի սահմանէ Քաղկեդովնի ժողովոյն ի Բառակէ Էփ.

Այդ ելով նախ այսորիկ Որդի և կոչեցեալ յետ վերընկալութեան մարմնոյն, ոչ կարի կոչիլ որոշաբար որդի 35 որդին, զի մի երկուս որդիս աղանդեսցուք. այդ վասն զի

1) Սաղմ. էթ. 3. 2) Սաղմ. ձԼԸ. 21—22.

այնմիկ շարայարեալ է իսկաբանն ելում որդուջ առ նոյն
յարակցելում, ոչ կարէ ըստ արժանաւորութեանն որ-
դիութեանն բաժանումն ընդունել. ըստ արժանաւորութեան
ասեմ որդիութեան, ոչ ըստ բնութիւնան. վասն այսորիկ
5 և Քրիստոս Աստուածն Բան անուանի, վասն զի ունի
զշարայարութիւն առ Քրիստոսն հանապազորդական:

Նորին յեկրորդ մասեմեմ գլխոյ Ը.

Պարտ իսկ է մեզ, քանզի այժմ եկի ի մտածու-
թիւն, և զըստ Նիկեա ժողովն ուսանել, ոչ ուրեք իշխե-
142r. 10 ցեալ ասել, եթ' Աստուածն Բան ծնաւ ի Մարիամայ. ասէ
իսկ, եթև «Հաւատամք ի մին Աստուածն Հայր ամենակալ,
և ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս». ուչ զիք, զի նախկին եզ
զՔրիստոսն, որ է ակնարկութիւն երկուցն բնութեանց:
Ոչ ասացին ի մի Աստուած Բան, այլ առին զանուն զնշա-
15 նակիչն երկուցն. զի յորժամ ի վայր իջանելով լուիցես
մահ, մի զարմանայցես, զի վխաչեցեալն և թաղեալն մի
ջնիցէ զլսարանն, իբր աստուածութեանն զայս ախտա-
կրեցելոյ:

Նորին.

20 Այդ վասն զի Որդին Աստուծոյ կրկնապատիկ է ըստ
բնութիւնան, ոչ ծնաւ ահա զՈրդին Աստուծոյ, այդ ծնաւ
զմարդկութիւնն, որ է որդի, սակս յարակցելոյն Որդունն:

Նորին.

Լհւր և զՏէրն երբեմն ի վերայ մարդկութեանն
25 Քրիստոսի, իսկ երբեմն ի վերայ աստուածութեանն Նորա,
և երբեմն ի վերայ երկակացն կացեալ:

Նորին.

Զի ևս հակամեկնես Պաւղոսի, զանախտ Աստուծոյն
Բան երկրայնումս խառնես մարմնոյ, և ախտակրելի քա-
30 հանայապետ գործելով:

Հակաճառութիւն առ սահմանեալսն ի Քաղ-
կեդովնի ժողովոյն եւ նախ քան զնոսա հե-
ձուածոց. |

142v. Բաւականացելոց սրբոց հմայութեանն երեքարիւրոցն
35 և Ժ. և ութից, կարդալ առ ի գիտութիւն և հաստատել ու-

զիդ և փրկականաւ հաւատով, զկամեցեալսն հետեանալ
 Գրիստոսի և զկատարեալն սրբոյ Նրբորդութեանն արտաքս
 ուսուցաւորի, որպէս և ինքեանք հարսաաբանեն, որով բա-
 նիւ զսա նորոգիչս զինքեանս քարոզեն, յայտ է, թե մա-
 կանունութեամբ քառորդի Տեառնն և ներմարդութեամբն 5
 զոր առմականուանեցին, զայս վերստին նորոգելով, զան-
 պայթելի և անտղելի հաւատն, որպէս ինքեանք ասեն.
 քանզի յետ ի բաց թուելոյ սրբոյ և նոյնագոյ Նրբոր-
 դութեանն, զՏէրն դարձեալ մեզ յաւելլով անուանեցին,
 և սորին զներմարդութիւնն, զի ամենեկին զեկուսցեն զՏէրն 10
 անուն, որպէս Նեստորի թուի, ի վերայ երկուց բնու-
 թեանցն Գրիստոսի առեալ, զի մարդածին Կոյսն հաւա-
 տայցի և մի Աստուածածին, իբր զմարդութեանն ծնաւդ.
 և երկուս որդիս աղանդեացեն, բնութեամբն զատուցեալս,
 իսկ արժանաւորութեամբ որդիութեանն մէջնակաբար ասել, 15 143r.
 որպէս Նեստորի թուի:

Այդ աստուածային գրիցեալքն երկուս բնութիւնս ոչ
 աւանդեցին և ոչ Գրիստոս և Որդի և Տէր անուն ի վերայ
 նշանելոյ երկուց բնութեանցն մեզ ուսուցին: Քանզի զայս
 Նեստորի ամպարիչաք աղանդութիւնք, ոչ աստուածային 20
 գրիցելոյն և ոչ սրբոցն հարանց վարդապետմունք: Քանզի
 աւանդեցին մեզ գրիցեալքն զմին Տէր Յիսուս Գրիստոս,
 որով ամենայն եղև՝ յերկնիքն և ի վերայք երկրի՝, Քան-
 զի և Տէրն յետ յառնելոյ ի մեռելոցն, ասէր աշակերտացն.
 «Գնացեալք աշակերտեցէք զամենայն ազգս, մկրտելով զնո- 25
 սա յանուն Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյ Սրբոյ»². և ոչ յաւել և
 ի Տեառն ներմարդութիւնն յետ անուանելոյ զսուրբ և
 նոյնագոյ Նրբորդութիւնն, որպէս այսօրիկ յանդգնեցան:

Իսկ սուրբքն դարձեալ հարք, որք ի նիկէա, հաւա-
 տալ ուսուցանելով ի մին Աստուած Հայր ամենակալ արա- 30
 րիչն ամենայնի, տեսանելեաց և անտեսանելեաց, զինքն
 զՀայրն մեզ աւանդեցին, ապա առանուանեցին և իմին Տէր 143v.
 Յիսուս Գրիստոս Որդին Աստուծոյ, զի յԱստուծոյ Աստուած
 ծնիցեալն և հոմագոյական Հաւր զնոյն վարդապետելով,
 ապա աւանդեցին ճժգրտապէս զ' ի յաղագս ի Հաւրէ նորա 35
 նախ յաւիտենիցն ծնելութեան և զի նովաւ միով Յիսուսիւ
 Գրիստոսիւ ամենայն եղև, որպէս և յաղագս Հաւր վար-
 դապետեցին, զրուցատրեն ճշմարտապէս և յաղագս մարմ-
 նոյ նորա ծնելութեան ի սրբոյն Կուսէ, նախ քան զանուա-

1) Հմմտ. Կողոմ. Ա. 16. և Ա. Կորնթ. Ը. 6. 2) Մտտթ. ԻԸ. 19.

նել Սրբոյ Հոգւոյն զնա ասելով հոմագոյ Հաւր, զԱստուածն Բան, վայր եկեալ անմարմին և մարմնացեալ ի սրբոյ և յԱստուածածին Կուսէ, յայտ եթե ապա զնոյն ասելով ախտակրեալ և թաղեցեալ և յարուցեալ և վերերթեալ յերկինս և գալոյ զատել զկենդանին և զմեռեալս, ըստ աստուածային գրութեանն: Յայնժամ ապա առանուանեցին և զՈգին Սուրբ և ոչ արարին յաւելուած և զՏեսան ներմարդութիւն ի վերջէ անուանելով, որպէս այսօրքիկ աղանդեցին, զայս նորոգել և փոխապործել խնդրելն: Քանզի կնիք սրբոյ և հոմագոյ՝ Սրբորդութեանն մինչ անուանն Սրբոյ Հոգւոյն կայ. իսկ ձայնիւ... * և Աստուածածին առաստեթեամբ ի յառաջոյսն անուանելով, ոչ պատկառնն ի նկատորի զայսոսիկ ոչ խտրաւորի զառաստեթիւնն ասել ի վերայ Կուսին: Քանզի ասէ այսպէս նկատորիս. «Ասացի իսկ ահա յուրվիցս ** , եթ' որ ոք ի ձեզ պարզամտագոյն և եթե յայդան խնդայ Աստուածածին ձայնիւս, ինձ առ ձայնդ նախանձ *** ոչ է. միայն մի արասցես զկոյսն Աստուածուհի. քանզի ամենին և սոքա մի աստուածապործեսցեն զկոյսն»: Աստուածածին զնէ

20 ոչ քարոզեցին և ոչ հաւատացին զոլ ըստ ճմարտութեան, այդ առ յանկարծադէպ յափշտակութիւն պարզագունացն որպէս ընդդիմացեալք, իբր աւրէն նկատորի ամբաստանն ի վերայ Կուսին զԱստուածածինն ձայն. պիտորոշն, և զի փութացեալն իւրեանց այս է՝ երկուս բնութիւնս

25 որոշել ի վերայ միոյ Քրիստոսի, և ոչ բնաւին Աստուածածին հաւատալ զոլ ըստ ճմարտութեան զսուրբն Կոյս, յորոց ի վերայն բերնն է տեսանել. քանզի զրպարտես զսուրբ հարսն, զմին ասաւզս և խոհաւզս Աստուծոյն Բանի բնութիւն մարմնացեալն զմին Քրիստոս, իբր իսանու-

30 թիւն և զանգուճն ասելով և իբր աստուածութեամբն ասելով զնոսա զմին Քրիստոս ախտակրեալ, և ոչ մարմնով իւրով, որպէս և գրեալ է. քանզի մի է նոցա ամենուստ փութալին, ըստ մասին զնել զ' ի Մարեմայն որպէս ինքեանք ասեն մարդ, և ըստ մասին զբնակեալն ի

35 նմա Աստուածն Բան ունակական շարայարութեամբ: Զի երկուս խոհելով որդիս կամ երկուս բնութիւնս, զԱստուածածինն զոլ զսուրբն Կոյս ի բաց հանցն ամենին,

*) Մի անվերծանելի բառ.   **) Լուստնցրում՝ բրազում անգամ.   ***) Անդ՝ լիան... անք...».

իսկ զառ ի նէմայ ծնիցելոյ կամ առնկալիցելոյ բնութեան մարդոյն, որպէս ինքեանք ասեն, զվասն մերն փրկականն մահ և զթաղումն և զյարութիւնն միաբանեացեն, պատճառաւ վարեցեալք զանգուածի և խառնութեան, զոր շարապէս իմացան նախ քան զնոսա հերձուածողք առ յև 5
 զակարծ յաիշտակութիւն պարզագունացն: Քանզի ոչ համարձակեալք անձածկեցելի դիմաւաւքաստանել զ' ի նիկեա 145r.
 սրբոցն հարանց, զի զմարմնացեալ Աստուածն Բան ախտակրեալ և թաղեալ և յարուցեալ ասացին, մեկնելով իսկզբանն որպէս կարծեին ձևացեալք զ' ի նոցանէ ասացեալսն, 10
 զի յաւելուածոյ զՏեառնն ներմարդութիւնն հիմն իւրեանց ամպարչտութեանն և զին ապագոնելով սակաւ փաղառութիւնս և ձայնիւ Աստուածածին առասն զկոյսն. և զի ցուցցեն զինչ կարութիւնն, զորոյ նախասացին ներմարդութեանն, ի վերայ բերենն այսոցիկ. զի ոչ պարտ ասել 15
 Աստուած զ' ի նմայ ծնիցեալն և ախտակրեալ և թաղեալ և յարուցեալ, երկեցուցանելով և յանկարծապէս յաիշտակելով զպարզագոյնսն, իբր զի ամենայնիւ իսկ և ամենեին ըստ իւրեանց հաճութեան զանգուածախառնութիւն իմանալ հարկ է զխոհեցողոսն կամ ասաւղսն Աստուած զոյ 20
 զախտակրեալն իւրով մարմնով: Այդ նորովեցին սուրբ հարքն հետեացեալք աւանդութեան առաքելոցն . . . * խառնութիւն և յեղումն ի յիսեցին խոհել ի վերայ Մէնածին Որդւոյ Աստուծոյ, և զերկուս բնութիւնս ասաւղքն և խոհաւղք ի վերայ միոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. և յիմա- 25
 րութիւն սոցա յայտնի եղիցի ամենեցուն, որպէս և նոցայն եղև նախ քան զնոսա հերձուածողացն:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց եւ եպիսկապոսաց հաստատիչք գառ ի մէնջ ասացեալսն, իսկ Տապալիչք գամպարիսս նախասացելոցն հերձուածողացն աղանդս.

Երանելոյ Յուդիայ եպիսկապոսապետի Հռովմայ ի բրդոյն որ առ Պրոզոպիոն.

Քարոզի իսկ առ լրակցութիւն հաւատոյ, և մարմնացեալ ի Կուսէ Մարեմայ Աստուծոյն Բան, և տաղաւարեալ 35
 ի մարդկան, ոչ ի մարդում ներգործեալ. քանզի այս ի

*) Մի անվերծանելի բառ.

վերայ մարդարէիցն է և առաքելոցն, կատարեալ Աստուած
 ի մարմնի, կատարեալ մարդ ի հոգւոջ. ոչ երկու որդիք,
 մի հարազատ որդի առեալ(?) զմարդն, իսկ միւս մահկա-
 նացու մարդ առեալն յԱստուծոյ, այդ մի Մէնածին յերկնի
 5 Մէնածին յերկրի Աստուած ճշմարտութեամբ, մարդ մարմ-
 նական կերպութեամբ ըստ նմանութեան իւրում փրկե-
 ցուցանելով(?) զաշխարհ | ըստ առնչունելութեան իւրոյ
 146r. հոգւոյն, որ տուեալ լինի ի ձեռն փշման:

Եւ յես սակաւուց.

10 Իսկ եթ' ոք մարդ յԱստուծոյ առնկալեալ ասէ
 զ' ի Մարեմայն Յիսուս, և երկուս դէմս կատարեալս միա-
 ւորեալս ծանիցէ աստուածային յուսոյն ատարելով. քանզի
 Աստուածն Բան, որով ամենայն եղև, ինքն է Յիսուս,
 որով ամենայն, որպէս Յովաննէս և Պաւղոս ուսուցին¹:

15 Եւ յես սակաւուց.

Իբր զի և նզով եղիցի ամեն, որ զ' ի Մարեմայն
 մարդ ոչ խոստովանէ զոլ ներմարմին Աստուած նոյնագոյ
 Հար, իսկզբանէ կ'ով Աստուած, անյեղի ի մարմնի, և
 անախտ յախտակրութեանս նմանապէս նզով եղիցի(ի) և որ
 20 զմարմին Փրկչին ոչ ասէ ի Մարեմայ, այդ յերկնուստ,
 կամ անարար բնութեամբ զառնելին և յոչ էիցն, իսկ
 առ անառնելին Աստուած միաւորութեամբ. որ ասէ աս-
 տուածական զմարմինն երկրպագելի, և զերկախումբն իբր
 մի անարարեալ Աստուած, երանեալ եղիցի, ոչ զայթազղել
 25 ի վերայ մարմնոյ և ախտակրութեան նորա, այդ զան-
 մարմնապէս երկրպագելին և մարմնականաբար երկրպա-
 146v. գելով իբր մի և միայն Որդի Աստուծոյ յաւիտեանիցն և
 յաւիտեանս:

Նորին ի թղթոյն, որ առ Կիսիսիոս.

30 Քանզի հարկ է զնոսա Հերկուս ասելով բնութիւնս,
 զմինն երկրպագել, իսկ զմիւսն ոչ երկրպագել. յաստուա-
 ծականն մկրտիլ, իսկ ի մարդկայինն ոչ մկրտիլ. իսկ եթ'
 ի մահն Տեառն մկրտիւք², մի խոստովանեմք բնութիւն
 անախտակիր աստուածութեանն և ախտակրելի մարմնոյն,

¹) Յովհ. Ա. 3., Կղզոս. Ա. 16., հմմտ. Ա. Կորնթ. Ը. 6.
²) հմմտ. Հռովմ. 2. 3—4.

զի այսպէս յԱստուած իցէ մկրտութիւնն մեր, և ի մահն Տեսանն կատարեալ: Քանզի և ոչ երկնչիւք զրպարտողն, որք բաժաննն յերկուս դէմս զՏէրն, եթե մեր զմիաւորութիւն խոստովանելով, զաւետարանական և զառաքելական, հայրոյնն զմեզ իբր զմարմինն ասելով յերկնուստ, 5 յորժամ ընթեանումք զաստուածային գրութիւնսն, Որդի Մարդոյ ասելով յերկնուստ. քանզի և ոչ յորժամ ասեմք զՈրդին Աստուծոյ եղեալ ի կնոջէ, կարեմք հայրոյիլ, իբր զԲանն յերկրէ ասելով և ոչ յերկնուստ. ասեմք իսկ զերկուսեան, և յերկնուստ զբոլորն սակս աստուածութեանն, և 10 ի կնոջէ զբոլորն սակս մարմինոյ, ոչ գիտելով բաժանութիւն միոյ դիմի և ոչ ի բաց հատանելով յերկնայինւոյն զերկրայինն, և ոչ յերկրականէն զերկնականն, քանզի ամպարիչտ է տարա(մ)տութիւնս: 147r.

Յրանելոյ Աթանասի Գ. բանեմ զԱրիանոսաց. 15

Արդ եթ' այդոյ մարմինս այնորիկ թերևս առիցի ուրեք և ակտակրութիւնն. իսկ ևթե Բանի մարմինս, քանզի Բանն մարմին եզև, հարկ է և զմարմնոյն ակտակրութիւնս ասել նորա, որոյ և մարմինն է: Իսկ որոյ ասի ակտակրութիւնն, որպիսի է դատապարտիլն և խարազանիլ և ծարա- 20ւել և խաչն և մահն և այդք մարմնոյն նուաստութիւնք, սորին և ճահագործութիւն և շնորհն է. սակս այսորիկ և այժմ ըստ կարգի և վայելչաբար ոչ այդոց, այլ Տեսանն ասի այսպիսի ակտակրութիւն, զի և շնորհն առ ի նմանէ իցէ. և մի այդոց պաշտաւնեայք լինիցիմք, այլ ճշմարտա- 25պէս աստուածապաշտք, զի մի զոք յեղելոց, և մի զհասարակ ոմն մարդ, այլ զյԱստուծոյն ընութեամբ և ճշմարիտ Որդին, զսա և եղեալ մարդոչինչ. . . . * Տէր զնա և Աստուած 147v. և Փրկիչ և ճշմարիտ Որդի:

Նորին՝ յաղագս մարմնականի յայճնութեանն Քրիստոսի. 30

Եւ հրաշափառագոյն այս էր, որպէս նախասացի. զի իբր մարդ քաղաքաւորէր, և ինքն զամենայն կենագործէր և ընդ Հաւր էր:

Նորին ի բանեմ, որ յաղագս հաւատոյ.

Եւ գիմեցին եթ' Բրբ և որպիսի յեղանակաւ և որով 35

*) Մի անվերծանելի բառ.

հետևութեամբ յանհաւատութիւն և այտօքիկ և ներքնա-
 կութիւն, փոխանակ մարմնաւորութեանն կազմեցին և
 փոխանակ միաւորութեան և բարդութեան ներգործու-
 թիւն մարդկային և ընդ միոյ ենթակացութեան Տեառն
 5 մերոյ երկուս ենթակացութիւնս և դէմս և ընդ սրբոյ Նորոր-
 դութեանն քառորդութիւն անվայելչաբար և տարաւրինակի
 խոհելով անվայելչաբար. զի Աստուծոյ շարայարեն զմարդ
 և ծառայ թուեն* ընդ Տեառնն և արարածական դէմ անա-
 րարածոց դիմաց շարակարգեն. իսկ տարաւրինակի, զի
 10 զմի ենթակացութիւնն վերստին ի ներքս ածելով Նորոր-
 դութեան՝ քառորդ ենթակացութիւն աւտար ամենեին և
 148r. այդատոհմ և ամենայն բանակալնաց հոգւոց զհուսկն և
 զվերջին:

Եւ դարձեալ.

- 15 Իսկ եթի և ճշմարտապէս դարձեալ նկատեսցես և
 իբրդ ուշ դնել կամեսցիս, դտցես զնոսս արտաբոյ սրբոյ
 Նորորդութեանն, արտաքս հանելով զՏէրն մեր Յիսուս
 Քրիստոս իբր ծառայ, իբր մարդ աներկրպագելի. իսկ եր-
 կրպագաւզ յաւէտ և սյարշտիչ ընդ ամենայնի և հնազան-
 20 դեալ սրբում Նորորդութեանն, որպէս Մարկեղղոս և Սա-
 մուտացին Պաւղոս տարամեկնենն զաստուածական և առա-
 քելական գիրն, առ յատուկ իւրեանցն ձգելով մտածու-
 թիւնս՝ «Բանդի յորժամ ասէ՝ հնազանդեսցի նմա ամենայն,
 յայնժամ և Ինչքն որդի հնազանդեսցի հնազանդաւղին նմա
 25 զամենայն, զի իցէ Աստուած ամենայն յամենայնիս»¹, որ-
 պէս և նախամարմնաւորութեանն յամենեսին անմարմին
 ելով և մարմին ոչ ունելով, և վերառեալն մարդ ընդ ամե-
 նեսին և ամենեցուն շարաթուեալ, յառաջ դայ հնազան-
 դեալ և պաշտիչ զԱստուած:
- 30 Դիտեսցէք, յորքան ի վայր անկան անխոհութիւն,
 148v. կարծեաւքն իմաստունք ի քա|նիւն անհաւատութիւն և
 մոլորութիւն համարձակեցան և իմանալ զոչ ևալսն և
 ստեղծանել և առասպելաբանել: Ո՛չ միայն իսկ հաւատոյ
 յառաջ գալ ոչ կամեցան, այդ և պատրութիւնս գտին և
 35 չարագործութիւնս մանկաւորեցին և ստեղծին յիմարս և
 անուսմունս խնդիրս առ ի մոլորութիւնս բազմաց և

*) Լուսանցքում՝ «ի թիւ արկանեն».

¹) Ա. Գորնթ. ԺԵ. 27—28.

ապտտամբութիւն անաւրէն դիտելով, իսկ զհանդերձեալն
անյուսացեալք. քանզի եթե կարծեին զհանդերձեալս, եթ'
Աստուծոյ ներդիմութիւն, և զդատաստանն հաւատային և
առաքելոց հետեանային յաւէտ, քան մտածութեան մարդ-
կայնւոյ, զՔրիստոս իսկ արագապէս քարոզեցին արտաքո 5
ելեալք առաքեալքն բաղաձայնաբար և հետեապէս իւրեանց
զՈրդին Աստուծոյ. զայս զ' ի Բեթղեհէմ ծնիցեալս, ի սեր-
մանէն Դաւթի ըստ մարմնոյ, զնմանեալն մարդկան և խա-
չեցեալն առ Պոնտացւով Պիղատոսիւ, զնա ասացին Աս-
տուած, զնա ասացին մարդ, զնա Որդի Աստուծոյ, զնա 10
Որդի Մարդոյ. զնա յերկնուստ, զնա յերկրէ, զնա յանախտ 149r.
զնա յախտանալի. ոչ այդ և այդ, ոչ դէմս երկուս, ոչ ենթա-
կացութիւնս, ոչ երկրպագութիւնս երկուս:

Զինչ պարտ խնդրել և բանակոուել. հաւատալ աւգ-
տէ և պաշտել և երկրպագել լուութեամբ: Գիտեմ զնա Աս- 15
տուած ճշմարտապէս յերկնուստ անախտ, գիտեմ զնա ի
սերմանէ Դաւթի ըստ մարմնոյ մարդ յերկրէ ախտանալի
Ո՛չ խնդրեմ իբր ախտանալի և իբր անախտանալի նոյն,
իբր Աստուած և իբր մարդ. մի զիբրն լուելագործելով և
դիտանակն աւելագործելով անկայց յառաջիկայէն ինձ 20
բարեաց: Քանզի հաւատալ նախ պարտ և փառաւորել. և
երկրորդ՝ ի վերուստ զբաղկացութիւն սոցա հայցել և մի
ի ստորուստ զայս հաւաքել յարենէ և մարմնոյ, այդ ի
յայտութենէ աստուածային և երկնայնւոյ. Վերանեալ իսկ
ես Սիմովն Բարիովնա, զի մարմին և արիւն ոչ յայտնեաց 25
քեզ, այդ Հայրն իմ որ յերկինս. և ի վերայ այսր վիմի
չինեցից զիմ եկեղեցի և զբունք դժոխոց ոչ հարստահա-
րեացեն զնա:|

Սրանելոյն Բասդի ի գեճովմեայ. 149v.

Եթե գիտութիւն Հաւր և Որդւոյ կենդանութիւն 30
յաւիտեանական, հարկ է և միոյ գոյացութեան գոլ. քանզի
միւսագոյքն ոչ միով գիտութեամբ հասանի և ոչ նմանա-
պէս կենագործել կարէ:

Սև յեճ այդոց.

Բնութեամբ մէջն ումանց ևրկաքանչիւրոցն ծայրիցն 35
յարակցի: Իսկ եթե բնութեամբ միջնորդ է Քրիստոս Աս-

1) Մատթ. ԺԶ. 17—18.

տուժոյ և մեր, և ոչ ըստ տնաւրէնութեան, բնութեամբ
չարայարեալ է Աստուած և արարած:

Երանելոյ Գրեգորի Նազազացոյ՝ ի բանէն որ առ
Երախայից վարդապետութիւն.

- 5 Իսկ ճշմարտապէս ազնիւն անխառն է ներհակին.
կամ այտուհետն ցուցցեն չարութիւն գոլ զձնելութիւնն,
զսնունդն, զաճելութիւնն, զառկատարելութիւն բնութեան,
յառաջողութիւն և զմահուն փորձ, զ' ի մահուանէն ի վեր
ճանապարհ: Կամ եթ' արտաքոյ չարութեան գոլ զասս-
- 10 ցեալն հաւանին, ոչինչ իսննչ գոլ զչարութեանն աւտար
խոստովանեսցեն, իսկ ազնիւ ամենեին ցուցելոյ զյոռու-
- 150r. րութեան և չարութեան ազատեալն. Իբր ոչ ողորմելիք յիմա-
րութեամբ, եթե զազնիւն վայելել ի վերայ Աստուծոյ ոչ
աղանդեն:

- 15 Երանելոյ Թեովփիղայ եպիսկոպոսապետի Աղեֆ-
սամդրեայ եւ ճաւր մերոյ՝ ԻԱ. թաւնական քղթոյն.

Այդ ահա զայդախոհան իբր աւտարս տաւնիս բաւա-
կանարար յանդիմանեալ. երգարանեսցո՛ւք զվասն մեր
խաչեցեալն և թաղեալն և յարուցեալն, ըստ գրիցելոցն,
20 յերրորդի աւուր, զՏէրն փառաց զՔրիստոս և զ' ի վեր
ճանապարհն նորա յերկինս արհաւրեալք փութագոյնս և
այժմ ի վերին Սիոնի մտաւք տաւնեսցուք աստուածայն-
ւովք մեծավայելչութեանն նորա բանիւք ուրախացեալք:

Նորին՝ ի Ի. Երուդէ Բ. բորդէ թաւնական քղթոյն.

- 25 Այդ ահա յետ պարկեշտաբանելոյ զաստուածային
զՔրիստոսի աղանդս աւրինաբար տաւնեսցուք, մաքրով
աստուածախմբեալ կենցաղով. և զհրեիցն գոչաւղաց Քհմբձ,
բմբձ, խաչեան՝¹, զայսպիսին զվասն մեր մարդասիրու-
- 30 թեանն նորա կենարարն սքանչասցուք մահ. և զՊաղոսի
- 150v. զՏէրն փառաց խաչեցին»² | ասասցուք նմա և . . . * խաչին
զՔրիստոս Աստուծոյ կարութիւն և Աստուծոյ իմաստու-
թիւն»³: Քանզի որպէս ի կուսական ապաւարտակացն
յառաջ եկեալ մարդ ոչինչ նհատ Աստուած ի ձեռն ճահա-

*) Մի անվերծանելի բռն.
 1) Յովհ. Թ. 15., հմմտ. Ղուկ. ԻԳ. 18. 21., Մարգ. ԺԵ.
 13—14. 2) Ա. Կորնթ. Բ. 8. 3) Ա. Կորնթ. Ա. 24.

գործութեանն ճանաչիւք, այսպէս և մարմնով մեռեալ յարոյց զսա՝ գործով կատարեալ զխոստումնն. և թաքուցեալ զնա ընդ երկրաւ, որպէս հատ ցորենոյ, անմահ և այսմիկ և մեզ զվերականցադութիւն երկրագործեաց, զի և ասելով՝ «Ո՛ւր քո, մահ, յաղթութիւն. ո՛ւր քո, դժոխ, խայթոց»¹, 5
զյերկինս տաճաւդացն ժամանել կարիցեմք ի մայրաքաղաքն:

Նորին ի Գ. ի Թաւնականէ քրթոց.

Արդ՝ զսա հրեայք հասարակական կարծելով մարդ, գոչեին, որպէս սակաւու յառաջ յիշեց(ի). «Ի՞րր դու մարդ 10
ելով՝ Աստուած զքեզ ինքն առնես»², և այն նշանական գործոցն Աստուած զնա խոստովանելով. Իսկ Արիանոսք, Եւնոմիանացիք՝ զսոցայն վատապարշտութիւն նախանձաւ յեղեալք, Աստուած անա կոչեն բայիւ, բայց մարդ խոհին, չինած և արարումն Աստուծոյ զսա գոյ ասեն. քանզի եր- 15
կոքեան|զնոյն Աստուածն Բան անկար գոյ և Աստուած և 151բ.
չինած:

Երանելոյ Կիւրդի եպիսկոպոսապետի Աղեմօանդրեայ՝ յերրորդ բանէն, որ ի Հռովմայեցւոցն թուրք.

Քանզի ի նմանէ ըստ բնութեան Որդի, որ յաստուա- 20
ծութեանն գահս ընդ նմա վայելելով, ի վերնոցն զաւրու-
թեանց երկրպագեալ, աղքատացաւ վասն մեր, և եղև լսու
Հաւր մինչ մահու և մահու խաչին³: Եւ զինչ աստուստ կամ
զինչ աշխարհի շահ հնարեաց ինչ հաւաստացուցանէ ասելով
երանելին Պաւղոս. «Զի որպէս անլսութեամբ միոյն մար- 25
դոյ մեղաւորք կացին բազումք, այսպէս և լսաւորութեամբ
միոյն արդարք կացցեն բազումք»⁴:

Նորին՝ յառ Սուկեստովն քրթոյն Բ.

Աւելաբանեն այսուհետև ասաւդքն, իբր զի թե էր մի բնութիւն Բանին մարմնացեալ, ամենևին իսկ և 30
ամենայնիւ հետևանայր զանգուճն լինել և խառնութիւն, իբր
պակասելոյ և գողացիլոյ մարդոյն. քանզի ոչ պակասեաց
և ոչ ըստ որում ասեն գողանի. քանզի բաւական առազ-
դեցութիւն կատարելութեան, եթ՝ եղև մարդ, ասելն|եթե 151վ.

1) Ա. Կորնթ. ԺԾ. 55. 2) Յովհ. Ժ. 33. 3) Փիլիպ. Բ. 8.
4) Հռովմ. Ե. 19.

մարմնացաւ. քանզի եթ' այս լռիւր առ ի մէնջ, ունէր արդեւք տեղի նոցայն զըպարտութիւն. այդ վասն զի հարկաւորապէս յառաջ արտաբերեալ է, ուր պակասութեան կամ եթե գողութեան յեղանակ:

5 Ի սահմանէ Քաղկեդովնի ժողովոյն հայնոյութիւնք.

Սահմանեաց նահապետարար ՅԺ. և ութից սրբոցն հարանց զհաւատն մնալ անձեռնարկելի, և վասն Սրբոյ Հոգւոյն մարտուցեալս յամանակս յետոյ ի թաղաւորեցե-

10 լում քաղաքին Ճ. և Մ. ժողովեցելոցն հարանց՝ յաղագոս Հոգւոյն Սրբոյ գոյացութեան զաւանդեալ վարդապետութիւնն հաստատէ, զոր նոքայն ամենեցուն ծանուցին, ոչ իբր իմն պակաս յառաջագունիցն ի վերայ ածելով, այդ զյաղագոս Սրբոյն Հոգւոյ իմացումն զայնցանէ, որք զնո-

15 րայն տերութիւն ի բաց բառնալ փորձային՝ գրականաւք վկայութեամբք հաւաստացուցեալ: Եւ վասն այնոցիկ, որք զոնտեսութեանն ապականել ձեռնարկեն խորհուրդ և սոսկ մարդ գոլ զ' ի սրբոյ Կուսէն Մարեմայ զծնիցեալն ան-

152r. պատկառապէս աղճատարանել, սրբոյն Կիւրիղղի Աղեք-

20 սանդրացեացն եղելոյ հովուի ժողովականս թուղթս առ Նեստորիոս և առ Արեւելեայս յարմարականս եալս, ընկալան առյանդիմանութիւն Նեստորի վեասամտութեանն: Իսկ մեկնութիւն բարեպաշտ նախանձոյ փրկական հմայութեան փափագաւղացն զմտածութիւն, որոց և զթուղթն

25 զմեծի և ծերագունի Հռովմայ նախագահին, զսրբոյ և երանելոյ եպիսկապոսապետի Ղեովի, գրիցեալն առ ի սուրբս եպիսկապոս Փղաբիանոս, սակս լուծութեան Սւտիքեայ չարամտութեան, յորում զմեծին Պետրոսի խոստովանութիւն նշանակելով՝ հասարակական իմն արձան գոլով,

30 զչարահաւատացն յիրաւի յարմարեաց յառ ուզողոցն ազանդոց հաստատութիւն:

Պիտառութիւն Նեստորի հերձուածողի՝ քաղսձայնեալ ցախասացելոցն ի սահմանն Քաղկեդովնի ժողովոյն, զի եւ ոչ ինքն սոսկ մարդ եասաց, եւ մեկնելով նոցա զբաւու-

35 ցեալ ամպարեօութիւն.

152v. Այդ ոչ սոսկ մարդ Գրիստոս, ով զըպարտող, այդ

մարդ, համանդամայն և Աստուած. իսկ եթե միայն գոյր Աստուած, պարտ էր ասել, Ապողինարիէ, «Զի՞ զիս խնդրէք սպանանել, զԱստուած, որ զճշմարտութիւն ձեզ խաւսեցայ». իսկ այժմ ասէ՛՜ Զի՞ զիս խնդրէք սպանանել, մարդ, որ զճշմարտութիւն ձեզ խաւսեցայ»¹. սա՛, որ զփշեղէնն ⁵ պարադրեցեալ պսակ. սա՛, որ ասէ՛՜ «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ընդքր զիս ի բաց թողեր»². սա է, որ զեռաւրեայ վախճանն համբերեաց. և երկրպագեմ ընդ աստուածութեանն զսա, իբր աստուածայնույ խաւսնակ ճոխութեան:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի սահ-10 մանի Քաղկեդովնի ժողովոյն եւ նախ քան զնոսա(?) հեռձուածողին.

Սահմանեալ ահա, թե իբր պարտ իմանալ ի սրբոցն արանց ի Նիկեա սասցելոցն, յայնժամ ապա նախահաւել զսահմանեն(?) . . . * ձեռնարկելի ահա զայս, որպէս կար- 15 ձեցին նորաձայնութեամբք իւրեանց նորոգելու Ապա յետ այսորիկ զսուրբ ժողովն կարգեալ և զհարիւր և զյիսնիցն զոգեմարտացն լռեալ. իսկ զյՆփեսոս սուրբ ժողովն՝ զքակտիչն զՆեստորիոս և որպէս ոչ հաւանելով զամենայն զ՛ ի ^{153r.} նմա գործեցեալսն և աւրինակեալս, թերևս կամ վասն լուծ- 20 մանն Նեստորի, կամ վասն սահմանելոյ զնոսա յՆփեսոս՝ մի իշխել խնդրել կամ աղանդել աւելի ինչ ի սահման հաւատոց, բայց սրբոց հմայութեանն երեք հարիւր և ութևտանից սրբոցն հարանց. զայս ոչ անուանելով, վասն զի հմայութիւնն կամ զսրբոց հաւատ նորոգեցին, և թուղթս ²⁵ ժողովականս երանելույ Կիւրդի անուանեն, իբր զըպարտաւղաց նոցա յարմարականս ելով. զի տեղի կայցեն յարակարգել այսոցիկ ի զապստամբութեանն շարագրութիւն զնախադասեալն թուղթ ամպարչտին Ղեովնի, պատճառեալք իբր աւրէն զայսոսիկ, որք սոսկ մարդ ասեն զԲրիտ- 30 տոս, յիշեցեալ իսկ դարձեալ զսրբոյ Կուսին՝ Աստուածածին զնա ոչ ասացին: Ահա իսկ ապացուցաւ, զի և ոչ Նեստորիոս սոսկ մարդ ասէ զԲրիտոս, յորոց ինքն աղանդեաց և զեկոյց ամենեցուն սոցայն վարդապետ, զոցա ծած-

*) Մի անվերծանելի բառ.
 1) Յովհ. Հ. 40.   2) Մատթ. Ի՛. 46., Մարկ. ԺԵ. 34. (Հմմտ. Մալժ. ԻԱ. 2).

- 153v. կեալ կեղծաւորութիւնն ուսուցանելով. իբր խորհիս յազագս Գրիստոսի, որք սոսկ զնա մարդ ոչ խոստովանեն, այլ մարդ համանգամայն և Աստուած զնա ասելով, և մարդոյն առաջխեն զախտակրութիւն և զեռուրեայ վախ-
 5 ճան, երկրպագեն զայս զմարդս ընդ աստուածութեանն, իբր աստուածայնոյ խաւանակ ճոխութեան. իսկ վնասամիտ ասեն զնեստորիոս, իբր ոչ կարացեալ թաքուցանել զիւրե զնոցայն ամպարչտութիւն, այլ համարձակութեամբ զնա քարոզել: Քանզի ոչ իբր հերձուածող զիւրեանցն վարդա-
 10 պետ այսպէս անուանեցին, այլ իբր ոչ զաւրեալ նաւազել զքստինչեանն կեղծաւորութեամբ, որպէս և ինքեանք արարին:
- Չրպարտեն իսկ զերանելին մեր հայր և զեպիսկապոսապետն Կիւրիղոս, իբր հաւասար նոցա աղանդել ի Ղեոմիս
 15 թղթոյն ամպարչտութեան՝ յառ նեստորիոս ժողովականս նորա թուղթս, առ յեղակարծ յափշտակութիւն պարզագունաց ցուցեալ այսուհետեւ, ոչ չափաւորապէս, որպէս մտածեմ, իթե զոյդս խորհի նեստորի, քանզի զայս շարագրելով կամ եթե սահմանելով և Ղեոմի ծախիչն Գրիստոսի
 154r. 20 հաւտիս ի ձեռն իւրոյ շարագրութեան, կամ եթե թղթոյ: իսկ եթե զոյգս այսոցիկ խորհէր նեստորիոս, յարմարին իսկ նոցայն ամպարչտութեան, որպէս ինքեանք ասեն առ պատրումն պարզագունիցն երանելոյն Կիւրիղոսի ժողովական թուղթք. իբր զայսոսիկ ոչ ընկալաւ ամպարիչտն
 25 նեստորիոս և ոչ հաւանի նոցա: «Այլ ոչ է հաւասարութիւն լուսոյ առ խաւար և ոչ մի»¹. քանզի այսոցիկ վկայեաց թղթոց սուրբ ժողովն յնփեսոս ուղղապէս ունել և հաստատուն զհաւատոյն, իսկ դատապարտեցին և նդովեցին զնեստորի աղանդան: Եւ իբր բաղաձայն երանելոյն
 30 Կիրիղի առ նեստորիոս գրեալքն, զորս թղթաւորեաց ամպարչտարար Ղեոմի առ Փղաբիանոս. քանզի ոմն, որպէս նախ ասպացուցաւ, ի վեր և ի վայր բաժանումն և
 154v. երկուս բնութիւնս՝ ներգործիչս զառանձինս, և երկուս՝ որդիս և դէմս երկուս աղանդէ ի վերայ միոյ Գրիստոսի
 85 Տեառն մերոյ և Աստուծոյ և Աստուածածինն ոչ խոստովանէ զսուրբն Կոյս. իսկ երանելին Կիւրիղոս ամենայն ուրեք մի Որդի, մի Տէր աղանդէ*. զ՝ ի Սրբոյ և Աստուածածնէ

¹) Լուսոնցցուս՝ «պտտէ».

1) Բ. Կերնթ. 2. 14.

Մարեմայ ծնիդեայն Եմմանուէղ, նմա առքայսելով միշտ զաատուածածովայելուչս և զմարգկայինս, և Աստուած զնա խոստովանէ ըստ ճշմարտութեան. և վասն այսորիկ Աստուածածին սուրբն Կոյս զսա ասելով. խաչեցեալ և Թաղեալ և յարուցեալ և գալոց դատել զկենդանիս և զմեռուալս, ըստ առաքելոցն և երանելեացն հարանցն ի Նիկեայ վարդապետութեան, և զայս խոստովանել զխոստովանութիւնս Գանգի որ եթև գրելով Նեստորի, մինչև ի վերջինն նորա առ նա գրիցեալն Թուղթ, նզովելով իսկ զամպարիչսս և պիղծս նորա ազանդս. քանզի հասաց այսպէս ի կատարածի թղթոյն, գրելով առ Նեստորիոս. «Իսկ սր է հարկաւոր նզովել զձերդ բարձնկալութիւն», ի ներքոյ կարգեցի յայսմիկ թղթումս.

Ա. Որ ** որ ոչ խոստովանէ *** Աստուած գոլ ըստ ճշմարտութեան զԵմմանուէղ, և վասն այսորիկ Աստուածածին զսուրբն Կոյս, քանզի ծնաւ մարմնապէս մարմին ևղեալ զ' ի յԱստուծոյ Հաւրէն Բան, նզով եղիցի 155r.

Բ. Որ **** որ ոչ խոստովանէ մարմնի⁰ ըստ ենթակակացութեան միաւորեալ զ' ի յԱստուծոյ Հաւրէ 20 Բանն և մի գոլ զՔրիստոս հանգերձ իւրով մարմնովն, զնոյն⁰⁰ յայտ եթ' և Աստուած, համանգամայն և մարդ. նզով եղիցի

Գ. Որ որ ի վերայ միոյ Քրիստոսի բաժանէ զենթակացութիւնս յետ միաւորութեանն միայն շարայարելով զնոսս՝ շարայարութեամբ ըստ իշխանութեան կամ եթև ճոխութեան, և ոչ առաւել սուղեկցութեամբ ըստ միաւորութեանն ընականի, նզով եղիցի⁰⁰⁰.

Դ. Որ որ զիմաց երկուց կամ եթև ենթակացութեանց զյաւետարանականս և առաքելականս

*) Լուսանցքում՝ «հեղութիւն».
 **) Անդ՝ «եթև».
 ***) Անդ՝ «(խոստովան)եցի Աստուած ճ(շմարտութեամբ) (զիմա)նու(ել)».
 ****) Անդ՝ «եթև».
 0) Անդ՝ «ի մար(մնի) ընտել(եամբ) (մի)անալ (Բանին) Աստուծոյ շաւ(ր).
 00) Անդ՝ «զնայն) համ(անգ)ամս(յն) և մար(դ)».
 000) Անդ՝ «եթ(և) (սք զմի) Քրիստոս (բաժան)եցէ (յերկուս) զէմ(ս) (յետ) մի(անալ)ոյն (և մի)այն (մերձ)աւոր(ութիւն) յարե(լութ)եա(ն) (առի)ցէ ի(բրև) պատ(ուով) և կ(ամ) (ճոխ)ութիւն և) զաւր(ութիւն) գա(եալ) և ոչ (միւ)թիւն (ընու)թեա(մբ).

155v.

չարագրութիւնս բաշխէ ձայնս, կամ ի վերայ Քրիստոսի քան զորոցն ասացեալս, կամ առ ի նմանէ յաղագս իւր, և զոմանս իբր մարդոյ, քանզի յԱստուծոյ Բան յատկապէս իմացելում առայրէ, իսկ 5 զոմանս|աստուածազայելուչս միայնում յԱստուծոյ Հաւրէ Բանին, նզով եղիցի*:

Ծ. Որ ոք իշխէ ասել աստուածազգեստ մարդ զՔրիստոս, և ոչ յաւէտ Աստուած գոլ ըստ ճմարտութեան, իբր որդի մի ընութեամբ, ըստ որում եղև 10 մարմին Բանն և հաւասարեաց նմանապէս մեզ արեան և մարմնոյ, նզով եղիցի:

Չ. Որ ոք ասէ Աստուած կամ Տէր գոլ Քրիստոսի զյԱստուծոյ Հաւրէ Բանն, և ոչ յաւէտ նոյն խոստովանէ Աստուած համանգամայն և մարդ, իբր 15 եղևոյ մարմին Բանին՝ ըստ գրութեանց, նզով եղիցի:

Է. Որ ոք ասէ իբր մարդ ներգործեցեալ առ ի յԱստուծոյ Բանէ զՅիսուս և զՄէնածնին քաջափառութիւն պարայարեալ, իբր այդում քան զնա 20 ելում, նզով եղիցի:

Ը. Որ ոք համարձակի ասել զվերառեալն մարդ երկրպագակցել պարտ Աստուածունմն Բանի և փառակցել և անուանակցիլ Աստուած, որպէս միւս

*) Լուսանցում՝ «եթե ս(ք) (յերկ)ուս եր(եսս) կամ յգ(րկուս) զաւր(ութիւ)նս զ(աւետ)արա(նացն) և զա(ռաք)ելոցն (զգր)եալս(ն) (և զ)բարբա(ռան) բաժա(նեցէ) և կամ զՔրիստոսի առաց(եալսն) սրբաւ(քն) իւր(ովք) (և կամ) զս(իւր) (իսկ) վասն (իւր) իցէ ա(ռաց)եալ, (և զ)մանս ի(բր) մարդ(ոյ) ուրոյ(ն) (ի) Բանէն (Աստուծոյ) իբրև յ(արել)ութեամբ (իման)այցէ (և զ)մանս զ(արձ)եալ . . . և աստուածա(բա)ր միայն (Բա)նին որ յԱստուծոյ (հաւ)րէ նզով»:

Սյո 155-րդ թերթի լուսանցը կիսով չափ կտրուած է, երեկ գիրքը վերակազմելու ժամանակ: Փակագծերի մէջ գրածը լրացրել ենք Գիւրգի առ նեսար գրած թղթի թարգմանութիւնից. տես օրինակ՝ Գիւրգ թղթոց, Տփլիս 1901. էջ 396—406. Գիւրգ Գարագմանց Գիրքը, էջ 460—474, ապուած հայոց 1166(—1717), Թուրք, Գ. Գոլում:

Երկուտանս նզովքները կազմում են թղթի, վերջաբանը. (Գիրք թղթոց) էջ 404—406., Գարագմանց Գիրքը, էջ 472—474:

միւսում*, ոչ իսկ առաւել միով երկրպագութեամբ պատուէ զԵմմանուէդ, և մի նմա փառաբանութիւնս առյարէ, ըստ որում եղև մարմին Բանն, նզով եղիցի:

Թ. Որ ոք ասէ զմին Տէր Յիսուս փառաւորեալ ի Հոգ- 5
ւոյ, իբր աւտար զօրութեամբ նովաւ վարեցեալ, 156բ.
և ի նմանէ առեալ զներգործելն կարել զհոգւոց անմաքրոց, և ընու ի մարդիկ զաստուածանշա-
նութիւնս, և ոչ իսկ յաւէտ յատուկ նորա զհոգին ասեն, որով և ներգործեաց զաստուածանշանու- 10
թիւնսն, նզով եղիցի:

Ժ. Քահանայապետ և առաքեալ խոստովանութեանս մերոյ լինել զՔրիստոս աստուածայինն ասէ գրու-
թիւն¹. մատոյց** իսկ զինքն վասն մեր ի հոտ անուշութեան Աստուծոյ և Հաւր: Որ ոք այսուհետև 15
քահանայապետ և առաքեալ մեր եղանկ ասէ ոչ զնոյն զյԱստուծոյն Բան, յորժամ եղև մարմին և ըստ մեզ մարդ, այդ իբր միւս քան զնա յատկա-
պէս մարդ ի կնոջէ, կամ եթ' ոք ասէ և վասն իւր մատուցանել զնա զնուէրն, և ոչ առաւել վասն 20
միայնոյ մեր. քանզի ոչ կարաւտացաւ նուիրի ոչն զիտակ մեղաց, նզով եղիցի:

ԺԱ. Որ ոք ոչ խոստովանի զՏեառն մարմինն կենագոր-
ծիչ գոլ և յատուկ իւր յԱստուծոյ Հաւրէ Բանին, 25
այդ իբր միւսոյ ուրումն քան զնա շարայարելում 25
նմա ըստ արժանաւորութեան, կամ եթ' իբր միայն 156բ.
աստուածային բնակութիւն ունելով, և ոչ իսկ յաւէտ կենագործիչ, որպէս ասացին, եթ' եղև յա-
տուկ Բանին, որ զամենայն կենագործել կարէ, նզով եղիցի: 30

ԺԲ. Որ ոք ոչ խոստովանէ զյԱստուծոյն Բան ախտա-
կրեալ մարմնով և իրաչեալ մարմնով և մահու ճա-
շակեալ մարմնով, և եղեալ նախձին ի մեռելոց, ըստ որում կենդանութիւն է և կենարար, իբր Աս-
տուած, նզով եղիցի: 35

*) Միւս Թարգմանութեան հետեալ նախագտութիւնը՝ «Ջի յորժամ ընդ ումեք ասիցէ ի հարկէ երկուս իմացուցանէ», ընկած է երևում մեր ձեռագրի մէջ.

***) Լուսանցում՝ «առաջ(ագ)րեաց (պ)տարա(զ)».

1) Հմմտ. Եբր. Գ. 1.

Նորին՝ ի մեկնութենէ օրոյ հմայութեանն.

Քանզի պարադրելով զորդիութեանն փառս ի միայնն
 յԱստուծոյ Հաւրէն բուսեալն Բան, իբր որդի միւս
 ի սերմանէն Յեսսեայ և Դաւթի շարայարեալ ասեն նմա և
 5 ընդունել զորդիութեանն և պատուոյ աստուածազայելչի
 և բնակութեան նորին Բանին և դամենայն յաւէտ ունա-
 կել առ ի նմանէ. իսկ յատուկ ամենին ոչինչ յաղագս
 այսպիսեաց, որպէս կարծեմ, գրեցին Փրկչին աշակերտք:
 Քանզի մտին ոմանք մարդիկ, ի վաղուց նախագրեալք,
 10 յայս դատաստան՝ ամպարիչաք, զԱստուծոյ մերոյ շնորհն
 157Ի. փոխելով յանառակութիւն և զմիայն իշխանականն և Տէր
 Յիսուս Քրիստոս ուրացեալք. իսկ Յիսուս Քրիստոս ա-
 նուան իցիւ(?) յիրաւի ի մարդութեան կերպի երեսեալ
 Բանն:

15 Սւ յե՛ս սակաւուց.

Տի՛ր, աղե՛, ճառեացեն ասացելոցս ընդդիմացեալքն,
 որք զնեատորի և Թեոդորայ խորհել և ասել ի բազում
 յոյժ անմտութենէ ոչ խղճելով, ի բաց հանէք զզոն Աս-
 տուած և Որդի ճշմարիտ Աստուծոյ և Հաւր, զ՛ ի սրբոյ
 20 կուսէն զախտակրելն նմա առքաշխելով, նմա միայնում, և
 ի բաց մերժելով դնոյն Աստուծոյ Բանն, զի մի Աստուած
 ասիցի ախտակրեալն. քանզի այսք նոցայոցն հեշտալի
 ճշգրտութեանն գիւտք և իմացմանց գեղջուկ մտածու-
 թիւնք: Ապ՝ ուրեմն մի անուանեցի Քրիստոս՝ յատկա-
 25 պէս և ըստ միայնուջ յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն. քանզի
 որպէս է անվայելուչ նմա ախտակրելն, յորժամ արտա-
 քոյ իմանայցի մարմնոյ, սապէս և պիտառութիւն անյար-
 մար իմն ինչ և աւտարտի նմա. քանզի զՅիսուս ի նա-
 զարեթայ, զոր եաւծն Աստուած Հոգևով Սրբով¹, իսկ
 157Կ. 30 ինքնակատար ամենայնիւ յԱստուծոյն Բանն և ոչ ևս կա-
 բաւտացաւ աւժութեան ի Սրբոյն Հոգւոյ, ուրեմն ուրա-
 ցայք զտնաւորէնութիւնն, ի բաց դատուցէք զՄիածինն
 զառ ի յաշխարհ սիրոյն. մի անուանեսցի Քրիստոս առ
 ձեզ, կամ ոչ փոքր նմա զըստ մեզս լինել չափում. ու-
 35 բեմն վասն զի և այս է անվայելուչ նմա, խոստովանեսցէ
 և ոչ ոք, եթ՛ եղև մարդ. զի և նոցա ասիցէ Քրիստոս. «Մո-
 լորիք, ոչ գիտելով զգրութիւնսն և ոչ զկարութիւն Աս-
 տուծոյ»²:

¹) Հմտ. Գործք. Ժ. 48.

²) Մատթ. ԻԲ. 29.

Ապացուցեալ ուրեմն հաւատաապէս ի ձեռն նախա-
 սացելոցն, եթ' ոչ մի ունին բաղաձայնութիւն ի Ղեոփնայ
 ամպարչաւէն գրեալքն առ Փղարբիանոս և ի Ժողովոյ խո-
 տաւզացն սահմանեալքն, առ զորս գրեացն Նեստորի երա-
 նելին Կիրիղղոս, կամ առ այդս նորա յիշատակականս 5
 և շարակարգականս. զորս այսպիկ թուելով տարաբարո-
 զեցին իբր անյարմարք եալք առ ուղզոց ազանդոց հաս-
 տատութիւն. քանզի ոչ մի հաւասարութիւն լուսոյ առ
 խաւար և ոչ մասն հաւատացելոյ ընդ անհաւատի¹: Մի
 այսուհետև պատճառս իմեզս գտանելով և զիւրն թոյնս 10 158r.
 սերմանել յանձինս պարզագունացն կամեցեալ, և թաքու-
 ցանել զիւրն մանկաւորութիւն նոցայն ամպարչտութեամբ՝
 խառնեցեն փոխանակ մեղու զուղղափառն անուն երանել-
 ւոյն Կիրիզի. քանզի այսպիսեացս ճառեսցի յիրաւի ի Սաղ-
 մոսան, ասացեալ ի գիմէ Աստուծոյ՝ «Իսկ մեղաւորաց եասաց 15
 Աստուած. ընդքի դուք զրուցատրէք զարդարութիւնս իմ
 և առնուք զկտակ իմ ի բերան ձեր. իսկ դուք ատեցէք
 զխրատ և արտաքս հանէք զբանս իմ առ ի յետոյսն»²,
 և ըստ միջէքն: Քանզի եթ' ոչ ատեցին և ոչ արտաքս հա-
 նին, այլ մնացին ի վարդապետութեան սրբոցն հարանց, 20
 պարտ էր զնոսս սահմանել զայս, եթև հաւանիմք աշխա(ր)-
 հականի Ժողովոյ երկք հարիւրոցն տասն և ութից. հաւա-
 տամք իսկ և զՀոգին Սուրբ նոյնագոյ Հաւր և Աստուծոյ և
 Որդոյ Հաւր, և բաղաձայնաբար յեփեսոս սրբում ժողո-
 վոյն՝ լուծաւզին զամպարիշտն Նեստորիոս, սահմանելք 25
 մի ինչ աւելի գործիլ, մի իսկ յաւելուլ և մի՛ապակասեցու-
 ցանել ի սրբոցս յայսցանէ ժողովոցս 158v.

Այլ զայս ոչ սահմանեցին և ոչ ղթագաւորականն
 գնացին ուղի, իսկ ի բաց խոտորեալք ի ճանապարհէն ար-
 դարութեան, գնացին ընդ փուշս և զամենայն աշխարհ 30
 գայթազղեցուցին և գայթազղեցուցանեն, սպանանելով
 անձնական մահու և իւրեանց ամպարչտութեամբ և ի
 ձեռն Եւտլքիականացն անդոնաբերանութեան և հայհո-
 յութեան անթիւս հաւտս Քրիստոսի:

Այսք ժողովոյն Քաղկեդոնի ճահագործութիւնք, յորս 35
 եկեղեցի Քրիստոսի հայածի, զհարածս Քրիստոսի և զախ-
 տակրութիւն ի մարմնի շուրջ բերելով. քանզի ոչ հաւա-
 նին երկրպագել կամ հաւասարել զոր շարապէս ձաւնեցին
 իւրեանց արձանի ամպարչտութեան զուղղափառացն և ոչ

1) Հմմտ. Բ. Պոքնթ. Զ. 14—16. 2) Սաղմ. ԽՔ. 16—17.

- զարահաւատիցն, մանաւանդ իսկ, որպէս նախասացաւ, պատճառաւ ամպարչտութեան երկաբնակացն ի Քաղկեդոնի հաւաքեցելոցն՝ տեզի գտին և պատճառ Եւտիւքայ
- 159բ. աշակերտք եղեալքն սերմանել զիւրեանց ամպարչտութիւնն ի բազումս և սպանանել զանձինս, զորս ոչ պարտ մեռանել: Նախացուցեալ իսկ և զայս ի հակաճառականին թղթոյն Ղեոփելի, զի ամենեկին աւտարացեալք են այսուիկ աղանդքն սրբոյ Պետրոսի խոստովանութեանն. քանզի զՔրիստոսն անուն անաւգուտ գոլ առ փրկութիւն
- 10 թանց միւսոյն առեալ, այս է Որդին. ի վերայ բերեն իսկ նախասացելոցս, շինելով զիւրեանց ամպարչտութիւնն, և ասեն. «Քանզի և որք յՈրդւոցն երկական զտնաւրէնութեանն կորզել ձեռնարկեն խորհուրդ մարտնչի, և որք ախտանալին զՄէնածնին լասել յանդգնին աստուածութիւն, և զայսոսիկ ի քահանայականէն մերժէ միաբանութենէ, և զ' ի վերայսն երկուց բնութեանցն Քրիստոսի զանգութիւն կամ խառնութիւն տնաւրինաւղացն ընդդիմանայ, և որք երկնային կամ հրշտակական գոլ գոյացութիւն զ' ի մէնջ առեալն նորա ծառայի կերպ շամբչացեալս՝ արտաքս վարէս:»

159բ. 20 Պիթառութիւնք Նեստորի, բաղաձայնեալք նախասացելոցն ի սահմանի Քաղկեդոնի ժողովոյն, յորոց ցուցանի, եթ' իբր ոչ Նեստորիոս ասէր երկուս օրդիս. եւ այն զի երկուս օրդիս խորհէր ըստ իւրում եւ երկուս բնութիւնս աղանդէր. ի քառակէ փէ.

- 25 Այդ ելով նախ այսորիկ Որդի և կոչեցեալ յետ առութեան մարմնոյն, ոչ կարի կոչիլ որոշաբար որդի որդին, զի մի երկուս որդիս աղանդիցեմք. այդ վասն զի այնմիկ շարայարեալ է ի սկզբանէն ելում Որդոյն, զառ ի նայն շարակցելում ոչ կարէ ըստ արժանաւորութեան որդիութեան բաժանումն ընդունել. ըստ արժանաւորութեան ասեմ որդիութեան, ոչ ըստ բնութիւնսն: Սակս այսորիկ և Քրիստոս Աստուածն Բան անուանի, վասն զի ունի շարայարութիւն զառ Քրիստոսն հանապազորդական:

Եւ դարձեալ.

- 35 Անանջատելի յերևելոյն Աստուած, սակս այսորիկ յոչն անջատելոյ զպատիւն ոչ անջատեմ. անջատեմ զբնութիւնս, այդ միաւորեմ զերկրպագութիւնն:

Եւ դարձեալ յետ այսորիկ.

Լ՛հւր երանելւոյն Պաւղոսի յայտնապէս աղաղակաւ-
դի. ո՞վ է Սաչեցեալն, լ՛հւր յայտնագունի ձայնի. «Քանզի 160ր.
և խաչեցաւ ի տկարութենէն»¹: Ո՞ տկարացաւ, ո՞ հերձուա-
ծող, Աստուածն Բան:

Եւ դարձեալ յեօ այսօրիկ. 5

Ձի՛ ես հակամեկնես Պաւղոսի՝ զանախտանալի Աս-
տուածն Բան երկրականին խառնես մարմնոյ և ախտանալի
քահանայապետ առնելով:

Հականառութիւն առ ասացեալսն ի Քաղ-
կեդովնի ժողովոյն եւ նախ քան զնոսա ճեղճուա- 10
ծողացն.

Յատուկ իւրեանց վարդապետին սովորապէս ի բաց
բացաւզի համարձակապէս զնոցայն կեղծաւորութիւն և
զնոյնս որպէս մեկնելով զ՛ի նոցանէ ասացեալան, ոչ պէտք
մեզ բազմաց բանից, առ ի դատապարտութիւն ի նոցանէ 15
սահմանելոցն, քանզի հասարակական արձան իւրեանց
անուանելով զթուղթն Ղեովնի, և սրբոյ Պետրոսի ասելով
զնա պարունակել խոստովանութիւն, ցուցանեն դարձեալ
զ՛ի նմա գրեցելոցն ամպարչտութիւն, որով զնայն գովեն.
Քանզի մի, ասին, Որդի քարոզէ, վասն զի շարայարեալ է 20
ի Մարեմայն մարդ, կամ եթե ծառային կերպ զիսկզբանէ
ելումն Որդոյ. մի|ուրեմն ըստ արժանաւորութեան որդիու- 160v.
թեան հոմանունութեամբ առ ի նոցանէ հաւատանայ, ոչ ըստ
բնութիւնս: Պատճառեն իսկ դարձեալ զախտանալին զՈր-
դոյն Աստուածութիւնն ասաւղս, զի զյատուկն որդի յա- 25
ռաջ բերցեն զերկուս բնութիւնսն. և զ՛ի Մարեմայն մար-
դոյ բաշխեն զախտս, ըստ որում և զձնունդն զ՛ի Կու-
սէն. աւտարացուցանեն իսկ ամենեկին զՄէնածին մարմնա-
ցեալ Աստուածն Բան ի ծնելութենէ երանելոյ և Աստուա-
ծածին Կուսին. և ի ձեռն մարմնոյ գրկախառնիլ մահու 30
զԱստուած, զվասն մեր եղեալն մարդ մնալովն Աստուած,
զախտակրեալն և թաղեալն և յարուցեալն ի մեռելոց:

Ի՛րբ իսկ հնար է մարտնչել, որք բաժանեն յՈրդոյ
երկակութիւն զՔրիստոսի խորհուրդն, զերկուս բնութիւնս
ամպարչտաբար աղանդելով, և իւրաքանչիւրում բնու- 35

1) Բ. Պրնթ. ԺԳ. 4.

- 161r. Թեան կամ եթե դիմի զյատուկս և զվայելուչս ամբողջ պահելով. քանզի արմատ և հիմն ամպարչտութեան եղաւ ի նեստորէ վարդապետէ նոցա, որպէս բազում անգամ ասացաք, խոհել երկուս որդիս կամ բնութեանցն երկատու-
 5 Թիւն(?): Եւ զայսոսիկ սահմանեաց ըստ նորոյն թիւելութեան և ըստ իւրոց աշակերտացն ի վերայ ամենայն անուան, զԳրիստոսն և զՈրդին և զՏէրն յամենայնի նորում կտակի, նշանակելով զի ըստ մասին եղեալ զյառաջ քան զյա-
 10 նստեանս Աստուածն Բան՝ սակս (ան)ախտանալի և իշխա-
 նական նորա և անտեսանելի, և ըստ մասին զ՝ ի սերմանէն Դաւթի ախտանալի մարդ և ծառայ և տեսանելի, զոր-
 15 դիութեան և տերութեանն առատութեամբ պատուելով. թչելով այսորիկ ըստ ճշմարտութեան, այդ հաւասարելով ու-
 նակական միաւորութեամբ Աստուածունն Բանի ըստ ար-
 20 ժանաւորութեան, իբր միւս միւսում յարակցեալ, զի զատուացն ամենեկն զԱստուծոյն Բան, որք երկուս բնութիւնս աղանդեն ի կնոջէն ծնելութենէ. իբր արդեւք թա-
 25 փեաց զինքն, եթ՝ ոչ եղև մարդ տնաւրինաբար. և աւտարացուցանեն զնոյն զԱստուածն Բան, զայս ասելով գործե-
 161v. 20 ցելոցն ճահագործութեանց ի գալստեան զյերկրի երևեցե-
 լոյն Աստուծոյ և ընդ մարդկան չրջեցելոյ¹, յորժամ դի-
 տեաց զմեզ յարևելից ի բարձանց ինքն Քրիստոս և Աս-
 տուած ելով Տէր յայտնեցաւ մեզ, որք ի խաւարի և ի ստուերս մահու նստեաք², լուսաւորելով և կենածնելով մեզ
 25 զլոյսն ճշմարիտ. քանզի ինքն ասէր Տէրն՝ «Ես եմ լոյս աշխարհի»³, և «Ես եմ յարութիւն և կենդանութիւն»⁴. Ենորհաւորին իսկ առաւել կամաւորութեամբ զայսոսիկ ըստ իւրեանցն Բանի զմիայնունն զվայելչականս Աստուծոյ, զ՝ ի Մարեմայն ծնիցելում մարդոյ Որդւոյ Դաւթի, ախտակրի
 30 և ծառայի, որպէս ինքեանք ասեն, որք զերկուս բնութիւնս աղանդեն: Քանզի ծնիցելոյ ի կնոջէ մարդոյ կամ եթե մարդոյ բնութեան, զծառայի կամ եթե զծառայի կերպի երեւեցելոյն ի վերայ երկրի մարդկան նորա գտանի ամենայն, որ ի վերայ տնաւրէնութեանն գործեցաւ. և սքանչելիք և
 162r. 35 ճահագործութիւնք և նախ քան զամենայն ծնունդ. ի զի կարէր պահել կոյս զծնիչն, ըստ երկաբնակացն բանի: Քանզի թե ոչ եղև անյեղաբար մարդ Աստուծոյն Բան՝ մնալովն Աստուած, ըստ անճառելի և անպարբիմանալի միա-

¹) Հմմտ. Բարուք. Գ. 38.

Զուկ. Ա. 79.

³) Յովհ. Ը. 12.

²) Հմմտ. Եսայի Թ. 2. հմմտ.

⁴) Յովհ. ԹՄ. 25.

ւորութեան կամ մարմնաւորութեան Աստուծոյ Բանի
 յԱստուածածնէն Մարեմայ, և ծնանի ի նէմայ մարդոյ
 բնութեան ամենայնիւ իսկ, և ամենեին պարագրեն զայլքա-
 նիւննութեան ճահագործութիւն, որ միայնում վայել է
 Աստուծոյ: Այդ ոչ հնարիւր այսպիսի մարդով լինել, կամ 5
 եթե ի ձեռն բնութեան մարդկայնոյ. քանզի կամ ամե-
 նայն ուրեք և ամենապէս ելոյժ զկուսութիւն մարդոյն
 բնութիւն, կամ մարդ որ ըստ բնութեան և աւրինի մարդ-
 կայնոյ ծնիցեալն. այդ և ոչ սաղմն առեալ լինէր իսկըզ-
 բանն ըստ բնութեանն, հանդերձեալ բացակատարիլ մարդ 10
 յարգանդին Կուսին և ծնանիլ ի նէմայ, եթ' ոչ նախ կու-
 սութեանն լուծեցելոյ, ըստ որում սահմանեաց մարդկան
 բնութեանն աւրէն Աստուած:

Տեսէք, յորպիսի անտեղութիւն հայոյութեանցն|ան- 162v.
 կանին(?), որք երկուս բնութիւնս աղանդեն և ըստ մասին 15
 դնեն մարդ և Աստուած, և ոչ խոստովանեն Աստուած
 մարմնացեալ զ' ի կուսէ ծնիցեալն Եմմանուէդ, այդ մար-
 դոյ ձրեն զԱստուծոյ ճահագործութիւնս, ոչ իմանալով և
 ոչ զոր ասեն և ոչ յաղագս որոց հաստատեն: Քանզի որ-
 դին Դաւթի աւանգեցաք մեք ի սուրբ աւետարանն թաղա- 20
 ւորել ի տուն Յակովբայ յաւիտեանս և թագաւորութեան
 նորա ոչ գոլ վախճան¹, որպէս ասէ երանելին Գաբրիէլ՝
 զաս ի Հոգւոյն Սրբոյ սաղմն առեալ. ոչ ըստ աւրինի
 մարդոյ բնութեան զսա ծնիցեալ երգաբանէ բազմութիւն
 երկնայնոյ զաւրութեան* առ հովուաւքն և նշանակեն 25
 այս զ' ի մտւոյն եղեալ համբակ ի Բեթղեւմ . . . . .**
 և Փրկիչ և Տէր. և ոչ ևս գրիցէ զք մարդապարչտութեան
 ի սրբոցն հրեշտակաց, և ոչ եթե զայս զհովիւնն ուսուցա-
 նեին:|Իսկ եթե մարդկութիւն ծնիցեալն, կամ եթե մար- 163r.
 դոյ բնութիւն և ոչ Աստուած մարմնացեալ, յայս ամենայն 30
 իրաւք ամբաստանութիւնն յեղեալ անկաւ ըստ նոսա
 սրբոցն հրեշտակաց դաս: Իսկ եթ' և բնակեալ զնա Թա-
 ցեն ի խանձարրապատելունն համբակի, զտունն փառա-
 բանեցին և տեսանելոյ երկրպագեցին, ոչ թաքուցելոյն՝
 ըստ երկաբնակայն բանի. քանզի ծածկութիւն մարմնոյ 35
 ասէ ի Ղեւզիւի թղթին՝ աստուածութիւնն թաքնիւր,
 զանխլանալ կամեցեալ, և դարձեալ պարչտաւղք գտանին

*) Լուսանցքում՝ քրտնակիւ.   **) Երեք տող անվերծանելի.

1) Էմմա. Ղուկ. Ա. 32—33.

զարարածն քան զարարաւղն: Եւ եթ՝ ասացեն զերկակս Քրիստոսի բնութիւնս երկրպագեալ նոցա, ի նոյն դարձեալ զառածանին, երկրպագակցելով զարարածն, կամ եթե զմարդն ընդ Աբարչին և զաղախին բնութիւնն ընդ Տեառնն:

- 5 Աստուած այսուհետև մարմնացեալ հաւատալով զհամբակն սուրբ հրեշտակքն, որում և միայնում վայել է ապրեցուցանել զմարդիկ ի մեղաց և տիրել նոցա յանվախճան յաւիտեանս, զսա փառաբանեին կրգովք և ծառայակցաց աւետաւորեին զմեծ խնդութիւն՝ զամենեցունն Տէրն և Աստուած ի Բեթղեէմ ծնիցեալ: Ուրեմն ոչ երկու բնութիւնք Քրիստոսն, զի մի մարդապարշտութեան ամբաստանութիւն գրեցուք զնդ երկնաւս և նոցուն սրբոցն հրեշտակաց, այդ մի բնութիւն զԱստուծոյն Բանի մարմնացեալ: Քանզի ոչ ասացաւ մեզ յաստուածային գրութե-
- 163v. 10 նէն և ոչ ի սրբոցն հարանց այսր բնութեան այս ինչ և այսր բնութեան այս ինչ, այդ միոյ Քրիստոսի ճշմարտի Աստուծոյ զամենայն համանգամայն զԱստուծոյ վայելուչսն և զանաբէնութեանն Բանի առքաշխեցին. քանզի իւր եարար զմարդկայինն և զամենայն զմարդկան վայելուչսն,
- 20 բայս իսկ և արարմունս, որիչ միայն մեղացն. «Մեղս իսկ ոչ եարար և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան իւրում»¹, որպէս ասէ գրութիւնն: Ուղղածեցան* իսկ և մոզքն յԱստուծոյ և եկեալք ի Բեթղեէմ երկրպագեցին ծնիցելոյ Որդւոյ Դաւթի:

- 164r. 25 Ուրեմն ապա աւրինադրիչն ի Սինայ լերինն, զՏէր զԱստուած երկրպագել և նմա միայն պարշտել, ինքն իւրովի լուծանել զիւր աւրէնադրութիւն հրամայէր կամեցաւդացն ի զիտութիւն ճշմարտութեան գալ և ի մարդապարշտութիւն ուղղապետեաց** զմոզան. քաւ լիցի. քանզի
- 30 ինքն եասաց անսուտն Աստուած՝ եթե «Զփառս իմ այդում ոչ տաց»². ինքն իսկ խաւսողն ի մարգարէս առնութեք էր, Բանն մարմին եղեալ, որպէս ասէ աւետարանիչն. «Քանզի Տէրն զ՝ ի նոսայն ի Սինայ ի սրբում, սա վերելեալ ի բարձունս գերեաց զգերութիւն և ետ տուրս մարդ-
- 35 կան»³: Որպէս վկայէ յաղագս Քրիստոսի երանելին Պաւ-

*) Լուսնեցում՝ «առաջնորդեցան».

***) Անդ՝ «առաջնորդեաց».

¹) Նսայի ԵԳ. 9. հմմտ. Ա. Պետր. Բ. 22.

²) Նսայի ԻԲ. 8.

³) Սաղմ. ԳԷ. 18—19.

ղոս. «Եւ եթ' ի նմա շինեցաւ ամենայն, զ' ի յերկնիսն և զ' ի վերայ երկրի, տեսանելիք իսկ և անտեսանելիք»¹, և զի «Քրիստոսի կորասցի ամենայն ծուներ՝ երկնայնուոց և երկրայնուոց և վայրատանդարամտից. և ամենայն լեզու խոստովանեսցի, եթե Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ ի փառս Աստուծոյ»². Քրիստոսի իսկ զայս վկայէ և էսայիաս մարգարէ, ասելով. «Այսպէս ասէ Տէր, արարիչն զերկին և մածոցիչն զնա. այս Աստուած, ցուցաւն զերկիր|և արարիչն զնա»³. և դարձեալ. «Ես եմ և ոչ է նս. ոչ ի թաքստի իաւակեցայ և ոչ ի տեղուջ երկրի խաւարնում»⁴. քանզի 10 ինքն էր և յետ մարմնոյ պատասխանելով քահանայապետին և ասելով. «Ես համարձակութեամբ խաւեցայ աշխարհի. ես յամենայն ժամ ուսուցի ի ժողովարանին և ի մեհենի, ուր ամենայն հրեայք ժողովին, և ի ծածուկ ոչ խաւակեցայ և ոչ մի»⁵. Եւ ի վերայ ասէ դարձեալ մարգարէիւն ցուցանելով. «Ես Աստուած և ոչ է այդ բայց իմ, արդար և փրկիչ, ոչ է արտաքո քան զիս. դարձարուք առ իս և կեցցէք, որք ի սպառածէ երկրի. ես եմ Աստուած, և ոչ է այդ զինէն, երդնում. այո, ահա արտաքո եկեսցէ ի բերանոյ իմոյ արդարութիւն. բանք իմ ոչ բացադարձեսցեն, զի ինձ կորասցի ամեն ծուներ և խոստովանեսցի ամենայն լեզու Աստուծոյ ասելով՝ արդարութիւն և փառք առ նա եկեսցեն»⁶. Ինքն իսկ էր ասաւն յաւետարանսն որպէս Աստուած և ընդ մարմնոյ. «Եկնայք առ իս ամենեքեան՝ վաստակեալք և բեռնաւորեալք, և ես հանդուցից զձեզ»⁷. և եթ' «Երկին և երկիր անցցեն, իսկ բանք իմ ոչ անցցնեն»⁸. Բանս իւր կոչելով զյաւրիւնին և ի մարգարէսն գրեալս Տէրն, որում կորասցի ամենայն ծուներ և խոստովանեսցի ամենայն լեզու, որպէս նախասացաւ ի ձեռն մարգարեին, և երանելոյն Պաւղոսի 30

Չայս զՈրդի զԴաւթի ընկալաւ Սեմեոնը ի գիրկս, ի Սրբոյն Հոգւոյ ածեալ ի մեհենին, զի տեսցէ զաւծեալն Տեառն. և ի ձեռն Սրբոյ Հոգւոյ բարեբանէր զԱստուած, զի արժանաւորեցաւ տեսանել զԱստուծոյ փրկանակն՝ ամենայն ազգաց փրկանակ, համբակ և լոյս, և զփառս ժո-

164v.

165r.

¹) Պատմ. Ա. 16.   ²) Փիլիպ. Բ. 10—11.   ³) Եսայի ԽԵ. 18.   ⁴) Եսայի ԽԵ. 19.   ⁵) Յովհ. ՓԸ. 20. Կժժա. Մատթ. ԻԶ. 55., Մարկ. ԺԳ. 49., Դուկ. ԻԲ. 53.   ⁶) Եսայի ԽԵ. 21—24.   ⁷) Մատթ. ԺԱ. 28.   ⁸) Մատթ. ԻԳ. 35., Մարկ. ԺԳ. 31., Դուկ. ԻԱ. 33.

զովորդեան Լարայնդի,¹ այս է զԱստուած Իսրայելի. քանզի յանապատի ժողովուրդն փոխեաց զփառս նոցա ի նմանութիւն զուարակի*, ասէ կերաւդի խոտ. և մոռացան զԱստուած զկեցուցիչն իւրեանց. և որպէս ասէ Էսայիաս. 5 Վասն զի փառք իմ և գոհութիւն իմ Տէր և եղև ինձ ի փրկութիւնս՝:

- Մու այսուհետև Քրիստոս խոստովանեմք մեք, զնոյն գիտելով Աստուած, զնոյն մարդ, հաւանելով Աստուածաշունչ գրութեանն և վարդապետութեանց սրբոցն հարանց, և 165v. 10 մի զնորա միայնոյ զքնութիւն ասեմք մարմնացեալ. քանզի ամենայնի միոյ մի բնութիւն ասի և ոչ ոք երբեք եասաց ի վերայ երկուց բնութեանց այսր մարդոյ կամ հրեշտակի, որպէս այսօրիկ ասել յաղագս Քրիստոսի յանդգնեցան անպատկառաբար, բայիւքն և պատճառաւք նախ քան զիւրեանս կուրացն հերձուածողաց վարեցեալք, և վայրանկեալք ի խորխորատ իւրեանցն առաջնորդաւք: Քանզի հչ նախ մարմնաւորութեանն բնութիւն էր Աստուծոյն Բանի մարդութիւնն և ոչ յետ մարմնաւորութեանն բնութիւն նորա ասի ներանձն մարմինն: Իսկ եթե յատուկ և որիչ բնութիւն 20 Քրիստոսի ասեն այսօրիկ զմարմինն նորա և բնութիւն միւս զԱստուածն Բան, զի երկուս բնութիւնս ասիցեն Քրիստոսի և մի ախտակրելի զաստուածութիւնն ասիցեն, ոչ իմանան իբր յնքեանց զլորին**.
- 166r. 25 քանզի գրեալ է եթե՝ «Քրիստոս ախտակրեաց վասն մեր իւրովն մարմնով»³, զոր նոքայն ասեն մին բնութեանցն Քրիստոսի. յիւրն ուրեմն բնութիւն ախտակրեաց Քրիստոս, ըստ նոցայն անմտութեան: Իսկ երանելին Պաւղոս մի Քրիստոս քարոզեաց մեռեալ վասն մեր և թաղեցեալ ըստ գրութեանցն. զի վայրանցեալն ի ստորագոյն մասունս երկրի ինքն է և վերանցեալն դեր 30 զամենայն երկինս, զի լցցէ զամենայնս:

Չայս և երանելի հարքն, որք ի Նիկէա օւուուցին և որք յետ նոցա սուրբ հարքն, որպէս ի միողէ Սրբոյ Հոգւոյ վարդապետեալք: Նզովն իսկ զհամարձակեալն խորհել կամ ասել երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի, մի խոստովանելով զԱստուծոյն Բանի բնութիւն մարմնացեալ անյեղապէս և երկրպագեն ընդ մեզ և սրբոց

*) Լուսանցքում՝ «որթ(ու?)».

**) Անգ՝ «(ա)րկու... տինն».

1) Հմմտ. Գևկ. Բ. 25—35.

2) Եսայի ԺԲ. 2.

3) Հմմտ.

Ա. Պետք. Դ. 1.

հրիշտակաց զնաչեցեալն Տէրն փառաց, իբր ճշմարիտ Աստուած և Փրկիչ ընդ երկնաւ և Արարիչ ամենայնի՝ համանգամայն արարածոյ: Քանզի երկարնակացն հերձուած և ամպարչտութիւն հնագոյն պատահեաց և տարաքարոզական՝ յամանակաց երանելոյն Յուդիայ և Աթանախիայ, 5 166v.
 կամ և նախ նոցա յումանց ամպարչտաց գտեալ և տարաքարոզեալ՝ յայնմհետէ մինչ վախճանի երանելոյն Թէոփոսի ուղղափառի թագաւորի. իսկ յետ այսորիկ անամաթապէս քարոզեցեալ ի Քաղկեդոնի ժողովոյն, որով ժողովով լցաւ ամպատարութիւնն, զոր ևսասց առաքեալ՝ 10
 նախ դերաքրիստոսին եկեալն¹:

Պիսառութիւնք սրբոցն մերոց հարանց և եպիսկապոսաց՝ հաստատիչք գառ ի մէնցն ասացեալս, իսկ տապալիչք գամպարիցս նախասացելոցն ներձուածողացն աղանդս. 15

Մեանելոյ Յուդիայ եպիսկապոսապետի Հռովմայ առ Դիոնիսիոս բորոյն.

Իսկ եթ՝ ոչ ճանաչեն զըստ միաւորութեանն մին, կարեն և ի բազումս բաժանել զմին և բազումս ասել բնութիւնս. և վասն զի յոքնատեսակ մարմինն՝ յոսկերաց 20
 և ի ջղաց և երակաց և մտոյ և մորթոյ, եղնգանց իսկ և մազոց, արենէ իսկ և հագագէ, որք ամենայնքն զանազանութիւն ունին առ իրեարս, իսկ մի բնութիւն է, իբր զի և աստուածութեանն ճշմարտութիւն ընդ մարմնոյն մի է 167r.
 և յերկուս բնութիւնս ոչ բաժանի: Քանզի ոչ իսկ էր հնար 25
 զբոլորն Որդի Մարդոյ կոչիլ ստորանցեալն յերկնուստ, և Որդի Աստուծոյ՝ ծնիցեալն ի կնոջէ, եթ՝ երկուց բնութեանց բաժանումն առնդունէր. այդ ստորանցեալն յերկնուստ կոչիւր արդեւք Որդի Աստուծոյ և ոչ Որդի Մարդոյ, իսկ ծնիցեալն ի կնոջէ կոչիւր արդեւք Որդի Մարդոյ 30
 և ոչ Որդի Աստուծոյ. և այս հետեանայ Պաւղիակոսն հերձուածին: Իսկ զմեզ աստուածային գրիցեալքն ուսուցանեն՝ իբր յաղագս միոյ Տեառն խորհել ըստ յերկնուստ վայրանցութեանն և զ՝ ի կնոջէ ծնելութեանն:

1) Հմմտ. Ա. Յովհ. Բ. 18. Գ. 3.

Եւ յեօ սակաւուց.

Մի այսուհետև բաժանաւորացն պատճառս տացեն՝
 երկուս ասելով բնութիւնս. քանզի ոչ մարմինն ըստ (ի)ն-
 քեան բնութիւն, վասն զի և ոչ կենագործիչ ըստ (ի)նքեան,
 5 և ոչ բաժանիլ կարացեալ թանց կենագործին. և ոչ Բանն
 ըստ (ի)նքեան յիւրն բաժանի բնութիւն, զոր ունի ըստ
 167v. անմարմնութեան. և վասն զի ի մարմնի Տէրն և ոչ անմարմ-
 նաբար ներդիմեաց աշխարհի, և ոչ արարածական մարմինն
 զատանի յանարարակ աստուածութենէն, զի որոշիցէ ոք
 10 զբնութիւնն արարածական. այդ և ոչ անարարած Բանն
 ներդիմեաց որիչ մարմնոյ, զի բաժանիցէ ոք զանարարա-
 ծին բնութ. իսկ եթե մի երկաքանչիւր է ըստ միաւորու-
 թեան, և զուղեկցութիւնն և շարադրութիւն մարդատեսակ,
 մի և անուն բարդացելուսն յարմարի յաստուածութենէն
 15 զանարարածն, իսկ ի մարմնոյն զարարածականն, և յաս-
 տուածութենէն զանախտանալին, իսկ ՚ի մարմնոյն զախ-
 տանալին:

Եւ յեօ սակաւուց.

Իսկ եթե գրութեան սովորութիւն և զբոլորն աս-
 20 տուածարանել, հետևանաւք և մեք բայիցն աստուածայ-
 նոց և ոչ բաժանելք զանբաժանելիան:

Եւ յեօ սակաւուց.

Երկրպագել խոստովանէ Գրիստոս ըստ մարմնոյ զհայրն
 ասելով՝ մեք երկրպագեմք զոր գիտեմք, և ոչ որոշի աս-
 25 տուածութիւնն. երկրպագի ըստ աստուածութեանն, և ոչ
 168r. բաժանի մարմինն աստուածութեանն|երկրպագութեամբ,
 և ոչ որիչ կացուցանեմք զմարմինն, յորժամ երկրպագեմք.
 քանզի և ոչ կարելի մարմնոյ ոչ ախտակրելն. և ոչ զատանի
 աստուածութիւնն, քանզի միացաւ. քանզի պարտ էր
 30 յաղթիլ զմահն յԱստուծոյ, և յաղթեցաւ:

Երանելոյ Կիւրիղղի եպիսկապոսապետի Աղեքսան-
 դրեայ յառ Սուկեստոն թղթոյն Բ.

Ո՞ր այսուհետև հարկաւորութիւն կրել զնա յիւրն
 բնութիւն, եթ՝ ասիցի յետ միաւորութեանն մի բնութիւն
 35 Որդոյ մարմնացեալ:

Եւ յեօ սակաւուց.

Ունայն աւելարանեցին ասաւղքն՝ հետևանալ պարտ

գոյ ամենապէս զնա յիւր համբերել բնութիւն ստորակացելոյ մարմնոյն. յոր արդեւք յիրաւի պատահել ախտանալին իմանայցի անախտակրի ելոյ Բանին, այդ ոչ արտաքոյ. վասն այսորիկ զնեւք զնա ախտակրութեան, քանզի որպէս յատուկ իւր եղև մարմինն, այսպէս և ամենայն)քն 5 մարմնոյքն, առանց միայն մեղաց, ասիցի արդեւք ոչինչ նհատ ըստ նտանութեան տնաւրինութեանն:

ՍԼ ԵՅՑ ՍԱԿԱՆՈՒԿ.

Անգիտացան դարձեալ որք զուզիզան խտորեն, ևթ' 168v.
 ըստ ճշմարտութեան է մի բնութիւն մարմնացեալ: Քանզի 10
 եթե մի է Որդի բնութեամբ և ճշմարտապէս յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն անճառաբար ծնիցեալ, ապա ըստ նդունեութեան մարմնոյն ոչ անանձնի առաւել, այդ ներանձնացելոյ իմաստարար յառաջ եկն մարդ ի կնոջէ. ոչ յերկուս բաժանեցի սակա այսորիկ դէմս և որդիս. այդ մնաց մի, 15 բայց ոչ անմարմին և ոչ արտաքոյ մարմնոյ, այդ յատուկ ունելով զնա ըստ միաւորութեանն անտարահատ: Իսկ զայն ասաւղ ոչ զանգումն, ոչ խառնութիւն, ոչ այդ ինչ այսպիսեացն ամենայն ուրեք և ամենին ղեկուշտնէ. այդ և ոչ ի հարկաւորութեան բանէ այս հետեւացի ուստեք: 20
 Ձի թեպէտ և մի ասիցի առ ի մէնջ Մէնածին Որդին Աստուծոյ՝ մարմնացեալ և ներմարդացեալ, ոչ զանգեալ սակա այսորիկ ըստ նոցայն թուելոյ, այդ և ոչ ի մարմնոյ բնութիւն փոխարուսեալ Բանին. այդ և ոչ մարմնոյն ի նորայն. այդ ի յատկութեան ըստ բնութեան երկաքանչիւրոյ 25 169r.
 մնացելոյ և իմացելոյ, ըստ այժմուս մեզ աւանդեցելոյ Բանին, անճառելի և անասելի միաւորութիւն մի մեզ եցոյց Որդոյ բնութիւն. բայց որպէս ասացի՝ մարմնացեալ:

ՆՈՐԻՆ ԵԱՌ. ՆԵՍՏՈՐԻՈՍ ՔՊՐՈՅՆ.

Իսկ զյաւետարանն. Փրկչին մերոյ զձայնսն ոչ են- 30
 թակացութեամբք երկուք, այդ և ոչ զիմաւք երկուք բաժանեալք. քանզի ոչ է կրկնապատիկ մին և միայնն Քրիստոս, թեպէտ յերկուց իմանայցի և զանազանից յիրաց ի միաւորութիւն զանբաժանելին շարածեալ. ըստ որում յիրաւի և մարդ յանձնէ իմանի և մարմնոյ, և ոչ կրկնապատիկ յաւէտ, այդ մի յերկակացն:

Նորին յա(ու) (Վա)ղերիանոս քղրոյն.

Աղէ, ուր երբեք մին գէմ, ասան ինձ. քանզի մին
 գէմ Քրիստոսի պատճառել ասան երկուց իսկ ենթակա-
 ցութեանց առանձինն, իսկ և ըստ մասին կացելոյ եղիցին
 5 ուրեմն ամենապէս և դէմք երկու. այլ ներսամտեն՝ աւրի-
 նագիրք զիւրեանցն թուեցեալ իրր ուղղապէս ունել. ասան
 169v. ուրեք և ամենապէս հարստացուցանել. քանզի բաժանելով,
 ասան, զենթակացութիւնան, միաւորեմք զդէմն: Եւ իրր ոչ
 անհաւան և անուսումն և անհնարագործ:

10 **Նորին ի յուծմանէ Գ. ճգովի.**

Որք բաժանեն այսուհետև զենթակացութիւնան յետ
 միաւորութեանն և ըստ մասին դնեն զերկաքանչիւրն, այս
 է զմարդ և զԱստուած, իսկ մտածեն շարայարութիւն նոցա
 զըստ միայնում արժանաւորութեանն, երկուս ամենայն
 15 իրաւք կացուցանեն Որդիս:

**Ի ստեմանել Քաղկեղովնի ժողովոյն ճայնո-
 յութիւնք.**

Եւ զերկուսն ահա նախ միաւորութեանն բնութիւնս
 առասպելաւոյս, իսկ մի յետ միաւորութեանն ստեղծիչս՝
 20 նզովէ:

**Հակաճառութիւն առ ասացեալսն ի Քաղկե-
 ղովնի ժողովին.**

Ք. Արդ եթ՝ ոք իչխեաց ասել երբեք ի հարանցն,
 եթն նախամարմնաւորութեան Աստուծոյն Բանի բնութիւն
 25 էր յատուկ*, նախապաւիտենին Աստուծոյն Բանի ի նմանէն
 շինեցեալ մարզութիւն հասարակական մարզկան ազգ,
 ուստի մարմնացան, խոնեցան թերևս ուրեք ոմանք եր-
 կուս բնութիւնս Քրիստոսի նախամիւտութեանն: իսկ եթե
 170r. դարձեալ էր նախակազմեալ համբակ յԱստուծոյ յարգանդի
 30 կուսին և յայնժամ շարայարեցաւ այսմիկ զառ ի Մարե-
 մայն Աստուածն Բան, կարէր ոք ասել երկուս բնութիւնս
 զմին Քրիստոս յետ միաւորութեանն. զի ևս զիւրեանց
 ամազարչութիւն սերմանել կամեցեալք, զոր ոչ ոք խո-
 հեցաւ ի հարանցն՝ ի մէջ առածեն առջեղակարծ յաիւրչ-
 35 տակութիւնն պարզագունայն, քանզի ոչ ոք նոցա այս-

*) Լուստեցում՝ «առանձինն».

պիսի խոհեցաւ: Ասացին իսկ բազում անգամ սուրբ հարքն յերկուց բնութեանց զմին Բրիստոս, նշանակելով եթ՝ ի հասարակականէ մարդութենէս մարմնացեալ Աստուածն Բան. կամ եթ՝ ի մարդկան բնութենէ կամ գոյացութենէ՝ միննոյն է հանդերձ իւրով մարմնովն. և ասեն և խոհին ընդ մեզ՝ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ:

5

Արդ՝ եթե կալաւ ենթակացութիւն, որպէս նախասացաւ, համբախն յարգանդի Կուսին, թանց Աստուծոյն Բանի փաղապարտեան*, ասացի և բնութիւն մարդոյ 10 յասկապէս ըստ մասին կացեալ, որպէս լրացակատարեալ անա մարդ. իսկ եթ՝ այս անսեղի՝ ամպարչտագոյն ասել երկուս բնութիւնս ի վերայ միոյ Բրիստոսի. քանզի ոչ ասացին սուրբ հարքն՝ յերկուց բնութեանցն Բրիստոսի հաւատամբ զմին Բրիստոս, զի գրիցին առ ի ձէնջ իբր 15 երկուս բնութիւնս ասացաւք Բրիստոսի նախ միաւորութեանն, իսկ մի յետ միաւորութեանն վերաատեղծելով. այդ նշանակեցին յամենայն ժամ. եթե յորմէ բնութենէ իւր եարար մարմին՝ անձն ունելով բանական, և եղև մարդ անյկապէս, մնալովն Աստուած: Մի գրպարտեցեն ուրեմն զոչ ասացեալսն յումեքէ ի սրբոցն հարանց, կամեցեալք զիւրեանցն ամպարչտութիւն քարոզութեան երկուց բնութեանցն քաջընկալ առնել. իսկ եթ՝ ոչ յաղագս որոցն հարանց զայսպիսի տահմանել ասեն, այդ յաղագս այդոց նոցա Բանն, պատճառաւ զայնորիկ 25 ամպարչտութեանն զերկուց բնութեանց ամպարչտութիւն ի ներքս սերմանել կամեցեալք. և այսպէս ծիծաղելիք, զի ի ձեռն ամպարչտութեան զամպարչտութիւնն (ք?)ովն խնդրեցին: Եւ քանզի ամպարչտելով ոտանք, որպէս և այստքիկ, պատճառաւ առ ի նոյովն զերկաքնակսն. իշխեցին 30 զրպարտել և ասել ներգրաբար զսրբոցն հարանց, իբր զի երկուս որդիս խորհեցան հարք՝ ասելով զհամազոյն Հաւր զԱստուածն Բան եղեալ սակա մարդկան փրկութեան ըստ մարմնոյ մարդկան հոմագոյ, մնալովն Աստուած, ասելով ընքեանք ծնանել զսուրբն Կոյս՝ զմիայնն Հաւր և Արքայն 35 Հոգւոյ հոմագոյ, իսկ աւսարաղեսալ ամենևին լինել տնաւրինաբար զնա հոմագոյ ըստ մարմնոյ ծնչին Կուսի. նմանացեալ անա ըստ ճշմարտութեան մարդկան կերպիւ ըստ

170v.

171r.

*) Հուսանցքում՝ «սաղմուտութեան».

մարմնոյ ասեն, իսկ աւտարացոցանեն ի մարդկանէ: Եւ իբր եղբայր մեր ըստ մարմնոյ Քրիստոս և նախածին յաշխարհի (ի) բազում եղբարս¹ երկրպագեալն ի հրեշտակաց Աստուծոյ, որ Վնաւուրս մարմնոյ իւրոյ, որպէս ասէ Պաւղոս, մաղթանս և պաղատանս առնէր², և ըստ միողէքն|
 171v. Իսկ եթե զմիայնն Հաւր և Սրբոյն Հոգւոյ հոմազոյ ծնաւ Կոյնն, իբր երեւցաւ որք յերկրի. Աստուած ելով Բան անտեսանելի, անտրոնելի, իբր կարաւտանայր տնաւրէնաբար գաղափար մեր եղեալ. իսկ որոյ աւուր կալաւ մար-
 10 մին, եթ' ոչ եղև մարդ ըստ ճշմարտութեանն մնալովն Աստուած. և իբր աղաղակաւ հզաւրագունիւ և արտասուաւք մաղթէր և լսիւր ի հեղութենէն³ ի բաց բարձիցն զամեն արտաւար յամեն դիմէ⁴, խափանիչն զմահ, որում վայել է երգ' իբր Աստուծոյն իմանալ ի Սիրովի և նմա
 15 հատուացի աղաւթ⁵, և լսէ աղաւթի ամենայն մարմնոյ՝ վերակարգաւղաց առ նա: Քանզի զամպարըշտութիւնսն մեր ինքն քաւեաց իբր Աստուած մարմնացեալ և եղեալ մարդ, և Վերկնչի ի դիմէ Նորա ամենայն երկիր⁶, որպէս ասէ Ամբակում մարգարէն: Եւ իբր յայտնեցաւ ի
 20 մարմնի անտեսանելին Աստուծոյն Բան, եթ' ոչ եղև տնաւրինաբար մարդկան հոմազոյ, մնալով Աստուած. և իբր արտակրեաց իւրով մարմնովն ըստ գոյութեանն
 172r. անարտակիր Աստուծոյն Բան, եթ' ոչ եղև մարդ արտանալի տնաւրէնաբար ըստ մարմնոյ, մնալով անարտ իբր
 25 Աստուած:

Ասեն իսկ և զայս այնպիկ, յաղագս որոց բանս, եթե միայնք ըստ բնութեան ծնիցեալքն ըստ բնութեան են հոմագոյք *, իսկ Կոյնն գեր զբնութիւնն ծնաւ: Այդ մեք ուսաք ի սրբոցն հարանց, եթե նախաստեղծն Ադամ գեր
 80 զբնութիւնն ստեղծիցեալ և ոչ ծնիցեալ ըստ բնութեան յառնէ և ի կնոջէ, հրաշագործաւզի Աստուծոյ, մարդկան ամենայնի հոմազոյ էր: Նմանապէս իսկ և ի նմանէ եղեալն կին, և ոչ յերկրէ ստեղծիցեալ և ոչ ըստ բնութեան մարդկան ծնիցեալ, հոմազոյ էր Ադամայ և ամենե-
 35 ցուն որք ի նմանէ. նմանապէս և յերկակցութենէ ծնիցեալն ի նոցանէ Աբէղ հոմազոյ էր Ադամայ և Եւայի. և ոչ ևս

*) Լուսեմբըում՝ «հառ... սկա...».

1) Հմմտ. Հռովմ. Ը. 29. 2) Եբր. Ե. 7. 3) Հմմտ. Եբր. Ե. 7.
 4) Եսայի ԻԾ. 8. 5) Հմմտ. Սաղմ. ԳԳ. 2.
 6) Ամբակում Բ. 20.

ուրեմն միայնք ըստ բնութեան ծնիցեալքն հոմագոյք, այդ
և գեր զբնութիւնն՝ հրաշագործելով Աստուծոյ:

Ապա և զայս ասեն. ի գոյացութենէ և ի բնութենէ
մարդկան մարմնացաւ, ասեն, Բանն, |անձնանայր իսկ և 172v.
անձամբ իմացականաւ, այդ ոչ ևս և հոմագոյ մարդկան 5
եղև տնաւրինաբար ըստ մարմնոյ: Եւ իբր հնար զայս
այսպէս գոլ. քանզի որպէս հոմագոյ խոստովանի Աստու-
ծոյ և Հաւր Որդին՝ ըստ մշտնջենաւորական Հաւրն ծնե-
լութեան, զի ի գոյացութենէ ծնանի Աստուծոյ և Հաւր,
սապէս և մաւրն հոմագոյ ըստ մարմնոյ խոստովանեսցի: 10
վասն զի ի գոյացութենէ Կուսի մարմնացաւ, առնդու-
նելով ի նէմայ մարմին և արիւն և ծնիցեալն ի նեմա Եմ-
մանուէդ անյեղիլ մնացեալ և անայդայդակ իբր Աստուած
ի մարմնաւորութեան և ծնելութեան ի Սրբոյ Կուսէն: Ասեն
իսկ զՔրիստոս անբարդ գոլ՝ զմիսն և զանձն և զոսկերս 15
ուռաւղն: Եւ իբր ևզև մարդ ի մարդկան գոյացութենէն,
որպէս և ինքեանք ասեն, մնալովն Աստուած: Քանզի էր
ահա Բանն ի սկսբանն անմարմին և անբարդելի: իսկ յետ
ի Կուսէն ծնելութեան նոյն ներմարմին և մարդ եղև ըստ
ճշմարտութեան, որպէս միայն գիտէ|ինքն, ոչ Աստուծոյն 20 173r.
Բանի յեղափոխեցելոյ(?) յոսկերս և ի . . . * և յանձն, և
ոչ որպէս սղբայս խոհին, որպէս մտածեմ, մարմնոյն փո-
խեցելոյ յԱստուծոյն Բանի բնութիւն:

Անգոսննն իսկ զգիտաութիւնս սրբոցն հարանց, զնզո-
վիչս զնոսա, զի ոչ խոստովանեն հոմագոյ ըստ մարմնոյ 25
սրբում Կուսին զԵմմանուէդ, հանդերձ գոլովն Հաւրն հո-
մագոյ. ոչ պարտ ասեն ընդունել զայսպիսին աղանդաբար
Այդ եթ՝ ոչ աղանդաբար ասացան ի սրբոցն հարանց, ոչ
ևս հանդերձ նզովիւք սանմանեցին. քանզի զայս ուսան
սուրբ հարքն յերանկելոյն Պաւղոսէ առնել ներսոյց յա- 30
ղագս հաւատոյն բանից և ի սրբոցն հարանց, որք ի Նի-
կեա: Իսկ եթե յաղանդ հաւատոյ ոչ պարտ ընդունել
զ՝ ի սրբոցն հարանց խաւսեցեալս, որք և հանդերձ նզո-
վիւքն նոցա գրեցան, ուստի առնկալան նոքա զնզովին
զոչ խոստովանողն Աստուածածին զսուրբն Կոյս և զյան- 35
դիմանաւղան երկուս բնութիւնս ի վերայ Քրիստոսի, նմա-
նապէս իսկ և զծնելակիցս սոցա զհայհոյիչս կարծաւզս,
ասացնն մեզ այսպիսիքս. քանզի ոչ սուրբ գրութիւնն

*) Մի տեղեւորմանի բառ.

ճառապէս և ինքնաբառութեամբ նշովեաց զնտխասացեալսն, և հչ սրբոցն հարանց հմայութիւն, այլ ի պիտատութեանց սրբոցն հարանց հաստատեցաւ յԵփեսոս խոստովանել Աստուածածին զսուրբն Կոյս և նշովել զոչոն խոստովանողս

- 5 Աստուած գոլ ըստ ճշմարտութեան զՆմմանուէղն և սակա տյնորիկ Աստուածածին զսուրբն Կոյս, արտաքս ելցէ յայսպիսեացս, և ըստ Եփեսոսի սուրբ ժողովն, զի ի ձեռն պիտատութեանց սրբոցն հարանց արտաքսեալ և նշովեալ է Նեստորիոս, և զի կայ յայստիկ, որ ըստ Եփեսոսի վկայութիւնք հարանցն՝ հոմագոյ մեզ ըստ մարմնոյ եղեալ տնաւրինաբար և անյեղապէս Հաւրն հոմագոյ իբր Աստուած։ Իսկ եթ՝ որ ասէ հոմագոյ մարդկան ըստ մարմնոյ Քրիստոս, արարածոյ պարշաէ, որպէս ասել իշխեցին ներգրաբար. յօլով առաւել ըստ նոսա որ խոստովանեցէ զնա
- 174r. 15 եղեալ մարդ|տնաւրինաբար

Ամբաստաննսցկն ուրնմն և զնոյն ինքն զՏէրն, Որդի մարդոյ զինքն քարոզեաց աշխարհի, և սրբոց աւետարանչաց և երանելում Պաւղոսի, զի մարդ զնա բազում ուրեք խոստովանեցին՝ գոլովն Աստուած, և ազգա-

- 20 կից Իսրայէղացեաց և Վի հրեից ըստ մարմնոյ, զէտկն Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէնս՝։ Քանզի կոսպաշտութիւն պարտաւորեն առաքելոց և սրբոցն հարանցն որք աղանդիչք հնոյ հերձուածոյն։ Արդ՝ կամ ցուցցեն մեզ նշովեալս ի սրբոցն հարանց, զխոստովանիչս հոմագոյ սըրբ-
- 25 բոյ Կուսին ըստ մարմնոյ զՆմմանուէղն, որպէս և զասաւղսն երկուս գոյացութիւնս. կամ եթև ընութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսի նշովեն. կամ ցուցանելով մեր նշովեալս, զոչ խոստովանողս հոմագոյ ըստ մարմնոյ Կուսին զՆմմանուէղն, մնալովն Աստուած, ի բաց դարձցին ի ճանապարհէ չարէ
- 30 առ հարանցն խոստովանութիւն ուղղոյն հաւատոյ և փախիցեն զնշովումն սրբոց և հոգեզգեցիկ և ուղղափառացն հարանց։ Քանզի նմանապէս երկաբնակաց և այլոց հերձութեանց նշովեցան և սոքա ի սրբոցն հարանց, զի ոչ խոստովանեն տնաւրինաբար եղեալ մարդ զԱստուածն Բան՝
- 174v. 85 մնալովն Աստուած. ասեն իսկ մարմնացեալ զԱստուածն Բան ի մարդկան գոյացութենէ և նմանեալ զնա մարդկան ըստ ճշմարտութեան կերպի։ Ոչ ևս զի և մարդ և ողև ըստ ճշմարտութեան և հոմագոյ մարդկան. քանզի եթև ըստ ճշմարտութեան եղև մարդ ըստ մարմնոյ տնաւրինաբար,

2) Հուլիմ. Թ. 5.

ամենապէս և հոմագոյ եղև ըստ մարմնոյ ծնչի սրբում
Կուսին, մնացեալ Հաւր հոմագոյ՝ իբր անյեղի Աստուածն
Բան:

Ասեն իսկ այտղիկ, եթե ծնաւ սուրբն Կոյս զմիայ-
նումն Հաւր և Սրբում Հոգւոյ հոմագոյ և իբր ի մարդկան 5
գոյացութենէ կամ եթե բնութենէ մարմնացաւ և նմա-
նեաց ըստ ճմարտութեան մարդկան, որպէս և ընքեանք
խոստովանակցեն: Քանզի այտղիկ կամաւոր թափաման
նորա են ցոյցք յայտնագոյնք, ոչ աստուածութեանն և
անյեղի գոյացութեան մարմնացելոյն՝ տնաւրինարար Աս- 10 175r.
տուծոյն Բանի. զի զոր էրն մնաց, իսկ զոր ոչն էր եղև
սակա մերոյ փրկութեան, մնացեալ անյեղի՝ իբր հոմագոյ
ելով Աստուծոյ Հաւր Սակա այտղիկ նզովին և այտղիկ
ի սրբոցն հարանց, իբր ի բաց յեղլով ամենին զմարդկան
փրկութիւն և զպարծանս քրիստիանոսաց յուսոյն. իսկ 15
նզովեալք զրպարտեն զնզովիչսն զնոսա՝ զսուրբս զհարան
մանկաւորապէս, զի հաւանեցուցեն զպարզագոյնսն ոչ
հայել ամենին առ վարդապետութիւն սրբոցն հարանց,
այդ զառ ի նոցանէ ամպարչտաբար ասացեալսն. իբր զի
հարանցն զ՝ ի Քաղկեդոնի ժողովն հաստատաւդաց և զա- 20
ղանդ երկուց բնութեանցն՝ ի ձեռն պիտառութեանցն, յորս
ինքեանք ընդ երկաբնական նզովին: Այդ ոչ ընդունիմք,
ասեն, զայտոսիկ յաղանդ հաւատոյ, զի մի դատապար-
տութեան պարտաւորեսցի ուղղափառութեանն հաւատ:

Վարկապարագի յիշեցաք զայտոսիկ, զյուզովս առաս- 25
պելացն նոցա լռեալք. իսկ առգրեցից և վկայութիւնս՝
զսրբոցն հարանց՝ զնոյնս, զորս անգոսնեցինն զնզովիչսն 175v.
այսպիսիս, յորոց ասեն դատապարտութեան պարտաւորիլ
զուղղափառն հաւատ, եթե զայս ասեն ընկալցի ոք ա-
ղանդաբար, զի ամենեցուն յայտնեսցի անմտութիւն նզո- 30
վելոցն՝ հանդերձ երկաբնակաւքն, ի սրբոցն հարանց: Եւ մի
նախատեսցեն առաւելագոյն, քանզի ոչ գոյացութիւն
Տեառն և ոչ բնութիւն մարմնաւորութեանն նորա, այդ
տնաւրէնութեան աւրէն գործեցեալ ուղղապէս յԱստուծոյ,
սակա մերոյ փրկութեան՝ էր իսկզբանն Աստուած Բանն¹, 35
և այս գոյացութեան նորա գերունականն քան զամենայն
միտս և զբան արժանաւորութիւն՝ իբր Մէնածնի Աստու-
ծոյ: Այդ և յետոյ զինքն կամաւորապէս թափեաց, սակս

1) Հմմտ. Յովն. Ա. 1.

մերոյ փրկութեան մնացեալ՝ ղեղուն ելով աստուածաբար, որպէս անթափելի և անյեղլի Աստուած ելով Բան և հոմագոյ Հաւր, և լինի տնաւրինարար մարդ, երկարոյս ոչ եղեալ, այլ իւր արարեալ մարմին զմահուն ընդունական, |

176r. 5 զանձնացեալն անձամբ իմացականաւ:

Այդ ուրեմն բնութեան, կամ եթե գոյացութեան Բան մարմնացելոյն Աստուծոյն Բանի, և միւս աւրէն վասն մեր գործեցելոյ փրկականի տնաւրէնութեան. զի զոր էրն մնաց, իսկ զոր ոչն էր առնկալաւ և եզև մարդ՝ անփոխարկելի

10 մնացելոյ նորայն աստուածութեան:

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հաւանց եւ եպիսկապոսաց, հաստատիչք գառ ի մէնց ասացեալսն, իսկ տապալիչք զամպարիսս նախասացելոց հեռնուածողացն աղանդս:

15 Երանելոյ Յուդիայ եպիսկապոսապետի Հոովմայ յառ Դիոնիսիովն քրոյն:

Զարմանամ յաղագս ոմանց լսելով խոստովանողաց ահա Աստուած ներմարմին զՏէրն, իսկ զառածելոց ի հերձուած չարապէս ի Պաւղիանոսայն ի ներքս ածեցելոյ:

20 քանզի նոքա Պաւղոսի Սամոսացոյ ծառայեալք՝ այդ ոմն գլխերկնուտն ասեն, Աստուած խոստովանելով զնա, իսկ այդ գլխերկէ մարդն ասելով. զոմն անառնելի, իսկ զոմն առնելի. զոմն յաւիտենական, իսկ զոմն երկեան:

176v. զոմն Տէր, իսկ զոմն ծառայ. ամպարչտելով եթ՝ երկրպագեն

25 գեն զոր ասեն ծառայ և առնելի, եթ՝ ոչ երկրպագեն զգնաւզն զմեզ իւրով արեամբ. իսկ որք գլխերկնուտն Աստուած խոստովանեն ի Կուսէ մարմնացեալ և մի գոլ հանդերձ մարմնովն, ի զուր ծփեն ի բայսն նոցայն ամպարչտութեան արտաբերեալք: Ասեն իսկ և ինքեանք, որպէս

30 լսեմ, երկուս բնութիւնս. և զայս Յովաննու հաւաստապէս մի ապացուցեալ զՏէրն յասելն. «Բանն մարմին եղև»¹, և Պաւղոսի յասելն. «Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնքն»²: Զի եթե մի ի սրբոյ Կուսէ ծնիցեալն անուանի, և ինքն է որով ամենայն եղև, մի բնութիւն է, վասն

35 զի դէմ մի, ոչ ունելով յերկուս բաժանումն. վասն զի ոչ առանձինն բնութիւն մարմինն և առանձինն բնութիւն աս-

1) Յովհ. Ա. 14.   2) Ա. Գորնթ. Ը. 6.

տուածութիւնն ըստ մարմնաւորութեանն, այդ որպէս մարդ մի բնութիւն, այսպէս և ի նմանութեան մարդկան եղևալն փրիստոս:

Աւ յեօ այդոց.

Իսկ եթև մի երկաքանչիւրն է ըստ միաւորութեան 5
և զուգեկցութիւնն և շարադրութիւնն|մարդաստեսակ մի և 177r.
անուն բարդացելու մն առ յար...* յաստուածութենէն զանարարած... Իսկ ի մարմնոյն զարարածականս, յաստուածութենէն զանախտակրելին, իսկ ի մարմնոյն ախտակրելին: 10

Նորին՝ յաղագս մարմնաւորութեան Բանին.

Այսպէս և Աստուծոյ հոմազոյ ըստ Հոգւոյ անտեսանելին պարառեցելոյ ընդ անուանն և մարմնոյն. զի առ Աստուծոյն հոմազոյ միաւորեաց և դարձեալ մարդկան հոմազոյ պատառեցելոյ և աստուածութեանն ընդ մարմնոյն, զի առ մեզն հոմազոյ միաւորեաց, ոչ փոխեցելոյ մարմնոյն բնութեան առ յԱստուծոյն հոմազոյ միաւորութեամբ և հաւասարութեամբ հոմազոյին անուան, որպէս և ոչ աստուածութեանն փոխեցաւ բնութիւն և հաւասարութեան մարդկային մարմնոյ և անունութեամբ մեզ հոմազոյ ի մարմնոյ: 15 20

Մեանելոյ Աքանասեայ եպիսկոպոսապետի Աղեփ-սանդրեայ յաղագս մարմնաւորութեան.

Խստտովանեմք իսկ և զնա գոլ Որդի Աստուծոյ և Աստուած ըստ ոգւոյ, Որդի մարդոյ ըստ մարմնոյ. ոչ|(ե)րկուս 25 177v.
բնութիւնս զմին որ(դի), զմին երկրպագելի և զմի(ւս)ն աներկրպագելի, այդ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ, և երկրպագեալ ընդ մարմնոյ իւրուս՝ միով երկրպագութեամբ:

Նոյն իսկ ի վախճանաբանին ասէ Մեանելին Աքանասիոս.

Իսկ եթ՝ ոք քան զայս, յաստուածային գրիցելոցն ուսուցանէ.

*) Թերթի վերին ծայրը կտրուած է մի կտմ երկու շարք տառերի հետ միասին:

Ազգա ի վերայ բերելով երկոցուն այսոցիկ հեռուամտոց զխոնմուցնս.

Զսա, ասէ, նզովէ բոլորական և առաքելական եկեղեցի:

5 Նորին՝ յաղագս հաւատոյն Բաճե.

Եւ զիմեցին յիրբէն և որով յեղանակաւ և որով հետևութեամբ յանհաւատութիւն և այսոցիկ և ի բնակութիւն փոխանակ մարմնաւորութեան կազմեցին և փոխանակ միաւորութեան և շարադրութեան* ներգործութիւն

10 մարդկային, և փոխանակ միոյ ենթակացութեան Տեառն մերոյ ևրկուս ենթակացութիւնս և գէմս, և փոխանակ Սրբոյ Երրորդութեանն՝ քառորդութիւն անվայելչաբար և տարաբէնաբար խորհեցեալ: Անվայելչաբար ահա, զի Աստուծոյ շարայարեն մարդ և ծառայ համարին ընդ Տեառնն

178r.

15 և արարածական դէմ անարարած զիմաց դասակցեն. իսկ տարաբէնաբար, զի զմի ենթակացութիւն ի ներքս ածելով յերրորդութիւնն՝ քառորդ ենթակացութիւն աւտար ամենեկին և այղազգի և ամենեցուն բանականաց հոգւոց կատարածական և վերջին:

20 Նորին յառ Արիանոս բաճե.

Բան ահա, ըստ որում Բան է, ոչ ունի այսպիսիս, քանզի Մէնածին է. իսկ մարդ եղևալ ունի զնայնազոյնս զմեզ, որոց և զնմանն զգեցաւ մարմին:

Նորին յառ Եպիսեփոս բղբոյն.

25 Շառագունեացեն իսկ մեծապէս, որք և բոլորովին մտածելով կարիցեն փոխանակ Երրորդութեանն ասել քառորդութիւն, եթ՝ ասիցի ի Մարեմայ գոլ զմարմինն. քանզի նոյնազոյ ասեն. եթ՝ ասեմք զմարմինն Բանին, անայ Երրորդութիւնն Երրորդութիւն, ոչինչ աւտար առ նա վերա-

30 բերեցելոյ Բանին. իսկ եթե մարդկային ասացողք մարմին, հարկ է աւտարի ելոյ ըստ գոյացութեան մարմնոյն և ելոյ ի նամբանին, քառորդութիւն ընդ Երրորդութեանն լինի՝ սակա մարմնոյն յաւելուածի. զայս այսպէս ասելով ոչ իմանան, իբր յինքեանս զառածանին, զի թեպէտ և ոչ ի

178v.

*) Լուսանցքում՝ «բառքութեան».

Մարեմայ ասան զմարմինն, այդ հոմագոյ նմին Բանին, ոչինչ նհատ որպէս ձեանանն գուցէ արդեւք իբրև խոհեցողք կարծեցին զայս ըստ նոցա մտածութեանն, ցուցին(?) ասացեալք զքառորդութիւն: Քանզի որպէս Որդի՝ ըստ հարանցն հոմագոյ ելով Հաւր, ոչ է ինքն Հայր, այլ Որդի 5 առ Հայրն ասի հոմագոյ, սապէս և հոմագոյ մարմինն Բանի ոչ է ինքն Բանն, այլ միւս քան զԲանն. միւսոյ ելոյ եզիցի ըստ նոսա նոցա՞ն Երրորդութիւն քառորդութիւն. քանզի ոչ ճմարտականն և իսկապէս կատարեալ և անբաժանելի Երրորդութիւնն ընգունի յաւելուած, այդ առ 10 ի սոցանէ իմացեալն: Եւ իբր տակաւին քրիստոմանուք՝ միւս քան զէակն Աստուած ի վերայ իմանալով:

Եւ յեօ սակաւուց.

Մարդկային ուրեմն ընութեամբ ի Մարեմայն և ճըշ- 179r.
մարիտ . . . . * . . կչին իսկ ճմարիտ էր . . . ** նոյն էր(?) 15
մերուժս քոյր իսկ . . . *** Մարիամ. զի և ամենեքեան
յԱդամայ եւք:

Երանելոյ Պրիզորի Սեանչեյագործի ի մասինն հալտոյ.

Եւ է Աստուած ճմարիտ, անմարմին ի մարմնի ե- 20
րևեալ՝ կատարեալ ճմարտութեամբ և աստուածային կատարելութեամբ. ոչ երկու դէմք և ոչ երկու ընութիւնք, քանզի և ոչ քառս երկրպագել ասեմք՝ զԱստուած և զՈրդին Աստուծոյ և զմարդ և զՀոգին Սուրբ. սակա որոյ և նզովմք զայսպէս ամպարչտաւղան, որք մարդ յաստուածային փա- 25
ռաբանութեանն դնեն. զի մեր ասեմք մարդ եղեալ զԱստուծոյն Բան առ փրկութիւն մեր, զի զնմանութիւն զերկնայնուոցն առցուք և աստուածագործիսցուք առ նմանութիւն ըստ նմանութեան ճմարտի Որդւոյն Աստուծոյ, իսկ ըստ մարմնոյ Որդւոյ մարդոյ՝ Տեառն մերոյ Յիսուսի 30
Պրիատոսի:

Նորին յաղագս մարմնաւորութեան եւ հալտոյ բանին.

Որ ոք ասէ թուելութեամբ յայտնիլ զՊրիատոս աշխարհի և ոչ խոստովանի զնա ի մարմնի եկեալ, որպէս գրեալն է, նզովեսցի: 85

*) Անվերծանելի բառեր կամ տառեր. թերթի վերին ծայրը ծակծկուած է և փշացած. **) նպնչէս. ***) նայնչէս.

- 179v. Որ ոք ասէ անանձն կամ անիմ|անալի(?) զմարմինն Քրիստոսի և ոչ խոստովանէ զնա կատարեալ ըստ ամեն(նա)յնի՝ զմի և զնոյն, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:
- 5 Որ ոք ասէ մասն մարդոյ առնուլ զՔրիստոս և ոչ խոստովանէ՝ զնա ըստ նմանութեան ամենայնիւ, թանց մեղաց, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:
- 10 Որ ոք ասէ յեղյեղուկ կամ այդայդակ զՔրիստոս և ոչ խոստովանէ զնա անյեղլի հոգւով, անապականելի մարմնով, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:
- 10 Որ ոք ասէ մարդ կատարեալ զՔրիստոս բաժանապէս և զԱստուածն Բան բաժանապէս և ոչ խոստովանէ մի Տէր զՅիսուս Քրիստոս, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:

Եւ յեօ սակաւուց.

- Որ ոք ասէ այդ ախտակրեալն և այդ ոչ ախտակրեալն
- 15 և ոչ խոստովանէ զնոյն զանախտակիրն զԱստուածն Բան մարմնով իւրով ախտակրեալ, որպէս գրեալն է, նզովեսցի:
- Որ ոք ասէ այդ նախայաւիտեան Որդին Աստուծոյ և այդ առ վերջնովքս, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:
- 180r. Որ ոք ասէ ի սերմանէ առն ծնեալ զՔրիստոս, որպէս ամենայն մարդիկ և ոչ խոստովանէ զնա ի Հոգւոյն Սրբոյ ի Սրբոյ Կուսէն մարմնացեալ և ներմարդացեալ, ի սերմանէ Դաւթի, որպէս և գրեալ է, նզովեսցի:
- 20 Որ ոք ասէ զմարմինն Քրիստոսի նոյնազոյ աստուածութեանն և ոչ խոստովանէ զնա ի կերպի Աստուծոյ՝ դուրով Աստուած նախայաւիտեան, և զինքն թափեալ և առեալ զժառանգի կերպ, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:
- 25 Որ ոք ասէ անարարած զմարմինն Քրիստոսի և ոչ խոստովանէ զնա յարարածական մարդութենէ զմարմնաւորութիւնն և զներմարդութիւնն ընկալեալ, որպէս գրեալ է, նզովեսցի:
- 30 Գանդի իբր արդեւք անարարած ասիցի մարմինն. քանզի անարարած, անախտանալի, անխոցելի, անորոնելի իսկ Քրիստոս ի մեռելոց յարուցեալ՝ գաղափար բնեռացն և խոցած աշտեին և որոնումն մարմնոց ցուցանէր աշակերտացն. թեպէտ և զրայն փակեցելոց ներքս կկեալ, այդ զի
- 35 զյուցէ և զաստուածութեանն ներգործութիւն. . . . .*
- 180v. մարմնոյն ճշմարտութիւն. իբր իսկ յետ ամանակին մար-

*) Մի անվերժանելի բառ.

մին հոմագոյ (ան)ամանակ աստուածութեանն. քանզի հոմագոյ ասի նոյն բնութեամբ և յաւետախաղացութեամբ անտարափոխաբար*:

Երանելոյ Ուիթաղեայ եպիսկոպոսապետի Հռովմայ յաղագս հաւատոյ Բանի. եւ կայ վկայութիւնն յառ քա- 5 գուհիսն մասեցի երանելոյ Կիւրղի, երբ մի Քրիստոս.

Տակաւին իսկ և յաղագս ըստ մարմնոյ տնաւբէնութեանն Փրկչին հաւատաւք, զի անյաղայղելոյ և անյեղլոյ մնացելոյ Աստուծոյն Բանի զմարմնաւորութիւնն եղանիլ առ նորոգութիւն մարդութեան. քանզի Որդի ելոյլ ճըշ- 10 մարտապէս Աստուծոյ ըստ մշտնջենաւորականի յԱստուծոյ ծնելութենէն, եզև Որդի մարդոյ ըստ ի Կուսէն ծնելութենէ և է մի և նոյն, կատարեալ Աստուած ըստ աստուածութեանն և հոմագոյ Հաւք. և կատարեալ մարդ նոյն ըստ ի Կուսէն ծնելութեան և հոմագոյ մարդկան է ըստ 15 մարմնոյ:

Եւ որ ոք յերկնուստ ասէ մարմին ունել զՏէրն կամ հոմագոյ Աստուծոյ զմարմինն, եղիցի նզովեալ:

Որ ոք ոչ խոստովանէ զՏեառնն մարմինն ի Կուսէն 181բ. և մեզ հոմագոյ, եղիցի նզովեալ: 20

Որ ոք զՏէրն մեր և զՓրկչին զ' ի Հոգւոյն Սրբոյ և ի Մարեմայ Կուսէ ծնիցեալ ըստ մարմնոյ անանձն ասէ կամ անզգալի կամ անբան կամ անիմաստ, եղիցի նզովեալ:

Որ ոք իշխէ ասել զՔրիստոս աստուածութեամբն ախտակրեալ և ոչ մարմնով, որպէս և զրեալ է, եղիցի 25 նզովեալ:

Որ ոք բաժանէ և զատուցանէ զՏէրն մեր և զՓրկչի և ասէ՝ միւս գոյ Որդի զԱստուածն Բան և միւս զառեալն մարդ, և ոչ խոստովանէ զմի և զնոյն, եղիցի նզովեալ:

Երանելոյ Բատղի ի բանեցն, որոյ սկիզբն, երբ բնու- 30 քեամբ Աստուած է Որդիսն.

Արարեալն ոչ ի գոյացութենէ արարաւղին է, իսկ ծնիցեալն ի նոյն գոյացութենէ ծնաւղին է. ոչ նոյն ուրեմն է առնելն և ծնանելն:

Եւ յեօ սակաւուց. 35

Ծնանելեացն նոյն բնութիւն առ ծնաւղն, թեպէտ

*) Լուսանցքում՝ «անփոփոխապէս».

181v. և այդպէս ծնիցեալն զգոլն ունիցի. քանզի և ոչ Աբէղ, որ յերկաշարութենէն ծնիցաւ, այդ քանզի Աղաճ, Աղաճմայ ոչ ծնիցելոյ, այդ ստեղծեցելոյ:

Սւ յեօ այդոց.

5 Եթե զանազան զգոյութիւնն գոլ ունաւդք զանազան ունին և զգոյացութիւնն, և ոչ մարդիկ հոմագոյք. քանզի այդ գոյութիւն Աղաճայ՝ յերկրէ ստեղծեցելոյ, իսկ այդ Եւայի ի կողէ եղելոյ, և այդ Հարեղի՝ զի զյերկաշարութենէ, իսկ այդ ի Մարեմայ կուսէ միայնուոյ. նմանա-
10 պէս իսկ և ի վերայ թռչնոց և քառոտանց:

Նորին՝ յաղագս Սբբոյ Հոգւոյն բանի.

Այդ սակայն համանգամայն իսկ զանազանութիւն պիտատութեանն ցուցանելով, համանգամայն և զվրիպանս ոմանց վարկապարազի ուղղելով՝ կարծաւդացն հոգեկան
15 գոլ զՏեառնն մարմինն, զի ցուցցէ ևթ՝ ի մարդկայնուոյ զանգուածէ մարմինն այն մածաւ, զյայտնագոյն ձայնն նախապատուեաց. քանզի ի ձեռն կնոջ ուղանցական հանդերձեալ, զմտածութիւն ծնելութեանն երեցցուցանել. իսկ ի կնոջէն բաւականապէս զեկուցանել զհաւատարութիւն
182r. 20 բնութեանն՝ ծնիցելոյն առ ծնաւդն:

Սւ յեօ այդոց.

Քանզի ոչ այսքան երկիր և երկիր, և մեծութիւն ծովու, և ի ջուրս պարենարուծեալքն, և ցամաքայինք կենդանեացն, և բոյսք և աստեղք և աւղք և ժամակք, և պճնեալ
25 ամենիս զարդարունն զգերունական հարստութիւնն բաշակացուցէ, որ քանզի կարել զԱստուած զանտանելին առնախտաբար ի ձեռն մարմնոյ գրկախառնել մահու, վի մեզ իւրով ախտակրութեամբ զանախտութիւն չնորհիցէ:

Նորին՝ առ զրպարօթիչսն երիս զմեզ (ա)սել Աս-
30 օուսծ(ս).

Իբր մարդ ընդ ամանակաւ, իբր Աստուած նախ քան զամանակս. իբրն ոչ նմանութեամբ, այդ ճամարտութեամբ՝ ըստ երկոցուն Աստուած և մարդ: Աստուած էր, մարդ եղև անաւրինութեամբն. ոչ նախկին եղևն և՛ յայնժամ էրն,
35 այդ նախկին էրն և յայնժամ եղևն: Մի՛ յայտահետև սակս

տնաււրէնութեանն ի բաց բարձցէ զՄէնածնին աստուածութիւնս. քանզի այսք հերձուածողացն կոչութիւնք և Մանիքեցւոցն կատաղութիւնք:

Երանելոյն Գրիգորի Նազանգագւլոյ|(ի բան)եմ որ առ 182v.
երախայից վարդապետութիւնն. 5

Քանզի ծնաւդաց բնութեանն ի հարկէ հոմասևո է ծնիցեալն:

Նորին՝ յաղագս Որդւոյ, բանեմ առաջնուս.

Իսկ միով գլխով զբարձրագոյնսն առաջածեաց աստուածութեանն և լաւագունի բնութեան արտիցն և մարմնոյ, իսկ զնուաստագոյնսն բարդեցելումն և վասն քոթափեցելումն և խաչեցելումն, ոչինչ իսկ նհատ ասել և մարդացելումն և բարձրացելումն, զի դու զաղանդոցն քոց զմարմնականն և զյատակավիժեալն ի բաց քակելով՝ ուսցիս բարձրագոյն գոլ և վերալակցել աստուածութեանն, 15 և մի յերևելիսս (?) մնասցես, այդ վերամբարձեսցիս ընդ իմանալիսն և դիտիցես զինչ անա բնութեան Բան, զինչ իսկ աւրէն տնաււրէնութեան. քանզի ինքն, որ այժմ քեզ արհամարհեալս էր երբևմն և գեր զքեզ էր, այժմս մարդ և անբարդելի էր. որ էրն մնաց, իսկ որ ոչն էր 20 առնկալաւ:

Նորին յաղագս Որդւոյ ի բանեմ երկրորդէ.

Այսք անա տակաւին հասարակականք, այն որ գեր զմեզն և|այնք որ ըստ մեզ, իսկ . . . * պէս մերքն և . . . ** 183r.
առնդունելութեան, մարդ (ա)հա ոչ(?), զի ներամտիցէ 25 միայն մարմնով ի մարմինս, այդ իբր ոչ ևս ներամտեալ սակս բնութեանն անըմբռնելոյ, այդ զի սրբեսցէ ընքեամբ զմարդն, իբր խմոր եզեալ ամենայնի զանգուածն և առ ինքն միաւորեալ, և զդատապարտեալն բոլոր լուծցէ ի դատապարտութենէն ամէն(?), վասն ամենեցուն եզեալ 30 որքան մեք, բայց ի մեզաց՝ մարմին, անձն, միտք. ի ձեռն որքանից մահ հասարակական, յայսցանէ մարդ, Աստուած տեսանելի վասն իմանալոյն, իսկ Որդի մարդոյ վասն

*) Մի անվերծանելի բառ. թերթի վերին ծայրը ծակծկուած է և փչացած.   **) Մի անվերծանելի բառ.

Աղամայ և վասն ամենին(?), յորոց եղևն. ուրումն իբր նա-
խահաւր, իսկ սէրայ իբր մաւր աւրինիւ, և ոչ աւրինիւ
ծնելութեան:

Նորին՝ յաղագս Սրբոյ Հոգւոյն բանք.

- 5 Ահա իսկ և նորին ոմն ոչ ծնունդ, իսկ ոմն ծնունդ.
սակայն հոմագոյք, որ և առնթերակայիս իմ յաւէտ
նմանեաց. մի իսկ իմն(?) ի մերոցն ասացեալ, որ և ամն-
183v. նեցուն ծանաւթ: Առ միւսն|փորձեցայց(?) բան. Աղամն
զինչ ոք էր՝ ստեղծուած Աստուծոյ. զինչ իսկ Եւայ՝ հաս-
10 տումն ստեղծուածին. զինչ իսկ Սէթ՝ երկակացն ծնունդ.
արդեւք նոյն քեզ երեխցի ստեղծուածն և հաստումն և
ծնունդն. Իբր հոմագոյք իսկ այսօրիկ կամ զինչ. Իբր իսկ
ոչ խոստովանի ուրեմն և զանազանաբար ենթակացեալսն
նորին գոլ գոյացութեան հնարաւոր:

- 15 Երանելոյ Յովաննու յաղագս աստուածային մար-
մնաւորութեան.

Սերկ էակն ծնանի և էակն եղանի, որպէս ոչ էր.
քանզի ելով Աստուած՝ եղանի մարդ, ոչ արտակացեալ ի
դրոյն Աստուած. քանզի ոչ ըստ արտակացութեան աս-
20 տուածութեանն եղև մարդ և ոչ ըստ յառաջատութեանն
ի մարդոյ եղև Աստուած, այդ Բան ելով սակս անախտա-
կրին մարմին եղև, անփոխարկելոյ մնացեալ բնութեանն:

Եւ ի վերայ բերե այսօցիկ.

- Յաթոն բարձու և վերացելում¹ նստեալն ի մտուր
25 դնանի. անյայտն և պարզ և անմարմինն ձեռաւք մարդ-
184r. կայնուովք փարի*. զմեղացն ի բաց կորզիչ|կապանս՝ ի
խանձարու(րս) հիւսանի(?):

Երանելոյ Քեովփիղայ ի (վե)ցբերող օաւնականէն.

- Կենդանին և ներգործիչ Աստուծոյն Բան կարգաւոր-
30 րութեան յարմարութեամբ զարդարեալ զամենայն, ոչ
իբր ուրումն պատուականի նիւթոյ երկնայնւոյ առեալ՝ առ

*) Լուսանցում՝ «չաղի».

1) Հմմտ. Եսայի 2. 1.

մեզ ժամանեաց, այդ ի կաւում զմեծութիւն իւրոյն ցուցանէ արուեստի՝ զ՝ ի կաւոյ ստեղծեալն անդրէն ուղղելով մարդ:

Նորին՝ ի Բանբրորդի Ա. Երորդի օւնականէն.

Ծնանի մարդ ի կուսէն զմերն առանց մեղաց, յոր- 5 քան իցեմք ստորև ընթացեալք ազգակցութիւնք. իսկ աւտարիւ մակերևութեամբ* եկեալ յեղանակաւ՝ զմարդկայինն բարերանէ բնութիւն:

Նորին՝ ի Բանբրորդ Երորդ օւնականէն.

Եթ՝ ոչ առաջինն մարդ այդով քան զմեզ եղև յե- 10 ղանակաւ, ոչ միոյ իսկ խառնութեան և գոյակցութեան առն և կնոջ սպասաւորեցելոյ նմա զգուութիւնն**. քանզի ևթե նմա թողացուցեն յերկրէ կամաւք Աստուծոյ եղանել, ոչ ծնաւդաց ենթակացելոց և ոչ բեղման արականի ի բնութենէ անգործարանի, յայնժամ առ խաւսեցելոյ***15 ո| . . . . .*** իսկ . . . մարմնականի . . . . . զի և ընդդիմա- 184v. բանից նոցա ըստ ընդդի(մա)բանութեան տէրունական բային ասասցուք. զի՛նչ դիւրախոնջագոյն՝ յերկրէ զմարդն զառաջին եղանել, հաւր և մաւր ոչ ի միջի ելոց, եթ՝ ի կուսէ զՓրկիչն ըստ մարմնոյ ծնանիլ, տեսակագործեցելոյ ի նե- 20 մա անձնաւորի և զգայականի մարմնոյ մարդկային կերպի:

Երանելոյ Կիւրիղոյի յորս (?) զՆեստրէ.

Եւ իբր ոչ լաւագոյն ասել և ահա և առնուլ խոհել, որպէս առաքեցաւ իսկ և եղև մեզ հոմագոյ, այս է մարդ հոմագոյին մնացեալ և նմին Աստուծոյ Հաւր. ըստ որում 25 իմանի և էր և է, Աստուած է իսկ, է որ էրն և առընկալաւ զմարդկութիւն:

Եւ յեօ այղոցն.

Որ այսուհետև մեզ հոմագոյ՝ ըստ որում եղև մարդ, և նմին իսկ Հաւր, ըստ որում մնաց և ի ներմարդու- 30

*) Լուսանցքում՝ « յայտնութեամբ» . **) Այդպէս ձեռագրում. լուսանցքում՝ «գիութիւնն» . ***) Լուսանցքում՝ «հաւասարեցելոյ» . ****) Չորս տող եղծուած է. ինչ որ հնարաւոր էր կարգաւ գրելք.

թեանն Աստուած, ասաքեցաւ քարոզել զերեաց թողութիւն և կուրաց վերատեսութիւն¹։

Նորին ի բանեն որ զգոյակցականացն.

- 185r. Բանզի հպիցաւ առ ձեռն Յայիրայ դստերն՝ հանդերձ 5 իշխանութեամբ աստուածավայելչիւ ձայնելով իսկ և ասելով. «Համբակ^{*}, կազնեցիր»². և թեպէտ և միայնիւ հրամայեաց բայիւ եղանել ինչ և ևս անդր բանի, ամենայնիւ իսկ և ամենապէս ընթանայր առ կատարումն թուեցեալն։ Այդ 10 զի հաւատասցուք, զի թեպէտ և մերոցս մարմնոց հոմասկայն է պաշտելի և աստուածային և յոյժ ըստ մերոց անդր չափոց, որպիսի և յատուկ իւր եղեալ ներզործեաց նովաւ. սակս այսորիկ և հաց անուանեցաւ կենդանութեան։

Նորին՝ յերկրորդ գլխոյն, որ զԹեոզոբեսայ.

- 15 Բանզի այսպէս մի երկրպագեացեա զՈրդին՝ հոմագոյ Հաւր աստուածաբար, իսկ հոմագոյ և մեզ զնոյն մարդկաւրէն. իսկ այսպէսն իտհել յաւժարելոց փայլատակեցէ Քրիստոս զըստ ինքեան խորհրդոյն գիտութիւն զստոյգն ճախարակեալ։

- 20 Նորին՝ առ Ակակիոս քրթոյն.

- 25 Զայնից իսկ զանազանութիւն ըստ ոչ միում յեղանակի ի բաց բարձաք, թեպէտ և արաբնկեցիկս արարաք բաժանել զնոսա, իբր Որդւոյ առանձինն զառ ի Հաւրէ Բանին և իբր մարդոյ դարձեալ առանձինն. Որդւոյ իմացելոյ զ՝ ի կնոջէն, քանզի մի խոստովանաբար Որդւոյն բնութիւն, գիտեմք իսկ, զի մարմնացաւ և ներմարդեաց։

Նորին յաղագս ցերմարդութեան բանեն.

- 30 Եւ այսպէս եզիցի ապա ճշմարիտ եթ՝ Աստուածածին եղև Սուրբն Կոյս՝ ի բաց ծնեալ հրաշարար զմին Քրիստոս, նմանապէս մեզ հաւասարելով մարմնոյ և արեան, և հոմագոյ իսկ նէմայ և մեզ ըստ մարդկութեան՝ իբր զոյ

*) Լստանցքում՝ «աղ(Չիկ)».
 1) Հմմտ. Եսայի ԳՍ. 1.   2) Մարկ. Ե. 41 և այլն.

զմարմինն յԱտոււածածնէն Մարեմայ. քանզի ոչ նմանագոյ, որպէս թուեցաւ ոմանց հերձուածողաց, այդ նոյնագոյ այս ի մերմէ գոյացութենէս. սսէ իսկ՝ զսերմանէ Աբրահամու բռնահարէ՝¹ իսկ նմանագոյ նշանակէ ոչ ճըմարբիտ մարդ, այդ նմանութիւն Որդւոյ մարդոյ, որպէս 5 Դանիէղն սսէ՝²:

Նորին՝ յոքո զՆեստրե.

Իբր ի միողէ այսուհետև դիմէ ամենայն ասիցի. մի իսկ անա իմանի բնութիւն նորին Բանին մարմնացեալ:

Նորին՝ ի յաւմանէ ԺԲ. ցգովմանն. 10

Ուրեմն ասասցին ամենայնքն նորա և խոստովանեսցի Փրկիչ՝ Ատոււծոյն Բան, մնացեալ անա անախտակիր աստուածային բնութեամբ, իսկ մարմնով ախտակրեալ, որպէս ասաց Պետրոս՝³ Գանդի իւր էր յատուկ ըստ միաւորութեան ճամարիւ մահու ճաշակեալ մարմինն, եթ՝ ոչ 15 ըստ ինչ յեղանակի՝ չի հրեից ըստ մարմնոյ Քրիստոս և Ատոււած ի վերայ ամենեցուն և բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն՝⁴ Յոյր իսկ մահն մկրտիցաք՝⁵ զոյր յարութիւն խոստովանելով արդարանամք. և այն, զի ըստ բնութեան իւրում մահու լաւագոյն է՝ Ատոււծոյն Բան, առաւել իսկ 20 նոյն ինչ կենդանութեան: Արդեւք ասպա ի մահ մարդոյ հասարակականի մկրտիմք և ի նա հաւատարմով արդարանամք, եթ՝, որ է ճամարիտ, ներմարդացելոյ Ատոււծոյ և ախտակրեցելոյ վասն մեր մարմնով զմահն պատմեմք և խոստովանեմք զնորա յարութիւնն, զմեղացն բռնն ի բաց 25 ընկենլով. չԳանդի զնոց զնիցայք, ոչ ասպականելեաք արծաթով կամ ոսկւով, այդ պատուականիւ արեամբ՝ իբր Գառին անարատի և յանպարտի Քրիստոսի՝⁶:

Նորին՝ ի պարապմանց յաղագս կայծից(?)*.

Ասեմք իսկ զկայծէ(?) գաղափար մեզ և պատկեր 30 ընուլ ներմարդկութեան Բանին, որ իբր եթև յարեալ մեր-

*) Ամբողջ վերնագիրը խիստ եղծուած և հազիւ վերծանելի.
1) Հմմտ. Եբր. Բ. 16. 2) Դան. է. 13. 3) Հմմտ. Ա. Պետր. Գ. 1. 4) Հռովմ. Թ. 5. 5) Հմմտ. Հռովմ. Ջ. 3. 6) Ա. Պետր. Ա. 18—19.

ձեացի առ չրթունս մեր. այս է՝ յորժամ զ՝ ի նայն խոստովանեացուք հաւատ, յայնժամ և ամենայն մեղաց ի բաց ցուցանէ մաքուրս և սկզբնական պարտաւորութեանց աղատս: Բայց է տեսանել, իբր ի պատկերի կայծի միա՝ 5 ւորեաց ահա մարդկութեան զԱստուծոյն Բան, ոչ ևս ի բաց արկեալ գոյն որ էրն, փոխատառեալ առաւել զառեալն կամ եթև զմիաւորեալն յիւրն փառս և ներգործութիւն: Քանզի զոր աւրինակ հուր մերձեցեալ առ փայտ և ներսամտեալ ի նմա՝ բռնահարէ ահա զնա և ոչ արտա-

10 կացոցէ զգոյն փայտ, իսկ փոխակացոցէ զնա, առաւել ի հրոյ երեսս իսկ և կարութիւն և զամեն ի նմա զյատուկն ներգործէ և իբր մի ահա համարեալ ընդ նմա. այսպէս իմասցիս և ի վերայ Քրիստոսի. քանզի միաւորեալ անճառաբար մարդութեան Աստուած, պահեաց զնա այսպէս,

187r. 15 որպէս գոլ ասացաք: Քանզի մնաց ինքն, որպէս և էրն, ի միաւորեալ մի հաղ՝ իբր մի համարի ընդ նմա. իսկ ընտանեցուցեալ նորայն, արարեալ իսկ և իւր ի նմա զիւրոյն ընութեան ներգործութիւն:

Նորին ի պարապմանցն՝ եք՝ Աստուած ելով եղև 20 մարդ, եւ ըստ միոգեմն.

Ապ՝ ուրեմն վայելչականագոյն է և յոյժ նմանապէս մտածել(?), զի ապրեցուցանել կամեցեալ զկորուսեալն զըստ զիջելութեան առ մեզ, որով ամենայնքն Աստուածն Բան ստորարկեաց զինքն յոր ոչն էր. զի և յոր ոչն էր՝

25 մարդոյն եղիցի ընութիւն աստուածային գերունակութեանն արժանաւորութեամբք և զառ նայն միաւորութեամբ վայելչաւորեալ, և վերաբերեցաւ առաւել ի վեր քան զընութիւնն, կամ եթև վայրարեբեաց քան զընութիւնն զանյեղիին իբր զԱստուած: Վայել էր զանապակա-

30 նելին բռնահարել զընութենէ զընդ ապականութեամբ, զի զնա բացափոխեցէ յապականէն. պարտ էր զմեղանչելն ոչ գիտակ՝ կերպակից եղանել զընդ մեղաւքն, զի դադարեցուցէ զմեղան: Քանզի որպէս ուր իցէ լոյս՝ անգործեացի իսկ անդ ամենեին իաւար, սապէս առընթերեցելոյ անա-

187v. 35 պականութեանն՝ ամենայն իբր ի հարկէ փախնուլ զապականութիւնն, և ոչն գիտաւղի զմեղս, իբր ցուցանելով զընդ մեղաւքն իափանիլ զմեղս:

Եւ յեռ այլոց.

Չո՞ իսկ արգելք ասեմք ի կերպի գող և ի հանգի-
տութեան Հաւր, զայս ոչ համարեալ յափշտակութիւնս, վայ-
րադրելով իսկ առաւել ի թափումն և ի ծառային կերպի,
և զինքն նուաստացուցեալ և ի նմանութիւն եղեալ ըստ
մեզ: Արդ եթե մարդ, զ՝ ի կնոջէն սոսկ և մի նայն, իբր 5
էր այսպիսիս ի կերպի և ի հանգիտութեան Հաւր. կամ
իբր արգելք ունէր զլին, զի իմանայցի թափեալ. յորպի-
սիս իսկ ելով բարձրութիւնս՝ զինքն նուաստացուցեալ ասի.
իբր իսկ և եղև ի նմանութիւն մարդկութեան՝ զայս ունե-
լով ըստ բնութեան: Եւ եթե ոչ եզանել ասիցի դոյզն յա- 10
ւէտ, իսկ ուր թափեցաւ զաստուածութեան լրութիւն
առնլով, կամ իբր ոչ եղև բարձրացեալ ի փառազերագոյնս 188r.

Նորին՝ ի հիմզերորդ բանեմ, որ առ Կոմքացիս
քուղք առաջին. 15

Հարկաւորապէս իսկ որ առննթերակայս ոչ մեռանել
միայն, այդ և թաղիլ զնա ասեն. քանզի հաւատացուցա-
նելով զմեռանելն զըստ ճմարտութեանն Եմմանուէզ, զնա-
նի և ի շիրմի, սակայն վերակենցաղեաց. որպէս ա(սա)ցի
այժմ ևս ի ձեռն ահա մեռանելոյն մարմնով հաւատացու- 20
ցանել եթ՝ եղև մարմին, և այն զի Աստուած ելով Բան, իսկ
ի ձեռն կոխելոյ զմահ՝ եթ՝ Աստուած ըստ բնութեան է
լրջաբար բացայայտէր. քանզի որպէս մարդկային ախտա-
կրեմն, այսպէս աստուածական յաղթելն զմահ:

Ի սահմանէ Քաղկեդովնի ժողովոյն հայնո-
յութիւնք. 25

Չմի և զնոյն Քրիստոսն, Որդին, Տէրն, Մէնածինն
ներկուս բնութիւնս անխառնաբար, անյեղապէս, անբաժա-
նաւրէն, անանջատակի ծանուցեալ:

Հակաճառութիւն առ ասացեալսն հայնոյ-
թիւնսն ի Քաղկեդովնի ժողովին. 30

Նմանս այսոցիկ ահա բազում անգամ ցուցաք խոհե-
ցեալ զնկատորիոս, որպէս յորժամ ասէր անորիշ յերեկելոյն
Աստուած. սակսայտորիկ ոչ որոչեցելոյն զպատիւն ոչ որոչեմ. 188v.
զատուցանեմ զբնութիւնսն, այդ միաւորեմ զերկրպագու-
թիւնն. քանզի մի և զնոյն Քրիստոս և Որդի և Տէր խոս- 35

տովանել պատճառին և բաժանեն դարձեալ անպատկառա-
բար զնա քարոզութեամբ երկուց բնութեանցն՝ մարդ ասե-
լով շարայարեալ Աստուծոյն Բանի և Որդի կոչեցալ հոմա-
նունութեամբ և արժանաւորութեամբ, զունակական միաւո-
5 բութիւնն ստացեալ՝ իսկ ուրոյնացեալ բնութեամբք, զի ոչ
ըստ ճշմարտութեան մարդ հաւատայցի եղեալ Աստուծոյ
Որդին՝ մնալովն Աստուած: Քանզի եթե ներկուս բնու-
թիւնս մին Տէր Քրիստոս՝ իբր երկարոյս մի կարի առիւ
կամ գոլ. քանզի միոյ այս ուրուք իսկ մի բնութիւն
10 ասի երկուան և այդագոյիցն երկու ամենապէս բնութիւնք
և դէմք երկու. ասեն այս ուրեք շինեն զ՝ ի նեստորէ
չարապէս ասացեալսն՝ զՔրիստոս և զՈրդի և զՏէրն անուն
ի վերայ երկուց բնութեանցն սահմանելով Քրիստոսի և ոչ
189Գ. ուրեք Աստուած խոստովանելով զխաչեցեալն: Պարտաւո-
15 բեացի յիրաւի և զելոց զնմանէ նզովմանցն ի սրբոցն հարանց
և զի ամպարչտութեան աւրինացն նեստորի հետեանալ
փութացան անընդհատաբար, զնորին դարձեալ հայհոյու-
թիւնս ի մէջ առեղեալ և զ՝ ի վերայ ածեալսն նախասա-
ցելոց ի սահմանէ ապստամբութեանն: Եւս իսկ և ի նա-
20 խասացելոց հայհոյութեանցն թղթոյն Դեոմովի և յամ-
պարչտի Թեոդորիտայ՝ զահակցի և առաջնորդի ժողովոյն
Քաղկեդոնի, ամենեցուն յայտակ կացուցից կամեցաւ զաց
զժողովոյն Քաղկեդոնի զամպարիչտ աղանդաւ Քանզի
ամենայնք նոցայցն են քսամենելք հայհոյութիւնք՝ նախա-
25 սացեալք ի սահմանէ և ի Դեոմովի թղթոյն, և ամենայն
Թեոդորէտայ հայհոյութիւնք առաջակաց նոցայն հեր-
ձուածոյ. «Քանզի մի Տէր պատճառեն ասել ի սահմանին՝
ներկուս բնութիւնս անխառնաբար, անյեղապէս, անբա-
ժանաւրէն, անանջատակի ծանուցեալ», ըստ որում և աւ-
189Կ. 30 բինադրեաց նոցա նեստորիոս Ասաց իսկ այսպէս նոցայն
վարդապետ. «Ասն զվերառաւզն և թ՝ Աստուած, յաւել
զվերառեալն, եթե ծառայի կերպ, ի վերայ ած յետ այսո-
ցիկ զչարայարութեանն արժանաւորութիւն, եթ՝ երկուցն
ճոխութիւնն հասարակական, երկուցն նոյն արժանաւո-
35 բութիւն բնութեանցն մնացելոց. խոստովանեա զարժա-
նաւորութեանն միաւորութիւն: Ե- Դարչեալ Նարն. Ո՛չ
իսկ դարձեալ այդ Որդի և դարձեալ միւս, այդ ինքն Որդի
է կրկնապատիկ. ոչ արժանաւորութեամբ, այդ բնութեամբ:
Ե- Դարչեալ Նարն. Չկրկնապատիկսն առ Քրիստոս զա-
40 տուցանեմ բնութիւնս, քանզի կրկնապատիկք ահա բնու-

թեամբ, իսկ արժանաւորութեամբ մէնականք. քանզի ընու-
 թեանցն ճոխութիւն, սակա շարայարութեանն մու բնու-
 թեանցն ահա ընտանի կարգաւորութեանն՝ յամենայն ժամ
 մնացելոց, իսկ արժանաւորութեան յարակցելոց առ ճոխու-
 թիւնն, որպէս նախասացի, մէնականն» | 5

190r.

Չայտոցիկ զոյգան անընդհատաբար աղանդելով նիւ-
 րեանցն սահմանի՝ ի նոսին դարձեալ վերակնքնն զիւրեանցն
 ամպարչտութիւն, շարայարելով նախասացելոցն՝ հանդերձ
 ամենայն իւրեանց ճժղութեամբ և խնամածութեամբ գա-
 ղափարեալ, որպէս ինքեանք ասեն. ասացին իսկ այսպէս. 10
 «Ոչ ուրեք երկուցն բնութեանց զանազանութեան ի բաց
 բարձելոց սակա միաւորութեանն ապրեցելոց, իսկ մանա-
 ւանդ յատկութեանն երկաքանչիւրոյ բնութեան և ի մի
 գէմ և ի մի ենթակացութիւն շարքնթացելոց»։ Երգակիցս
 իսկ այսոցիկ և ամպարիչտն Ղեովն աղանդեաց յառ Փղա- 15
 բիանոս թղթին ասելով. «Ապրեցելոյ այսուհետև յատկու-
 թեան երկաքանչիւրոյ բնութեանն և ի մի գէմ շարեկելոց
 վերառեցաւ յաստուածութենէն նուաստութիւնն, իսկ ի
 կարութեանէն անկարելին և յանմահէն մահկանացուն»։

Չայնս իսկ և առաջնորդ ժողովոյն Գաղկեղտովի վայ- 20
 րաքակեալն|Թեոդորիտոս յիւրում հայնոյութիւնսն արտա- 190v.
 դրեաց իմացումնս և բայս, որք և սահմանք ապստամբու-
 թեանն նոցա շարադրին, զորս ցուցանել փորձեցայց իմա-
 ցաւդաց և կամեցաւդաց, առեղեալ ի նորայն հայնոյու-
 թեանց. քանզի ամենայնք նորա քստմենելի հայնոյութիւնք, 25
 որովք յեկեեսոս ի բաց լուծաւ., այսպիսիքս ժողովոյն Գաղ-
 կեղտովի ի համար անկան, որպէս և թուղթն Ղեովնի
 Թեոդորէֆոսայ հերշո-ածոլի հայնոյութիւնն։ Եթ՝ այսու-
 հետև ոչ և զև մարմին Բանն, այդ մարմին կենդանի և բա-
 նական ետև, ոչ ինքն բնութեամբ ի կուսէ ծնանի, սաղ- 30
 մնացեալ և ստեղծիցեալ և կերպացեալ և սկիզբն անտուստ
 գոյոյն առեալ, որ նախ քան զյաւիտեանս էակն և Աս-
 տուած գոյով և ընդ Հաւր ելով և ընդ Հաւր ծանուցեալ և
 երկրպագեալ. այդ իւր բագին ի կուսական որովայնի
 ստեղծով, էր ընդ ստեղծեցելուն և սաղմնացելում և կեր- 35
 պացելում և ծնեցելում, որոյ սակաև զսուրբն զայն կոյս
 Աստուածածին առասեմք, ոչ իբր Աստուած բնութեամբ
 ծնաւզն, այդ իբր զմարդ՝ ստեղծաւղին զնա միաւորեալ
 Աստուծոյ. Ե- յեֆ ալոյց։ «Ո՛չ մարդածին, այդ Աստուա-
 ծածին զկոյնն առասեմք, զումն ստեղծութեամբ և կերպու- 40

191r.

Թեամբ և միաւորութեամբ, իսկ զոմն միաւորութեան եղեալ առասուրբիւնս

Առ այսոսիկ ասացաւ ի սահմանէն՝ յետ ի բաց Թուելոյ զսուրբ Երբորդութիւնն և Տեառն զնեմարդութիւնն, 5 որք հաւատովք ընդունին, առննթերակաց են ոչ զԱստուծոյն Բանի մարմնաւորութիւն, որպէս ի Նիկիա սուրբ հարքն ասացին, այդ իբր մարդոյ ստեղծաւորին զնա յարեցելոյ Աստուծոյ ունակաբար: Այսպէս անզոսնն և որք զԱստուածածին զձայնն խտրեն, ոչ իբր զԱստուած ծնիչ

10 զԿոյն, այդ իբր զմարդ՝ բնակիչ ունելով և ընդ նմա ելով զԱստուածն Բանս: Քանզի մարդ զախտակրեալն քարոզեն, որպէս Թուեցաւ Թեոդորեոսայ և Նեստորի. ոչ զմարմնացեալ Աստուածն Բան, որպէս քարոզեցին ի Նիկիա

191v. սուրբ հարքն, այդ զմարդն: Նորնն Թէոփրոսիոսայ: Ախտա-

15 կրութիւն ախտակրելոյն յատուկ, քանզի անախտակիրն ախտիցն է վերագոյն. ախտակրեաց այսուհետև՝ ծառային կերպ ընդ նմա ելով. յայտ եթ՝ Աստուծոյն կերպի: Ե- րարչեալ: Ուրեմն ոչ Աստուած ախտակրեալն, այդ առ ի մէնջն յԱստուծոյ առեալն մարդն: Ե- յեփ ասկոսոսցս

20 Սպանանի իսկ ոչ ինք կենդանութիւնն, այդ զմահկանացուն ունաւդ բնութիւն: Նորնն: Ո՞վ այսուհետև երկովք առաքինութեան կատարեալն և ոչ բնութեամբ կատարեալ ելով. ո՞վ փորձութեամբ ուսաւ զսաւորութիւնն և զայս անգիտանալով նախ փորձութեանն. ոչ Աստուածն Բան,

25 անմահն, անախտակիրն, անմարմինն, այդ ի սերմանէն Դաւթի առեալն ի նմանէ մահկանացուն, ախտակրելին, սարսափեալն ի մահուանէ: Ե- րարչեալ: Իսկ ի փորձութեան եղև մերոցն ախտակրութեանց, առանց մեղաց, ի մէնջն սակս մեր առեալ բնութիւնն, ոչ այսորիկ առաւղն

30 մերոյն սակս փրկութեանս: Ա- այսոսիչ ասացին ի ասհմանին:

192r. Իսկ ոմանք խառնութիւն * ի ներքս ածեն և մի գոլ բնութիւն մարմնոյն և աստուածութեանն վերաստեղծեն, և ախտակրելի զՄէնածնին զաստուածային բնութիւնն խառ- 35 նութեամբն ճոռոմարանեն **: Քանզի ոչ մարմնացեալ Աստուած ծնաւ, ասէ, Կոյն և ոչ Աստուած ախտակրեալն

*) Լուսանցրու՝ «զա(նդութիւն)».
**) Անդ՝ ուրիշ գրով «ճի(մ)ութե(ոս)».

վասն մեր մարմնով քարոզիլ պարտ, որպէս այսպիսիացս
 ամպարիշտ բան, այդ մարդ ախտակրեալն՝ ըստ վարդապի-
 տութեան ամպարշտին Թեոդորէտայ: Քանզի նորայքն բազբ
 և իմացմունք մերկք և իսայտառակեալք կան ի սահմանի
 ամպարշտութեանն, որպէս և յաղագս յատկութեան երկուց 5
 բնութեանց ցուցցի: Քանզի ասաց այսպէս Թեոդորիտոս.
 «Ի՞րր արդեւք ամպարշտութեան կրիցէ, որք զյատկու-
 թիւնս բնութեանցն բաժանեն զնախայաւիտենին Աստու-
 ծոյ և առ վերջնովք աւուրբքս վերառեցելոյ մարդոյն»: Նորչն:
 Ապ՝ ուրեմն, հաւասարութեամբ անուանն վարեցեալք՝ իրր 10 192v
 զմի Որդի երկրպագեմք զառաւղն և զառեալն, իսկ զբնու-
 թեանցն զանազանութիւն ճանաչեմք: Նորչն: Ուրեմն եր-
 կաքանչիւրոյ բնութեանն զյատուկան ասելով, զՏէրն իոս-
 տովանեմք Քրիստոս: Նորչն: Ո՛չ ի մարմնոյ բնութիւն ան-
 յեղիին յեղաւ բնութիւն, այլ մարդկային վերառեաց բնու- 15
 թիւն և զայս գեր զհասարակականս քահանայապետս կա-
 ցոյց: Նորչն: Մի ահա, որպէս բազում անգամ ասացի,
 զՓառաբանութիւնն մատուցանեմք Տեառն Քրիստոսի և
 զնոյն համանգամայն Աստուած և մարդ խոստովանեմք,
 քանզի զայս մեզ միաւորութեանն ուսոյց բան, իսկ զբնու- 20
 թեանցն յատկութիւնսն ոչ իտրեմք ասել:

Այսպիսիք ահա հայհոյութիւնք ժողովոյն Քաղկե-
 դովնի, որոց սակաւս առդրեցաք: Այժմ, յովովոց այլոց
 կացելոց հայհոյութեանց Թեոդորէտայ ի հակաճառականի՝
 ի տոմաէն Աեովնի, մի իսկ և համառաւստ և առ այսոսիկ 25
 ասեմք. կամ ցուցցեն ի հարանցն սրբոցն ինովեալս զոչ իոս-
 տովանաւղան զայսպիսիս նոցա հայհոյութիւնսն և երկա- 193r.
 բոյս և ներկուս բնութիւնս զՏէրն մեր և զԱստուած Յի-
 սուս Քրիստոս յետ միաւորութեանն. քանզի զայս ներ-
 գրաբար, որպէս կարծեն, արարին ի Քաղկեդովնի հաւա- 30
 քեալքն և նզովեցին ամպարշտաբար շարժեցեալք զոչ իո-
 հաւղան այսպէս յաղագս Քրիստոսի. կամ ցուցաւղաց մեր
 նզովեալս ի սրբոցն հարանց զասաւղան երկուս բնութիւնս
 զմին Քրիստոս և զամենայն յանդուզն նոցա հայհոյութիւնս՝
 տարաքարոզեալս եղեալս: Պատկառեցեն զսրբոցն վար- 35
 դապետութիւնս և կոժեսցեն զդէմս իւրեանց յաղագս նո-
 ցայն ուրացութեան, և ապաշաւեսցեն Աստուծոյ ի բոլոր
 սրտէ կամեցեալքն. քանզի եթ՝ ըստ բանին նոցայն ամ-
 պարշտութեան ապրի երկաքանչիւրում բնութեան իւրն
 յատկութիւն և արշաւանակցեն իրեբաց բնութիւնքն մինչ 40

- 193v. ցայժմ, կամ եթե գնացակիցք ունակաբար առ իրեարս շարայարեալք Աստուածն Բան, յայտ եթ' և ի Մարեմայն մարդ, որպէս նոքայն ասեն, ոչ առաքեաց Աստուած զիւրն Որդի յաշխարհ, եղեալ ի կնոջէ¹. ոչ թափեաց զինքն 5 էակն՝ հանգէտ Աստուծոյ Աստուածն Բան, և ոչ աղքատացաւ² բառացին և ազատ ըստ բնութեան, ոչ իսկ եղև մարմին Բանն³, դոր և յայտնապէս իսկ ասել ոչ խղճէ Թեոդովրէտոս: Քանզի ոչ բնութեան Աստուծոյն Բանի յատուկ առաքելութեան անուն և ոչ ի կնոջէն եղանել և 10 ընդ աւրինիւ, և ոչ աղքատաձևն և ոչ եղանելն մարմին: Իսկ սուտս պատմեն երկարակէքն զսրբոցն առաքելոց վկայութիւնս և զինքեանն Տեառն և զՀաւրն զ' ի յերկինս. մանաւանդ իսկ յայտակս զնոսա առնէ Հոգին Սուրբ, զի են սուտք և դերպրբիստուք⁴, իբր ոչ խոստովանաւղաց 15 զԱստուածն Բան, զերեւալն ի վերայ երկրի և ի մարմնի եկեալն և շրջակցեալն մեզ⁵: Քանզի գտանի ըստ ամպարչտաց բանին, եթ' ոչ եղև մարմին Բանն՝ մնացեալ Աստուած, զփառս իւր միւսում տուեալ⁶, ի սերմանէն Դաւթի, և ամենեցուն աստուածավայելից արժանաւորու-
- 194r. 20 թեանց|արտաքսացեալ, և ոչ ևս ասացեալն(?) սա ըստ յատուկ բնութեանն յատուկ արժանաւորութիւնն: Գտանի իսկ և մարդկային բնութիւն, կամ եթե ի Մարեմայն մարդ զԱստուծոյն Բանի զըստ բնութեան եալսն փարթամացեալ, և ոչ ևս ապրին նմա իւրոյն բնութեան չափք: Յա-
- 25 տուկ իսկ նորա վկայեն գրութիւնք՝ հանդերձ և մարդկայնւոյն միայնում վայելուչս Աստուծոյն Բանի, իսկ ի մարդութենէն աւտարս. նմանապէս Աստուծոյն Բանի վկայեն զմիայնումն վայելուչս Որդւոյն Դաւթի, կամ եթե մարդութեանն: Քանզի նստեալն ի վերայ քերովբէիցն 30 երևիլ ասի և տեսանիլ՝ որք ի վերայ երկրի, և չրջիլ ընդ մեզ՝ մարմնոյ հաստացելոյ նմա հաճութեամբ Աստուծոյ և Հաւր և եղելոյ մարմնոյ Բանին և եկելոյ նորա առնել զկամս Հաւր: Եւ յիսրայէղէ ըստ մարմնոյ Քրիստոսն, վկայեալն ի վերայ ամենայնի Աստուած բարեբանեալ յաւի-
- 35 տեանս⁷. և թազաւորելով ի տունն Յակովբայ, և իւրոյ թագաւորութեանն ոչ ունել վախճան. և Որդի Բարձրելոյ|կոչե-

1) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 4. 2) Հմմտ. Բ. Գործք. Ը. 9.
 3) Յովհ. Ա. 14. 4) Ա. Յովհ. Բ. 22. Հմմտ. Գ. 3. 5) Բարուք Գ. 38.
 6) Հմմտ. Եսայի ԽԲ. 8. 7) Հմմտ. Հազգմ. Բ. 5.

ցաւ¹ և Բարձրեալ և Փրկիչ և Քրիստոս Տէր, ծնիցեալն ի քաղաքի Դաւթի², արտաքս* ճանապարհք նորա վկայն ի սկզբանէ յաւուրցն յաւիտենից, զազգաւորութիւն նորա ոչ ոք կարէ զրուցել, այդ բառնի յերկրէ կենդանութիւն նորա³:

5

Ի՞բր ապա ապրի երկաքանչիւրոյ բնութեանն յատկութիւն. իբր Որդի է Դաւթի և Տէր Դաւթի⁴ և աթոռ ունի յաւիտեան, յաւիտեան յաւիտենի⁵, Աստուած վկայեալ՝ աւծեալն տնաւրինաբար յԱստուծոյ Հաւրէ. իբր Որդին Դաւթի վկայի մնալ ընդ արեգական և նախ լուսնի,¹⁰ ազգաւորութիւնս ազգաւորութեանց ելով ըստ բնութեան, ծագիչն յաւուրս իւր արդարութիւն յաւիտենական և տիրացեալ երկնի իսկ և երկրի և ամենայնց զ՝ ի նոսայսն, և երկրպագեն նմա ամենայն թագաւորք երկրի և ամենայն հրեշտակք Աստուծոյ, և ամենայն ազգք ծառայեսցեն նմա¹⁵ յաւիտեանս. և ինքն քարոզի բարեբանեալն Տէր Աստուած Խորայեղի, արարիչն սքանչելիս միայն|և բարեբանեալ անուն փառաց նորա յաւիտեանս⁶: Ի՞բր իսկ տիրանալ հարըստութեան ծովու քարոզեցաւ և զշարժութիւն կոհակաց նորա հանդարտեցուցանել⁷: Ի՞բր եղեալն տնաւրինաբարն²⁰ յԱստուծոյ Հաւրէ ժառանգաւոր ամենայնի և աւծեալ յԱստուծոյ ազգաւորութեան ազգաց զամս ունել վկայի, և ի սկզբանէ Տէր ելով և հիմնեալ զերկիր, և գործք ձեռաց իւրոց են երկինք⁸, և երկրպագեն նմա ամենայն հրեշտակք Աստուծոյ⁹: Ի՞բր ապա ապրի երկաքանչիւրոյ բնութեանն²⁵ յատկութիւն, ասասցեն, եթե կարեն, երկաքնակքն: Ահա իսկ երևեալն ի վերայ երկրի՝ ինքն էակն վկայի նստեալն վերայ քերովբէից, և այն զի՝ աներևոյթ ելով զբնութիւնն, մարմնացեալ ասի և մարմին ևղեալ և երևեալն տնաւրինաբար՝ աներևոյթն և անմարմինն և եակն Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս¹⁰: ՅԽորայեղէ ասի ըստ մարմնոյ, և ունաւղն զարտաքս ուղղութիւնս ի սկզբանէ աւուրցն յաւիտենից, և զազգաւորութիւնս անզրուցելի:|

195r.

195v.

Սա ծնիցեալ ի Բեթղեմ վկայի ըստ մարմնոյ, և զիւրն

*) Լուսանցքում՝ «(5)եպի».

1) Հմմտ. Գով. Ա. 33. 35. 2) Հմմտ. Գով. Բ. 11.
3) Հմմտ. Նսայի ԾԳ. 8. 4) Հմմտ. Սողմ. ձԹ. 1., Եբբ. Ա. 13.
5) Հմմտ. Սողմ. ԽԳ. 7. 6) Հմմտ. Սողմ. ՀԱ. 5—11. և 18.
7) Հմմտ. Սողմ. ՁԸ. 10. 8) Հմմտ. Սողմ. ձԱ. 26.
9) Հմմտ. Սողմ. ՂԶ. 7. 10) Հմմտ. Հաղմ. Բ. 5.

թիկունս ետ ի խարազանս և զծնաւտս յապտակս¹. և զաթոռն ունաւդ յաւիտեանս յաւիտենի² աւծեալ տնաւ-
 րինարար ասացաւ. և ըստ ի սկզբանէ հիմնիչն զերկիր,
 և զբայր մեր եղև ըստ մարմնոյ, վասն մերոյն փրկութեան,
 5 ըստ որում գրեալ է: Ո՛չ իսկ և աստուածային բնու-
 թեանն յատուկ աւծանիլն, և ոչ մարդկային բնութեան
 աթոռն ունել յաւիտեանս յաւիտենի. և ոչ աստուածու-
 թեանն յատուկ ըստ բնութեանն յիսրայեղէ, յորժամ ար-
 տաքոյ մարմնոյ, և ոչ մար(դ)կային բնութեանն յատուկ
 10 զգոլն Աստուած ի վերայ ամենեցուն բարեբանեալ յաւի-
 տեանս. ոչ իսկ աստուածային բնութեան յատուկ Յի-
 սուան անուն և Քրիստոսն, եթ' ոչ եղև մարմին Բանն և
 ոչ մարդկային բնութեանն թագաւորեալ ի վերայ տան
 Յակովբայ յաւիտեանս և Որդին գոլ Բարձրելոյ, այդ
 15 գրութիւնն վկայէ նմին Տեառն մերում և Աստուծոյ զա-
 196r. մենայն զաստուածավայկելուչս և մարդկայինս: Զի զոր
 ևզն ժառանգաւոր Հայրն՝ սակս կամաւոր թափմանն, և
 նախածին ի ներքս եւծ յաշխարհ ի բազում և զբարս³,
 սս վկայի զյաւիտեանս արարաւդ և կող բացափայլումն
 20 փառաց և գծաւորութիւն ևնթակացութեանն Հաւր. և
 ևրկրպպեն նմա, իբր Աստուծոյ, ամենայն հրեշտակք Աս-
 տուծոյ: Եւ նախածին ի մեռելոց⁴ վկայեալն՝ արարիչ զա-
 մենայնն վկայի, զ' ի յերկնին և զ' ի վերայ երկրի, երև-
 ույթս իսկ և աներևոյթս⁵: Եւ զմեծին և զՓրկչին մերոյ
 25 Յիսուսի Քրիստոսի քարոզէ զյայտնութիւն ինքն երանու-
 լին Պաւղոս, որպէս և սուրբն Յովաննէս վկայէ ասելով.
 Վեթ' Որդին Աստուծոյ եկն և ես մեզ իմացութիւն, զի
 զիտիցեմք զճշմարիտն Աստուած, և եմք ի ճշմարտում Որ-
 դւոջ նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սս է ճշմարիտն Աստուած
 30 և կենդանութիւն յաւիտենականս⁶, որ յայտնեցաւ ի մար-
 մնի և ունի ըստ մարմնոյ մայր զԱստուածածինն Կոյան:
 Եւ մարդ կամեցեալ ցուցանել, ասէ՝ երևեցաւ ի մարմնի⁷,
 կամ ծնիցաւ ըստ մարմնոյն ի կնոջէ⁸, կամ հոմագոյ մեզ
 196v. էր ըստ մարմնոյ, կամ կրեաց մարմնով. այդ միայնում
 35 և մամուռէղի՝ նախ մարմնաւորութեանն արտաքոյ մար-
 մնոյ իմացելուձ մշտնջենաւորապէս ըստ բնութեան, տնաւ-

1) Հմմտ. Եսայի Ե. 6. 2) Հմմտ. Սաղմ. ԽԳ. 7. 3) Հմմտ. Հովմ. Ը. 29. 4) Հմմտ. Պողոս. Ա. 18. 5) Հմմտ. Պողոս. Ա. 16. 6) Ա. Յովհ. Ե. 20. 7) Հմմտ. Ա. Յիմոթ. Գ. 16. 8) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 4.

բինաբար իսկ երևեցոյց ի մարմնի յարմարականք այսպիսիքս, և ասելն, եթե արտակրեաց վասն մեր մարմնով, և զՅիսուս Գրիստոս անունն և զծառայ նորա գոյ զամենայնն¹, Բանգի և Պաւղոս ծառայ և կոչեցեալ առաքեալ Յիսուսի Գրիստոսի² յամենայն ազգս Աստուած քարոզելով զնա իսաղաղութեան, ընդ Աստուծոյ և Հաւր, և կոչեցեալս Յիսուսի Գրիստոսի գիտէ զյազգացն հաւատացեալս և պարչտէ Գրիստոսի իբր Աստուծոյ, ընդ Հաւր և Սրբոյ Հոգւոյն³, և արարիչ և դատաւոր ամենեցուն զՅիսուս Գրիստոս քարոզէ, և հատուցանելով իւրաքանչիւրում ըստ գործոց իւրոց⁴, և զարդարութիւնն Աստուծոյ յայսնեալ զԳրիստոս⁵ զվկայեալն Աստուած յաւիտենի և ի մարգարէիցն:

Բանգի հաւատացեալն նմա իբրև Աստուծոյ և ոչ ամաչեցէ⁶, «Զի զնա նախադրեաց Աստուած քաւարան 15 197r. ի ձեռն հաւատոյ՝ իւրով արեամբն»⁷. որոյ բնութեան յատուկս զայսպիսիս ասեն երկարնակքն, ասացին. քանզի աւտարական է աստուածային բնութեանն արիւնն, յորժամ արտաքոյ իմանայցի մարմնոյ, և միայն զառանձինսն և զվայելուչս նմա ապրեցուցանիցէ՝ ըստ երկարնակացն 20 բանի: Եւ զԳրիստոս Յիսուս անունն ոչ յարմարական նմա, նմանապէս ոչ յատուկ մարդկային բնութեանն քաւարանն և զանել իւրով արեամբն ամենայնի մարդկութեան, և ոչ ծառայն ունել զամենայնսն և քարոզիլ Աստուած յամենայն ազգս: Եւ վասն զի նմին վկայեն զերկոսեան առաքեալքն և պարչտեն նմա, Աստուած զնա գիտելով ըստ բնութեան, և մի բնութիւն է Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ: Իսկ մեռուցեալք եղեալք և աւրինին և եղեալք Գրիստոսի, զի պտղաբերեացուք Աստուծոյ հաւատով ի Գրիստոս⁸, իբր յԱստուած զ՝ յմարմնի արտակրեալն և իսաչեցեալն և յարուցեալն ի մեռելոց, որոյ և յատուկագոյ ըստ բնութեան Ոգին Աստուծոյն. «Զի եթե ոք զոգի Գրիստոսի ոչ ունի, սա, ասէ, ոչ է նորա»⁹:

Բանգի և ի Գործան փորձեին եղբարքն ի Բիւթանիա գնալ, և ոչ եթող զնոսա, ասէ, Հոգին Յիսուսի¹⁰, Որդւոյ 35

1) Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 7—10. 2) Հմմտ. Հաովմ. Ա. 1.
 3) Հմմտ. Բ. Գորնթ. ԺԳ. 11—13. 4) Հմմտ. Հաովմ. Բ. 5—6.
 5) Հմմտ. Հաովմ. Ա. 17. 6) Հմմտ. Ա. Գեոր. Բ. 6. 7) Հաովմ. Գ. 25.
 8) Հմմտ. Հաովմ. է. 4. 9) Հաովմ. Ը. 9. 10) Գործք ԹՁ. 7.

Աստուածածնի կուսինս ՎՈՅ իսկ ինչ դատապարտութիւն Յիսուսիւ Քրիստոսիւ, զի աւրէն հոգւոյն կենդանութեան ի Քրիստոսի Յիսուսի աղատեաց զմեզ յաւրինէ մեղաց և մահու. զի անկարելի աւրինին, յորում տկարանայր ի 5 ձեռն մարմնոյ, Աստուած զՈրդին իւր առաքեաց ի նմանութեան մարմնոյ մեղաց և յաղագս մեղաց, դատապարտեաց զմեղս ի մարմնի անդ, զի արդարութիւն աւրինին լցցի ի մեզ, ոչ ըստ մարմնոյ գնացելոցս, այլ ըստ հոգւոյ¹: Որպիսում բնութեան յարմարին այսպիսիքս մե-

10 ծամեծք և աստուածավայելուչք ճահագործութիւնք: Քանզ' ևթ' ոչ եզև մարմին Բանն, ոչ ևս դատապարտեալ են մեղքն և ոչ առաքեաց Աստուած զիւրն Որդի յաշխարհ, ըստ երկաբնականացն բանի: «Զի որք հոգւով Քրիստոսի 198r. ածին, ասէ, այսոքիկ որդիք Աստուծոյն, առեալք զոր-

15 ղեզբութեան ոգի, յորում աղաղակեմք՝ Աբրա, Հայր»²: «Քանզի Հայր յիւր Որդին ոչ խնայեաց, այլ վասն մեր ամենեցուն մատնեաց զնա»³:

Իսկ եթե Հայրն մասնեաց զիւրն Որդի վասն մեր, իբր ասրեցուցանեն երկաբնականքն ղերկաքանչիւրոյ

20 բնութեանն յատուկս: Քանզի ոչ յարմարական մատնութիւն աստուածային բնութեանն, որպէս և ոչ մարդկային բնութեանն յարմարական զվասն մերն մեռանել: Ուրեմն մի բնութիւն է Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ: Քանզի այսպէս ախտակրեաց մարմնով իւրով վասն մեր, ըստ

25 գրութեանց, Աստուծոյն Բան. քանզի «Քրիստոս Յիսուս է մեռեալն վասն մեր, մանաւանդ իսկ յարուցեալ ի մեռելոց: Այլ յարուցեալն ի մեռելոց յաջմէ նստի Աստուծոյ և հանդիպասաց վասն մեր»⁴: Եւ առաջի ածեմք սմա զԱստուծոյն վայելուչ սէրն, սիրելով զնա իբր Տէր մեր կալ

30 և Աստուած, ի բոլորոյ մերոյ սրտէ և յանձնէ և մեծութեանս Ոչինչ իսկ զմեզ բոլորովին կարասցեն անջատել ի սիրոյն Աստուծոյ՝ ի Քրիստոսի Յիսուսի Տեառննմերոյ⁵:

Ի՞բր արդեւք կարեն երկաբնականքն դարձեալ յայսորիկ զյատուկս զբնութեանցն ասրեցուցանել երկաքան-

35 չիւրում բնութեանն, որպէս ինքեանք ասեն. քանզի ամենեքեան կացցուք առ բնութիւն Քրիստոսի⁶, յորժամ նստցի Որդի մարդոյ յաթոռ վառաց իւրոց՝ դատել զաշխարհ

1) Հոովմ. Ը. 1—4.   2) Հոովմ. Ը. 14—15.   3) Հոովմ. Ը. 32.
 4) Հոովմ. Ը. 34.   5) Հմմտ. Հոովմ. Ը. 38—39.   6) Հմմտ. Հոովմ. Թ. 10.

արդարութեամբ¹. քանզի խոստովանիչն բերանով Տէր Յիսուս և հաւատալով սրտիւ, եթ' Աստուած յարոյց զնա ի մեռելոց, ապրի՛ ըստ Պաւղոսի ձայնին²: Այի հաւատացեալն ի Քրիստոս իբր յԱստուած, ոչ ևս ամաչեսցէ. զի Եթե կեանք և եթե մեռանիւք, Տեսնն եմք³, ասաւղին՝ «Տուաւ 5 ինձ ամենայն իշխանութիւն՝ յերկինս և յերկրի»⁴: Տիրեաց իսկ կենդանեաց և մեռելոց⁵, իբր Աստուած, Քրիստոս, և մարմնովն քահանայագործի. իսկ Պաւղոս զաւետարան փառացն Քրիստոսի՝ զ' ի վերայ ամենեցունն Աստուծոյ, յագգս զնա քարոզելով, իբր պաշտաւնեայ ելով նորա և 10 ծառայ Քրիստոսի Յիսուսի⁶, զի ընկալեալք եղիցցին սըրբեալքն հոգւով առ ի նայն հաւատով: Իսկ պարծի ի Քրիստոս Յիսուս⁷, Աստուած քարոզելով զնա աշխարհի, և զաւ-

199r.

15

րութեամբ Քրիստոսի նշանս և հրաշագործութիւնս արարեալ յամենայն ազգս՝ հոգւով Քրիստոսի:

Ուղղունէ իսկ զՀռովմայեցիան ասելով. «Ողջունեն զձեզ ամենայն եկեղեցիք Քրիստոսի և Աստուծոյ»⁸. յայտ է, եթե և բարբրանեցելոյ յաւիտեանս ամէն, Աստուծոյն խաղաղութեան, խորտակչին զսատանայ ընդ ոտիւք մերովք վաղապէս. զի զխաղաղութիւնն իւր ձիրեաց մեզ 20 Քրիստոս յետ ի մեռելոց յարութեան իւրոյ: Եւ Աստուծոյ տուն է եկեղեցի Քրիստոսի, զի եկեղեցւոյն Աստուծոյ՝ ելոյ ի Կորինթոս, անդէն թղթաւորէ քարոզն ճշմարտութեան. քանզի Քրիստոս խաչեցաւ վասն ամենեցուն մեր և ամենեկեանս եմք Քրիստոսի, և ինքն ամենեցուն է Տէր. քանզի 25 Գնոց զնիցաք⁹, և ոչ եմք ինքեանց: Պատմեաց իսկ Կորընթացոց Պաւղոս զվկայութիւնն Աստուծոյ՝ զխաչն Քրիստոսի, և զայս միայն որոշեաց դիտել ի նոսա՝ զՅիսուս Քրիստոս, և զսա խաչեցեալ. և Տէր գիտէ փառաց զխաչեցեալն մարմնով՝ իբր Աստուած¹⁰. և Հիմն այդ ոչ ոք կարէ քան 30 զկացեալն զնել, որ է Յիսուս Քրիստոս¹¹, ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտենական¹². քանզի նովաւ մեք բագին Աստուծոյ կոչեցաք՝ հոգւով նորա¹³, գալոց ըստ ժամանակս՝ փառաւք իւրոյն Հաւր և լուսաւորչի զթա-

199v.

¹) Մտտթ. ԻԵ. 31. հմմտ. Թ. 27.   ²) Հռովմ. Թ. 9.   ³) Հմմտ. Հռովմ Թ. 8.   ⁴) Մտտթ. ԻԸ. 18.   ⁵) Հմմտ. Հռովմ. Թ. 9.   ⁶) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Գ. 4—5.   ⁷) Հմմտ. Փիլիպ. Գ. 3.   ⁸) Հռովմ. Թ. 2. 16.   ⁹) Հմմտ. Ա. Կորնթ. 2. 20.   ¹⁰) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Բ. 2. 8.   ¹¹) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Գ. 11.   ¹²) Հմմտ. Ա. Յովհ. Բ. 20.   ¹³) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Գ. 17.

քրատինս խաւարի և յայտնչի զխորհուրդս սրտից¹, և զգովութիւն և զանգոսնունմն ըստ արժանաւորութեան իւրաքանչիւրում արդարապէս հատուցաւղի. զի Աստուած է զատաւոր արդար և հարուստ և երկարողի². քանզի մեղ

- 5 մի Տէր Յիսուս Քրիստոս³, որով ամենայն եղև, և առանց նորա եղև և ոչ մի⁴. Եւ Տէր է բոլորեցուն և ընդ մարմնոյ Աստուծոյն Բան, յորժամ կոչի և Յիսուս:
- Ձինչ առ այսոսիկ ասեն երկարնականքն, որք ապրիլ երկաքանչիւրում բնութեանն Քրիստոսի և գյատուկան և
- 10 գյարմարականան աղանդեն. որք և շարընթանալ զբնութիւնան ասեն մինչ ց'այս վայր, իբր ոչ եղելոյ մարմնոյ Բանին, և ոչ ելոյ Տեառն վատաց ըստ բնութեանն խաչեցելոյն վասն մեր իւրով մարմնովն: Քանզի նոր աւրէն է Քրիստոսի երանելին Պաւղոս, և աւրէն ունի Աստուծոյ զՔրիստոսին
- 200r. 15 աւրէն, և ոչ է ա՛նաւրէն Աստուծոյ. եկեղեցի քարոզէ Աստուծոյ զՔրիստոսի եկեղեցին. և ոչ ոք կարէ ասել Տէր զՅիսուս, եթե ոչ ի Հոգին Սուրբ⁵, Հոգւով Աստուծոյ և Հոգւով Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի. ինքն իսկ է իմաստութիւն և արդարութիւն՝ սրբութիւնն մեր, և ի բաց
- 20 փրկանաւորութիւն՝ իւրով արեամբ փրկանաւորեալ զնոք երկնաւս, իբր Աստուած և ընդ մարմնոյ՝ Վկայէ իսկ, զի ինքն է հոգեկան վէմ⁶ արբուցիչն զխարայէղ Քրիստոս. արդարացաք իսկ անուամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և Հոգւով Աստուծոյ մերոյ⁷. քանզի երկնային բայ
- 25 յայտ սեղեղջ վկայի Եւ յորժամ եղև ըստ մեզ, և վասն զի մնաց անյեզլի ըստ բնութեան իբր Աստուած և ընդունիչ զնորա պատկերն, այս է զՈգին նորա, ունի և զՈրդին յինքեան և նովաւ զՀայրն: Վասն այսորիկ ասէ Վարդապետն եկեղեցւոյ. «Ձի սէրն Քրիստոսի շա-
- 30 րունակէ զմեզ. եթե մին վասն ամենեցուն մեռաւ, արդեւք ամենեքեան մեռան, և ի վերայ ամենեցուն մեռաւ, զի կենդանիքն ոչ ևս ինքեան կէցեն, այդ ի վերայ ամենեցուն մեռուցելոյն և յարուցելոյն»⁸: Վասն որոյ և յառ Հոովմայեցիս թղթին ասէր. «Ո՞ զմեզ որոշեաց ի սիրոյն
- 200v. 35 Քրիստոսին⁹, և ըստ միողէքն: «Բանզի վասն մեր աղքատացաւ՝ փարթամ կլով, զի մեք նորա աղքատութեամբն

1) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Դ. 5.

2) Հմմտ. Սաղմ. Է. 12.

3) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ը. 6.

4) Հմմտ. Յովհ. Ա. 3.

5) Հմմտ.

Ա. Կորնթ. ԺԲ. 3.

6) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ժ. 4.

7) Հմմտ. Ա.

Կորնթ. Զ. 11.

8) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Ե. 14—15.

9) Հոովմ. Ը. 35.

փարթամացուք»¹. և մի ևս համարձակեալք իցեմք յին-
 քեանս, այդ ի նա, իբր յԱստուած՝ յարուցիչն ըզմեռեալս,
 որ յայսքանից մահուանց փրկեաց զմեզ և փրկեսցէ. յոր
 յուսացաքն, և եթե տակաւին փրկեսցէ, որպէս եսասցն
 Պաւղոս², բարեխաւսեն իսկ և յաղագս Քրիստոսի, իբր 5
 Աստուծոյ մաղթաւզի ի ձեռն նոցա՝ նորին Քրիստոսի,
 յայտ եթ՝ ասաւզի՝ «Լսաւզն ձեզ ինձ լսէ և արհամարհաւզն
 դձեզ զիս արհամարհէ»³. որպէս և առաքեալ վկայէ ասե-
 լով. «Եթէ փորձութիւն խնդրէք զյիսն խաւսողի Քրիստո-
 սի»⁴: Սպասաւորք իսկ եին Քրիստոսի և պատմիչք նորա 10
 յամենայնի՝ առաջակայս գործելով զինքեանս, իբր Աստու-
 ծոյ պաշտաւնեայք, ի համբերութեան յոլովի մասն Քրիս-
 տոսի, զերելով զամեն իմացումնս առ խաւորութիւն Քրիս-
 տոսի՝ «Պաւղոս իսկ, ասէ, առաքեալ ոչ ի մարդկանէ և ոչ
 մարդով, այդ Յիսուսիւ Քրիստոսիւ|և Աստուծով Հարամբ՝ 15 201r.
 յարուցաւզի զնա ի մեռելոց»⁵: Իսկ յատուկ աստուա-
 ծայնոյ բնութեանն՝ առաքեալս ընտրել և զոչս ներգոր-
 ձել Աստուծոյ և Հաւր, և ոչ երկնի կարգաւորութեան առ-
 ընդունել. այդ ոչ զՅիսուս Քրիստոս անունն և ոչ յառնելն
 ի մեռելոց, յորժամ արտաքոյ իմանայցի թալման չափոյն 20
 Ի՞բր արգելք կար դոյ, ասեն ամպարշտաբար երկաբնա-
 կանքն՝ ապրիլ երկաքանչիւրում բնութեանցն զյատուկան.
 քանզի ոչ վայել է ծառայել զառաքեալսն, եթ՝ ոչ ըստ
 բնութեանն Աստուծոյ. ծառայեն իսկ Քրիստոսի. յայտ եթե
 մի բնութիւն է Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ 25
 Իսկ եթե աւրինիւ մեռաւ ի ձեռն աւրինիւ, զի Աս-
 տուծով կէցէ, և Քրիստոսի խաչակցեաց առաքեալն⁶, և չա-
 բունակիլ* զմեզ ուսուցանէ ի սիրոյն Քրիստոսի⁷, վայե-
 լուչ գոլ ասէ զամենեան մի ևս յինքեանց կեալ, այդ
 վասն մեր մեռուցելումն և յարուցելումն Քրիստոսի. Ասէ 30
 իսկ՝ «Քրիստոսի խաչակցեցայ, զի Աստուծոյ կեցից»⁸. Աս-
 տուած յայտնապէս քարոզէ զՊաշկեցեալն վասն|մեր իւրով 201v.
 մարմնով և զայդպիսիպէս զնա քարոզաւզան նզովէ, և եթե
 հրեշտակ յիբնուստ համարձակեսցի վայս առնել⁹. Ի՞բր
 արգելք զյատուկս բնութեանց ի ըաց ապրեցուցանել 35

*) Լուսանցքում՝ «ստի(պիլ)»

1) Բ. Վորնթ. Ը. 9. 2) Հմմտ. Բ. Վորնթ. Ա. 10—11.

3) Լուկ. Ժ. 16. 4) Բ. Վորնթ. ԺԳ. 3. 5) Գաղ. Ա. 1.

6) Հմմտ. Գաղատ. Բ. 19—20. 7) Հմմտ. Բ. Վորնթ. Ե. 14.

8) Հմմտ. Գաղատ. Բ. 19—20. 9) Հմմտ. Գաղատ. Ա. 8—9.

կարեն երկարնականքն, յորժամ Աստուած քարոզի խա-
 չեցեալ, և զվասն մեր մեռուցելումն և յարուցելումն կեալք,
 իբր Աստուծոյ ելոյ ըստ բնութեան և մարմնովն. քանզի
 մանկածու մեր եղև աւրէնն, առ ի ճանաչել և հաւատալ
 5 Քրիստոսի¹. և ծանեաք ամելով զնա, մանաւանդ իսկ ծա-
 նուցաք ի ն(մ)անէ, և պարծիւք ոչ այդպէս, եթ' ոչ ի
 խաչին Քրիստոսի²: Զի եթե ըստ յաւժարութեան զամե-
 նայն ներգործաւղի Աստուծոյ յառաջագոյն սահմանեցաք
 նախայուսակցա Քրիստոսիւ, առ ի գոլ զմեզ ի գովութիւն
 10 փառացն Հաւր, իսկ յատուկ անուն Որդւոյն Արքահամու
 և Դաւթի Քրիստոսն Յիսուս, և նախ յուսացա Քրիստոսիւ.
 «Յուսացաք իսկ, ասէ, Աստուծով կենդանեաւ և ճշմար-
 տիւ, որ է Փրկիչ ամենայն մարդկան, մանաւանդ հաւա-
 տացելոց»³: Քանզի յատուկ է այս աստուածային բնու-

202r. 15 թեան

Իբր ոչ ամպարչտեն, որք գլխատուկս բնութեանց բա-
 ժանել կարծեցեալք զնախայաւիտենին Աստուծոյն Բանի
 և զՈրդւոյ Կուսին յետ միաւորութեանն, որպէս ինքեանք
 ասեն, իմաստնագոյն կարծելով խոհել և քան զնոյն Աս-
 20 տուած՝ վկայիչն իւրում Որդւոյն: Քանզի՝ եթ' ըստ ներ-
 դործութեան բնութեան հարստութեան իւրոյ Հայրն այա-
 րոյց զ' նՔրիստոսի մեռելոց և նստոյց զնա յաջմէ իւրմէ:
 յերկնայինս, գեր ի վերայ ամենայն պետութեան և իշխա-
 նութեան և կարութեան և տերութեան և ամենի անուան
 25 անուանելոյ, ոչ միայն ի յաւիտենիս յայսմ, այդ և ի հան-
 դերձելումն. և զամենայն հնազանդ արար ընդ ոտիւք
 նորա, և զնա եղ գլուխ գեր զամենայն եկեղեցւոյ, որ է
 մարմին նորա, լրումն՝ զամենայն յամենայնի լնաւդ⁴,
 որո՞ւմ բնութեան յարմարեն երկարնակքն զ' ի մեռելոց

80 յառնել և որո՞ւմ բնութեան զաթոռակիցն գոլ Հաւր, և
 202v. զգեր ի վերոյ ամենայնց/համանգամայնց արարելոց, և
 զամենայն հնազանդել նմա զՀայրն ընդ ոտիւք. ասացնն,
 եթե կարեն: Արդ՝ եթ' ասեն Աստուծոյն, իբր մեռաւ և
 յարեաւ ի մեռելոց և զըստ բնութեանցն յատուկ քարոզի.
 35 իսկ եթե մարդոյն ասեն, իբր հանգիտապատիւ իւր կա-
 ցուողանէ Հայրն զայսպիսին, ասաւղն եթե՝ «Զփառս իմ
 այլում ոչ տաց»⁵: Իբր իսկ զվայելուչ արժանաւորու-
 թիւնն ըստ բնութեան Որդւոյ թողացուցէ և շնորհիցէ

¹⁾ Հմմտ. Գողգոթ. Գ. 24.   ²⁾ Հմմտ Գողգոթ. Զ. 14.   ³⁾ Ա.
 Ցիմոթ. Գ. 10.   ⁴⁾ Եփես. Ա. 20—23.   ⁵⁾ Եսայի ԽԲ. 8.

Հայրն մարդոյն բնութեան, արտաքսացուցեալ թերևս ուրեմն զբոս բնութեանն Որդի յլւրմէ աթոռոյն և տերութեանն Այդ այսոքիկ ամպարչտացն մտածութիւնք Մի ուրեմն բնութիւն Աստուծոյ Բանի մարմնացեալ և յամենայնում իսկ յաստուածավայելուչս և ի մարդկայինս բանս 5 իսկ և ախտակրութիւնս զնոյն յաւդաւորելով ի դիտաւորութիւն՝ զերկաբնականացն անմտութիւն յայտակա ամենեցուն կացուցուք, ի ձեռն կարութեան աստուածային գրոյ Գանգի եւլքն երբեմն առանց Քրիստոսի անաստուածք ելին յաշխարհի. իսկ եղեալք հուպ արեամբն Քրիստոսի, ոչ և աւտարք ելով և պանդուխտք, այդ քաղաքակիցք սրբոցն և ընտանիք Աստուծոյ¹, Աղաւթէ իսկ յարածապէս առաքեալն՝ կարութեամբ հարստանալ զմեզ հոգևով նորա և զ՝ ի ներքս մեր մարդն՝ բնակել զՔրիստոս ի սիրտս մեր՝ զաս ի նայն հաւատով², Փանգի շէջ Տէր, 15 մու հաւատ և մի մկրտութիւն³, Ո՛չ երկու բնութիւնք Տէրն և ոչ երկու դէմք, այդ եզ Տէր. քանզի վայր եկեալն յերկնուստ Աստուածն Բան ինքն է և վերանցեալն մարմնանալով՝ գեր ի վերայ ամենայն երկնից, զի ընուցու զամենայն Գանգի լինել զմեզ հրամայէ քատակիչս Աստուծոյ, իբր համբակս սիրելիս, և գնալ սիրով՝ նամանեալ զՔրիստոս, զբարեբանեալն Աստուած, որպէս Քրիստոս սիրեաց զմեզ և զինքն աստուեաց վասն մեր ընծայ և զոհաւորութիւն Աստուծոյ՝ ի հոտ անուշութեան⁴,

203ր.

Եւ եթե սոսկ մարդ մատնիչն զինքն վասն մեր, իբր քատակէ Աստուծոյ՝քատակիչն զնա. այդ և ոչ ոք ի մարդկանէ առտալ զինքն կարէ և ընծայ և զոհաւորութիւն լինել Աստուծոյ՝ ի հոտ անուշութեան, գեր ամենայն մարդկութեան, իսկ եթե մերկ Աստուած, իբր մեռանի, այդ իւրով մարմնով կրեաց վասն մեր Եմանուէզն, և մի բնութիւն է Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ Քրիստոսն Գանգի Վամեն, ասէ, գէջ և անմաքուր և աւելաստացու ոչ ունի ժառանգութիւն յարքայութեանն Քրիստոսի և Աստուծոյ⁵, Վասն այսորիկ խնդայ առաքեալն Քրիստոսի աւետարանեցելոյ յազգս, եթե պատճառանաւք և եթե ճշմարտութեամբ, և զայս զիտել պատահել նմա առ փրկութիւն ի ձեռն յաջողութեան Հոգւոյն Յիսուսի Քրիստոսի, Վոր ի

203ր.

1) Հմմտ. Եփես. Բ. 11—19. 2) Հմմտ. Եփես. Գ. 17.
 3) Եփես. Գ. 5. 4) Հմմտ. Եփես. Ե. 1—2. 5) Եփես. Ե. 5.

- կերպի Աստուծոյ ելով, ոչ յափշտակութիւն համարեցաւ զգոլն հանգէտ Աստուծոյ, այլ զինքն թափեաց՝ կերպ ծառայի առեալ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ և ձևով դտեալ իբր մարդ. նուաստացոյց) զինքն՝ եղեալ հաւան
- 204r. 5 Հաւր մինչ մահու, մահու իսկ խաչի՝ Սակս որոյ և Աստուած զնա գերաբարձրեաց և շնորհեաց նմա անուն, զգեր ամեն անուն. զի և անուամբ Քրիստոսի Յիսուսի ամենայն ծունր կորացի՝ երկնայնոց, երկրայինց և սանդարամետականաց*, և ամեն լեզու արտաքս խոստովանեացէ Քրիստոսի¹: Քանզի ինքն էր Էսայեաւ ասաւորն նախ իւրոյ մարմնաւորութեանն. Եկեամ ես, ասէ Տէք, զի ինձ կորացի ամեն ծունր և ամենայն լեզու խոստովանեացի Աստուծոյ ասելով. արդարութիւնք և փառք առ նա եկեացեն²:
- 15 Իսկ եթ՝ երկու բնութիւնք Քրիստոսի և իւրաքանչիւր ապրի իւր յատկութիւնն, յատուկ Աստուծոյ երեք քարոզիլն յազգս և Սուրբ Հոգին և ի կերպին Աստուծոյ գոլ, և զանձնն և զանմարմինն. այլ սա ինքն հանգէտ ելով ըստ ամենայնի Աստուծոյ և Հաւր, թափեաց զինք՝
- 20 տնաւրինարար եղեալ մարդ, ի ձեի և ի բարդութեան անդամոց մարդկայնոց՝ զին ունելով ըստ բնութեան, իբր Աստուած անթափելի՝ Եւ յորժամ եղև մարմին և նուաստացոյց զինքն, մինչ մահու եղեալ հաւանական Հաւր, քանզի
- 204v. ոչ մարդ ելով Քրիստոս՝ յափշտակեաց զգոլն հանգէտ Աստուծոյ, այլ Աստուած ասելով ըստ բնութեան և հանգէտ ծնաւորին Հաւր, թափեաց զինքն և եղև մարմին Բանն, մնալով որպէս էրն, և նուաստացոյց զինքն, եղեալ հաւանական Հաւր մինչ մահու: Եւ վասն զի զինքն թափեալ և նուաստացուցեալ ասի, ոչ ուրուք յայս բռնադատաւորի վնա՝ իբր ի
- 30 ծառայականս եղեալ չափս տնաւրինարար, սակս այսորիկ ասէ՝ «Աստուած գերբարձրեաց», և ըստ միջէքն՝ նման իսկ այս յաւետարանս ասացելում ի նոյն ինքն ի Տևառնէն. ասէ իսկ առ ըստ բնութեան իւրն Հայր. «Ես զքեզ փառաւորեցի ի վերայ երկրի, զդործն կատարեալ, զոր ետուր
- 85 ինձ՝ զի արարից. և այժմ փառաւորեալ զիս, դու Հայր, առ քեզ ինքեան փառաւքն, զոր ունեի՝ նախ քան զայն խարհ գոլ առ քեզ»³:

*) Լուսանցքում՝ «վս(յրա)սս(նդա)լում(եաթց)».

1) Փիլիպ. Բ. 6—11.

2) Եսայի ԽԾ. 23—24.

3) Յովհ. ԹԷ. 4—5.

Արդ՝ վասն զի մարմինն հաստատեցաւ նմա հաճու-
 թեամբ Հաւր, և եկն առնել զկամս Հաւրն և զդործն կա-
 տարեաց, հղեալ հաւանական իւրումն Հաւր մինչ մահու,
 և փառաւորեաց ի վերայ երկրի երեեալ զիւրն Հայր, սակս
 այսորիկ և Հայր զնա փառաւորեաց, զոր ունէր փառաւքն 5
 նախ հիմնանալոյ աշխարհիս, ելով ի կերպի և ի հանգի-
 ստութեան Հաւրն, և գերբարձրեաց զնա՝ փառաւորեալ
 զիւրն Որդի և ընդ մարմնոյ, և յայտնեաց զնորա անուն
 մարդկան և ի Յորդանան և ի լերինն՝ զՈրդին՝ յայտոէ(?)
 թե սակս որոյ և ասէր Հայրն առ իւրն Որդի. «Եւ փա- 10
 ռաւորեցի, և դարձեալ փառաւորեցից»¹. այս է՝ երեկեցու-
 ցից, կամ եթե բացածածկեցից, եթ՝ Աստուած գոս և ընդ
 մարմնոյ Քանդի և Որդին այսպէս փառաւորեաց զիւրն
 Հայր, քարոզեալ և երեկեցուցեալ զնորա անուն մարդկան՝
 հաւատացելոցն ի նա: Քանզի որպէս Հայրն եասաց. «Եւ 15
 փառաւորեցի և դարձեալ փառաւորեցից», այսպէս և Որ-
 դին ասէր յաղագս աշակերտացն՝ «Եւ ծանուցի նոցա զա-
 նուն քո՛ւ ծանուցից»². քանզի ում կամի Որդին բացա- 20
 յայտէ զիւրն Հայր, ըստ որում և Հայրն զՈրդին

205r.

205v.

Իսկ եթե զկամաւոր զթափումն և զնուաստութիւնն 20
 և զբարձրութիւնն մարդոյ բնութեան յատուկ դոլ սսեն
 երկարնականքն, իրր սա ի կերպի Աստուծոյ գոյր, յորմէ
 բարձրութենէ թափեաց զինքն աստուածավայելուէ փա-
 ռաւքն յամենեցունց պատուեալն: Ի՞րբ իսկ առնուլ ասի
 ծառայի կերպ, եթ՝ այս գոյր, և իրր ի նմանութեան մարդ- 25
 կան և զն և ի ձևում իրր զմարդ, այսպիսի գոլով բնու-
 թեամբ մարդ, ըստ երկարնականացն բանի Յափշտակեաց
 իսկ մանաւանդ զգոլն հանգէտ Աստուծոյ. քանզի եթե
 նուաստացոյց զինքն, իրր իսկ յատուկ իւրոյ բնութեանն
 ապրին այսքանուոյս գերբարձրացելոյ, որոմ շնորհեաց Աս- 30
 տուած զմիայնումն վայելչականս Աստուծոյն Բանի և Որ-
 դոյ Հաւրն Մէնածնի. զի եթե այսպէս պարտ հաւատալ,
 մանաւանդ իսկ ամպարչտուլ զիւրն Որդի ուրեմն պակա- 206r.
 սեցոյց Հայրն յաստուածավայելչից արժանաւորութեանց
 և անուանէ, զնորայն փառս ետ միւսում, շնորհելով նմա 35
 անուն՝ զգեր ամեն անուն և զերկրպագութիւնն:

Յայսքանս այսուհ(ետ)և հայհոյութիւնս զառածանին
 որք երկուս բնութիւնս ասեն զմին Քրիստոս. իսկ մեք,
 որպէս ուսաք, մի խոհիմք Աստուծոյն Բանի բնութիւն

1) Յովհ. ԺԲ. 28.   2) Յովհ. ԺԷ. 26.

մարմնացեալն զմին Տէր Յիսուս Քրիստոս. քանզի շայն
 առաքեաց զիւրն Որդի յաշխարհ, ոչ զի դատիցի զաշ-
 խա(ք)ն, այլ զի ապրեսցի աշխահ նովաւս¹. քանզի
 առաքեցեալն յաշխահ արտաքոյ աշխահի ամենայնիւ պա-
 5 տահեաց գոլ՝ նախ հիմնարկութեան աշխահի, և փառս ու-
 նէր առ Հաւր զաստուածավայկուչն. իսկ եղև և ի կնոջէ
 և ընդ արինիւ² արինադիրն, իբր Աստուած, զի ըստ ա-
 մենայնի եղբարց նման իցէ³, թանց մեղաց, ի կերպի
 Աստուծոյ և յայն և գծաւորութիւն ենթակացութեանն Հաւր⁴
 10 և Մէնածին Աստուած վկայեալ և յորժամ եղև մարմին
 Բանն, ըստ աստուածայինս գրութիւնս:

206v.

Արդ՝ վասն զի բնութիւն ասացաւ կամ եթե գոյաց-
 ցութիւն մի ամենայնի համանգամայն մարդկութեանն,
 որպէս մալին և մալեցաւն՝ բնութեան մարդկայնուոյ, այս է
 15 սեռի մարդկան, հնաղանդեցաւ ամեն սեռ զազանաց և
 թռչնոց և սողնոց և ծովայնուոց⁵: Ասի իսկ և ըստ միում
 մարդ բնութիւն դարձեալ մարդոյ, կամ եթե գոյացու-
 թիւն հասարակական մարդոյ, զի կատարեալ յանձնէ բա-
 նականէ և ի մարմնոյ աւարտեցաւ ամենայն մարդ՝ շի-
 20 նեալ յԱստուծոյ, ի հոմանունութենէ ըստ բնութեան բո-
 լորին և իւրաքանչիւրոյ մարդոյ բնութեանն: Յանկարծակի
 յափշտակել թուին երկաթնականքն զպարզագոյնս՝ երկուս
 բնութիւնս ասաւղքն զմին Տէր և Աստուած զՅիսուս
 Քրիստոս:

25 Այլ վասն զի ոչ ունէր ենթակացութիւն կամ շար-
 ժութիւն իմն մարմին Աստուծոյն Բանի. որ կամաւորա-
 պէս ի մարդասիրութենէ զինքն թափեալ և հաւասարաւ-

207r.

զին նմանապէս մեզ արեան և մարմնոյ՝ ոչ իսկ մարդ
 բացակատարեցաւ հասարակական ըստ ինքեան առան-
 30 ձինն և ըստ մասին, որպէս ըստ միում մեր մարդ կեն-
 դանի բացակատարի բանական յանձնէ և ի մարմնոյ
 Այլ Աստուածն Բան մարմին եղև, կամ եթե մարդ ճշ-
 մարտապէս, տնաւրինաբար, մնալովն Աստուած անյեղլի
 ըստ բնութեան. սակա այսորիկ և ոչ բնութիւն մարդոյ
 35 հասարակականի և ոչ գոյացութիւն ասացաւ ներանձնա-
 ւորն և անկիրարկեալ մարմինն Նմանուէղի, այլ մարմին
 Աստուծոյն Բանի ասացաւ. զի ոչ ենթակացեաց ըստ ին-
 քեան, որպէս նախասացաւ, և ոչ եղև բնութեամբ մարդ,

1) Յովհ Գ. 17. 2) Հմմտ. Գաղտո. Դ. 4. 3) Հմմտ.
 Եբր. Բ. 17. 4) Հմմտ. Եբր. Ա. 3. 5) Հմմտ. Եննդ. Ա. 28.

որպէս ամենայն մարդիկ հասարակականք արուեստագործիւք յԱստուծոյ, և յայնժամ յարակցեաց ունակապէս Աստուծոյն Բանի: Քանզի հասարակականէ մարդկութենէ, կամ եթ' ի բնութենէ և գոյացութենէ մարդկան՝ մարմնացաւ անյեղապէս և անխառնաբար Աստուծոյն Բան, և եղև⁵ մարդ տնաւրինաբար. սակս որոյ և նոյնաբանութիւն հոմասէր և հոմագոյ մարդկան և եզրայր ասի ըստ մարմնոյ, որպէս ելով ինքն հոմագոյ Հաւր և մշտնջենաւորակից ըստ բնութեան, իբր Աստուած ելով ի վերայ ամենեցուն և բարեբանեալ յաւիտեանս¹:

207v.

10

Քանզի այս մեզ ամենայն ուրեք զեկուցանի ի ձեան առաջածութեան ըստ մարմնոյն, որ նշանակէ զտնաւրէնութեանն նորա Բան՝ ըստ բնութեան գոյոյ Աստուած. ոչ իսկ բնութիւն և ոչ գոյացութիւն հասարակական ուրումն մարդոյ և միոյ ըստ մեզ ասի պատուական նորա մարմինն,¹⁵ որպէս նախասացան: Զի և ոչ ենթակացեաց զըստ ինքեան կացին, և յետ այտորիկ յարակցեաց ունակապէս Աստուծոյն Բանի: Քանզի զայս իտհելով Նևտորիոս և երկաբնականքն՝ երկուս բնութիւնս անուանեն զ՛ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, իբր աստուածայնւոյ բնութեանն յարակցելոյ կատարեցելում բնութեանն մարդոյ, որպէս ինքեանք ասեն: Իսկ մեք հետեանալով զիտաւորութեան աստուածայնւոյ գրութեանն և սրբոցն վարդապետաց և կեզեցւոյ, նզովեմք զասաւզոն երկուս բնութիւնս կամ երկուս գոյացութիւնս Քրիստոսի: Քանզի ոչ բնութիւն Քրիս-

208r.

25

տոսի ասի ըստ տնաւրէնութեան անճառապէս միաւորեալ նմա մարմին իւր ի սրբոյն Կուսէ սակս մերոյն փրկութեան, այդ պատուական մարմին Աստուծոյն Բանի ասի և հաւատանայ և է ըստ ճշմարտութեան. քանզի յատուկ իւր եղև մարդկայինն տնաւրինաբար, առանց մեղաց, իսկ³⁰ բնութիւն երկրորդ Աստուծոյն Բանի կամ գոյացութիւն նորա ոչ կարի կոչիլ կենարար ինքեան Տեառնն մարմին: Քանզի ախտակրեալ գրեցաւ իւրով մարմնովն խաչեցեալ Տէրն փառաց, և ոչ ոք կարէ ասել, եթ' ախտակրեաց իւրով բնութեամբն կամ գոյացութեամբ Տէրն³⁵ փառաց, իսկ եթ' բնութիւն միւս իւր եարար Աստուծոյն Բան, կամ եթե զմարդ կատարեալ շարայարեաց ինքեան և երկու բնութիւնք է Քրիստոս, որպէս երկաբնականացն

208v.

1) Հմմտ. Նուովմ. Բ. 5.

Թուի, գտանին ասելով ընքեանք յուրն բնութիւն զնա
 ախտակրեալ, որ է ասել ամպարիչտ, և ախտակրելի ըն-
 քեանք զաստուածային բնութիւնն գտանին ասաւդք:
 Քանզի բնութիւն Քրիստոսի միայն աստուածութիւնն
 5 կաւ.* Եթե մարմնացաւ անյեղապէս սակս մերոյն փըր-
 կութեան, զի և երևեսցի ի մարմնի և կրեսցէ մարմնով,
 ըստ աստուածայինս գրութիւնս: Քանզի ոչ հասարակա-
 կան մարդ ի մարմնի ասի երևեալ, կամ կրեալ մարմնով.
 քանզի բոլորն, կենդանին, բանաւոր մարդն մարմին ասի՝
 10 յաստուածայնում գրութեան. և իբր անելով ըստ բնու-
 թեանն Քրիստոս՝ մարմնով կրեալ ասացաւ: Քանզի կր
 ինքն անախտակիր ահա իբր Աստուած ըստ բնութեանն,
 իսկ ախտակրելի տնաւրինաբար. ըստ որում եղև մար-
 մին Բանն և մնաց Աստուած:

15 Քանզի երանելիք հարքն մեր զմին Տէր Յիսուս
 Քրիստոս Աստուած խոստովանեցին ճշմարիտ և կենդա-
 նութիւն յաւիտենական¹, և միում մարմնացելում անյե-
 ղապէս Աստուծոյն Բանի և եղելոյ ըստ ճշմարտութեան
 20 մարդոյ, հանդերձ մնալով որ էրն, առբաշխեն յամենայն
 20 Ժամ զաստուածայինս և զմարդկայինս. ոչ ուրեք բաժա-
 նելով զնա յերկուս բնութիւնս և ոչ զյատուկս և զվայել-
 չականս երկաքանչիւրում բնութեանն առբաշխեն յետ
 ըստ ենթակացութեանն անճառ միաւորութեանն Յմմա-
 նուէղի Քանզի որպէս խոհեցաւ զի Աստուծոյ առաւ ի կո-
 25 ղէն Աշամայ և եղև կինն, այսպէս և երկրորդ Աղամ, այս
 է Քրիստոս³, յանապականէ և յանաղտէ մարմնոյն կուսի
 մարդ եղև՝ մնալով Աստուած: Քանզի սաղմնառեցաւ ի
 կուսական արդանդին անճառաբար և անպարիմացապէս,
 որպէս միայն գիտէ ինքն, և մարմնանայր ի նէմա, Աս-
 30 տուած կլով Բան, և հաւատացուցանէր զկամաւոր ի թափ-
 մանն և տնաւրէնութեանն, եթե մարդ եղև՝ մնալով Աս-
 տուած: Իննամսեայ ամանակաւ սաղմնազգեցութեանն
 209v. ծնանիւր ի սրբոյն կուսէ, և զկուսութիւնն ոչ ապականեաց,
 զի Աստուած էր՝ անապականելի մարմնով ծնիցեալ. որ և
 35 զրացն փակեցելոց ի ներքս եկեալ և ճեմեալ իբր ի յա-
 տակի ի վերայ ծովու, իբր Աստուած, և երևեցաւ զ՝ ի վե-
 րայց երկրիս, եթե եղև մարդ ըստ ճշմարտութեանն:
 Վիսնճարրապատիւր և ի մտւր կողմանիւր, զի մարդ

*) Կամ (?).

1) Հմմտ. Ա. Յովհ. Ե. 20. 2) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 45. 47.

եղանիւր. երկրպագիւր իսկ ի հովուացն և ի մոզաց, և փա-
ռաբանիւր յերկնայինց զաւրութեանց հրեշտակացն, զի
Աստուած էր»:

«Մկրտիւր ի Յովաննէ, զի մարդ եղև. սրբէր իսկ
զղուրս և ճանաչիւր ի Յովաննէ, զի Աստուած էր»:

5

«Աւծանիւր զառ ի նայն վայրեկութեամբ Հոգւոյն
Սրբոյ, զի մարդ եղև. իսկ վկայիւր յԱստուծոյն և ի Հաւրէ,
զի Աստուած էր, հոմագոյ Աստուծոյ և Հաւր»:

«Փորձիւր ի բանսարկուէն, զի մարդ եղև. իսկ յաղ-
թէր զնա և սպասաւորիւր ի սրբոցն հրեշտակաց, զի Աս-
տուած էր»:

«Ճեմէր առ ծովուն Գաղիղէայ՝ մարդ եղեալ. իսկ
ընտրէր զձկնորսնն, հետեացեալս ինքեան, և եարար զնո-
սա որսորդս մարդկան, քանզի Աստուած էր»:

210r.

«Նստի ի լիբինն, մարդ եղեալ. իսկ երանէ և աւրի-
նադրէ զյցաւզս զառ ի նմանէ տուեալն աւրէն, քանզի
Աստուած էր»:

«Պատասխանէր բորոտին լիզուով մարդկայնուով՝ մարդ
եղեալ. իսկ բացերեակի կամելովն միայն բժշկէ զսա՝
մաքրեալ զբորոտութիւնն, քանզի Աստուած էր»:

20

«Խոտանայր հարիւրապետին հետեանալ նմա իբր
մարդ և բժշկել նորա զմանուկն. իսկ բժշկէ սա և ի հե-
ռուատ, և բայլու մարդկայնով զկենդանութիւն նմա շնոր-
հեաց, քանզի Աստուած էր»:

«Յարեալ մերձեցաւ զղքանչին Պետրոսի ձեռամբ
մարդկայնուով՝ մարդ եղեալ. և բուժեաց զնէ, քանզի Աս-
տուած էր»:

«Առաջաբերեն նմա՝ մարդոյ եղելոյ, զամենայն չարա-
պէս ունաղս, այդ բժշկէ զնոսա ամենեսեան, քանզի
Աստուած էր»:

30

«Առաջի գայ զբաւորականն հետեանալ խոտացեալ՝
իբր մարդոյ, այդ ճանաչէր զծածկոյթս նորա սրտին, քանզի
Աստուած էր»:

210v.

«Ննջէր ի նաւին Որդին Դաւթի, այդ նախատէր զա-
չակերտան ասաւզս՝ կորնչիւք¹, իբր զոյզնահաւատս, և 35
վերասաստէր ծովուն և հողմոցն, տիրելով հարստութեան
ծովու և զտղութիւն կոհակաց նորա հանդարտեցուցանե-
լով², և արտաքս ածելով հողմս ի գանձուց իւրոց³, և

¹) Մարկ Գ. 38., Մատթ. Ը. 25., Լուկ. Ը. 24.   ²) Հմմտ. Սողմ. 2Ը. 10.   ³) Հմմտ. Սողմ. ձԼԳ. 7.

հաւաքելով զնոսա ի գողի¹, քանզի Աստուած էր և մարմնովն»:

«Հարցանէր զդիւացն անուն Որդին Դաւթի, այդ ճանաչիւր և ի դիւացն Աստուծոյ Որդի և արտաքս հանէր
5 զայսոսիկ, քանզի Աստուած էր»:

«Առաջաբերեն Որդւոյն Դաւթի զանդամալոյծն՝ իբր մարդոյ, այդ թողու նմա զմեզա՝ ի բաց բարձիչն անաւրէնութեան և մեղաց, մեղացս մերոց քաւելին, և հրամանաբար մարդկային լեզուաւ յարուցանէ զսա, քանզի Աս-
10 տուած էր»:

«Գնայր ընդ իշխանին, զի յարուացէ զնորա մանուկն՝ ի Դաւթայն ըստ մարմնոյ, որպէս մարդ. այդ յարուան
211r. քղանցի իւրոյ բժշկեաց զարիւնահոսեալն և յարոյց մերձաւորութեամբ ձեռին մարդկայնոյ իշխանին զգուստր, զի
15 Աստուած էր»:

«Առաջաբերեցին զիււսմետեալ և խուլ տեսանելուժ Որդւոյ Կուսին, այդ բժշկեաց զնա, զի Աստուած էր»:

«Գթայ յամբոխսն իբր մարդ, այդ առաքեալս ընտրէ և բկոտասանս, և ձիրէ նոցա շնորհս բժշկութեանց և առաքէ
20 առ գիւտ կորուսելոցն ոչխարաց տան Իսրայելի, և նախասե զհանդերձեալսն գիտակն զամենայն նախ լինելութեան նոցա, քանզի Աստուած էր»:

«Հրամայելով սիրել զնա ի բոլոր սրտէ և անձնէ, գեր զհայր և զմայր և զամենայն ազգակցութիւն՝ կկեալն
25 ոչ քակել զաւրէնն, այդ ընուլ»:

«Առաքէ հարցանելով Յոհաննէս առ մտահաճութիւն իւրոց աշակերտացն, քանզի ինքն ճանաչէր զնա՝ տակա-
ւին ելով յորովայնի, և հարցանի իբր մարդ, և զմարգարէն առածէ վկայ իւրոցն գործոց՝ երանեալ ասելով զոչն
211v. 30 գայթաղդեալ ի նա², քանզի Աստուած էր»:

«Ասէր ունաւոյին չոր զձեռնն՝ այս(?) ի մէջս², և հարցանէր զհրեայս բերանով մարդկայնով և լեզուով, և ձգել զգաւան ձեռն հրամայէր մարդոյ լեզուով մարդկայնուով, և արտաքս ձգեաց հաւանեալ արագապէս, քանզի Աստուած
35 էր հրամանատուն»:

«Եւ գիտէր զմտածութիւնս փարիսացւոց, զի Աստուծոյ այս յատուկ»:

«Հեռանայ յետ մահուանն Մկրտչին իբր մարդ, այդ բժշկէ բազմութիւն չարապէս ունաւոզացն՝ բուժիչն զման-

¹) Հմմտ. Աւակ. Լ. 4.   ²) Հմմտ. Մատթ. ԺԱ. 6.

րեալս սրտիւ և կապիչն զրեկմունս նոցա, քանզի Աստուած էր»:

«Հարցանէր՝ քանիս ունիք հացս¹, իբր մարդ, և բարեբանեալ հրեկ ձեռովք մարդկայնովք, այդ փորձէր զՓիղիպպոս տնաւորինաբար, զի նէրա վկայ եզիցի սքանչն. 5 քանզի գիտէր ինքն, զինչ հանդերձեալն պատասխանել և զինչ հանդերձեալ առնելն. և երոյժ զբաղում ամբոխն զայն, և մնացուցին, և զնոյն նշան երկրորդեաց, քանզի Աստուած էր և մարմնով՝ տուիչն ամենայն մարմնոյ»:

«Աղաւթէր ի լիրինն և ոտիւք մարդկայնով ճեմէր 10 212r. ի վերայ ջրոց. ի ձեռն աղաւթին և ոտիցն և ճեմելոյն կցոյց, եթե մարդ եղև, այդ ինքն ցուցանիւր Աստուած՝ ճեմեալն իբր ի յատակի ի վերայ ծովու, եղիչն նմա սահման և փակ»:

«Էկեղուով մարդկայնով հրամայէր Պետրոսի գալ առ նա գնացիւ ի ջուրսն, այդ ապրեցուցանէ զսա ընկղմեալ, 15 քանզի Աստուած էր»:

«Առաքեալ զինքն ասէր քանանուհւոյն առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայիղի³, իբր մարդ լսաւոյն եղեալ իւրումն Հաւրն մինչ մահու⁴. այդ բայիւ մարդկայնով հրամայէր, և բուժեցաւ նէրա դուստրն, քանզի Աստուած էր»:

«Հարցանէ զաշակերտան՝ զո՞ զնա ասեն ամբոխն⁵, իբր մարդ, իսկ գիտէր զինչ հանդերձեալ հինր պատասխանել ինքեանք յաղագս ի նայն հաւատոյ, զի հաստատիցէ զյերանելոյ Պետրոսէ ասացեալն, քանզի Աստուած էր»:

«Վերերթայ ընդ աշակերտան ի լեառնն՝ ոտիւք մարդ- 25 212v. կայնովք ուղևորելով, այդ վկայիւր յԱստուծոյ և ի Հաւրէ. զի Որդի էր սիրելի և նոյնագոյ Հաւր, քանզի Աստուած էր»:

«Բարձեալ գայ առ ամբոխն իբր մարդ և բայիւ հրամայէ, և արտաքս ել ոգին անխօս և խուլ ի լուսնածեսէն, 30 քանզի Աստուած էր»:

«Հարկս հատոյց իբր մարդ, այդ ազատ զինք բացայտեաց՝ ի ձկանէ զայս հրամայէր տալ, քանզի Աստուած էր»:

«Ասէր Պետրոս թողեալ զամենայն և հետեեալ Որ- 35 զւոյ մարդոյ մետասանիւքն⁶, և հարցանէր՝ զինչ վասն այ-

¹) Հմմտ. Մարկ. 2. 38.   ²) Հմմտ. Յովք. 10. 10.   ³) Հմմտ. Մատթ. 24.   ⁴) Հմմտ. Փիլիպ. 0. 8.   ⁵) Հմմտ. Մատթ. 28. 13., Մարկ. 2. 27., Գուկ. Թ. 18.   ⁶) Մատթ. 27. 28. Մարկ. 2. 28.

սորիկ ձիբէ նոցա. իսկ Որդի Մարդոյ խոստացաւ նոցա զնախական և զգերափառան ձիբել ի հանդերձելում յաւիտենին, քանզի Աստուած էր»:

213r. «Հագեցաւ ձեռամբ մարդկայնեով առ շեղջ Որդւոյ 5 այրւոյն ի քաղաքի կոչեցելում Նային, և հրամայէ երիտասարդին մարդկայնեով ձայնիւ և լեզուով, և յարոյց զմեռուցեալն մէնածին զորդի այրւոյն և հատոյց զնա մաւր իւրում, քանզի Աստուած էր»:

10 «Համբուրէր զոտս Որդւոյն Դաւթի մեղաւորն կին ի ճաշումն և թանայր զնոսա արտասոււաւքն, և մագովք նէրա մաքրէր. այդ թողոյր նեմա զմեղս՝ միայն ունելով զյայտորիկ իշխանութիւն, քանզի Աստուած էր»:

15 «Հարցանէր զաւրինականսն և զփարիսացիսն՝ ընդ նոսա ճաշելով, սակս կամել ըուժել զջրգողեալն՝ Տէր, իբր մարդ, այդ գիտէր զնոցա մտածութիւնս. և բուռն հարեալ ըուժեաց զնա, քանզի Աստուած էր»:

«Պատահեցին Տևառն տասն ըորորք՝ զնացելոց իւր դարձեալ ոտիւք մարդկայնեովք յովն գեաւդ, այդ հրամայէր զոտսա երթալ առ քահանայսն, և յերթալն զսա մաք-

20 ըեաց զնոսա, քանզի Աստուած էր. որում և զփառն ետ մին ի տասանց ստորադարձեալ, այլածին ելով Սամարացին. Ոչ գտան իսկ՝ ասէ, ստորադարձեալք սալ փառս Աստուծոյ, եթ՝ ոչ այլածինս այս¹. իսկ Յիսուսի երկրպագեաց, քանզի Աստուած էր»:

25 «Եղև մարմին Բանն և տեսաւ ի մարդկանէ՝ երեակ 213r. և զեալ մարդ. այդ տաղաւարեաց ի մեզ՝ ոչ իբր բագին ի բաղինս, այդ իբր Աստուած ի բագինս, քանզի ունէր և մարդ և զեալ զփառս Միածնին, իբր նոյնագոյ զլով Աստուծոյ և Հաւր. քանզի ի լրութիւնէ նորա մեք ամենեքեան 30 ետաւք²»:

«Ետես զՅիսուս ի Յովաննէս, և զսա յուցանէր իւրոց աչակերտացն՝ մարդ եալ տեսանելի. այդ զկայէր զնա զոլ զպառնն Աստուծոյ, զբարձաւն զմեզս և զանաւրէնութիւնս աշխարհի, քանզի Աստուած էր»:

35 «Հարցանէր զՅիսուս, մարդ տեսանելով զնա, Նաթանայէլ զուստին զնա զիտէ. այդ խոստովանեաց զնա յետոյ և վարդապետ և արքայ Իսրայելի և Որդի Աստուծոյ. առ որ ասէր Տէր՝ զմեծապոյնն ուսուցանելով զնա, եթ՝ և

1) Հմմտ. Ղուկ. ԺԷ. 18.

2) Հմմտ. Յովհ. Ա. 14. 16.

հրեշտակաց տիրէ Որդին Մարդոյ և ի նոցանէ սպասաւորի,
մարդ եղևալ՝ մնացեալ Աստուած ¹»:

«Ոչ ուրիք եկն ժամ իմ ², ասէր իւրումն մաւր, իբր
մարդ. այդ զջուրն ի գինի փոխարկեաց՝ Աստուած կելով
Բան. քանզի արուեստագործէր ընդ մարմնոյ՝ որ զանձրնն ⁵
ի գինի և ի ձէթ և ի մնացեալս պտղոյն փոխագործելով
իւրով կարութեամբն»:

«Ասէր առ Նիկողոսիոս՝ իբր ոչ ոք վերանցեաց յերկին,
եթ՝ ոչ յերկնուստ՝ վայրայցեալն Որդին Մարդոյ ³. քանզի ^{214r.}
ի սկըբրանն ելով Բանն առ Աստուած և Աստուած ելով ¹⁰
Բանն՝ մարմին եղև ⁴ ի մարդկան դոյացութենէ, և եղ է և
նոյն և յերկնուստ իբր ի Հաւրէ. և ի մէնջ իբր մարդ եղևալ՝
մնալովն Աստուած»:

«Նախասելով եթե՝ բարձրանալ պարտ զՈրդին մար-
դոյ, որպէս աւճն բարձրացաւ ի Մովսէսէ յանապատին ⁵, ¹⁵
Որդի գինքն վերաքարողէ Աստուծոյ Մէնածին, տուեալ
սակա բազմութեան սիրոյն Աստուծոյ զառ ի մեղն վասն
մեր, և խոստանայ ոչ դատապարտիլ զ՝ ի նայն հաւատա-
ցեալ, այդ ունել կենդանութիւն յաւիտենական ⁶, քանզի
Աստուած էր»:

«Վկայէ Տեառն Յովաննէս, եթե յերկնուստ եկն ⁷,
և (ւ) թևպէտ մարմնով զնա ետես և զիտելով զնա հոմա-
մադոյ հալ ծնչին Կուսի, այլ զիտէր ճշդտապէս մարմին
եղեալ զԲանն և մնացեալ Աստուած և Հաւր հոմադոյ, և
յերկրի երևեալ և ընդ մարդկան վերադարձեալ ⁸. Վաստա- ²⁵
կեաց յուղեգնացութենէն և նստաւ ի վերայ աղբերն և ծա-
րաւեաց, զի հաւատասցուք, եթ՝ ըստ ճշմարտութեան եղև
մարդ, այդ ունէր իշխանութիւն հայցաւղին տալ իբր Աս- ^{214v.}
տուած զջուրն կենդանի՝ աղբերացեալն ի կենդանութիւն
յաւիտենական, և զժածուկս սրտին յայտնել ⁹, որ միայ- ³⁰
նուս վայել է Աստուծոյ Երկրպագել ասէ ընդ հրեայնս՝
իբր աղգակից նոցա ըստ մարմնոյ Քրիստոս, զի հաւա-
տասցուք՝ եթե մարդ եղև տնաւրինաբար. այդ է Աստուած
բարեբանեալ յաւիտեանս ¹⁰, և «Յանուն Յիսուսի Քրիս-
տոսի ամեն ծունր կորասցի՝ երկնայնեացն և երկրայնեաց ³⁵
և սանդարամտականաց, և ամենայն լեզու արտաքս խոս-

¹) Հմմտ. Յովհ. Ս. 48—51.   ²) Հմմտ. Յովհ. Բ. 4.   ³) Հմմտ. Յովհ. Գ. 13.   ⁴) Յովհ. Ս. 1. 14.   ⁵) Հմմտ. Յովհ. Գ. 14.
⁶) Հմմտ. Յովհ. Գ. 15—16.   ⁷) Հմմտ. Յովհ. Գ. 32.   ⁸) Հմմտ. Բարուք Գ. 38.   ⁹) Հմմտ. Յովհ. Գ. 14. 19. 29.   ¹⁰) Հմմտ. Հռովմ. Թ. 5.

տովանեացէ նմա՝ Աստուծոյ ելում ճշմարտիւ և կենդանութեանց յաւիտենականի՝ 1»:

«Հարցանէ գլխերսուն և ութ ամսն զանդամայոյծն Տէր՝ և թե կամի բժշկիլ, իբր մարդ, դարձեալ լեզուով 5 մարդկայնուով. այդ բուժեաց զնա իբր Աստուած և հրամայէ գնալ գնա՝ բարձել զպատգարակն, և թելադրէր բուժելումն մի ևս մեղանչել, զի մի յոսեգոյնան զառածեսցի՞, քանզի Աստուած էր վերուզղիչն զչարապէս վնասեալսն և բժշկիչ զբեկումնն նոցա»:

10 215r. «Ջարմանային հրեայքն՝ իբր գիր գիտէ, ոչ ուսեալ 3, ի կուսէ ծնիցեալն՝ եղեալ մարդ. այդ ցուցանէր, եթ՝ Աստուած էր, ի հայրենի վարդապետութենէն և ի նախասելոյն՝ զոր մտածէին զնմանէ հրեայքն և հանդերձեալ եին կատարել»:

15 «Ասաւզի Տեառն՝ եթ՝ լի վերուստ եմ», 4 հարցանէին հրեայքն, տեսանելով զնա մարդ, և ասէին՝ «Դու ո՞վ ես» 5. այդ ցուցանէ զինքն Աստուած՝ բազումս ասել և դատել հանդերձեալ յազագս ազգի մարդկան, քանզի Աստուած դատաւոր է Յիսուս»:

20 «Ասեին հրեայքն սա Տէրն՝ եթ՝ ոչ ունէր յիսուն ամս 6, մարդ տեսանելով. այդ վկայէր ինքեան Տէրն զնախայաւետեանն ի Հարէ ծնելութիւն՝ իբր Աստուած, և սոսէր. «Նախ քան զկրահամ լինել ևս եմ 7»:

«Թաքնոյր իբր զմարդ զքարարկին զնա ձևոնարկաւզս, 25 այդ անդանէր ընդ մէջ նոցա, իբր Աստուած ելով Բան և Որդի Աստուծոյ և Հաւր»:

«Առանցանէր և ետես զի ծննդենէն կոյր մարդ՝ մարդկայնուովք աչաւք. այդ Աստուած զինքն վերաքարոզէր ասելով. «Զի գործ Աստուծոյ ցուցցի ի նմա 8. գործ 9 Աստուծոյ ասելով զոր ինքն գործեաց ի նա: Թքեալ իսկ ի վայր թուք մարդկային և հաւատապարտեալ, եթե մարդ էր 15v. ևղեալ ըստ ճշմարտութեան, ևբաց ի ձեռն ծեփոյ կաւոյն և հրամանին՝ լուանալ ի Սեղովամ, զաչսն ի ծննդենէ կուրին, ցուցանելով՝ զի ինքն էր, որ և զԱդամն ի կաւոյ 35 յարմարեաց ի սկզբանն և զպատուիրանն նմա տուեալ և

1) Փիլիպ. Բ. 10—11.

2) Հմմտ. Յովհ. Ե. 6 և 14.

3) Հմմտ. Յովհ. Ե. 15.

4) Հմմտ. Յովհ. Ը. 23.

5) Յովհ. Ը.

21. 6) Հմմտ. Յովհ. Ը. 17.

7) Յովհ. Ը. 18.

8) Յովհ. Բ. 3.

հաւատագործելով առակաւ վերատեսաւդին՝ եթե կարէ վերատեսեղծել զմեզ հոգեպէս ի ձեռն վերածնութեան լուսցարանին միւսանգամ ծնելութեան, լուսաւորելով զմեզ՝ իբր Աստուած ելով և լոյս ճշմարիտաւ:

Ընդդրեին հրեայքն քարկոծել զՏէրն՝ որպէս յաղագս 5 հայհոյութեան, զի ասեն՝ մարդ ելով առնես զքեզ ինքն Աստուած¹. և հաստատեաց և զգոյն մարդ ըստ ճշմարտութեան և զգոյն Աստուած ըստ ճշմարտութեան, ի ձեռն ապարանութեան՝ ասելով, եթե զնոսա եասաց Աստուածս, առ որս Բանն Աստուծոյ եղև, և ոչ կարէ լուծանել գրու- 10 թիւնն, զոր Հայրն սրբեաց և առաքեաց յաշխարհ, դուք ասէք՝ և թե հայհոյես, զի ասացի՝ Որդի Աստուծոյ եմ²: Իսկ Աստուծոյ Որդի գոլով՝ այսուիկ և հոմագոյ եղիցի և մարդ եղեալաւ:

ԸՊատմեցաւ ծնեցելունն ի Կուսէ|յաղագս հիւանդու- 15 216r. թեան Ղազարու. այդ ցուցանէր զինքն Որդի Աստուծոյ և Աստուած՝ նախասելով սակս հանդերձելոյն լինել նմա փառաց ի Ղազարուն յարութենէս:

ԸԱրգելոյին աշակերտքն զՏէրն դառնալ ի Հրէաստան դարձեալ, զի մի քարարկեսցի իբր մարդ. այդ ցուցանէր 20 զինքն Աստուած՝ նախասելով յաղագս մահուն Ղազարու և զի հանդերձեալ էր զսա յարուցանել իբր Աստուածս:

ԸՆկն ի Բեթանիա ոտիւք իւրովք Յիսուս, քանզի մարդ էր եղեալ՝ Աստուած ելով, և դտանէր զՂազար քառական անա ի շիրմի. առ որ եկն Մարթա լալով և ի բաց 25 արտասուելով զնորայն բացաւորութիւն. այդ ցուցանէր զինքն Աստուած՝ նախասելով յաղագս Ղազարու յարութեանն և զինքն ասելով յարութիւն և կենդանութիւն, և զի եթե հաւատասցէ Մարթա՝ տեսցէ զփառս Աստուծոյ³, յարուցաւզին զՂազարոս. յաղագս իւր զայս ասելով. քան- 30 զի Աստուած էրս:

ԸՀարցանէ՝ ո՞ր Ղազարոս կայ⁴, տնաւրինաբար, ոչ անգիտանալով, այդ զի ամենեցուն առնթերակայից յայտակ լինիցի չիրիմն|և վկայք եղիցին Ղազարու յարութեանն. 216v. քանզի և ոչ նախամարմնաւորութեանն անգիտանայր՝ ուր էր Ադամ⁵, այդ պատճառս ապաբանութեան տայր իւրում ստեղծուածին՝ սակս անհամարձակելի զանցաւորութեանն,

1) Հմմտ. Յովհ. փ. 33. 2) Հմմտ. Յովհ. փ. 35—36. 3) Հմմտ. Յովհ. փԱ. 25. 40. 4) Յովհ. փԱ. 34. 5) Հմմտ. Ծննդ. Գ. 9.

որպէս և առ Կային ասէր. «Ո՛ւր է Աբէղ, եղբայրն քո»,¹ տալով նմա պատճառս ապարանութեան, իբր Աստուած»:

«Արտասուեաց Յիսուս², զվայելուչն մարդոյ ցուցեալ ի ձեռն ախտակցութեանն, և աղաւթէր առ Հայրն Ե յաղագս առննթերակայիցն, զի հաւատասցեն. այլ յարոյց դարձեալ մարդկայնւով լեզուով հրամայեալ զՂազարոս, քանզի Աստուած էր մարմնացեալ»:

«Զայնէր զկոյրսն յԵրիբով, լսելով և հաւանելով գոլ Դաւթի Որդի, և հարցանէ զնոսա, իբր մարդ դարձեալ, զի ցուցցէ ամենեցուն նոցա զհաւատն. այլ բժշկեաց զնոցա աչտ՝ ըստ էսայիայ մարգարէութեանն³, քանզի Աստուած էր»:

«Անտէր ի վերայ յաւանակի Տէրն, Որդի Դաւթի եղեալ. այլ երգիւր յամենեցունց, քանզի Աստուած էր և

217r. / «Տեսեալ զքաղաքն՝ ելաց ի վերայ նէրայ իբր մարդ. այլ նախատէր զհանդերձեալս նէմա պատահիլ, քանզի Աստուած էր»:

«Հարցանեին Փարիսացիքն զՏէրն՝ իբր զմարդ. Որո՞վ 20 իշխանութեամբ զայս առնես⁴. և ունայնս զնոցայն ցուցանէր մտածութիւնս, քանզի Աստուած էր»:

«Հարցանեին զնա վարանելով իբր զմարդ, եթ՝ արժան է Կեսարի հարկն հատուցանել⁵. և յաղթահարէր զնոսա պատասխանատութեամբ մարդկայնւով, քանզի Աս- 25 տուած էր և ընդ մարմնոյ»:

«Հարցանէր զքահանայապետն յազագս իւր՝ իբր և Որդի Դաւթի և Տէր նորա է⁶. և ոչ պատասխանեին, քանզի Որդի էր Դաւթի, ըստ որում եղև մարմին Բանն, այս է մարդ, իսկ Տէր Դաւթի, ըստ որում ամենայն նո- 30 վաւ եղև և թանց նորա եղև և ոչ մի⁷. քանզի արարիչ էր Դաւթի՝ Աստուած ելով Բանն»:

«Հարցանիւր յաղագս հանդերձելոյն լինել՝ իբր մարդ երևեալ, և նախասէր զամենայն հանդերձեալս և զանել, 217v. քանզի Աստուած էր՝ գիտակ զամենայն լինելութեանն 85 նոցա»:

1) Եննդ Դ. 9. 2) Յովհ. ԺԱ. 35. 3) Հմմտ. Եսայի 40. 1. 4) Մտրկ. ԺԱ. 28., Մտտթ. ԻԱ. 23., Զուկ. Ի. 2. 5) Մտտթ. ԻԲ. 17 և այլուր. 6) Հմմտ. Մտտթ. ԻԲ. 42—44. 7) Հմմտ. Յովհ. Ա. 3.

«Առ իւրն Հայր և Աստուած ասէր հոմագոյն նմա Որդի. «Ամենայնք իմքս քո են և քոյք իմք»¹. և դարձեալ՝ ուսուցանելով զմեզ ասէր. «Ամենայն՝ զոր ունի Հայր, իմ է»². Ունի իսկ զգիտութիւն աւուրն և ժամուռն Հայր³. ունի զայս, յայտ եթ՝ և Որդին, թեպէտ և տնաւրինաբար ի 5 բաց պատասխանէ իբր մարդ, սակս աշակերտացն պիտանացու իմն իրաւորեալ. քանզի գիտէ անաւգուտ եղանել վարդապետեցելոցն զգիտութիւնն վախճանի աւուրն և ժամուռն իսկ եթ՝ անգիտանալ զսորա գիտութիւն զՈրդին հակառակին ոմանք, անգիտանալ տացին և զՀայրն. եսասց 10 իսկ Որդին՝ եթ՝ ամենայնք իմքս քոյք են. այդ գիտէ զայս Հայրն, գիտէ ամենապէս և Որդին, իբր նոյնագոյ ելով Հաւր և Աստուած»:

«Եւած կինն զոտսն Տեառն խնկի իւզողն՝ իբր մարդոյ. այդ նախասէր յաղագս իւրոյն պատանի և քա- 15 բողութեան աւետարանին յամենայնում ընդ երկնաւս, քանզի Աստուած էր»:

«Բարձրանալ նախասէր զինքն ի վերայ խաչին, այդ խոստացաւ զամենեւեան ձգել առ ինքն⁴ զ՝ ի նայն հաւա- 218r. տացեալս, զի Աստուած էր և եղեալ մարդ. «Բանզի հա- 20ւատացեալն, ասէ, յիս՝ ոչ հաւատայ յիս, այդ յառաքիչն զիս Աստուած»⁵:

«Ասէր պատրաստել զախտականն՝ իբր զմարդ. այդ նախասէր իբր Աստուած, եթե պատահեցէ ձեզ մարդ՝ սափոր ջրոյ բարձեալ, ի ներքս եկելոյ ի քաղաքին»⁶: 25

«Միթածանի զղենտին և լուանայ զոտս իւրոցն ծառայից իւրովք և մարդկայնովք ձեռաւք, ստորագծութիւն նուաստութեան նոցա եղեալ. այդ կողմանեալ առընդունի զաշակերտսն՝ զձայնողսն զնա Տէր. Բարիք իսկ, ասէ, ասէք, քանզի եմ Տէր⁷. իսկ զիտացաք, եթե Տէր ինքն է 30 Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»⁸:

«Եւ նախասէ յաղագս անմաքրութեանն Յուդայ մատընչին: Առեալ հաց՝ երեկ իւրովք ձեռաւքն և զոհացեալ տայր աշակերտացն ասելով. Այս է իմ մարմին, վասն ձեր բեկեալս՝ ի թողութիւն մեղաց. և զմպարանն նմանապէս՝ 35 ասելով. Այս է ըմպարանն, որ կտակ է յարեան իմում. »

1) Յովհ. Թե. 10. 2) Յովհ. Թ. 15. 3) Հմմտ. Մտաթ. ԻԳ. 36. և այլուր. 4) Հմմտ. Յովհ. Թ. 32. 5) Յովհ. Թ. 44. 6) Հմմտ. Մտրկ. ԺԳ. 13. 7) Հմմտ. Յովհ. ԹԳ. 13. 8) Հմմտ. Հւոզմ. Թ. 5.

218v. վերայիշութիւն իւր հրամայէր լինել¹, իբր Աստուծոյ՝ վասն մեր մեռանելով իւրով մարմնովն. քանզի ինքն էր ասուղն Երեմիայիւ եթե՝ կատարեցից ի տունն Իսրայելի և ի տունն Յուդա կտակ նոր²: Եւ հաստատէ զայս կտակ 5 առաքեալ ասելով. Յասելն նոր հնացոյց զառաջինն³. քանզի անյայտեաց՝ զասուերն եկեալ ճշմարտութիւնն. քանզի ոչ ևս ի ձեռն արեան ոչխարի ախտականն կատարի ճշմարիտն յայնմանէ երեկոյէ. քանզի ախտական մեր զենաւ Քրիստոս⁴ ճշմարիտն Աստուած և կենդանու-

10 թիւն յաւիտենականն⁵.
 «Ուտէր ընդ աշակերտսն իբր մարդ, այդ յայտէր զծածուկս սրտի իբր Աստուած»:

«Մանկունս կոչէր զաշակերտսն⁶ իբր մարդ և նախասէ նոցա, եթե յետ ոչ յուրից մատնեացի. և նոր պատուիրան տայ նոցա իբր Աստուած⁷ և նախասէ Պետրոսի, զի յայնմ գիշերի կատարիլ ի նմանէ ղեռահիւսակ ուրացութիւնն: Եւ իջավանս բազումս գոլ ասէ յապարանս ծնաւդին զնա Աստուծոյ⁸, քանզի Աստուած էր և բացափայլումն և գծաւորութիւն նմանաձև ծնաւդին զնա. սակս 20 որոյ և հաւատալ ի նա հրամայէ զաշակերտսն և խաղաղութիւն նոցա թողու⁹, զայս ինքն տալով իբր Աստուած խաղաղութեանս:

219r. «Աղաւթէ առ անցանել ի նմանէ զբաժակն և տըխրեալ էր մինչ մահու՝ իբր մարդ. քանզի ունի զոչ նկատել անձն բռնութեամբ ի բաց հերձանիլ յիւրմէ մարմնոյն, հաւատացուցանելով և յայտմիկ զաշակերտսն, զի էր նոցա նոյնագոյ ըստ մարմնոյ, և սուուցանելով ի փորձութիւնս զմարդկութիւնն ամենայն՝ մի առկզմանել և մի կամաւք բնութեան ածիլ, այդ աղաւթել առ Աս-

30 տուած և զկամն Աստուծոյ լինել աղաչել. այդ ի վերայ վազէ մահու առ խողխողումն զոս հալածելով և զէնքն մատնէր խնդրաւղացն զնա ծախիլ, քանզի Աստուած էր»:

«Ըմբռնեցաւ ի խնդրաւղացն իբր մարդ. այդ հատեցելոյ և ի բաց բարձեցելոյ ունկան ծառայի քահանայա- 35 պետին՝ յարելութեամբ ձեռինն բժշկեաց զնա, արուեստագործելով նմա ունկն, քանզի Աստուած էր մարմնացեալ»:

1) Ղուկ. ԻԹ. 17—20., Մտտթ. ԻԶ. 26—28., Մարկ. ԺԳ. 22—24.
 2) Երեմիա. ԼԱ. 31. 3) Հմմտ. եբր. Ը. 13. 4) Ա. Կորնթ. Ե. 7.
 5) Ա. Յովհ. Ե. 20. 6) Հմմտ. Յովհ. ԺԳ. 33. ԻԱ. 5. 7) Հմմտ. Յովհ. ԺԳ. 33. 8) Յովհ. ԺԳ. 2. 9) Հմմտ. Յովհ. ԺԳ. 27.

«Ապտակիրը ի սպասաւորէն ի ծնաւան՝ իբր մարդ-
այլ երկարամտէր իբր Աստուած, առընթեր կացուցանե-
լով իբր բարւոք պատասխանեալ, և զչար կարծութիւնն 219v.
ի բաց մղելով»:

«Մատենի Պիղատոսի իբր մարդ. այդ հմայանայ սորա 5
կնոջն, քանզի Աստուած էր»:

«Ուսչի ի վերայ փայտի և բնեռի իբր մարդ, և քա-
ցախ և ղեղի արբուցանի և այպանի իբր մարդ՝ յառ գնա-
ցելոցն մարդ եղեալ. այդ վկայիւր յարարածոյս և յեղե-
լոցն և ի դահնճացն, եթե Աստուած է և Աստուծոյ Որդի»: 10

«Ձայնեին հրեայքն իբր զմարդոյ մեղաւորէ և չա-
րագործէ՝ Ոսչեան, խաչեան¹. զի եղև վասն մեր մարդ.
այդ վկայէր Դատիչն՝ եթե մեղս ոչ եարար և ոչ գտաւ
նենգութիւն ի բերան իւրում² և եթե թագաւոր նոցա
գոյր և ոչ կամեցաւ զաց. զի Աստուած էր, անյևղապէս 15
եղեալ մարդ»:

«Նարազանիւր և բառնայր իւրովի զխաչն, ցուցանե-
լով և մտահանելով, եթ՝ եղև մարդ. այդ հալածէր զբռնա-
ւոր հակառակորդն առ խոզխողումն, որ իւրով մահուան խա-
փանեաց և մեռոյց զմահն, և իչխանութիւն ունաւոյն դնել 20
զիւրն անձն և զարձեալ առնուլ զնա³, կամաւոր յայս
եկեալ՝ միայն անմեղն և Աստուած»:

«Մերկանայ զիւրն հանդերձ և | այպանի և խաչի՝ բե- 220r.
ւեռեալ զձեռան և զոտս ի վերայ փայտի, և քացախ և ղեղի
արբուցանիւր, և ծաղրալի յառ գնացաւ զացն և հայտիւր, 25
զի մտահանեցէ, եթե զինքն կամաւորապէս թափեաց և
եղև մարդ, և նուստացոյց զինքն մինչ խաչին մահու⁴.
այդ վկայիւր հաւատոյ աւագակին, եթե թագաւորութիւն
ունէր հանգերձեալ ընդ նմա խաչեցեալն և ամենայն իրաւք
թագաւորեացէ, և հաւատագործեալն ի նա խոստմամբն Տէրն, 30
եթե ինքն էր, որ զԱդամն արտաքս եհան ընդ Եւայի ի
դրաստէն փափկութեան. որ ի ձեռն իւր զաւագակն ի
դրաստն ներսածէր, պատուիրեալ քերովբեիցն և բոցեղէն
սրոյն՝ մի ևս արգելուլ զի ներքս ուղութիւնն դրաստին,
անարգելաբար տուեալ զի ներքս ուղութիւնն ամենայնի 35
կամեցաւ զի նմա հետեւել արքունեկան ճանապարհաւն, և
տրարածս վկայէ առ ի նմանէ ասացելոցն՝ ճանաչելով ըզ-
Տէրն և զԱստուածն խաչեցեալ»:

1) Դուկ. ԻԳ. 21. և այլն. 2) Եսայի ԵԳ. 9. հմմտ. Ա.
Գեոր. Բ. 22. 3) հմմտ. Յովհ. Ժ. 18. 4) հմմտ. Փիլիպ. Բ. 7—8.

«Ետ զողին՝ ի ձեան Հաւր զնա աւանդեալ, այո է
 220v. զիւրն անձն, և զայս աղաղակեալ¹, զի հաւատագործեսցէ,
 եթ՝ անձն իմանալի էր ներանձնացեալ պատուական մար-
 մինն Գրիստոսի, և մարդ ըստ ճշմարտութեան եղև և ըստ
 5 ճշմարտութեան մեռաւ, բաժանմամբ և ի բաց կացութեամբ
 անձին ի մարմնոյ. քանզի այս, որ վասն մեր համբերեաց
 մահ՝ անմահն և ի մեռեալս ազատն², այդ անբաժանելի
 էր տնաւրէնութեան * բանիւն յիւրմէ անձնէ և ի մարմ-
 նոյ՝ ըստ անճառելի և անպարիմանալի բանի և յեղանակի
 10 աստուածայնոյ մարմնաւորութեանն. Գանգի ոչ մասին
 միաւորեաց. իսկ մասին ոչ միաւորեաց, այդ և ոչ ասա-
 ցաւ յուսեքէ սրբոցն, եթ՝ անձնացաւ է, այդ ոչ մարմնա-
 ցաւ, և եթե մարմնացաւ է, այդ անձնացաւ ոչ. այդ միա-
 ւորեաց մարմնի՝ անձն ունաւդին բանական և մարմնոյ
 15 միաւորեալ, անճառարար թաղիւր և ի բաց քակէր զապա-
 կանութիւնն՝ իբր անապական և մարմնացեալ Աստուծոյն
 Բան. Եւ կոխէր զմահուն խայթոցս, իբր ազատ ի մե-
 ռեալս. յառնէր իսկ ոչ իբր մարդ սոսկ, այլ իբր մահու
 221r. լուսազոյն և Աստուած. իսկ անձամբ գնացեալ քալրոզեաց
 20 որք ի դժոխս, իբր անձամբ ընդ անձինն ներերեալ. զոր
 և զուսնատեսակքն դժոխոց տեսեալ՝ զաւղեցին և զրուսք
 պղնձեայք մանրեցան և նիգք երկաթեայք խորտակեցան
 և Մէնաթինն ձայնէր իշխանութեամբ հոմակրից անձանց
 ըստ տնաւրէնութեանն Բանի ասելով՝ որք ի կապանս,
 25 արտուքս եկայք, և որք ի խաւարի՝ յայտնեցարհւք. զի
 գիտացեն ամենեքեան յուղարկեալքն մահու, եթե կո-
 խեցաւ մահ և քակեցաւ ի ձեռն նորա թաղմանն հանդերձ
 մարմնով. և ոչ ևս յաւիտենանայ սորա հարստութիւն՝
 յաղթեցելոյ գոռողին: Հանդերձեալ իսկ է յառնել ապա
 30 ամենայն մարդկան ազգ՝ ոմանք ի յարութիւն կենդանու-
 թեան յաւիտենականի, ոմանք ի յարութիւն դատապար-
 տութեան յաւիտենականի: Իսկ քանզի փրկանաւորեցաւ
 ամենայն մարդկան ազգ ի գոռողութենէ մահու կապա-
 նաց, և Թիրեաց ինքն կենդանեաց և մեռելոցս:
 35 «Քանզի առ նորա ակնարկութիւնն ամին ապա և
 բացածին յարուցեալքն»:
 221v. «Ասէ իսկ արդարապէս զյաջմէցն իւրմէ սրբոցն՝

*) Լուսոնցքում՝ «տեսչութեան».
 1) Դուկ. ԻԳ. 46.   2) 4մտ. Սաղմ. 2Է. 6.

յաւուր յայնմիկ. Եկայք բարեբանեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալն ձեզ արքայութիւն ի հիմնարկութենէ աշխարհիս, և ըստ միողէք. իսկ զահեկէան մեղաւորս ի բաց առաքէ ընդ հակառակորդին և ընդ հրեշտակս նորս ի խաւարն արտաքսագոյն, ուր լալն և կրճել ատամանց» 1, 5

«Ջայստսիկ ահա, որպէս կարծեմ, մտածութիւնս աւետարանեաց ի պահպանութեան ոգւոցն, որ զայս և նախ մահուն ուսոյց Մէնածին և անսուտ Աստուծոյն Բան, ճըշմարիտն և յարութիւնն և կենդանութիւնս Վերակենցաղեաց իսկ եռաւրեայ ի մեռելոց՝ լցեալ զամենայն համանգամայն զնդ մարմնոյն տնաւբէնութիւն. և նի յիրմի թաղեցեալ, որ իշխանութեամբ իւրով եղեալ յիւրմէ մարմնոյ զանձնն և խափանեաց ինքն խայրին սուրբ յիւրում մարմնին զապականութիւն՝ իբր կենդանութիւն գոլով և կենազործիչ Աստուծոյն Բան. իսկ լցեալ ի ձեռն անձինն 15 զ'ի դժոխս էջն. Յայսմանէ անորիչ Աստուածն Բան և իւրոյ մարմնոյն, ըստ որում գիտէ ինքն յեղանակի յանէր ի մեռելոց, մեռուցանելով զմահն՝ անբաժանելի Աստուծոյ Որդին Յիսուս Քրիստոս»:

222v.

«Բանզի Քրիստոս մեռաւ յաղագս մեղաց մերոց, ըստ 20 գրութիւնսն, համարձակելով ասէ երանելին Պաւղոս, և զի թաղեցաւ և զի յարեաւ ի մեռելոց 2, և զի ոչ բաժանի Քրիստոս»:

«Ջայս իսկ և երանելիք հարքն, որք ի նիկեա՝ աւանդեցին յաղագս մարմնացելոյ Աստուծոյն Բանի: Իսկ եթ՝ 25 ոչ մեռաւ մարմնացեալն Աստուածն Բան իւրով մարմնով, ոչ իսկ թաղեցաւ. զի թե մարդոյ մահն՝ և թաղումնն, և եթե մարդոյ թաղումն՝ մարդոյ և յարութիւնն: Եւ Քրիստոս ոչ յարեաւ՝ ըստ հերձուածողացն բանի, այդ մարդ. և ունայնացաւ հաւատն, որպէս ասէ Պաւղոս 3. քանզի մարդ 80 դապարչութիւն գտանի խորհուրդն և արարածին պարչտենն երկնայինք և ի վերայ երկրի բանական կարգաւարութիւնք, երկնայինք իսկ և երկրայինք, տեսանելիք և անտեսանելիք, և մարդոյ խոստովանեն»:

«Իսկ, այժմ, ասէ յարեաւ Քրիստոս, խայրին ննջեցե- 85 լոցն 4, Աստուած բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն 5»:

222v.

«Բանզի սա է ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն

1) Հմմտ. Մտտթ. Իծ. 34—41. 2) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ժծ. 3—4. 3) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ժծ. 17. 4) Ա. Կորնթ. Ժծ. 20. 5) Հռովմ. Բ. 5.

յաւիտենական¹, որպէս ասին առաքեալքն: Խոստովանիւր ի հարիւրապետէն և ի զինաւորացն, եթե ճշմարտապէս Աստուծոյ Որդի էր արդարև², ոչ գրութեամբ և ոչ շնորհիւ փարթամացեալ զորդեգրութեանն ինչ, այլ հայցեաց 5 զմարմին նորա Յովսէփ և պատեալ եղ ի նորում իւրում շիրմի զՏէրն, զի ցուցցի որ ըստ բնութեանն Աստուծոյ Որդի և Աստուած: Եղև ըստ տնաւրէնութեան մարդ՝ մընալովն Աստուած ճշմարտութեամբ, և ոչ թուելութեամբ, և զայս եղեալ և զայն մնացեալ, քանզի էր Աստուած և 10 նախ մարմնաւորութեանն և ընդ մարմնոյն:

«Երթայր Մարիամ Մագդաղէնացի խնկել զմարմինն, զի մեռեալս ազատին և զիսկապէս կենդանութեանն՝ ահա խնկեցելոյ ի Նիկողէմայ և թաղեցելոյ նորա ի շիրմի- քանզի տնաւրէնութիւնք * եին ամենայնք յայնժամ գոր-

223r. 15 ծեցեալք, զի մի ըստ երևոյթութեան զք կարծեացէ եղեալ զնա մարդ, այլ զի հաւատացի ճշմարտապէս թափեալ զինքն, որ զին ունելով աստուածաբար, և եղեալ մարդ՝ մնալովն Աստուած: Այլ վկայէր հրեշտակին առնութեակացութիւն և երկիւղ պահապանացն և մեռելու-

20 թիւնն և աւետարանումն հրեշտակին առ կանայն՝ յաղագս յարութեան թաղեցելոյ Տեառնն, և պատուէր պատմել զ'ի հրեշտակէ աստցեալն աշակերտացն ի ձեռնահարն ասացի ձեզ³. զի Աստուած էր և Տէր հրեշտակացն՝ թաղեալն և կանգնեալն ի մեռելոց և յառաջացեալն ա-

25 շակերտաց ի Գաղիզեառ: «Իսկ ժամանեալ աշակերտքն ի լեառն, ուր հրամայեաց նոցա Յիսուս⁴, տեսին զնոյն զխաչեցեալն և զթաղեցեալ և զյարուցեալն ի մեռելոց, և երկրպագեցին Աստուած մարմնացեալ և ախտակրեալ զվատն մերն մահ,

223v. 80 հաւատացեալն զնա գոլ ըստ ճշմարտութեան. ապա երկբայեցելոցն նոցա յաղագս յարութեան թաղեցելոյն, և այս իսկ տնաւրէնութեամբ ** ելանէր Տեառնն. հաստատէ զյաղագս իւրոյ յարութեանն փրկիչն ասելով եթե՝ Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկնի և ի վերայ երկրի. և հրա-

35 մայէ քարոզել յամենայն ազգս, որպէս հաւատասցին ի նա իբր յԱստուած և մկրտիցին յանուն Հաւր և Որդւոյ և

*) Լուսանցրում՝ «տեսչութիւնք». **) Անդ՝ «տեսչութեամբ».

1) Ա. Ցովհ. Ե. 20. 2) Հմմտ. Մարկ. ԺԵ. 39 և այլն.

3) Մատթ. ԻԸ. 7. 4) Մատթ. ԻԸ. 16.

Հոգւոյ սրբոյ, ընդ վարդապետս այսր հաւատո խոստացեալ գոլ զամենայն աւուրս և մինչ ի վախճան յաւիտենիս այսորիկ ¹։ Եւ գործ է միայնւոյ Աստուծոյ, քանզ' եթ' ոչ Աստուած էր ախտակրեալն մարմնով իւրով և թաղեցեալ և յարուցեալ ի մեռելոց, այդ մարդ պարզաբար՝ 5 յարակցեալ Աստուծոյ, ըստ հերձուածողացն բանի, կամ եթե մարդոյ բնութիւն, մարդապարիշաք ուրեմն երանելիք աշակերտքն ըստ նոսա. իբր արդեւք ոչ սաստեցան, երկրպագելով զնա՝ առ ի նոյ(ն) Տե(ա)ոնէն ²։

Եթանզի ոչ եկն Տէրն քակել զաւրէնն, այդ լնուլ ². 10 որ ի ձեռն բանիցն և գործոց գոչէր ինքն՝ Ուսուողս առ ընթեր եմ ³. Իսաւեսեցաւ իսկ յաւրինին՝ զՏէր Աստուած քո երկրպագեսցես և նմա միայնում պաշտեսցես ⁴. և ոչ ևս երբեք ստեաց՝ իսկապէսն ճմարտութիւն և կենդանութիւն եալ, իբր Աստուած։ Ի՞բր իսկ հնար զմարդն, կամ 15 եթե մարդոյն բնութիւն, զնմանեալն ունայնութեան ըստ ինքեան և իբր ստուեր ունելով զաւուրս՝ ունել իշխանութիւն ամենայնի՝ զ' ի յերկնիցան և զ' ի վերայ երկրիս։ Ի՞բր իսկ մարդ կարէ միջակ Հաւր և Հոգւոյ սրբոյ աւանդութեան հաւատոյն և սրբոյ մկրտութեանն, եթ' ոչ Աս- 20 տուած գոյր եղեալ մարդ տնաւրինաբար՝ մնալովն Աստուած. քանզի մի ոք կարծեսցէ, եթե յազագս միւսոյ Որդւոյ եասաց առաքելոցն՝ աշակերտել զազգս և մկրտել զնոսա ի վերայ եած՝ զ' և ահա եսն ընդ ձեզ եմ. ե'ս, ա- սէ, մեռուցեալս և թաղեցեալս և յարուցեալս և գալ զա- 25 տել զկենդանիս և զմեռեալս. քանզի ոչ է թագաւորութեան իւրոյ վախճան՝ Որդւոյն Դաւթի, ըստ երանելոյ Գարրիէզի բանին ⁵. Իսկ զմարդ ոչ հնար գոլ յայդում մարդկան, որք ուսուցանեն զ' ի նայն հաւատ. և այս ինչ ի վախճան յաւիտենիս. քանզի Աստուծոյ միայնւոյ է գոն, 30 կամ եթե բնակել ի սիրաւզան իւր»։

224r.

224v.

«Ուրեմն ոչ երկու բնութիւնք Գրիստոս, զի մի մարդապարտութիւն կարծեսցի խորհուրդն, այդ մի՛ ընտ- 35 թիւն Աստուծոյն Բանի մարմնացեալ. զի յԱստուած իցէ մկրտութիւնն մեր՝ զ' ի մա՛ Տեառնն կատարեալն» ⁶։

«Մերձեցեալ ուղեկցեր առ Կղեովպաս՝ երթաւ զացն»

¹) Ձեռագրում՝ «Ի նոյ տեւելի».

¹) Մատթ. ԻԸ. 18—20.   ²) Մատթ. Ե. 17.   ³) Եսայի ԵՔ. 6.   ⁴) Բ. Օրէնք. Զ. 13. Կմտ. Մատթ. Գ. 10., Լուկ. Գ. 8.   ⁵) Լուկ. Ա. 33.   ⁶) Կմտ. Կաթմ. Զ. 3—4.

յնմմաւուան դեաւդ. ապա հարցանէր զնոսա իբր մարդ
 յաղագս հակառարկելոցն ի նոցանէ բանիցն ի միմեանս.
 Իսկ պատասխանաւղացն նոցա յաղագս նաղարացւոյ Յի-
 սուսի զոլ զբանն՝ առն կարաւորի բանիւք և գործովք,
 5 և ևթե մատնեցաւ պետից հրեիցն դատապարտութիւն մա-
 հու և խաչեցաւ, և եթ՝ ունեին ինքեանք զյոյս ի խաչե-
 ցեալն, եթ՝ ինքն էր հանդերձեալն փրկանաւորելն զԻսրա-
 յէդ, և առ այսօրիւք զկանանցն զրուցատրութիւն և զառ
 նեմա զհրեշտակացն տեսութիւն և զյաղագս յարութեան
 10 նորա զբանս, և զի ոմանք ի նոցանէ երթեալ ի շիրիմն՝
 բաղաձայնս ասացելոց ի կանանցն գտին, նախատիւն ի
 նմանէ յաղագս երկբայութեան և յամբութեան եղելոցն
 առ նա հաւատոյ, իսկ հաստատէր յաղագս իւրոյ մահուանն
 վասն մեր և փառաւորի իւրոյ յարութեանն ի մեռելոց, |
 225բ. 15 յաւրինէն Մովսէսի և ի մարգարեից չարադրելով, հաւա-
 տագործելով, եթ՝ և նաղարացի էր եղեալ և այր ըստ ճըշ-
 մարտութեան կարաւոր և փրկանիչ գոյր Իսրայելի¹, իբր
 Աստուած է ճշմարիտ Փրկիչն՝ յապականութենէ զկենդա-
 նութիւն սեռի մարդկան, և զի մատնեցաւ ինքն վասն մե-
 20 րոցն մեղաց ի մահ, և խաչեցաւ և մեռաւ և թաղեցաւ և
 յարեաւ՝ առ ի փառաւորիլ այնուհետև առ յամենայնէ մի-
 անգամայն ըստ արարածոյս, իբր յաղթեալ և մեռուցեալ
 ի ձեռն վասն մերոյ մահու զգոռողացեալն մահ՝ ի ձեռն
 մեղաց, այս է զբանսարկուն²: Քանզի չարակնութեամբ *
 25 նորա մահ առ ամենեսին եանց զանցաւորութեամբ նոր
 յԱդամա՝ Բ.
 «Քանզի կենդանութիւն կոչի Քրիստոս և լոյս և կենա-
 գործէ զ՝ ի նայն հաւատացեալս և լուսաւորէ զնդունիչս
 նորա ի ձեռն Սրբոյ Հոգւոյն. իսկ մահ կոչի և խաւար հա-
 30 կառակորդն և մեռուցանէ և խաւարագործէ զհաւանեալս
 նմա. քանզի և ի սկսբանէ զհաւանեալս նորայն խորհրդ-
 դակցութեան առժամանակեան այս|ուիկ մահուամբ դա-
 տաւարտեաց յիրաւի Աստուած և զ՝ ի նմանէսն. զի մի՞
 225գ. 35 տուծոյ իսկ յաղթեաց զգոռողն Տէր իբր միայն անմեղ,
 զոր ընկալաւն ահա վասն մեր մահ՝ մեռաւ, և ի մեռեալս
 էր ազատ և կենդանութիւն, զի Աստուած էր, զյանցնուլն

*) Լուսնեցում՝ «խոնտոնուք».
 1) Հմմտ. Գուկ. ԻԳ. 13—27. 2) Հմմտ. եբբ. Բ. 14.

ոչ գիտակ և միայն անմեղուցեալ. սակա որոյ ոչ էր կարել ըմբռնիլ զնա ի մահուանէ՝, այդ յարեաւ եռաւրեայ՝ խայրին ննջեց(ել)ոցն»:

Ապա բռնադատեալ ի սոցանէ՝ ի ներքս եկն, մնալով առ նոսա, և կողմանեցաւ և առ հաց՝ ձեռաւք դարձեալ 5 մարդկայնւովք, և երեկ, զի հաւատագործեսցէ զնոսա և ի սովորութենէ նախ մահուն սուեալ նոցա, ըստ ընտելութեանն առաջնոյ ի բեկանելոյ և զ՝ ի ձեռն տալոյ հացին յիշեցուցանելով, եթ՝ ինքն խաչեցեալն յարեաւ ի մեռելոց. և բացեալ զնոցա աչս, զ՝ ի նմանէ կայեալսն, իբր զի 10 ապա ծանիցեն զնա՝ աներևոյթ եղև ի նոցանէն, հաւատագործելով, և թե վասն մեր մեռեալն և յարուցեալ զնոյն ունի կարութիւն իբր Աստուած, և ոչ|այդայդեցաւ. 226r. ցուցանէր իսկ դարձեալ զինքն տեսանելի և շաւշափելի եալ իբր զմարդ, իսկ ոչ ևս կարող մեռանել, քանզի մահ 15 նմա ոչ ևս տիրեսցէ, ասէ երանելին Պաւղոս՝: Յուցանէր իսկ և աներևոյթ և անըմբռնելի, քանզի Աստուած էր ճշմարիտ և եղեալ տնաւրինաբար մարդ, մնաց և ի ներմարդութեանն Աստուած և փառացն Տէր: Իսկ ժողովեցելոցն և աշակերտացն յԵրուսաղէմ և ասուղաց՝ եթ՝ իս- 20 կապէս յարեաւ Տէր և երեցաւ Սիմովնի՝³ և նախասացելոցն պատմաւղաց զ՝ ի ճանապարհան, և որպէս ծանուցաւ նոցա ի բեկութեան հացին, եկաց ի միջի նոցա Տէր, ձիրելով նոցա զխաղաղութիւն, և եցոյց նոցա զբնեռեալսն իւր ձեռս և զոսա, և որոնել զինքն յորդորէր զնոսա՝ ու- 25 սուցանելով և հաւատագործելով զնոսա դարձեալ, եթ՝ և մարդ եղև ըստ ճշմարտութեան՝ մնալովն Աստուած, և մարմին և ոսկերս ունէր, և ի նմարմնաւորապէս ներդրմեաց աշխարհի, և զի ինքն յարեաւ մեռուցեալն և թաղեալ, ի նոյն ունելով մարմին, այդ զոր միաւորեացն|ինքեան ի 30 226v. Սրբոյն և յԱստուածածնէ Կուսէն Մարեմայ: Իսկ առ մեծագոյն մտահաճութիւն և կերակուր առ ի նոցանէ ընկալեալ՝ առաջի նոցա եկեր, զի զայս վկայեսցեն յաղագս նորա աստուածազան աշակերտքն աշխարհի, և մի թուիցի ըստ յեղման կամ ըստ իմեք երևութի մարդ յերկրի երև- 35 ւեալ և ընդ մարդկան վերադարձեալ՝ յիսրայէղնն ըստ մարմնոյ Բրիստոս, եակն ի վերայ ամենեցուն Աստուած և բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն»⁵:

1) Գործք Բ. 24. 2) Հմմտ. Հռովմ. Զ. 9. 3) Հմմտ. Ղուկ. ԻԾ. 34. 4) Հմմտ. Բարուք. Գ. 38. 5) Հռովմ. Բ. 5.

«Ուսուցանէր իսկ տուիչն նոցա զխաղաղութիւն իբր Աստուած, զի այս էր ի վերայ նորա գրեալ ի գրութիւնսն. իսկ մտահաճէր զնոսա՝ ձիրեալ նոցա զխաղաղութիւն և խոստացեալ ընձեռել դարձեալ զսէ նոջա»:

5 «Քանզի՝ զխաղաղութիւն, ասէ, թողում ձեզ, զխաղաղութիւն իմ տամ ձեզ¹. յայտ եթե զ՝ ի յետ ի մեռելոց յարութեանն իւրոյ ձիրեալն նոջա՝ իբր յԱստուծոյ, տուաւդէ խաղաղութեան. քանզի որպէս յատուկ բարի զսէ ձիրէ աշակերտացն, զի Աստուած էր և եղև տնաւորինարար մարդ

10 վասն մերոյ փրկութեանն»:

227բ. «Իսկ դրացն փակեցելոց ի ներքս գայր և արտաքս գայր, զի հաւատացուցէ զառաքեալսն, եթ՝ և մարդ եղանիւր ըստ ճշմարտութեան, որպէս նախասացան, և ինքն մնաց Աստուած և զնոյն ունի կարութիւն, զոր ունէր և

15 նախ մարմնաւորութեան. քանզի որպէս սաղմնառեցաւ անճառաբար նարզանդի կուսին՝ Աստուած ելով Բան, կուսութեանն ոչ ապականեցելոյ, և ծնանի ի նեմայ, և կոյսն մնաց կոյս, այսպէս և առ աշակերտսն գայր և բացակացէր, և դուրքն փակեալք մնային: Դարձեալ առ Թովմաւ

20 եկեալ, փակեցելոց դրացն, առ ի մտահաճել զնա, զխաղաղութիւն նախ ընձեռէ նոցա իբր Աստուած և զմտածութիւնս և զբանս յայտնէր զԹովմայ, յորդորելով զաշակերտին զորոնումն ձեռացն և կողից իւրոց և խրատելով զնա՝ ոչ լինել անհաւատ, այդ հաւատացեալ: Քանզի կամէր

25 հաւատացուցանել առաւելագոյն զաշակերտսն և՛ բայիւքն որ առ Թովմաս և՛ ի ձեռն յայտնութեան իւրոցն անդամոց, զի մարդ եղեալ ըստ ճշմարտութեան՝ մնալով Աստուած:

227գ. Քանզի խաչեցեալն և խոցեալ զկողն, յոր երեսասցին* խոցաւզքն², դատաւոր զնա տեսանելով յահա-

30 գին ատենին՝ զմեռեալն վասն մեր և թաղեալ և յարուցեալ ի մեռելոց, խոստովանիւր առ ի Թովմայ և ընդ նմա աշակերտացն, եթե Տէր նոցա է և Աստուած³ և բարեբանեալ յաւիտեանս ամէն⁴:

«Ապա ընկալեալ զԹովմայ հաւատարիմ խոստովանութիւնն, երանէր զոչն տեսաւզան զնա և հաւատացեալս⁵, եթե Տէր ինքն է Աստուած բարեբանեալ. քանզի Տէր Աստուած բարեբանեալ է և Աստուած ապրեցուցիչ

*) Լուստեցում՝ «հայեցիկ».

1) Յովհ. ԺԴ. 27. 2) Հմմտ. Յովհ. ԺԹ. 37. 3) Հմմտ. Յովհ. Ի. 28. 4) Հաովմ. Թ. 5. 5) Յովհ. Ի. 29.

և ի ձեռանէ զժոխոց փրկեաց զմեզ և ի մահուանէ զմեզ փրկանաւորեաց ¹, որ զ' ի ձեռն մարգարեիցն խոստութիւնս նորա լցեալ ուզեորութեամբք ներմարմնական իւրոյ դալստեանն»:

«Քանզի փչէր յաշակերտսն՝ փչմամբ դարձեալ մարդկայնւով, և շնորհէր իշխանութեամբ աստուածավայելչիւ առաքելոցն իբր զիւր բարի զՍուրբ Հոգին, քանզի Աստուած էր՝ եղեալ մարդ անաւրինաբար վասն մեր. որ և ի սկորանցն զայս ընձեռեաց դարձեալ ի ձեռն|փչմանն Ադամայ, և կենսագործեաց զնորա բանական անձն՝ ընդունելութեամբ Սրբոյ Հոգւոյն, շնորհեաց իսկ նոցա և զիշխանութիւն թողուլ զմեզս ² և կապել և լուծանել զսոսա ի վերայ երկրի, որպէս և յերկնի, հաստատելով ինքն զ' ի նոցանէ սահմանեալսն և եզ հաղ պարզաբար Բազում եարար նշանս Յիսուս, որք ոչ իսկ գրիցան, իսկ առ մեր մտահաճութիւն այսօրիկ գրիցան, որպէս ասէ աւետարանիչն, զի նաւատացուք, եթե Յիսուս է Որդի Աստուծոյ և կենդանութիւն ունիմք յաւիտենական հաւատացեալքս յանուն նորա ³. Ո՛չ զի երկուս ընտելինս հաւատայցեմք զՅիսուս և ոչ յերկուս ընտելինս, որպէս 20 բազում անգամ ասացաք, այդ Որդի ճշմարիտ Աստուած, և Աստուած հոմագոյ ելով Աստուծոյ և Հաւր և Սրբոյ Հոգւոյն»:

228r.

228v.

«Ուսուցանէր իսկ զաշակերտսն, որպէս ասէ Ղուկաս, եթե զայսօսիկ պարտ էր կրել զՔրիստոս և յառնել ի մեռելոց յերրորդի աւուր, և քարոզիլ անուամբ թաղեցելոյն և ի մեռելոց յարուցելոյն՝ իսկ|ապէս կենդանութեանն և ի մեռեալս ազատին, ապաշխարութիւն և թողութիւն մեզաց ⁴. Ասէ իսկ հրեշտակն առ կանայսն. Զի խնդրէք զկենդանին ընդ մեռեալս. ոչ է աստ, յարեալ, որպէս ասացն ձեզ ⁵. Եւ յիշեցին ի բայիցն նորա՝ յիշեցուցեալք առ ի հրեշտակէն: Քարոզս իսկ և վկայս իւրոյ ախտակրութեան հրամայէ լինել խաչեցեալն Քրիստոս և յարուցեալ զյատուկն իւր աշակերտս՝ խոստացեալ նոցա իբր Աստուած, ինքն առաքել ի նոսա զխոստումն իւրոյն Հաւր և զգեհնուլ զնոսա զ' ի բարձանց կարութիւն Սրբոյ Հոգւոյն ⁶. Քանզի խոստացաւ Աստուած Յովէղաւ

¹) Գոն. Գ. 87.   ²) Հմմտ. Յովհ. Ի. 22—23.   ³) Յովհ. Ի. 31.   ⁴) Ղուկ. ԻԳ. 26. 46—47. հմմտ. Գործք. ԺԷ. 3.   ⁵) Ղուկ. ԻԳ. 5—6. և այլն.   ⁶) Հմմտ. Ղուկ. ԻԳ. 49.

մարգարէիւ, որպէս ասէ Պետրոս, հեղուլ յիւրմէ Հոգւոյն
 յամենայն մարմին՝ յառ ի նայն հաւատացեալս¹: Յայտ եթե
 իսկ զայս երևի առաքելով և զգեցուցանելով զաշակերտսն
 մեռեալն վասն մեր Գրիստոս ըստ գրութիւնս և թաղե-
 ցեալ և յարուցեալ ի մեռելոց ըստ գրութիւնսն, Աստուածն
 ճշմարիտ և կենդանութիւն յաւիտենական² և բարեբա-
 նեալ Աստուած յաւիտեանս ամէն³: Իսկ արտաքս ածե-

229r.

լով զնոսս և առ Բեթանիա| և ամբարձեալ զմարդկայինս
 իւր ձեռս՝ մինչ այնորիկ ժամանակի մտահածէր զքարոզան
 10 աշխարհի, եթ՝ ոչ երեոյթութիւն իմն էր, որ տեսանիւրն,
 այլ հոմասեռ որք տեսանեն եզև և հոմագոյ. հչ յեղու-
 թիւն համբերեաց յայն, որ ոչն էր, և ոչ այզայզութիւն,
 այլ մնացեալ Աստուած, հոմագոյ ծնաւդին Հաւր՝ եզև
 տնաւրինաբար, և ոչ բնութեամբ բանիւ, մարդ վասն մեր
 15 և սակս մերոյն փրկութեան, զի կարիցէ մեզ զ՝ ի վերայց
 երկրիս երևիլ՝ Աստուած ելով Բանն. իսկ ախտակրել մար-
 մնով իւրով, ըստ որում երեցաւ զ՝ ի վերայց երկրիս.
 բարեբանեաց իսկ զաշակերտսն իբր Աստուած՝ իւրով իշ-
 խանութեամբ տալով նոցա զբարեբանութիւն իւր: Իսկ
 20 երանելիք աշակերտքն անուամբ Յիսուսի բարեբանեին և
 բժշկեին և զամենայն նշանս կատարեին, զի մարդիկ սուրբ
 գոյին՝ ճանաչելով զիւրեանց Տէրն Գրիստոս, իբր ընդու-
 նիչք զառ ի նմանէ տուեցելոյ նոցա շնորհին:

229v.

«Իսկ զատուցեալ դարձեալ ո՛տիւքն մարդկայնւովք
 25 ի նոցանէ՝ վերաբերիւր յերկին, տեսանելով աշակերտացն,
 և հրեշտակք առ առաքեալսն ասեին, եթ՝ այսպէս եկեսցէ
 Յիսուս, յայտ եթե ներկորդում իւրոյ գալստեանն,
 զոր աւրինակ վերացաւ յերկին. և աշակերտքն երկր-
 պագեալ զհամբարձեալն, դարձան յԵրուսաղէմ⁴: Արդ՝
 30 եթե մարդ զնա պարզաբար ախտակրելի երկրպագե-
 ցին, կամ եթե մարդոյ բնութիւն, ըստ որում երկա-
 բնականքն ասել իշխեցին, մարդապարիշտք երանելիքն
 աշակերտք ըստ նոսա, որպէս բազում անգամ ասացաք.
 այլ հչ է այս, քան լիցի. քանզի զՏէր Աստուած իւրեանց
 35 երկրպագեցին և զմեզ երկրպագել ուսուցին զխաչեցեալն՝
 Աստուած զնա ճշմարիտ և Տէր փառաց քարոզելով զնդ
 երկնաւս:

1) Գործք Բ. 16—17. հմմտ. Յովէլ Բ. 28—32. 2) Ա. Յովհ.
 Ե. 20. 3) Հաովմ. Բ. 5. 4) Հմմտ. Ղուկ. ԻԳ. 50—53., Գործք
 Ա. 9—12.

«Ամաչեսցենն երկարնականքն և Եւտիքեայ աշակերտքն, և տարաբեղունք * Մանիքեցւոցն պատկառեսցեն՝ հանդերձ Նեստորիւ և ամենայնիւք հերձուածողաւք, քանզի Բանն մարմին եղև ¹, այս է մարդ՝ ընդ մնալոյն Աստուած»։|

6

230r.

«Սա Յիսուս Քրիստոս Աստուածն մեր, և ի համարեսցի իբր միւս առ նա՝ Աստուածն Բան գոլով, քանզի յերկրի երեւեցաւ ², Աստուած ելով Բան՝ մարմնացեալ ի սրբոյն Կուսէ սակս տնաււրէնութեան, մնացեալ իսկ և այսպէս Աստուած բարեբանեալ Քանզի Աստուած Տէր ելով յայտ-10 նեցաւ մեզ. սակս այսորիկ տաւնել պարտիմք և ինդալ՝ վասն անուան նորա կրելով: Տեսաք իսկ զուղեկորութիւն ինքեան մարմնացելոյ Աստուծոյ, ի ձեռն սրբոց աւետարանչացն՝ զգնացութիւնս Աստուծոյ արքայի, խաւսողին ի Սինայ ի սրբում և աւրինադրաւդին զաւրէնն: Այս թա-15 գաւորս Յիսուս թագաւորելով ի տունն Յակովբայ յաւիտեանս և արքայութեան իւրոյ ոչ ունելով վախճան ³, վերանցեալ ի բարձունս, գերեաց գերութիւն և ետ տուրս մարդկան, որ զաւրէնն ի Սինայ ի սրբում խաւսեցաւ՝ ըստ առաքելոյ և սաղմոսերգին ձայնի ⁴: Սա արդարու-20 թեամբ դատեցաւ զանկեալս ժողովրդեանն և կեցոյց զորդիս աղքատաց, զնեաց զնոսա իւրով արեամբ, նուաստացուցեալ և եղեալ զգոռոզն ընդ ոտիւք | հաւատացելոցն առ կոխիլ»։

230v.

«Սորա անունս նախ արեգական գայր և նախ լուս-25 նի ⁵, յ(ա)ւէտախաղացարար ի Հաւրէ նախ վաղորդայնազգեսցկին ** ծնիցեալ» ⁶:

«Սա ժառանգս ամենայնի տնաւրինարար եղեալ, որով եարար զյաւիտեանս Հայրն» ⁷:

«Սա ի սկսբանէս երկրի հիմնարկիչ, և գործք ձևոաց 30 աւծելոյն առ ի յԱստուծոյ են երկինք» ⁸:

«Սմա ասի յամենայն արարածոյս. Աթոռ քո Աստուած յաւիտեան յաւիտենի, գաւազան ուղղութեան գաւազան արքայութեան քո. սիրեցեր զարդարութիւն և ատեցեր զանաւրէնութիւն. վասն այսորիկ եււծ զքեզ 35

*) Լուսեցցում՝ «խորթք».   **) Անգ՝ «արուեկիին».

1) Յովհ. Ս. 14.   2) Բարուք Գ. 38.   3) Հմմտ. Լուկ. Ս. 32—33.   4) Սողմ. Գլ. 18—19. հմմտ. եփես Գ. 8.   5) Սողմ. ՀՍ. 17. 5.   6) Հմմտ. Սողմ. ձԹ. 3.   7) Հմմտ. Եբր. Ս. 2.   8) Սողմ. ձՍ. 26.

Աստուած, Աստուած քո, եւզ ուրախութեան քան զնորու-
նիչս քո»¹։

«Սա ծնիցեալս ի Բեթղեէղ * , ծնիցեալ յաստուա-
ծային կուսէ Մարեմայ, որ ի սկսբանէ աւուրց յաւրտենիս
5 ծնիցեալն յԱստուծոյ և ի Հաւրէն»։

«Սմա Եթիովպիա ժամանեաց զձեռն նէրա ** , ի ձեռն
ներքինւոյն ասելով՝ Ահա ջուր, զի՛նչ արգելու զիս մկր-
տիլ»³։

«Սմա Թագաւորութիւնք երկրի նուագեն և երգեն, և
231v. 10 ամենայն ազգք ծառայեն³, Աստուծոյ կրում ճշմարտիկն վե-
րկալկելում յերկինն երկնի ընդ արևելս»⁴։

«Սա վայրանցեալս իբրև անձրև ի գեղմն⁵ և մար-
մնացեալ ի կուսէ և ծնիցեալ ի նէմայ՝ ծագիչն յաւուրս
իւր զարդարութիւն⁶ և վերանցեալ գեր ի վերոյ ամենայնց
15 երկնից, զի լցցէ զամենայն զառ ի նմանէ տուելով խաղա-
ղութեամբն. քանզի խաղաղազործեաց արեամբ խաչի իւ-
րոյ զ՛ ի վերայս երկրի և զյերկինսն, և ընդ մեզ երգեն
նմա սուրբ հրեշտակք, ասելով՝ Փճոք ի բարձունս Աստու-
ծոյ և յերկրի խաղաղութիւն»⁷։

20 «Սա տիրեաց ի ծովէ մինչ ի ծով և ի գետոց մինչ
ի յեզերս աշխարհիս⁸. յարեաւ իսկ ի մեռելոց Թաղեցեալն
Աստուած մարմնացեալ և ցրուեցան Թշնամիք իւր և փա-
խեան ի դիմէ նորա»⁹։

«Սա էր ասաւղն ի ձեռն Ովսէայ մարգարէի. Ի ձե-
25 անէ դժոխոց փրկեցից զնոսա, ի մահուանէ փրկանաւո-
րեցից զնոսա¹⁰, Ինքն ասէր. Ես իսկ Տէր Աստուած քո
ի վեր ածի զքեզ յԵգիպտոսէ¹¹, Եւ դարձեալ՝ Ես Տէր Աս-
տուած քո, հաստատելով զերկին և շինելով զերկիր, որոյ

231v. ձեռք շինեցին զամենայն զաւրութիւն երկնի¹², Ի Քրիս-
30 տոսի իսկ շինեցաւ զ՛յերկինսն և զ՛ յերկրիքս¹³ ի նմա,
և Թանց նորա եղև և ոչ մի¹⁴, որպէս ասեն առաքեալքն»։

«Սա Տէր Աստուած, որ յափշտակեաց զմեզ՝ վանեալ
և վիրապատեալ և զողջութիւն մեզ ընձեռեալ, յետ եր-
կուց աւուրց՝ յաւուրն երրորդի յարուցեալ ի մեռելոց իբր
35 Աստուած»։

*) Անշուշտ պիտի լինէր «Բեթղեէմ». **) Լուսանցքում՝ «Երւ».

1) Սաղմ. ԽԴ. 7-8. 2) Գործք Ը. 36. 3) Հմմտ. Սաղմ. ՀԱ. 11.
4) Հմմտ. Սաղմ. ԳԷ. 34. 5) Հմմտ. Սաղմ. ՀԱ. 6. 6) Հմմտ.
Սաղմ. ՀԱ. 7. 7) Զսկ. Բ. 14. 8) Հմմտ. Սաղմ. ՀԱ. 8.
9) Հմմտ. Սաղմ. ԳԷ. 2. 10) Ովսէ ԺԴ. 14. 11) Ովսէ ԺԲ. 9.
12) Ովսէ ԺԴ. 4. 13) Հմմտ. Կողոս. Ա. 16. 14) Տեղմ. Ա. 3.

«Եւ Ամովսաւ նոյն պատրաստէ, յորդորէ զԻսրայէլ՝ վերածայնել զՏէր Աստուած իւր. Զի ես, ասէ, հարստելով որոտումն և շինելով ոգի և պատմելով մարդկան զաւծեալ նորա» 1:

«Վերծանէր իսկ ի ժողովարանին ասելով. Ոգի 5 Տեառն առ իս, որոյ սակս եաւծ զիս. աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս, քարոզել գերեաց թողութիւն և կուրաց վերատեսութիւն. առաքել զմանրեայս թողութեամբ, քարոզել տարի Տեառն ընդունակ 2: Ինքն ոչ ինքեամբ պատմեաց զինքն մարդկան. և Տէր Աստուած ա- 10 մենակալ անուն նորա» 3:

«Զսա տեսանելով արեգական խաչեցեալ, եմուտ միջաւրբի և խաւարագործեցաւ * յաւուր լոյսն ի վերայ ևրկրի, և սոկս այսորիկ|յանցումն հրեիցն դարձան տաւ(ն)ք 232r. նոցա ի սուգ և ամենայն երգք նոցա յողբս. կոծեին իսկ 15 և զնա, ողբային զ՝ ի նայն հաւատացեալք դստերք Նրուսաղէմի՝ իբր սուգ սիրելւոյ, և որք ընդ նմա եին՝ իբր աւրցաւոյ **, թաքուցանելով վասն երկիւղին հրեիցս:

«Սա է, որ կանգնեաց զտաղաւարն Դաւթի զանկեալն 4, որ թագաւորեացն յաթոռն Դաւթի յաւիտեանս 5, 20 զոր արտաքս խնդրեցին մնացորդք մարդկան և ամենայն ազգք 6, իբր արարիչ զառ ի նմանէ ասացելոցն»:

«Եւ ի Միքէա ինքն ի Բեթղեեմ իշխան Իսրայելի 7 ի կուտէ ծնիցեալ, և նախ յաւիտենիս գոյր ի Հաւրէ ծնիցեալ իբր Աստուած. քանզի ո՞ Աստուած, բայց նորա, որ 25 ի բաց բառնայ անաւրէնութիւնս և գերազանցէ անիրաւութիւնս հաւատացելոց ի նա. զի կամեցաւ զողորմութեան է» 8:

«Եւ ի Յովէղ նոյն հեղուլ կամ առաքել խոստանայ յիւրմէ Հոգւոյն յամենայն մարմին զ՝ ի նայն հաւատացելոց 9, 30 որպէս ահա նախասացաւ. քանզի Հաւր խոստումն Որդւոյն է,|սակս որոյ ասէ. Նս առաքեմ, որպէս իշխանութիւն 232v. ունեւում՝ զխոստումն Հաւր առ ձեզ» 10:

«Եւ յԱրդիա ինքն երեի Տէր բոլորեցուն. քանզի՝ Եղիցի, ասէ. Տեառն Թագաւորութիւն 11, ի սորդի(?) Դաւթի՝ 35

*) Լուսնեցում՝ «խաւարեցաւ».   **) Անգ՝ «զարե(ծայ)».

1) Ամովս Գ. 13.   2) Զուկ. Գ. 18—19. հմմտ. Եսայի ԳԱ. 1—2.
3) հմմտ. Ամովս. Գ. 13.   4) Ամովս Բ. 11.   5) Զուկ. Ա. 32.
6) Ամովս Բ. 12.   7) Միք. Ե. 2.   8) Միք. է. 18.   9) Յովէլ Բ. 28.
10) հմմտ. Զուկ. ԻԳ. 49.   11) Արդիւ 21.

Թագաւորէ ի տուն Յակովբայ յաւիտեանս, և Թագաւորութեան իւրոյ ոչ է վախճան»¹։

Եւ ի Յովնա ինքն վերագաղափարի Թաղեալ յերկրի և յաւուրն երրորդում յարուցեալ՝ փրկանաւորիչն յապա-
5 կանութենէ զկենդանութիւն մեր, Տէր Աստուած մեր»։

Եւ ի Նաւում ինքն խոստանայ մանրել ի մէջ զգա-
ւազանն, կամ եթէ զմէնջ զիշխանութիւն գոռոզին սա-
տանայի, և զկապանս մեր ի բաց հատանել, զոր և ճահա-
գործեաց իրր Աստուած, և ի տանէ Աստուծոյ ի բաց ջըն-
10 ջեաց զդրաւչեալս և զհալածոյսն. մահ եցոյց երկրպա-
գաւազանն զնոսա՝ եկեալ և աւետարանեալ աղքատաց զառ
ի նայն խաղաղութիւն², և խաղաղութիւն ընձեռէր մարդ-
կան զիւրն։ Տաւնել իսկ հրամայէ որք ի նայն հաւատան

233r.

և հատուցանել նմա զաղաւթսն՝³ խոստացեալ ի միջոյ առ-
15 նել ի նոցանէ զհնութիւնն⁴. քանզի ամենայն Քրիստոսիւ
նոր. վասն զի կատարեցաւ և ի բաց բարձաւ թշնամին ի ձեռն
մահուն Տեառն, և ել ի դժոխոց Տէր՝ յարուցեալ եռաւրեայ
ի մեռելոց, որ փչեաց ի դէմս առաքելոցն և ի բաց կորզիչ
զմեզ ի նեղութենէ՝ ասելով. Առէք զՀոգի Սուրբ»⁵։

20 Բիսկ Ամբակում լուեալ զլուր նորա երկեաւ և ար-
տակացեաց * ի գործս նորա ճանաչել զնա. ի վերջնում
ամացն մարգարէանայ, զի որ եարարն յոչ գոլոյ ի գոլ զա-
մենայն՝ Աստուածն Բան, յերկրի երևեցի՝ եղեալ մարդ,
մնալով Աստուած, և ընդ մարդկան չրջեցի. արտակացեաց

25 իսկ և յորս կատարել հանդերձեալ էր ի վերայ մարմնաւորի
իւրոյ ** զալստեանն. մարդ ի կուսէ ծնի և քաւարան մեր
եղեալ՝ մնալովն Աստուած, և ծանուցեալ ի հաւատացելոց
ի նա, եթ՝ երգաբանեալն ի քերովքեից ի վերջնում ա-
ւուրց յայտնեցաւ մեզ, Աստուած ելով Տէր, որոյ առաքի-

30 նութիւն զերկինս ծածկեաց, և նորա զովութեամբն լցաւ
ամենայ(ն) երկիր և լուսով նորա լուսաւորեաց»⁶ Բանզի
խոովեցելոյ մերոյս անձին բարկութեամբ սակս նԱդամ
զանցաւորութեանն՝ երևեցաւ մեզ, Աստուած ելով Տէր, և
ըստ բազում ինքեան ողորմութեան կեցոյց զմեզ՝ ի ձեռն

233v.

35 լուացարանի դարձեալ ծնելութեան և նորոգութեան Հոգ-
ւոյն Սրբոյ. ուր արտաքս եհեղ ի մեզ փարթամաբար Յի-
սուս Քրիստոս և ի ձեռն իւրոյ փչմանն, ասելով Առէք

*) Լուսանցքում՝ «հիացա(ւ)».

***) Անգ՝ «նորա».

1) Հմմտ. Գով. Ա. 32. 2) Նաւում. Ա. 13—15 3) Նա-
ւում Ա. 15. 4) Հմմտ. Գողոս. Գ. 9—10., Եփես. Գ. 22—24.
5) Յովն. Թ. 22. 6) Ամբ. Գ. 2—4.

զՀոգի Սուրբ, և առաքեալ յերկնուստ զխոստումն Հաւր և զգեցոյց զմեզ ի բարձանց կարութիւնս՝¹

ԵՆ Աստուծոյն իսկ մարգարէանայ յաղագս նորա. Փոխանակ որոց, ասէ, նախատեին և մեծաբանեին առ Տէրն ամենակալ ի խաչին առդնացեալքն, յայտ եթե և 5 ասաւ զքն՝ Եթ՝ Որդի ես Աստուծոյ, Էջ ի խաչէդ². սակս այսորիկ երևեցի Տէր ի նոսա, յայտ եթե յարուցեալ ի մեռելոց և ի բաց կորուսեալ զամենայն աստուածս աղագաց երկրի, որում երկրպաղեն յիւրաքանչիւր ի տեղոյ իւրեանց ամենայն կղզիք և ամենայն ազգք երկրի, Աստուած 10 գիտելով զնա ճշմարիտ³, Սակս այսորիկ ինդամբ յոյժ և 234դ. քարոզեմք՝ ուրախացեալք և բերկրեալք ի բոլոր սրտէ մերմէ, զի շուրջ քակեաց Տէր զանիրաւութիւնս մեր և փրկանաւորեաց զմեզ ի ձեռանէ իմանալեաց թշնամեացն, և թագաւորեաց Տէր ի միջի մերում և ետ զմեզ անուա- 15 նիս և ի պարծանս յամենայն ժողովուրդս երկրի, դարձուցեալ զգերութիւն մեր՝ իբր Աստուած⁴.

ԵՆ Անգեա ցուցանէ դարձեալ Աստուած, որոյ ձայնն երկիր շարժեաց՝ ի խաչին աղաղակելով նորա յայնժամ, որպէս ասէ առաքեալ, ինքն խոստանայ ասելով՝ Տակա- 20 ւին եզ հազ ես սասանեցից զերկին և զերկիր և զծով և զցամաք⁵.

ԵՆ ի Զաքարիա ինքն խոստանայ գալ և տաղաւարիլ ի մեզ. և փախնուլ ի նա զազգս բազումս, և զի եղիցին նմա ի ժողովուրդ⁶ և տաղաւարեսցեն ի սրբում ն(ո)րա 25 կոչարանին⁷։

ԵՆ Դարձեալ ինդալ հրամայէ Սիովնի և քարոզել Երուսաղէմի, զի ահա թագաւոր քեզ, ասէ, գայ, քեզ ար- 234դ. դար և ապրեցուցիչ, ինքն հեզ և վերելարկեալ յէջ^{**} և յաւանակ նոր¹. Վկայեաց իսկ յաղագս Քրիստոսի զամեն- 30 այն զայս աւետարանիչն, եթ՝ և թագաւոր և հեզ և փրկիչ դոյր վերելակեանն ի վերայ յովանակի և գովեալ յամենայն ժողովրդենէ՝ իբր Աստուած գոլով ճշմարիտ և բարեբանեալ յաւիտեանս և արքայ Իսրայելի⁸։

ԵՆ Մաղաքիա մարգարեանայ յաղագս նորա՝ իբր 35 յաղագս Անեայ զբան առնելով. քանզի Քրիստոս եկեալ քահանայապետ հանդերձելոյն բարեաց, միով պատարա-

¹) Լուսանցքում՝ «եկեղեցւոյն».
²) Մտաթ. Իէ. 40.
³) Սոփոնիա Բ. 10—11.
⁴) Սոփոն. Դ. 15 և 20.
⁵) Անգ. Բ. 6.
⁶) Զոք. Բ. 10—11.
⁷) Զոք. Բ. 9.
⁸) Հմմտ. Մտաթ. ԻԱ. 4—5.
^{**}) Անգ՝ «ընդլծակ».

գաւ կատարեաց ի հանապազիրդն զսրբեայսն, որպէս
ասէ Պաւղոս¹. և վասն մնալոյն զնա յաւիտեան՝ անհեր-
քելի ունի զքահանայութիւնն, ուստի և ապրեցուցանելն
յամենավախճանն կարէ զառաջի եկեալսն նովաւ Աստուծոյ.

235r. 5 կտակ իմ էր ընդ նմա, ասէ, կենդանութեան և խաղաղու-
թեան, և ետու նմա երկիւղիւ երկնչել զիս և ի դիմէ ա-
նուան իմոյ խորշիլ զնա. աւրէն ճշմարտութեան էր ի բե-
րան նորա և անիրաւութիւն ոչ գտաւ ի շրթունս իւր. ի
խաղաղութեան ուղղելով զնաց ընդ իս և բազումս ի բաց
10 դարձոյց յանիրաւութենէ՝².

«Միայնում իսկ Քրիստոսի վկայեաց գրութիւնն՝ եթե
մեզս ոչ եարար և ոչ գտաւ նենգ ի բերան իւրում³. զի՝
Հանգեաւ ի նմա Հոգի Աստուծոյ, հոգի իմաստութեան և
զգաստութեան, հոգի խորհրդոյ և հարստութեան, հոգի
15 զիտութեան և բարեպաշտութեան. և ելից զնա հոգի եր-
կիւղի Աստուծոյ, որպէս ասէ Էսայիաս⁴. Զի այսպէս վա-
յել է մեզ քահանայապետ սուրբ, անչար, անաղտ, որո-
չեալ ի մեզաւորաց և բարձրագոյն երկնից եղեալ,⁵ իբր
Աստուած կրով* ճշմարիտ: Առաքել իսկ նախընթաց մար-
20 մնաւորի իւրոյ գալստեանն հրեշտակ կտակին զՄկրտիչն
ի Յովաննէս իբր իւր հրեշտակ խոստանայ՝⁶ ինքն հանդեր-
ձեալ մարմնանալ Տէրն փառաց, իսկ նախ երկրորդի իւրոյ
գալստեանն ինքն դատաւորն գալոցն Տէր Յիսուս՝ մի ելով
և մարմնով, առաքել զՆղիա Թեսալացի խոստանայր. յիշե-

235v. 25 ցուցանելով համանգամայն, |եթ՝ ինքն է աւրինադրիչն Մով-
սէսի: Ասէ իսկ նովին մարգարէիւ. Եւ անա ես առաքեմ
զՆղիա Թեսալացի նախ քան զգալ զաւրն Տեսոն զմեծ և
դյայտնին, որ հաւանեցուցէ զսիրտ Հաւր առ Որդի և
զսիրտ մարդոյ առ ընկեր իւր. գուցէ եկից և սատակեցից
30 զերկիր իսպառ⁷. յիշեցէք զաւրէնն Մովսէսի ծառայի իմոյ,
բատ որում պատուիրեցի նմա ի Քորէք՝ առ ամենայն Իս-
րայէլ հրամանս և իրաւունս»⁸.

«Եւ Էսայիաս իսկ մարդարէանայ ծնանիլ զԵմմա-
նուէլ ի սրբոյն կուսէ⁹ և ծաղիկ զնա անուանէ յարմա-
35 տոյն Յեսասայ¹⁰, և Տէր զնա սրբել, և ի նմանէ երկնչել իբր
Աստուած, և նմա հաւանել և սրբիլ ի նմանէ, և իշխան զնա

*) Չեռազբում՝ «ելիվ».

1) Հմմտ. Եբր. Թ. 11—14. 2) Մաղաք. Բ. 5—6.
3) Եսայի ԵԳ. 9. 4) Եսայի ԺԱ. 2—3. 5) Հմմտ. Եբր. Է. 26.
6) Հմմտ. Մաղ. Գ. 1. 7) Մաղաք. Գ. 5—6. 8) Մաղաք. Գ. 4.
9) Հմմտ. Եսայի Է. 14. 10) Հմմտ. Եսայի ԺԱ. 1.

ազգաց¹, և եթ' ի նա ազգք յուսան². և բազումս այդս յա-
 զագս նորա մարգարէանայ. և զթիկունս տուեալ նորա ի
 խարազանս և զծնաւտս յապտակս և զդէմս յամաւթ թըը-
 մանց³, և վասն մեղաց ժողովրդեան անեալ զնա՝ զանմեղն
 ի մահ և յանարէնս համարեալ, և զմեղս մեր բերաւզն⁴ և 5
 վասն մեր ցաւեցեալ ի խաչին և Աստուած զնա անուանէ՝
 և Տէր և լոյս*։|

Ամաչեացեն երկաբնականքն, քանզի ինքն է Աբա- 236r.
 բիչ գերկին և մածուցիչն զնա, հաստացուցիչ գերկիր
 և զ' ի նմայն⁵. քանզի ի նոյա շինեցաւ ամենայն, որ 10
 յերկինս և որ ի վերայ երկրի ի նմա՝ ըստ երանելիոյն
 Պաւղոսի ձայնին⁶. Ամաչեացեն նոյնպէս Եւտիքիանա-
 կանքն, թոռուք Մանիքացւոցն. քանզի ահա մարգարէս
 գոչէ, ե(թ)' թիկունս ունէր և ծնաւտս և դէմ, և վասն մեր
 ցաւոյն զգայր, ըստ ամենայնի նման մեզ՝ առանց միայ- 15
 նւոյ մեղաց։ Քանզի պարտ էր զնա՝ հումագոյ մեզ եղեալ
 տնաւրինաբար, հանդերձ մնալովն Աստուած, կրել յա-
 զագս մեր զնախասացեալսն, և զկողն խոցիլ և քացախ և
 զեղի արբուցանիլ. և որքան կրեաց մարմնով իւրով ի
 վերայ մեր և վասն մերս։ 20

«Եւ Երեմիաս յազագս նորա մարգարէանայ ասե-
 լով՝ Եւ մարդ է և ո՞վ ծանիցէ զնա⁷. և դարձեալ՝ Սա
 Աստուած մեր և ո՞չ համարեսցի միւս առ նա. արտաքս
 եզիտ զամենայն ճանապարհ հանճարոյ և ետ զնա Յա-
 կովբայ պատանւոյն իւրում և Իսրայելի սիրեցելոյն ի 25 236v.
 նմանէ⁸, զի ցուցցէ, թե ինքն էր աւրինադրիչն ի Սինայ,
 և ի ձեռն մարգարէից Որդւոց Իսրայելի. յետ այսորիկ և
 յերկրի երևեցաւ և ընդ մարդկան վերադարձեաց⁹։ Եւ
 դարձեալ՝ Ոգի դիմի մերոյ Քրիստոս Տէր, ըմբռնեցաւ
 յապականութեան մերում, որում ասացաք՝ ի ստուերի 30
 նորա կեցցուք յազգս¹⁰։

«Եւ Եզեկիէղ իսկ մարգարէանայ յազագս բարի հո-
 վուին՝ ի սերմանէ Դաւթի յարուցելոյն, որոյ և ոչխարք
 յատուկք՝ բանական ոչխարք¹¹։ Որպէս և Պետրոսի ասէ՝

*) Լուսանցքում՝ «Ոչ հաճելի է արուեստաբանութիւն անարուես-
 տիկ այդորիկ թարգմանչի, որ զգեղեցիկսդ արար ան(գ)եղազ(է)չ
 և զ(ք)աջաշն(ք)հզ՝ բան(ի)ցն անյարմարութեամբ (ա)րար տաղակալի»։

1) Հմմտ. Եսայի ԵԵ. 4. 2) Եսայի ԽԲ. 4. 3) Եսայի Ե. 6.
 4) Հմմտ. Եսայի ԵԳ. 4. 5) Հմմտ. Եսայի ԽԲ. 5. 6) Պողոս.
 Ա. 16. 7) Երեմ. ԹԷ. 9. 8) Բարուք Գ. 36—37. 9) Բարուք
 Գ. 38. 10) Պղբք. Գ. 20. 11) Հմմտ. Եզեկ. ԼԳ. 23 և 31.

Հովուեան գոչխարս իմ¹: Ջայս, ասէ, ասէ Տէր Տէր. զկորուսեալն խնդրեցից և զմոլորեալն զարձուցից²: Եւ ի վերայ երկրի երեւեալ և ընդ մարդկան վերադարձեալ՝ ասէր. Ոչ առաքեցայ, եթ' ոչ առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսծրայելի³. և՝ Եկն Որդի Մարդոյ խնդրել և կեցուցանել զկորուսեալն⁴: Սա մանրեաց զլուծ հարկին* մերոյ և արտաքս եհան զմեզ ի ծառայեցուցչէն՝ զնորատունկս խազաղութեան⁵, ասաւզն. Եկնյք|առ իս ամենայն վաստակեալք և բեռնաւորեալք, և ևս հանգուցից զձեզ. բարձէք զլուծ իմ ի ձեզ և ուսարհւք յինէն, զի հեզ եմ և նուաստ սրտիւ, և գտանիցէք հանգիստ անձանց ձերոց, զի լուծ իմ քաղցր և բեռն իմ թեթեւ է⁶: Ուրեմն Աստուած Քրիստոս և զԻւրն լուծ ի մեզ գոլ խորհեցեալս:

«Եւ հրեշտակն ի ձեռն Դանիէլի մարդարէանայ, եթ' 15 եւթանասուն եւթներեակք հատցին ի ժողովուրդն և ի քաղաքն սուրբ, մինչ սպառել մեղացն և ցնջիլ անաւրէնութեան և քաւիլ անիրաւութեան, և ածել զարդարութիւն յաւիտենական և կնքել տեսութիւն և զմարգարէն, և աւժանել զսուրբ սրբոցն: Եւ խոհականա-

20 նայ Դանիէլ ի հրեշտակէն յարտաքս ուղութենէ բանին, առ ի պատասխանել նորա և ի շինել զԵրուսաղէմ, մինչ աւժելոյ առաջնորդին՝ եւթներեակք եւթն և եւթներեակք վաթսուն և երկու⁷: Իսկ ի վերայ ոչ միոյ ծնիցելոյ ի կանանցն այսպիսի ճահագործեցաւ, եթ' ոչ ի վերայ

237 Կ. 25 Եմամ|նուեղի, իւր ելոյ Աստուծոյ և մարդոյ. հչ այդոյ ելոյ Աստուծոյ և այդոյ մարդոյ. քանզի Բանն մարմին եղև⁸, մնալովն Աստուած: Քանզի յորժամ եկն յերկիր երեւեալ աւժեալն տնաւրինարար, սուրբ սրբոցն, համարեալ կատարումն աւրինի և մարգարէիցն Քրիստոս⁹, ծագեաց ահա

30 յաւուրս իւր զարդարութիւն¹⁰. Իսկ՝ Աւուրս բազումս, որպէս պրեցաւ յՈւսեէ մարգարեի՝ նստան որդիքն Իսրայելի, հչ ելոյ արքայի և հչ իշխանի, հչ ելոյ զոհի և հչ զհարանի և հչ քահանայութեան, և հչ որ ղեկուցանէր¹¹. Իսկ եկն սուրբ սրբոցն Քրիստոս, յորժամ եկն լրումն ամա-

35 նակին¹², և թագաւորեաց ի տունն Յակովբայ յաւիտեանս¹³:

*) Լուսանցքում՝ «իբբ անուր երկաթի».

1) Յովհ. ԻՍ. 16. 17. 2) Եղեկ. ԼԳ. 16. 3) Մտաթ. ԺԵ. 24. 4) Ղուկ. ԺԹ. 10. 5) Եղեկ. ԼԳ. 27 և 29. 6) Մտաթ. ԺՄ. 28—30. 7) Գան. Բ. 24—25. 8) Յովհ. Ս. 14. 9) Հմմտ. Մտաթ. Ե. 17. 10) Հմմտ. Սաղմ. ՀՍ. 7. 11) Ոգոէ Գ. 4. 12) Հմմտ. Գաղատ. Գ. 4. 13) Հմմտ. Ղուկ.Ա. 32.

Եւ դայս զեկուցանելով յառաջադոյնսն՝ մարդարէանայր, եթե յաւուրս թագաւորացն այնոցիկ յարուսցէ Աստուած երկնի թագաւորութիւն ի վերայ երկրի, որ յաւիտեանս ոչ ապականեսցի և թագաւորութիւն, նորա ժողովրդեան միւսում ոչ մնասցէ, անաւարեսցէ և մալեսցէ զամենայն, և ինքն վերակացեսցէ յաւիտեանս. քանզի ի լիւրանէ հատեալքար առանց ձեռաց, որ քար է ծայր անկիւնական, ընտրեալն և պատուական՝. որ թանց մերձաւորութեան անն՝ ի կուսէ ծնիցեալ, մնալով իսկ և այսպէս Աստուած և հոմազոյ ծնաւդին Հաւր, եղև իսկ ի լիւսոն մեծ և ելից 10 զամենայն երկիր, անախտաբարն ի Հաւրէ և անճառաբար նախ յաւիտենիցն ծնիցեալ: Սա խորտակեաց զպատկերն, այս է՝ զգոռոզն բանսարկու, և զաստուածս ազգացն՝ զոսկեզէնան և զարծաթեղէնս և զպղնձիս և զերկաթեայս և զխեցեղէնս, և մանրեաց զնոսա, և եղեն իբրև փոշի, 2 և զամենայն փառս թագաւորացն իբրև ծաղիկ խոտոց կցոյց 3, և թագաւորեաց ի տունն Յակովբայ յաւիտեանս, և թագաւորութեան իւրոյ ոչ եղիցի վախճան 4. Իսկ մարդոյ բնութիւն թագաւորել ոչ կարէ յաւիտեանս:

Ահա ամենեքեան աւետարանիչքն զ՝ ի մարդարեիցն 20 քարոզեցեալ, ինքներեսութեամբ տեսանելով ի Քրիստոս՝ լըցեալ ուսուցին, և ոչ ուրեք երկու բնութիւնս մեզ կամ եթե ներկուս բնութիւնս աւանդելցին խոհել զմին Քրիստոս. այդ զնոյն քարոզեցին Աստուած նախայաւիտեան և զնոյն տնաւրէնաբար եղեալ մարդ, մնալովն Աստուած, 25 զնոյն անախտ և ախտակրելի, զնոյն Աստուած, զնոյն մարդ: Սոցին բաղաձայնս և սուրբ հարքն, որք ի Նիկեա՝ ուսուցին, և յետ նոցա եղեալք սուրբքն եկեղեցեացն վարդապետք, որպէս ի յառաջադոյնս բանս * նոցա ապացուցաւ. քանզի նզովեն զյանդգնեալն ասել երկուս բնութիւնս, կամ եթե երկաբնութիւն՝ զմին Քրիստոս, և զոչսն խոստովանաւոյս զնա եղեալ ըստ ճշմարտութեան մարդ՝ յանձնէ նմանակրէ մեզ և մարմնոյ, և զ՝ ի սրբոցն հարանց նզովեալս ահա հաստատապէս նզովեցան և ի նոցանէ աղանդեալքն և աւրինադրեալքն մեզ հաստատապէս աւրի- 80 նադրեցան. քանզի զորս եթե կապեսցեն յերկրի, եղիցին այսուքիկ կապեալք յերկնի, և զորս եթե լուծցեն յերկրի,

*) Լուսանցքում՝ «յառաջադոյնս».
 1) Հմմտ. Ծոսյի ԻԸ. 16. հմմտ. Եփես. Բ. 20. 2) Հմմտ. Դան. Բ. 44—45. 3) Հմմտ. Ծոսյի Ի. 6—7. 4) Հմմտ. Լուկ Ա. 32.

եղիցին այսոքիկ լուծեալք յերկնի ¹: Քանզի զոմանս, ասէ,
 239r. եղ Աստուած յեկեղեցւոջ՝ նախ առաքեալս, երկրորդ մար-
 գարէս, երրորդ վարդապետս ². և որ զսոցայն վարդապե-
 տութիւն ոչ ընդունի, իբր յնքենէ յԱստուծոյ խաւածեցեալ,
 5 զԱստուած արհամ(արհ)է՝ զտու.իչն զՀոգին իւր Սուրբ ի
 նոսա և եղեալ զնոսա յեկեղեցւոյ վարդապետս. սակա այ-
 սորիկ ասէր Տէր առաքելոցն՝ «Լսաւոյն ձեզ ինձ լսէ և ար-
 համարհիչն զձեզ զիս արհամարհէ» ³:
 Իսկ փոխանակք սրբոց առաքելոցն երանելիք և ուղ-
 10 դափառք մեր հարքն. և զայս զեկուցանելով Տէր՝ ասէր առ
 աշակերտսն յետ յարութեանն իւրոյ. «Եւ ան ես ընդ
 ձեզ եմ, ասէ, զամենայն աւուրս, մինչ ի վախճան յաւի-
 տենիս» ⁴: Յայտ իսկ է յաղագս սրբոցն առաքելոց, եթ՝ ոչ
 զամենայն աւուրս մինչ ի վախճան ի մարմնի մնալով՝
 15 զնալ հանդերձեալ եին զ՝ ի Քրիստոս հաւատացեալսն. ոչ
 յաղագս նոցա ուրեմն եասաց միայնից, այդ և յաղագս
 փոխանորդաց նոցա եղիլոցն ուղղոյ հաւատոյ և վարդա-
 պետութեան, և հետեացելոց հետոցն՝ ըստ Աստուծոյ քա-
 ղաքավարութեան նոցա, և զմնացորդս նեղութեանցն Քրիս-
 239v. 20 տոսի յԼ.րում մարմնի բարձաւղացն և վասն Քրիստոսի
 ոչխարացն և վասն Քրիստոսի մինչ մահու ժամանելոց ⁵,
 զի հետեացին հետոցն Քրիստոսի Քանզի արտաքս հայ-
 ցեաց, որպէս զսուրբ առաքեալսն սատանայ, այսպէս և
 զսուրբս հարսն մեր և զվարդապետս սրբոյ եկեղեցւոյ բա-
 25 զում անգամ՝ առ ի տաստել զնոսա իբր ցորեան, այդ ոչ
 պակասեաց նոցա հաւատն ⁶ ի նախարկութեան փորձու-
 թեանցն: Քաջասրտեին իսկ և զվասն նոցա անակնառա-
 բար մաղթաւղին, զի ոչ նուազեսցէ հաւատ նոցա, և շի-
 նեին ի ձեռն վասն Քրիստոսի ախտակրութեանն՝ ի վերայ
 30 հիման առաքելոցն և մարգարեից, ելոյ ծայր անկիւնոյ ին-
 քեան զվասն մեր ախտակրաւղին Քրիստոսի ⁷ զաւրացուց-
 չին զնոսա համբերել զառ ի թշնամեացն Աստուծոյ վերա-
 ծեալս: Քանզի ուսան ի Քրիստոսէ՝ ոչ մեղկանալ ի փոր-
 ձութիւնս, այդ հսկել և աղաւթել, առ ի զկամս Աստուծոյ
 35 կատարել ի նոսա. քանզի ունեին զՔրիստոս ընակեալ
 յինքեանս, զհոգեկան վէմն և զանխղելի հիմն, յորում և

1) Մտաթ. ԺԸ. 18. հմմտ. ԺՋ. 19. 2) Ա. Կորնթ. ԺԲ. 28.
 3) Ղուկ. Ժ. 16. 4) Մտաթ. ԻԸ. 20. 5) Գաղատ. Զ. 17.
 հմմտ. Բ. Կորնթ. Գ. 10—11. 6) հմմտ. Ղուկ. ԻԲ. 31—32.
 7) հմմտ. Եփես. Բ. 20.

չինին, իբր քարինք կենդանիք՝ տուն հողեկանի, քահա- 240r.
 նայարան սուրբ Աստուծոյ, զանձն յաւժարութեամբ վասն
 Քրիստոսի եղեալ հանապազաւր, և խնդալ վասն Քրիստոսի
 ախտակրութեանն միշտ և ասել. Ո՞ զմեզ որոշեսցէ ի սիրոյն
 Քրիստոսի. այդ ոչ ոք. ոչ նեղութիւն, ոչ ճգնութիւն, ոչ 5
 սով, ոչ մերկութիւն, ոչ հալածումն, ոչ վտանգ, ոչ սուր-
 քանդի վասն Քրիստոսի յաւժարապէս ունիմք ըստ միողէ *
 աւուրն մեռանելը՝¹,

Քանդի ուսան սուրբ հարքն մեր ի հովուապետէն
 Քրիստոսէ, եթե նուրբ էր դուռնն և նեղ ճանապարհն, 10
 տարաւդն ի կենդանութիւնս², և մրցութեան էր պէտ
 բազմի, որ ըստ Աստուծոյ՝ առ ի մտանել ընդ նուրբ դուռնն
 հալածանացն յերկնիցն արքայութիւն. ուսեալք եին յերա-
 նելոյն Պաւղոսէ, եթե բազում ճգնութեամբք պարտ ի
 ներքս երթալ յարքայութիւնն երկնից³, Լուան Տեառնն 15
 առաւդի. «Հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ վասն ոչխարաց»⁴,
 և՛ «Եթե զիս հալածեցին, և զձեզ հալածեցեն. եթե զբանն
 իմ պահեցին, և զձերն պահեցեն»⁵, և՛ «Երանելիք հա-
 լածեալքն՝ վասն արդարութեան, զի նոցա է արքայու- 240v
 թիւն երկնից»⁶, և՛ «Երանեալք եղիցիք, յորժամ հալածեա-

ցեն զձեզ և նախատիցեն և ասիցեն զամենայն շար զձէնց՝
 ստելով վասն իմ. խնդացէք յաւուրն յայնմիկ և խայտա-
 ցէք, զի վարձ ձեր բազում յերկինս. քանդի այսպէս հալա-
 ծեցին զմարգարէնն՝ զնախ ձեր, և Գայ ժամ, զի ամենայն
 սպանիչն զձեզ թուիցի պարշտութիւն հատուցանել Աս- 25
 տուծոյ»⁸, և Ո՞ր ոք խոստովանեսցէ զիս առաջի մարդկան,
 խոստովանեցից և ես զնա առաջի Հաւր իմոյ յերկինս»⁹:

Սակս այսորիկ առաքեալքն զպատուիրանս ճահա-
 գործելով զՏեառնն՝ ի ճգնութիւնս, ի հարկաւորութիւնս,
 ի հալածանս, ի նեղութիւնս համբերեցին վասն Քրիստոսի, 30
 և ուսուցանեին, եթե կամեցեալքն կեալ բարեպաշտու-
 թեամբ ի Քրիստոս Յիսուս հալածեցին վասն Քրիստոսի՝

Յայտ եթե և զինչ կարեմ ասել ըստ արժանաւո-
 րութեան յաղագս սրբոցն հարանց, եղելոց վարդապետաց
 սրբոյ եկեղեցւոյ, որք մինչ մահու նահատակեցան՝ վասն 35 241r.

*) Լուսոնքում՝ «հանապազ».

1) Հովմ. Ը. 35—36. 2) Հմմտ. Մտաթ. է. 14. 3) Հմմտ.
 Բ. Քեռոզ. Ա. 5. 4) Յովհ. Ժ. 11. 5) Յովհ. ԺԵ. 20. 6) Մտաթ.
 Ե. 10. 7) Մտաթ. Ե. 11—12. 8) Յովհ. ԺԶ. 2. 9) Մտաթ.
 Ժ. 32. և Զով ԺԲ. 8.

- ուղղափառին հաւատոյ: Տէր պատերազմէր ի վերայ նոցա, որք ի ձեռն սրբոյ Հոգւոյն յաղթահարեցին զթագաւորս՝ պատերազմիչս Աստուծոյ եկեղեցին, խաւսելով ընդդէմ թագաւորաց զԱստուծոյ պատուիրանս, և ոչ ամաչելով ա-
- 5 ուղի իշխանաց և թագաւորաց՝ վասն Քրիստոսի ամեալք և բարձեալք. գիտեին իսկ, եթ՝ այն պատահեցէ նոցա ի փրկութիւն: Ի ձեռն հաւատոյ գործեցին զարդարու-
- 10 թիւն և պատահեցին խոստացելոցն բարեաց. խցին զբերանս ատիւծուց, շիջուցին զկարութիւն հրոյ, փախեան
- 15 և հաւատոյն, որ առ Աստուած: Քանիք զվասն բարեպաշտութեանն մահ համբերեալք, պսակաւորք ի նահատակա-
- 241v. | Հաւրն և սրբոցն հրեշտակաց, զի լաւագունից յարութեանն պատահեցեն: Քանիք սրբոցն հարանց այսպանութեան և
- 20 խաբազանաց փորձ առին, յարտասահմանութեան շրջեցեալք և ի քաղաքէ ի քաղաք, և կապանաց և բանդի փորձ առին, քարարկեցան, փորձեցան որպէս գրեալ, մահու
- 25 և անձաւս և ծակս երկրի: Այդ այսոքիկ ամենեքեան վկայեցան յուղղափառէ հաւատոյն: Քանիք կրեցին վասն Քրիստոսի եկեղեցեացն հովիւք առ Դեկեաւ թագաւորաւ և յետ նորայոցն հալածչաց զԱստուծոյ եկեղեցիս. քանիս կրեցին յԱրիանոսաց՝ մեռուցեալք, արտասահմանեալք,
- 30 հալածեալք և բանդարգեալք ընդ ուղղափառ հովիւան Քրիստոսի: Այդ յայտոսիկ ամենեսին գերայաղթեցին ի ձեռն սիրաւղին զնոսա Քրիստոսի. քանդի զհարուածս Յիսուսի ի մարմինս իւրեանց պարաբերեին² ի պարծանս իւրեանց՝ յաւրն Քրիստոսի: Քանդի ոչ ունայն ընթանա-
- 242r. 35 յին | և ոչ յունայն վաստակեցան. այսպէս իսկ ընթանա-
- յին, իբր ոչ անյայտապէս. այսպէս մրցեին, իբր ոչ զաւդ ծեծելով՝ յետոյցն մոռացումն առնելով և զյառաջագոյնան

Լուսանցբում՝ «Ընդձեռնեին».

¹) Հմմտ. Բ. Գորնթ. ԺԲ. 10. և Բ. Ցիմոթ. Գ. 12.   ²) Հմմտ. Գաղատ. Զ. 17. և Բ. Գորնթ. Գ. 10.

ձգտելով¹, Ըստ դիտաւորութեան հալածեցին՝ առ յաղթանշանութիւն վերնոյ կոչելութեանն Աստուծոյ, Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տէրամբ մերով. զարշաւանն կատարեցին, զհաւատն պահեցին. այսուհետեւ պահպանի նոցա պսակն արդարութեան, զոր հատուցէ Տէր նոցա յայնմ աւուր՝ արդարն դատաւոր, ընդ ամեննսեան սիրաւոյս զյայտնութիւն նորա և զարքայութիւն², Ի պտղոց նոցա ուղղափառի հաւատոյ և պարկեշտի նոցա կենցաղոյ ծանեաք զնոսա, եթե ծառայք բարիք են, տնկեալք ի տան Տեառն, և ի գաւիթս Աստուծոյ մերոյ ծաղկեցան³. քանզի ազնիւս 10 եկեղեցւոյ Աստուծոյ ի բաց ծնան և փրկական վարդապետութիւնս՝ երանելիք ամենեքեան հետևացեալքն վարդապետութեան սրբոցն և ուղղափառաց հարանցն, ոչ խտորեալք յաջ | և ոչ յահեակ յարքունական ճանապարհէն⁴ ուղղափառի իւրեանց հաւատոյն. Քանզի զորս քա- 15 րերանեցին առաջակայքս յայսմ մատենի սուրբք և ուղղափառք հարքն, այսոքիկ յԱստուծոյ բարեբանեալք են, և զորս հաստատեցին բանս ուղղափառի հաւատոյն, այսոքիկ յԱստուծոյ հաստատեցան. Նմանապէս՝ զոր եթ՝ անիծին և նզովեցին, այսոքիկ յԱստուծոյ անիծան և նզովեցան, և 20 զորս տարաքարոզեցին բանս, սոքա յԱստուծոյ տարաքարոզեցան. Երանեալք ամենեքեան՝ հաւանեալքն ամենայնի աստուածաշունչ գրաւորութեանն և զ՝ ի նմա գրիցելոցն յազագս միոյ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. քանզի աւգտակար է առ վարդապետութիւն ուղիղ և վերստին 25 ուղղէ զահարմբունեալսն և հետևացեալսն վարդապետութեանց մարդկան՝ ոչ ուղղոց:

5

242v.

80

243r.

Երանեալ հաւանեալքն վարդապետութեան սրբոցն և ուղղափառաց հարանցն, զի ժառանգակիցք գտցին սրբոցն. իսկ ոչ հաւանեալք վարդապետութեան և աւրինա- 80 դրութեան Աստուծոյ | խա(ւ)սեցելոյն ի ձեռն նոցա՝ յղան ի զանազան հերձուածան, մոլորեալք յարքունական ճանապարհէն ուղղափառի հաւատոյն, և գնացին ուղիս խոչորս և փշալիցս, զածաւոյս զնոսա ի հանապազորդ տանջանս. զի ոչ միայն անհաւանեցան սրբոցն հարանց, ու- 35 րացեալք զգնաւոզն զնոսա զՏէրն Քրիստոս իւրով արեամբ, ի վերայ ամեկով իւրեանց զարագն կորուստ, այլ իբր ոչ

1) Հմմտ. Փիլիպ. Գ. 13. 2) Հմմտ. Բ. Յիմոթ. Գ. 7—8.
 3) Հմմտ. Սաղմ. ՂԱ. 14. 4) Հմմտ. Բ. Օբէեք Ե. 32., Գ. 2., ԻԸ. 14., Առաիք. Գ. 27.

բաւական եալք իւրեանցն կործանմամբ, կորզեցին բազում յանարատագունիցն, առ ի հետեանալ չարահաւատութեան նոցա: Եւ խնդրեսցէ առ ի մուրեցեւոյչացն զայպիսիս զարիւն մուրեցելոցն Աստուած յառուրն յայնմիկ.

5 պահանջեսցին իսկ և զդատաստանս սպանելոցն և հալածելոցն և յափշտակելոցն և արտասահմանելոցն առ ի նոցանէ, առ ի յոչ կամել հաւասարել նոցա ամպարշտութեանն: Այզ զի մինչ մահու տանջանս վասն բարեպաշտութեան առ ի նոցանէ համբերելով՝ եկեսցէ իսկ ի վե-

243v. 10 բայ նոցա ամեն արիւն արդար ըստ բանին Տեառն¹, յիլցին զչափ հարցն իւրեանց հրեից և որդիք ցուցան սպանաւզացն զսուրբս մարգարէս և զառաքեալս:

Մէք այսուհետե, սիրելիք, որպէս ասէ Յուդաս առաքեալ, շինելով զինքեանս սրբագունիւ մերով հաւատովս, զոր ընկալաք յԱստուծոյ ի ձեռն արոց առաքելոցն և ի որբոց հարանց և եպիսկապոսապետաց ամենայն աշխարհի՝ պահաւազացն զհաւատն Աստուծոյ անխարդախ մինչ վերջնոյ հազագին, Հոգւով սրբով ազաւթեալք՝ զինքեանս ի սէրն Աստուծոյ պահեսցուք, մնալով ողորմութեան

20 Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ ի կենդանութիւն յաւիտենական: Եւ զմանս յանդիմանեցէք որոշելով, իսկ զմանս ապրեցուցէք՝ ի հրոյ յափշտակելով, իսկ զմանս ողորմեցարհւք դատել երկիւղիւ, դատելով զ՝ ի մարմնոյն պալարացեալ պատմուճան², Ամենեքեան իսկ հարքն մեր

25 և եպիսկապոսքն զնեստորէ ժողովեալքն յԵփեսոս՝ հետեւանալով հետոց երանելեաց հարանցն, որք ի Նիկեա, և

244r. եղբայրականս | այնոցիկ հաստատելով զաղանդս ճմարտութեանն, սահմանեցին ոչ ումէք արժան գոլ յաւելուլ ինչ սրբում հմայութեանն և ոչ նորոգել՝ զմիշտն նոյնպէս

30 կալեալ և յեղութեան ստուերագրութիւն կրել ոչ հաւանեալ, ըստ բանին Յակովբայ առաքելոյ³, իսկ ի Քաղկեդոնի հաւաքեալքն զսա, որպէս ասեն, նորոգելով, և զթուղթ ամպարշտին Ղեւոնի կարգեալ ընդ սրբում այնմիկ հմայութեան՝ զսրբոցն սահմանս և աւրէնս կոխելով,

35 եղիցին նզովեալք:

1) Հմմտ, Մատթ. ԻԳ. 35., Դուկ. ԺԱ. 51. 2) Հմմտ. Յուդա 20—23. 3) Հմմտ. Յակովբայ Ա. 17.

Պիսառութիւնք երանելեացն մերոց հարանց՝
 ցուցանելով զամպարեսութիւն եւ զյանդգնութիւն
 նորոզյացն, որպէս ասեն, զհարանցն հաւատ, եւ
 զի ոչ պարտ սահման միւս հաւատոյ ընդունել,
 քան յերեմարիւր ճասն եւ ութիցն սուրբ հմայու- 5
 թեանն, որում եւ հետեւացան սուրբ ճարքն, որք
 յնփեսոս՝ լուծանելով զնեսսորիոս իբր ամպա-
 րրեսեալ.

Երանելոյ Աթանասեայ եպիսկոպոսապետի Աղեք-
 սանդրեայ՝ առ այնոսիկ, որք յԱփրիկէ. 10

Քանզի վասն այսորիկ և համաշխահական եղև ի Նի-
 կիա ժողովն յերեքարիւր տասն և ութից ժողովեցելոց
 եպիսկոպոսացն յաղազս|հաւատոյ, սակս արխանական ամ- 244v.
 պարչտութեանն, զի մի ևս ըստ նոսին պատճառիւ հաւա-
 տոյ լինիցին, այդ թեպէտ լինիցին, մի կալցին. զինչ իսկ 15
 այն պակասէ, զի նորագոյնս խնդրիցէ ոք, Լի է բարե-
 պալտութեամբ, սիրելիք. սա զամենայն աշխարհ լցոյց-
 զսա ծանեան և հնդիկք և քանիք առ այդս բարբարոս են
 քրիստիանոսք: Ուրեմն ունայն է վաստակն, որք բազում
 անգամ զնմանէ՝ ձեռնարկեցին. քանզի ահա այսպիսիքս 20
 տասն և մի ուրեմն ժողովս արարին, աւր ըստ աւրէ փո-
 խարկեալք՝ առ ի յառաջնոցն ի բաց հանելով, իսկ յետ
 այսոցիցն փոխելով և յաւելլով. աւգտեցան ոչինչ, մինչ
 ջայժմ գրելով, ի բաց ջնջելով, բռնադատելով:

Եւ յեօ այդոց. 25

Ձի թեպէտ ոմանք զԱրիմիոնոնն անուանեն, ցուցցեն
 առաջին զլուծումն նախասացելոցն, և որպէս գրեցին
 եպիսկոպոսք, ասելով՝ մի ինչ առաւել խնդրել, քան որք
 ի Նիկիա ի հարանցն իոստովանեալս, և ոչ անուանել այդ
 ժողով, քան զնա: 30

Եւ յեօ այդոց.

Այսոցիկ իսկ այսպէս ցուցելոց|աւելորդոց(?) Արիմի- 245r.
 նոսն, աւելորդ և այդ ի նոցանէ անուանեալն յաղազս

հաւատոյ ժողով: Քանզի բաւական որ ի նիկեա՝ ձայնակցելով և սկզբնագունից եպիսկապոսաց, յորում և հարք նոցա ստորագրեցին, զոր պատկառել զայսոսիկ յորդորէր, զի մի՛ զամենայն առաւել քան եթե քրիստիանոք ծթուեացին:

Եւ յեօ այլոց.

- Աղաչեմք ոչ հաւանել, ըստ որում նախասացաք, առաջարկելոցն ամբոխ ժողովոց պատճառաւ հաւատոյ՝ զ՝ յԱբիմանին, զ՝ Իսաւրիսն, զ՝ ի Թրակէ, զայդս որ ի կոստանտինուպոլսի, զբազում անգամն յԱնտիոքիա: Այլ քան զամենեւեան միայն կալցի առ ձեզ որ ի նիկիա ի հարանցն խոստովանեալ հաւատ, յորում ամենեքեան և այժմու մարտուցելոց առ նա հարքն, որպէս յառաջասացաք, ստորագրեցին: Զի և յաղագս մեր առաքեալ ասէ.
- 15 ԵԳՈՎԵՄ ԻՍԿ ԳՃԵԳ, զի զամենայն իմ յիշէք, և որպէս աւանդեցի ձեզ՝ զաւանդութիւնն ունիք»¹⁾ Այս իսկ ի նիկէա ժողովս ճշմարտապէս արձանագրութիւն զամենայնէ հերձուածոյ է. սա և զհայհոյիչան|զՀոգին Սուրբ և ասաւղաց զնա արարած ի բաց տապալէ. ասելով իսկ հարքն՝
- 20 յաղագս առ Որդին հաւատոյ ի վերայ ամին արագ. «Հաւատամք և ի Հոգին Սուրբ, զի կատարեալ և լի», զառ ի սուրբ Երրորդութիւնն հաւատ խոստովանելով. զգծաւորութիւնն Քրիստոսի հաւատոյն և զվարդապետութիւն բոլորական եկեղեցւոյ այսուիկ ծանիցեն:

25 Երանելոյն Բասղի առ ի Աճեփոսացիս բրթոյն.

Իսկ հաւատ մեք ոչ յայդոցն կրիցեալ մեզ մանկագոյնս առնդունիմք և ոչ ինքեանք զմերոյս մտածութեան ծնունդս աւանդել իշխեմք. զի մի՛ մարդկայինս արասցուք զբարեպաշտութեանն բայս, այլ որպէս ի սրբոցն հարանց

30 ուսաք, զայսոսիկ հարցաւղացն զմեզ պատմեմք: Է այսուհետև ի հարանցն քաղաքաւորեալ եկեղեցւոյ մերոյ զրիցեալն առ ի սրբոցն հարանց հաւատ՝ ի նիկիա ժողովեցելոցն, զոր կարծեմ ահա և աորերան գոլ և առ ձեզ. սակայն ոչ զանդաղիմք, զի մի՛ վեհերման ամբաստանութիւն տարցուք:

1) Ա. Գրքից. ԺԱ. 2.

Նորին՝ քղթոյն առ այնոսիկ, որ յարեւմուտս։

Արհամարհեցան հարանցն աղանդք, առաքելական 246ր.
աւանդութիւնք անարգեցան, մանկագունացն մարդոց
դիւտք յիկեղեցւոջ քաղաքաւորեն. արուեստաբանեն այ-
սուհետև, ոչ աստուածաբանեն մարդիկ. այխահի իմաս- 5
տութիւն զնախական բերէ, մերժելով զպարծանս խայչին.
հովիւք ի բաց վարին, փոխանակ ի ներքս ածին գա(յ)ղք ծա-
նունք՝ հերձանելով զհաւտս։

Եւ յեօ այղոց.

Խաւսեացի եւ առ մեղ համարձակապէս բարին այն 10
քարոզումն հարանց՝ աւերիչն զվատանուն հերձուածան
Արիօսի, իսկ շինիչն զեկեղեցիս յառողջականի վարդա-
պետութեան, յորում Որդի հոմագոյ Հաւր խոստովանի եւ
Հողին Սուրբ նմանապատիւ թուակցի եւ պարչտակցի։

Նորին առ Եգիպօացիս քղթոյն. 15

Եւ սակայն գիտել պարտ էր, եթ՝ Աստուծոյ շնոր-
հիւնն ոչ առ արևելւայսն միայնք էք, այդ եւ բազումս ու-
նիք զձերոյդ մասին, որք զհարանցն վրիժալինդրեն ուղ-
ղափառութիւն՝ զըստ Նիկեա բարեպաշտն ազանդ արտա-
դրաւզաց, եւ որք յարևմուտս՝ ամենեւքեան ձայնակիցք 20 246v.
ձեզ են։

Նորին՝ որք քնդ Գովաւ ստորոքիանացիսն մեծացեալս.

Այսոքիկ այժմ եւ զ՝ ի Նիկէա բանասրկին հաւատն
եւ հոմագոյականս զմեզ կոչեն, սակս յայնմիկ հաւատի
զՄէնածինն Որդի Աստուծոյ եւ Հաւր հոմագոյ խոստովա- 25
նիլ. ոչ որպէս ի միողէ գոյացութենէ բաժանեցելոյ եր-
կուս եղբարս, մի լիցի. քանզի ոչ զայս իմացաւ Սուրբն
Աստուծոյն եւ աստուածասէր ժողովն. այդ ըստ որում որ-
պէս է ըստ գոյացութեան Հայր, նոյնպէս պարտեցելոյ
իմանիլ եւ Որդւոյ Գանգի զայս մեզ ինքեանք նոքա մեկ- 30
նեցին ասելով. շէտոյս ի լուսոյս։ Եւ է ի Նիկեա հաւատն
առ ի նոցանէ յարևմտից բերեալն, զոր ի ձեռն կտուն
ժողովոյն, որ ի Տուենացիսն, յորմէ եւ հաճութեամբ ընկա-
լեալ եղեն. այդ ունին մի իմն իմաստուն ազանդ յայսպի-
սիս նոցա փոխարկութիւնս. զի բայիւք հաւատոյն բժիշկք 35
վարին ըստ ժամանակին, այդ երբեմն այդպէս՝ առ ենթա-
կայ ախտս փոխայարդարելով։ Իսկ զայտորիկ իմաստակու-

247ր. թեան զանհաստատան ոչ ինձ յանդիմանել յարմարեաց, այդ ձեզ իմանալ. տացէ իսկ ձեզ Տէր իմաստութիւն առ ի ճանաչել՝ ո՞վ արդեւք ուղիղ բանն կամ ո՞ թեւրն և տարադարձեալն: Քանզ՝ եթ՝ այդ երբեմն այդս պարտ հաւատոս 5 չարագրել և ըստ ժամանակացն այդայդիլ՝ սուտապատութիւն ասաւղին. «Սզ Տէր, մու հաւատ, մի մկրտութիւն»¹. իսկ եթ՝ այնք ճշմարիտք, մի ոք զձեզ պատրեացէ նորովք այսուիկ բանիւք:

Սրանելոյ Կիւրիլի եպիսկոպոսապետի Աղեմսան-
10 ղրեայ յառ Ակակիոս թղթոյն.

Քանդի սուրբ և համաշահական ժողովն՝ ըստ Եփեսացոցն քաղաքի ժողովեալն, յառաջագոյն իմացաւ հարկաւորապէս զոչն պարտ եկեղեցեաց Աստուծոյ հաւատոյ արտադրութիւն միւս ի ներքս դատել, քան զեալն*, զոր 15 երթիթս(!) երանելիք հարքն Սրբով Հոգևով իսաւսեցեալք սանձանեցին:

Ահա այսուհետև ապացուցաւ, յորոց ծաղկարանեցաք պիտաուութեանց յամենապտղոյ գրաստէ սրբոցն հարանց՝ երկարնականացն և երևութականացն ամպարըշտութիւն: 20 Վայելուչ իսկ համարեցայ և բոլորավիճակս նոցա արտադրութիւնս, | կամ եթե խոստովանութիւնս հաւատոյ և թուղթս՝ առդրել, յորոց առաւել տեսցի նախասացելոց հերձուածողացն ամպարշտութիւն, իսկ ճառագայթեացէ ուղղափառութեանն գեղ:

25 Սրանելոյ Իրէնեոսի՝ հեթեողի առաքելոցն եւ եպիսկոպոսի եղելոյ Ղուկղուցի, որ փիղիսոփայից օւսմամբ պայծառացեալ ճանայեք.

Աւրէնն և մարգարէք և աւետարանք քարոզեցին զՔրիստոս ծնիցեալ ի Կուսէ և ախտակրելի ի փայտին և 30 տեսանելի մեռելոց և յերկինս վերերթեալ և ի Հաւրէ փառաւորեալ և թագաւոր յաւիտեանս: Սւ զի սա է կատարեալ միտք Աստուծոյն Բան, որ նախ վաղորդայնազգեսցկին ծնիցեալ², շինակից ամենայնի, ստեղծիչն մարդոյ,

¹) Լուսանցքում՝ «քան որ էրն».
1) Եփես. Գ. 5,   2) Հմմտ. Մտղմ. ձԹ, 3.

յամենայնի ամենայն եղեալն՝ ի հայրապետսն հայրապետ,
 յաւրէնսն աւրէն, ի քահանայս քահանայապետ, ի թագա-
 ւորս իշխան առաջնորդական, ի մարգարէս մարգարէ, ի
 հրեշտակս հրեշտակ, ի մարդկան մարդ, ի Հաւր Որդի,
 յԱստուածու՛մ Աստուած, յաւիտեանս արքայ: Սա իսկ է 5
 սա, որ զՆոյ նաւուղղեաց* և զԱբրահամ առաջնորդեաց, 248r.
 ընդ Սահակայ կապեցաւ և ընդ Յակովբայ յաւտարակեն-
 ցաղեաց, ընդ Յովսէփայ վաճառեցաւ և ընդ Մովսէսի
 զաւրավարեաց, ժողովրդեանն աւրինադրե(ա)ց և ը(?) Յե-
 սովայ Նաւեայ վիճակատուեաց. ի Դաւթի երգիչն և ի 10
 մարգարէն զիւր կիրսն քարոզեաց. ի Կուսի մարմնա-
 ցեալն և ի Բեթղեմ ծնիցեալն, ի մուր խանձարրապա-
 տեալն և ի հովուացն տեսեալ, ի հրեշտակաց փառաւո-
 րեալն և ի մոզացն երկրպագեալն, ի Յովաննէ ընկալեալն
 և ի Յորդանանէ մկրտեալն, յանապատի փորձեցեալն և 15
 Տէր գտեալ. զառաքեալս հաւաքելով և զարքայութիւն
 քարոզելով, զկաղս բժշկելով և զբորոտս մաքրելով, զկոյրս
 լուսածելով և զմեռեալս յարուցանելով. ի բագնի երևեալն
 և ի ժողովրդենէ անհաւատացեալն, ի հրեից մատնեալն և
 ի քահանայապետաց ըմբոնեալն, առաջի Հերովդի յառա- 20
 ջածեալն և առաջի Պիղատոսի դատիցեալն**, ի մարմնի
 բնեռեալն և ի փայտի կախեցեալն, յերկիր թաղիցեալն 248v.
 և ի մեռելոց յարուցեալն, և առաքելոց երևեալն և յերկինս
 բարձրացեալն, յաջմէն Հաւր նստեալն և ի նմանէ փա-
 ւաւորեալն. որպէս է յարութիւն թաղեցելոցն և փրկու- 25
 թիւն կորուսելոցն, լուսարան իաւարելոցն և փրկանակ
 բացածելոցն, առաջնորդ մոլորելոցն և ապաւէն վշտացե-
 լոցն, հովիւ ապրեցելոցն և փեսայ եկեղեցւոյ, երասխա-
 նակընկալ*** քերովբիսն և զաւրավար հրեշտակաց, Աս-
 տուած Աստուծոյ, Որդի ի Հաւրէ՝ Յիսուս Քրիստոս, ար- 30
 քայ յաւիտեանս, ամէն:

Նարին Իրեհիսի:

Սուրբ գրութիւնք գիտնն զՔրիստոս որպէս մարդ
 զլով, այսպէս և ոչ գոլով մարդ և որպէս մարմին, այս-
 պէս և հոգի, և Բան Աստուծոյ և Աստուած. և որպէս ի 35
 Մարիամայ ի վերջինս ամանակս ծնիցեալ, այսպէս և նա-
 իսածին ամենայն արարածոց, արտաքս եկեալ յԱստուծոյ.

Լուսանցքում՝ «նաւազեաց».   **) Անք՝ «գաւտապարտեալն».
 ***) Անք՝ «կառավար».
 ՅՄՄՄՄՄՄՄ ՎՎՎՎՎՎՎՎՎՎ

- և որպէս քաղցնլով, այսպէս և յագեցուցանելով. և որպէս և ծարաւենալ, այսպէս և արբուցանել. և վաղ հրեից, յորժամ էր վէմ Քրիստոս, և այժմ հաւատացելոց՝ Յիսուս տայ
- 249ր. հոգեկան ըմպել ջուր, վիժակացեալ ի կենդանութիւն յա-
 5 ւիտենական¹. և որպէս վաստակեալ, այսպէս և զվաստա-
 կեալսն և զբեռնաւորեալսն հանգուցանել². և որպէս Որդի
 Դաւթի, այսպէս և Տէր Դաւթի³. և որպէս յԱբրահամէ,
 այսպէս և նախ Աբրահամու⁴. և որպէս ծառայ Աստուծոյ,
 այսպէս և Որդի Աստուծոյ և Տէր բոլորեցուն. և որպէս
 10 թուքընկալ առ նախատանս, այսպէս և փշաւ չնգույ իւ-
 րոց աշակերտացն. և որպէս տրտմեալ, այսպէս և ուրա-
 խութեան տուող իւրում ժողովրդեան. և որպէս ըմբռնե-
 լի և շաւշափելի, այսպէս ահա դարձեալ ընդ մէջ չարա-
 խոհացն եկեալ և ոչ գրաւեալ, և դրացն փակեցելոց ի ներքս
 15 գնացեալ և ոչ արգելեալ. և որպէս քունելով, սոյնպէս և
 հրամայել ծովու և հողմոց և ոգւոց. և որպէս խտակրեալ,
 այսպէս և կենդանի և ապրեցուցիչ և բժշկելով յամենայն
 հիւանդութիւնէ. և որպէս մեռանելով, այսպէս և յարու-
 20 թիւն մեռելոց դողով. յերկրի անպատիւ և յերկնի|ամե-
 նայնի պատուոյ և փառաց մեծագոյն. խաչեցեալ ահա ի
 տկարութիւնէ, իսկ կեցեալ ի կարութիւնէ աստուածայ-
 նոյ⁵. վայրանցեալ ի ստորագոյնս երկրի և վերանցեալ գեր
 ի վերոյ երկնից. բաւականացեալն ի մտւր և լցեալ զամե-
 նայն. և ղեալն մեռեալ և կենդանացեալ յաւիտեանս յա-
 25 ւիտենից, ամէն:

Նորից Իրեցեոսի.

Սուրբ և կեղեցի և թեպէտ ըստ բոլոր է աշխարհ, մինչ
 յեղերս երկրի սերմանացեալ յառաքելոցն և ի նոցուն աշա-
 կերտացն, ընկալաւ զմին՝ Աստուած, Հայր ամենակալ, զա-
 30 րարաւղն զերկին և զերկիր, զծով և զամենայն զ՝ ի նո-
 սայսն, հաւատ, և ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ Որդին Աս-
 տուծոյ, զմարմնացեալն վասն մերոյ փրկութեան, և ի Հո-
 գին Սուրբ, զ՝ ի ձեռն մարգարեից քարոզիչն զտնաւրէ-
 նութիւնս Աստուծոյ, և զգալուսան և զ՝ ի Կուսէ ծնելու-
 35 թիւն, և զախտակրութիւնն և զյարութիւնն ի մեռելոց և
 զմարմնաւոր յերկինս համարձու մի սրբեցելոյն Որդւոյ

¹) Հմմտ. Ա. Գորնթ. Ժ. 4. և Յովհ. Գ. 14. ²) Հմմտ. Մատթ. ԺԸ. 28.
³) Հմմտ. Մատթ. ԻԲ. 42—45., Սաղմ. ԾԹ. 1.
⁴) Հմմտ. Յովհ. Ը. 58. ⁵) Հմմտ. Բ. Գորնթ. ԺԳ. 4.

Քրիստոսի Յիսուսի, Տեառն մերոյ, և զ՝ յերկնիցն փա-
 տալք չաւր գալուստ նորա՝ առ ի վերագլխել զամենայնսն 250r.
 և յարուցանել զամենայն մարմին ամենայնի մարդկութեան.
 զի Յիսուսի Քրիստոսի, Տեառն մերում և Աստուծոյ և
 Փրկչի և թագաւորի՝ ըստ հաճելութեանն Հաւր անկրե- 5
 ւութի, շամնն ծունր կորասոյի՝ երկնայնեաց և երկրայնուոց
 և սանդարամետականաց, և ամին յեղու արտաքս խոստովա-
 նեսցէ նմա՝¹. և զատաստան արդարութեան յամենե-
 սեան արասցէ, զի զհոգեկանս չարութեան և զհրեշտակս
 զանցաւորս և ի բաց կացութեան եղեալս, և զամպարիշտոս 10
 և զանիրաւս և զանաւրէնս և զհայնոյիչս մարդկան ի յա-
 ւիտենականն հուր առաքեսցէ. իսկ սրբոց և արդարոց և
 զպատուիրանս նորա պահաւոց և ի սէր նորա մուսցելոց՝
 ոմանց ի սկզբանէ, իսկ ոմանց յապաշխարութենէ, կենդա-
 նութիւն չնորհեալ, անապականութիւն և փառս պատ- 15
 րաստեսցէ: Ջայս քարոզութիւն պարտեալ և զայս հա-
 ւատ, որպէս նախասացաք, եկեղեցի, և թեպէտ յամենայն
 աշխարհի սերմանացեալ՝ ինամածութեամբ պահէ, իբր զմի 250v.
 տուն բնակեալ, և նմանապէս հաւատայնոց իբր զմի անձն
 և զնոյն ունելով սիրտ, և բաղաձայնաբար զյայտսիկ քա- 20
 րոզէ և ուսուցանէ և աւանդէ, իբր ի բերան ստացեալ
 հաւատ առաքելական՝ ձայնակից ելով նշանաւորութեան*
 ի Նիկիա ժողովոյն :

Երանելիոյ Յուդիայ եպիսկոպոսապետի Հռովմայ յառ
 Դիոնիսիոս քիթոյն. 25

Ջարմանամ լսելով յաղագս ոմանց՝ խոստովանելով
 զԱստուած ներմարմին զՏէրն, բայց դեղեկելով ի հերձուած
 չարապէս՝ ի Պա(ւ)ղիանոսացն ներձանիցելոյ: Քանզի նքա
 Պաւղոսի Սամոստացիոյ ծառայեալք՝ այդ զյերկնուստն
 ասեն, Աստուած խոստովանելով զնա, իսկ այդ զյերկրէ 30
 մարդն ասեն. զոմն անարարելի, իսկ զոմն արարելի. զոմն
 յաւիտենական, իսկ զոմն երիկեան. զոմն Տէր, իսկ զոմն
 ծառայ. ամպարչտեալք՝ եթ՝ երկրպագեն զոր ասենն ծա-
 ռայ և արարած, և եթ՝ ոչ երկրպագեն զգնաւղն զմից իւ-
 բով արեամբն: Իսկ որք զյերկնուստն | Աստուած խոստու- 35 251r.
 վանեն ի կուսէ մարմնացեալ, ևս ի վոլ մարմնով տարա-
 պարտ ծիւնն, ի բայնս նոցայն ամպարչտութեան արտա-

¹) Լուսանցքում՝ «հմայութեանն».
¹) Հմմտ. Փիլիպ. Բ. 10—11.

բերեալք: Քանզի ասեն և այսպէիկ, որպէս լսեմ, երկու
 ընուծիւնս, և զայս Յովաննու հաւաստապէս մի ապա-
 ցուցեալ զՏէրն՝ ասելովն. «Բանն մարմին եղև»¹, և Պաւ-
 զոսի յասելն՝ «Մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնք»²,
 5 Արդ՝ եթե մի ի սրբոյն Կուսէ ծնիցեալն անուանեցաւ և
 ինքն է, որով ամենայն եղև, մի ընուծիւն է, վասն զի
 դէմ մի, ոչ ունելով երկուս բաժանումն. վասն զի և ոչ
 առանձին ընուծիւն մարմինն և առանձինն ընուծիւն աս-
 տուածուծիւնն ըստ մարմնանալոյ. այդ որպէս և մարդ մի
 10 ընուծիւն, այսպէս և ի նմանուծեան մարդկան եղեալն
 Քրիստոս:

Իսկ եթ՝ ոչ ճանաչեն զըստ միաւորուծեան մին, կա-
 րեն և ի բազումս բաժանել զմին և յուրվա ասել ընու-
 15 թիւնս. վասն զի յընաստեսակ մարմինն՝ յոսկերաց և ի
 25 ջղաց և երակաց և մտոյ և մորթոյ, եղնզանց իսկ և մա-
 ղոյ. յալրենէ և հագագէ, որք ամենայնքն զանազանուծիւն
 ունին առ իրեարս: Բայց մի ընուծիւն է, որպէս զի և
 աստուածուծեանն ճշմարտուծիւն հանդերձ մարմնովն մի
 է և յերկուս ընուծիւնս ոչ բաժանի. քանզի և ոչ հնար
 20 իսկ էր զբողորն որդի մարդոյ կոչիլ՝ զիջեալն յերկնուստ,
 և Որդի Աստուծոյ զծնիցեալն ի կնոջէ, եթ՝ երկուց ընու-
 թեանց բաժանումն առնըռուէր. այդ ստորիջեալն յերկ-
 նուստ կոչիւր արդեւք Որդի Աստուծոյ, և ոչ որդի մար-
 դոյ, իսկ ծնիցեալն ի կնոջէ կոչիւր արդեւք որդի մար-
 25 դոյ, և ոչ Որդի Աստուծոյ. և այս հետևանայ Պողիական
 հերձուածին:

Իսկ զմեզ աստուածային գրիցեալքն ուսուցանեն
 իբր յաղագս միոյ Տեառն խոհել՝ ըստ յերկնուստն իջա-
 30 նելոյն և ի կնոջէ ծնելուծեանէ:

Որք այսուհետև այսպէս խոհին՝ մի ի համաձայնու-
 թիւն զամենայն ընդդէմ խոհաւղացն արտաքս ելցեն, զի
 մի մտաւք զովելով՝ բայիւքն հայհոյիցեն. քանզի հարկ է
 25 զնոսա, երկուս | ասելով ընուծիւնս՝ զմին երկրպագել, իսկ
 զմիւսն ոչ երկրպագել. յաստուածականն մկրտիլ, իսկ ի
 35 մարդկայինն ոչ մկրտիլ: Իսկ եթ՝ ի մահն Տեառն մկր-
 տիւք, մու խոստովանեւք ընուծիւն անախտակիր աս-
 տուածուծեանն և ախտակրի մարմնոյն. զի այսպէս յԱս-
 տուած իցէ մկրտուծիւնն մեր և ի մահն Տեառն կատար-
 եալ: Քանզի և ոչ երկնչիւք զգրպարտողան՝ զբաժանիչսն

1) Յովհ. Ա. 14.   2) Ա. Գորնթ. Ը. 6.

յերկուս գէմս զՏէրն, եթե մեր զմիաւորութիւն խոստովանելով զհրեշտակական և առաքելական՝ հայհոյեն զմեզ, իբր զմարմնոյն ասաւզս յերկնուստ, յորժամ վերծանեմք զաստուածային գրիցեալան՝ Որդի Մարդոյ ասելով յերկնուստն. քանզի և ոչ յորժամ ասեմք զՈրդին Աստուծոյ եղեալ ի Կնոջէ, կարեմք հայհոյել, իբր զԲանն յերկրէ ասելով և ոչ յերկնուստ:

5

Իսկ ասեմք զերկախութեան, և յերկնուստ զբողոքն վասն աստուածութեանն, և ի կնոջէ զբողոքն սակս մարմնոյն. ոչ գիտելով բաժանումն միոյն դիմի և ոչ ի բաց հատանելով յերկնայնուոյն զերկրային, և ոչ յերկրայնուոյն զերկնայինն. քանզի ամպարչտէ տարատութիւնն:

262v.

Մի այսուհետև տարատոգացն պատճառս տացեն ասաւզքն երկուս բնութիւնս: Քանզի և ոչ մարմինն ըստ ինքեան բնութիւն. վասն զի և ոչ կենսագործակ ըստ ինքեան և ոչ բաժանիլ կարել թանց կենսագործակին, և ոչ Բանն ըստ ինքեան յիւրն լաժանի բնութիւն, զոր ունի ըստ անմարմնութեանն Ս. վասն զի ի մարմնի Տէրն, և ոչ անմարմնաբար ներդիմեաց աշխարհի, ոչ զառնել ի մարմինն զատուցանեմ յանարարած աստուածութիւնէն, զի որոչևսցէ ոք բնութիւն արարական. այդ և ոչ անարարակ Բանն ներագիմեաց որիչ մարմնոյ, զի բաժանիցէ ոք անառնելոյ բնութիւն: Իսկ եթե մի երկաքանչիւր է ըստ միաւորութեան և՛ ժողովն և՛ զշարադրութիւնն*, զմարդատեսակն, մի և զանուն բարդեցելումն յարմարիլ՝ յաստուածութենէն զանառնելին, իսկ ի մարմնոյն զառնելին, և յաստուածութենէն զանախտն, իսկ ի մարմնիոյն զախտակրելին: Եւ որպէս լուաք Պաւղոսի զՔրիստոս ախտակիր, ոչ մարմնաբար լուաք և ոչ զաստուածութիւնն ախտակրական կարծեցաք, այսպէս և արարեալն և ծառայն. ոչ մասնաբար ասի և ոչ զաստուածութիւնն առնէ եղանելի և ծառայական, և դարձեալ անարարածն ոչ զմարմինն անեղ առնէ, և ոչ մարմնաբար ի վերայ աստուածութեանն միայնիոյ ասի:

253r.

Իսկ զայս այսպէս խոհեցողքն մնացեն լուութեամբ՝ զաւելորդս ինդիրս ի բաց խոտորեալք** զազանդս. ձայնակցեալ է և ձայնակցարար խոստովանեալ մարմինն ի Կուսէն, աստուածութիւնն յերկնուստ, մարմինն ստեղծեալ յորովայնի, աստուածութիւնն անարարուած յաւի-

*) Լուսանցբում՝ «բարգութիւնն». **) Զեւազբում՝ «խորքեալք».

տննական. զի միաւորեցելոյ Բանին մարմնոյ՝ անբաժանելի մնայցէ աստուածութիւնն:

Իսկ եթէ գրիցելու մն սովորական և զբոլորն աստուածարանել և զբոլորն մարդաբանել, հետևացուք և մեք
5 Բայից աստուածայնոց և մի բաժանեցուք զանբաժանելին
253v. և մի զաստուածութիւնն որոշեցուք ի մարմնոյն՝ իբր | առ բարեհամբաւութիւն, յորժամ մարմին ստեղծեալ յորովայնի ասիցի, և մի զմարմինն բաժանել յԱստուածութենէն, իբր սակս խոստովանութեան գալստեանն, յոր-

10 Ժամ Աստուածութիւնն անարարած փառաւորիցի:

Ի՞բր արդեւ ոչ տրտմական զայստիկ այսպէս բարուք խոստովանաւղան կամ խոհաւղան, որպէս և ընկալաք՝ հակառակել առ միմեանս բայիւքն. եթ՛ ոմանք մարմնոյն անուամբ վարին ի վերայ Բանին, որպէս Յովաննէս մար-

15 մինն ասաց եղանել զԲանն, իսկ ոմանք զաստուածութեանն անուն անունն ի վերայ բոլորի ծառայի, որպէս Պաւղոս եսաց՝ «Վերջինն Ադամ ի հոգի կենարար»¹, Երկրպագիլ խոստովանի Քրիստոս ըստ մարմնոյ զՀայր ասելով՝ «Ընք երկրպագեմք, զոր դիտեմք»², և ոչ բաժանի

20 աստուածութիւնն. երկրպագի ըստ աստուածութեանն և ոչ բաժանի մարմինն աստուածութեանն երկրպագութեամբ, և ոչ որոշեմք զմարմինն, յորժամ երկրպագեմք. քանզի և ոչ կարելի մարմնոյն ախտակրելն և ոչ որոշի
254r. աստուածութիւնն, քանզի միացեալ է: Քանզի պարտ էր

25 յաղթիլ զմահ յԱստուծոյ, և յաղթեալ է:

Խրատեցէք այսուհետև զունայնսն յաղագս այսոցիկ թշնամեցեալս, և սլահեսցի ըստ աղանդոյն խոստովանութիւն, ոչ բաժանելով բայիւքն. քանզի աղանդովքն տարածայնեալք, իսկ բայիւքն պատճառել բաղաձայնութիւն՝

30 ամպարիչտ. իսկ ըստ աղանդոյն բաղաձայնաւզս և բայիւքն տարբերեալս՝ ունայն և յիմար: Նև զայ(ս) բաղաձայնեալ ունելով, եթ՛ է Աստուած ներմարմին Քրիստոսն և յերկնուստ և յերկրէ ինքն՝ կերպիւ ծառայ և կարութեամբ Աստուած, մնացեն ի միաբանութեան և մի ունայնս տա-

35 րարերեսցին և մի ի հերձուածողացն բանակաւուութիւն զլրոհեսցին, այդ զեկեղեցւոյ զպարզութիւնն մանաւանդ նախանձեցուցեալ՝ ողջութեամբ վարիցիս (?) Տէր:

Նորին ի բղթոյն որ առ Պրոզոպիոն.

1) Ա. Կորնթ. ԺԵ. 45. 2) Յովհ. Դ. 22.

Տեսան իմում տենչալոյ Պրոգրոկայ՝ Յուզիոս, Տե-
 րամբ խնդալ, Մտաւորութիւնս մեր ըստ առաքելական
 աւանդութեանն | Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյ Սրբոյ՝ մի ա- 254v.
 տուածութիւն, ճշմարիտ, մի երկրպագութիւն և փառա-
 բանութիւն Որդւոյ առ Հայր՝ յերկրպագութեան Սրբոյ 5
 Հոգւոյն: Իսկ որ ոք միւս աստուածութիւն ի ներքս ածէ,
 նզով. և որ յաւելու միւս փառաբանութիւն, քան զձայնս
 սրովբելիցն՝ զսուրբ սուրբ սուրբ, Տէր Սարաւովթ, լի ա-
 մենայն երկիր փառաւք իւրովք*¹, աւրհնելով յաստուա-
 ծական Երրորդութիւնն, որպէս Յովաննէս և Պաւղոս 10
 վկայեն, Յովաննէս՝ Որդւոյ փառս ասելով, տեսանէր ըզ-
 մարգարէն երգեցեալ², իսկ Պաւղոս Հոգւոյ Սրբոյ զնոյն
 փառս զեկոյց, յասելն՝ Սրբոյ Հոգւոյ զոյ զձայնս խաւսե-
 ցեալս ի տեսիցելոյն և փառաւորեցելոյ³, զի Հոգւոյն փառք՝
 Որդւոյ փառք և Որդւոյ փառք՝ Հաւր փառք. սակս որոյ 15
 մի գոյացութիւն Երրորդութեանն յեկեղեցական ժողովոցն
 յաշխարհի կոչի:

Արդ՝ ամենայն, որ ոք զատանէ ի միայնոյ Աստու-
 ծոյ գոյացութենէն զՈրդին և զՀոգին, իբր ի խորհրդւոյ
 ելոց, որպէս | և մեք, այդ ոչ ի նոյն գոյացութենէ, իբր 20 255r.
 նմանութեամբ ըստ նմին, եղիցի նզով: Քարոզի իսկ առ
 միութիւն հաւատոյ և մարմնանալ ի կուսէ Մարեմայ Աս-
 տուծոյն Որդի և տաղաւարեալ ի մարդկան, ոչ ի մար-
 դում ներգործեալ. քանզի այս ի վերայ մարգարեիցն է և
 առաքելոց՝ կատարեալ Աստուած ի մարմնի, կատարեալ 25
 մարդ նոգւոջ. ոչ երկու որդիք, իբր մին հարազատ որդի
 առնելով** զմարդ, իսկ միւսն մահկանացու մարդ՝ առեալ
 յԱստուծոյ, այդ մի Մէնածին ներկնի, Մէնածին ի վերայ
 երկրի, Աստուած ճշմարտութեամբ, մարդ մարմնական
 կերպիւ, ըստ նմանութեան իւրում կեցողցիչ զաշխարհ՝ 30
 ըստ նշունելութեան իւրոյ ողւոյն, որ ընծայեն*** ի ձեռն
 փշմանն, իբր մարդ ելով ի ձեռում մարդկայնում, թագաւոր
 երկնայնուոց և երկրայնուոց և սանդարաւեստականաց, յա-
 մենեցունց իբր մի և միայն Տէր փառաւորեալ, ի փառս
 Աստուծոյ՝ Հաւր մերոյ: 35

Իսկ եթև ոք մարդ Աստուծոյ առեալ ասէ զ' ի Մա-

*) Լուսնեցում՝ «նորա» **) Անդ՝ «առաւիգ» ***) Անդ՝
 «շնոհի».

1) Եսայի Զ. 3. 2) Հմմտ. Յովհ. ԹԲ. 41. 3) Հմմտ.
 Բ. Պորնթ. Գ. 17—18.

- 255v. րեմայ Յիսուան և երկուս դէմս կատարեալս | միացեալս, դիտասցէ յաստուածային յուսոյն աւտար ելով. քանզի Աստուածն Բան, որով ամենայն եզև՝ Յիսուս է, որով ամենայն, որպէս Յովաննէս և Պաւղոս ուսուցին¹, Ո՛չ զԲանն 5 ասացեալ առնուլ Յիսուս զ՛ ի Մարեմայ ծնիցեալն, այլ ինքն զալ յաշխարհ, եղեալ ի կնոջէ², և ոչ բնակել զ՛ ի յերկնուստն ի մարդում, յերկրէ հողեղինում, այլ զնոյն զերկրորդն Ադամ երկնային գոլ³. զի երկնային է Բանն որ զմարմին ունի զ՛ ի Մարեմայն և զմեզ իսկ ի ձեան 10 երկնայնւոյն երկնայինս ըստ նմանութեան առնէ՝ եալս հողականս⁴. քանզի կոչիցաք ի հաւասարութիւն Որդւոյ Աստուծոյ⁵, որ հաւասարեաց մեզ և մահու և պարտեցելոյ մարդում իաչին⁶, Տէր կլով փառացն⁷, հչ կալեալ ի մահուանէ⁸ իբր ամենայն մարդ, այլ իափանելով զմահ⁹ 15 և լուսաւորելով՝ կենդանութիւն և անապականութիւն և զիւր յաղթութիւն մեզ տուեալ¹⁰,

Նորին.

- 256r. Իբր զի և նզով եղիցի ամեն, որ զ՛ ի Մարեմայն մարդ ոչ խոստովանէ գոլ ներմարմին Աստուած՝ հոմագոյ 20 Հաւթ, ի սկսբանէ ելով Աստուած, անյեղի ի մարմնաւորութեան և անախտակիր նախտակրութիւնս. նմանապէս նզով եղիցի և որ զմարմինն՝ Փրկչին ոչ ասէ ի Մարեմայ, այլ յերկնուստ, կամ անարար զբնութիւնն՝ զառնելին, և յոչնչէ, իսկ առ անեղն Աստուած միաւորութեամբս Որ 25 ասէ աստուածային զմարմինն և երկրպագեալ, և զերկախումբն իբր մի անառնելի Աստուած, երանեալ եղիցի, հչ զայթագղելով ի վերայ մարմնոյ և ախտից նորա, այլ զանմարմնապէսն երկրպագելին և մարմնապէս երկրպագելով, իբր մի և միայն Որդի Աստուծոյ՝ յաւիտենուստ և 30 յաւիտեանս: Խոստովանելի իսկ ուսաք և զերկրորդ նորա գալուստն ի վարդապետութեան սրբոյ մկրտութեանն:

Նորին ցերեզական թուղթ.

Ամենայն ուրեք եպիսկապոսաց, բոլորական կկեղե-

1) Հմմտ. Յովհ. Ա. 3. և Ա. Կորնթ. Ը. 6. 2) Հմմտ. Գաղատ. Դ. 4. 3) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 47. 4) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 49. 5) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Ա. 9. 6) Հմմտ. Ա. Պետր. Դ. 13. 7) Հմմտ. Ա. Կորնթ. Բ. 8. 8) Հմմտ. Գործք Բ. 24. 9) Հմմտ. Եբր. Բ. 14. 10) Հմմտ. Ա. Կորնթ. ԺԵ. 57.

ցւոյ սիրելեաց կղբարց, Յուդիոս՝ Տերամբ խնդարլ Ստու-
 գացեալ եմ, սիրելիք եղբարք, զհաւատն ձեր յաղագս
 Տեառն և Աստուծոյ և թագաւորի, յեկեղեցական պատ-
 մութենէ՝ Յովսեա մարգարեէ, յաղագս Աստուծոյն Բանի
 և Հաւր, որպէս յաղագս Տեառն. «Ո՛չ ևս ի բաց թողից առ 5
 ի ջնջել զՅակովբ, զի Աստուած ես եմ և ո՛չ մարդ՝ ի քեզ
 սուրբ, և ո՛չ մտից ի քաղաք. և զհետ Տեառն զնացից»¹⁾
 Զայս և ի ձեռն սոցուն քանիւնս Աստուածն Բան ներ-
 մարդացեալ, առ որս մարդն, զնա վայրապար սուրբ, այդ
 ոչ Աստուած գոյ խոստովանեն. Աստուած ես եմ և ոչ 10
 մարդ:

256v.

Հաւատամ ի միում Աստուածութեանն և գոյացու-
 թեանն, փառաւորեցելում և երկրպագեցելում Սրբորդու-
 թեանն, այս է Հաւր և Որդւոյ և Հոգւոյ Սրբոյ, և յերկ-
 նուսան ստորուզութեան և ի սրբոյ կուսէ Մարեմայ մար- 15
 մնաւորութեամբ, և յայտնութեամբ Աստուծոյն Բանի և
 Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և մարդկան երեսու-
 թեամբ, իւր ելոյ Աստուծոյ և մարդոյ, ոչ այդ ուրումն
 Աստուծոյ, իսկ այդ ուրումն մարդոյ, այդ մի ենթակա-
 ցութիւն և մի դէմ Աստուծոյն Բանի և զ' ի Մարեմայն 20
 մարմնոյ, յԱստուծոյ և ի կնոջէ, նորին ախտակրի և ան-
 ախտի. | մարմնով կրելով և զմեր կիրան համբերելով, 257r.
 իսկ աստուածութեամբն զկիրան լուծանելով և մահուամբ
 փրկականաւ զմերն մահ ի բաց քակելով և լուսաւորելով,
 կենդանութիւն և անապականութիւն հաւատացելոց պար- 25
 զեկելով՝ հանդերձելոցն բարեաց զմայղութիւն և թագա-
 ւորութեան երկնայնւոյ և աստուածականի հանդերձ փա-
 ռաւք ժառանգութիւն:

Նորիճ.

ԶԱստուծոյ գալուստն հաւատացեալք, հարազատա- 30
 բար զսա ունել պարտիւք, և մի հերձուածովքն այսր անդր
 բերիլ. քանզի որ զԱստուծոյ ներդիմութիւնն բերանով
 սաէ, իսկ մարդ մտաւք խոհի, հանգէտ մեզ ի կնոջէ ե-
 ղեալ, իսկ Աստուծոյ մանուկ ասելով ի կնոջէ ոչ ծնանի՝
 զհաւատացելոցն է և ընդ անհաւատսն կարգեցաւ: 35

Իսկ մեզ վայել է պահել զաստուածային լաւանդու-
 թիւնն, և մի զմարդկային հակարանութիւն. քանզի ոչ ի

1) Ովսէ. ԺԱ. 9—10.

հակարանութեանցն հաւանացաք, այդ յաստուածայնեոց
 257v. բանիցն առ մեզ բերեցելոց՝ վկայութեամբ երանելեաց
 առաքելոցն, | որք տեսեալ զգերաբնական զփառս Տեառն
 մերոյ և զերկնային վկայութիւնն լուեալ՝ արտաքս պատ-
 5 մեցին աշխարհի զԱստուածն մարմնացեալ, զԲանն մար-
 մին եղեալ, հոգի կենագործակ, զՏէրն մեր Յիսուս Քրիս-
 տոս, անհայր բառ յերկրէ ծնելութեան. վասն զի Աստուած
 յերկնուստ իջեալ էր, ոչ մարդ ի մարդկայնեոց սերմանց
 բուսեալ. և Որդի Մարդու կոչեցեալ, իսկ Աստուծոյ իշ-
 10 խանութիւն ցուցանելով, անուամբ իւրով զաշխարհ կե-
 ցուցանելով, երկնայնեոցն հարստելով, աթոռ երկնային
 ունելով. ի հրեշտակաց երկրպագեալ, նախ Սրբոյ Հոգւոյն
 փառաւորեալ, որոց մոռանալ զվազան ուսուցեալ մեծ վը-
 տանդ, երանեալ է, ասէ, որ ոչ գայթապդեսցի յիս¹. և գայ-
 15 թագդի, որ վասն մարմնոյ և սորա կրիցն փոխէ զՓրկիչն,
 և զմարդն ի թերէ Աստուծոյ ախորժէ: Քանզի մարդն ա-
 սելով զճնիցեալն, մարդ զխաչեցեալն՝ մարդ ի թերէ Աս-
 տուծոյ փոփոխեցաւ, ոչ կարացեալ գտանել յերկնուստ
 առ ի յԱստուծոյ փրկութիւն. քանզի կեցուցանէ՝ որ կը-
 20 բեացն կեցուցանէ, | որ ի կնոջէն ծնաւ. ի ձեռն ծնողեանն
 արագ զկիւնն, զի կենդանութիւն պտղաբերեաց աշխարհի,
 իսկ ի ձեռն, զի այր յարս եղև՝ զայրն ի հաւասարութիւն
 իւրոյն եած կենդանութեան, և մահուամբ զմահն քակեալ
 և փոխաբերեալ առ յարութեան կենդանութիւն: Ապ՝ ու-
 25 բնմն և ի՞՞՞ ապրեցուցանելն Աստուծոյ, և նորոգելն զաշխարհ
 ոչ միւսոյ ուրումն. իսկ ապրեցուցանէ ծնիցեալն և խա-
 չեցեալն. ոչ մարդ էր, զոր ծնաւն Մարիամ, և ոչ մարդ,
 զոր խաչեցինն հրեայք, այդ Աստուած ծնիցեալն ի կնոջէ,
 Աստուած խաչեցեալն ի հրեիցն:

30 նորին՝ յաղագս աստուածային մարմնաւորութեանցն.

Զփրկութիւն մեզ առթէ աւետարանն, եղբարք, յոր-
 մէ ուսանիմք զԱստուածն եկեալ յաշխարհ և զմարդկային
 իրս փոխարկեալ ի փառս աստուածականս՝ յերկնային
 բարձրութիւն, յերկնային թագաւորութիւն, յերանութեան
 35 կենդանութիւն և արարած կազմեալով նոր. քանզի որ ոք
 ի Քրիստոսի՝ նոր արարած², և ամենեքեան հաւատացեալք
 258v. ի Քրիստոս | նմանին Քրիստոսի, և տեսանելով զնորա փառ-

¹) Հմմտ. Մտաթ. ԺԱ. 6.

²) Հմմտ. Բ. Կորնթ. Ե. 17., Գա-
 գառ. Զ. 15.

սըն՝ ձեռակցեմք նմա: Քանզի փոխաձեւացուցէ, ասէ, զմարմին նուաստութեանս մերոյ կերպակից մարմնոյ փառաց իւրոց¹, ըստ ներգործութեան, առ ի կարել զնա և հնազանդեցուցանել նմա զամենայն:

Մի ոք այսուհետև ի մարմնականի ձեռամ և մարմնա- 5
կանի ախտակրութեան զայթազղեսցի և մի մարդ սակա այսոցիկ զՔրիստոս կարծեսցէ, զի մի զփրկութիւնս կորուսցէ. քանզի մարդ ոչ ապրեցուցանէ զաշխարհ, մար-
յւոյ այստակրութիւնն ոչ սրբէ զ՝ ի նայնսն մկրտեալս. ամե-
նեքեան իսկ ի Քրիստոսի մահն մկրտիմք², հաւատալով³ 10
եթե Քրիստոսի մահն կենդանութեան հաւակ է, զմեր մահն փոխարկելով առ յարութիւն. քանզի խափանէ ըզմահ Քրիստոս, իսկ լուսաւորէ զկենդանութիւն և զանապականութիւն, որպէս գրեալ է³. և ոչ ոք ի մարդկանէ խափանել կարէ զմահ և ոչ լուսաւորել կենդանութիւն, 15
որպէս և Դաւիթ ասէ. «Ո՞վ է մարդ, որ կեցցէ և՛հ տեսցցէ զմահ, և փրկուցէ զանձն իւր ի ձեռաց զժոխոց»⁴. Իսկ որ զինքն փրկել ոչ կարէ, իբր զայդն ապրեցուցցէ, և որ զմի ոք ապրեցուցանել ոչ զաւրէ, իբր զաշխարհ կարէ ապրեցուցանել: Եւ վասն զի բնակեն ի մարդ մեղք, հե- 20
տեանայ և մահ. թագաւորեաց իսկ, ասէ, մահ յԱդամայ մինչև ի Մովսէս և առ ոչ մեղուցեալսն՝ նամանութեամբ զանցաւորութեանն Ադամայ⁵. քանզի յորմէ, ասէ, մեղաւ Ադամ և մեղուցեալ ծնաւ զմեզ ըստ նամանութեան իւ- 25
րում, յայնմանէ մու սահման Աստուծոյ զամենեցուն ա-
սելով. «Երկիր եիր և յերկիր տարագնասցես»⁶. Մովսէս զմահն լուծանել ոչ կարէր, այդ և ինքն մահուամբ գրաւեցաւ և ամենեքեան, որք ընդ թագաւորաւ և ընդ աւրինաւ թագաւորեցան մահուամբ. իսկ Քրիստոս և Քրիստոսի շնորհն սկիզբն ևտ կենդանութեան⁷, Քանզի հոգի 30
կենածական տայ Քրիստոսի հաւատն, զոր յետ յարութեանն փչեալ էր Հոգի Սուրբ. իսկ Հոգի Սուրբ Աստուծոյ պատկեր է, և ոչ մարդոյ:

259r.

259v.

Հաւատասցնւք այսուհետև արժանապէս ի Քրիստոս, որպէս յՈրդի Աստուծոյ մարմնով երևեալ, Տէր մարգարեիցն, Տէր հրէշտակաց, վասն որոյ հնազանդի նմա եր-

¹) Հմմտ. Փիլիպ. Գ. 21.   ²) Հմմտ. Հռովմ. Զ. 3.   ³) Բ. Ցիմութ. Ս. 10.   ⁴) Սաղմ. 2Ը. 49.   ⁵) Հմմտ. Հռովմ. Գ. 14.
⁶) Ծնունդք Գ. 19.   ⁷) Հմմտ. Հռովմ. Է. 25.

կնայինքն և երկրայինք և ստորերկրիք*։ Քանզի ոչ մարդոյ հնազանդին երկնային պետութիւնք և իշխանութիւնք և կարութիւնք, այդ Աստուծոյ, և ամեն ծունր խոնարհի երկնայնոց և երկրայնոց և սանդարամետականաց, և ամեն

5 լեզու խոստովանեցէ, եթե Տէր Յիսուս Քրիստոս, ի փառս Աստուծոյ Հաւր¹։ Քանզի Քրիստոս Աստուած ելով ի մարմնի, երևեցաւ և խաւսեցաւ իբր Աստուած, և գործեաց զամենայն իբր Աստուած՝ Որդի ելով Աստուծոյ ճշմարիտ, ինքն աւրինադրեաց և ասաց. «Ես ասեմ ձեզ»². և հրա-

10 ման տալով հողմոց և ծովու և հողւոց անմաքրոց։ Իսկ մարդիկ Աստուած առնչունելով և Աստուծոյ զաւրութիւն՝ ոչ աւրինադրեցեն յնքեանց և ոչ հրամայեցեն։ Վասն այսորիկ Պաւղոս ասէ. «Ասեմ ոչ ես, այդ Տէրն»³, ի Քրիստոսէ բերելով զհրամանն, ոչ յիւրմէ. և ուր խոր-

15 հրդակցէ զյիւրմէսն, ոչ իբր զիւր ինչ խորհրդակցէ, այդ զՀոգին տուեալ նմա ի Քրիստոսէ, ասելով. «Բայց թուիմ և ես հոգի Աստուծոյ ունել»⁴. | և զարձեալ. «Եթե փորձ խնդրէք զյիս խաւսողին Քրիստոսի»⁵։

260r.

Նորին.

20 Որ ոք ասէ, եթե Քրիստոս մարդ էր՝ Աստուած ունելով յինքեան, ամպարիչտ է, մի ի ծառայլցն առնելով զՏէրն և զճշմարտութիւն աստուածութեանն նորա փոխարկելով՝ իբր աստուածագործեցելոյ, ոչ իբր Աստուծոյ էլոյ ճշմարտի, և զփրկականն մեր երկրպագութիւն ան-

25 գոսնէ՝ երկրպագաւզաց զՔրիստոս, վասն զի Աստուած է, և վասն զի ոչ Աստուած բնակէ ի նմա և ոչ զզայ՝ զինչ արդեւք Տէր կամ զինչ ծառայ, զինչ փրկիչ, զինչ ասրեցուցիչ, զինչ ոգի կենարար, որպէս է Քրիստոս ըստ առաքելոյ և անձն կենդանի, որպէս է Ադամ, զինչ հողա-

30 կանն և յերկնուստն, գտեալն ձևով իբր զմարդ՝ սակս մարմնոյն որ ի Կուսէ, իսկ զաւրութեամբ ելով Աստուած՝ սակս Հոգւոյն որ յերկնուստ, որ էր ի վերայ իւր, որում փառք յաւիտեանս, ամէն։

Արեադրուիլն երանելոյ Աքանասի եպիսկոպոսա-
 35 պետի Աղեմանդրեայ եւ հաւր մերոյ՝ յալպա աստուածային մարմնաւորութեան, ի բանեհ ձայնակցելով սրբոյ ժողովոյն, որ ի Նիկեա.

Լուսանցքում՝ «սանդարամետականք».
 1) Փիլիպ. Բ. 10—11. 2) Մատթ. Ե. 23 և այլն. 3) Հմմտ. Ա. Գորնթ. Ե. 10. 4) Ա. Գորնթ. Ե. 40. 5) Բ. Գորնթ. ԹԳ. 3.

Խոստովանեմք զՈրդին Աստուծոյ՝ զնախ քան զյա-
 ւիտեանս մշտնջենալբար ծնիցեալ ի Հաւրէ, իսկ առ վերջ- 260v.
 նովք յաւիտենիցն վասն մերոյ փրկութեան ի Մարեմայ
 ծնիցեալ ըստ մարմնւոյ, որպէս աստուածազան առաքեալն
 սւտուցանէ՝ ասելով. «Իսկ յորժամ եկն լրումն ամանակին, 5
 արտաքս առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր՝ եղեալ ի կնո-
 ջէ»¹, և գոլ զնոյն Աստուած և Որդի Աստուծոյ ըստ Հոգ-
 ւոյ, իսկ Որդի Մարդոյ ըստ մարմնոյ. «չ երկուս բնու-
 թիւնս զմին Որդի, զմին երկրպագական և զմին աներկր-
 պագական, այլ մի բնութիւն Աստուծոյն Բանի՝ մարմնա- 10
 ցեալն և երկրպագեալն հանդերձ մարմնով իւրով, միով
 երկրպագութեամբ: Այլ և ոչ երկուս որդիս՝ զայլ ոմն
 Որդի Աստուծոյ ճշմարիտ և երկրպագեալ, իսկ զայլ ի
 Մարիամայ մարդ՝ ոչ երկրպագեալ, որպէս ըստ շնորհին
 Որդի Աստուծոյ եղեալ, որպէս և մարդիկ. այլ զի յԱս- 15
 տուծոյն և Աստուած, որպէս ասացի, մի Որդի Աստուծոյ,
 և Աստուած զնոյն և ինչ զայլ, և Մարեմայ ծնիցեալ ըստ
 մարմնոյ առ վերջնովք աւուրց, որպէս հրեշտակն Աստուա-
 ծածնի Մարեմայ յասելն՝ «Ի՞բր եղիցի այս, զի զայր ոչ
 գիտեմ»², | ասէր. «Հոգին Սուրբ վերեկեցէ առ քեզ և 20 261r.
 կարութիւն բարձրելոյն հովանասցի քեզ. վասն զի ծնի-
 ցեան սուրբ կոչեցցի Որդի Աստուծոյ»³: Ծնիցեալն այ-
 սուհետև ի կուսէն Մարեմայ Որդի Աստուծոյ բնութեամբ
 և Աստուած ճշմարիտ, և ինչ շնորհիւ և կցորդութեամբ ըստ
 մարմնոյ միայն ի Մարեմայ մարդ, իսկ ըստ հոգւոյ ինքն 25
 Որդի Աստուծոյ և Աստուած՝ կրեալ զմեր կիրս, որպէս
 գրեալ է. «Բրիստոսի կրիցելոյ վասն մեր մարմնով»⁴. և
 դարձեալ. «Որ իւրոյ Որդւոյն ոչ խնայեաց, այլ վասն մեր
 ամենեցուն առտոււաց զնա»⁵. իսկ անկիր մնացեալ և
 անայդայդակ ըստ աստուածութեանն՝ ըստ ասացելումն ի 30
 մարգարեէն. «Ես Աստուած և ինչ այդայդիմ»⁶, մեռանե-
 լով զմերն մահ ըստ մարմնոյ վասն մեղաց մերոց, զի զմահն
 խողխողեցէ ի ձեռն վասն միւր մահուանն, ըստ ասաւղին
 առաքելոյ. «Ընկղմեցաւ մահ ի յաղթութիւն. ուր քո, մահ,
 յաղթութիւն. ուր քո, մահ, խայթոց»⁷. և դարձեալ. «Ի՞ը- 35
 րիստոս մեռաւ վասն մեղաց մերոց ըստ գրիցելոցն»⁸,
 անըմբռնելի իսկ և անմահ մահուամբ մնացեալ յաղագս

1) Գաղատ. Գ. 4.   2) Դուկ. Ա. 34.   3) Դուկ. Ա. 35.
 4) Ա. Գետր. Գ. 1.   5) Հաովմ. Ը. 32.   6) Մաղաք. Գ. 6.
 7) Ա. Գործք. ԺԺ. 55.   8) Ա. Գործք. ԺԺ. 3.

261v. աստուածութեանն, | իբր անախտ Հաւր զաւրութիւն, ըստ
 ասաւղին Պետրոսի. «Ո՛չ էր, ասէ, կար ըմբռնիլ զնա ի
 մահուանէ»¹. վերագնացեալ յերկինս և նստեալ յաջմէ
 Հաւր ըստ յերկրէ՝ և բարձրացեալ մարմին Բանին, ըստ
 5 ասելումն ի Դաւթայ. «Ասաց Տէր Տեառն իմում. նիստ
 ի յաջմէ իմմէ»², և ի նմանէ ի Տեառնէ հաստատեալ և
 յառաքելոցն իսկ ըստ աստուածութեանն անպարունակ,
 զամենայն վայր պարունակելով, ընդ Հաւր ի յաւիտենէ
 յաւէտակից, որպէս հայրական և անճառ զաւրութիւն,
 10 ըստ վարդապետին Պաւղոսի՝ «Քրիստոս Աստուծոյ զաւ-
 րութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն»³. զայով ինքն Որ-
 դին Աստուծոյ և Աստուած, որպէս և խոստադաւ, դատել
 զկենդանիս և զմեռեալս, որպէս ասէ առաքեալն. «Դատ-
 ւչին զծածկոյթս խաւարի և յայտնաւղի զխորհուրդս սրբ-
 15 տից, և զգովութիւն և զանդոմնումն ըստ արժանաւարու-
 թեան ի վերայ բերաւղի իրաքանչիւրում»⁴:

Իսկ եթ' ոք քան զայս յաստուածայնոց գրիցելոցն
 ուսուցանէ, միւս ասելով զՈրդին Աստուծոյ և միւս ի Մա-
 262r. րեմայն մարդ՝ ըստ չնորհի որդի|գործեալ իբր մեք, իբր
 20 գոլ երկուս որդիս, մի ըստ բնութեան Որդի Աստուծոյ
 զյԱստուծոյն և մի ըստ չնորհի զ՝ ի Մարեմայն մարդ-
 կամ եթ' ոք զՏեառն մերոյ մարմինն ի վերուստ ասէ, և
 ոչ ի կուսէ Մարեմայ, կամ յեղեալ զաստուածութիւնն ի
 մարմին, կամ խառնեցեալ կամ այգայդացեալ կամ ախ-
 25 տակիր զՈրդւոյն աստուածութիւն, կամ աներկրպա-
 զելի զՏեառն մերոյ մարմինն, որպէս մարդոյ, և ոչ երկրը-
 պագելի իբր Տեառն և Աստուծոյ մարմին, զսա նզովէ
 սուրբ և ընդհանրական եկեղեցի, հաւանեալ աստուածա-
 զան առաքելոյ՝ ասաւղին. «Եթ' ոք ձեզ աւետարանեսցէ
 30 քան զոր առէքն, նղով և զիցի»⁵:

Յրանելոյ Թեոփոյայ եպիսկապոսի Անկիւրայ՝ ի խաւ-
 սից, որ ի ծնունդն Քրիստոսի.

Որով արդեւք պատճառաւ իւր զախտակրութիւնս
 մարդկան արարեալ. վասն զի կամէր ախալւ զախտ ի
 35 բաց բառնալ և մահուամբ խափանել զմահ, և ձեռն հո-
 մատեսակաղն զհոմատեսական յաշթահարել կամեցաւ. ըն-

¹) Գործք. Բ. 24.   ²) Սաղմ. ԺԹ. 1.   ³) Ա. Գորնթ. Ա. 24.
⁴) Հմմտ. Ա. Գորնթ. Գ. 5.   ⁵) Գաղատ. Ա. 8—9.

տաննցուցաներ զխաչն, իւր առնէ զապտակն, զկապանան|
 ինքեան գործէ, զի Աստուծոյ եղեալ ախտակրութիւնքն՝ 262v.
 զախտակրութեանցն իշխանութիւն առցէ: Քանզի և ոչ
 բնութիւն Աստուծոյ վնասի և ոչ փոխանակութեամբ իւ- 5
 րով զախտան ընկալաւ և զգաւրութիւնն առ ի յԱստու-
 ծոյ. ախտն զհոմատեսակացն առնուն, յետ այսորիկ և մահն՝
 իւր Աստուծոյ եղեալ, խափանէ զմահն, և մտեալ լուծանէ
 զգորոզութիւն մահուն¹:

Սրանելոյ Կիւրղի եպիսկոպոսապետի Աղեմսանդրեայ
 եւ հաւր մեռոյ՝ ի բանեմ, որ յաղագս ներմարդութեանն. 10

Խոր անա և մեծ և արժանապքանչ ճշմարտապէս բա-
 րեպաշտութեանն խորհուրդ, և ռափափազ իսկ և նոցին
 սրբոցն և հրեշտակաց. քանզի ասաց ուրեմն Փրկչին ա-
 շակերտ յաղագս ասացելոցն ի սրբոց մարգարեիցն՝ յա- 15
 զագս ամենեցուն մեր Փրկչին Քրիստոսի, որ այժմ յայտ-
 նեցաւ ձեզ ի ձեռն աւետարանելոցն առ ձեզ Հոգւով Սըր-
 բով, առաքելոյ յերկնուստ, յոր ցանկան հրեշտակք յա-
 ուիլ²: Քանզի և որք յառեցան՝ զմեծն բարեպաշտութեան
 խորհուրդ իմացեալք, յորժամ ծնաւ ըստ մարմնոյ Քրիս- 20
 տոս, զփոխանակ մերսն* գովութիւնս առքերելով ա-
 սեին. «Փնոք ի բարձունս Աստուծոյ, և յերկրի խաղաղու-
 թիւն, և ի մարդկան հաշտութիւն»³: Ի՞բր արդեւք ոչ հան-
 դերձեալ եին զեղանիլ խնկաւորութեամբ** զաշխարհի
 փրկիչն և փրկանաւոր սեասնելով ծնիցեալ ի սրբոյ Կուսէն, 25
 որք և միոյ մեղաւորի ապաշխարեցելոյ տաւնեն, որպէս և
 ասէ Փրկիչն⁴: Պարէ այսուհետև վասն մեր սրբոց հոգւոց
 բազմութիւն, և զմինչ որ այսորիկ պատճառն. ներմարդու-
 թիւնն Մէնածնին՝ ըստ մարմնոյն ծնեցելում ծնելութիւն
 առ ի մեզն հաճութեան լայնութիւն՝ անբաղդատելի մարդա- 30
 սէրութեանն մեծութիւն: Քանզի երանելին մարգարէն է-
 սայիաս ասէ. «Եկուլ մահ զաւրացեալ»⁵, և դարձեալ. «Ի բաց
 եհան Աստուած զամենայն արտաւսր յամենայն զիմէ»⁶:
 Իսկ ի բաց եհան զայն յեղանակ յամենայն զիմէ զար-
 տաւսր, կամ իբր զսկզբնականն զայն անէծ անգործական

*) Լուսանցում՝ «զվտոն մերսն».   **) Անդ՝ «հրեու(ա)նաւք».

1) Հմմտ. Գործք. Բ. 24.   2) Ա. Պետր. Ա. 12.   3) Լուկ.
 Բ. 14.   4) Հմմտ. Լուկ. ԺԾ. 7.   5) Եսայի ԻԾ. 8.   6) Եսայի
 ԻԾ. 8. Հմմտ. Յայտն. Է. 17.

263v. ասլ՝ ուսեաց *, զվատապատահն մահու քակեաց հարստու-
 թիւն, ուսուացէ դարձեալ իմաստնագոյն Պաւղոս. արդ
 վասն զի պարմանիք հաւախարեցին արեան և մարմնւոյ,
 և ինքն նմանապէս կցորդութիւն կալաւ նոցուն, զի մա-
 5 հուամբն իրափանեացէ զունաւոյն հարստութեան մահու,
 այս է զբանսարկուն, և վճարեցէ ** զայնոսիկ, ոչք եր-
 կիւղիւ մահու յամենայն ժամ կելով պարտաւորք և նծա-
 ռայութեան ¹: Ձի՛նչ այսուհետեւ է՝ նմանապէսն հաւասա-
 րեաց նոցուն, եթ՝ ոչ այն ուրեմն ամենայն իրաւք. զի
 10 եղև ըստ մեզ ի Սրբոյ և Աստուածածին Մարեմայ արեամբ
 և մարմնով:

Աստուած իսկ ելով ընտութեամբ և ճշմարիտ յԱս-
 տուծոյ և ի Հաւրէ Բանն, նոյնագոյական և մշտնջենակից
 Հաւրն, և իւրով գերունակականն նազեցեալ բարձրու-
 15 թեամբ, և ի կերպի և հանգիտութեան Մնաւղին, ոչ յա-
 փշտակութիւն համարեցաւ զգոյն հանգէտ Աստուծոյ, այզ
 զինքն թափեաց, կերպ ծառայի առեալ ի սրբոյն Մարե-
 մայ, ի նմանութիւն մարդկան եղեալ և ձևով գտեալ իբր
 մարդ, նուաստացոյց զինքն՝ եղեալ ունկանող մինչ մա-
 20 հու, և մահու խաչի ²: Ուրեմն զինքն ի վայր եթող կա-
 մաւորապէս առ նուաստութիւնն | տուիչն յիւրմէ լրմանէն
 ամենեցուն. իսկ ի վայր եթող վասն մեր, ոչ բռնադատ-
 եալ յումեքէ, այզ կամելապէս վասն մեր կերպ ծառայի
 առեալ՝ ըստ ընտութեանն իւրում ազատն, յայնոսիկ որ

264r. 25 ըստ մեզ, որ գեր զամենայն արարածն, ընդ այնոսիկ, որ
 ընդ մահուամբն, որ զամենայն կենածնէ. քանզի ինքն է
 հացն կենդանի՝ յերկնուստ իջեալն և կենդանութեան
 տուիչն աշխարհի ³: Եղև ընդ մեզ ընդ աւրինաւ ⁴, որ գեր
 զաւրէնն և աւրինադիր՝ իբր Աստուած, ընդ այնոսիկ, որք

30 ընդ ծննդեամբ և սկիզբն՝ գոյոյն վիճակեալք, որ նախ քան
 զամենայն յաւիտեանս և ամանակս, և մասաւանդ յաւի-
 տենիցն շինիչ և արարիչ: Ի՞բր արդեւք եղև ըստ մեզ,
 մարմին առեալ ի սրբոյն Կուսէ, և մարմին ոչ անանձն,
 որպէս թուեցաւ ոմանց հերձուածողայ, այզ անձնացեալ
 35 յաւէտ անձամբ բանականաւ. այսպէս յառաջ եկն կա-
 տարեալ մարդ ի կնոջէ՝ որիչ մեղացն, ճշմարտապէս և ոչ
 264v. թուելութեամբ կամ երկոյթութեամբ. ոչ տաղտկացեալ

*) Լուսանցքում՝ «բաղաձայնկաց».   **) Անգ՝ «ազատեցլ».
 1) Եբբ. Բ. 14—15.   2) Փիլիպ. Բ. 7—8.   3) Տովհ. Զ.
 51—52.   4) Գաղատ. Գ. 4.

զգոյն Աստուած, այդ և ոչ ի բաց ընկեցեալ, որպէս էրն միշտ և է և իցէ, Աստուած: Այսպէս Աստուածածին ասեմք զսուրբ Կոյսն. քանզի որպէս Երանելին Պաւղոս ասէ՝ «Մի Աստուած և Հայր, յորմէ ամենայնքն, և մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայնքն»¹. քանզի ոչ բաժանեմք զմին 5 Տէր և զԱստուած և զՓրկիչն մեր յերկուս որդիս՝ զներմարդացեալ և մարմնացեալ Աստուծոյն Բան, և ոչ որպէս կարծեն ոմանք ի հերձուածողացն և անիմաստից եղելոցն որպէս ի միմեանն աստուածութեանն և մարդկութեան, կամ և թէ Աստուծոյն Բանի փոխարնակեցելոյ ի բնութիւն մար- 10 մնոյ, և կամ մարմնոյն փոխեցելոյ ի բնութիւն աստուածութեանն: Քանզի անյկզի ի անայդայդելի ամենեկին է Աստուծոյն Բան. այդ զի մարմին ներանձնացեալ անձամբ բանականաւ միացոյց իւր ի սրբոյն Կուսէ զճշմարտութեան Աստուծոյն Բան, անճառապէս մարմնացեալ և մարդացեալ 15 ասի:

Քանզի բաւական այսուհետև առ ուղիղ և անհերքելի հաւատոյս մերոյ խոստովանութիւն Աստուածածինն ասել և խոստովանել զսուրբն Կոյս. այդ ի վերայ բերել 265r. եթէ և մարդածին՝ ոչ հարկաւոր և ոչ աւգտակար: Քանզի 20 մի Աստուած ուսաք խոստովանել և հաւատալ զնա և յետ ներմարդութեանն, որպէս Պաւղոս՝ Մի Աստուած, մի և միջնորդ Աստուծոյ և մարդկան². քանզի մարդ եղանել ասեմք անյկզապէս զԱստուծոյն Բան, և որչափ վայել էր առ մարմնոյ բնութիւն, ծնաւ սուրբն Կոյս զիւր և մեզ 25 հոմագոյ մարմինն. այդ ի ձեռն Աստուածածին ասելոյն ներածակցի բնաւին և սորին զեկուցումն: Քանզի ոչ զաստուածութիւնն ծնաւ մերկ սուրբն Կոյս, այդ միացեալ ի մարմնի զԱստուծոյն Բան. և ոչ այդազգապէս իմանի Աստուածածինն, եթ՝ ոչ ըստ ոմին այսմիկ յեղանակի. իբր 30 զի նախ ի ներքս ընթանայ ամենեկին ներմարդութեանն խոստովանութիւն, և այսպէս եղիցի ապա ճշմարիտ, եթ՝ Աստուածածին եղև սուրբն Կոյս՝ ի բաց ծնեալ հրաշափառաբար զմին Քրիստոս. նմանապէս մեզ հաւասարեալ արեան և մարմնոյ, և հոմագոյ նէմայ իսկ և մեզ՝ ըստ մարդ- 35 կականին իւր դոլ զմարմին յԱստուածածնէն Մարեմայ: Քանզի ոչ նմանագոյ, որպէս թուեցաւ ոմանց հերձուածողաց, այդ նոյնապոյ, այս է ի մերմէ գոյացութիւնէն. ա-

265r.

265v.

¹ Ա. Կորնթ. Ը. 6.   ² Ա. Յիմթ. Բ. 5.

սէ իսկ. «Զսերմանէ Արբահամու բռնահարէն»¹: Իսկ նմանագոյն նշանակէ ոչ ճշմարիտ մարդ, այլ նման որդւոյ մարդոյ, որպէս Դանիէղն ասէ. իսկ առաքեալ ճշ նմանական զմեզ ուսոյց, այդ ասէ. «Մարդ Քրիստոս Յիսուս, տուիչն
 5 զինքն փրկանակ վասն մեր»²: Իսկ նոյնագոյ՝ գնոյն Աստուծոյ և Հաւր աստուածաբար, որպէս և հարքն մեր խոստովանեցին՝ հոմագոյ Հաւր և ոչ նմանագոյ ասացեալ:

Աւելորդապէս ուրեմն և ոչ հարկաւորապէս Աստուածածին ասելով ի վերայ ածեմք և մարդածին. քանզի բա-
 10ւական, որպէս ասացի, առաջինն ձայն՝ զամենայն ի մերոյ խորհրդոյն խոստովանութիւն ունելով և պատճառս բանագտութեան և ճշ մի մատուցանելով կամեցաւ զայն զրպարտել զճշմարտութիւնն: Քանզի սովորութիւն հերձուածողաց զուղղապէս ասացեալն յեղափոխել ի խոտան
 15 միտս. և զարմանամք՝ ճշ ըստ միում յեղանակի՝ իմանալով, եթէ մուրեկալք են և զնոյնս զաստուածայինս չարաչար մեկնեն գրիցեալսն: Ապ՝ ուրեմն մեզ յարմարի վայելչապէս և ուղիղ ունաւզաց դիտաւորութիւն, յառաջ բերել զբառսն. իսկ եթ՝ իմանան դարձեալ ոչ ուղղապէս առ
 20 մեզ և ճշ մի, նոքա լուիցեն ի մարգարեէն զասացեալսն. «Վայ ասաւ զայն զչարն բարի և զբարին չար»³. «Այդ ճշ մի հաւասարութիւն լուսոյ առ խաւար. այդ և ճշ բաղաձայնութիւն Քրիստոսի առ Բեղիար»⁴. քանզի գնեմք մեք զուղիղն և անխոտանապէս ունիչ ճանապարհն, կամ եթե
 25 կուռն զթագաւորականն և անդառնալին*: Պատահեսցուք իսկ այսպէս ի մրցանակ վերնոյ կոչութեանն՝ Յիսուսիւ Քրիստոսիւ, որով և ընդ որում Աստուծոյ և Հաւր փնոք, հանդերձ Սուրբ Հոգւոջն, յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Յրանելոյ Յովաննու եպիսկոպոսի Յրուսաղեմի ար-
 30 օղորութիւն յաղագս հաւատոյ.

Սրբոյն և երկրպագելոյ Երրորդութեանն՝ Հաւր և Որդւոյ և Սրբոյ Հոգւոյ մու գոլ զաստուածութիւնն և եթե գոյացութիւն, հաւատամք. քանզի նոյն չգերկաքանչիւր
 266v. իմանալք և խոստովանելք ներխ և նթակացութիւնս կամ
 35 եթև յատկութիւնս՝ աստուածութեամբ և յաւետախաղացութեամբ և վրառաք և կարութեամբ և անյեղութեամբ

¹) Լուսանցքում՝ «անաղամազն».
²) Եբր. Բ. 16.   ³) Ա. Տիմոթ. Բ. 5—6.   ⁴) Նսոյի. Ե. 20.
⁵) Բ. Պօղոթ. Զ. 14—15.

զհանգիտութիւն ունաւդացն, և զոչն այսպէս խոհեցաւդ
 և խոստովանիչ՝ նզովեմք: Եւ յաղագս ներմարդութեան
 Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյն, կամ եթև
 մարմնաւորութեան, խոստովանեմք եթ՝ Աստուածն Բան,
 յաւէտախաղացն, Աստուծոյն Որդի, Մէնածին, առ ի փր- 5
 կութիւն ազգի մարդկան ի Մարեմայ սրբոյ Կուսէն և
 Հոգւոյ Սրբոյ ծնիցեալ՝ ի կնոջէ, որպէս եասաց առաքեալ ¹,
 և մարմին առեալ ի նեմայ նոյնագոյ մերումս մարմնոյ՝ ճըշ-
 մարտապէս և ոչ թուելութեամբ, ճշմարտապէս ի նմա
 դյաղագս մերն յանձն եառ կիրս, իբր մեք, և ոչ թուել- 10
 լութեամբ. վաստակեաց յուղևորութեան և իբր մեք նըն-
 ջեաց, և իբր մեք ի խարազանիլն* ի Պիղատոսէ գարածոցն
 որ ի ջնմանցն զգացեալ, և յապտակիլն ցաւոյն իմացեալ
 և ի հարկանիլն զբեհոսն յոտս իւր և ի ձեռս ցաւոց գա-
 րածոյն զգացեալ, որպէս Իսայիաս յաղագս նորա եասաց. 15 267r.
 «Մա զմեղս մեր բերէ և վասն մեր հեծէ, և մեք համարեցաք
 զոլ զնա ի ցաւ և ի հարուածի և ի հիւսնդութեան. իսկ
 ինքն վիրաւորեցաւ վասն մեղաց մերոց և մեղկեալ է սակս
 ամպարչտութեան մերոյ» ². և դարձեալ. «Մարդ ի հարուածս
 ելով և զիտակ բերել մեղկութիւն» ³: Հաւանեցուք իսկ և 20
 Պաւղոսի, զայս ասաւղի յաղագս նորա. «Քանզի ոչ ունիմք
 քահանայապետ ոչ կարող արտակցել տկարութեանս մե-
 րում, իսկ տեղեկացեալ ամենայն իւր ըստ նմանութեան
 մերում, առանց մեղաց» ⁴:

Սոստովանեմք իսկ և անձն բանական զնա ունել, 25
 նոյնակիր մերոց անձանց յախտակրութիւնս վասն մեր, և
 ճշմարտապէս յանձն առնուլ զնա զախտակրութիւնս մե-
 րոց անձանց, այս է տրտմութիւն և խռովութիւն և յոյժ
 տխրութիւն. քանզի զայս յաղագս նորա աւետարանք ու-
 սուցանեն, յիշեցուցանելով զասացեալ՝ «Տրտում է անձն 30
 իմ մինչ ի մահ» ⁵, և «Այժմ անձն իմ խռովեալ է» ⁶, և
 դարձեալ յաղագս նորա՝ ըստ Մարկոսի աւետարանին գրեալ 267v.
 է. «Սկսաւ զարհուրել և յոյժ տխրիլ» ⁷: Եւ որպէս խոստո-
 վանեմք զմարմնոյ նորա կիրս ըստ ճշմարտութեանն եղա-
 նել և ոչ ըստ երևոյթութեան, այսպէս և զանձինն ըստ 35
 ճշմարտութեան, և ոչ ըստ երևոյթութեան եղանել հաւա-

* լուսնցքում՝ «ի մտրակելն».

1) Հմմտ. Դաղատ. Գ. 4. 2) Եսայի. ԵԳ. 4—5. 3) Եսայի
 ԵԳ. 3. 4) Եբր. Գ. 15. 5) Մատթ. ԻԶ. 38. և այլուր. 6) Յովհ.
 ԺԲ. 27. 7) Մտրկ ԺԳ. 33.

տամբ. իսկ զասաւզան զնա խարազանեալ ոչ գարիլ, կամ խաչեցեալ՝ ի բեեռացն ի նմա վարսիլ, իբր զհերձուածողս նզովեմք. և խոստովանեմք, եթե ճշմարտապէս մեռաւ վասն մեղաց մերոց, և զի թաղեցաւ մարմին նորա անանձն եղեալ

5 և զի յարեաւ եռաւրեա ի մեռելոց ճշմարտապէս, և զի յետ յարութեանն կերաւ. և արբ ընդ առաքեալսն, ճշմարտապէս և ոչ ըստ երևոյթութեան, և զի վերացաւ յերկինս և եկեացէ ի կատարածի յաւիտենիս դատել զկենդանիս և զմեռեալս, և զի յարուցէ զամենայն մարդկան ազգի մեռելոց

10 զ' ի նայն բնութիւն ունելով մարմնոյ, յորում մեռեալ թաղեցան. զի յայտ է, զի անապականութեամբ, որպէս և ինքն զնոյն մարմին ունէր յարուցեալ ի մեռելոց, որով մեռեալ թաղեցաւ:

268r. Խոստովանեմք իսկ, եթե և զբնութիւն մարդկային

15 ճարտարապետեաց՝ զբաղկացեալն յանձնէ աննիւթականէ և մարմնոյ երկրայնւոյ, անմեղ շինեաց, այդ ոչ անյեղլի, որպէս էր Ադամ ի դրաստին, նախ քան զաստուածային պատուիրանն զանցցէ. զոր և ասէ Սողոմովն նեկեղեցակահին, եթե Աստուած եարար զմարդն ուղիղ¹, այդ ինքն-

20 իշխան զնա շինեալ, ի կարութեան ունել զնա եարար առաքինութիւն ճահագործ, և փութով և երկով Աստուծոյ աւգնականութեամբ և շնորհիւ, այդ ոչ ևս անընդունակ մեղաց, ոչ բնութեան հարկեցաւղի, այդ ախորժակին պղերգայելոյ:

25 Իսկ եթ' ոչ գտանիցի ոք անմեղ, սակս զբնութիւնն ոչ գոլ անյեղլի և ոչ անկիր, որպէս նախասացաւ, ոչ բնութեանն վերագրելի, այդ ախորժակին զմեզան. քանզի անկար է զմարդն ունել ի խորհրդոցն, մանաւանդ զանմեղականն՝ ի ծննդենէ մինչ ի վախճան յեղիցողկ ելով: Քանզի

30 զայս մէնում Տեառն մերում Յիսուսի Քրիստոսի աստուածային զրիցեալն վկայէ ասելով. «Որ մեզս ոչ եարար և ոչ գտաւ նենգութիւն ի բերան նորա»², Բայց հնար է տեսչութեամբ և ինամածութեամբ և երկովք՝ Աստուծոյ աւգնականութեամբ և շնորհիւ, ճահագործել զառաքինութիւն:

35 Որ ոք այսուհետև նախագրելոց խոստովանութեանցն հաւանի, սա մեր հաւասարորդ. իսկ եթ' ոք զոնէ ի միում նախագրեցելոցն հակաբանէ, աւտար է ի մերմէ հաւաստութենէ:

Երանելոյ Լեւեբեայ եպիսկոպոսապետի Անթիոքի Պի-

1) Փռզով. է. 30. 2) Եսայի. ԾԳ. 9.

սիղեսայ՝ ի խաւօխց ասացելոց ի սուրբ աստուածայայտնութիւնս ի մեծի եկեղեցիոջ Կոստանթնուպոլսի, նստելով երանելոյ եպիսկոպոսի Պրովիի.

Առ էսայեսայ մեծի մարգարէի Աստուծոյ քարոզեցելոյ մանկանն՝ «Քանզի մանուկ, ասէ, ծնաւ մեզ, որդի և 5 տուաւ մեզ, որոյ պետութիւն եղև* ի վերայ ուսոց իւրոց. և կոչի անուն իւր մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, սքանչելի խորհրդակից, Աստուած հզաւր, իշխանական պետ խաղաղութեան, հայր հանդերձելոյ յաւիտենի»¹: Մի ոք այսուհետև զձեզ հրեական պատրիարքէ սատ, քանզի այսպէս կո- 10 չելիցհերձուածականն արժան, իբր այդ ոմն ծնիցեալն, 269r. իսկ այդ ի նայն բնակեալ Աստուած, և իբր երկու ծնիցելոյն բնութիւնք. քանզի եթե ոք զայս ասել համարձակեցի զԵմանուէղն, զայս միայն ընդդէմ դիւր և սանձ լուծեան զանուանն կայցի յիշողութիւնս: Քանզի ոչ կը- 15 (կ)ու բնութիւնք, այդ զմարմնացեալն Աստուած Կոյսն խորհրդաբար բայասաղմնեաց, ընկալեալ զՀոգւոյն վերակութիւն. քանզի եթե մարդկայնոյ էր սերման բողբոջ Քրիստոս, հաւանի արդեւք զպսուղն ըստ բնութեան քատակիլ արմատոյն. իսկ եթե Հոգւոյ է Սրբոյ, ըստ հրեշ- 20 տակապետին ձայնի՝ Աստուած ծնիցեալն, վասն զի և Աստուած ծնելութեանն առիթ:

Երանելոյ Հաւր մերոյ Դիոսկորոսի եպիսկոպոսապետի Աղեմանդրեսայ եւ խոստովանողի՝ ի գրեցելոյ առ Սեկունդինան քրքոյ ի Գանգրայ յախորաց**, ուր գնթացն 25 կասաբեաց ի Քրիստոս: Թուրք եւթներորդ, Սեպտեմբերի երկրորդ, Հոռի վեցերորդ.

Եւ զի մի յոլովաբանել զթղթականն թուեսցուք գերազանցել գծաւորութիւն, այդ զայն համառաւտաբար ասեմ. հաւատ զերկնայնոցն|մեզ կամարաց բանայ զմուտն. 80 269v. հաւատ երևելեաց արհամարհել ուսուցանէ և հանդերձելոց բարեացն ախորժապէս առնւղուռնել. հաւատ և յոլովից ստորակացեալ և զանազանաց վշտաց դրաստին քաղաքացի գործեաց. քանզի ի ձեռն հաւատոյ զայն ձայն գոչեաց. «Յիսուս Տէր, յիշեալ զիս, յորժամ եկեսցես արքայութեամբ 35 քով»². յառաջնոցն ազատեցաւ շարեաց, իսկ դրաստին

*) Լուսանցում՝ «ծնաւ». **) Չեռագրում՝ «յեքորաց»,
1) Եսայի Թ. 6. 2) Լուկ. ԻԳ. 42.

փարթամապէս վայելեաց բարեաց. և ոչինչ անյարմար, քանզի հաւատ, որպէս ասացի, նմա առաջնոցն վնասակարութեանց առթեաց թողութիւն, իսկ սրբոցն հրեշտակաց գործեաց հաւասարորդ. ետես ի խաչին, և Աստուած քարոզեաց. և տես յանարգութեան, և նմա առաջի անկաւ՝ Տէր զնա կոչելով և ասելով. «Յիսուս Տէր, յիշեան զիս, յորժամ գայցես արքայութեամբ քով»¹: Զինչ հրաշափառ իրիդ, ո՞վ աւազակ. զինչ այսքան կամացդ փոփոխուան. ոչ տեսեր ինքնատես մեռեալ յարուցեալ, ոչ կոյր վերա-

270r. 10 տեսեալ, ոչ կաղ դնացեալ, ոչ բորոտ մաքրեալ, ոչ ծով սանձեալ, ոչ դև տարալածեալս, ոչ| անդամալոյժ պնդեցեալ, ոչ հացս բազմացեալս, ոչ արեան յարմամբ քղանցից ազագեալ աղբերս. մարդ տեսեր բեռաւք վարսեալ ի փայտի. ուստի՞ քեզ այսպիսիոյ գիտութեանն տուաւ մեծութիւն.

15 զոր մարգարէ վերձանեալ՝ յայս առաջնորդեցար մտածութիւն. զՄովսէսի արէնսն ոչ վերձանեցեր՝ աւազակութեամբ բուծեալ. ո՞վ քեզ ի հայրապետացն վարդապետ եղև: Գիտեմ և ես, ասէ, գիտեմ մերոց մեղանացն զվտանգս, ոչ անգիտանամ զպատիժս անձն գործեցելոց դժնեից. ոչ

20 ուսայ աւրինականս, այդ առ Տէրն աւրինաց ապաստանեցայ. ոչ վերձանեցի մարգարէս, այդ զոր քարոզեցին նոքա արտակրեալ, ժամանեցի. հաւատ անուսուան ինձ զգիտութեան զդուռն եցոյց. այսուիկ վարեցեալ առաջնորդաւ՝ ժամանեցի առ կենդանութիւնն:

25 Եւ յեռ այղոցն.

Եւ զի զյուրովս թողեալ՝ այժմու հարկաւորացս և շարժեցելոցս բուռն հարից, զայն ասեմ. մի՞ ոք ասացէ՛ արտաքին կամ աւտար մերոյ մարմնոյ, զոր եառն ի սրբոյ Մարեմա Հոգևով Սրբով Տէրն, ըստ որում գիտէ բանի

270v. 30 ինքն: Իսկ եթե այս է ըստ նոցայն ամպարչտութեանն ստատաղ ես(?) ամենայն իրաւք, ո՞վ Պաւղոս, գրել. «Ո՞վ մեզ այսպէս. քանզի ոչ զհրեշտակաց բռնահարեաց, այդ զ(ս)երմանէ Աբրահամու բռնահարեաց»². և ոչ աւտար յԱբրահամէ Մարիամ պատահեաց, որպէս է գիւրաւ յոլո-

35 վից ապացուցել գրիցելոց: Ուստի ասէ. «Պարտ էր ըստ ամենայնի եղբարց նմանիլ»². Իսկ ըստ ամենայնի և ոչ դուզնաքեայ ինչ զմերոյս թողու բնութեան, քանզի և ջիղս և մազս և ոսկերս և երակս և որովայն և սիրտ և երիկամուռնս

1) Զուկ. ԻԳ. 42. 2) Եբբ. Բ. 16—17.

և լիարդ և թոքս և յամենեցուն միանգամայն պարզաբար, յորոց մեք բաղկացեալ եմք՝ կառուցաւ զ՝ ի Մարեմայն ծնիցեալ Փրկչին մարմինն, անձնացեալ անձամբ բանակա- նաւ *, թանց միայնոյ բեղման մարգոյ և քնոյ և հեշտ ցան- կութեանս Գանգ՝ եթ՝ ոչ այսպէս ունի՝ ըստ ամպարչտա- 5
 գունաց հերձուածողացն կատաղութեան, իբր եղբայր|մեզ 271r.
 հմայեցաւ, այլով և աւտարաւ քան զմերս վարեցեալ մար- մնով: Կամ իբր դարձեալ ճշմարտեսցէ, ասելով իւրումն Հաւր. «Պատմեցից զանուն քո եղբարց իմոց»¹: Ի բնց ըն- կեցէք այսուհետև և գարչեցարո՛ւք որք զայսպիսիսն ար- 10
 տաբերնն բայս. քանզի եղև առ մեզ որպէս մեք, վասն մեր. ոչ երևոյթութեամբ և թուելութեամբ, ըստ ամպար- ըլչտեցելոցն Մանիքացոց աղանդին, քաւ լիցի. այլ ճշ- մարտութեամբ յաւէտ յԱստուածածինն Մարեմայ յառաջ եկեալ, որպէս կամեցաւ, և զջաղջախեալ ամանն ի ձևոն 15
 այսր առ մեզ գալստեանն նորոգեալ՝ յիրաւի Եմմանուէղ խոստովանի: Այլ և աղքատացաւ, ըստ Պաւղոսի ձայնին, զի մեք նորա աղքատութեամբն փարթամացուք². եղև իբր զմեզ տնաւրինարար, զի մեք ի ձեռն մարդասիրու- թեանն իբր զնա. եղև Որդի Մարդոյ, ոչ կորուսեալն զգոն 20
 Որդի Աստուծոյ, զի մեք կղիցուք ըստ Հորհին որդիք Աստուծոյ: Զայս հաւատամբ և խորհիմբ: Իսկ եթ՝ ոք քան զայս խոհել|ձեռնարկէ, եղիցի ի հայրենի և առաքելական 271v.
 հաւատոյն աւստարացեալ:

Նորին՝ որ ի Դանգրայ առ միայնակեացսն, որ ի Հե- 25
 նաթոն գրեցելոյ թղթոյն.

Գանգի գիտեմ ես զնա հաւատով բուժեալ, ծնիցեալ ահա զնա ի Հաւրէ իբր Աստուած. իսկ զնոյն ծնիցեալ ի Մարեմայ իբր մարդ: Տես զնա ի վերայ երկրի ճեմելով իբր զմարդ, և տես զնա երկնայնոց հրեշտակաց արարիչ 30
 իբր զԱստուած. տես զնա ի նաւի ննջեցեալ իբր զմարդ, և տես զնա ի վերայ ջուրց ճեմեալ իբր Աստուած. տես զնա քաղցեալ իբր զմարդ, և տես զնա բուժանելով դար- ձեալ իբր Աստուած. տես զնա ծարաւեալ իբր զմարդ, և տես զնա արբուցանելով իբր Աստուած. տես զնա մերկա- 35
 ցեալ իբր զմարդ, և տես զնա զգեցուցանելով իբր Աս- տուած. տես զնա ի վերայ յովանակի նստեալ իբր զմարդ,

¹) 2եւազբում՝ «բենականու».
²) Բ. Կորնթ. Ը. 9.

- և տես զնա վերելակեալ քերովբելց իբր Աստուած. տես զնա ի հրեից քարկոծեալ իբր զմարդ, և տես զնա ի հրեշտակաց ևրկրպագեալ իբր զԱստուած. տես զնա փորձեալ իբր զմարդ, և տես զնա դև հալածելով իբր զԱստուած.
- 272r. 5 տես զնա ոչխար իբր դմարդ, և տես զնա դարձեալ հովիւ իբր Աստուած. տես զնա զո՛հ զենեալ և իբր քահանայ ընծայաբերելով, և տես զնա փրկանաւորելով իբր Աստուած. տես զնա Պիղատոսի յատենի կացեալ իբր զմարդ և տես զնա Հաւր գահակցելով իբր Աստուած. տես զնա խաչեցեալ իբր մարդ, և տես զնա աւազակին զգրաստն շնորհելով իբր Աստուած. տես զնա քացախ ի խաչին արբուցեալ իբր մարդ, և տես զնա իբր Աստուած անշարակնաբար զաշխահ արբուցանելով. տես զնա մեռեալ իբր զմարդ, և տես զնա մեռեալս յարուցանելով իբր Աստուած. տես
- 15 զնա աղքատացեալ իբր մարդ, և տես զնա փարթամացուցանելով իբր Աստուած. տես զնա ծառայ իբր մարդ, և տես զնա ազատիչ իբր Աստուած. տես զնա որպէս ցորեան սերմանեալ իբր զմարդ, և տես զնա սերմանաւ զդարձեալ իբր Աստուած. տես զնա այգի իբր մարդ, և տես զնա
- 20 բուսակիր և երկրագործ իբր Աստուած:

Այդ զի մի՛ բազում ամբոխ ի շարագրութեանս արարից, թողում այժմ զվկայութիւնս իւրաքանչիւրոյ հաւաքել զլիտոյ, և հաւաքեսցին՝ շնորհելով Աստուծոյ, դիպողլժամանակի առ այս կոչաւդի: Իսկ մեք զաւտարափառացն *

25 անպիտանութիւնս թողեալ՝ մի և զնոյն խոտտողանեմք Փրկիչ և Տէր և Աստուած, և եթ՛ եղև տնաւրինաբար մարդ: Կալարհւք այսուհետև զհարցն խոտտովանութիւն և մի՛ շողմոզացն հերձուածողացն հետեանայք բայից. այդ և մի՛ յերկուս բաժանաւորաց զմին հաւանիք. քանզի մի է մեր Փրբըր-

30 կիչն, որպէս ասացի, և եթ՛ եղև մարդ սակս մարդասիրութեանն:

Բաւականապէս անա, որպէս ինձ թուի, խոտովեցուցին **, հանդերձ բազում պատկառանաւք՝ սրբոց և ուղղափառաց եպիսկապոսաց և եպիսկապոսապետաց վարդապետութիւնք զհերձուածողացն ունայնաբանութիւնս: Քանզի համանգամայն և ասել երկուս բնութիւնս ի վերայ մարմնացելոյն Աստուծոյն Բանի ամպարիչտ ապուսեցին *** և

*) Լուսանցքում՝ «այգաղանդացն».   **) Անդ՝ «գարովեցին».
 ***) Անդ՝ «բացաձայնեցին».

զէշխեցողոյն զայս խորհել նզովեցին, և զոչսն խոստովանողս
զնոյնագոյ Հաւր Աստուածն Բան եղեալ անյեղապէս առ
վերջնովք աւուրցն վասն մերոյ փրկութեան. մարդկան ըստ 273r.
մարմնոյ նոյնագոյ, հանդերձ մնալով որպէս էրն, ի քրիս-
տիանոսաց յուսոյն աւտարացին, որպէս և զայդս հեր- 5
ձուածողս. իսկ առ մեծագոյն մտահանութիւն հիմնացե-
լոցն ի վերայ անձլելի վիժին ուղղափառի հաւատոյ և առ
պատկառութիւն նախասացելոց աղանդոցն՝ առգրեցից և
յաստուածայնոյ և աստուածաշնչէ նորոյ կտակէ վկայու-
թիւնս, հանդերձ մեկնութեամբք սրբոցն մերոց հարանց, 10
որովք է զգուշապէս ըստգտանել նախասացելոց հերձու-
ծոցն, իսկ ունել զանասանելին և զերանելի զուղղափառ
հաւատն, զաւանդեալն ի սրբոց առաքելոցն և երանելեացն
մերոց հարանց և վարդապետաց, եթ՛ արդեւք լուրցեն, եթ՛
արդեւք թողացուցեն գայթաղեալքն և ուրացողք զՏէրն, 15
որպէս ասէ մարգարէն, և վերադարձեցեն առ Տէր խոս-
տովանութեամբ և հեղցեն զյապաշխարութենէն արտաւոր,
առ ի բժշկիլ զիւրեանս: Գանզի միշտ հրաւիրէ Աստուած 273v.
և ձեռն տայ առ ապաշխարութիւն բարւոյն զարտակա-
ցեալսն երկարս ի նմանէ. որպէս և Իրեմիէիւ մարգարեիւ 20
առկոչէ զնոսա ասելով. «Վերադարձեցէք, որչիք արտակա-
ցեալք, ասէ Տէր, և բժշկեցիք զմաշուածս* ձեր»¹. և զար-
ձեալ. «Վերադարձեցէք, զխորին խորհուրդն խոհեցանալք և
անաւրէն, նորոգեցէք ձեզ նորոգ տունս և մի սերմանէք
ի վերայ փշոց, մի արտաքս ևլցէ իբր հուր արտատութիւն 25
իմ և այրեցի և ոչ չիջցի»². «Մի խայտաղան ոչ է ի Գաղասդ
և կամ բժիշկ ոչ է անդ. ընդէր ոչ վերելեաց բժշկութիւն
դատեր ժողովրդեան իմոյ»³. որպէս Ուսեաւ մարգարեիւ
ասէ. «Վերադարձեան Իսրայէղ առ Տէր Աստուած քո»⁴: Եւ
երանելին իսկ Պետրոս թելադրէ յանցուցելոց և խաչաւ- 30
զացն զՏէրն ասելով. «Ապաշխարեցէք և դարձարեւք՝ առ
ի ջնջիլ ի ձէնջ զմեղս, իբր զի եկեցեն ժամանակք սփո-
րանաց յերեսաց Տեառն»⁵: Եւ Պաւղոս միջնորդէ ըստ
նմանութեանն Գրիստոսի և մաղթէ ասելով. «Պաղատիմք
վասն Գրիստոսի. հաշտեցարեւք Աստուծոյ, զի ոչն գիտակ 35 274r.
զմեղս, վասն մեր մեղս հարար, զի դուք արդարութիւն
Աստուծոյ լինիցիք նովաւ»⁶, և գործակցելով ազաչէ՝ իբր

*) Լուսանցքում՝ «զմեղսում».

¹) Երեմ. Գ. 22.   ²) Երեմ. Գ. 3—4.   ³) Երեմ. Ը. 22.

⁴) Ավետ. ԺԳ. 2.   ⁵) Գործք Գ. 19—20.   ⁶) Ք. Պողոթ. Ե. 20—21.

զի մի ունայն զԱստուծոյ շնորհն ընդունել ձեզ¹, զի ներկայս ժամանակ զիւրընկալ է կամեցաւդին ապաշխարել և խոստովանել արտասոււաք Աստուծոյ: Քանզի ի դժոխս խոստովանեացէ Աստուծոյ յանցաւորացն վասն իւրոյ յանցաւորութեան այդ ոչ ոք. զի յայտնապէս եասաց Աստուած յաղագս յանցաւորութեան վախճանելոցն. «Որպէս ամենեքեան տեսցեն զվանգս մարդկան՝ յանցաւորացն ի նմա. քանզի որդն նոցա ոչ վախճանեացի և հուր նոցա ոչ շիջցի, և եղլցին ի տեսիլ ամենայն մարմնոյ»²:

10 Արդ՝ այսոքիկ յաղագս ոչ կամեցաւդացն ապաշխարել և վերադարձել առ զնաւղն զնոսա Տէրն Աստուած Յիսուս Քրիստոս իւրով արեամբն. քանզի սա է ճշմարիտն Աստուած և կենդանութիւն յաւիտեանական, որպէս ասէ Յովաննէս³: Արդ՝ բաւական մեզ, որպէս ասացաւ ի նոյն
 274v. 15 ինքն ի Սրբոյ և Աստուածաշունչ զգրիցելւոյն՝ միւթարել, եթե մի Տէր Յիսուս Քրիստոս է յաւիտենէ և յաւիտեանս ամէն, և զի մարդ եզև ըստ ճշմարտութեանն՝ մնալով Աստուած:

20 Երանելոյ Յովաննու եպիսկոպոսի Կոստանդնուպոլսի ի մեկնութեան, որ ըստ Մաթթի աւետարանից.

Մատեան ծնելութեան Յիսուսի Քրիստոսի, որդւոյ Դաւթի որդւոյ Աբրահամու⁴: Երանելին Մատթեոս, իբր զի Երբայեցւոց գրելով՝ նախ քան զամենայն խնդրեաց ցուցանել, եթե յԱբրահամէ և ի Դաւթայ էր Քրիստոս. և
 25 վասն զի լռեալ էր Աբրահամու նմանութիւն վասն ամանակին և փոխանակելով Դաւթի զկենցաղն Աբրահամու՝ ապա և զխոստացեալն արքայութիւն սերման նորա կալաւ Դաւթի և յիշողութեան ամենեցուն էր: Քանզի որպէս յայնժամ ասէր Իսաակայ Աստուած՝ «Մի երկնչիր, զի
 30 ընդ քեզ եւ և բարեբանեցից զքեզ և բազմացուցից զքեզ, սակս Աբրահամու Հաւր քո»⁵, սակէս յետ այսորիկ ասէր Աստուած Եզեկիայ. «Գերասպարեցից վասն քաղաքիս այսորիկ, սակս իմ և Դաւթի Հաւր քո»⁶. քանզի ժառանգաւոր առ Աստուած սիրելութեանն եզև Դաւթի. եւ
 275r. 35 վասն զի յետ այսորիկ ի սերմանէ Դաւթի ակնկալութիւն զՔրիստոս եզանել, քանզի լռեալ էր որ ինչ ըստ Աբրա-

1) Բ. Գորնթ. 2. 1.   2) Եսայի. 42. 24. հմմտ. Մաթթ. Բ. 47.
 3) Ա. Յովհ. Ե. 20.   4) Մատթ. Ա. 1.   5) Ենիզ. Ի2. 24.
 6) Գ. Քաղ. ԺԲ. 34., Ի. 6., Եսայի ԼԷ. 35.

համու վասն ամանակին, այս ազգաւ նախ ետ որդւոյ
 Դաւթի, ապա որդւոյ Աբրահամու: Իսկ ասէ աւետարա-
 նիչն յազգս Գաբրիէղի, եթե՝ ընկն առ Կոյսն խաւսե-
 ցեալ առն, որում անուն Յովսէփ, ի տանէ և ի տոմփէ
 Դաւթայ՝¹ Ի Դաւթայ էր Կոյսն, և Յովսէփ, որ արդար 5
 ելով և պահապան աւրինի՝ յիւրմէ հայրենոյ և ի տանէ
 աստէր իւր զԿոյսն, քանզի հրամայէր աւրէն ոչ պարս
 գոլ առնուլ կին, եթ՝ ոչ ի նոյն ցեղէ: Եւ վասն զի ոչ էր
 աւրէն առ հրեայսն ազգաբանել զկանայս, զի զսովորու-
 թիւնն պահեսցէ աւետարանիչն և մի թուեսցի տարագծել 10
 ի նախերգանացն և զաղիջն մեզ ծանուցէ, սակս այտորիկ
 զնախնիս նէրս լոեաց, իսկ զՅուսէփ ազգաբանեաց, զի
 ուսցողք նովաւ զՄարիամ, եթ՝ էր ի տանէ Դաւթի, ուստի
 և ինքն, զի և աւրինացն անտղելի մնայցէ: Քանզի աստաւ- 275v.
 զին ի բաց երևեցելոյ ի տանէ Դաւթի և Կոյսն ընդ նմա 15
 ցուցեալ է՝ հաւաստապէս ի սերմանէ ելով Դաւթի, յորմէ
 և ծնիցաւ Յիսուս Քրիստոս. իսկ Յիսուս թարգմանի
 փրկիչ, և փրկիչ՝ ի փրկելոյ զժողովուրդ իւր:

Հրաշափառ լսել զխորհրդոյս սքանչ, եթ՝ Աստուած
 անճառելի և անասելի և անպարիմանալի և Հաւր հոմա- 20
 գոյ ելով Որդի, արգանդաւ ծնիցաւ կուսականաւ և եղև
 ի կնոջէ, և կալաւ նախնիս զԴաւիթ և զԱբրահամ. և զի
 ասեմ զ՝ Դաւիթ և զԱբրահամ. այդ, որ է քստմեկագոյն՝
 զկանայսն զայնս, զորս այժմ ևս յիշեցաք, և մի ինչ
 նուաստ կարծեսցես. քանզի հաւանեցաւ կոչիլ Դաւթի 25
 Որդի՝ իւրոյն ծառայի, զի զքեզ արասցէ Աստուծոյ որդի՝
 քոյոյ Տեառնն. ծնիցաւ իսկ ըստ մարմնւոյ, զի ծնցի ըստ
 հոգւոյ. քանզի ի կնոջէ ծնանիլ մեզ պատահէր. իսկ ոչ
 յարենէ և ոչ ի կամաց առն, այդ ի Հոգւոյ Սրբոյ²,
 զգերագանցեալն զմեզ և զհանդերձեալն նախաձայնէ ծնե- 30 276r.
 լութիւն, զոր հանդերձեալ էր մեզ ի Հոգւոյ Սրբոյ
 շնորհել, և ամենայն իսկ այդքն այսպիսի էր. քանզի ի
 մարգարեէն մկրտիլ զհինն ցուցանէր մեզ նմանեալ,
 իսկ ի Հոգւոյն վերեկութեամբ զնորն ստորագրեաց:

Եւ յեօ սակաւուց. 35

Տեսանեա՝ իբր ոչ դուզնաքեայ և սակաւուց սակս յիշեաց ըստ Յուդայի պատմութեանն ամենայնի. սակս

1) Դուգ. Ա. 27. 2) Յովգ. Ա 13.

այսորիկ և զՀոռութ և զԹամար յիշէ՝ զմին այդազգի և զմին բող ելով, զի ուսցիս, եթե զամենայն եկն չարութիւն լուծանել զմեր. քանզի որպէս բժիշկ, այդ ոչ իբր դատաւոր ժամանեաց: Զի որպէս բողս առին կանայս այսորիկ, այսպէս և Աստուած զքնութիւնն զբողացեալ յարմարեաց իւր, զոր մարգարէք ի վերուստ նախասենն ի վերայ ժողովարանին եղեալ. այդ անզգամ եղև այն առննտակիցն, իսկ եկեղեցի մի հաղ ի բաց թափեալ ի հայրենի չարեացն, մնաց ողջագորելով զփեսայն: Քանզի որպէս

10 Հոռութ, եթ' ոչ նախ եթող զհայր և արհամարհեաց զտուն 276v. և զազգ և զգաւառ, և վայրածեցաւ | ի վերջին աղքատութիւն, ոչ պատահեաց մերձաւորութեան Բովոսի, սապէս և եկեղեցի զառաջին սովորութիւնն ի բաց թողեալ, յայնժամ տարփալի եղև Գրիստոսի և մեծացն բարեաց ար-

15 Ժանաւորեցաւ: Առ սա աօէր եկեղեցիս Դաւիդ. «Մոռացիր ժողովրդեան քոյ և սանն Հաւր քո, զի ցանկացաւ թագաւոր զեղոյ քում»¹: Զսոյն և Հոռութ ետարար. վասն այսորիկ և մայր եղև թագաւորաց, որպէս և եկեղեցի. քանզի և ի սէմայ է Դաւիդ թագաւոր մեծ եղեալ, և ոչ 20 ամաչէ Դաւիդ ի վերայ այսոցիկ:

Սրանելոյ Կիւրիդիի՝ յառ քազունիսն, ի մասեցեկ երեկոսուած Գրիստոս.

«Եւ զայս նորա զմտաւ ածելով, ահա հրեշտակ Տեառն յանուրջս երևեցաւ նմա ասելով. Յուսէփ, Որդի Դաւթի, 25 մի երկնչիբ առնուլ զՄարիամ կին քո. քանզի ի նմայ ծնիցեալն ի Հոգւոյ Սրբոյ. ծնեսցի Որդի, և կոչեսցես զանունն նորա Յիսուս. ինքն իսկ ապրեցուսցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց»²: Երկուս ի միասին դնէ՝ աստուածավայելուչս և ոչ մարդկայնում վայելուչս բնութեան. քանզի ծնիցելոյն ի Մարիամայ յատուկ եասաց ժողովուրդ զնովաւ ապրիցեալսն, և ևս զի ի մեղաց զնոսա ի բաց թափեցցէ. Աստուծոյ իսկ ամենայն և վայել, իցիւ իսկ նմա և միայնում զ' ի բացն թափել ի մեղաց կարել զմեղուցեալսն: Աստուած ուրեմն է ի Կուսէ ծնիցեալն, որոյ 35 և յատուկ եմք ժողովուրդ, և ի մեղաց զմեղ ի բաց փոխեաց, իբր ունելով զայսորիկ իշխանութիւն:

Սւ դարձեալ.

1) Մաղմ. ԽԳ. 11—13.

2) Մատթ. Ա. 20.

Իսկ Յիսուսի ծնիցելու ի Բեթղեեմ Հրեաստանի¹,
 ի Բեթղեեմ ծնանի Հրեաստանի, որ յարմատոյն Յեսուսայ,
 և ասէ յաղագս նորա միով ի մարգարէիցն Աստուած և
 Հայր. «Եւ դո՛ւ, Բեթղեեմ, տունն Եփրաթայ, սակաւաւոր
 ևս գոլ ի հազարաւորս Յուդայ. քանզի ի քէն ինձ ար- 5
 տաքս եկեսցէ առ ի գոլ իշխան յիսրայէղի»², և ելք իւր
 ի սկսբանէ յաւուրցն յաւիտենից³: Ի՞բր արդեւք ծնի-
 ցեալն ի Բեթղեեմ Հրեաստանի ի սկսբանէ յաւիտենի
 զելուն ունել ասի, այս է՝ զգոյութեանն սկիսքն, թեպէտ և
 ծնիցեալ ի վերջինս յաւիտենիս ժամանակս: Աստուած 10
 ուրեմն Քրիստոս և վայել էր նմա Աստուծոյն Բանի ծե-
 րագոյնն. քանզի Աստուած էր՝ վասն մեր՝ մար(մ)նական 277v.
 համբերեալ ծնելութիւն զ՝ ի կնոջէն:

Եւ դարձեալ.

«Ես զձեզ ջրով մկրտեմ յապաշխարութիւն, իսկ որ 15
 զնեան իմ գայ, հարստագոյն իմ է, որում չեմ բաւական
 զկաւշիկս բառնայ. ինքն զձեզ մկրտեսցէ Հոգւով սրբով և
 հրով. որոյ հեծանոցն ի ձեռին իւրում և մաքրեսցէ զկալ
 իւր»⁴: Ոչ մարդկութեան գործ գոլ ասեմք մկրտելն Հոգ-
 ւով Սրբով, այդ և ոչ զկալն զիմանալի, այս է՝ զորս ի վե- 20
 րայ երկրի, յատուկ գոլ ասեմք մարդոյ. քանզի Աստուծոյ
 է ամենայն և նմա միայնում վայել է Սրբով Հոգւով մը-
 կրտել կարել զհաւատացեալս: Ներգործեաց զայս Քրիս-
 տոս՝ յես Յովաննու եկեալն ըստ մարմնոյ, կամ և թի
 զմարմնոյն ամանակ ինքն իսկ և զիւրն կալ մաքրէ. Աս- 25
 տուած ուրեմն է ճշմարտապէս:

Եւ դարձեալ.

«Եւ անա բորոտ յառաջ եկեալ՝ երկրպագէր զնա ա-
 սելով. Տէր, եթե կամիս, կարես զիս մաքրել. և ձգեալ
 զձեռնն՝ յարեաց առ նա, ասելով. կամի՛մ, մաքրեսցի՛ր. և ա- 30
 րագապէս մաքրեցաւ ի նման բորոտութիւնն»⁵: Ներգոր-
 ծելն՝ կարել աստուածավայելչաբար ոչ յատուկ մարդոյ, և 278r.
 այս յաւէտ հետեանայ և միայն որ ևս անդր ամենեցուն բնու-
 թեան, և ներգործէ այսպէս Քրիստոս. ոչ ուրեմն սոսկ
 մարդ ըստ մեզ, այդ մանաւանդ Աստուած ի մարդկու- 35

1) Մատթ. Բ. 1. 2) Մատթ. Բ. 5—6. Միք. Ե. 1. 3) Հմմտ.
 Եսայի ԵՍ. 9. 4) Մատթ. Գ. 11—12. Դուկ. Գ. 16—17. 5) Մատթ.
 Ը. 2—3. և այլուր.

Թեան կերպիւ Այսպէս իմացիս և ի վերայ Պետրոսի զօքանչին, Թեպէտ և հողմոց վերասաստելով երևիցի ծովու և ջրոց. ուստի և աստուածազան աշակերտքն և զծով և զհողմս ընդ իշխանութեամբ տեսանելով՝ հրաշացան, ասելով. «Ո՞րպիտի է սա»¹. քանզի ոչ մարդոյ սոսկի զայսպիսիս կարել զործել: Աստուած ուրեմն, ըստ նմին և մարդ Քրիստոս: Իսկ ղևք մաղթեին զնա ասելով. «Եթե հանես զմեզ, առաքեա զմեզ յերամական խողից. և եասաց նոցա՝ երթանք»². նախախնամելն բոլորեցուն և ապրե-

10 ցուցանել զնոսա ոյր ևս իցէ, բայց նորա միայնւոյ՝ ըստ բնութեան Աստուծոյ: Այսպէս և Փրկիչն ասէ. «Ո՞չ երկու ձագք աստարի վաճառին, և մի ի նոցանէ ոչ անկցի ի վերայ երկրի, Թանց Հաւր ձերոյ, որ յերկինս. իսկ ձեր և մազ զլսոյ ամենայնք համարեալ են»³: Քանզի անա

15 այտուհետև այսքանից էակացն նախախնամութիւն եարար Քրիստոս, իբր մի իշխել անմաքրոց դիւանն և ոչ խողաց արամակին ունել. մաղթեցեալ ապա՝ հրամայեաց հազիւ, և ոչ զնոցայն ընոյր հայցումն, այլ զի զմեզ հաւանեցուցէ, եթե նախախնամէ բոլորեցուն իբր Աստուած: Ազէ, իբր

20 ոչ Աստուած, որ աստուածավայելուչ իշխանութիւնն և զամենեցուն հարստութիւնն յարեալ ունել և ապրեցուցանելով իբր զիւր զնովաւ եղեալսն:

Եւ դարձեալ.

«Յայնժամ ասէ ցաշակերտսն իւր. հունձք բազումք,

25 իսկ զործաւնեայք սակաւք. աղաչեցէք զՏէր հնձոցն, զի հանցէ հնձաւդս ի գործ. և կոչեցեալ զերկոտասան աշակերտսն իւր, ետ նոցա իշխանութիւն ոգւոց անմաքրոց, իբր զի հանել զնոսա և բժշկել զամենայն հիւանդութիւն և զամենայն մեղկութիւն»⁴: Գիտեն եալ հնձոցն Տէր

30 զբոլորեցունն Աստուած. կալն իմանալի՝ այս է մարդկութիւնն, նորին և հունձք. այլ անա աղաչել՝ հրամայեալ զՏէրն հնձոց, զինքն վաղվաղակի եցոյց գոլ զայս, հանելով զզործաւնեայսն, այս է զսուրբս առաքեալսն, որոց և ետ իշխանութիւն զհողոցն անմաքրոց՝ իբր Աստուած:

35 Քանզի ոչ է մարդկութեանն չափոյ տալ ումեք զհողոցն ներգործութիւն, իսկ տայ Քրիստոս. ազե, իբր ոչ բնու-

¹) Մատթ. Ը. 27. և այլուր.   ²) Մատթ. Ը. 31—32. և այլուր.
³) Մատթ. Ժ. 29—30. հմմտ. Դուկ. ԺԲ. 6—7.   ⁴) Մատթ. Ժ. 37—Ժ. 1. հմմտ. Դուկ. Ժ. 2.

Թեամբ և ճշմարտութեամբ է Աստուած, եղև մարմին Բանն:

Նւ դարձեալ.

«Ամենայն որ ոք խոստովանեցէ զիս առաջի մարդկան, խոստովանեցից և ես զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ
 յերկինս. իսկ որ ոք ուրասցի զիս առաջի մարդկան, ու- 5
 րացայց և ես զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ յերկինս»¹: Բազումք կոչեցեալ են սրբոցն առ վկայութեանն փառս, և կատարեալք ախտակրութեամբք և մահու Աստուած խոստովանելով՝ արդեւք պատկեցին, հաստատելով և ասելով մարդ
 զոլ հասարակական զնա, կամ յաւէտ իբր Աստուած խոս- 10
 տովանութեամբ. այդ է յայտ, քանզի զայս ուրացեալքն և վկայութեան փառացն կորիցեն, և զնա գտցեն յաւուր
 դատաստանին, ուրանալով զնոսա Քրիստոսի: Աղև, իբր ոչ Աստուած, որ վկայութեամբ փառաւք պատկէ զորս, եթ' 15
 այս է՝ ճշմարտապէս խոստովանելով զնա:

5

280v.

15

Նւ դարձեալ.

«Նկայք առ իս, ամենայն վաստակեալք և ծանրաբեռնեալք, և ես հանգուցից զձեզ. բարձէք զլուծ իմ ի ձեզ»². Եթ' ոչ Աստուած է ճշմարտապէս Նմանուէղ, զինչ աւրինակ մեզ զիւրն լուծ ի վերայ զնէ. քանզի Աս- 20
 տուծոյ ծառայ ամենայն, և ասացեալ է լուծ և աւրէնն. այդ ի վերայ զնէ մեզ Քրիստոս զիւրն լուծ և իւր հնազանդէ. և թեպէտ զամենայն ի ներքոյ բերէ Հաւր, Աստուած ուրեմն է, ուստի և ընդ նովաւ կալ զամենայն վայել է, ըստ ասացաւզին առ Աստուած, եթ' «Ամենայն 25
 ծառայ քո»³:

Նւ դարձեալ.

«Կամ եթ' ոչ վերծանեցէք յաւրէնս, եթե ի շարաթս քահանայքն ի քահանայարանին* զշարաթն պղծեն և անպատճառուիլք ** են. իսկ ասեմ ձեզ, եթե քահանայա- 30
 րանին մեծագոյն է աստ»⁴: Եթե պղծելով զշարաթն քա-

¹) Լուսոնցքում՝ «ի բազնին».   ²) Անգ՝ «մեղադրելիք».

¹) Մատթ. Ժ. 32—33. հմմտ. Դուկ. ԺԲ. 8—9.   ²) Մատթ. ԺԱ. 28—29.   ³) Մտղմ. ձժԸ. 91.   ⁴) Մատթ. ԺԲ. 5.

281r. հանայքն անպատճառելիք են՝ | իբր Աստուծոյ մատուցա-
նելով զբուժականսն, իբր ի քահանայարանի՝ գործեցե-
լոցն իմանի մեծագոյն Քրիստոսի բուժութիւնս։ Այդ է
5 յայտ, զի այնք, որք յաւրէնսն՝ ստուեր և աւրինակ եր-
կնայնոցն պաշտեին. իսկ աստուածազանք աշակերտքն առ-
ընթերակացեալք և սպասաւորեալք Քրիստոսի, մեծագոյն
ևս զփառսն ունեին. և եթէ յաւրէնսն պարչտութեանն
լաւագոյն է պարչտելն Քրիստոսի, իբր ոչ իմանայցի Աս-
տուած ճշմարիտ։

10 Եւ դարձեալ.

«Իսկ եթ՛ ևս ի Բեեղզեբուղ հանեմ զղես, որդիքն
ձեր իւ իւր հանիցեն. վասն այսորիկ նոքա դատաւորք ձեզ
եղիցին»¹։ Եթէ յանուն Քրիստոսի բժշկեցին զայսոտս
աշակերտքն, քանզի ի վերայ ձայնեին՝ «Յանուն Յիսուսի
15 Քրիստոսի նազովրացւոյ»², իբր ոչ իմանայցի Աստուած
ճշմարտապէս. քանզի ոչ ևս բաւականեաց մարդոյ փառք
և զաւրութիւն առ ի յաղթահարել զսատանայ։

Եւ դարձեալ.

«Եւ որպէս ժողովի որոմն և հրով այրի, այսպէս
20 և զիցի և կատարածի յաւիտենին. առաքէ Որդի Մարդոյ
281v. զհրեշտակս իւր, | և ժողովեացեն յարքայութենէ նորա զա-
մենայն զայթազղութիւն և որք առնեն անաւրէնութիւն,
և արկեցն զնոսա ի հնոց հրոյ»³։ Յազագս Աստուծոյ վը-
րեալ՝ «Բարեբանեցէք զՏէր ամենայն հրեշտակք նորա»⁴.
25 քանզի ոչ հրեշտակ հրեշտակի է, այդ յաւէտ Աստուծոյ
ամենայն. իբր արդեւք և ասէ յաղագս Որդւոյ Մարդոյ.
Եթ՛ առաքէ զհրեշտակս իւր։ Աստուած ուրեմն է, որպէս
և յատուկս առնելով զհրեշտակս և ի ձևն վերին հոգեացն
սպասաւորեալ։

30 Եւ դարձեալ.

«Ենարց Քրիստոս. զո՞ ասնն մարդիկ զոլ զՈրդի Մար-
դոյ. և նոքա ասնն. ոմանք զՅովաննէս Մկրտիչ և այդք

1) Մատթ. փ. 27., Ղուկ. փ. 19. 2) Գործք. Գ. 6.
3) Մատթ. փ. 40—42. 4) Մատթ. ձԹԸ. 2.

զԵղիաս և միւսք զԵրեմիաս և կամ զմի ի մարդարեիցն։ Առէ նոցա. իսկ դուք զո՞ զիս ասէք զոլ. և պատասխանեալ Սիմոն Պետրոս եասաց. Դու ես Քրիստոս, Որդին Աստուծոյ կենդանւոյ. և պատասխանեալ Յիսուս՝ եասաց նմա. Երանեալ ես Սիմոն Բարիյոնա, զի մարմին և արիւն ոչ յայանեաց քեզ, այլ Հայրն իմ, որ յերկինս է՝։ Եթե սոսկ մարդ զՈրդին, ընդէր սքանչանայ Պետրոս, խոստովանելով զնա. իբր իսկ է և աստուածուսումն կամ որո՞ւմ կարաւտացաւ լուսածութեան ի վերուստ, զի ուսցի զ՝ ի վերայ նորա խորհուրդն. այլ ծանեաւ և Աստուած ելով և Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ խոստովանեաց զնա, և այսու իսկ սքանչացաւ։ Բայց մի որդի, և ոչ երկուս որդիս ասէ. վատապարիշտ ուրեմն բաժանելն յերկուս։

281r.

ՍԷ զԱՐՃԵԱԿ.

«Քանզի պատրաստեալ է Որդին Մարդոյ գալ փառաւք Հաւր իւրոյ, հանդերձ հրեշտակաւք իւրովք»²։ Ահա դարձեալ հրեշտակս նորա ասէ զվերին հոգիւն, թեպէտ և ասացելոյ Որդւոյ Մարդոյ։

ՍԷ զԱՐՃԵԱԿ.

«Իսկ եկելոցն նոցա ի Կափառնաւում՝ առաջեկեցին զերկադրաքմայոն առաւղքն Պետրոսի և ասացին. վարդապետն ձեր ո՞չ հատուցանէ զերկադրաքմայան. ասէ՝ այո՛. և եկեալ յապարանան՝ նախաժամանեաց զնա Յիսուս ասելով. զի՞նչ քեզ թուի Սիմոն. թագաւորք երկրիս յումք առնուոն զհարկս կամ զկենսոն՝ յորդւոց իւրեանց, եթե յաւտարաց. իսկ ա՛ռաջեալ՝ յաւտարացն, ասէ նմա Յիսուս. ուրեմն ազատք են որդիք»³։ Ի՞բր ազատ զինքն գոլ ասէ և արտաքոյ աւրինի և անհարկապարտ և Որդի ճշմարտապէս, եթ՛ ոչ Աստուած է՝ միաւորութեամբ ըստ ենթակացութեան մարմնոյ և արեան հաւասարեալ. հարկատուեաց իսկ զերկադրաքմանն, իբր եղեալն ընդ աւրինիւ՝ գեր զաւրէն Որդին. իսկ մարդ ոչ գեր զաւրէնն իմանի, իբր իսկ այլ և ոչ ունի բնութեամբ զազատակն, եթ՛ ոչ իմանի Աստուած ի ներմարդութեան կերպի։

281v.

ՍԷ յԵՍ ՍԱԿԱՆՈՒՅ.

85

1) Մատթ. ԺՁ. 13—17. 2) Մատթ. ԺՁ. 27. 3) Մատթ. ԺԷ. 23—25.

«Յորժամ եկեսցէ Որդի Մարդոյ փառաւք իւրովք և ամենայն հրեշտակք ընդ նմա, յայնժամ նստցի ի վերայ աթոռոյ փառաց իւրոց և հաւաք(ե)ացին առաջի նորա ամենայն ազգք»¹։ Արդեւք իբր մարդ մի ի մէնջ նստիցի 5 Քրիստոս՝ առննթերակացելոց նմա հրեշտակաց ամենեցուն, և այսպէս դատիցի զայնսարհ։ Աղէ, զոր արդեւք ունիցի այս բան, քանզի գրեալ է, եթե մի է աւրէնադիր և դատաւոր²։ Աստուած ուրեմն Քրիստոս՝ ի փառան Աստուծոյ 282ր. և զաթոռն ունելով և առննթերակաց զհրեշտակս և դատելով զայնսարհ արդարութեամբ³, Իսկ յորժամ ի վերայ Աստուծոյ առիցի նստեալն և աթոռ, յայնժամ զիշխանականն և տիրական՝ թագաւորականն իսկ միանգամայն և զամենայն ունելով արժանաւորութիւն նշանակէ։ Քանզի և ոչ աթոռ իմն համարիմք եղեալ և զամենայնի զՏէրն 15 նստեալ հաւատամք ի վերայ նորա, այդ և ոչ բոլորովին աջ իմն և (ա)հեակ ի վերայ աստուածայնւոյ և անպարիմանալի բնութեանն. քանզի մարմնոյս ընտանի և ձե և տեղի, նիստ իսկ և յարումն. իսկ ասեին՝ ընդ աջմէ կարութեան նստեալ⁴, զինքն երևեցուացէ և աթոռակից վաղ- 20 վաղ, և ոչ երկրորդել առ պատիւ, որպէս արդեւք ոք կարծեսցէ Հաւր։ Քանզի այս զյաջմէսն նմանեաց զեկուցանել յառ մեզ սովորութենէ, զգեր մեզսն զաղափարելով։

Եւ դարձեալ.

«Եւ քահանայապետն եասաց նմա. երզմնեցուցանեմ 25 զքեզ Աստուծոյ կենդանւոյ, զի մեզ ասացես, եթե դո՛ւ ես Քրիստոսն, Որդին Աստուծոյ. սա է նմա Յիսուս. Դո՛ւ ասացեր. բայց ասեմ ձեզ՝ արդուստ տեսանիցէք զՈրդին Մարդոյ նստեալ յաջմէ կարութեանն և զալով ի վերայ ամպոց երկնի»⁵։ Ի՞բր Որդին Մարդոյ նստի յաջմէ կարութեանն. այդ է յայտ, զի թեպէտ եղև Որդի Մարդոյ Աստուծոյն Բան, ոչ զաղարեսաց զգոլն Աստուած, այդ է որ էրն, այսուիկ և աթոռակցէ բուսաւղին և նաստուածայինս արժանաւորութիւնս վայելուչ տեսանի, թեպէտ եղև մարմին։

85 Եւ դարձեալ.

¹) Մատթ. ԻԾ. 31—32.   ²) Յակովբ. Գ. 12.   ³) Մաղժ. Բ. 9.
⁴) Մատթ. ԻԶ. 64., Մարկ. ԺԳ. 62., Լուկ. ԻԲ. 69.   ⁵) Մատթ. ԻԶ. 63—64.

«Իսկ Յիսուս դարձեալ աղաղակեալ ձայնիւ մեծաւ՝
 արձակեաց զոգին. և ահա վարագոյր բազմին հերձաւ յեր-
 կուս՝ վերուստ մինչ ի վայր, և երկիր սասանեցաւ և վէճք
 հերձան, և շիրիւք բացան, և բազումք մարմինք քունեցե-
 լոցն սրբոց յարեանս՝¹ Եթե հասարակական մարդ էր Քը- 5
 ըրտոտս՝ մեռեցելոյ նորա այսքան էր ի տարերսն խոռվու-
 թիւն, քանզի արեգակն զճառագայթն ամիոփեաց և նաւուք
 խաւարագործեցաւ, իսկ երկիր զիւր Տէրն տեսանելով ի
 հրեիցն այսպանեալ՝ հերձանիւր, արձակեաց իսկ և դժոխս
 սրբոցն անձինս. ոյր զայս առնելով արդեւք, եթ՝ ոչ Աս- 10 283r.
 տուծոյ. քանզի Աստուած էր ի մարմնի, որում և արա-
 բածս թշնամանեցելոյ յեղանակ իմն միաբանեալ բարկա-
 նայր:

Ըօս Ղուկայ աւետարանեմ.

Հրեշտակ Աստուծոյ Զաքարիի ասէ յաղագս սրբոյ 15
 Մկրտչին. «Եւ եղիցի խնդութիւն քեզ և ցնծութիւն, և
 բազումք ի ծնելութեան նորա խնդացեն. քանզի եղիցի
 մեծ առաջի Տեառն և գինի և աւղի ոչ արբցէ, և Հոգւով
 Սրբով լցցի տակոււին յորովայնէ մաւր իւրոյ, և բազումս
 յորդուցն Իսրայելի դարձուցէ առ Տէր Աստուած նոցա»², 20
 Երանելի Մկրտչին Յովանէս հարցաւդացն զնա հրեից՝
 «Դու ով ես», «Ես ձայն կոչման յանապատի, ասէ, պատ-
 րաստեցէք զճանապարհն Տեառն և ուղիդ արարէք զչա-
 ւիղս նորա»³, Մարգարէանալով իսկ և ինքն Զաքարիաս
 ի վերայ իւրոյ համբակին՝ ասէ. «Եւ դու մանուկ, մար- 25
 գարէ Բարձրելոյ կոչեսցիս. քանզի նախագնասցես առաջի
 Տեառն, պատրաստել զճանապարհս նորա՝ առ ի տալ գի-
 տութիւն փրկութեան ժողովրդեան նորա, ի թողութեան
 մեղաց նոցա. յաղագս գթութեան ողորմութեան Աստու- 283v.
 ծոյ մերոյ, որովք դիտաւորեաց մեզ արևելից ի բարձանց,³⁰
 ծագել ի խաւարի և ի ստուերս մահու նստելոց՝ առ յուղ-
 զել զոտս մեր ի ճանապարհ խաղաղութեանս՝⁴ Քանզի
 նախադնայր Քրիստոսի և նորա եղև կարապետ, և նմա
 զճանապարհս պատրաստել քարոզէր և զ՝ ի վերայն նորա
 մարգարէանայր Բան, դարձուցանելով իբր առ Աստուած,³⁵
 արդարացուցանել կարելով զայնս, որ ի մեղսս Աղէ, իբր
 ոչ Աստուած Բրիստոս:

¹) Մտտթ. Իէ. 50—53.   ²) Ղուկ. Ա. 14—16.   ³) Տովհ. Ա. 20 և 23.   ⁴) Ղուկ. Ա. 76—79.

Եւ դարձեալ.

«Սա եղիցի մեծ և Որդի Բարձրելոյ կոչեսցի, և տացէ նմա Տէր Աստուած զԹագաւորութիւն Հաւր իւրոյ, և Թագաւորեսցէ ի տուն Յակովբայ յաւիտեանս, և Թագաւորութեան նորա ոչ եղիցի վախճան»¹: Արդեւք ընդ միով, որ ըստ մեզ կայցեմք Թագաւորութեամբ՝ հանապազ և անվախճանապէս, եթե յԱստուծոյ յաւէտ եղիցուք, Թագաւորեցելոյ մեզ Քրիստոսիւ. և ոչ որպէս արտաքուստ միջնորդի ուրեմն յայս առեցելոյ, այլ իբր Որդւով և յՈրդւոջ հարբու-

284r. 10 տահարելով բոլորեցունն Աստուծոյ և Հաւրս|Եթ՝ այս ճշմարիտ, որպէս է ճշմարիտ, Աստուած ուրեմն Քրիստոս:

Եւ դարձեալ.

«Եսասաց իսկ Մարիամ առ հրեշտակն. իբր եղիցի ինձ այս, զի զայր ոչ ճանաչեմ: Եւ ասէ նէմա հրեշտակն.

15 Հագի Սուրբ վերեկեսցէ առ քեզ և կարութիւն Բարձրելոյ հովանասցի քեզ. զի և ծնիցեալն սուրբ կոչեսցի Որդի Աստուծոյ»²: Արդեւք կոչեցաւ միայն Որդի ի Սրբոյ Կուսէն Հոգւովն* անճառաբար ծնիցեալ, եթ՝ է ընտելեամբ և ճշմարտապէս Որդի գոյ հաւատանայ և Աստուած: Այլ է

20 այս ճշմարիտ. իսկ իմասցի մարմին ըստ ենթակացութեանն եղեալ Բանն, այս է իւր արարեալ մարմին զՀոգւովն ի սրբոյն Կուսէ. քանզի այսպէս եղիցի և Աստուած ճշմարտապէս:

Եւ դարձեալ.

«Եւ եղև իբրև լուաւ զողջունելն զՄարիամայ Եղիսարեստ, իսայտաց ցնծութեամբ համբակն յորովայնի նէրայ. և լցաւ հոգւով Սրբով Եղիսարեստ, և մարգարէացաւ և եսասաց. բարեբանեակ դու ի կանայս, և բարեբանեակ է պըտուղ որովայնի քոյ. և ուստի է ինձ այս, զի եկեսցէ մայր

284v. 30 Տեառն իմոյ առ իս»³: Ներգործաւ|ղի Աստուծոյ մարգարէութեան սակս եղիցի ոք մարգարէ. իսկ ըստ միւստում յեղանակի ոչ ևս: Արդ՝ այսուհետև ողջունելն սրբոյ Աստուածածնի, Մարիամայ սաղմնազգեցելոյ տակաւին զՅիսուս, շարժեաց նարգանդի զՅովաննէս ի մարգարէութիւն: Ի՞բր

35 ոչ Աստուած Քրիստոս ի համս կուսին շարժեաց աստուածավայելչապէս ի մարգարէութեան կարութիւն զՄկրտիչն:

*) Լուսանցքում՝ «ի ձեռ(ն) հոգւ(յ)».

1) Զուկ. Ա. 32—33.

2) Զուկ. Ա. 34—35.

3) Զուկ. Ա. 41—43.

Սև դարձեալ.

«Այժմ արձակեա զծառայ քո Տէր, ըստ բայի քուս
 ի խաղաղութիւն. զի տեսին աչք իմ զփրկութիւն քո, զոր
 պատրաստեցեր առ դէմս ամենայն ժողովրդեանն՝ լոյս առ
 ի յայ(ա)նութիւն ազգաց և փառք ժողովրդեան քուս իս- 5
 բայէդի»¹. Սիմեոն զՅիսուս ի գիրկս առեալ զայսպիսիսս
 յաղագս նորա ասէր. ի՞բր արդեւք է փրկանակ և խրբ լոյս
 յայանութեան ազգաց, եթ՛ ոչ Աստուած է ճշմարտապէս,
 մի և միայն Որդի, որ բնութեամբ ի Հաւրէ իբր Բան, իսկ
 ի Կուսէ նոյն ըստ մարմնոյ Քանդի ո՞ր եղև յայտնութիւն 10
 ազգաց, բայց ի վերայն նորա. գիտացին եթ՛ Աստուած է
 և նմա պարչտելով փախեան զպարտաւորութիւնսն՝ Աս-
 տուծոյ պարչտելիմիւսում, քան զմին բնութեամբն և ճշ- 285r.
 մարտապէս:

Սև դարձեալ.

15

«Սև գիտելով Յիսուս զխորհուրդս նոցա, պատաս-
 խանեալ եասաց առ նոսա. զինչ խորհիք ի սիրտս ձեր.
 զինչ է դիւրավաստակագոյն ասել. թողցին քեզ մեղք,
 եթ՛ ասել՝ մոռ զպատգարակ քո և գնան ի տուն քո»². Եթե
 միայն զմեզ բողոքեցունն Աստուած ի բաց վճարէ յանցա- 20
 նաց՝ այդում վայելելով զայս ոչ ումեք, և չնորհէ Քրիստոս
 և զայս իշխանութեամբ աստուածավայելչիւ, խրբ ոչ իցէ
 Աստուած: Կոչի իսկ Որդի Մարդոյ, ծնիցեալ ի կնոջէ ըստ
 մարմնոյ, թեպէտ Աստուած ելով Բան:

Սև դարձեալ.

25

«Յայնմ ժամու բժշկեաց բազումս յախտից և հարուա-
 ծոց և յոգւոց չարաց, և կուրաց բազմաց շնորհեաց տեսա-
 նել. և պատասխանեալ եասաց նոցա. Գնացեալ պատմեցէք
 Յովաննու զոր տեսէք և լուայք. կոյրք վերատեսեն, կազք
 ձեմին, բորոտք մաքրին, խուլք լսեն, մեռեալք յառնեն, 30
 աղքատք աւետարանեն, և երանեալ է, որ ոչ գայթա-
 գզեսցի յիս»³. Գործովք նոցա ցուցեալ զինքն՝ Քրիստոս աս-
 տուածավայելչիցն մեծագործականաց բացակատարաւդ՝ առ
 ի յիշողութիւն վերաբերէ ասացելոցն ձայնիւ մարգարեիցն:
 Յաղագս իւր եասաց այսուհետև երանելին էսայիա. «Հա- 35
 ըրստացարհիք ձեռուք թուղացեալք և ծունգք քակտեալք»⁴.

285v.

¹) Զուկ. Բ. 29—32.   ²) Մարկ. Բ. 8—9., Մատթ. Բ. 4—5.
 Զուկ. Ծ. 22—23.   ³) Զուկ. Է. 21—23.   ⁴) Նոյսի. Լե. 3.

ապա միայն հչ և ձեռն կարկառելով ցուցանէ զնմանունէդ՝
այսպէս ասելով. «Ահա Աստուած. մեր, ահա Տէր զաւրու-
թեամբ գայ, և բազուկն իւր տերութեամբ»¹. և ասաց իսկ
յայդոն. «Յայնժամ բացցին աչք կուրաց և ականջ իւաց
5 լրւիցեն. յայնժամ ոստիցէ իբրև զեղջերու կաղն»². և առ-
այստքիւկ. «Յարիցեն մեռեալք և կանգնեսցին որք ի շիրիմս
և ուքախասցին որք յերկրին. քանզի ցաւոյն առ ի քէն բը-
ժըչկութիւն նոցա է»³. Եսասց իսկ դարձեալ և ի դիմէ
Քրիստոսի. «Ոգի Տեառն առ իս, սակա որոյ եաւծ գիս,
10 աւետարանել աղքատաց առաքեաց զիս, քարոզել գերեաց
զթողութիւն և կուրաց վերատեսութիւն»⁴: Յորժամ այ-
սուհետև զ՝ ի վերայ իւր հաւատայն զմարգարեիցն ձայնս,
286բ. առնէ նշանակ կամ եթև ապացութիւն, Աստուած զնա
մարգարէքն քարոզեն, ո սոցա զրնդդէման ասել իշխէ:

15 Եւ դարձեալ.

Ձմեռանային երբեմն ըստ լծին աշակերտքն. ապա
մատուցեալք զարթուցին զնա ասելով. «Վերակացու, ապ-
բեցո՛, կորնչիւ՛ք. և յարուցեալ սաստեաց հողմոցն և խոտ-
վութեան ջրոցն, և դադարեցին, և եզև խաղաղութիւն մեծ»⁵.
20 Ասացեալ է յաղագս Քրիստոսի ձայնիւ երանելոյն Դաւթի.
«Դու տիրես հարստութեան ծովու. զտղելութիւն կոխա-
կացն նորա դու հեզացուցանես»⁶. «Բո՛ են երկինք և քե է
երկիր. զաշխահ և զլրումն նորա դու հիմնացուցեր»⁷: Արդ՝
25 լորեցուն և ունել իւրս զերկինս և հիմնել կարել զաշխահ
և զլրումն նորա: Ի՞բբ ոչ արգելք գոլ իմանայցի ճշմար-
տապէս Աստուած Քրիստոս, ծովու և հոգեաց վերասաստե-
լով, և զայս հանդերձ իշխանութեամբ:

Եւ դարձեալ.

30 «Մաղթէր զնա այրն, յորմէ արտաքս ելեալ եին դէք,
գոլ ընդ նմա. իսկ առաքեաց զնա ասելով. դարձի՛ր ի տուն
286գ. քո և գրուցեա որքան՝քեզ եարար Աստուած. և երթեալ
ըստ բոլոր քաղաքին՝ քարոզելով, որքան եարար նմա Աս-
տուած»⁸: Ի Գերգեսացւոցն գաւառի բժշկեաց Քրիստոս
35 զվայրենապէս դիւաժետեալն, որ և գոլն ընդ նմա աղաչէր.

1) Յայի Խ. 10. 2) Յայի. ԼԵ. 5—6. 3) Յայի ԽԶ. 19.
4) Յայի ՊՄ. 1. 5) Ղուկ. Ը. 24., Մարկ. Դ. 38., Մատթ. Ը. 25—26.
6) Սաղմ. 2Ը. 10. 7) Սաղմ. 2Ը. 12. 8) Մարկ. Ե. 19.

այդ և թեպէտ բժշկեաց զնա և հանելով զողբան՝ հրամայեաց երթալ ի տունն և քարոզել, որքան եարար նմա Աստուած. ներգործեաց ուրեմն ինքն, իբր Աստուած զողով ճշմարիտ: Գանդի ոչ ևս ասեմք՝ իբր արքանեակ եղև աստուածային շնորհին, ըստ միում ի մարգարեիցն, կամ եթե սրբոց առաքելոցն, այդ էր ինքն, որ զաւրութեամբ իւրով խորտակէր զսատանայ. քանզի անուամբ նորա և սրբոց աշակերտացն հնազանդին դեք և զԱստուծոյն խոստովանեցին ինքեանք:

Սւ դարձեալ. 10

«Ի վերայ դատեր ժողովրդապետին ասէ Գրիստոս. մի լայք, քանզի ոչ մեռաւ աղջիկն, այդ ննջէ»¹. Արդեւք ստեանց, քաւ լիցի. ճշմարտէ իսկ. ըստ իմ յեղանակի՝ աստուածային գրութիւնն մեկնէ ասելով. «Ո՛չ է Աստուած մեռելոց, այդ կենդանեաց»², քանզի կեան Աստուծոյ կեալն ¹⁵ հանդերձեալք»³. ուրեմն և մեռեալք ըստ մարդկան են մեռեալք, իսկ ըստ կենսագործակ բնութեանն, այս է ըստ աստուածայնումն, ոչ մեռանին. ճշմարտէ այսուհետև իբր Աստուած, յաղագս աղջկանն ասելով, եթ' Ո՛չ մեռաւ, այդ ննջէ»:

287բ.
20

Սւ դարձեալ.

Իւրոց աշակերտացն տրամաբանելով ասէր. «Ո՛վ մեծ է, բազմեալն կամ սպասաւորն. ոչ բազմեալն. իսկ ես ի միջի ձերում եմ իբր սպասաւոր»⁴. Տեսաննա՝ որչափ եհաս յաստուածութեանն վայելուչ և ի տէրունական փառսն ²⁵ միայն ոչ և ի բաց սասանէ զ' ի սպասաւորին իմանիլ կարգի. իսկ պատուէ զայս սակս մարդկայնւոյն. քանզի ես ի միջի ձերում եմ սպասաւոր: Ուրեմն թեպէտ և վայրիջեաց ընդ սպասաւորսն, այդ սակայն և նոյն բազմեալ իբր զՏէր և յամենայն արարածոյ սպասաւորեալ իբր Աստուած: ⁸⁰

Սւ դարձեալ.

Սւ ասաց իսկ նոցա Գրիստոս, յայտ է զի քահանայապետից հրեիցն հարցաւդաց թե՝ «Ի՞նչ ևս Գրիստոս». «Եթե ձեզ ասացից, ոչ ևս հաւատայցէք. իսկ եթե հարցից, ոչ ևս պատասխանիցէք. արդուստ իսկ եղիցի Որդի Մարդոյ ⁸⁵ 287գ.

¹) Դուկ. Ը. 52., Մաթի. Ե. 39., Մատթ. Բ. 24.   ²) Մատթ. ԻԲ. 32., Մաթի. ԺԲ. 27., Դուկ. Ի. 38.   ³) Հմմտ. Հապմ. ԺԳ. 8., Դուկ Ի. 38.   ⁴) Դուկ. ԻԲ. 27.

նստեալ յաջմէ կարութեան Աստուծոյ՝¹ Եթե նստի յաջմէ կարութեանն Աստուծոյ մարդոյն Որդի, իբր ոչ Աստուած Գրիստոս, որ ի վերնագոյնս գահան վայելելով և աթոռակից Հաւրն. քանզի ոչ գահակցէ ըստ բնութեանն Աստուծոյ ծնանելի արարած ըլլորովին, իսկ գահակցէ Որդի Մարդոյ. Աստուած ուրեմն՝ ըստ միաւորութեան տնաւրինակի մարմնոյ եղելոյ Բանին:

Ըստ Յովաննու աւետարանին.

«Ջայս ոչ գիտացին աշակերտք նորա զառաջինն, այլ 10 յորժամ փառաւորեցաւն Յիսուս, յայնժամ յիշեցին, եթե այս էր ի վերայ նորա գրիցեալն»²:

Սև դարձեալ.

«Իսկ Յիսուս պատասխանեալ նոցա ասէ. Եկն ժամ, զի փառաւորեսցի Որդի Մարդոյ. ամէն ամէն տեսեմ ձեզ, 15 եթ՝ ոչ հասն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռցի, ինքն միայն մնայ, իսկ եթե մեռցի, բազում պտուղ բերէ»³: Արդ՝ ոչ է երկբայական, զի ապրեալ ամենայն աշխատ մեռելոյ վասն նորա Եմմանուէղի. բայց զայն ասեմք՝ իբր մեռանելով փառաւորեցաւ. և այս յաւէտ | ըստգտանս նուաստութեան 20 ունի ինչս, ուստի և ամաւթոյ արհամարհել ասի՝ եղեալ ունկնդիր մինչ մահու⁴: Այլ ասես փառաւորեալ սակս յարութեանն նորին, ուղիղ ունի և ճշմարիտ բանս. այլ կարծեմ աստուածաբար, յորժամ ինքն իսկ յԱստուծոյն Բան մարմնով ասիցի ախտակրել: Մի ամաչեսցուք զկիրոսն, 25 քանզի փառս ունի և զայս աստուածավայելուչս:

288r.

Սև յե այդոց ըստ Ղուկայ աւետարանին.

«Ամենայն ինձ աւանդեցաւ ի Հաւրէ իմմէ, և ոչ ոք գիտէ զՈրդին, եթ՝ ոչ Հայր. և ոչ ոք գիտէ զՀայր, եթ՝ ոչ Որդին, և որում կամի Որդին՝ յայտնէ»⁵: Ոչ ուրուք 30 գիտելով զՈրդին, եթ՝ ոչ միայնոյ Հաւր, իբր անգոսնեն ոմանք զՀաւրն վկայութիւն. քանզի եցոյց զիւրն Որդի ի Յորդանան՝ ասելով. «Ան է Որդի իմ սիրելի, յորում հաճեցայ»⁶: Այլ ոչ մերկ մեզ զիւրն եցոյց Բան, այլ միա-

¹) Ղուկ. ԻԲ. 66—69.   ²) Յովհ. ԺԲ. 16.   ³) Յովհ. ԺԲ. 23—24.   ⁴) Փիլիպ. Բ. 8.   ⁵) Ղուկ. Ժ. 22. Կճճ. Մտաթ. ԺԱ. 27.   ⁶) Մտաթ. Գ. 17., Մարկ. Ա. 11. և Ղուկ. Գ. 22.

ւորեալ մարմնով, և ոչ եասաց եթ' ի սմա է Որդի իմ, այդ սն է, որ մարմնովս. միշուրեմն է Քրիստոս և Որդի և Աստուած:

Ըստ Յովաննու աւետարանեց.

«Էր լոյսն ճմարիտ, որ լուսաւորէ զամենայն մարդ՝ 5
եկեալն յայլսահ. | յայլսահի էր և աշխահ նովաւ եղև և 288v.
աշխահ զնա ոչ գիտաց. առ իւրսն եկն, և իւրքն զնա ոչ
ընկալան»¹: Աստուածարանեալ բաւականաբար և լուսովն
ճմարտիւ լուսաւորիլ զամենայն մարդ՝ գալոցն յայլսահ
ասելով, և ևս և զնա առնել զայլսահ, յիւրսն ասէ զնա 10
գալ. եկն իսկ եղեալ մարդ հոմասեռ իբր առ իւրսն և նախ
քան զայդան, որք յարենէ Լսրայեղի. յորժամ այսուհետև
ինքն է լոյսն ճմարիտ, որով ամենայնքն, և ինքն է մարմ-
նով եկեալ առ իւրսն, իբր ոչ հարկաւոր մի Քրիստոս և
Տէր և Որդի խոստովանել: 15

Սւ դարձեալ.

«Սւ Բանն մարմին եղև և տաղաւարեաց ի մեզ, և
տեսաք զփառս նորա, փառս Մէնածնի առ ի Հաւրէ, լի
չնորհիւ և ճմարտութեամբ»²: Եթ' եղև մարմին Բանն,
այս է նմանապէս մեզ, ընդունելով արեան և մարմնոյ, և 20
զսերմանէ Աբրահամու բռնահարէ, զի ըստ ամենայնի եղ-
բարց նմանիցէ³, իբր արգելք յերկուսացի ոք, եթև մնաց
Բանն և մարմին եղեալ. քանզի անյեղլի Բանին բնու-
թիւն. և եթև հմայեցաւ մեզ եղբայր, իբր Մէնածնի ունի 289r.
փառս Ուրեմն, թեպէտ եղև մարմին, ոչինչ նհատ է Աս-
տուած. իսկ նախժին՝ սակս մարդկայնւոյս: 25

Սւ դարձեալ.

«Ի Յովաննէս վկայէ յաղագս նորա և աղաղակեաց
տեսելով. Սն է, զոր ասացին ի հետ իմ գալով, որ առաջի
իմ եղև, զի առաջին իմ էր. զի ի լրմանէ ինքեան մեք 30
ամենեքեան առաք»⁴: Յովաննէս ասէ յաղագս Քրիստոսի՝
զհետ իմ գալոցն է, այս է՝ յետ իմ յայտնելոցն, զոր ինքն
քարոզեաց. յայտ է՝ առաջի իմ եղև, այո է առաջացեալ
փառաւքն, քանզի և էր և գոյութեամբ նախ իբր Աստուած.
Իբր որ յետ նորա նախ նորա ըստ ամանակին. զի Աս- 85

¹) Յովճ. Ա. 9—11.   ²) Յովճ. Ա. 14.   ³) Եբբ. Բ. 16—17.
⁴) Յովճ. Ա. 15—16.

ստուած էր Բանն և եղև մարմին, ունելով զնախուժիւն,
 ըստ որում Բանն է, իսկ երկրորդութիւն ըստ մարմնոյ: Իսկ
 եթ՝ և ի լրմանէ նորա ընկալան ամենեքեան սուրբք, և լի
 միայն է աստուածայինն ըստ իւրում, ասէ Էսայիա ձայ-
 5 նիւն. Վայել է նմա և միայնում՝ յառանձին լրմանէն իւր-
 մէ ընդունիչս բացակատարել այդս. իսկ գործեաց զայս
 Քրիստոս: Մի ուրեմն է Որդի և Տէր յԱստուծոյն Բան՝
 289v. եղևալ | մարմին, ինքն Աստուած համանդամայն և մարդ-
 ունիցի իսկ զնոյն մտածութիւն առաջոյ ճառելին:

10 Եւ դարձեալ.

«Զհետ իմ գայ այր, որ առաջի իմ եղև, զի նախ
 իմ էր»¹: Ահա իսկ այր ասելով, և զնա գալ ի հետ իւր,
 նախկին գոլ ասէ՝ իբր Աստուած. քանզի՝ «Է՛ սկսբանն էր
 Բանն և Բանն էր առ Աստուած և Աստուած էր Բանն»²:

15 Եւ դարձեալ.

«Եւ վկայեաց ի Յովաննէս, ասելով եթե՝ Տեսի զՀո-
 գին իջևալ իբր աղաւնի յերկնուստ, և մնաց ի վերայ նո-
 րա, և ես ոչ գիտեի զնա, այդ առաքիչն զիս մկրտէ ջրով
 ինքն ինձ եսասց՝ ի վերայ որոյ տեսանիցես զՀոգին իջա-
 20 նել և մնալ ի վերայ նորա, այս է Մկրտիչն Հոգւով Սրբ-
 բով. և ես տեսի և վկայեցի, եթե սա է Որդին Աստու-
 ծոյ»³: Տես հաւատապէս իսկ և յայտնապէս յայտոսիկ
 զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ընկալեալ մարդկաւրէն զՀո-
 գին, սակա ներմարմին տնաւրէնութեանն. քանզի փար-

25 թամ ելով՝ աղքատացաւ վասն մեր⁴, իսկ մկրտելով աս-
 տուածաբար Հոգւով Սրբով: Քանզի ո՛ւմ վայել է մատա-
 290r. կարարել կարել զՀոգւոյն շնորհ, բայց եթե | մէնում բը-
 նութեամբ և ճշմարտապէս ելոյ Աստուծոյ: Մի ուրեմն
 ապա Քրիստոս և Որդի, և վկայեցէ ասելով Մկրտիչն՝
 30 Եւ ես տեսի և վկայեցի, եթե սա է Որդին Աստուծոյ. իսկ
 սա որ. զոր տեսանեմք մարդապէս զՀոգին ընկալեալ, իսկ
 մկրտելով աստուածապէս Սրբովն Հոգւով:

Եւ դարձեալ.

«Եթե զերկրայինս ասացի ձեզ և ոչ հաւատայք, իբր

1) Յովհ. Ա. 15. 2) Յովհ. Ա. 1. 3) Յովհ. Ա.
 32—34. 4) Բ. Պրնթ. Ը. 9.

եթ՝ ասացից ձեզ զերկնայինսն՝ հաւատացէք. և ոչ ոք ել
 յերկին, եթ՝ ոչ յերկնուստն իջեալ Որդին Մարդոյ՝¹
 Ի՞բր վայրեկեաց յերկնուստ Որդին Մարդոյ. և թեպէտ
 Սրբոյ մարմնոյն ծնիցելոյ ի կնոջէ, այդ յատուկ էր մար-
 մինն յերկնուստ վայրաբուսելոյ Բանին, և եղև Որդի Մար- 5
 դոյ: Մի ապա ուրեմն Տէր և Որդի. այսպէս առանձինն
 մարմնոյ Բանիքն եղեն, իսկ առանձինն Բանին մարմնոյքն,
 թանց միայն մեղաց:

Եւ դարձեալ.

ԵՆԸ որպէս Մովսէս բարձրացոյց զաւճն յանապա- 10
 տին, այսպէս բարձրանալ տարտ է զՈրդին Մարդոյ, զի
 ամենայն հաւատացեալն ի նա ունիցի չկենդանութիւն 290v.
 յաւիտեանականս՝: Խածանեին | զԻսրայէղացիսն ըստ անա-
 պատին աւճքն. ապա հրամայեաց բոլորեցունն Աստուած
 երանելոյն Մովսէսի՝ աւճ վերագրել տղնձեղէն, և եղիցի, 15
 ասէ, եթե խածանիցէ աւճ զմարդ, և հայեցի յաւճն և
 կեցցէ՝: Ջինչ այսուհետև է առարկումն, վասն էր իսկ
 հայեցաւոն յաւճն ապրի. կենդանութիւն ըստ բնութեանն
 գոլով Մենածինն Աստուծոյ Բան, և եղև ի նմանութեան
 ըստ մեզ, այս է մարդ. իսկ չար մարդ և որպէս եթե աւճ. 20
 այդ թեպէտ և եղև ըստ մեզ, որ ոք ի նա հայի՝ յաղթէ
 զմահն: Ջինչ է ի նայն հայել, եթ՝ ոչ ուրեմն ամենեին
 ճշգրտապէս նկատել զ՝ ի նմայն խորհուրդ. քանզի յայն-
 ժամ զնա տեսցէ ի նմանութեան ահա գչարացն, այս է 25
 մարդկան, և անյայտացուցանելով զչարացն աւճից խած-
 մունս: Մի ուրեմն ապա Տէր և Որդի, ինքն և կենագոր-
 ծիչ իբր Աստուած, և ի տեսակի չարացն՝ սակս տնաւրէ-
 նութեան:

Եւ դարձեալ.

30

ԵՊարմանիքն ունելով ոստս արմաւենեաց, արտաքս
 ելին ի հանդիպութիւն նորա, ասէ, և աղաղակեին՝ Ու-
 սանա, բարեբանեմալ և կեալ անուամբ Տեառն, թագաւորդ 291r.
 Իսրայէղիս՝: Ի՞բր արդեւք ասէք զնա անուամբ Տեառն
 եկեալ՝ գիրն քահանայական, զի եթ՝ իբր և մարդ յատկա- 35
 պէս ի Սրբոյ Կուսէն, ոչ միաւորեցելոյ նմա ըստ ենթա-
 կացութեան Աստուծոյն Բանի, հասարակ եղիցի տերու-

1) Յովհ. Գ. 12—13. 2) Յովհ. Գ. 14—15. 3) Հմմտ.
 Թիւր. ԻՄ. 8. 4) Յովհ. ԺԲ. 13.

թեանն նմա և ոչինչ ի վերայ Քրիստոսի մեծ: Իսկ եթե իբր ճշմարտապէս Տէր գալ խոստացաւ, որպէս և ճշմարիտ եկն իսկ ոչ առանց մարմնոյ յայտ աշխահ Մէնածինն, մի ուրեմն է բնութեամբ և ճշմարտապէս Քրիստոս և Տէր Եւ Որդի:

Եւ դարձեալ.

«Եւ վասն նոցա եւ սրբեմ գիտ, զի եղիցին և նոքա սրբեալք ճշմարտութեամբ»¹: Զինքն սրբէ Տէր՝ արդեւք իբր մարդ, կամ եթե յաւէա Աստուած է ըստ բնութեան, 10 յատուկ ունելով զՀոգին Սուրբ, որ է և ճշմարիտ. քանզի ոչ ումք մարդկան զինքն սրբաւզի, եթե զինքն սրբէ Քրիստոս: Մի ուրեմն է Որդի և Տէր՝ սրբեցեալ մարդկաւրէն և սրբելով աստուածապէս Սրբով Հոգւով զիւրն ժողովուրդ:

15 Եւ դարձեալ.

«Բնագում և այդ նշանս եարար Յիսուս, որ ոչ է 291v. գրեալ ի մատենիս յայսմիկ. իսկ այս գրեցաւ, զի հաւատայցէք, եթե Յիսուս է Քրիստոս, Որդին Աստուծոյ, և զի հաւատալով՝ կենդանութիւն յաւիտենական ունիցիք ան- 20 ուամբ նորա»²: Ի Սրբոյ կուսէ ծնիցեալն Եմմանուէղ ի ձեռն հրեշտակի ձայնին Յիսուս անուանեցաւ. յորժամ այսուհետեւ ինքն է, և ոչ այդ Որդի Աստուծոյ, և որ հաւատայն՝ ունի կենդանութիւն յաւիտենական անուամբ նորա, իբր ոչ կատաղեցան որոշաւդքն՝ ասելով այդ Որդի 25 գոլ զԱստուծոյն Բան և այդ զ՝ ի սրբոյ կուսէն: Քանզի երևի յայսոսիկ աւետարանիչս և յաւէտ հաւատապէս զմի և միայն զյերկակացն գիտելով և քարոզելով զՅիսուս Քրիստոս, այս է զ՝ ի Հաւրէն Բան, արեան և մարմնոյ հաւասարեալ նմանապէս մեղ³, ըստ որում զրեալ է:

30 Ի բոլորականացն՝ ի Յակովբայ թղթոյն.

«Մի մոլորիք, եղբանք իմ սիրելիք, ամեն տուչութիւն բարի և ամեն ձիր կատարեալ ի վերուստ է իջեալ, առ ի Հաւրէ լուսոյն»⁴: Եթ՝ առ միայնույ Հաւրէն լուսոյն ամեն տուչութիւն է բարի, իսկ բարի տուչութիւն Հոգին 35 Սուրբ և կարելն ընուլ ի նմա զաստուածանշանութիւնս.

¹) Յովհ. Թէ. 19.   ²) Յովհ. Ի. 30—31.   ³) Հմմտ. Եբբ. Բ. 14.   ⁴) Յակովբ. Ա. 16—17.

ապա սրբ(ո)ց շնորհէ զողին Բրիստոս և ևս և կարելն ընուլ զհրաշափառսն, իբր ոչ իցէ Աստուած ճշմարտապէս:

292r.

Եւ դարձեալ.

«Հնազանդեցարիւք անա Աստուծոյ, իսկ ընդդիմա- կացէք բանսարկուին, և փախիցէ ի ձէն՞»¹: Անա հաւատա- 5 տապէս յայսոսիկ հնազանդիլ պարտ է մեզ Աստուծոյ. ասէ իսկ Բրիստոս. «Բարձէք զլուծ իմ ի ձեզ»²: Յորժամ այսուհետև զլուծն ունաւդք նորա ոչ այդում ումեք քան զԱստուած հնազանդին, իբր ոչ իցէ Աստուած:

Ի Պետրոսի բրդոյն.

10

«Պետրոս առաքեալ Յիսուսի Բրիստոսի, ընտրելոց ատգիմացելոց* ի սփիռս Պոնտացւոց, Գաղատացւոց, Կապողակացւոց, Ասիացւոց և Բիթինացւոց՝ ըստ նախագիտութեանն Աստուծոյ Հաւր, սրբութեամբ Հոգւոյն, ի լուս- 15 տրութիւն և ի սրսկումն արեանն Բրիստոսի Յիսուսի, շնորհ ընդ ձեզ և խաղաղութիւն բազմացի»³: Անա ըստ նախագիտութեանն Աստուծոյ Հաւր առաքեալ զինքն անուանեաց Բրիստոսի և զառաքելութեանն յեղանակ մեզ մեկնելով՝ սրբութեամբ Հոգւոյն ի լուստրութիւն և ցանումն արեանն Յիսուսի Բրիստոսի, գործեցեալ ասէ զնա՝ յոր- 20 ժամ այսուհետև հաւատացեալք ի նա սրբիցիմք Հոգւոյն. իսկ սրսկէ զմեզ և արեամբ իւրով առ բացապաւառութիւն. իբր արդեւք ոչ իմանայցի Աստուած՝ սրբին իւրով Հոգւոյն, իսկ մաքրիչն և արեամբ զհաւատացեալսն. քանզի Աստուած էր ի մարմնի:

292v.

25

Եւ դարձեալ.

«Բարերանեալ Աստուած և Հայր Տեսուն մերոյ Յիսուսի Բրիստոսի, որ ըստ բազում իւրում ողորմութեան վերածնեաց զմեզ առ ի յոյսն կենդանի, յարութեամբ Յիսուսի Բրիստոսի ի մեռելոց, ի ժառանգութիւն անապա- 30 կան և անարատ և անթառամ սլանցեալն յերկինս»¹: Եթ' Աստուած զմեզ վերածնեաց ի յոյսն կենդանի և անանց, գործեաց իսկ դայս ի ձեռն ի մեռելոց յարութեան Բրիստոս, իբր ոչ իցէ Աստուած:

Լուսանցքում՝ «ղտնդ(ի)տոց».

¹) Յովիվր. Գ. 7.   ¹) Մատթ. ԺԱ. 29.   ³) Ա. Պետր. Ա. 1—2.   ²) Ա. Պետր. Ա. 3—4.

Նւ դարձեալ.

«Յաղագս որոյ փրկութեան խնդրեցին և որոնեցին մարգարէքն, որ յաղագս առ ձեզ շնորհին մարգարեացան՝ որոնելով առ ինչ կամ որպիսի ժամանակ զեկուցանէր 5 զ' ի նոսայն Հոգին Քրիստոսի»¹: Ահա իսկ դարձեալ ի սոսա Քրիստոսի սուրբ ասացեալ է Հոգի և այն զի աստուածային ելով. Աստուած ապա ուրեմն Քրիստոս, իբր յատուկ ունելով զՀոգին Սուրբ:

Նւ դարձեալ. |

- 293r. 10 «Զի Քրիստոս մի հաղ վասն մեղաւորաց մեռաւ, արդարն վասն անաւրինաց, զի զմեզ առաջի ածցէ Աստուծոյ, մեռեալ մարմնով, իսկ կենդործեալ Հոգւով. յորում և զ' ի պահպանութեան Հոգւոյ գնացեալ, քարոզեաց անհաւանելոցն երբեմն»²: Բազումք ի սրբոցն խոզխողեցան 15 մարգարեիցն, այդ ոչ ոք ի նոցանէ մեռանել յաղագս մեղաց ասացաւ, այդ և ոչ յառաջ ածել զմեզ Աստուծոյ իւրով մահուամբն, այդ և ոչ քարոզեաց ոք որք ի բանդի հոգւոցն. և գործաց զայս Քրիստոս և ընքեամբ իսկ, և ի նմա փրկանաւորեցաք, և զնորա ախտակրութիւն աշխարհի 20 փրկութիւն: Մեռաւ այսուհետև վասն մեր՝ ոչ իբր մարդ մի գոյով ըստ մեզ, այդ իբր Աստուած մարմնով, ամենայնին կենդանութեան փոխանակ զիւր արիւնն տուեալ:

Նւ դարձեալ.

- «Քրիստոսի այսուհետև կրելով վասն մեր մարմնով»³: 25 Բանգի որպէս ելոյ Աստուծոյ Քրիստոսի իմաստնապէս և ներխոնաբար աշակերտն՝ մարմնով ախտակրեալ ասէ զնա, արտաքս ածեալ ի կրելոյ զանճառելի ընութիւնն, որոյ 293v. աւտար կրելն. իւրովն այսուհետև ախտակրեաց | մարմնով, և թեպէս ախտակրութեան անբաժ գոյ սովորեալ յԱստուծոյն Բան, աստուածապէս անախտակիր, իսկ ախտակիր ըստ մարմնոյ:

Նւ դարձեալ.

Իբր զի, ասէ, զհաւատն ձեր և զյոյս գոյ առ Աստուած⁴, և այն զի Քրիստոս քարոզի ի ձեռն սրբոց առա-

¹) Ա. Գեորգ. Ա. 10—11.

²) Ա. Գեորգ. Գ. 18—20.

³) Ա. Գեորգ. Գ. 1.

⁴) Ա. Գեորգ. Ա. 21.

քելոցն, և ինքն իսկ ուրեմն ասէ. «Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, որ հաւատայ յիս՝ ունի կենդանութիւն յաւիտենական»¹: Յորժամ այտուէտե աս Աստուած հաւատն Քրիստոսի, ասելով՝ Յիս հաւատացէք², իբր ոչ իցէ Աստուած ճշմարտապէս

5

Ի Պետրոսի յերկրորդ թղթոյն.

«Եզնն իսկ և սուտ մարգարէք ի ժողովրդեանն, որպէս եւ ի ձեզ եղիցին սուտ վարդապետք, որք ի ներքս անցնին հերձութիւնս կորստեան և զգնաւղն զնոսս՝ զՏէրն ուրացողք»³: «Բանդի գնիցաք զնոց, ոչ ապականելեալք 10 արծաթով և ոսկով, այդ պատուական արեամբն Քրիստոսի»⁴: Եւք ուրեմն ապա գնաւղին, թեպէտ և Աստուծոյ ծառայեմք՝ կենդանոյ և ճշմարտի Աղէ, իբր ոչ Աստուած Քրիստոսն, զոր և Տէրն վերագրեցաք կենդանի և ճշմարիտ Աստուած:

15

Յովաննու յառաջին թղթոյն.

«Եւ այս է պատուիրան նորա, զի հաւատայցեմք անուան Որդւոյ նորա | Յիսուսի Քրիստոսի»⁵: Եւ զործի 294r. առ ի մէջն հաւատն ոչ իբր մարդ պարզաբար, այդ իբր Աստուած կենդանի և ճշմարիտ. Աստուած ուրեմն Քրիստոսն: 20

Եւ դարձեալ.

«Եայտմիկ դիտէք զՀոգին Աստուծոյ. ամենայն հոգի, որ խոստովանի զՅիսուս Քրիստոս մարմնով եկեալ, յԱստուծոյ է. և ամենայն հոգի, որ ոչ խոստովանի զՅիսուս՝ յԱստուծոյ ոչ է. և այս է դերաքրիստոսին, զոր լուարուքն, 25 եթե գայ, և այժմ յաշխահի է»⁶: Ահա խոստովանեմք զՅիսուսն արդեւք իբր զմարդ և զստ մեզ մի եթե յաւէտ. զի Աստուած ելով Բան՝ եղև մարմին, ոչ տաղտկացեալ զգոլն Աստուած, մնալով իսկ մանաւանդ որպէս էր, և թեպէտ եղև մարմին, այդ այս է ոչ երկրայական. որ ոք 30 ասէ զոլ Աստուած ճշմարիտ զՔրիստոս, բաժանելով իսկ և փոքրացուցանելով զփառս նորա, զդերաքրիստոսին ոգի ունելով՝ ըմբռնեցի:

Եւ դարձեալ.

¹) Յովհ. 2. 47., թԱ. 26.   ²) Յովհ. թԳ. 1.   ³) Բ. Գեոր. Բ. 1.   ⁴) Ա. Գեոր. Ա. 18—19. հմտ. Ա. Գորնթ. 2. 20. է. 23.   ⁵) Ա. Յովհ. Գ. 23.   ⁶) Ա. Յովհ. Գ. 2—3.

- «Եւ մեք տեսաք և վկայեմք, եթե Հայրն առաքեաց
 զՈրդին փրկիչ աշխահի: Որ ոք խոստովանէ, թե Յիսուս է
 Որդի Աստուծոյ, Աստուած ի նմա մնայ՝ և ինքն յԱստուած
 ունի»¹: Առաքեցեալ ասեմք յԱստուծոյ և Հաւրէ զՈրդին,
 5 այս է զ' ի նմանէն ըստ բնութեան Մէնածին Բանն, և ա-
 նուանիլ զնա Յիսուս, յորժամ և զըստ մարմնոյ ծնելու-
 թիւնն ի կնոջէ համբերեաց տնաւրինարար. ուրեմն յԱս-
 294v. տուծոյն Բան եղև մարդ, թեպէտ և ոք այսպէս խոստովա-
 նիցէ զնա, ունի ահա յինքեան զԱստուած. և զիցի իսկ և
 10 ինքն յԱստուածունն, քանզի յիշեցէ զնա, համարի իսկ
 և ընտանի իբր ընդունիչ նորա. իսկ ոչն խոստովանիչ, եթե
 յԱստուծոյ Հաւրէ Բանն Յիսուս է, վայրատուեալ զինքն ի
 մարդկութիւն, և ոչ Աստուած ի նմա փարթամացի և ոչ
 ինքն յԱստուածում և զիցի՝ ըստ հոգեկանին ընտանութեան
 15 յեղանակի:

Եւ դարձեալ.

- «Ամենայն, որ հաւատայ, եթե Յիսուս է Քրիստոս,
 յԱստուծոյ ծնիցեալ է»²: Ուրեմն ոչն հաւատալով և ոչ ի
 ծնունդս Աստուծոյ համարեսցի. զի եթ' որք զՈրդին առին,
 20 ետ նոցա իշխանութիւն ծնունդս Աստուծոյ լինիլ, որք
 հաւատան յանուն նորա, որպէս ասէ աւետարանիչն³. ոչ
 առաւելքն զնա և ոչ ի ծնունդս համարեսցին Աստուծոյ՝
 զայն, որով այսն գոյ, ոչ գիտելով:

Եւ դարձեալ.

- 25 «Իսկ ով է յաղթողն զաշխահ, եթ' ոչ հաւատացեալն,
 եթե Յիսուս է Որդին Աստուծոյ. սա է եկեալն ջրով և
 295r. հոգևով Յիսուս. ոչ ի ջուր միայն, այլ և ի ջուր և յարեան.
 և հոգին է վկայիչ, զի հոգին է ճշմարտութիւն: Զի երեք
 են վկայիչքն. հոգին և ջուրն և արիւն, և երեքն մի են»⁴:
 30 Յաղթէ իսկ զաշխահ, որ հաւատայ, եթե Յիսուս է Որ-
 դին Աստուծոյ. իսկ ով է Յիսուս, ինքն մեզ աշակերտն
 յայտնէ՝ ասելով. Սա է եկեալն ջրով և արեամբ Յիսուս
 Քրիստոս. ոչ ջրով միայն, այլ և ջրով, ասէ, եւ արեամբ
 եւ հոգևով, եւ զերեսեան զմին գոլ ասէ: Ուրեմն եղեալ
 35 մարմին Բանն՝ արբէ զմեզ հոգւովն եւ մաքրէ արեամբ եւ

²) Ա. Յովհ. Գ. 14—15.

³) Ա. Յովհ. Ե. 1.

⁴) Յովհ.

Ա. 12.

¹) Ա. Յովհ. Ե. 5—8.

ի բաց լուանայ մաքուր ջրով: Մի իսկ ամենևին Որդի,
որոյ եւ գոյ ասեմք զՀոգին եւ զՊուր եւ զարինս:

Եւ դարձեալ.

Եթե վկայութիւն մարդկան անուամբ, վկայութիւն
Աստուծոյ մեծագոյն է. զի այս է վկայութիւն Աստուծոյ, 5
զի վկայեաց յաղագս Որդւոյ իւրոյ»¹: Վկայեաց Հայրն
Որդւոյ ի ձեռն Հոգւոյ եւ ի ձեռն ձայնի. եւ զի է Որդի
նորա ըստ ճշմարտութեան՝ վկայեացէ իսկ կարեւրն մատա-
կարարել սրբոց զՀոգին իւր եւ նովաւ զաւրութիւնս ներ-
գործել: Եւ զի ասէր եթե՝ նա զիս փառաւորեացէ, վկայեաց 10
եւ ըստ այդում յիղանակի. քանզի եցոյց զնա Յորդանան 295v.
աօեւելով. «Սա է Որդի իմ սիրելի, յորում հաճեցայ»²: Որք
այսուհետեւ բաժանելով՝ ասենն ոչ գոյ Աստուած ճշմարիտ
զ՝ ի կնոջէն, վերաբերեն իսկ զաստուածութեան անուն ի
մերկ եւ միայն Աստուծոյն Բան, ստող անենն զՀայրն. 15
քանզի մարմնացեալ զԲանն եցոյց Յորդանան եւ յայն-
ժամ վկայեաց ոգին նմա, եթ՝ Աստուած է և Որդի ճըշ-
մարտապէս:

Եւ դարձեալ.

«Եւ գիտեմք, եթ՝ Որդին Աստուծոյ եկն եւ ետ մեզ 20
իմացութիւն, զի ծանխցուք զճշմարիտն Աստուած, եւ եմք
ի ճշմարտում Որդւոջ նորա Յիսուսի Քրիստոսի. սս է
ճշմարիտն Աստուած եւ կենդանութիւն յաւիտեանական»³:
Յիսուս Քրիստոս ոչ մերկ եւ ըստ նքեան եւ արտաքոյ մար-
մնոյ զ՝ ի յԱստուծոյն իմանի Բան, այլ յորժամ եղև մարդ, 25
յայնժամ եւ անուանեցաւ Յիսուս Քրիստոս: Եւ յորժամ այ-
սուհետեւ ինքն է ճշմարիտն Աստուած եւ կենդանութիւն
յաւիտեանական, ո՞ այնպէս խոհաւղացն հաւանեացի:

Ի Յուդայի թղթոյն.

«Ջամենայն փոյթ արարեալ զրել ձեզ յաղագս հասա- 30
րակականի մերոյն իրկութեան, հարկաւորութիւն կալայ 296r.
դրել ձեզ, մաղթելով նահատակիլ մի հաղ աւանդացելով
սրբոցն հաւատով: Քանզի ի ներքս մտին ոմանք մարդիկ՝
ի հնուատ նախագրեալքն յայս դատապարտութիւն ամ-
պարիչաք, զԱստուծոյն մերոյ շնորհ փոխադրելով յանա- 35
ռակութիւն եւ դմիայն իշխանականն եւ Տէրն մեր Յիսուս

1) Ա. Յովհ. Ե. 9. 2) Մտաթ. Գ. 17. 3) Ա. Յովհ. Ե. 20

Քրիստոս ուրացեալք՝ Ըստ որում յեղանակի ուրացի
 ոք մի հաղ հաւատացելոյն զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս,
 եւ թեպէտ առնկալաք զներմարդութեանն Բան, այդ եթ'
 ասեմք՝ այդ ոմն է Որդին յԱստուծոյն Հաւրէ Բանն, իսկ
 5 այդ եւ առանձինն ի կնոջէն, ուրացաք զմին Տէր. քանզի
 մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, ըստ միաւորութեան տնաւրի-
 նականի. եւ ասեմ զառ Աստուածն Բան՝ յաստուածու-
 թեան փառս մերձեցելոց նորա մարմնոյն: Մի ուրեմն ապա
 Քրիստոս եւ Որդի. քանզի եղիցի այսպէս բոլորեցուն Տէր:

10 Առաքելոյ առ (հռովմայեցիս)*.

296v. Ըսկ ի հաւատոյ արգարութիւնն այսպէս ասէ. մի
 ասիցես ի սրտի քում՝ ո՞վ վերելեսցէ յերկին, այս է զՔրիս-
 տոս վայրածել. կամ ո՞վ ստորեկեսցէ յանդունդ, այս է զՔրիս-
 տոս ի մեռելոց վերածել. այդ զի՛նչ ասէ գրութիւնն. Մերձ
 15 քո բայն է ի բերան քում եւ ի սրտի քում, այս է բայն
 հաւատոյ, զոր քարոզեմք. զի եթե խոստովանեսցես բե-
 րանով քով եթե Տէր Յիսուս, եւ հաւատասցես ի սրտի
 քում, եթե Աստուած յարոյց զնա ի մեռելոց, կեցցես.
 20 քանզի սրտիւ հաւատայ յարգարութիւն, իսկ բերանով խոս-
 տովանի ի փրկութիւնն՝: Եթե ըստ ոմանց թուեցեալ մարդ
 աստուածագգեստ իմանի Քրիստոս եւ միայն ունելով ի
 զէմս միաւորութիւն առ ի յԱստուծոյն Բան, էր աղագաւ
 հաւատան ի նա՝ իբր ի Տէր. խոստովանեն իսկ եւ զ՝ ի մե-
 25 ռելոց յարութիւնն նորա, արգարանամք հաւատով առ ի
 նայն. գործի իսկ հաւատ իբր առ ի նայն: Յայտ եթե հար-
 կաւոր այսուհետեւ ըստ ենթակացութեանն միաւորութիւն
 Աստուծոյն Բանի առ մարդկայինն. քանզի մի այսպէտ
 Քրիստոս իբր զՏէր ըստ բնութեան խոստովանեսցուք և
 զմարմնոյ նորա յարութիւնն ճանաչելով իբր մի Աստուած
 80 հաւատալով արգարանամք:

ևւ դարձեալ.

297r. Բանզի ոչ ոք ի մէնջ ընքեան կեայ և ոչ ոք ին-
 քեան մեռանի. արդ՝ եթե կեամք, Տեառն կեամք, եթե
 մեռանիմք, Տեառն մեռանիմք. եթ՝ այսուհետեւ կեամք,
 35 եթե մեռանիմք, Տեառն եմք. ի սոյն իսկ Քրիստոս մեռաւ
 եւ եկեաց, զի և մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեսցէ՝: Առ-

*) 2եռագրում վերնազիլը Թերի է մնացել. վերջին բառը
 դադարում է.

1) Յուդայի 3—4. 2) Հաւով. Թ. 6—10. 3) Հաւով. ԹԳ. 7—9.

ձայնեաց ուրեմն, որք յազգացն երանելին Պաւղոս. «Իսկ այժմ ծանուցեալք զԱստուած եւ մանաԾանդ ծանիցեալք յԱստուծոյ, իբր դառնայք դարձեալ ի ներգեւս եւ աղքատ տարերս, որոց դարձեալ վերստին ծառայել կամիք»¹. վերկանաւորիցաք ի ձեռն հաւատոց որ ի Քրիստոս ի տառիցն 5 ծառայութենէ եւ փրկաւորիցաք ի ծառայութիւն Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի իսկ եթե մեռաւ Քրիստոս, զի եւ մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեսցէ, եւ նմա ծառայեմք իբր Աստուծոյ կենդանւոյ եւ ճշմարտի, իբր ոչ հարկաւոր Բանի, որ առ մարմին եղև միաւորութիւն ճշմարիտ. քան- 10 զի ի նմա մեռեալ տիրեաց եւ կենդանեաց եւ մեռելոց:

Յառաջին թղթոյն, որ առ Կորնթացիս.

«Բանզի ըմպելին ի հոգեկանէ հետեւեցելոյ վիմէն, իսկ վէմն էր Քրիստոս»²: Քրիստոսդ անուն զնանի նմամնուէզի, յորժամ ծնիցաւ ի սրբոյ Կուսէն. իբր արդեւք 15 ինքն էր վէմն|արբուցիչն զԽորայէդ. այդ է յայտ, եթե զՔրիստոս եւ զՈրդի գիտէ մի՛ գիրն քահանայական: Բանզի եղևալ մարմին Բանն, դարձեալ ինքն է հոգեկանն վէմ, զնտանեկան բնութեանն զծերունագոյնն ոչ ի բաց ընկեն- 20 լով սակս նորոյ տնաւութենութեանն:

Յերկրորդ թղթոյն, որ սուր Կորնթացիս.

«Իբր զի մեք այսուհետեւ զոք ոչ գիտեմք ըստ մարմնոյ, թեպէտ եւ գիտացաք ըստ մարմնոյ զՔրիստոս, այդ այժմ ոչ եւ գիտեմք»³, Չի՛նչ արդեւք ասէ Պաւղոս. արդեւք զՔրիստոս ուրաննայ յետ յարութեանն. ոչ գիտէ զնա 25 յարուցեալ մարմնով ի մեռելոց եւ համբարձեալ նովիմք յերկին: Եւ ո՞վ ասել զայս իչիսէ. քանզի այսպէս գիտէ եւ համբարձեալ եւ դալոց ըստ ժամանակս, զոր սուրբնակ վերելակեացն յերկին: Ի՞բր արդեւք ոչ գիտել ասէ ըստ մարմնոյ զՔրիստոս. զի յետ զ՛ ի մեռելոցն վերակենցա- 30 զութիւն ոչ ի մարմնոցս տակաւին չափելով, այդ իբր յաստուածայնւոյ գերունակութենէն լաւագոյն զնա գիտել եւ խոստովանել: Բանզի չև եւ լցելոյ տնաւութեանն| քարողիւր ըստ մարմնոյ. զի եթ՛ հաւատայցի եղևալ մարդ Մէնածինն եւ վասն զի կատարեցաւ խորհուրդն, յորոց է 35 Աստուած, լաւագոյն զնա խոստովանել զանառ(?) ի թափմանէն վասն մարմնոյն: Մի ուրեմն Քրիստոս եւ Որդի եւ Տէր:

1) Գաղաթ. Գ. 9. 2) Ա. Կորնթ. Ժ. 4. 3) Բ. Կորնթ. Ե. 16.

Եւ դարձեալ.

«Քանզի զիտէք զչնորհն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, թե վասն մեր աղքատացաւ, բառացի ելով, զի զուք նորա աղքատութեամբն փարթամանայցէք»¹: Եթե
 5 միայն մարդ Քրիստոսն և ոչ ըստ միաւորութեան ճշմարտի զառ ի յԱստուածն Բան՝ փարթամ իբր Աստուած, իբր աղքատացաւ. քանզի օ բոլորովին մարդկութեանս բառացութիւնն. ասացաւ իսկ մարդոյ ամենայնի՝ «Եւ զինչ ունիս, զոր ոչ ասեր. իսկ եթե ասեր, զի պարծիս իբր ոչ ա-
 10 ռաւդ»². այլ աղքատացաւ փարթամ ելով իբր Աստուած, քանզի աղքատացաւ զմարդկութեանս. «Հայցեան առ յինչն և տաց քեզ զազգս ի վիճակ աւրէնութիւն քեզ»³. այլ ի ձեռն նորին դրական վիճակ աւրինին սակս մարդկայնւոյն և զնոյնս առնիլ զյաւիտեանսն ասէ, և բանին ձերագոյնս
 289v. 15 իբրին ունելով զվերաբերութիւնն: Մի ուրեմն ապա Քրիստոս և Որդի ինքն, Աստուած համանգամայն և մարդ:

Առ Եբրայեցիս թղթոյն.

«Որ ելով բացափայլումն փառացն և գծաւորութիւն ենթակացութեան նորա, բերելով զամենայն բայիւ կար-
 20 ութեան իւրոյ, ապաւառութիւն մեղացն արարեալ, նստաւ յաջմէ մեծութեանն ի բարձունս, այսքան լաւագոյն եղեալ հրեշտակաց, որքան զանազանագոյն քան զնոսա ժառանգեաց անուն»⁴: Բացափայլումն փառաց և գծաւորութիւն ենթակացութեան Աստուծոյ և Հաւր, այս է ի նմանէ ըստ
 25 բնութեան Որդի Մէնածին: Զինչ յեղանակ ապաւառութիւն մեղաց մերոց արարեալ. յայտ է՝ զի արեամբ իւրով նստաւ յաջմէ Հաւր և լաւագոյն եղանիլ ասի հրեշտակաց, և այն զի ըստ բնութեան և աստուածութեանն գերունակութեամբ զամենայն յաղթելով, ապա ուրեմն և մարդ ե-
 30 ղեալ, աւելաստացեաց իբր Աստուած զանտեսանելի արարածն, ինքն ելով բացափայլումն և գծաւորութիւն Աստուծոյ փառացն, և գործեցեալ զմեղացն մերոց ապաւառութիւն արեամբ իւրով: Մի ուրեմն ապա Քրիստոս ի Որդի և Տէր:
 299r.

85 Եւ դարձեալ.

1) Բ. Կորնթ. Ը. 9. 2) Ա. Կորնթ Գ. 7. 3) Սաղմ. Բ. 8. 4) Եբբ. Ա. 3—4.

«Քանզի սրբիչն և սրբեալք ի միոջէ ամենեքեան, սակս որոյ պատճառի ոչ ամաչէ եղբարս զնոսա կոչել ասելով. Պատմեցիք զանուն քո եղբարց իմոց»¹: Ըստ բնութեանն սուրբն ոչ սրբի, զի ոչ է կարաւտ սրբման. սակայն իբր յնդունելութեան առ միւսմէ ևղեալ սուրբ, սրբել զայդս ոչ 5 կարէ. իբր արդեւք ինքն սրբէ և սրբի, խնդրելի է. սրբէ այսուհետև իբր Աստուած առանձնաւորութիւն բնութեան իւրոյ զսրբեալսն կարել վիճակեալ. սրբի իսկ ընդ մեզ ըստ մարդկայնունն: Մի ապա ուրեմն Քրիստոս և Որդի և Տէր, սրբելով աստուածաբար, իսկ սրբեցեալ ընդ մեզ մարդ- 10 կաւրէն:

ՍԵ ՂԱՐՃԵԱԿ.

«Իսկ գլուխ ի վերայ ասացելոցս այսմիկի, ունիմք քահանայապետ, որ նստաւ յաջմէ աթոռոյ մեծութեանն յերկինս, սրբոցն պաշտաւնեայ և տաղաւարին ճշմարտա- 15 զունի, զոր կառոյց Տէր, ոչ մարդ. եթ' ամենայն քահանայ, ըստ որում ասէ ինքն երանելին Պաւղոս, առ ի յառաջ բերել ձիրս և զոհս առ ընկալեալ լինի»²: Ո՛չ ընքեանց կատարեն զոհս կոչեցեալքն ի քահանայութիւն իսկ Աստուծոյ առաւել, որ քան զամենայն քահանայութիւն պար- 20 տեցեալ պաշտաւն. իսկ Աստուծոյ սպասաւորելով ոչ ի հանգէտ չափում եղեալ լինի Աստուծոյ, այդ և ոչ զնմայն և միայնում վայելչականն զգեացի փառս Աղէ, իբր քահանայապետ մեր եղեալ Քրիստոս՝ յաջմէ նստի Աստուծոյ և զաթոռն ունի զմեծութեանն յերկինս և սրբոցն է պաշ- 25 տաւնեայ և տաղաւարին վերնւոյ ճշմարտի, իբր Հաւր առաջարբելով զյամենեցունցն պարշտութիւնս: Մի ուրեմն է ապա Քրիստոս և Որդի, նստեալ աստուածաբար յիւրում աստուածութեանն աթոռ և անուանեալ քահանայապետ, և պարշտի տնաւրինաբար սակս մարդկայնւոյն: 30

ՍԵ ՂԱՐՃԵԱԿ.

«Քանզի ահա և մեք այսքան ունելով շուրջ եղեալ մեզ ամպ վկայից, զխանչումն ի բաց դնելով ամենայն և զղիւրա(կ)այ մեղսն, համբերութեամբ ընթանամք առ յառաջիկայն մեզ նահատակութիւն, հայելով հաւատոյ սկզբ- 35 բնական | և կատարիչն Յիսուս, որ փոխանակ առաջիկայի նմա խնդութեանն համբերեաց զխաչն, զամաւթով ար- 300r.

1) Եբբ. Բ. 11—12.

2) Եբբ. Ը. 1—3.

համարհեալ, յաղմէ աթոռոյ Աստուծոյ նստաւ¹: Եթե հասարակական մարդ Գրիստոս և ոչ Աստուած ճշմարտապէս ի մարմնի և ըստ մեզ, զոր նմա ասին զինդութիւնն առաջի կալ. կամ իբր նստաւ յաղմէ աթոռոյ Աստուծոյ:

5 Այդ զի առաջի կայր նմա ինդութիւն* , քանզի և է յանվախճան ինկաւորութիւնն կամ դուզնավայելուչս ընտանեցուցեալ տնաւրինաբար, փարթամն ճշմարտապէս ի Հաւրէ Բան, Մի ուրեմն Գրիստոս և Որդի և փարթամ իբր Աստուած, իսկ աղքատ, զի եղև մարդ, զի մեք փար-

10 թամք նովաւ:

Առ Գաղատացիս քրթոյն.

«Պաւղոս առաքեալ ոչ ի մարդկանէ և ոչ ի ձեռն մարդոյ, այլ ի ձեռն Յիսուսի Գրիստոսի և Աստուծոյ Հաւր, յարուցաւ զնա ի մեռելոց»²: Ապ' ուրեմն ոչ զԱստուած

15 ներմարդացեալ և մի յերկոցունց ցուցանէ վասն այտորիկ մեզ խորհրդակիրս, քանզի եսասց առաքեցեալ ոչ ի մարդկանէ և ոչ մարդով. իսկ յաւել եթե՝ Յիսուսիւ Գրիստոսիւ. և իբր ոչ զիտէ մարդ ելով գ'Գրիստոս, այսպէս ընդ

300v. ա|մենայն ընդ երկնաւ քարոզելով, այդ զիտէ եալ ոչ մարդ

20 պարզաբար, այդ ներմարդացեալ յաւէտ զԱստուծոյն Բան. և ոչ զԱստուած ի մարդ իմացեալ, այդ որպէս նոյն ինչն իմացեալ մարդ՝ մնալովն Աստուած: Յորժամ ասիցէ ի մարդոյ ոչ առաքեալ, այդ Յիսուսիւ Գրիստոսիւ. իբր ոչ յայտնապէս, զի և Աստուած զիտէ զնա ճշմարիտ, յետ և ի

25 մարմնի լինելով ըստ մեզ. նշանակէ այսուհետև զնա ոչ ի թախմանէն չափոյ, այդ յաստուածութեան իւրոյ և ըստ ամենայնի գերունակութեան:

Եւ դարձեալ.

«Յորժամ եաք տղայք, ընդ տառիւք աչխարհիս եաք

30 ծառայեալք. իսկ յորժամ եկն լրումն ամանակին արտաքս առաքեաց Աստուած զՈրդին իւր՝ եղեալ ի կնոջէ, եղեալ ընդ աւրինաւ, զի զնդ աւրինաւն արտաքս գնեսցէ, զի զորդեգրութիւնն ի բաց առցուք»³: Զո՞ յղեաց Աստուած և Հայր, և եղև ի կնոջէ, եղև իսկ և ընդ աւրինաւ.

35 արդեւք ոչ ասել վայել է և պարիմանալ արժանաւոր. եթե

*) Լուսանցքում՝ «զուս(թու)թիւն».
 1) Եբր. ԺԲ. 1—2.   2) Գաղատ. Ա. 1.   3) Գաղատ. Գ. 3—5.

յղեաց զայն, որ եթ' ոչ եղև ի կնոջէ, հչ կս գործեաց ընդ
 աւրինաւ, եթե մնաց որպէս էրն արտաքոյ, յայտ է | զի 301r.
 մարմնւոյ եւ արեան, այդ է հաւաստի Բան. քանզի յԱս-
 տուծոյ Հաւրէ Բանն եղև ի կնոջէ ըստ մարմնւոյ՝ աւրի-
 նին Տէր իբր Աստուած, եզև ընդ աւրինաւ, զի եղիցի եւ 5
 եղբայր, որք ընդ աւրինաւն: Քանզի այսպէս ի բաց ա-
 ուք մեք զորդեգրութիւնն. իբր զի թև ոչ եղև ընդ աւ-
 րինաւ Որդին եւ ի կնոջէ, հչ կս եպք եղբարք ըստ բնու-
 թեանն Տեսան եւ Աստուծոյ. այդ վասն զի եղև, վասն
 այսորիկ զայս զինչս փարթամացաք: Իսկ ապացութիւն 10
 առնէ իրին աստուածազանն Պաւղոս, ի վերայ բերելով
 վաղապէս. «Եւ զի էք Որդիք, արտաքս առաքեաց Աս-
 տուած զոգի Որդւոյ իւրոյ ի սիրտս մեր, աղաղակել Աբ-
 բա Հայր»¹: Ի՞բր արդեւք ոգի ի կնոջէ եւ ընդ աւրինաւ
 Սուրբ Հոգին, որով աղաղակեմք Աբբա Հայր, եթ' ոչ Աս- 15
 տուած Քրիստոս, մի ելով եւ Տէր:

Առ Եփեսացիս թղթոյն.

«Եզ Տէր, մու հաւատ, մի մկրտութիւն, եզ Աստուած
 եւ Հայր ամենեցուն ի վերայ ամենեցուն եւ ամենայնիւ
 յամենեակն. իսկ իւրաքանչիւրում մեզ տուաւ շնորհ ըստ 20
 չափոյ ձիրին Քրիստոս. սակս որոյ ասէ՝ վերերթեալ ի
 բարձունս, | եզերեաց գերութիւն, կտ տուրս մարդկան. 301v.
 իսկ վերերթեալն զի նչ, եթ' ոչ՝ զի եւ վայրերթեաց. ի
 ստորագոյն մասունս երկրի վայրերթեալն ինքն է վերեր-
 թեալն, զեր ի վերոյ ամենայն երկնից, զի լրացուացէ զա- 25
 մենայն»²: Տէս ինձ դարձեալ, քանիս յայս բանի հաւաս-
 տագոյնս իսկ եւ յայտնապէս բացասել գիտացեալ եւ կա-
 բացեալ է, թե Քրիստոս եւ Տէր մի զըստ միաւորութեան
 տնաւորինականի անեցելոյ Բանին առ մարդկութիւն: Քանզի
 մի յերկոցունց Որդի ճշմարիտ. ապ' եթ' ոչ, իբր եզ Տէր 30
 եւ իբր մու հաւատ կամ իբր մի մկրտութիւն: Քանզ'
 եթ' որդիք երկու, երկու ուրեմն ամենեակն եւ Տեսարք,
 երկակ եւ հաւատ, եւ ոչ մի է մկրտութիւն. զի յ՞ հա-
 ւատացաք, կամ եթե յոյր անուն մկրտիմք: Այդ սակայն
 եզ Տէր, մու հաւատ, մի մկրտութիւն. նախայայտ ու- 35
 բնմն, եթ' եւ մի Որդի, եւ թեպէտ իմանայցի եղեալ ըստ
 մեզ Մէնածինն: Ո՞վ իսկ բոլորովին վերերթեալն ի բար-

1) Գաղտ. Գ. 6. 2) Եփես. Գ. 6—10.

302r. ձունս կամ *ձ* վայրերթեալն ի ստորագոյնս մասունս երկրի-
 ապաքէն ինք վայրերթեաց մարդկարար, քանզի վայրար-
 կեաց զինքն ի կամաւոր թափումն եւ նուաստացոյց՝ եղեալ
 ունկնդիր մինչ մահու, իսկ վերերթեաց աստուածապէս
 5 ընդ մարմնոյն գեր ի վերոյ ամենայն երկնից, զի լրացուցէ
 դամենայն:

Յառ Փիղիպեցիս թղթոյն.

«Իւրաքանչիւրք զայս խորհեցարուք ի ձեզ, որ եւ
 Քրիստոսի Յիսուսի, որ ի կերպի Աստուծոյ ելով, ոչ յա-
 10 փշտակումն համարեցաւ զգոլն հանգէտ Աստուծոյ, այգ
 զինքն թափեաց՝ կերպ ծառայի առեալ, ի նմանութեան
 մարդկան եղեալ եւ ձեւով գտեալ իբր մարդ, նուաստա-
 ցոյց զինքն՝ եղեալ լսաւդ մինչ մահու, իսկ մահու խաչիս
 Սակս որոյ եւ Աստուած զնա գերբարձրացոյց, եւ շնոր-
 15 հեաց նմա անուն, գեր ամեն անուն, զի յանուն Յիսուսի
 ամեն ծուներ կորացի՝ երկնայնոց եւ երկնայնւոց եւ
 ստորերկրականա(ց). եւ ամենայն լեզու արտաքս խոստո-
 վանեցի՝ եթե Տէր է Յիսուս Քրիստոս, ի փառս Աստու-
 ծոյ Հաւր՝¹⁾ Իմացիր, զի կերպին Աստուծոյ եւ Հաւր եալն
 20 Աստուած Բան ոչ յափշտակումն համարել ասէ զգոլն հան-
 ցէտ Աստուծոյ: Քանզի ունելով գոլն ըստ բնութեան | ի
 հանգիտութեան Հաւր, թափեաց զինքն զկերպ ծառայի
 առեալ, այս է մարդ եղեալ. եւ իբր զի ի տեսակի ըստ
 մեզ գտեալ, նուաստացոյց զինքն. վասն զի եւ ինքն համ-
 25 բերեաց զխաչն. բարձրանալ ասէ զնա, տուեալ իսկ նմա
 և զանուն, զգեր ամեն անուն. իբր զի և ամեն ծուներ կո-
 րանալ և ամենայն նմա լեզու արտաքս խոստովանել, Ի՞բր
 արդեւք ի կերպի և հանգիտութեան Աստուծոյ՝ վայրար-
 կեաց զինքն ի նուաստութիւն. իսկ բարձրանալ յետ այ-
 30 սորիկ ասի. արդեւք ոչ նախայայտագոյն զՔրիստոսին խոր-
 խուրդ. քանզի Աստուած ելով բնութեամբ, եղև մարդ ի
 նուաստութեան և փոքրավայելութեան եղեալն ըստ մեզ,
 յիւրն փառս վերաբուսանի և ընդ մարմնոյ և վայել իցիւ
 իսկ բարձրանալ տնաւրէնութեամբ և ոչ իսկ ամենեին նո-
 35 վին բնութեամբ Բանին: Մի ուրեմն ապա Քրիստոս և
 Աստուած ներմարդութեան և մարդկութեամբն գոլով՝ որ էր:

Առ Կողոսացիս թղթոյն.

¹⁾ Փիլիպ. Բ. 5—11.

«Գոհանալով ասէ Հաւր՝ բաւականս արարաւզինզ զմեզ
 ի մասն վիճակի արբոցն ի լոյս, որ փրկեաց զմեզ յիշխա-
 նութենէ խաւարի և փոխակացոյց ի թագաւորութիւն
 Որդւոյ սիրոյ իւրոյ. յորում ունիւք զ՝ ի բաց փրկանաւո-
 րութիւնն զթողութիւն մեղաց մերոց, որ է պատկեր Աս- 5
 տուծոյ անտեսանելւոյ, նախձին ամենայն արարածոյ, զի
 նովաւ շինեցաւ ամենայն զ՝ ի յերկինս և զ՝ ի վերայ երկ-
 րիս, տեսանելիք և անտեսանելիք, եթ՝ աթոռք, եթե տէ-
 րութիւնք, եթե սկզբունք, եթ՝ իշխանութիւնք, ամենայնք
 նովաւ և ի նմա շինեցաւ, և ինքն է նախ ամենայնի, և ա- 10
 մենայն նովաւ բաղկացաւ. և ինքն է գլուխ մարմնոյ եկե-
 ղեցւոյ, որ է սկիզբն, նախձին ի մեռելոց, զի եղիցի ամե-
 նայնիւ ինքն նախացեալ, զի ի նմա հաճեցաւ ամենայն
 լրումն բնակել և ինքեամբ ի բաց հաշտեցուցանել զամե-
 նայն յինքն, խաղաղագործեալ ի ձեռն արեանն իւրոյ, 15
 եթե զ՝ ի վերայս երկրի, եթե զ՝ ի յերկինան՝¹. Ահա դար-
 ձեալ պատկեր Աստուծոյ անտեսանելւոյ ասէ զնա և շինիլ
 նովաւ զաթոռս և զպետութիւնս և իշխանութիւնս | (և 303v.
 տէր)ութիւնս. հաստատէ հաւաստապէս և ի նա զամե-
 նայնսն և ի նմա բաղկանալ ասէ, և զնա գոլ գլուխ մարմ- 20
 նոյ եկեղեցւոյ և նախձին ի մեռելոց: Ո՞վ արդեւք է պատ-
 կեր Աստուծոյ, շինիչն բոլորեցուն, եթ՝ ոչ ինքն Մէնածին
 Աստուծոյն Որդի, որ և եղև նախածին ի մեռելոց, իբր
 մեռեալ մարմնով իւրով, և ոչ ևս առաւել այդոյ ուրուք:
 Մի ապա ուրեմն Գրիստոս և Որդի և Տէր» 25

Առ Սերայեցիս թղթոյն.

«Յոքնամասնաբար և յոքնայեղանակապէս վազ Աս-
 տուած խաւսեցեալ հարունց մարգարէի(ւ)քն, ի վերջինս
 աւուրցս այսոցիկ խաւսեցաւ մեզ Որդւով, զոր եղ ժա-
 ոանգիչ ամենայնի, որով եարար զյաւիտեանսն»². Բնու- 30
 թեամբս բոլորեցուն Տէր ընդ Աստուծոյ և Հաւր Մէնա-
 ծին նորա Բան հաւատանայ, քանզի դնի ժառանգ, յոր-
 ժամ եղև մարմին. քանզի ասացեալ է առ նա՝ իբր ըստ
 մեզ մարդ եղեալ վասն մեր վերագոյնն բնութիւն. համ-
 բերեաց իսկ և զխաչ, խաչին կարացեալ իւր գործեալ 35
 մարմին, և ինքն խաչեցեալն նստաւ յաջմէ Աստուծոյ և
 Հաւր: Մի ուրեմն ապա Տէր Յիսուս Գրիստոս, | խաչե-

303r.

303v.

25

304r.

1) Կողոս. Ա. 12—20. 2) Նքք. Ա. 1—3.

ցեալ ահա մարդարար, իսկ գահակցեալ աստուածապէս
Հաւր:

Առ Տիմոթեոս Առաջին քորոյն.

«Հաւատարիմ բանս և յաղագս այսոցիկ կամիմ զքեզ
 5 հաստատապէս ասել, զի խնամեսցեն բարեաց գործոց ա-
 ռաջակացեալ հաւատացեալքն Աստուծոյ»¹: Արդեւքն յԱս-
 տուած հաւատացեալքն ոչ ի Քրիստոս հաւատացին. և այն
 զի ասելով գտանի հաւաստապէս երանելին Յովաննէս
 յաղագս նորա. «Իսկ որք ասին զնա, ետ նոցա իշխա-
 10 նութիւն ծնունդս Աստուծոյ լինել, հաւատաւղացն յանուն
 նորա»²: Եւ սակայն աստուածազանն գրէ Պաւղոս՝ գիտե-
 լով զի ոչ արդարանայ մարդ ի գործոց աւրինի, եթ՝ ոչ ի
 ձեռն հաւատոյ Յիսուսի Քրիստոսի. Եւ մեք ի Քրիստոս
 Յիսուս հաւատացաք, զի արդարանայցեալք նովաւ³:
 15 Յորժամ այսուհետև Աստուծոյ հաւատայցեն, որք զՔրիս-
 տոսի հաւատն առաջածեն, իբր ոչ իցէ Աստուած ճշմար-
 տապէս Որդին:

Ահաւասիկ այսքանիցս և այսչափոց սրբոց և իմաստ-
 նագունաց հարանցն յուրվս եղաք վկայութիւնս, առ հա-
 20ւատարմութիւն և հաստատութիւն խոհաւղացն ուղղապէս
 304v. յաղագս միոյ | Տեսան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, առ պատ-
 կառութիւն և յորդորումն ապաշխարութեան ամպարչտա-
 բար բաժանաւղացն զնա, ի ձեռն սնաձայնութեան աղան-
 դոյ երկուց բնութեանցն, որպէս նախաժամանեցեան զդէմս
 25 Աստուծոյ արտաքս խոստովանութեամբ և արժանաւորաւք
 պտղովք ապաշխարութեան, նախ քան զգալ աւուր կո-
 րստեան նոցա. զաւր կորստեան* և հարկաւորութեան,
 յորժամ ոչ ընչիցն գանձք աւզտել զք. կարեն, և ոչ անդք
 պտղոցն, քանզի, անխոհ, ասէ, յայսմ զիչերի զանձն քո
 30 հայցեն ի քէն. իսկ զորս պատրաստեցերն ում լինիցի»⁴:

Լուսանցքում՝ շնորհութեան.

1) Հեղինակը տկներկ կերպով սխալուել է. այս վկայութիւնը
 գտնուովէ Տիմոթ Գ. 8. 2) Յովհ. Ա. 12. 3) Գաղատ.
 Բ. 16. 4) Դուկ. ԹԲ. 20.

Այսպէս գանձիչն իւր և ոչ յԱստուած փարթամանալով
 ուղղափառ հաւատով և բարեգործութեամբ, «Զինչ իսկ
 տացէ, ասէ, մարդ փոխանակ անձին իւրոյ»¹. յորժամ
 փակեացէ փեսայն և պատասխանիցէ առ փակիցեալն.
 «Ամէն ամէն ասեմ ձեզ. ոչ գիտեմ զձեզ ուստի էք և ոչ **5**
 երբէք ծանեայ զձեզ. հեռացարձք յինէն գործաւնք անաւ-
 րէնութեան յաւիտենական տանջանան, ուր է լալումն և
 կրճտումն ատամանց»². Քանզի այսպէս ուրասցի Տէր **305r.**
 առաջի իւրոյն Հաւր ի հանդերձելում յաւիտենին և ա-
 ռաջի երկնայնւոյ տեսլարանի հրեշտակացն և հրեշտակա-
 պետաց և ամենայն սրբոց՝ զուրացողսն զնա ի յաւիտենիս
 յայսմիկ, եթե սակս խոշտանգանաց, եթե սակս առ ժա-
 մայն փառաց մարդկան, որ իբր ծաղիկ խոտոյ ամենայնն
 է և այսպէս անցանէ չորացելոյ խոտոյ և ծաղիկն ի վայր
 անկելոյ³ և դատաստանին յաւիտենապէս տանջաւորի զայս-
 պիտիսն: **15**

(Հ)աւանեսցուք այսուհետև և սրբոց առաքելոցն
 և սոցուն հարազատաց, աշակերտաց և վարդապետաց
 սրբոյ եկեղեցւոյ: Քանզի ոչ ինքեանք եին խաւոողքն, այլ
 Հոգին Հաւր մերոյ և Աստուծոյ խաւսեցաւ նորաւք: Իսկ **20**
 վարդապետութեան Հոգւոյ Սրբոյ ոչ հաւանողն հայոյէ
 զՀոգին Սուրբ և անգոսնէ զՔրիստոս, հանդերձեալն դա-
 տել զկենդանիս և զմիտեալս. և զասաւղն՝ «Լսաւղն ձեզ
 ինձ լսէ և անգոսնիչն զձեզ դիս անգոսնէ»⁴, և ոչ ընկալցի
 զՔոողութիւն այսպիսին՝ ոչ յաւիտենիս յայսմիկ, և ոչ **25 305v.**
 հանդերձելումն⁵:

Արդ՝ աղաւթեմք առ Աստուած, զի բարեխաւսու-
 թեամբ սրբոց անքոյթացեալք աջովն Աստուծոյ, մինչ ի
 վերջին հագագն զուղղափառն պահեսցուք հաւատ և զու-
 րացաւղսն զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս զՔրիկիչն նէրգրա-
 բար, ասլաչաւելով Աստուծոյ վայելչապէս ի յաւիտենիս

¹) Մտրկ. Ը. 37.   ²) Մտտթ. է. 23., հմմտ. ԻՅ. 41. և
 Ղուկ. ԺԳ. 27—28.   ³) Եոսայի Դ. 6—8.   ⁴) Ղուկ. Ժ. 16.
⁵) Մտրկ. Գ. 29.

յայտնիկ, զի ամենեքեան փախուցեալք զյաւիտենականն տանջանս, երկնից թագաւորութեանն արժանաւորիացուք Քրիստոսիւ Յիսուսիւ Տէրամբ մերով, որով և ընդ որում Աստուծոյ և Հաւր փառք, հանդերձ սրբոյ և կենարար 5 Հոգւովն, յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Յաղագս մին գոյ զՏէրն մեր եւ զԱստուած Յիսուս Քրիստոս իւրով մարմնովն եւ նմա առբաւիել զամենայն զաստուածավայելուչս եւ զմարդկայինս, եւ զի հոմագոյ մեզ եղեալ ըս ¹⁰մարմնոյ, մնաց եւ այսպէս Աստուած, եւ յերկուս բնութիւնս բաժանել զնա ամպարիս. յորում եւ հակահառական զայնցանէ, որք ի տմսէն Ղեովնի հայհոյութիւնք եւ զամպարսութեանց սահմանին ի Քաղկեդոնի եղելոյ ժողովոյն:

(Յ Ա Ի Ե Լ Ո Ի Ա Ծ Ք)

Ա.

Երանելոյ Դիոնիսեայ եպիսկոպոսապետի Ա-
ղեմսանդրեայ՝ յառ թագունին թղթոյ, ընտուծիւնք
յաղագս՝ ապացութեան եռարեայ յարութեանն
Տեառն, եթե նսմարիս է Տէրն. |

«Եւ եղև երեկոյ և եղև վաղորդայն աւր մի»¹: Եւ հար- 5 306r.
ցանեն՝ նախ աւր եղև կամ գիշեր:

Արդ՝ արագապէսն առ ոտս անկեալ և նախայայտեալ
ուղղապէս համարեցար. քանզի նախկին գոլ գիշերիոյ թուի
աւրն ի սովորութեան իսկ. լնանիլ ասեմք զաւրն ի յերեկոյն
և կատարումն գիշերոյ լինել զառաւաւտն: Եւ սակս այսո- 10
րիկ թերևս և Յովք փութալով սակս գարածոցն զանջատ-
մունս ամանակացն առննթանալ՝ «Եթե ննջեցից, ասէ,
ասեմ՝ Երբ աւրն. իսկ եթե յարևայց, դարձեալ՝ Երբ երե-
կոյ»². Իբր ոլորտ իմն ելով զերեկոյն աւուրն, և դադարել
զգիշերն՝ երևելոյ աւուրն, որ է վաղորդայն: Եւ ահա ան- 15
դուստ իսկ ըստ դրութեանն հետևութեան նմանն երևի.
քանզի յետ ասելոյն զԱստուած՝ «Եղիցի լոյս», և լինելն
և կոչիլ ի նմանէ նախ զլոյսն աւր, իսկ ապա խաւար
գիշեր, ի վերայ եած՝ իբր կատարեցելոյ աւուրն, զև եղևն
երեկոյ և եղև վաղորդայն³: Եւ ահա և զերկախութիւն տա- 20
րառեալ՝ կատարեաց աւր մի: Քանզի և վայելչական գոլ
ասէ ոք զգործաւորութեանն ժամանակ կոչիլ աւր, իսկ 306v.
զմնացորդն և զդադարումն գործոյն ասիլ գիշեր. որպէս և
Տէրն մեր եասաց. «Չձեզ պարտ է գործել գործս առաքչին
ձերոյ՝ մինչ աւր է. գայ գիշեր, յորժամ ոչ ոք կարէ գոր- 25
ծել»⁴:

¹) Եննդ. Ա. 5.

²) Յովք. է. 4.

³) Եննդ. Ա. 3—5.

⁴) Յովհ. Թ. 4.

Եւ յեօ սակաւուց.

Քանզի միշտ նախ անուանի աւրն, որպէս յառաջ Աստուած եասաց առ Նոէ. «Զաւր և զգիշեր իչ դադարեսցեսն»¹. կամ զսկիզբնն արեգակն գիւրոյ պարուղղութեանն արա-
5 բեալ յարմտից և եզրացեալ յարեւելս, ապա դարձ արշա-
ւէ, որպէս սաղմոսերգակն նախ եասաց. «Արեգակն գիտաց
զմուտ իւր. եղիք խաւար, և եղև գիշեր. իսկ յետոյ վերա-
ծեաց ծագեաց արեգակն»²:

Արդ՝ եթ՝ ի նախասացելոցն նախընթաց գոլ զաւրն
10 գիշերի հաւատասցուք, երկրայութիւն, որպէս գրեցեր,
կալցի խնդրոյդ պատճառ: Քանզի ասեմ հարցանել սակս
եռաւրեայ զխորհուրդ յարութեան սիրեցելոյն. քանզի ոչ
ևս յերբորդում, այլ յերկրորդում թուեսցի նախայառնել-
307բ. զի թե մեռաւ ի կազմութեանն *, իսկ ի հետ սորայն յալրեաւ
15 ի սարքատումն՝ յետ նորին գիշերւոյն. ընդ նմա համա-
րեցելոյ:

Եւ յեօ սակաւուց.

Արդ, սկսեալ զք աստանաւր՝ ամենեցուն նախասացե-
լոցն հակաճառէ, և ամենեքեան մեք, ասեմք, այս է ամե-
20 նայն եկեղեցի Աստուծոյ՝ ի սրբոց առաքելոցն սկսեալ
վկայէ, զի ոչ անցելոյն, այլ ի վերայ եկելոյ աւուրն մասն
է գիշեր, և բաժանեալ ի նախնէ քան զնայն, իսկ լծակ-
ցեալ յետ քան զինքն. քանզի երբ սպասաւորի և ում
25 զիւրն գործ, որպէս զժխոյի՝ առբերէ. եթ՝ անցելոյն և նա
զիւրն գործ նախ վերայրէ, պարտ էր մեզ տաւնել զսար-
բատն, իբր յարուցելոյ ի նմա Տեառն. քանզի յարեաւ
ի սորա գիշերին. եթ՝ ի նորա՝ յետ նորայն՝ իսկ այժմ
զայս հրեից թողաք, և մեզ աւանդեցին ինքնատեպն և
ինքնալուրք Տեառնն՝ ի միասարատումն զուարճանալ. քան-
30 զի ի նա և ի նմա զՏէրն մեր պատմեցին մեզ յարուցեալ,
և այսպէս ներփառական առաստեթեամբ պատուեցին՝ կիւ-
րիակէ անուանելով, որ է տերունական:

Եւ յեօ սակաւուց. |

307գ.

Այսպէս իսկ և հրեայք՝ մտելոյ արեգական ի կազմու-
35 թեանն, առնթեր գոլ ասեն զսարքատն և գիշերային հան-

Լուսանջրում՝ «ի վեցերորդին».

1) Ծննդ. Ը. 23.

2) Մաղմ. ԺԴ. 19—20.

գրատեան նախ ի կիր առնուն զսաբատական դատարկութիւն. քանզի և ոչ հուր նոցա այրել յաւուր սաբատացն հրամայի. իսկ զաւրն զնախագնացելոյ գիշերւոյն արտաքս ունել, զոր ի ներքս ածէ նախ քան զնա երեկոյն: Քանզի նոցայն հանգիստ դադարեաց՝ ամենազութիւն նոցա ընդ 5 տաւնի եղեալ, զի ծածկեցաւ իսկ ի նմանէն Տէրն՝ մնացեալ բոլորովին ի սրտի երկրի, և ոչ յարուցեալ ի նմա, զի միասարբատուն ի վերայ ծագելով՝ տիրականագոյն զնա և ճշմարտագոյն մեզ տաւն շինիցէ: Եւ ամենայն իսկ մարդիկ զատաջիկայսն գիշերս վերաբերեցելոցն շարամանեն, և զգի- 10 չերային իբս յարակցելոց աւուրցն սահմանեն. այսպէս ծնելութիւնս, այսպէս մահուանցն տարևորս, այսպէս տաւնական ենթադրութեանցն յիշատակս կատարեն:|

2Ի ևս ի հասարակութենէ ազգի (?) և յաւանդութե- 308r.
նէ հրեիցն յանդրանկան սովորութեան զսա հարստեցուցա-
նեմք: Ո՛չ միայն այս, այլ բաւական սորա վարդապետ մեզ
բուժիչն Աստուծոյ Մովսէս՝ որով և զաշխարհի ծնելութիւնն
մեզ յայտնեաց. քանզի հաւաստապէս յերեկոյէն մինչև
յերեկոյն պարագրեալ զաւրն զեկոյց, յորում յաղագս
ախտականին աւրինադրէ. «Քանզի ի սկսանել, ասէ, չո- 20
րեքտասաներորդի ամսոյն առաջնոյ, յերեկոյէ ուտել ան-
խմոր, մինչև յաւր մի և քսաներորդ ամսոյն մին երեկոյ.
յեւթն աւուրն խմոր ոչ գտցի ի տունս ձեր»¹: Իսկ եւթն
են ի հնգետասաներորդէն մինչ ի քսաներորդն: Յայտ ու-
րեմն, զի հնգետասաներորդն զսկիզբն առնոյր յետ չորեք- 25
տասաներորդի երեկոյին. իսկ մի և քսաներորդն յանգիւր
յետ քան զինքն՝ նախ քան զգիշերւոյն ի վերայ եկելոյ երե-
կոյին: Եւ չորեքտասաներորդն ո՛չ էր անխմորիցն, այլ զե-
նանիւր ի նմա ոչխարն, ո՛չ երեկոյի, քանզի | ոչ էր ի նմա- 308v.
նէն երեկոյն, այլ յաւելեցելոյ երեկոյին, որպէս և գրեալ է. 30
«Եւ զենցեն զնա ամենայն բազմութիւն ժողովոյն որդւոցն
Իսրայելի առ երեկոյն»²: Ապա ամենեին բաւականի ան-
ջատման եղելոյ, յորում յայնժամ զարիւնն զնեին ի վե-
րայ բարաւորացն և սեմոցն, մորթեին իսկ և կազմեին զնա.
և որպէս ի վերայ եած՝ «Կերիցեն զմիսն յայսմ գիշերի խո- 35
րովեալ հրով, անխմոր ի վերայ դառնճի ուտիցեն»³. իսկ
առաջին անխմորիցն էր հնգետասաներորդն յերեկորեայ և
գիշերւոյն սկսեալ, որպէս և դարձեալ ասէ. «Եւթն աւուրսն

1) Եւք ԺԲ. 18—19.

2) Եւք ԺԲ. 6.

3) Եւք. ԺԲ. 8.

անխմոր ուտիցէք և յաւրէն առաջնմէ անյայտիցէք զխմորն ի տոնց ձերոց»¹ :

ՍԷ յԵՍ ՍԱԿԱԼՈՒՅ Ի ՂԵԼՍԱԿԱՅԿԵՆ.

«Յառաջնում ամսեանն՝ ի շորեքտասաներորդում ամ-
 5 սոյն, ի մէջ երեկորեացն ախտական Տեառն, և ի հնգետասա-
 ներորդէ ամսոյս այսորիկ տաւն անխմորից Տեառն, եւթն
 աւուրս անխմոր ուտիցէք»² : ՍԷ որպէս ասաց յԵՄԱՆ. «Զհն-
 ցենն զնա առ երեկս», զայս յայսմ տեղուջ սարասեաց ասե-
 10 309բ. լով | ի մէջ երեկորնայ, վասն զի ոչ ի կատարելոյ, և ոչ ի ծայր
 10 երեկորին, այլ ի միջոցի հրամինին ախտականն զենանիւր,
 զի ի նմանէ տաւն անխմորիցն կոչեսցի հինգետասաներորդն
 և գիշերւոյն անդէն մտելոյ ուտից :

ՍԷ յԵՍ ԱՅՂՈՑ.

Իսկ եթե ոք կարծիցէ վախճան և մասն վերջին գոլ
 15 աւուրն զերեկոյն յաղագս ասելոյ ախտականին զեւթնե-
 րորդն մինչ յերեկոյ, մտածեսցէ, զի և զառաջինն եսաց
 յերեկոյէ իբր գոլ նախկին ծայրական զերեկոյն աւուրն և
 զամենայն զոյգս, հարկ է և չափաւորս իրերաց գոլ զբար-
 20 դեալան յաւուրց և գիշերաց աւուրս եւ սկիզբնակցու-
 20 թիւն նոցա գոլ մի և զնոյն կատարումն աւանդել. իսկ մի-
 միանց անփոխարար (?) զսահմանեալս պարարերեցելոցն ժա-
 մադրութիւնս : Մի ուրեմն երեկոյ և մի վաղորդայն և մի
 միջաւրեայ և մի միջագիշեր իւրաքանչիւր պարունակէ :

ՍԷ յԵՍ ԱՅՂՈՑ.

Քանզի այսպէս իսկ և եռուրեայ խորհուրդն Տեառն
 25 մերոյ յարութեանն թուելի է. յառաջագոյն | ուսոյց իսկ ա-
 309բ. չակերտաց իւրոց, եթե պարտ է զնա յերուսաղէմ երթալ
 և բազում ախտանալ յերիցանցն և ի քահանայապետից և
 զքաւորականաց, և մեռուցանիլ և յիրորդ աւուր յառնել³ :
 30 ՍԷլ իսկ յետ իններորդի ժամուն, յորում մեռաւն՝ մնա-
 ցորդք կազմութեանն ար մի, իսկ սարքատուն աւրագի-
 շերն բոլորովին երկրորդ. իսկ երեկոյ սարքատուն, որպէս
 Մատթեոս եսաց՝ յառ լուսանալ ի մին սարքատուց⁴, և
 յայսոսիկ զեկոյց յաւրէն վերայկացելոյ նմա զգիշերն լու-
 35 սաւորիլ, այլ ոչ զաւրն ի գիշերւոյն՝ ժամանեցելոյ նմա

¹) Եւք թԹ. 15.   ²) Ղև. ԻԳ. 5—6.   ³) Մատթ. Ի. 18—
 19., Մարկ. Ժ. 33—34. Ղուկ. ԺԸ. 31—33.   ⁴) Մատթ. ԻԸ. 1.

խաւարանալ. ի գիշերին ծայրէ երրորդն եղև աւր, յորում ըստ յառաջասացութեանն նորա, Տէրն մեր յարեալ:

Իսկ որ ասէ սակա լինելոյ ի վեցերորդ ժամէ մինչ յիններորդ խաւարն ի գիշեր առեալ երիս աւուրս և երիս 5 գիշերս եղանիլ, մասն իմն և այն աւուրցն ի կատարեալ աւուրս համարէ, քանզի զկազմութիւնն բաժանելով զմինչ ի վեցերորդ ժամն, իբր բողբոջին կատարեալ արտադրէ. | Իսկ զյիններորդէ ժամէն իբր զյերկրորդ և որ սոցայն է կազմութիւն, և է սարբատ. քանզի ոչ երկու ըստ միողէ աւուրք լի- 10 նին կազմութիւն, կամ երկու սարբատք. և զմին ճշմարիտ գիշեր գիտէ, իսկ զմիւսն ոչ եալ առչնէ. քանզի ախտ իմն նշանական և սուգ իբր աւուր այն եղև խաւար, միայն ոչ ծածկեցելոյ և սուգութեամբ աւթացելոյ ի վերայ եղևոցն արեգական. իսկ գիշեր ոչ էր ներթուական, իսկ եթ' և 15 աւտար և աւելորդ ասացի գիշեր, անլուսին էր և անաստեղաւոր, և սակա այսոցիկ այդոց գիշերաց ոչ համարակցի: Իսկ եթե յետ կազմութեանն է սարբատ և յետ սորա մին սարբատաց լցեալ է, յայտ եթև մինչ վեցերորդ ժամու յա(յ)ժամ կազմութիւնն, իսկ յետ իններորդին եկն սարբատն և մի սարբատացն եղև սարբատն, և մին սարբատացն յերկրորդն բռնադատեցաւ և իբր զնա տակաւին տերունական տաւնեմք, և խառնեցաւ յայտ եթ' աւուրցն և թիւ և կարգաւորութիւն, ներանկեցելոյ աւելորդին աւուր: | Այդ այսոքիկ անբանագոյնք. ընդէր իսկ ոչ զամենայնս 25 զարեգակնային պակասութիւնս գիշերս եասացաք, զի ե(ւ) թեպէտ տարբանագոյն և սքանչելագոյն միջեցելոյ ամսոյն և ի յամենալուսնութեանն պակասեաց յայնժամ, որ է անկարելի, որպէս սոցայն արուեստաւորք ասեն գոլ լինել: Քանզի սովորականին համեմատութեան յուղեկցութեանն 30 միայն զայս երբեմն պատահել. քանզի ստորանկեցելոյ և ստուերայուցչի զճառագայթան իբր առ մեզ լուսնուոյ, և թեպէտ երկարագոյն եղև այն, երից ժամուց ունելով երկարութիւն, և խորագոյն ի նմա եղև խաւար, այդ ոմանք այդք լայնագոյնք եղևն պակասութիւնք, յորս և աւղս խորթ- 35 նացաւ և աստեղք իբր ի գիշերի երևեցան, և ոչ ի միում գիշերացն ներդասեալ: Եւ զի մի էր աւրն և խաւարն ի նմա եղեալն և լոյս նորա, մարգարէացաւ. Ջաբարիաս. «Յայնմ աւուր ոչ եղիցի լոյս և ցուրտ և սառնումն եղիցի, զմին աւր, և աւրն այն ծանաւութեան Տեառն, և ոչ աւր (և ոչ) 40 311r.

310r.

310v.

40 311r.

գիշեր * և առ երեկոյն եղի(ցի) (լոյս) յ¹։ Եւ զի բոլորովին հաւաս(արեցաւ իաւ?)արն մահուան երկց աւուրց, քանզի տակաւին իւր կենդանւոյ ի վերայ փայտին եղև խաւար. քանզի սեռեցաւ ի ժամուն երրորդի, որպէս ճշգրտեաց 5 Մարկոս. «էր իսկ, ասէ, ժամ երրորդ, և խաչեցին զնա»²։ Բաղաձայնաբար իսկ և երեքուան եասացին աւետարանիչքն՝ զխաւարն ի վեցերորդ ժամէն մինչ յիններորդն եղանել³, և յայնժամ զՏէրն գոչելով զհոգին աւանդել

Եւ յեօ սակաւուց.

- 10 Անհաստատի ահա այսորիկ ոյք երեք աւուրք գիտելի զսարստն ունիւմը յայտնապէս՝ գիշերիւ և աւուրք լրացեալ. զի որպէս նախասացաք առ յանդիմանութիւն և նախատանս հրեիցն, զտաւն նոցա առաջադրեաց զամենայն եղանել մահազգեստ. իսկ երկաքանչիւրոց աւուրցն մահ յա-
- 15 րակցեաց և զմին ի մասանէ աւուրն, իսկ զմիւսն ի մասանէ գիշերւոյն յամբողջ(ու)թիւն աւուրն ընկալաւ, իբր զի
- 311v. և յաւուր գիշերւոյն զաւրութեամբ նախ | .... ** և գիշերւոյն ..... *** նելի յաւուրն. քանզի յա ..... **** մասնն է և ամենն, բազում անգամ ի մասնէն անուանի. զի և ի ներքս
- 20 ոք միայն քաղաքի դրանցն ներերթեալ՝ ներքս եկն ի քաղաքն, և նաւի վերելեաց ոմն՝ զնախավիզն կոխելով, և զմի ոք եզանց պատուէր՝ զանցաւոր եղև աւրինին. ի ժամու իսկ ծնեալ միում, զաւրն սծեմք ծնելական, և առ դոյզն ինչ իրակեալ՝ յաւուրն ասեմք արարեալ. իբր զի ասեմք
- 25 ի քառի և տասներորդի զենանիլ զախտականն, որ առ ի մուտս զենանի, և լոց ուրեմն յիրարս և ընդ իրարս գիշերեաց և աւուրց. Այսպէս ասեմք և զՅովնասայ տարացոյց լնուլ զՏէրն՝ երիս աւուրս և ևրիս գիշերս ի սրտի երկրի սրարեալ:

*) Այս և հետեակ թերթերի վերին ծայրերը ցեցակեր են, ինչպէս և մի քանի թերթերի մէջերը. **) Մի եզծուած բառ. ***) նոյնպէս. ****) նոյնպէս.

1) Ջաք. ժԳ. 6—7. 2) Մարկ ծծ. 25. 3) Մարկ. ծծ. 33., Մատթ. Իէ. 45., Ղուկ. ԻԳ. 44.

Բ.

Երանելոյ Յովաննու ի համառուսագունիցն որ յառաքեալ, յաղագս յարութեան մեռելոց.

«Զի մեր կենդանիքս մնացեալքս ի գալստեան Տեառն
 ոչ ժամանեցուք զննջեցեալանս՝ 1: Իբր զի, ասէր, մի կար-
 ծիցես խաբէութիւն իմն գոլ, Աստուած է արարաւղ | կեն- 5 312բ.
 դանիքս յայնժամ զքակտեալան՝ զքեր ամս ունաւզան ևս
 վաղահասեցեն. այլ որպէս դերազոյն զնոսս զկամս .... *
 ածել, այսպէս և զքակտեալան: Այդ են ոմանք որք անհա-
 ւատանան իրիս, իբր զի զԱստուած ոչ գիտացին. զինչ իսկ,
 ասա ինձ (?), դերազոյն յոչն էութենէ ի գոնն առածել, 10
 եթե զլուծեալն յարուցանել դարձեալ: Այդ զինչ ասեն. այս
 անուն, ասէ, նաւակոծութիւն համբերեաց և ընկղմեցաւ, և
 անկեալ՝ զնա ընկալան ձկուկք բազուկք, և ձկանցն իւրաքան-
 չիւր անդամ կերաւ. ապա սոցուն իսկ այսոցիկ ոմն յայսմ
 գոգի, իսկ ոմն յայսմ ըմբռնեցաւ, և ծախեցաւ ի միւսմէ, և սա 15
 յայլմէ զմարմին ունելով պարենացեալ. և այսոցիկ դարձեալ
 յայդ գաւառս մեռան, և սոքա թերևս ի գազանաց, որք զձը-
 կունան կերան՝ զառն ծախաւղ. այսքանոյ խառնութեանն
 և զելոյ և ցանութեան՝ իբր դարձեալ (յար)իցէ այրն, ոչ հողոյն
 ածաւղ: Ե՞րում իսկ և զայս ասես, ով մարդ, և շարս աղճա- 20
 տականս հան ....** | որպէս անկարելի դնես. քանզի թեպէտ
 ոչ ի ծով անկաւ. և ոչ ձկուկք կերան, և մի ծախեսցի դար-
 ձեալ (?) ձուկն ի բիւրուց մարմնոց, այդ պատգբեալ ի գզրոցի
 դիցի այրն և մի որդունք և մի այդ ինչ վտանգեացեն, իբր
 յարիցէ լուծեալն, իբր փոշի ներմտեալն (?) մածցի առ ի- 25
 բեարս, ուստի ծաղիկն եղիցի յետ այսորիկ մարմնոյն, և այս
 ոչ անհնարին: Եթե հեթանոսք իցեն, որ զայս տարակու-
 սանան, առ նոսա բեր ասելք՝ ընդէր իսկ արդեւք (?), վասն
 զի են առ նոսա, որք զանձինս և ի բոյսս և ի թուփս ածեն
 և ի շունս. ասա ինձ, զինչ դերազոյն՝ զիւր մարմին առ- 30
 նուլ, եթե զաւտարին: Այլք դարձեալ ասեն ի հրոյ ծախիլ
 և հանդերձիցն յարութիւն եղանել, և ոտիցն զգետտից և
 ոչ.....*** նին, այդ քան հատս ասեն. այդ առ նոսա և ոչ մի

*) Մի եղծուած, բառ.   **) Մի կոմ երկու բառ եղծուած.
 ***) Մի բառ եղծուած.
 1) Ա. Քեսազ. Գ. 14.

- մեզ բան. իսկ առ հաւատացեալս պարտ խաւս(ել), որք հարցանեն: Սակայն ասեն (?) զ.... լականն, եթ' ամենայն կենդանութիւն յապականութիւն լինի, ամենայն բոյք և ամենայն սերմանիք, ոչ տեսանի (?) | Թզենին՝ որչափ ու-
- 313բ. 5 նի.....*, որչափ ստեղծունս և սաղարթս, քանիւնս ոստս, արմատս այսքան վերունելով և գոգացեալս (?). այս այսուհետև այսչափս, այսպիսիս ի կորեկանէ յայնմանէ լինի՝ ի վայր արկեցելոյ, և նորա ապականեցելոյ նախ. և եթ' ոչ փոեսցի և լուծցի, ոչինչ այսոցիկ եղանի: Ասան ինձ, ուս-
- 10 տի այս լինի, և այգի իսկ այսպէս գեղեցիկս և տեսանել և ընդունելի ի թճէն լինի նորա: Զինչ իսկ, ասան ինձ. ոչ ջուր է մի (?) ի վերուստ վայր եկեալն. իբր յայսքանս փոխարկեալ լինի. այս ահա քան զյարութիւն սքանչելագոյն: Քանզի անդ և նոյն սերմն և նոյն առաջիկայ բոյս, և ազ-
- 15 գակցութիւն բազում. իսկ աստանաւր, ասան ինձ, իբր մի ունելով որակութիւն և մի բնութիւն՝ յայսքանոյ եղանի. յայգևոջ լինի գինի. ոչ գինի միայն, այդ և մնացորդն այգևոյ նովաւ բուծանին. ի ձիթեւեղ ձէթ և այդք որքանք. և հրաշագոյն՝ աստանաւր խոնաւ, անդ չոր, աս-
- 20 տանաւր քաղցր, անդ սուր (?), այդուր թթու, ի միւսում դառն. | իբր, ասան ինձ, յեղանի յայսքանս: Ասան գրանն, այդ ոչ ևս ունիս .....** ինքեան, ասան ինձ. քանզի մաւտագոյն այս սերմնս վայրարկեալս. իբր յայս, իբր ի ձեռս, իբր ի սիրտ, իբր յայսքանս պատկանի և գաղափարի. ոչ
- 25 բուր գանազանութիւնք ի մարմնի՝ ձևոցն, մեծութեանցն որակութեանցն, գրութեանցն, կարութեանցն, յարմարանացն՝ ջիղք և երակք և միս և ոսկերք և միզն և հագագապահք և յաւղք և խաղճուկք, և որքան այդք սոցին յովովք ճշգրտարանն մանկուկք բժշկացն, գմերս շարունակէ բնու-
- 30 թիւն, և այս ի միոջէ սերմանէ: Արդեւք ոչ յովագոյն գոլքեզ թուի սոցայն գոլ տարակուսանք. իբր խոնաւն և գողտրն և չոր և խոչոր մածանի ոսկրն. իբր ի ջերմ և խոնաւ միացեալ, իբր ի ցուրտ և ի գողտր ջիզն, իբր ի ցուրտ և ի խոնաւ շնչապահն. ուստ այս, ասան ինձ: Զայս ոչ տարակուսանա՞ս,
- 35 ոչ տեսանես ըստ իւրաքանչիւր աւուր յարութիւն և մահ ի հասակն եղեալ. ուր մանկութիւնն չոգաւ, ուստի ծերութիւնն եկն, իբր ծերա....*** ինքն մանուկ առնել ոչ կարաւո (?), միւս համբակ ծնանի նորագունագոյն, և գոր
- 313բ. 314բ.

*) Մի բառ եղծուած.
եղծուած.

**) Երկու կամ երեք բառ
եղծուած.

***) Երկու բառ եղծուած.

իւր ոչ կարէ տալ, միւսում տայ: Չայս և և* վերայ ծառոց և այդոց կենդանեաց է տեսանել, և այն զի, որ այդում տայր, իւր նախկին պարտ էր տալ. այդ զայս մտածութիւն մարդկային պահանջէ, իսկ յորժամ Աստուած արուեստագործէ, ամենայն տեղի տացէ:

5

Եթ՛ այսք այսպէս տարակուսականք և դերադանցութեամբք տարակուսեալ, ի ներքս եկն ինձ այժմ մտածութիւն կատաղեացն և դժնելութիւնն անմարմին աւելագործաւուց Որդւոյն՝ ըստ իւրաքանչիւր աւուր եղեալքն և ընդ ձեռամբ անկեալք և բիւրիցս խնդրելքն ո՛չ ոք ոչ ևս գտանել կարաց, իբր արդևք զանճառելին զայն և զանասելին ծնելութիւն յովմարանեն, ասան ինձ. ո՛չ վաստակեաց մտածութիւն ասաւղացն, ո՛չ ի բերս չրջանս պարայիղեաց, ո՛չ անբացական** եղև. և սակայն և ոչ այսպէս խրատին յազագս խաղողոյ և թղոյ ոչինչ | (ասել ?) կարացեալք՝ յաղազըս Աստուծոյ...***նեն: Ասան իսկ ինձ, իբր...**** այն վերլուծանի ի սաղարթս և ի ստեղծուս. իբր նախ այսորիկ ոչ էր ի նմա և ո՛չ տեսանիւր. այդ ոչ թնիճնէ ասեն, այդ երկրի ամենայնն, և իբր թանց սորա ոչինչ բերէ յիւրմէ: Այդ մի յիմարեսցուք, քանզի ո՛չ երկրի է և ո՛չ կորեկան եղեալն, այդ և երկրի և սերմանցն Տեառն. սակս այսորիկ և թանց սոցա և սղբաւք զայս եարար լինել, զիւրն կարութիւն ցուցեալ, յորժամ ասէր՝ «Արտաքս ածցէ երկիր բանջար խոտոյ՝», իսկ յետ ցուցանելոյ զիւրն կարութիւն և զմեզ խրատելով գոլ երկասէրս և սիրագործս:

25

Զինչ ահա այս մեզ ասացաւ, ո՛չ պարզաբար ****, այդ զի և յարութեան հաւատասցուք. և յորժամ մինչ դարձեալ մտածութեամբ կամեցեալ հասանել՝ ո՛չ գտցուք, մի դժարեսցուք և հեռասցուք, այդ բարեմտութեամբ ենթադարձեալք և վիրագիսելով զմտածութիւն, ապաստանելով ի կարութիւն Աստուծոյ և քաջահնարութիւն: |

30

*) Երեկ պիտի լինէր «ի».   **) Լուսանցքում՝ «անբանալի, իբր բերան».   ***) Մի բառ եղծուած.   ****) Մի կամ երկու բառ եղծուած.   *****) Լուսանցքում՝ «վարկպարագի».

1) Ծննդ. Ա. 11.

Գ.

315r. Յաղագս ոչ պարծել եւ ի բաց ճալ իւրեանց
 զիմաստունս եւ զկարողս մարդկան իմաստութեամբ
 ամփառքամութեան, այդ զիսել, եթե զամենայն
 յԱստուծոյ ունի զագնիւն մարդ, եւ յաղագս պաս-
 5 բասապէս վասն նւմարտութեան մեռանել.

Երանելին Պաւղոս յամենայնի գոհանալ ուսուցեալ
 զմեզ Աստուծոյ, ուսոյց եթե և ամենայն մարդ՝ զինչ ստա-
 ցեալ պիտաւորացն յԱստուծոյ, զայս ստացեալ, և զի ոչ
 պարտ պարծել յիմեք զմարդն իբր յիւրմէ ինչ ստացեալ.
 10 ասէ իսկ. «Զինչ ևս ունիս, զոր ոչ առեր. իսկ եթ՝ և առեր,
 զի պարծիս իբր ոչ առաւդ»¹. Քանզի ամեն տուչութիւն
 բարի և ամեն ձիր կատարեալ ի վերուստ է ստորանցեալ, առ
 ի Հաւրէ լուսոյ, որպէս ասէ Յակովբոս²: Քանզի ինքն է
 տուողն զիմաստութիւն իմաստնոցն և բան և իտհականութիւն
 15 զիտաւղացն խորհուրդ. դարձուցանէ իսկ և զիտհականսն ի
 յետոյան և զխորհուրդ նոցա յիմարութիւն ամենեցուն ցուցա-
 նել կարէ, որպէս աստուածային գրութիւնն վկայէ³: Քանզի
 հրաժարելով Երանելւոյն Մովսէսի երթեալ յԵգիպտոս առ
 Փարաւոնքն և ասացեալ առ Աստուած. «Տէր, զայդ ձեռնար-

315v. 20 կել կարող, զոր առաքես, | ոչ բաւականել (? նախ քան զե-
 րէկ և նախ յերրորդ արէ, և ոչ յորմէ հետէ սկսար իաւսել
 բուժաւղի քո, (ևս) (վ?)ստիտաձայն և հնդգալեզու եմ,
 ասէր առ նա Աստուած. Ո՞վ ևս բերան մարդոյ, ո՞վ եա-
 րար վատախուլ և խուլ, տեսող և կոյր. ոչ ես Տէր Աս-
 25 տուած. և այժմ՝ զնա, և ես բացից զբերան քո»⁴: Եւ երա-
 նելւոյն իսկ Երեմիէի ասաւղի առ Աստուած՝ «Էնկդ իչնա-
 նական Տէր, ահա ոչ հանճարեմ իաւսել, զի նորագոյն ես
 եմ», պատասխանէր ուսուցանելով, զնա Աստուած՝ եթ՝
 ինքն տայ բան ոչ զիտաւղաց իաւսել. ասէ իսկ առ նա
 30 Տէրն. «Մի ասեր, եթե նորագոյն ես եմ, զի առ ամենե-
 սեան, առ որս եթ՝ առաքեցից զքեզ, զնացես, և ըստ ա-
 մենայնի, զոր եթե պատուիրեցից քեզ, իաւսեսցիս. մի
 երկիցես ի դիմէ նոցա, զի ընդ քեզ եմ՝ առ ի յարտաքս
 առնուլ * զքեզ, ասէ Տէր»⁵: Եւ զի ասեմ յաղագս բանա-

Լուսանցքում՝ «(կ)եցու(ցան)ել».
 1) Ա. Պոլնի. Գ. 7. 2) Յակովբոս Ա. 17. 3) Եսայի
 ԽԳ. 25. 4) Ելք. Գ. 10—12. 5) Երեմ. Ա. 6—8.

կանացն և սրբոցն արանց, ուր և պանարի անբանի երաց
 Աստուած զբերան առ յանդիմանութիւն, վարձ անիրաւու-
 թեան տարաւրինաբար սիրաւդին Բաղասմու. քանզի էշ
 անձայն մարդկային ձայնիւ բարբառեալ արդել | զմարգա-
 րեին տարախո(հու?)թիւն, որպէս գրեալ է¹, Իբր զի կա- 5
 մաւք Աստուծոյ և անխաւսն խաւսին և անբանքն բար-
 բառին մարդկային ձայնիւ, զնոյն յեղանակ հրամայելով
 Աստուծոյ և կամելով, քաջախաւսն և իմաստունք ան-
 խաւսք լինին և բանաւոր մարդիկ իբր անբանք եղանին:

316r.

Քանզի և զՆարուքողոնոսոր՝ զթագաւորն տիրացեալն¹⁰
 ամենայն երկրի, կամեցեալ պատուհասել Աստուած, սակս
 որոց եարար տարաւրէնութեանց, առ ը(ն)դ գրով զնա լի-
 նել մարդկան, իբր ոչ ամպարտաւանել և ոչ կարծել յիւր-
 մէ հարստութենէ կամ իմաստութենէ ստանալ ինչ զմարդն,
 սիրտ դազանի ետ նմա, որչափ կամեցաւ և որոչեաց ամա- 15
 նակ Աստուած, և խոտ իբր եզն ուտել նմա և ընգ իշա-
 վայրիսն բնակել. և տեսանիւր յամենեցունց իբր գազան՝
 տիրացեալն ամենայն երկրի: Եւ լցելոյ ամանակին, զոր
 սահմանեաց զնմանէ Աստուած, դարձեալ կամեցեալ ստեղ-
 ծաւդին միայն զսիրտս մեր՝ խորհուրդք իւր դարձան առ 20
 նա. և ի պատիւ թագաւորութեան իւրոյ կացոյց զնա Աս-
 տուած, | և յ(այն)ժամ գիտաց, և թև կարող է Աստուած

316v.

զամենայն գնացեալս յամբարտաւանութեան նուաստացու-
 ցանել²: Եւ ի վերայ սրբոցն իսկ արանց է գտանել, եթե
 Աստուծով կեանք և շարժիմք և ևնք, որպէս գրեալ է,³: Եւ 25
 կամեցաւդի Աստուծոյ լռել, դատապարտին յերկիւղէ մարդ-
 կայնւոյ և յերկրայութենէ ըմբռնեալք իբր մարդիկ: Քան-
 զի և երանելումն Եզեկիէդի հրամայեալ Աստուծոյ՝ յետ ա-
 հաւորաց տեսութեանցն այնոցիկ, իբր զի գնալ և խաւսել
 տան Իսրայէդի աներկիւղաբար զառ ի յԱստուծոյսն 30
 տուեալս նմա բանան, և զայս հրամայեալ նմա բազում ան-
 գամ, մտեալ ի գերութիւնն՝ չրջէր ի մէջ նոցա եւթն ա-
 ւուրս, ոչ պատմելով նոցա զառ ի յԱստուծոյսն. ապա յետ
 այսորիկ ուսուցանելով զնա Աստուած, զի դէտ տուաւ յԱս-
 տուծոյ տանն Իսրայէդի և եթ՝ ոչ պատմեացէ նոցա զառ ի 35
 յԱստուծոյսն և ի մեզս իւրեանց մեռանին, և արիւնն նոցա
 ի նորա ձեռաց խնդրի առ ի յԱստուծոյ՝. յետ այսորիկ դար-
 ձեալ լռեցելոյ նորա երկիւղի Իսրայէդի և ոչ պատմելով ժո-

1) Թիւք ԻԲ. 28.   2) Դան Դ. 34.   3) Գործք ԺԷ. 28.
 4) Հմմտ. Եզեկ. ԼԳ. 7—8.

- 317բ. դովորդեանն, արտաքս ամեալ զնա ի դաշտն և անաւո|րապէս նմա երևեալ, հրամայէ զնա ի ներքս երթալ և փակիլ յիւրն տուն, որպէս երկուցեալ յԻսրայէլէ, և կապեաց զլեզու երանելոյ մարգարեին, զի ուսցի հաւանել զառ ի յԱստուծոյ
- 5 հրամայեցելոցն և մի՛ երկնչել երկիւղ մարդկան, այդ միայն զԱստուած: Եւ յետ այսոցիկ ասէ. «Ի խաւսելն ինձ առ քեզ բացից զբերան քո և ասես առ նոսա՝ զայս ասէ Տէբ. որ լսէն լուիցէ և որ անհաւատանայն անհաւատացի, զի տուն դառնացուցչաց է»¹:
- 10 Ուտի ճանաչեմք, եթ՛ ի յխանութիւն ունի Աստուած, և որք ի բանի են կարողք՝ կապել զլեզուն, յորժամ կամի առ աւգուտ մեր, երբ զանխաւսիցն բանալ զբերան: Եւ նոյն նշան եղև ի վերայ Զաքարիա, հաւրն Մկրտչին Յովաննու, անհաւանելոյ իւր զառ ի յԱստուծոյ բանից ի
- 15 հրեշտակէ նմա սպասաւորեցելոցն, և դատապարտիւր լռութեամբ, մինչ ի ծնանիլ զբրանելին Յովաննէս. «Եւ յետ այսորիկ, ասէ, բացաւ բերան նորա առ ժամայն և լեզու իւր, և խաւսէր բարեբանելով զԱստուած»², Եւ երանելոյն իսկ Երեմիէի՝ խաւսողին զառ ի յԱստուծոյն|ժողո-
- 317գ. 20 վրդդեան, առ ի դառնալ զնոսա ի չարեացն իւրեանց և զնալ ի ճանապարհի Աստուծոյ, և ոչ բոլորովին իսկ կամեցաւդացն նոցա, այդ պատրաւդաց և անպատուաւդաց զտուրբ մարգարէն, տատամսելով մարգարէն զառ ի նոցանէ գործեցելոցն՝ իբր ի սնոտի արծաթագործելով նորա և
- 25 խրատելով, և չարութեանցն նոցա ոչ հալեցելոց, ասէր. «Ո՛չ ևս անուանեցից տակաւին զանուն Տեառն և ոչ խաւսեցայց տակաւին յանուն նորա». և զայս իւր ասաւղի «Եղև, ասէ, իբր հուր այրեցեալ և բոց ելով յովկերս իւր, և հիւծայ ամենայն ուտեք և ոչ կարեմ բերել»³:
- 30 Եւ յետ սակաւուց դարձեալ հրամայէ նմա Աստուած, իբր զի քարտ մատենի առնուլ և գրել ի նմա զառ ի Աստուծոյսն առ ի նա խաւսեցեալս ժողովորդենէն ի սկզբանէ մինչև յաւրն յայն. «Թերևս լուիցեն, ասէ, տուն Յուդայ զամենայն չարութիւնս, զորս ես խորհիմ առնել նոցա,
- 35 զի դարձցին ի ճանապարհէ իւրեանց չարէ, և քաւիչ եղէց անաւրէնութեանց նոցա և մեղաց նոցա»⁴: «Եւ կոչեաց Երեմիա զԲարուք որդի ներեայ և գրե(աց Բարուք ի բերանոյ Ի)րեմիէի զամեն(այն զբանս Տեառն), իբր պատ-
- 318բ.

1) Եզեկ. Գ. 27.

2) Դուկ. Ա. 64.

3) Երեմ. Ի. 9.

4) Երեմ. ԼԶ. 3.

մեաց»¹. ....* տուաւ նմա զմաս ..... նորա ի տան ձմե-
 րան ..... (կրա)կարան հրոյ էր առաջի (նորա), (փո)խանակ
 ապաշաւել զնա հ(անդ)երձ լսաւորաւքն՝ դադարել յիւր-
 եանցն չարեաց և հաշտեցուցանել զԱստուած, առ ի բաց
 դարձուցանել զ՝ ի վերայն կացեալ նոցա զառ ի յԱստու- 5
 ծոյն բարկութիւն, յաւէտ խեռայր և անպատուէր զխաւսողն
 Աստուած, քանզի՝ ճի վերծանել զգրաւորականն երկուս
 և երիս էջս նմա, հրամայէր հատանել զքարտէսն գերծչաւ
 գրաւորականին և ընկենուլ ի հուրն, մինչ ծախեցաւ ամե-
 նայն քարտէսն»²:

10

Իսկ ամենեցունն Տէր Աստուած և այսորիկ եղելոյ
 տարաւրէնութեան երկայնամտէր, մինչ զի մեղուցեալքն
 յայտնապէս յինքեանս կորզեցին զառ ի յԱստուծոյն բար-
 կութիւն. քանզի ոչ առ ժամայն զնոսա տանջեաց, այլ հրա-
 մայէ դարձեալ մարգարէին՝ առնուլ քարտէս միւս և գրել ի 15
 վերայ նորա զամենայնսն զԱստուծոյ զբանսն | ..... ացն յո-
 լովս իբր ..... եղելոյ ոչ դար ..... այլքանուոյ ..... փորձի-
 ցան ..... այնոցիկ աղիտ ..... ջանաց **:

318v.

Ե(ւ այս)ուհետև Տիմոթէոսի, (անիմա?)ստնագունի
 ամենայն մարդոյ, յարտասահմանութեան պարապաւզի, 20
 սակս ոչ ուրանալ ինձ զուղիղն հաւատ և պատրաստապէս
 ունելով զիս մեռանել վասն Տեսան մերոյ և Աստուծոյ Յի-
 սուսի Քրիստոսի, ե(ք)աց զիմս միտս ինքն Յիսուս և գոր-
 ծակցեաց ինձ, և շարագրեցի նախ այսորիկ մատեան Աս-
 տուծոյն բայից, որպէս ուսայ ի սրբոցն աւետարանչաց և 25
 ի սրբոց առաքելոց և ի սրբոց մարգարեից և ի սրբոց և

*) Թերթի ծայրը կորուած լինելու պատճառով այս և հետեւեալ
 տողերի վերջին մտերը պակասումն. **) Ինչպէս վերև
 նկատուեցաւ, այստեղ ևս տողերի առաջին մտերը պակաս են:

1) Երեմ. ԼՁ. 4. 2) Հմմտ. Երեմ. ԼՁ. 23.

ուղղափառաց եպիսկոպոսապետաց, թերևս լսելով նոցա մո-
 լորեալքն յուղղափառ հաւատոյն և ներգրաբար ուրա-
 ցեալք զՏէրն, և բաժանել վնա յերկուս բնութիւնս, որք
 հաւասարեցին նոցայն ամպարչաութեան, դարձցին և ա-
 5 պաշաւեսցեն Աստուծոյ և փախիցեն զառ ի Աստուծոյն նո-
 ցա ի վերայ կացեալ բարկութիւնն: Եւ իբր յլով ամա-
 319r. նակաւ եր.... նա ....յ* մնացին ի նոյն չարահաւանութեան,
 հեծելով իմ ի վերայ (յա)մատուցեան եղելոյ նո-
 ցայն ապստամբութեան. դարձեալ Աստուծոյ ինձ գործա(կ)-
 10 ցաւորի և իմաստնացուցչի զիս՝ զանգրա(կ)անս և զախմարս,
 ըստ (?) չափոյ, զոր աւանդեաց ինքն Տէր իմաստութեան
 ինձ նաւաստիս, գրեցի և այժմ յերկուս մատեանս, բն-
 սորեալ դարձեալ ի սրբոց դրութեանց և զվարդապետութիւն
 սրբոցն և ուղղափառաց եպիսկոպոսապետացն, զորս աղաւ-
 15 թեմ մասն ընդունել ի Տեառնէ՝ հանդերձ ամենեքումք
 ուղղափառաւքն, առ ի հաստատունս և արիս և հիմնացեալս
 լինել զուղղափառս ի ձեռն աստուածաշունչ նոցայն բանից:
 Իսկ զմոլորեալս և ապստամբս անշնորհ արար յԱստուծոյ,
 դառնալ ի ճանապարհէ չարութեան՝ ի ձեռն ուղղոյն նոցայն
 20 վարդապետութեան, և ապաշաւել Աստուծոյ, առ ի յոչ
 փորձիլ զնոսա առ ի յԱստուծոյ հանդերձելոց տանջանա-
 ցըն. քանզի որպէս ի վաղուցքն մնացեալք անապաշխարք՝
 319v. երկայնամտելով Աստուծոյ առ | ..... ին** ինքեանք ձայն բար-
 կ(ութեա)ն, սապէս և այժմ առ ոչ ապաշաւաւորս (ի) վերայ
 25 եկեսցէ ամեն)երն Աստուծոյն բարկութիւնս
 (Իս)կ ևս ը(ս)տ նտ(ան)ութեան սրբոցն իմոց հարանց
 և վարդապետաց եկեղեցւոյ, նշովեմ զամենայն հերձուածս
 և զոչնն խոստովանողս հումագոյ մեղ լինել ըստ մաղմնոյ
 զՏէրն, և զ'ի Քաղկեդոնի եղեալ ժողովն և զթուղթն կամ
 30 զտոման Ղեոշի, յոր ապստամբութիւնն, զոր եսսաց ա-
 ռաքեալ՝ ներգրապէս լցեալ է, և հաստատեցաւ յուրացո-
 ղաց զԱստուածն գրով:

Գործեսցեն այսուհետև յիս, խնդալով իմ, որ ինչ կա-
 մին. ահա մարմին իմ առաջի կայ նոցա, պատրաստ ի
 35 զենանիլ և բոլորակիզիլ յաղագս Քրիստոսի: Պատրաստեցի
 զինէն բարիզովնականն հոց. բանսարկեսցեն թշնամիքն
 Աստուծոյ, որպէս կամին, իմ պաշտելով միայնում բար-

*) Թերթը ծակծկուած է և մի կամ երկու բառ եղծուած.
 **) Թերթը ծակծկուած է և մի բառ եղծուած.

ձրեցելու մն Աստուծոյ անկեղծաւորաբար և նզովելով զ'ի Բաղկեդոնի ժողովն:

Ապառնասցէ և դատաւորն մահ, եթե հաճոյ է, ոչ դատելով և | ոչ զհաւաստին կամել ճանաչել՝ հայհոյեցելոյ 320ր. թագաւորին թագաւորացելոց, քան ..... * ցէ յինէն. եթե 5 անգիտանայ յաղագս այսորիկ, յորժամ ե(ւ կա)միցի գիտել ի քեզ՝ եղիցի իշխանդ (?), զի ամպարչտաց երկաբնականաց ոչ հաւաստեմ(?), և պատկերին, զոր անուանեցին արձան թղթոյն, կամ եթե տոմսին ամպարչտին Ղեովնի՝ ոչ երկրպագիմ իմովս տարագրութեամբ, նմանող եղեալ երի- 10 ցըս երանելոյ հաւր մերոյ Դիոսկորի, եպիսկապոսապետի և վկայի Բանդի թշնամիք Տեառն ստոր(ագ)րկով երկրպագեցին ար(ձան)ին ?). անգիտանալով միտ զնես թշնամեաց պատուաւդին զքեզ Աստուծոյ, ուրացաւդացն զնագրով, պատրաստ եմ մեռանել յաղագս Աստուծոյ իմոյ. 15 իսկ եթե կամիս, ծանիր զճշմարտութիւնն և հաւանեցիր առ(աւ)ել քան մարդկան: Պիղատոս՝ հեթանոսական ելով, թեպէտ և ոչ արդարութեան աւրինացն մինչ ի վախճան հետեցաւ, այդ սակայն խոստովանէր զճշմարտութիւնն և յանդիմանէր զսուտան զՏեառնէ հրեայն. | (զի ?) ասէր՝ Ես 20 320ր. դատեալ ոչինչ չար գտի ի մարդու մա յայսմիկ, այդ և ոչ Հերովդէս՝ արտածեալ ձեզ զսա արտաքս, զի գիտասցէք՝ և(ս) (զ) ոչ մի պատճառ զնմանէ գտա(նե)մ. և զայս երիցս առ նոսա ձայնէր¹⁾. և յետ այսորիկ մատնեաց զնա կամաւք հրեիցն մեռանել, լուացեալ զձեռան, և որպէս կարծէր՝ ամ- 25 պարտացուցանել յանպատճառ արենէ Տեառն: Եւ Փեստոս նմանապէս կռապաշտ ելով, հրեիցն հայցելով ի նմանէ շնորհ գերանելոյն Պաւղոսէ, որպէս առաքեցէ նոցա զՊաւղոս յերուսաղէմ, դարան արարաւդաց ծ ... ել ** զնա ի ճանապարհի, պատասխանեաց առ նոսա Փեստոս, ի դատապար- 30 տութիւնն ոչ այսպէս արարաւդացն. Ո՛չ է սովորութիւն Հռովմայեցւոց շնորհել զոք մարդ, նախ քան ամբաստանեալն յանդիման ունիցի զամբաստանիչսն և տեղի պատասխանատուութեան առցէ յաղագս պարտաւորութեանն²⁾. ապա ամբաստանաւդացն վայր եկելոցն լուեալ երկոցուն անա- 25 պացոյց զառ ի հրեից ասացեալն, տեսանէր ի ձեռն աստուա-

*) Թեղթը ծակծկուած է և մի կամ երկու բառ եզծուած.
 **) Մի բառ եզծուած.
 1) Ղուկ. ԻԳ. 13—14. Կմտ. 22.   2) Գործք ԻԾ. 16.

- 321r. ծառունչ | պատասխան .....* անն Պ(աւղո)սի, (և ոչ) ի ձեռն ձիրառնութեան և ոչ ի ձեռն աղաչանաց (?) կա(մէր ?) շնորհել նոցա զՊաւղոս իսկ եկելոյ Ագրիպ(պայ), հաւաստէր նոցա զճշմարտութիւնն, ասելով՝ և ոչ մի պատճառս 5 ունել մահու զՊաւղոս. և առ խորհրդակիցսն ասէր՝ ոչինչ հաստատուն ունել, զինչ գրիցէ Կեսարու յաղագս նորա Պաւղոսի՝ առ կոչելոյ զԿեսար¹: Եւ յետ պատասխանատուութեան նորա առ Ագրիպպաւ, զատուցեալք առանձինն՝ խոստովանելն իւրեանց դատաւորքն և լսաւք ասացելոցն,
- 10 (ևթե) արձակի կարիւր մարդս այս, եթե ոչ առկարդացեալ զԿեսար²: Գանգի ասացեալ զճշմարտութիւնսն առ Փետտոս, ի վերայ եսծ ասելով. «Արդ՝ եթէ անիրաւ ինչ եմ և արժանի մահու գործեցի ինչ, ոչ խուսեմ զմեռանելն. իսկ եթե ոչինչ է, որոց սղբայս այժմ ամբաստանեն զինչն, ոչ 15 ոք զիս կարէ նոցա շնորհել՝ ըստ Հռովմայեցւոցն աւրէնս»³. յայտ է թե յայնժամ զկուռն երկրպագաւորացն, և ոչ զԱտուած: Իսկ վերառաքեցեալ և առ Կեսար, ոչ մատնեցաւ ի Կեսարա յարտասանմանութիւն հեռի՝ իւրոցն թշնամացն ի ձեռս, իբր զի պահել զնա յաւստիաց իւրոց և Աստուծոյ,
- 20 ըստ որում արդեւք հաճոյ էր նոցա. քանզի ոչ էր պարտ այս զՀռովմայեցիս, որպէս նախասացաւ. այդ հրամայեցաւ Պաւղոսի մնալ առանձինն, և մնաց երկամսն, զբոլորն յիւրում վարձաւորութեանն ի նմին թագաւորեցելունմն, ընդունելով զամենեսեան զմտեալսն առ նա և քարոզելով
- 25 զարքայութիւն Աստուծոյ և ուսուցանելով յաղագս Տեառն Յիսուսի Գրիստոսի՝ ամենայն համարձակութեամբ, անարգելաբար:
- Այժմ քրիստիանոսացն ծնունդք՝ պատուեալք յԱստուծոյ և արտաքս գնեալք պատուականիւ արեամբն Գրիստոսի, կամեցաւորացն ամբաստանեալ զթուեցեալսն և ուրացաւորացն զգնաւղն զնոսա զՏէրն Գրիստոս՝ ներգրաբար | պատրաստա.....** (ճ)անաչելով արտատուրս (?) զերկրպագաւորս ճշմարտի հոմագոյ երրորդութեանն կամաց ամպարչտ(ից ?)՝ մատնեցին ի մահ և յարտասանմանութիւնս հե-
- 35 ոււորս, ոչ զիտելով զգրիցեալսն, եթե ամենայն մարդասպան ոչ ունի կենդանութիւն յաւիտեանական յիջեան

*) Վերջին թերթը յետոյ աւելացրած բարձրի թույթ է և շղագիր, բայց նոյնպէս մաշուած և տեղ տեղ բոլորովին եղծուած.

**) Մի ամբողջ առջ կորուած և տնվերծանելի.

1) Գործք ԻԾ, 25—26. 2) Գործք ԻԶ, 31—32. 3) Գործք ԻԾ, 11.

մնացեալ: Ո՛չ տրտմեալք և ո՛չ յաւետ տխրութեամբ ըմբռնեալք յաղագս անիրաւապէս սպանելոցն վասն Քրիստոսի, ո՛չ իսկ անընթրիք մնացեալք և տարակուսեալք. իբր փախիցեան զայսպիսիս, և ոչ զբոլոր զգիչերն հսկութեամբ և տրտմութեամբ յաղագս անիրաւացն մահուցն գրաւեալք, որպէս Տ Դարիոս արքա ի վերա Դանիէ(ղ)ի արար, թեպէտ և կռապաշտ ելով, զի անդատարար արտատուր զարդարն մատնեաց կամեցաւոց ի մահ:

Պատրաստեսցեն և զինէն զգուբս և զվայրագս առեւծս, և խակագոյնս աւրինադրութիւնս սովորապէս հրա- 10 մայեսցեն, որ ըստ գիտութեան թշնամեացն Աստուծոյ, եթև հաճոյ, արգելլով՝ ո՛չ մատուցանել պարչտութիւն հոգեկան Աստուծոյ և ո՛չ աղաւթել, զոր յոլով անգամ զքրիստիանոսացն յԱղեքսանդրիա աւրինադրեցին, և արգելուն մինչ ցայժմ, հերձուածողացն ի համարձակութեան զթուեցեալն 15 պաշտաւնելոց ի նմին թագաւորականի քաղաքի, ո՛չ ուրուք զնոսա արգելաւղի մկրտել և աղաւթել՝ որպէս կամին: Իսկ ես Տիմոթեոս, և ամենեքեան ճշմարիտ երկրպագաւղք Աստուծոյ իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ո՛չ դադարեցուք յառ Աստուածն յուսոյ և ուղղափառի հաւատոյ, գի- 20 տելով զի հաւանել պարտ Աստուծոյ յաւետ քան մարդկան, և եթև զձայնիս մերոյ գործի ի բաց բարձցեն:

ՏԻՄՈԹԵՈՍԻ ՀԱՎԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՌՈՅ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ № 454 (Կ) ՁԵՌԱԳՐԻՑ

230 Բ.—235 Վ.

Երանելոյն հաւրն մերոյ Դիոսկորոսի եպիսկոպոսապետին Աղեքսանդրու եւ գրեցելոյ թղթոյն ի գանգրա յասորիս, ուր զառակեթոսն կաթարեաց ի Քրիստոս. թուղթ է. երգ. սեպտեմբերի Բ. հոռի վեցերորդն. առ միայնակեացսն ի հեճաթոն գրեցեալ թղթոյ.

(տես վերեւ էջ 279—280).

Քանզի գիտեմք զնա հաւատով բուժեալ ծնեցեալ զնա իբրև զԱստուած. իսկ զնոյն ծնիցեալ ի Մարիամայ իբր զմարդ: Տես զնա ի վերայ ճեմեալ իբրև մարդ և տես զնա երկնայնոց հրեշտակաց իբր զԱստուած: Տես զնա ի վերայ երկրի ճեմեալ իբրև մարդ և տես զնա ի նաւի ննջեալ իբրև զմարդ եւ տես ի վերայ պեղան ճեմեալ իբր զԱստուած: Տես զնա քաղցեալ իբրև զմարդ և տես զնա բուժանող աշխարհի իբրև զԱստուած: Տես զնա ծարաւեալ իբր զմարդ և տես զնա արբուցանելով իբր զԱստուած: Տես զնա մերկացեալ իբրև զմարդ և տես զնա զգեցուցանող որպէս զԱստուած: Տես զնա յաւանակի նստեալ իբր զմարդ և տես զնա ի քերովբէն նստեալ իբր զԱստուած: Տես զնա ի հրէիցն քարկոծեալ իբր զմարդ և տես զնա ի հրեշտակաց երկրպագեալ իբր զԱստուած: Տես զնա փորձեալ իբր զմարդ և տես զնա զնա հալածելով իբր զԱստուած: Տես զնա ոչխար իբր զմարդ և հովիւ իբր զԱստուած: Տես զնա զո՛ր զենեալ իբր քահանայ ընծայաբեր և փրկաւորելով իբր զԱստուած: Տես զնա ի Պիղատոսի յատենի կացեալ իբր զմարդ և տես Հաւր գահակցեալ իբր զԱստուած: Տես զնա խաչեալ իբր զմարդ և տես զնա աւագակիրն զրախտն չնորհելով իբր զԱստուած: Տես զնա քացախ արբեալ իբր զմարդ և տես զաշխարհ արբուցալ անչարակնաբար իբր զԱստուած: Տես զնա մեռալ իբր զմարդ և տես զնա մեռեալս յարուցանելով իբր զԱստուած: Տես զնա աղքատացեալ մարմնով իբր զմարդ և տես զնա փարթամացուցանող իբր զԱստուած: Տես զնա ծառայ իբրև զմարդ և տես ազատիչ իբր զԱստուած: Տես զնա որպէս յորեան սերմանեալ և տես զնա գարձեալ սերմանող իբր զԱստուած:

տուած: Տնն զնա այգի պտղալից իբր զմարդ և տնն զնա բուսակիբ երկրագործ իբր զԱստուած: Այլ զի մի բազմամբոխ շարադրութեանն արարից՝ թողում այժմ զվկայութիւնն իւրաքանչիւր հաւաքեալ գլխոց և հաւաքեցից շնորհելով Աստուծոյ ի դիպող ժամանակի առ այս կոչողի: Իսկ զօտարափառացն անպիտանութիւն թողեալ զմի և զնոյն խոստովանիմք Փրկիչ և Տէր և Աստուած և թէ եղև տնօրինարար: Կալարիւք այսուհետև և զհարցն խոստովանութիւն և մի շոգմոզողացն հերձուածողաց համեմատիք բանից, այլ և մի յերկուս բաժանողաց զմինն հաւանիք. քանզի մինն է մեր Փրկիչ, որպէս ասացն՝ թէ եղև մարդ սակս մարդասիրութեան:

Երանելոյն Տիմոթեոսի եպիսկոպոսի Աղեքսանդրացոց ի հակաճառութեան առաջին գլխոյն Լեւոնի հայնոյութեան, եւ որ յառաջ Բան զնա հերձուածող՝ Եւ Գիողոթի Տարսոնացոյ եւ Պաւլոսի Շաւոթացոյ եւ Թեոդոթիսեայ Կիւրոս Բաղաբի եւ առակեթաց որ յետոյ.

(տնն վերև էջ 35—60).

Հերձուածողացն նորա վարդապետացն ի բաց յայտնելով զնորայն զամբարշտութիւն՝ իբր հետեցելոյ իւր նորայն ամբարշտութեան, ենթակայեցի յիրաւի զնոցայն եղելոյ նզովիցն ի հարանց սրբոց:

Քանզի երանելի առաքեալն Պօղոս զմարմնացեալ Աստուած Բանն հանդերձ մարմնովն Քրիստոս քարոզեաց և Աստուծոյ զօրութիւն և Աստուծոյ իմաստութիւն ընդ երկնաւ զսա անուանեաց¹, զի ոչ որպէս նորում վարդապետիս թուի, տաղաւարեաց ի Մարիամայն մարդն Աստուծոյ Բանին իբր այլ ելով, քան զ'ի կուսէն ծնիցեալն՝ Տէրն Փրկիչն Քրիստոս: Քանզի տուն անուանեաց նորա վարդապետ զ'ի Մարիամայն առեալն բնակեալ զԱստուած Բանն ի տնօրինադրէ, որպէս թուի հերձուածողացն նորա վարդապետաց, զի մի Աստուած Բանն որպէս ինքն կոչէ իմաստութիւն՝ թափեալ զինքն գտանիցի, և մի տուեալ վասն մեր ի Հաւրէ ըստ գերազանցութեան սիրոյն. «Զի այնպէս սիրեաց զԱստուած զայլաբարհա, ասէ աւետարանիչն Յովհաննէս, իբր զի զՈրդին իւր Միածին ևս վասն մեր»²: Այլ զի մի Տէրն փառաց այլ Տէրն փառաց տուն ասիցի զիսչն համբերիչ վասն մեր զմահ և զթաղումն և զյարութիւն: Այլ ոչ ուսուցին այսպէս Աստուածեղէն զիբք. այլ ինքն Բանն մարմին եղեալ տաղաւարեալ կամ բնակեալ ի մեզ մարդկան. քանզի

¹) Հմմտ. Ա. Պարթ. Ա. 24.

²) Յովհ. Գ. 16.

«Բնակեցայց ի նոսա և գնացից, ասէ, և եղեց նոցա Աստուած և նորա եղիցին ինձ ժողովուրդք»¹, Իսկ ի բնակիլն զսիրտս մեր ի Քրիստոս աղաւթէ երանելին Պաւղոս², Իսկ բնակիլ ի մարդիկ Աստուծոյ միայնոյ յատուկ է և ոչ մարդոյ: Եւ առ երբայցեցիս թզթին զՔրիստոս հարազատ քարոզէ որդի Հաւրն և Արարիչ բոլորեցուն և գեր ունել անբաղդատաբար ամենայնի համանգամայն արարածոցս: Քանզի ասէ Մովսէս հաւատարիմ ի բոլորում տան նոր ծառայ բուծող առ ի վկայութիւն խօսեցելոցն, իսկ Քրիստոս իբրև Որդի ի տուն նորա՝ որոյ տունն մեք եւք³, Իսկ Քրիստոս իւր ոչ տուն ասի և ոչ բնակութիւն յԱստուածային րեցելումն, թէպէտ և մարդկայնօք վարեսցի ձայնիւք վասն տնաւրէնութեան, զի մի երևոյթ կարծիցի մարմնաւորութեան իւրոյ խորհուրդ, այլ ըստ ճշմարտութեան մարդ եղեալ տնաւրինաբար Աստուծոյ Բանն հաւատասցի, մնացեալ այլ յեղում բնութեան: Քանզի եթէ յԱստուած էք հանդերձեալն յերկրի երևելն և ի կուսէն ծնանելն՝ Եսայի մարգարէանայ ասելով. «Ահա Աստուած մեր դատաստան հատուցանէ և հատուցէ, ինքնին եկեացէ և փրկեացէ զմեզ. յայժամ աչք կուրաց բացցին»⁴ և այն զկնի: Եւ ահա Աստուած Տէր զայ հաստատութեամբ՝ Եւ ահա կոյս յորովանի բնկայցի և կոչեցոն զանուն նորա Եմանուէլ⁵: Եւ զի կոչեսցի անուն նորա մեծի խորհրդոյ հրեշտակ, Աստուած հզոր⁶, Եւ ինքնին իսկ յառաջ քան զյաւիտեանս Աստուծոյ Բանն յազագս ի կնոզ իւր ըստ մարմնոյ ծննդեանն տնաւրինականի մարգարէիւն ասէ. «Լուարնք ինձ կղզիք և հայեցարուք աղինք յետ բազում ժամանակաց, ասէ Տէր, յորովայնի մօր իւրոյ կոչեաց զանունն»⁷:

Ահա զկամաւոր և զանկիր և զանճառելի յլութիւն իւր զեկուցանեն որովայնիւ մաւր և առանձին մայր կոչէ զսուրբ կոյան և անուն կոչեցեալ ի Հաւրէ: Իսկ եթէ տուն իւր չինեաց և յայնժամ բնակեցաւ ի Մարիամայն մարդն Աստուծոյ Բանն արտաքոյ ելով ամենայնիւ է չինելոյն տանէն մինչև ինն ամսեա ժամանակաւ զոս չինեացէ այլ ելով քան զ'ի Մարիամայն իւր տուն: Ապա ուրեմն ոչ շարայարեցաւ անճառաբար մարմնացեալ յարգանդի կուսին Աստուած Բանն, որպէս նմա թուի, և ոչ Աստուածածին սուրբ կոյան և իբր մնաց յղացեալն և ծնեալն կոյս: Այլ մարգարէն վկայէ և գոչէ զսորա զստութիւն, մանաւանդ ինքն իսկ Աստուած Բանն մարգարէիւն ապա ի բերանոյն ծնիցեալն ի կուսէն ասէ

1) Եզեկ. ԼԵ. 27 և այլն. 2) Հմմտ. Գաղտ. Գ. 6. և այլն. 3) Եբր. Գ. 5—6. 4) Եսայի ԼԵ. 4—5. 5) Եսայի Խ. 10. 6) Եսայի Է. 14. 7) Եսայի Թ. 6. 8) Եսայի ԽԹ. 1.

մարգարէիւն. «Եւ Սերումացիք արք բարձունք առ քեզ անցցեն և քեզ եղիցին ծառայք և յետոյ քո հետեացին՝ կապեալք ձեռակապաւք, և ի քեզ ազաւթեսցեն, զի ի քեզ Աստուած է եւ ոչ է Աստուած բայց քո»¹. Ասէր իսկ ինքն Տէրն՝ եթէ Հայր յիս մնալովն առնէ զգործս ինքն² և եթէ Հայր ընդիս է, ոչ եթող զիս միայն, զի ես զհաճոյս նորա առնեմ յամենայն ժամ³. Եւ Հայր իմ յիս և ես ի Հայր⁴, էջ իսկ և Հոգին սուրբ մարմնական տեսակաւ իբր աղանձի ի յերկնուստ եւ մնաց ի վերայ նորա⁵. Զի այսպէս առէ Տէրն. «Հոգին Տեառն առ իս, սակս որոյ աւծ զիս»⁶. Վասն այսորիկ եւ տաճար ասաց զիւր մարմինն իբր աւծեալ տնաւրինաբար սուրբ Հոգւովն և ունելով յինքեան զՀայր և զՀոգին սուրբ, զի և մեր մարմինքս իւրով շնորհաւն կոչեսցի տաճար ի մեզ ընկանցելոյ Հոգոյն Սրբոյ. զի անդամք եւք մարմնոյ նորա⁷ և ի լրմանէ նորա մեք ամենեքեան առաք⁸, և շինիմք ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից, ելոյ ի ծայր անկիւնոյ Յիսուսի Քրիստոսի, յորում ամենայն շինուած յաւղակապեալ աճէ ի տաճար սուրբ Տեառն⁹. Այլ թէպէտ և էր ի նմա Հայրն և Սուրբ Հոգին, այլ վկայէ մարգարէին, եթէ ոչ էր Աստուած բայց նորա¹⁰, քանզի մնալովն Աստուած եղև անխառնաբար և անյեղապէս մարդ և համագոյ Հաւր և Հոգւոյն սրբոյ և յորժամ եղևն ըստ մեզ իսկ մարմնաւորութեան և ծնելութեան նորա յեղանակ անճառելի է և անիմանալի է ամենեցուն, որպէս միայն զիտէ ինքն ամենածինն Աստուած ընդ իւրում Հաւր և Սուրբ Հոգոյն Քանդի երանելին աւետարանիչն Յովհաննէս՝ իսկզբանն առ Աստուած և Աստուած բանն էր որով ամենայն եղև մարմին եղեալ քարոզեաց, մնալովն Աստուած տաղաւարեալ ի մեզ հաւատացեալսս, քանդի և նախածին եղեալ ի բազում եղբարս, և տեսեալ առաքելոյն վկայեցի եւ այսպէս փառս ունել Մէնամնի առ ի Հօրէ լի շնորհաւք և ճշմարտութեամբ, զի ի լրմանէ նորա ամենեքեան առաք զշնորհս սուրբ Հոգոյն¹¹ և ընդունիչք եղաք. Եւ երանելիքն իսկ հարքն ի Նիկիա, զի զպոյսացութենէ Հաւր Աստուած յԱստուծոյ ասացին զսա, վասն մեր եւ վասն մերոյ փրկութեան ստորիջեալ մարմնացեալ և ախտակրեալ և յարուցեալ ասացին, որպէս աւետարանիչն Յովհաննէս. ինքն գրով յերկնուստ իբր Աստուած եւ ի կուսէն իբր Որդի մարգոյ. Ասէ իսկ յաշխարհէս աշակերտն յաղագս տեսացելոյն և սրտնացելոյն ի նմանէ սրգոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի. սա է ճշմարիտ Աստուած և կենդանութիւն յաւիտենական¹². Եւ

¹) Եսայի ԽԵ. 14.

²) Յովհ. ԺԳ. 10.

³) Յովհ. Ը. 29. ԺԶ. 32.

⁴) Յովհ. Ժ. 38., ԺԳ. 10—11. Կմտ. ԺԷ. 21.

⁵) Կմտ. Մատթ. Գ. 16., Մարկ. Ա. 10., Դուկ. Գ. 22., Յովհ. Ա. 32—34.

⁶) Եսայի ԿԱ. 1.

⁷) Եփես. Ե. 30.

⁸) Յովհ. Ա. 16.

⁹) Եփես. Բ. 20—21.

¹⁰) Կմտ.

Եսայի ԽԵ. 14. և այլուր.

¹¹) Կմտ. Յովհ. Ա. 1—14.

¹²) Ա. Յովհ. Ե. 20.

Պաւլոս խոստովանեաց զՔրիստոս ի հրէիցն ըստ մարմնոյ վեր ամենեցուն Աստուած բարերանեալ յաւիտեանս¹։ Եւ յայլում թղթի դարձեալ ասէ. ըստ յայտնութեան փառաց մեծին Աստուծոյ և Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի²։ Եւ այլ դարձեալ բացերեցուցէ յաղագս ամենայնի կատարողի զցանկութիւնս մարմնոյ եւ ոչ զուզ գնացելոցն³, իբր ոչ ընկալցի զարքայութիւն Քրիստոսի Աստուծոյ։ Իմաստութիւն այտուհետեւ այս է. Քրիստոս ճմարտապէս շինեաց ինքեան տուն հոգեկան զի նայն հաւատացեալս. վասն այսորիկ զկամաւորն ևնթակաց թափումն անթափն զընութիւն իբր զԱստուած և զաղքատութեանս մերոյ զամենայն իւր արարեալ, զի մեք փարթամացուք ի նա հաւատով։ Եւ բնակութիւն նորա եղիցուք սրբով մկրտութեամբն յաւէտ փարթամացեալք առ ի նմանէ՝ տուեցելոյ զընորհս սուրբ Հոգոյն. սակս որոյ ընդ մեզ է մինչեւ ի սպառումն յաւիտենիս։ Աստուած ուրեմն մեր Քրիստոսն ներքնակեալն եւ ներձեմեալն ի մեզ եւ յերկրի երեւեալն եւ ընդ մարդկան չրջեցեալն ի փշմամ շնորհողն առաքելոց Հոգին Սուրբ իբր Աստուած, որոյ եւ ժողովուրդն յատուկ եմք՝ ըստ հրեշտակապետին ձայնին, զի կոչեցցես զանուն նորա Յիսուս, զի ինքն ապրեցուցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց։

Նորին ի հակաճառութեան երդ՝ գլխոյն Լեւոնի.
(Տես եր. 66—67).

Եթէ մարդ բացակատարեաց հասարակկնն արգանդի կուսին և յետ այնորիկ յարակցեաց Աստուածունն Բանի ունակութեամբ շարայարութեամբ, քան զայս եզիր քեզ հիմն ապաշխարութեան, որպէս Նեստորի թուի և այլոց քոց վարդապետաց, Յիսուս է մարդ, կարէ ապրիլ յատկութիւն իւրաքանչիւրոյ բնութեանն, որպէս դու դանդաղեցեր*, զի և մի Աստուած Բան մարդ եղեալ անյեղաբար և ըստ ճմարտութեան հաւատացի, և յարակցեալն մարդ Աստուած զոլ հաւատասցի ըստ ճմարտութեան։ Ապա ուրեմն և ոչ Աստուած ի կուսէ ծնիցաւ ըստ քեզ, այլ մարդ սոսկ. քանզի յատուկ մարդոյ զ՝ ի կնոջէ ծնանիլն աղանդեցեր։ Եւ իբր Աստուածածին կոյսն քարոզի ընդ երկրաւս, եթէ ոչ Աստուած իցէ ի նմայն մարմնացեալն, որոյ և նուաստքն և կարեորքն ակտակրութիւնքն և առնելութիւնքն յատուկ իւր ըստ ճմարտութեան է։ Եւ իբր երկաքանչիւր բնու-

*) Պէտք է լինէր՝ Վուրդ ողանդեցեր.
1) Հմմտ. հազվմ. Թ. 5.   2) Տխտտ Բ. 13.   3) Հմմտ. Ա. Պկար. Բ. 11.

թիւնքն, որպէս զու ասացեր, ի մի դէմ կարէ կայակցիլ ըստ մարդկային իմացման, ուր մտանելոյ դիմին միւսոյ ընութեան, ասան ինձ. քանզի ոչ է ընութիւն անդէմ:

Այլ է յայտ իբր ըստ ընդ (?) ընութեան ի մեզ, որպէս և ի վերայ մեր այսպէս համարիս զԱստուած Բանն ընդանցեալ ունակաբար նուատին և անկարին և մահկանացուին մարդոյ, որպէս նետորի թուի: Իսկ յորժամ ասէ վասն Սամուէլի Աստուած՝ «Ո՛չ զքեզ անարգեցին, այլ զիս մերժեցին, առ յոչ թագաւորել ի նոսա»¹. և «Լսօզն ձեզ ինձ լսէ»². և «Որչափ արարէք միւում այսոցիկ արպոցս, ինձ արարէք»³, ի նոյն իսկ ի Փրկչէն ասացեալ: Այլ ոչ այսպէս ի վերայ Քրիստոսի խորհիմք. մի լիցի. և ոչ մարդկայնովք մտածութեամբք ըստ նմայն խորհուրդ արտախուզել ձեռնարկեմք. այլ հաւատամք, որպէս ընկալաք ի սուրբ և յաստուածաշունչ գրեցելոց, զի վասն մեր աղքատացաւ կամաւորապէս, բառացի Աստուած ելով Բանն, և եղև մարդ ճշմարտութեամբն, մնալով անյեղի իբր Աստուած և զամենայն կարացեալ: Եւ յատուկ իւր մարմնացելոյ Աստուածն Բանի հաւատամք գոլ և զատուածավայելուչս և զմարդկայինս, սակս ըստ մեզ տնաւրէնութեան. քանզի ըստ ընութեան է Աստուած, և մնացեալ միշտ Աստուած, եղև ըստ տնաւրէնութեան մարդ՝ սակս մերոյ վիրկութեան. քանզի ոչ ըստ ընութեան ունի Բանն Աստուծոյ մարմնաւորութիւն, այլ տնաւրէնութեան գերազընութիւն գործեցելոյ Աստուծոյ ի հասարակական և մարդկային մերմէ ընութենէս կամ գոյացութենէս: Սակո որոյ համարուն և համասեւ մեզ ասի ըստ տնաւրէնութեան Բանին կամ զ՛ ի կնոջէն ծնելութեան, այլ և ոչ ընութիւն ոչ գոյացութիւն հասարակականի ուրեմն մարդոյ ասացեալ էր երբէք անկրական և համասեւ մեզ մարմինն Աստուծոյ Բանի, զի և ոչ ենթակայակցոյ ըստ ինքեան: Քանզի ի պարսոնութեան* Բանին՝ ոչ ենթակայութիւն ընկալաւ, այլ մարմին Քրիստոսի ասի և մարմին Աստուծոյն Բանին, և մարմին կենադործիչ ամենեցունց ուղիղ խորհել սովորելոյն ասի և հաւատանս Քանզի և Քրիստոսի քահանայադործք ի ձեռն աստուածայնոյ խորհրդոցն այսպէս զնա քարոզել սովորեցաք ժողովրդոյն և նոքա առլսել մեզ զամէնն: Եւ ոչ ոք երևի ասացեալ զնա ի ժամանակի բաշխմանն այնորիկ մարմին հասարակական մարդոյ կամ ընութիւն մարդոյ կամ գոյացութիւն մարդոյ, այլ մարմին Աստուծոյ Բանին կենադործիչ զնա քարոզեմք ըստ Տեառնն վարդապետութեան և առտուութեան: Դադարեսցեն այսուհետև զերկուս ընութիւնս մեզ ի սահմանս հա-

* Լուսանցում՝ « յոութեան ».

1) Ա. Թագ. Ը. 7.

2) Լուկ. Ժ. 16.

3) Մատթ. ԻԵ. 40.

ւատոյ քարոզիչքն իրր աւտարացեալք յուղիղ խորհիլ սովորելոցն, որպէս ուսուցին մեզ իսկզբանէ ինքնատեսքն եւ սպասաւորքն եկեղեցւոյ բանին¹, եւ յետ նոցայն ուղղափառ վարդապետք եկեղեցւոյ եղեալքն:

Նորին ընդդէմ Լեւոնի գլխոյն եՔ. Հեճգն. ԼՎ. յօրինեալ: Եւ ոչ է ասել զմի Քրիստոս երկու բնութիւն, եւ ոչ երկախումբ եւ ոչ երկարոյս. եւ ոչ երկնապատիկ եւ ոչ երկակերտ եւ ոչ երկաբնութիւն. եւ ոչ երկատուութիւն (?) բնութեանց. եւ ոչ ներկութիւնս առանձնացեալս. եւ ոչ իւրաքանչիւր բնութիւնս. եւ ոչ երկուս գոյացութիւնս. եւ ոչ երկուս ենթակացութիւնս. եւ ոչ երկուս առանձնաւորութիւնս. եւ ոչ երկուս տեսակս. եւ ոչ երկուս յատկութիւնս. եւ ոչ երկուս ներգործութիւնս. եւ ոչ երկուս զանազանութիւնս. եւ ոչ երկուս տարբերութիւնս. եւ ոչ երկուս զաւրութիւնս. եւ ոչ երկուս ազգմունս. եւ ոչ միւսութիւն յատկական զանհատանելի միութիւնն. եւ ոչ այլ եւ այլ զանպարիմանալի միաւորութիւն. եւ ոչ այլաժին եւ այլազնեա Աստուծոյ մարդ սրբեցեալ Քրիստոս Աստուած. եւ ոչ ապականելի եւ անկատար զպատուական մարմինն Տեառն. եւ ոչ հասարակական մարդոյ զմարմինն տէրունոյն. եւ ոչ բնակութիւն ասել զմարդեղութիւն. եւ ոչ տուն կամ տաղաւար զմիււրեքալ իւր Տեառն զմարմինն. եւ ոչ աստուածազգեստ մարդ զմարմնացեալ Բանն Աստուած. եւ ոչ ընտանեկան ունակութեամբ. եւ ոչ շարունակութեամբ. եւ ոչ ուն(ակ)ական արժանաւորութեամբ. եւ ոչ յարակցութեամբ. եւ ոչ յարաբերութեամբ կամ մերձաւորութեամբ մարմնոյ հասարակականի առ Աստուածն Բանն. եւ ոչ ըստ արժանաւորութեան Որդութեան. եւ ոչ մարդ բացակատարեալ յարգանդի կուսին եւ յետ այնորիկ յարակցեալ Աստուածունն Բանի. եւ ոչ մարդածին շնորհագիւտ զԱստուածածինն Կոյս. եւ ոչ սոսկ մարդ զխաչեցեալն զՏէրն փառաց. եւ ոչ այլ ոմն զչարչարեալն եւ ոչ այլ ոմն զոչ շարչարեալն. եւ ոչ այլ ոմն էր մածուցեալ ի փայտին, իսկ այլոյ լեզուն խոստանալոյ ի դրախտն զմուտ աւաղակին. եւ ոչ դարձեալ, որպէս այսօքիկ ուրանան գոլ զկենդանաբարն զանապական մարմին Աստուծոյ Բանին. եւ ոչ ըստ մասին զնել Աստուած եւ մարդ, բաժանելով զունաւրինականս եւ զաստուածային ճահագործութիւնս եւ սքանչելիան:

Քանզի ոչ ասացաւ մեզ յաստուածային գրութիւնէ եւ ոչ ի սրբոց հարցն այսր բնութեան այս ինչ եւ այնր բնութեան այն ինչ,

¹) Դուկ Ա. 2.

այլ միոյ Գրիստոսի ճշմարտի Աստուծոյ զամենայն համանգամայն զաստուածավայելուչս և զտնաւրէնութեան Բանին առքաչխնն, քանզի իւր արար զմարդկայինան: Եւ ոչ որպէս ասացն հայհոյիչն Լեոն, մինչդեռ երկախումբքն ընդ իրարս է. ահա երկախումբքն ասել ընդ իրարս, և միւս ընդ միւսումն և երկաքանչիւրն և հաւասարութիւն զերկուս նշանակէ և ոչ զմի: Եւ ոչ ոք իւր ասի առ զոյ և ոչ ընդ իրեարս կարի ասել, և ի վերայ միայնոյն և անբաժանելի Գրիստոսի. քանզի ոչ ի վերայ դիմի և ոչ ի վերայ միաւորութեան վասն երկաքանչիւր բնութեան ասել կարելի. քանզի երկաքանչիւր բնութիւն ասացեալ՝ երկուս յայտնապէս դէմս նշանակէ: Իսկ միաւորութիւն ոչ ևս կարի ասել երկաքանչիւրան, զի ամենայն ի միոյ մի բնութիւն ասի. քանզի անկարելի է համանգամայն պահել զմիաւորութիւն և զերկաքանչիւրան դիտել. քանզի ոչ ոք մի կամեցեալ ցուցանել ասէ՝ սա, որ զայս ինչ պարտ էր կրել և նա, զոր վայել էր յիստաւորել և երկրպագիլ: Քանզի ի ձեռն սա և սա, և զոր և զոր, և զայս անուն և զայս անուն, և սոցա, և սորա և նորա, և այսորիկ և այնորիկ, և ոմն և ոմն, և միւս և միւսումն յարակցեալ: Ահա երկու յաւգիւք եւ երկակս նշանակեալ զեկուցանէ մեզ Լեւոն ըստ սովորութեան իւրոյ հայհոյութեանն:

Յ Ա Ն Կ

ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

ԵՑՈՂ.	Ա. 5—5	317	ԻԸ. 66.	103, 138, 140
	5.	317	ԼԲ. 55.	37
	41.	325	Ա. Թգ. Ը. 7.	66, 116, 340
	27.	3	ԺԷ. 45—46.	51
	28.	216	Գ. Թգ. Ը. 26—27.	90
	Բ. 7.	139	ԺԹ. 40.	43
	Գ. 9.	225	14.	43
	49.	226	Գ. Թգ. ԺԹ. 54.	282
	Դ. 9.	267	Ի. 6.	282
	Ը. 22.	318	Յոլք. Է. 4.	317
	ԺԲ. 40—20	48	Թ. 8.	14, 48
	ԺԴ. 49—20.	47	ԺԶ. 49—20.	147
	ԻԶ. 24.	282	49—24.	48
	ԼԲ. 24.	135	ԼԸ. 4.	52
	50—31.	135	40.	221
	54.	15	40—44.	98
ԵՂԲ.	Գ. 6.	112	Սաղմ. Բ. 4.	141
	Դ. 40—42.	326	8.	308
	ԺԲ. 6.	319	Է. 12.	50, 72, 210
	8.	319	Թ. 9.	290
	15.	320	ԺԷ. 45—46.	135
	48—49.	319	ԺԸ. 5.	149
	ԻԳ. 4—5.	148.	ԻԱ. 2.	79, 121, 163
ՂԵՆՈ.	ԻԳ. 5—6.	320	ԼԹ. 9.	45
ԹԻՐԲ.	ԻԱ. 8.	299	ԽԲ. 5.	118
	8—9.	103	ԽԴ. 7.	58, 205, 206
	ԻԲ. 29.	327	ԽԴ. 7—8.	52, 240
Բ. Օրէնք. Դ.	2.	251	44—42.	284
	Ե. 52.	251	ԽԶ. 5.	50
	Զ. 5.	7	ԽԹ. 5.	49, 90
	45.	233	5—4.	49
	Ժ. 42.	7	5—6.	49
	ԺԳ. 4 շար.	5	6.	72
	ԻԸ. 44.	251	46—47.	169

	ԿԱ.	13.	50	Առաջ.	Դ.	27.	251
	ԿԴ.	2.	182		Թ.	4.	53
		8.	46		Լ.	4.	220
	ԿԵ.	2.	240	Ժողով.	Է.	30.	276
		48—49.	86,	Ստայի.	Ա.	40.	140
			174, 239		Ե.	20.	274
		34.	240		Զ.	4.	28, 194
	ՀԱ.	5.	289			5.	263
		6—7.	240		Ի.	14.	16, 56, 87,
		7.	246				118, 244, 338
		8.	240		Թ.	2.	172
		11.	240			6.	18, 56,
		5—11.	205				277, 337
		17.	239		ԺԱ.	4.	244
		18.	205			2—3.	244
	ՀԲ.	5.	151		ԺԲ.	2.	176
	ՀԴ.	7.	72		ԻԵ.	8.	101,
	ՀԶ.	4.	104				182, 271
	ՁԶ.	5.	49		ԻԶ.	49.	294
	ՁԷ.	6.	230		ԻԸ.	46.	247
	ՁԸ.	40.	46, 52,		ԼԵ.	5.	293
			97, 205, 219,			4—5.	56, 337
			294			5—6.	294
		12.	294			35.	282
		49.	267		Խ.	6—7.	247
	ՂԱ.	14.	251			6—8.	315
	ՂԶ.	7.	205			40.	56, 91,
Ստոր.	ՃԱ.	26.	52, 205,				294, 337
			239		ԽԲ.	4.	245
	ՃԴ.	8—9.	98			5.	245
		19—20.	318			8.	174, 204,
	ՃԹ.	1.	12, 205,				212
			258, 270		ԽԴ.	23.	326
		5.	239, 256		ԽԵ.	44.	56, 57,
	ՃԺԸ.	94.	287,				338
		139.	43			48.	175
	ՃԼԴ.	7.	219			49.	175
	ՃԼԸ.	24—22.	7, 151			24—24.	175
	ՃԼԹ.	4.	75		ԽԸ.	42.	14
	ՃԽԶ.	6.	2		ԽԹ.	4.	56, 337
	ՃԽԸ.	2.	288			4—2.	45

ևթ.	5.	45	
	6.	45	
Մ.	2—3.	45	
	5.	36	
	4.	46	
	4—5.	46	
	6.	206, 245	
	6 շարք.	50	
Մ.	6—ՆԱ.	4.	46
ՆԱ.	1—3.	47	
	9.	285	
	15.	46	
ՆԲ.	6.	134, 233	
ՆԲ.	6—7.	86	
ՆԳ.	3.	29, 80,	
		275	
	4.	245	
	4—5.	29, 71,	
		275	
	7.	79	
	7—8.	135	
	8.	205	
	9.	174, 229	
		244 276	
ՆԵ.	4.	245	
Կ.	4.	180	
ԿԱ.	1.	57, 100,	
		196, 226, 294,	
		338	
	4—2.	241	
ԿԶ.	24.	37, 282	
Ա.	6—8.	326	
Բ.	15.	17	
Գ.	22.	281	
Դ.	3—4.	281	
Ե.	22.	97	
Է.	25—26.	12	
Ը.	22.	281	
Թ.	4.	119	
	2—3.	148	
ԺԷ.	9.	4, 75, 245	

Նրեմ.

Ի.	9.	328
ԻԵ.	4.	12
ԻԹ.	19.	12
ԼԱ.	34.	228
ԼԶ.	3.	328
	4.	329
	23.	329
ևԴ.	4.	12
Օղբ.	Դ 20.	245
Նզեկ.	Գ. 27.	328
	ԼԳ. 7—8.	327
	ԼԴ. 16.	246
	23.	245
	27.	246
	29.	246
	34.	245
ԼԷ.	27.	55, 387
Դաճ.	Բ. 44—45.	247
	Գ. 87.	237
	Դ. 34.	327
	Է. 10.	49
	15.	197
	26.	49
	Բ. 24—25.	246
Ովստ.	Գ. 4.	246
	Է. 15.	144
	ԺԱ. 9.	4
	9—10.	265
	ԺԲ. 9.	240
	ԺԳ. 4.	240
	44.	240
	ԺԴ. 2.	281
Յովկ.	Բ. 28.	241
	28—32.	238
Ամսգո.	Դ. 15.	14, 241
	Ը. 11.	150
	Բ. 11.	241
	12.	241
Աբղ.	21.	241
Միբ.	Ե. 1.	285
	2.	241

	Է. 18.	241		ԺԴ. 6—7.	322
Նախաձ.	Ա. 13—15.	242	Մարտի.	Բ. 5—6.	244
	15.	242		7.	148
Ամբասի.	Բ. 4.	37	Գ. 1.	90, 244	
	20.	182	6.	269	
	Գ. 2—3.	91	Դ. 4.	244	
	2—4.	242	5—6.	244	
Սպիտակ.	Բ. 10—11.	243	Բարձր.	Գ. 36—57.	245
	Գ. 15—20.	243	58.	31, 59,	
Անգ.	Բ. 6.	243		75, 82, 172,	
Ջախ.	Բ. 10—11.	243		204, 223, 235,	
	Թ. 9.	91, 243		239, 245	

Մարտ.	Ա. 4.	282	6.	12
	20.	284	24.	295
	21.	60, 71	Թ. 57—Ժ. 1.	286
	Բ. 1.	285	Ժ. 19—20.	44
	5—6.	285	29.	43
	Գ. 11—12.	285	29—30.	286
	15.	101	32.	249
	16.	57, 338	32—53.	287
	17.	89, 91,	ԺԱ. 6.	220, 266
		296, 305	19.	19
	Դ. 10.	283	27.	296
	Ե. 10.	249	28.	175, 258
	11—12.	249	29.	45, 301
	17.	233, 246	28—29.	287
22.	268	48—50.	246	
Է. 14.	249	ԺԲ. 5.	287	
15.	149	27.	288	
16.	149	54.	102	
23.	315	55.	123	
Ը. 2—3.	285	ԺԳ. 30.	49	
23.	219	40—42.	288	
26.	95, 98	ԺԴ. 53.	98	
25—26.	294	ԺԵ. 24.	221, 246	
27.	286	53.	95	
54—52.	286	34.	95	
Թ. 4—5.	298	ԺԶ. 13.	97, 221	

<i>ḏ.ḑ.</i>	15—17.	289
	16.	123
	17—18.	159
	19.	248
	21.	138
	27.	49, 50,
		209, 289
<i>ḏ.ḓ.</i>	25—25.	289
<i>ḏ.ḥ.</i>	7.	149
	15—17.	5
	18.	248
<i>ḏ.ḥ.</i>	27—28.	221
<i>ḥ.</i>	18—19.	320
<i>ḥ.ḏ.</i>	4—5.	243
	25.	226
	35—46.	12
<i>ḥ.ḥ.</i>	17.	226
	29.	47, 90,
		138, 168
	32.	295
	37.	7
	42—44.	226
	42—45.	258
<i>ḥ.ḡ.</i>	55.	252
<i>ḥ.ḥ.</i>	27. 34.	49
	55.	6, 175
	56.	18, 94,
		227
<i>ḥ.ḥ.</i>	51.	49, 209
	51—52.	290
	54—44.	231
	40.	66, 340
	41.	315
<i>ḥ.ḡ.</i>	26—28.	228
	58.	29, 275
	40—41.	118
	55.	175
	61.	80, 128
	63—64.	290
	64.	290
<i>ḥ.ḓ.</i>	19.	16.

Uarḥ.

<i>ḥ.ḓ.</i>	24.	16
	40.	45, 80,
		128, 128, 243
	45.	322
	46.	79, 121,
		163
	50—55.	291
	54.	141
<i>ḥ.ḥ.</i>	1.	320
	7.	232
	16.	232
	18.	3, 209
	19.	6, 98, 153
	18—20.	233
	20.	248
<i>ḥ.</i>	10.	57, 338
	11.	89, 91, 296
<i>ḥ.</i>	7.	71
	8—9.	293
	10.	12
<i>ḡ.</i>	29.	315
<i>ḡ.</i>	58.	219, 294
	59.	95, 98
<i>ḥ.</i>	19.	294
	59.	295
	41.	102, 196
<i>ḡ.</i>	58.	221
<i>ḥ.</i>	4.	95
	5.	95
	27.	97, 221
	37.	315
	58.	49
<i>ḥ.</i>	47.	282
<i>ḥ.</i>	28.	221
	33—34.	138,
		320
<i>ḥ.ḏ.</i>	28.	226
<i>ḥ.ḥ.</i>	1—12.	12
	24.	90
	27.	295
	50.	7

	<i>၂၄.</i> 41.	44		<i>၉.</i> 41.	205
	31.	6, 175		44.	240, 271
	32.	18		25-33.	176
	<i>၂၇.</i> 43.	227		29-32.	293
	22-24.	228		<i>၇.</i> 46-47.	285
	53.	29, 275		22.	57, 89, 91, 296, 338
	54.	29		23-38.	23
	57-58.	113		<i>၇.</i> 8.	233
	49.	175		48-49.	100, 241
	58.	80, 128		<i>၆.</i> 24.	71
	62.	260		22-23.	293
	<i>၂၆.</i> 43-44.	160		24.	12
	25.	322		<i>၄.</i> 45.	102, 123
	29.	80, 128		<i>၆.</i> 44.	102
	<i>၂၆.</i> 50-32.	45		24-23.	293
	53.	322		34.	19
	34.	79, 121, 163		<i>၉.</i> 24.	95, 98, 219, 294
	59.	141, 232		52.	295
<i>၇.၁၁.၄.</i>	<i>၂.</i> 2.	59, 67, 93, 341		55.	102
	14-16.	291		<i>၉.</i> 48.	97, 221
	27.	283		26.	49
	28.	73		<i>၂.</i> 2.	286
	26-33.	16		46.	66, 211, 248, 315, 340
	52.	241, 242, 246, 247		22.	18, 296
	52-33.	178, 239, 292		27.	7
	35.	205, 233		<i>၂.၂.</i> 49.	288
	34.	269		51.	252
	54-55.	292		<i>၂.၉.</i> 6-7.	286
	55.	2, 73, 205, 265		8.	249
	44.	90		8-9.	287
	44-45.	292		44-42.	44
	44.	90		20.	314
	64.	328		<i>၂၄.</i> 27-28.	315
	76.	71, 90		<i>၂၆.</i> 7.	271
	76-79.	291		<i>၂၆.</i> 4.	149
	79.	172		48.	222
				<i>၂၉.</i> 34-33.	320

	ԺԸ.	32—33.	138
	ԺԹ.	40.	246
	Ի.	2.	226
		9—19.	12
		38.	295
	ԻԱ.	43—45.	44
		53.	6, 175
	ԻԲ.	47—20.	228
		27.	295
		34—32.	248
		40. 46.	113
		53.	175
		66—69.	296
		69.	290
	ԻԳ.	45—44.	331
		48.	160
		24.	160, 229
		22.	331
		28.	184
		42.	103, 277, 278
		43.	13
		44.	322
		46.	230
		47.	141
	ԻԴ.	5—6.	237
		43—27.	234
		26.	237
		34.	335
		39.	79
		46—47.	237
		49.	237, 241, 243
		50—53.	238
Յուզի.	Ա.	1.	84, 185, 223, 298
		5.	14, 84, 156, 210, 226, 240, 264
		9.	71, 130
		9—44.	297

	Ա.	42.	304, 314
		43.	283
		4—44.	57, 86, 338
		44.	3, 8, 22, 30, 53, 54, 63, 72, 82, 83, 84, 87, 112, 119, 132, 186, 204, 222, 223, 239, 246, 260, 297
		45.	298
		45—46.	297
		46.	57, 222, 338
		20.	123, 291
		23.	291
		32—34.	57, 298, 338
		49.	123
		48—51.	223
	Բ.	4.	223
		49.	80, 128
	Գ.	6.	2
		42—43.	299
		43.	223
		44.	108, 223
		44—45.	138, 299
		45—46.	223
		46.	55, 336
		47.	216
		52.	223
	Դ.	7.	95
		44.	223, 258
		49.	223
		22.	262
		29.	223
	Ե.	6.	224
		44.	224
		23.	123
		27.	3

<i>b.</i> 57—58.	15	<i>δU.</i> 11.	97
<i>q.</i> 5.	95	23.	103, 131,
47.	303		138, 140, 172,
50—52.	78		225
54—52.	59, 172	26.	303
54.	139	27.	123
54—55.	59	34.	97, 112,
57.	78		225
58—59.	59	35.	226
58.	139	40.	225
69—70.	123	45.	102
<i>l.</i> 13.	224	<i>δF.</i> 45.	299
20.	4, 79, 80,	46.	296
	121	25—24.	296
37.	140	27.	29, 275
<i>l.</i> 12.	45, 131,	28.	215
	127	32.	104, 138,
47.	224		227
18.	224	41.	263
21.	224	44.	227
23.	224	45.	106
29.	57, 338	46.	45, 130
40.	4, 46, 79,	<i>δG.</i> 43.	227
	80, 106, 121,	35.	228
	163	<i>δT.</i> 4.	303
57.	47	2.	228
<i>l.</i> 58.	44, 47,	9.	15, 100,
	58, 100, 258		106, 135
<i>ρ.</i> 3.	224	10.	46, 56,
4.	317		338
59.	130	10. <i>γwp.</i>	15, 57,
<i>δ.</i> 11.	249		338
40—42.	149	25.	61
45.	11	24.	46
48.	229	27.	228, 236
50.	15, 100,	28.	100
	106	<i>δb.</i> 13.	46, 109
55.	47, 81,	20.	249
	119, 161, 225	<i>δQ.</i> 2.	249
55—56.	225	45.	94, 227
58.	15, 57, 338	52.	57, 338

<i>ታዲ.</i> 35.	87	<i>ኮኔ.</i> 25-26.	332
<i>ታኒ.</i> 4.	9	<i>ኮዲ.</i> 31-32.	332
2.	3	<i>ሀ.</i> 4.	207
4-5.	44, 214	47.	37, 207
5.	9, 10, 47	<i>ቦ.</i> 5-6.	207
6.	279	6.	50
10.	227	<i>ዮ.</i> 25.	33, 207
19.	800	<i>ገ.</i> 14.	267
21.	55, 338	<i>ኔ.</i> 19.	161
26.	215, 279	<i>ሂ.</i> 3.	9, 133,
<i>ታረ.</i> 20.	175		197, 267
<i>ታቆ.</i> 45.	160	3-4.	156, 233
54.	16, 139	9.	235
57.	236	<i>ኒ.</i> 4.	207
<i>ኮ.</i> 22.	242	25.	267
22-25.	237	<i>ረ.</i> 1-4.	208
28.	79, 236	9.	207
29.	140, 236	14-15.	208
50-51.	300	21.	72
54.	237	29.	182, 206
<i>ኮሀ.</i> 5.	228	52.	208, 269
16. 17.	246	54.	208
<i>ካረድ.</i> <i>ሀ.</i> 9-12.	238	55.	210
<i>ቦ.</i> 16-17.	238	35-36.	249
24.	235, 264,	38-39.	208
	270, 271	<i>ቆ.</i> 5.	41, 48, 52,
22-35.	128		59 74, 75, 117,
52.	79, 136		130, 131, 184,
56.	4		197, 204, 205,
<i>ዮ.</i> 6.	288		217, 223, 227,
19-20.	281		231, 235, 236,
<i>ረ.</i> 36.	240		238, 339
<i>ቆ.</i>	3	<i>ታ.</i> 9.	209
<i>ታ.</i> 48.	168	40.	146
<i>ታዲ.</i> 7.	207	6-10.	306
<i>ታኒ.</i> 3.	237	<i>ታቆ.</i> 19.	87
28.	139, 327	<i>ታዮ.</i> 8.	209, 295
<i>ኮ.</i> 28.	58	7-9.	306
29-50.	40, 149	9.	209
<i>ኮኔ.</i> 41.	332	40.	208
46.	331	<i>ታዲ.</i> 16.	209

Ա. Կարճք.	Ա.	9.	264
		25.	24
		24.	55, 160, 270, 336
	Բ.	2.	209
		8.	160, 209, 264
	Գ.	44.	14, 209
		47.	209
	Դ.	5.	210, 270
		7.	308, 326
	Ե.	7.	228
	Զ.	14.	210
		20.	209, 303
	Է.	40.	268
		23.	303
		40.	268
	Ը.	5-6.	98
		6.	2, 8, 48, 81 95, 132, 153 156, 186, 210 260, 264, 273
	Ճ.	4.	210, 258, 307
	ՃԱ.	2.	254
		49.	38, 149
	ՃԲ.	5.	210
		28.	248
	ՃԳ.	42.	38
	ՃԴ.	39.	37
	ՃԵ.	5.	269
		5-4.	117, 231
		47.	231
		20.	231
		27-28.	158
	ՃԵ.	45.	218, 262
		47.	218, 264
		49.	264
		55.	161, 269
		57.	264
Բ. Կարճք.	Ա.	40-44.	211

	Գ.	17-18.	263
	Դ.	4-5.	209
		40.	250
		40-44.	248
	Ե.	44.	211
		44-45.	210
		46.	307
		47.	286
		20-24.	281
	Զ.	4.	282
		44.	164
		44-45.	274
		44-46.	169
	Ը.	9.	204, 211 279, 298, 308
	ՃԲ.	4.	13
		40.	250
	ՃԳ.	5.	211, 268
		4.	109, 128, 171, 258
		44-45.	207
Գարաթ.	Ա.	4.	144, 211, 310
		8.	41
		8-9.	5, 76, 134 211, 270
		9.	41
	Բ.	46.	314
		49-20.	211
	Գ.	14.	37
		15.	86
		24.	212
	Դ.	4.	84, 85, 109, 125, 204, 206, 216, 246, 264, 269, 272, 275,
		5-5.	310
		4-5.	20
		6.	55, 311, 337
		7.	72, 109
		9.	307

Դաղ.	Դ. 31.	86	Ա. Թեաղ. Դ. 44.	323	
	Ե. 24.	129		46.	50
	Զ. 14.	76, 130,	212	Բ. Թեաղ. Ա. 5.	249
		45.			266
Նփես.	47.	248, 250	Ա. Յիմոք. Բ. 5.	273	
	Ա. 20—25.	212		5—6.	98, 131,
		212	274		
	Բ. 11—19.	213	Գ. 16.	206	
		20.		247, 248	Դ. 1.
	20—21.	57,	10.	212	
		338		Բ. Յիմոք. Ա. 40.	267
	Գ. 17.	213	Բ. 49.		43
		Դ. 5.		213, 256	Դ. 1—5.
	8.		86, 239	42.	
	6—10.	311	Դ. 7—8.	251	
	22—24.	242		Յիսու. Բ. 43.	59, 339
Ե. 1—2.	213	43—44.	118,		
	5.		213	131	
Փիլիպ.	50.	28, 57,	Գ. 8.	314	
		338		Նքր. Ա. 1—2.	313
	Բ. 5—11.	312	2.		239
		6—11.		214	5.
	7—8.	229, 272	5—4.	308	
		Բ. 7—10.		207	8.
	8.		46, 104,	45.	
	161, 221, 296	9—11.	3		
	10—11.		48	10—11.	48
		104, 175, 224,	259, 268		11.
	259, 268	Գ. 3.		209	
	41.		123	45.	251
Նաղոս.	Գ. 3.	209	21.	267	
		45.		251	Ա. 16.
	21.	267	156, 175, 206,	210, 245	
		12—20.			313
	48.		206	48.	206
	Գ. 1.	129	Գ. 1.		129
		9—10.		242	9—10.
	Ա. Թեաղ. Դ. 44.	323	Գ. 1.	167	
		46.		50	5—6.
	Բ. Թեաղ. Ա. 5.	249	Դ. 15.	97	
		Բ. 5—8.		38	15.
	Ա. Յիմոք. Բ. 5.	273	101, 275	Ե. 7.	182
5—6.		98, 131,			6—10.
	274				
	206				
	148				
	212				
	267				
	43				
	148				
	250				
	251				
	59, 339				
	118,				
	131				
	314				
	313				
	239				
	216				
	308				
	52, 58				
	205				
	309				
	234, 264,				
	300				
	272				
	120, 197,				
	274				
	114,				
	278, 297				
	216				
	167				
	55, 337				
	97				
	29, 80,				
	101, 275				
	182				
	101				

Եր.	է. 26.	244	Ա. Պեր	Դ. 12—19.	39	
	Ը. 1—5.	309		Ե. 8—9.	39	
	45.	228		Բ. Պեր.	Ա. 15—18.	39
	Թ. 11—14.	244			Բ. 1.	303
	ժ. 50.	37			1—3. 4.	40
	54.	37		Ա. Յովհ.	Ա. 1.	59, 93, 139
	58.	37			1—2.	81
	ժԲ. 1—2.	310			Բ. 18.	7, 177
	ժԳ. 8.	24, 44,			18—19.	40
		100			22.	7, 99,
			204			
Յակովբ.	Ա. 16—17.	300	22—23.		40	
	17.	252, 326	24.		41	
	Դ. 7.	301	Գ. 25.		303	
	12.	290			Դ. 2—3.	303
	Ե. 8—11.	38	3.	7, 177, 204		
Ա. Պեր.	Ա. 1—2.	301	Դ. 1—4.	41		
	3—4.	301	7.	7		
	10—11.	302	14—15.	304		
	12.	271	Ե. 1.	3, 61, 87,		
	18—19.	143,			304	
		197, 303	3.	3		
	21.	302	3—8.	304		
	Բ. 6.	6.	207	9.	305	
		9.	125	20.	14, 41,	
	11.	59, 339	59, 82, 87, 117,			
22.	71, 174,	130, 206, 209,				
	229	218, 228, 232,				
24.	71	238, 282, 305,				
Գ. 18.	18.	2		338		
	18—20.	302	Բ. Յովհ.	7.	7	
Դ. 1.	118, 131,	Յուդայի		3—4.	41, 306	
	176, 197, 269,		11.	42		
	302	20—23.	252			
12.	38	Յայն.	է. 17.	271		
13.	264					

Յ Ա Ն Կ

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

Ա.

- Աբդիա** 341.
Աբէղ, Հարէղ 182, 192, 226.
Աբրահամ 26, 44, 47—52, 58, 62, 64, 100, 111, 112, 114, 120, 197, 212, 224, 257, 258, 274, 278, 282, 283, 297.
Ագրիպպաս 332.
Ադամ 11, 17, 23, 71, 78, 103, 139, 141, 182, 189, 192, 194, 218, 224, 225, 229, 234, 237, 242, 262, 264, 267, 268, 276.
Աղեղիկոս 112, 118, 125.
Աթանաս,-իոս 10, 42, 16, 83, 87, 111, 118, 125, 133, 140, 157, 177, 187, 253, 268.
Ակակիոս 107, 196, 256.
Ահարոն 99.
Աղեքսանդր (Աղեքսանդրացի) 8.
Աղեքսանդրացի, Աղեքսանդրացի 2, 4, 35, 42, 119, 146, 162, 336.
Աղեքսանդրիա 2, 8, 10, 30, 31, 43, 61, 68, 72, 76, 77, 83, 87, 88, 96, 105, 106, 111, 113, 118, 225, 126, 133, 134, 140, 149, 160, 161, 178, 187, 253, 256, 317, 333, 335.
Ամբակում 182, 242.
Ամբրոսիոս 18.
Ամով 241.
Ամիիղօքէս 32.
Անատոլիոս 35.
Անդիաս 213.
Անկիրա 69, 96, 104, 112, 118, 126, 270.
Անտիոքիա, Անտիոքացի 254.
Անտիոքիա Պիսիդեայ 276.
Ապողինար,-իոս 10, 79, 121, 163.
Ասիացի 301.
Ատորէք 335.
Ատտերիս 111.
Ատտուած 1—7, 9—18, 20—25, 27—29, 32, 33, 37—41, 43—53, 55—64, 66—68, 71—85, 88, 90—93, 97—99, 101—105, 108—130, 132, 133, 135, 136, 138—143, 145—148, 150, 152, 153, 155—161, 163, 165—169, 172—177, 179, 180, 182, 183, 185, 187, 189—195, 197, 198, 200, 202—217, 219—225, 227—234, 237, 239, 240, 242—244, 247—252, 255—258, 260, 261, 263, 265—277, 279—296, 298—319, 323, 325—333, 336—338.
Ատտիկոս 30, 73.
Արիանոս, արիանական 14, 23, 47, 87, 112, 157, 161, 188, 250, 253.
Արեմաթացի 46.
Արիմինոս, Արիմանոս 253, 254.
Արիոս 93, 255.
Ափրիկէ 253.

Բ.
Բարիդովնական 330.
Բաղասափ 42, 327.
Բասեղ 21, 88, 143, 159, 191, 254.
Բարիովնա 159, 289.
Բարուք 328.
Բենզզեբուզ 288.
Բեթանիա 225, 238.
Բեթղհենև, Բեթղևեմ, Բեթղևեզ 71, 159, 173, 174, 205, 250, 240, 241, 257. 285.
Բեզիար 274.
Բիթինացի 301.
Բիթանիա 207.
Բովոս 284.

Գ.
Գարաղացի 28.
Գարրիէզ 15, 71, 73, 82, 125, 173, 233, 283.
Գաղաադ 281.
Գաղատացի 301, 310.
Գաղիղէա, Գաղիղեա 219, 232.
Գանգրա 277, 279, 335.
Գանգրացի 147.
Գերգեսացի 294.
Գողիադ 51.
Գոմորացի 140.
Գրիգոր (Աքանչեւագործ) 19, 60, 87, 92, 141, 189.
Գրիգոր (Նազանզացի) 22, 60, 142, 160, 193.
Գրիգոր (Ի Նիւսայ) 25, 83.

Դ.
Դանիէզ 49, 197, 246, 274, 333.
Դարիոս 333.
Դաւիթ, Դաւիդ 4, 12, 17, 48, 49, 51, 53, 58, 64, 73, 77, 80, 82, 90, 98, 108, 114,

117, 119, 126—128, 135, 137, 144, 159, 168, 172—175, 190, 202, 204, 205, 212, 219, 220, 222, 226, 233, 241, 245, 257, 258, 267, 270, 282—284, 294.
Դեկոս 250.
Դիսգոր 115, 128, 336.
Դիոկղեափանոս 118, 124, 140.
Դիոնիսիոս, Դիովնասոս, Դիոնասոս, Դիոնիսիովն 4, 8, 132, 156, 177, 186, 259, 317.
Դիոսկորոս 35, 36, 42, 146—148, 277, 331, 335.

Ե.
Եբրայեցի 55, 282, 308, 313, 337.
Եգիպտացի 255.
Եգիպտոս, Եւդիպղէ 23, 43, 94, 142, 149, 150, 240, 326.
Եզեկիա 282.
Եզեկիէզ 245, 327.
Եթիովպիա 240.
Եղիա 244, 289.
Եղիսարեթ, Եղիսարեա 90, 292.
Եմմանուէզ, Եմմանուէլ, Էմմանուէլ 16, 30, 32, 56, 72, 86, 87, 95, 99, 118, 124, 125, 131, 145, 165, 167, 172, 183, 184, 199, 206, 213, 216, 218, 244, 246, 277, 279, 287, 294, 296, 300, 307, 337.

Եմմաւուս 234.
Եպիկտետոն 15, 76, 188.
Եպիփանէս 17.
Երակղիա 147.
Երևմիա, -ս, Իրեմիա 12, 75, 148, 228, 245, 281, 289, 326, 328.
Երեքթէոս 276.
Երիբով 226.

Երուսաղէմ 37, 130, 235, 238,
241, 243, 246, 274, 320, 331.

Երուսաղէմացի 28, 149.

Եւա 24, 182, 192, 194, 229.

Եւնովիոս, Ենովիոս 38, 159.

Եւնովիոնացի 161.

Եւսեբիոս 111.

Եւտիքէս, Եւտիքէս 145, 146,
162, 170, 239.

Եւտիքիական, Եւտիքիանական
169, 245.

Եփեսացի 40, 145, 256.

Եփեսոս 35, 36, 42, 58, 143,
145—148, 163, 164, 168,
184, 201, 252, 253.

Եփրատայ 285.

Զ.

Զաքարիաս 71, 90, 243, 291,
321, 328.

Է.

Էսայիաս, Էսայի, Իսայի, Իսա-
յիաս, Եսայի 16, 29, 37, 45,
56, 71, 80, 86, 87, 91, 130,
135, 144, 175, 176, 214, 226,
244, 171, 277, 293, 298, 337.

Թ.

Թամար 284.

Թեման 91.

Թեոդոր 168.

Թեովիկիդէս, Թեովիդոս, Թեով-
փիդոս 30, 105, 160, 194.

Թեօբացի 244.

Թեւոզոս,—իոս 42, 145, 146,
150, 177.

Թեւոզոսոս, Թեւոզորոս 69, 96,
104, 112, 118, 126, 270.

Թեւոզորիտոս, Թեւոզորէտ, Թեո-
զովրէտոս 36, 54, 65, 70, 73,
74, 77, 79, 84, 88, 89, 93,

94, 100, 106, 109, 113, 128,
137, 146, 196, 200—201, 336.

Թովմա 79, 137, 139, 236.

Թրակէ 254.

Ի.

Իկոնացի 32.

Իսաւրիա 254.

Իսրայէլ 4, 15, 41, 48, 51, 52,
86, 90, 135, 150, 176, 204—
206, 210, 220—222, 228, 234,
235, 241, 243—246, 281, 285,
291, 293, 297, 299, 307, 319,
327, 328.

Իսրայէլացի 184, 299.

Իրէնեոս, Իրէնիոս, Իրէնէոս 256—
258.

Կ.

Կային 42, 226.

Կապադոկացի 301.

Կափառնաոււմ 289.

Կիւզիկոն 33, 147.

Կիւպրիանոս, Կիպրիանոս 18,
117.

Կիւպրոս 17.

Կիւրեղ, Կիրիղ, Կիրիզդոս, Կիւ-
րիզդոս 31, 35, 61, 64, 68, 73,
77, 83, 88, 92, 96, 106, 108,
113, 119, 126, 127, 134, 143,
161—164, 166 (ձ.), 169, 178,
191, 195, 256, 271, 284.

Կիւրոս 336.

Կղեովպոս 233.

Կողոսացի 312.

Կոստանտինոպոլիս, Կոստանտի-
նուպոլիս, Կոստանդնուպաւլիս
33, 73, 77, 145, 254, 277,
282.

Կոստանտինոպոլոսացի 26, 30.

Կորիս 42.

Կորնթացի 32, 149, 199, 209, 307.

Կորնթոս 209.

Հ.

Հերովդէս, Երովդէս (Մեծ) 23, 84, 85, 87, 94.

Հերովդէս (Չորրորդապետ) 257, 331.

Հնդիկք 253.

Հոովիմ, Հոով 2, 4, 6—8, 42, 60, 67, 68, 132, 145, 150, 155, 192, 167, 186, 191, 259.

Հովմայեցի 161, 209, 210, 306, 331, 332.

Հոութ 284.

Հրեայ, -ք 15, 24, 45, 47, 50, 59, 71, 74, 80, 81, 87, 106, 113, 119, 128, 139—141, 144, 160, 161, 175, 184, 197, 220, 223—225, 229, 234, 241, 252, 257, 258, 266, 280, 283, 291, 295, 318, 319, 322, 321, 335, 339.

Հրէաստան, Հրեաստան 225, 285.

Ղ.

Ղազարոս 96, 97, 102, 103, 111, 112, 225, 226.

Ղեոն, Ղեոնոս, Ղեւոնիւ, Ղեւոն, Ղեոնիւ, Լեւոն, Լեոն 52, 53, 55, 64, 66, 69, 70, 74, 78—80, 84, 85, 89, 90, 93, 94, 99—101, 108, 110, 115, 316, 121, 122, 127, 128, 136, 137, 145, 146, 148, 162—164, 169—171, 173, 200, 201, 203, 252, 316, 330, 331, 336, 339—342.

Ղեւի 243.

Ղեւտական 320.

Ղիբիա 150.

Ղուկաս 23, 59, 291, 296.

Ղուկղուն 256.

Ղուկիփերէ 111.

Մ.

Մաղաքիաս 243.

Մանիքեցի, մանիքացի 88, 193, 239, 245, 279.

Մատթեոս, Մաթէոս 282, 320.

Մարթա 225.

Մարիամ (Աստուածածին) 2, 8, 10, 15—17, 20, 25, 28, 29, 31, 51, 53, 55, 58, 64, 68, 76, 77, 87, 94, 110, 111, 115, 116, 128, 129, 133, 152, 154—156, 162, 165, 171, 172, 180, 188, 189, 192, 197, 204, 235, 240, 257, 263—265, 269, 270, 272, 273, 275, 278, 279, 283, 284, 292, 335—337.

Մարիամ Մաղղաղէնացի 232.

Մարկեղղոս 158.

Մարկիանոս 146, 150.

Մարկոս 29, 275, 322.

Մաքսիմոս 2.

Մեղիղանացի 18.

Մեղքիսեդեկ 47, 48, 80, 101.

Միքէա 241.

Մովսէս, Մուսէս 12, 53, 55, 58, 99, 103, 112, 135, 138, 223, 234, 244, 257, 267, 278, 299, 319, 326, 337.

Յ.

Յարովկ 135.

Յակովբ (Նահապետ) 15, 46, 47, 82, 112, 135, 173, 204, 206, 239, 242, 245—247, 257, 265, 292.

Յակովբ, -ոս (առաքեալ) 38, 252, 300, 326.

Յայիր 102, 196.

- Յեռսլ, Յեռեական** 17, 135, 168, 244, 285.
- Յեսով Նաւեայ** 257.
- Յիսուս** 2—4, 24, 38, 40, 41, 43, 60, 79, 87, 99, 103, 110, 123, 125, 136, 137, 166—168, 206, 207, 209, 210, 222, 224—226, 232, 234, 237—239, 244, 250, 258, 264, 277, 283—285, 289—293, 296, 300, 303, 304, 306, 309, 312, 329, 339.
- Յիսուս Բրիտանոս** 1—4, 7, 8, 13, 23, 24, 37, 41, 44, 48, 57, 59, 71, 79, 81, 82, 92, 93, 98, 104, 106—108, 110, 111, 115—118, 121, 123, 125, 129—132, 134, 143, 144, 152, 153, 155, 168, 175, 186, 189, 190, 203, 206—211, 213, 216—218, 223, 231, 239, 242, 251, 252, 257—260, 265, 266, 268, 273—276, 282, 283, 288, 298, 300, 301, 303—306, 308, 310, 312—316, 329, 332, 333, 338, 339.
- Յովաննէս, Յոհաննէս (Մկրտիչ)** 19, 71, 89, 90, 101, 123, 219, 220, 222, 244, 257, 285, 288, 291—293, 297, 298, 328.
- Յովհաննէս, Յովաննէս (առաքեալ)** 7, 8, 14, 40, 55, 57, 59, 61, 64, 71, 81, 82, 86—88, 117, 130, 132, 139, 156, 186, 206, 223, 260, 262—264, 282, 297, 303, 314, 336, 338.
- Յովաննէս (եպիսկոպոս Կոստանտինուպոլսի)** 26, 77, 88, 194, 282, 323.
- Յովաննէս Երուսաղէմացի** 28, 274.
- Յովբ** 58, 48, 52, 147, 317.
- Յովէղ** 237, 241.
- Յովիւա, -ս** 212, 322.
- Յովսէփ (Նահապետ)** 257.
- Յովսէփ, Յուսէփ (Աստուածահայր)** 283, 284.
- Յովսէփ Արիմաթայի** 46, 232.
- Յորդանան** 8, 24, 90, 91, 94, 123, 215, 257, 294, 305.
- Յուդա (Նահապետ)** 17, 228, 283, 285, 328.
- Յուդաս (առաքեալ)** 41, 42, 252, 305.
- Յուդա (մատնիչ)** 227.
- Յուդիոս** 8, 42, 60, 67, 132, 155, 177, 186, 259, 263, 265.
- Յուդիտա** 22.
- Ն.**
- Նարուքոզդոնոսոր** 327.
- Նազանզացի** 22, 60, 142, 160, 193.
- Նազարացի, Նազովրացի** 231, 288.
- Նազարեթ** 168.
- Նաթանայէլ** 222.
- Նային** 222.
- Նաւում** 242.
- Նեոկեսարիա** 19, 87, 92, 141.
- Նեստորիանոս** 37.
- Նեստոր.-իոս** 33, 35, 36, 53, 58, 61—64, 66, 68, 70, 74, 79, 82, 84, 89, 93, 100, 102, 108, 110, 115, 121, 127, 130, 136, 143—145, 151, 153, 154, 162—166, 168—170, 172, 179, 184, 195, 197, 199, 200, 202, 217, 239, 252, 253, 339, 340.
- Ներեայ** 328.
- Նիկեա, Նիկէա** 35, 57, 116,

131, 152, 155, 163, 165, 171, 183, 202, 231, 247, 252—255, 259, 268, 338.	Պիղատոս 16, 29, 33, 46, 159, 229, 257, 275, 280, 331, 335.
Նիկողէմոս, Նիկոցեմոս 46, 223, 232.	Պոնտացի 159, 301.
Նիւսա 25, 83.	Պրոզդոկիրոն 19, 60, 67, 155, 262, 263.
Նոյ, Նոէ 257, 318.	Պրոկզ 33, 136, 277.
Ո.	Ս.
Ովսէ, Ուսէ, Ուսիւրա 240, 246, 265, 281.	Սաղուկեցի 90.
Ուիտաղէս 7, 191.	Սահակ, Իսաակ 47, 112, 257, 282.
Պ.	Սամարացի 222.
Պաղեստինէ 43.	Սամարուհի 93, 95.
Պաւղոս (առաքեալ) 5, 8, 13, 20, 29, 34, 38, 40, 41, 48, 54, 55, 58, 59, 74, 75, 80, 81, 86, 95, 97, 98, 100, 101, 103, 108, 109, 114, 117, 118, 123, 127, 130—132, 139, 144, 148, 149, 152, 156, 160, 161, 171, 174—176, 182—184, 186, 206, 207, 209—211, 231, 235, 244, 245, 249, 260, 262—264, 268, 270, 272, 273, 278, 279, 281, 307, 309—311, 314, 326, 331, 332, 337, 339.	Սամոստացի, Շամհաացի 27, 53, 64, 79, 89, 108, 158, 186, 259, 386.
Պաւղոս Սամոստացի 27, 53, 64, 79, 89, 108, 158, 186, 259, 336.	Սամուէլզ, Սամուէլ 66, 116, 340.
Պաւղիական, Պողիական, Պաւղիանոսաց 9, 132, 177, 186, 259, 260.	Սառա 47, 48.
Պաիղագոնիւրա 147.	Սերոյիմացիք, Սերումացիք 56, 338.
Պետրոս (առաքեալ) 38, 41, 118, 125, 128, 131, 162, 170, 171, 197, 219, 221, 228, 238, 245, 270, 281, 286, 289, 301, 303.	Սեկունդինա 277.
Պետրոս (Եպիսկոպոս Ալեքսանդրի) 2, 72.	Սեղովամ 224.
	Սեմեոնիլ, Սիմեոնիլ (ծերունի) 175, 293.
	Սեւերիանոս Գարաղացի 28.
	ՍԷՔ 24, 194.
	Սիմոն (Պետրոս) 159, 235, 289.
	Սինա 86, 174, 239, 245.
	Սիւնիլ 46, 47, 49, 91, 160, 182, 243.
	Սոդոմ 140.
	Սողոմական 140.
	Սողոմացի 140.
	Սողոմոնիլ 90, 276.
	Սուկկատիլ, Սուկեսոն 161, 178.
	Սոփոնիւրա 243.
	Ստեփանոս (Եպիսկոպոս Հոովմայ) 4.
	Ստորբրիանացի 255.

<p>Վ.</p> <p>Վաղերիանոս 69, 120, 180.</p> <p>Տ.</p> <p>Տարսացի, Տարսոնացի 115, 336.</p> <p>Տրմոթենոս (աշակերտ) 314.</p> <p>Տրմոթենոս (հեղինակ) 43, 329, 333, 336.</p> <p>Տուենացի 255.</p> <p>Փ.</p> <p>Փարաւոնի 12, 48, 326.</p> <p>Փարիսացի 48, 220, 222, 226.</p> <p>Փրիստոս 331, 332.</p> <p>Փիդիկոս 2, 68.</p> <p>Փիդիպպեցի 312.</p> <p>Փիդիպպոս 95, 136, 221.</p> <p>Փղարիանոս 36, 146—147, 162, 164, 169, 201.</p> <p>Փոտինոս 126.</p> <p>Ք.</p> <p>Քաղէացիք 45.</p> <p>Քաղկեդոնի, Քաղկեդոն 1, 35, 36, 40, 42, 52, 144, 146, 147, 149—152, 162, 163, 169—171, 177, 180, 185,</p>	<p>199—201, 203, 252, 316, 330, 331.</p> <p>Քանանուհի 221.</p> <p>Քորէք 244.</p> <p>Քսիլատոս 6.</p> <p>Քրիստոս 2, 3, 5, 6, 9, 12, 17, 19—21, 23, 25, 27, 30—44, 47—53, 55, 57—63, 65, 67—77, 80—83, 85—88, 90—92, 94, 97—99, 102, 104, 105, 107—110, 112, 114, 116—132, 136, 139—153, 157, 159, 160, 162—172, 174—176, 178—184, 187, 189—191, 196—200, 203—215, 217, 218, 223, 228, 230, 231, 233—235, 237, 228, 242—251, 254, 256—258, 260—262, 266—271, 273, 274, 277, 281, 282, 284—598, 300—304, 306—312, 314, 312, 314, 315, 330, 332, 333, 335—337, 339—342.</p> <p>Քրիստոս Յիսուս 2, 25, 43, 48, 68, 75, 78, 88, 129, 144, 207—209, 212, 214, 249, 251, 259, 274, 301, 312, 314, 316.</p>
--	---

*

Ց Ա Ն Կ Ն Ի Ի Թ Ո Ց

Ա.

- Արբա** 208, 311.
- Ազատ** 62, 130, 198, 204, 221, 230, 232, 234, 237, 272, 289.
- Ազատել, ազատացուցանել, ազատարար** 22, 26, 27, 72, 86, 110, 125, 126, 140, 160, 208, 280, 335.
- Ազատութիւն** 18, 72, 86, 118.
- Ազգ, ազգաւորութիւն** 4, 29, 45, 125, 135, 137, 140, 142, 144, 175, 180, 205, 207, 209, 213, 214, 224, 230, 232, 233, 240, 241, 243, 245, 247, 275, 276, 284, 290, 298, 307, 308, 319.
- Ազգարանութիւն** 23.
- Ազն, ազինք** 6, 17, 56.
- Աթոռակից** 17, 212, 290, 296.
- Ախտական** 142, 227, 228, 319, 320, 322.
- Ախտակիր, ախտակրելի, ախտակրական** 9, 15, 100, 104, 117, 129—131, 133, 151, 152, 156, 172, 176, 187, 202, 218, 238, 247, 256, 260, 261, 265, 270, 302.
- Ախտակրել** 20, 34, 77, 80, 100, 111, 118, 124, 131, 134—137, 142—143, 152, 154, 155, 167, 168, 171, 176, 178, 182, 190, 191, 197, 199, 202, 203, 207, 208, 217, 218, 232, 233, 238, 248, 258, 262, 278, 296, 302, 338.
- Ախտակրութիւն** 10, 18, 21, 29, 38, 39, 51, 66, 82, 110, 111, 129, 136, 137, 142, 143, 156, 157, 164, 169, 179, 192, 202, 213, 237, 248, 249, 258, 264, 267, 270, 271, 275, 287, 302, 339.
- Ախտակցել, ախտակցութիւն** 29, 80, 101, 226, 275.
- Ախտանալի** 137, 138, 159, 170—172, 178, 179, 182.
- Աղանդ** 35, 36, 60, 67, 72, 76, 83, 87, 89, 91, 96, 104, 111, 117, 125, 132, 135, 140, 145—147, 149, 153, 155, 160, 162, 164, 165, 169, 170, 177, 183, 185, 186, 193, 200, 255, 261, 262, 279, 281, 314.
- Աղանդել** 66, 71, 74—75, 82, 85, 102, 124, 138, 145, 146, 150, 151, 153, 154, 160, 163, 164, 170—173, 184, 201, 210, 247, 339.
- Աղքատանալ** 66, 73, 105, 161, 204, 210, 279, 298, 308, 335, 340.
- Աղքատութիւն** 25, 26, 60, 72, 82, 83, 100, 113, 210, 279, 284, 308, 339.
- Աճելութիւն** 11, 160.
- Ամենակալ** 6, 48, 110, 113,

148, 152, 153, 241, 243, 258.
Ամպարիչտ 5, 35, 36, 41, 43, 60, 67, 72, 76, 81, 83, 87, 91, 96, 104, 107, 111, 117, 123, 125, 132, 140, 144—146, 148, 150, 155, 163—165, 169, 177, 181, 186, 200, 201, 203, 204, 213, 218, 252, 259, 262, 268, 279, 280, 305, 316, 331, 332.
Ամպարչտաբար 84, 164, 171, 185, 203, 211, 314.
Ամպարչտել 21, 92, 144, 181, 186, 189, 212, 215, 253, 259, 261, 279.
Ամպարչտութիւն 1, 8, 15, 35, 36, 43, 44, 46, 53, 54, 65, 66, 74, 91, 116, 123, 132, 438, 145—147, 149—151, 155, 162, 164, 169—172, 177, 180—182, 186, 200, 201, 203, 252, 253, 256, 259, 275, 278, 316, 330, 336.
Այդ, այդ ոմն 2—4, 7, 8, 55, 65, 68, 83, 85, 104, 108, 110, 111, 141, 159, 186, 190, 201, 246, 259, 265, 269, 277, 279, 300, 306, 336, 337, 341.
Այդագոյ 200.
Այդաղնեան, այլաղնեա 13, 341.
Այդածին 222, 341.
Այդակերպել 4.
Այդայղել 17, 103, 133, 235, 256, 269, 270.
Այդայղելի, այդայղակ 13, 190.
Այդայղութիւն 9, 31, 108, 120, 238.
Այդապէս, այդաղապէս 13, 192, 273.

Այդատեոակ 121.
Այգափոխել 10.
Անախտաբար 21, 80, 143, 192, 247.
Անախտ, անախտակիր, անախտակրելի, անախտանալի, անաղտ 9, 10, 20, 22, 33, 124, 133, 137, 138, 142, 152, 156, 159, 172, 178, 179, 182, 187, 190, 194, 197, 202, 218, 244, 247, 260, 261, 264, 265, 270, 302.
Անախաակրութիւն 28.
Անախտութիւն 21, 148, 192.
Անայդայղակաբար 78.
Անայդայղելի, անայդայղակ 7, 75, 114, 183, 191, 269, 273.
Անայդափոխ 94.
Անանգոմանելի 137.
Անանձն 8, 30, 179, 190, 191, 272, 276.
Անանջատակի 199, 200.
Անապական, անապականելի 12, 118, 126, 128, 190, 198, 218, 230, 301, 341.
Անապականութիւն 12, 126, 198, 259, 264, 265, 267, 276.
Անառհարկանելի 136.
Անասելի 120, 283, 225.
Անաստուած 213.
Անարատ 26, 143, 197, 301.
Անարարակ, անարարած, անարարածական, անարարեալ, անարարելի, անառնելի 21, 156, 158, 178, 187, 188, 190, 190, 259, 261, 262, 264.
Անարգանք, անարգութիւն 33, 104, 108, 111, 113, 116, 278.
Անարգել 5, 8, 66, 106, 255, 340.
Անբաժանելի, անբաժ, անբա-

- ժանաւրէն 76, 102, 124, 178,
 179, 189, 199, 200, 230,
 231, 262, 302, 342.
- Անբան** 8, 25, 141, 191.
- Անբարգելի** 183, 193.
- Անգեղազէշ** 62.
- Անդատապարտական** 12.
- Անդէմ** 66, 340.
- Անեղ** 261, 264.
- Աներեւոյթ** 31, 32, 48, 205,
 206, 285, 259.
- Աներկրադադելի, աներկրադա-
 կան** 133, 158, 187, 269, 270.
- Անզգայ, անզգալի** 8, 191.
- Անէծք** 11, 26, 104.
- Անըմբռնելի** 235, 269.
- Անընդունակ** 276.
- Անթափելի, անթափ** 30, 73,
 186, 214, 339.
- Անթլիատութիւն** 19.
- Անիմատ** 8, 61, 131, 273.
- Անլուծակի** 96.
- Անխառնարար, անխառնապէս** 34,
 57, 59, 199, 200, 217, 338.
- Անխառնելի, անխառն** 44, 53,
 89, 120, 160.
- Անծին, անծնանելի** 23, 108.
- Անծնատէր** 23.
- Անկատար** 31, 341.
- Անկարութիւն** 64.
- Անկիր, անկրելի, անկրական, ան-
 կիրարկեալ** 11, 56, 80, 216,
 269, 276, 337, 340.
- Անհայր** 33, 266.
- Անհատանելի** 73, 74, 341.
- Անհաւատ** 39, 169, 236, 265.
- Անհաւատանալ** 104, 112, 118,
 140, 257, 323.
- Անհաւատութիւն** 19, 158, 188.
- Անձև** 214.
- Անձև** 4, 8, 11, 18, 29, 31, 39,
- 43, 61, 62, 68, 106, 121,
 122, 135, 143, 149, 169,
 170, 179, 183, 186, 193, 216,
 220, 228, 229, 231, 237,
 246, 247, 249, 250, 259, 267,
 268, 272, 273, 275, 276,
 278, 279, 291, 314, 315, 323.
- Անձնական, անձնաւոր** 19, 169,
 195.
- Անձնանալ, անձաւորել** 53, 106,
 120, 183, 186, 230, 272, 279.
- Անձնապական** 34.
- Անճառ, անճառելի, անճառարար,
 անճառապէս** 13, 27, 28, 39,
 56, 57, 62, 106, 218, 230,
 236, 247, 270, 278, 283,
 292, 302, 325, 337, 338.
- Անմահ** 32, 64, 101, 111, 124,
 137, 161, 201, 202, 230, 266.
- Անմահութիւն** 18, 115, 118,
 126.
- Անմայր** 33.
- Անմարմին** 20, 24, 27, 28, 30,
 53, 73, 92, 93, 101, 110,
 111, 113, 137, 154, 158,
 179, 183, 189, 194, 202,
 205, 214, 325.
- Անմարմնական** 17.
- Անմարմնապէս, անմարմնարար,
 անմարմնաւորապէս** 10, 59,
 133, 156, 178, 235, 261, 264.
- Անմարմութիւն** 30, 178, 261.
- Անմեղական, անմեղ** 12, 229,
 234, 245, 276.
- Անմերձանալի** 62.
- Անյեղարար, անյեղապէս, ան-
 յեղակարար** 34, 57, 66, 71,
 78, 81, 86, 95, 104, 124,
 125, 136, 176, 184, 199,
 200, 217, 218, 229, 273,
 281, 338, 339,

Անյեղլի, անյեղյեղուկ, անյեղուհի 7, 10, 30, 44, 47, 56, 59, 65, 66, 73, 75, 76, 82, 156, 181, 183, 185, 186, 190, 191, 198, 203, 210, 216, 264, 273, 276, 297, 340.

Անյեղութիւն 274.

Աննման 62.

Անշաւշափելի. անշաւշափ 24, 91, 98.

Անորիչ 53, 199, 231.

Անուն 3, 6, 10, 38, 39, 45, 51, 56, 60, 65, 78, 86, 109, 110, 116, 123, 152, 153, 168—170, 172, 178, 187, 200, 203, 204, 208, 210—212, 214, 215, 220, 223, 232, 237—239, 241, 244, 261, 262, 266, 277, 279, 283, 288, 295, 299, 300, 303—305, 307, 308, 311, 312, 314, 323, 328, 337, 339, 342.

Անպարբմանալի, անպարբմացապէս 57, 62, 120, 136, 172, 218, 230, 283, 290, 341.

Անակիզքն 80, 73, 136.

Անստացական 10.

Անտարահաս 179.

Անտեսանելի, անտեսակ 10, 21, 24, 59, 91, 119, 136, 143, 153, 172, 175, 182, 231, 308, 313.

Անփոխարկելի 28, 186, 194.

Անփոք 16, 87.

Աշակերտ, -ք (Քրիստոսի) 2, 4, 6, 23, 25—27, 30, 34, 40, 41, 46, 59, 87, 93, 96—98, 109, 111, 123, 139, 145, 149, 153, 168, 190, 215, 219, 220—222, 225, 227, 228, 232, 233, 235—239,

248, 258, 286, 288, 294, 295, 302, 304, 315, 320, 238.

Աշխարհ, աշխահ 6, 10, 20, 24, 30, 37, 39, 40—45, 47, 51, 52, 55, 59, 71, 72, 77, 78, 84, 87, 90, 98, 110, 120, 123, 130, 131, 133, 139, 143, 149, 156, 161, 168, 172, 175, 182, 184, 189, 204, 206, 208, 209, 213—216, 222, 225, 231, 235, 238, 240, 252, 253, 255, 258, 261, 263, 264, 266, 267, 271, 272, 280, 290, 294, 296, 297, 300, 302—304, 310, 319, 335, 336, 338.

Աշխարհական 42.

Աշխարհաբարութիւն 134.

Ապականելի, ապականելի 5, 22, 58, 112, 126, 148, 151, 162, 197, 218, 236, 303, 341.

Ապականութիւն 11, 12, 22, 72, 126, 151, 198, 230, 231, 234, 242, 245, 324.

Ապաշաւելի, ապաշխարել 12, 145, 203, 271, 281, 282, 315, 329, 330.

Ապաշխարութիւն 12, 106, 237, 259, 281, 285, 314, 339.

Ապաւատութիւն 24, 58, 141, 308.

Ապատամբութիւն 146, 147, 159, 163, 177, 200, 201, 330.

Ապրեցուցանել 2, 45, 51, 60, 71, 101, 129, 174, 198, 207, 208, 211, 221, 236, 243, 244, 252, 258, 266—268, 284, 286, 294, 339.

Առանձին, առանձնացեալ 56, 71, 82, 90, 91, 96, 117, 129, 131, 132, 164, 180, 186, 196,

- 207, 216, 260, 298, 299, 306, 341.
- Առանձնաւորապէս** 135.
- Առանձնաւորութիւն** 51, 124, 309, 341.
- Առաջնորդ, առաջնորդական** 6, 43, 176, 200, 201, 246, 257, 278.
- Առաջնորդութիւն** 89.
- Առաքեալ (Պօղոս)** 3, 14, 26, 29, 37, 52, 55, 71, 76, 104, 134, 144, 148, 207, 211, 213, 228, 239, 243, 254, 268—270, 274, 275, 306, 310, 323, 330, 336.
- Առաքեալ,-ք** 4—6, 34, 35, 37—42, 50, 57, 60, 61, 93, 96, 104, 110, 113, 117, 123, 125, 130, 131, 140, 155, 156, 159, 165, 177, 184, 204, 207, 211, 220, 232, 233, 236—238, 240, 242, 248, 249, 252, 256—258, 263, 266, 270, 276, 281, 286, 295, 301, 302, 315, 318, 329, 338, 339.
- Առաքելական** 83, 118, 130, 157, 158, 165, 188, 255, 259, 261, 263, 279.
- Առքաշիւել** 34, 76, 81, 85, 91, 94, 95, 102, 117, 124, 129, 164, 165, 168, 174, 218, 316, 342.
- Առնարմնաւորութիւն** 133.
- Առնուել** 2, 4, 8, 30, 47, 57, 63, 65, 68, 70, 74, 80, 87, 101, 109, 122, 124, 137, 156, 169, 170, 173, 190, 191, 198, 201—203, 208, 214, 218, 242, 263, 271, 272, 275, 289, 304, 305, 308, 326, 328, 336, 338.
- Առութիւն, ասնելութիւն** 66, 109, 127, 170, 339.
- Աստուութիւն, աստալ** 6, 34, 37, 67, 213, 269, 340.
- Աստուած (Քրիստոս)** 1—5, 7—11, 13, 14, 16—18, 20—25, 27—35, 37, 41—45, 47—54, 56—60, 62—102, 104—135, 137—145, 148, 152—158, 160, 161, 163—168, 170—178, 180—247, 257, 259, 262—266, 268, 270—273, 275, 277—303, 305, 306, 308—310, 312, 314, 315, 329, 333, 335, 336, 338—342.
- Աստուած,-ք** 5, 13, 98, 243, 247, 293.
- Աստուածարան** 114.
- Աստուածարանել** 74, 178, 255, 262, 297.
- Աստուածարար, աստուածապէս** 2, 112, 186, 196, 232, 274, 296, 298, 300, 302, 309, 312, 314.
- Աստուածագործել** 13, 92, 125, 189, 268.
- Աստուածագործութիւն** 13.
- Աստուածազան** 63, 82, 110, 114, 123, 135, 138, 143, 235, 269, 270, 286, 288, 311, 314.
- Աստուածազգեստ** 58, 61, 63, 64, 85, 92, 166, 306, 341.
- Աստուածածին** 25, 31, 35, 54, 56, 66, 82, 94, 95, 111, 120, 124, 145, 151, 153—155, 163—165, 171, 173, 184, 196, 197, 201, 202, 206, 208, 235, 269, 272—274, 279, 292, 337, 339, 341.
- Աստուածական** 9, 10, 32, 73,

133, 156, 158, 199, 260, 263, 265, 266.
Աստուածամարտիկ 98.
Աստուածայայտնութիւն,-ք, 24, 277.
Աստուածային 2, 3, 6, 9, 18, 19, 20, 21, 38, 32, 47, 48, 51, 54—56, 58, 66, 67, 70, 71, 74, 75, 77, 84, 87, 92, 102, 106, 108, 109, 114, 117, 122, 124, 125, 132, 133, 151, 153, 154, 156, 157, 159, 160, 163, 164, 167, 174, 177, 178, 183, 187, 189, 194, 196—198, 202, 206—208, 211—213, 216—218, 230, 240, 258, 260—262, 264—266, 268, 270, 274, 276, 281, 290, 295, 298, 302, 307, 326, 337, 340, 341.
Աստուածանալ 33.
Աստուածանշան, աստուածանշանութիւն 98, 167, 300.
Աստուածանշարար 81.
Աստուածաշունչ 1, 66, 76, 82, 86, 102, 114, 130, 134, 144, 176, 251, 281, 282, 330, 331, 340.
Աստուածապաշտ 157.
Աստուածասէր 6, 36, 143, 255.
Աստուածասպան 25, 142.
Աստուածափաճառող 25.
Աստուածափայլելուչ, աստուածափայլելիական, աստուածափայլելագոյն 1, 34, 66, 68, 76, 78, 81, 84, 91, 94, 95, 97, 98, 102, 124, 165, 166, 168, 196, 204, 206, 208, 213, 215, 216, 237, 284, 286, 293, 296, 316, 340, 342.
Աստուածափայլելարար, աստուա-

ծափայլելապէս 109, 285, 292.
Աստուածութիւն 2, 7, 9, 10, 11, 13—15, 17, 25, 28, 30, 58, 54, 64, 74, 82, 88—90, 94, 96, 100, 114—116, 118, 122, 125, 127, 132, 133, 136, 137, 151, 152, 154, 156, 157, 161, 163, 164, 170, 171, 173, 176—178, 185—187, 190, 191, 193, 194, 199, 201, 202, 206, 218, 260—263, 265, 268—270, 273, 274, 295, 305, 306, 308—310.
Աստուածուհի 154.
Արարած, արարեալ, արարելի 11, 13, 14, 21, 25, 31, 34, 48, 55, 64, 83, 103, 112, 120, 125, 141, 143, 160, 174, 177, 178, 184, 191, 229, 231, 234, 239, 254, 257, 259, 266, 272, 291, 295, 296, 308, 313, 337.
Արարածական, առնելի 13, 158, 178, 188, 190, 261, 264.
Արարակ, արարական 21, 261.
Արարիչ, Արարաւղ 7, 11, 14, 21, 27, 32, 39, 48, 51, 55, 86, 103, 105, 126, 143, 153, 174, 175, 177, 191, 206, 207, 226, 241, 245, 258, 272, 279, 313, 323, 337.
Արարումն 13, 112, 126, 161, 174.
Արդար 1, 37, 39, 46, 47, 50, 71, 72, 91, 147, 151, 161, 175, 210, 243, 251, 252, 259, 283, 302, 333.
Արդարանալ 140, 197, 310, 306, 314.
Արդարութիւն 1, 22, 28, 49, 52, 71, 72, 101, 146, 147, 149, 169, 175, 205, 207—210,

- 214, 239, 240, 246, 249—251, 259, 281, 290, 306, 331.
- Արեգակն** 15, 22, 28, 102, 135, 205, 239, 241, 291, 318, 321.
- Արեւելիայք, արեւելք** 49, 136, 162, 240, 255, 291, 318.
- Արեւմուտք** 255, 318.
- Արժանաւորութիւն** 30, 35, 40, 48, 53, 65, 70, 78, 74, 78, 88, 94, 110, 116, 122, 124, 137, 151, 153, 167, 170—172, 180, 185, 198, 200, 201, 204, 210, 212, 215, 249, 270, 290, 341.
- Արիւն** 8—10, 16, 17, 20, 31, 32, 58, 59, 61—63, 78, 86, 92, 104, 121, 127, 129, 132, 136, 138, 139, 141—144, 150, 159, 166, 177, 183, 186, 196, 197, 207, 210, 213, 216, 227, 228, 239, 240, 251, 252, 259, 260, 272, 278, 278, 282, 283, 288, 297, 300—302, 304, 305, 308, 311, 313, 319, 327, 331, 332, 332.
- Արուեստագործիչ** 83, 130, 228.
- Արտակալ, արտակացուցանիչ** 28, 77, 120, 194, 197, 242, 281.
- Արտակացութիւն** 28, 194.
- Արտառաջնորդութիւն** 97.
- Արքայ** 222, 239, 243, 246, 257, 333.
- Արքայութիւն** 52, 58, 103, 213, 231, 239, 249, 251, 257, 277, 272, 288, 282, 289.
- Աւանդութիւն** 6(ձ), 118, 125, 155, 233, 254, 255, 263, 265, 319.
- Աւետարան,-ք** 29, 39, 45, 46, 68, 86—88, 92, 102, 106, 123, 134, 473, 175, 179, 209, 214, 227, 256, 266, 275, 282, 291, 296, 297.
- Աւետարանական** 83, 143, 157, 165.
- Աւետարանիչ, աւետաւորիչ, աւետարանումն, աւետարանութիւն** 5, 12, 15, 41, 71, 134, 174, 213, 231, 232, 241, 242, 271, 293, 294.
- Աւետարանիչ** 48, 55, 57, 63, 64, 72, 81, 82, 86, 94, 119, 125, 139, 174, 184, 237, 239, 243, 247, 283, 300, 304, 322, 329, 336, 338.
- Աւժանիչ** 52, 57, 100, 168, 205, 206, 219, 227, 239, 241, 245, 294, 338.
- Աւժեակ** 4, 52, 53, 95, 175, 205, 239, 241, 246.
- Աւրէն,-ք** 4, 5, 12, 19, 20, 26, 84—86, 114, 125, 148, 150, 154, 173, 185, 186, 194, 200, 204, 207, 208, 210—212, 216, 219, 220, 233, 234, 239, 244, 246, 252, 256, 257, 277, 272, 278, 283, 287—289, 308, 310, 311, 314, 322, 331, 332.
- Աւրինադիր, արինադրիչ, արինադրող** 69, 86, 142, 174, 180, 216, 239, 244, 245, 272, 290.
- Աւրինադրիչ** 4, 49, 55, 86, 200, 219, 247, 257, 268, 319, 333.
- Աւրինադրութիւն** 6, 174, 251, 333.
- Աւրինակ** 26, 52, 53, 94, 147, 151, 288.
- Աւրինական** 222.

Բ.

Բաղին 14, 53, 54, 57, 63, 74, 80, 90, 92, 100, 115, 128, 141, 201, 209, 222, 257, 291.

Բաժակ 228.

Բաժանարար, բաժանապէս 123, 190.

Բաժանել, բաժանակել 1, 8, 9, 65, 68—70, 73, 89, 93, 94, 98, 99, 102, 104, 105, 107, 112, 120, 127, 132—134, 140, 144, 150, 157, 165, 171, 177—180, 191, 196, 200, 203, 212, 218, 231, 255, 260—262, 273, 280, 289, 303, 305, 314, 316, 318, 321, 330, 336, 341.

Բաժանումն, բաժանութիւն 8, 9, 122, 132, 137, 152, 157, 167, 170, 186, 230, 260, 261.

Բաղաձայն, բաղաձայնարար, բաղաձայնապէս 52, 74, 79, 84, 93, 100, 108, 115, 121, 127, 136, 159, 164, 169, 234, 247, 259, 322.

Բաղաձայնել, բաղաձայնութիւն 53, 64, 89, 151, 162, 170, 262, 274.

Բաղկանալ, բաղկացուցանել 54 (լ.), 121, 276, 279, 313.

Բաղկացութիւն 121.

Բայ,-ք 13, 75, 87, 102, 133, 149, 151, 161, 174, 176, 186, 195, 196, 201, 203, 210, 219, 221, 236, 237, 254, 255, 259, 260, 262, 279, 280, 293, 306, 308, 329.

Բան (խօսք) 2, 4, 5, 7—10, 13, 14, 16, 17, 19, 21—24, 26,

30—32, 40, 46, 47, 51, 61, 69, 75, 84, 87, 98, 106—108, 120, 126, 128, 134, 138, 140, 142—145, 147, 148, 150, 151, 153, 155, 157, 160, 161, 171—173, 175, 179, 182, 183, 188, 189, 191—194, 196, 199, 203, 204, 208, 213, 225, 230, 231, 233, 234, 236, 238, 246, 247, 249—252, 256, 266, 268, 271, 278, 290, 291, 296, 306, 308, 324, 326—330, 336.

Բան (Բրիտոս) 2, 3, 7—9, 11, 14, 15, 17—22, 25, 27—32, 42, 50, 53—56, 58—64, 66—69, 71—78, 80—88, 91—96, 98—102, 104—117, 119, 120, 122, 124—133, 135—137, 139—145, 152, 154—157, 160, 161, 165—168, 170—174, 176, 178—186, 188—191, 194, 196—202, 204, 206—208, 210, 212—218, 222—224, 226, 230, 231, 236, 238—240, 242, 256, 257, 260—262, 264—266, 269, 270, 272, 273, 275, 280, 281, 285, 287, 290, 292, 293, 296—300, 302—308, 310—313, 336—342.

Բանական, բանաւոր 17, 29, 48, 53, 54, 62, 74, 106, 138, 143, 158, 181, 201, 216, 218, 230, 231, 237, 255, 272, 273, 275, 279, 326, 327.

Բանասրկու 17, 27, 34, 39, 95, 98, 129, 134, 141, 144, 148, 219, 234, 247, 272, 301.

Բարդացեալ, բարդութիւն, բարդեցեալ 178, 187, 193, 214, 261.

Բարեկործութիւն 18, 39, 117, 314.

Բարեխաւս 126.
Բարեխաւսութիւն 44, 315.
Բարեպաշտութիւն 36, 148, 150, 151, 244, 249, 250, 252—254, 271.
Բարձաւղ 24, 222, 248.
Բարձրանալ 138, 193, 199, 223, 227, 270, 299, 312.
Բարձրացուցանել 138.
Բարձրեալ, բարձրեցեալ 47—52, 71—73, 78, 90, 114, 204—206, 269, 291, 292, 330.
Բացարուսանել 138.
Բացազնալ 73.
Բացածածկել, բացայայտել 18, 32, 77, 215, 221.
Բացակատարել 66, 120, 121, 173, 181, 216, 293, 298, 339, 341.
Բացալաւառութիւն 24, 301.
Բացասազմնել 277.
Բացափայլել 51, 78, 82, 111.
Բացափայլունն, բացափայլութիւն 15, 17, 27, 58, 78, 106, 206, 228, 308.
Բացափախել 198.
Բացաքարողել 35.
Բացորոշութիւն 11.
Բեւեռել 23, 103, 111, 137, 138, 229, 235, 257.
Բնակակցել 61.
Բնակել 14, 33, 51, 53—55, 57, 58, 61, 63, 64, 75, 85, 86, 90—92, 126, 130, 154, 173, 218, 233, 248, 259, 264, 267, 268, 277, 313, 336—338.
Բնակիչ 54, 56, 202.
Բնակութիւն 54, 60, 66, 124, 167, 168, 188, 337, 339, 341.
Բնութիւն 1, 8—11, 13, 14, 16, 17, 21—23, 25—28,

30—37, 39, 41, 44, 51, 53, 54, 56, 58—67, 69—77, 80, 82—88, 91—94, 96, 99—102, 104—109, 113—122, 125—133, 136—140, 143, 145—147, 151—157, 159—161, 164—166, 170—174, 176—181, 183, 185—187, 189—193, 195—208, 210—218, 228, 233, 237, 238, 247, 260, 261, 269—273, 276—278, 280, 284—286, 289, 290, 292, 293, 295—297, 300, 302, 304, 306—309, 311—314, 316, 324, 330, 337, 339—341.
Բոլորական 41, 42, 117, 134, 188, 254, 264, 300.
Բուժաւղ, բուժեալ, բուժիչ, բուժութիւն, բուժական 55, 279, 268, 319, 326, 335, 337.
Բոնահարել 27, 62, 105, 114, 120, 197, 198, 274, 278, 297.
 Գ.
Գալուստ 34, 35, 37—39, 49, 172, 237, 238, 242, 244, 258, 259, 262, 264, 265, 279, 323.
Գահակիր 146, 200.
Գահակցել 62, 145, 280, 296, 314, 335.
Գայթապազդել, գայթապազդեցուցանել, գայթապազդութիւն 10, 24, 149, 150, 156, 169, 220, 264, 266, 268, 281, 288, 293.
Գանձ (Կիւրդի) 96.
Գառն 25, 79, 143, 197, 222.
Գարած 29, 275, 317.
Գերեզման 11, 12, 34, 128.
Գիրք (Տիւտթեոսի) 1.
Գիրք,-ք, գրեալք, գրիցեալ,-ք, գրութիւն,-ք, գրաւորութիւն 2,

3, 9, 15, 18, 26, 32, 47—51, 55, 55, 56, 58, 63, 64, 66, 75, 76, 78, 79, 82, 84, 86, 87, 90, 91, 93, 102, 106, 107, 109, 114, 117, 120, 125, 130, 132—134, 138, 139, 143, 144, 153, 154, 157, 160, 166—168, 174, 176, 177, 183, 187, 204, 206, 208, 213, 216—218, 225, 231, 236, 238, 244, 251, 257, 260—262, 269, 270, 274, 276, 278, 282, 306, 326, 330, 332, 336, 337, 340, 341.

Գծաւորութիւն 15, 17, 27, 58, 78, 106, 135, 216, 228, 254, 277, 308.

Գոյակցականք 196.

Գոյակցութիւն 195.

Գոյացութիւն, դոյութիւն 13—15, 19—22, 24, 31, 33, 57, 67, 76, 85, 136, 143, 159, 162, 170, 181—186, 188, 191, 192, 194, 197, 216, 217, 223, 255, 263, 265, 273, 274, 285, 297, 338, 340, 341.

Գործք (առաքելոց) 148, 207.

Դ.

Դատապարտել, դատաւարտել 16, 39, 60, 83, 112, 126, 145—147, 157, 193, 208, 221, 234, 327, 328.

Դատապարտութիւն 11, 12, 34, 41, 60, 83, 171, 185, 193, 208, 230, 234, 305, 331.

Դատաստան, դատ, դատարան 3, 6, 26, 39, 40, 49, 50, 56,

83, 147, 148, 159, 168, 252, 259, 287, 315,

Դատաւոր 1, 17, 25, 26, 37, 38, 43, 49, 50, 72, 83, 112, 119, 143, 145, 147, 207, 210, 224, 236, 244, 251, 284, 288, 290, 331, 332.

Դատել, դատիչ 5, 16, 30, 34, 37, 38, 48, 52, 62, 72, 89, 106, 111, 112, 131, 147, 149, 151, 154, 165, 208, 216, 224, 229, 233, 239, 252, 256, 257, 270, 276, 290, 331.

Դատողութիւն 37.

Դերաբրիտոս 37, 40, 41, 99, 177, 204, 303.

Դև 19, 25, 220, 280, 286, 288, 294, 295, 335.

Դէմ,-ք 8, 21, 46, 52, 72—64, 66, 68—70, 72, 76, 81—83, 91, 92, 101, 102, 107, 108, 110, 111, 115, 116, 123, 126, 127, 129, 130, 132, 135, 139, 146, 155—159, 164, 165, 169, 179, 180, 182, 186, 188, 189, 197, 200, 201, 203, 240, 242, 245, 260, 261, 264, 265, 271, 293, 294, 306, 314, 328, 340, 342.

Դժոխ,-ք 11, 12, 34, 141, 142, 159, 161, 230, 240, 242, 267, 282, 291.

Դրաստ, զրախտ 13, 100, 103, 104, 229, 256, 276, 277, 280, 335, 341.

Ե.

Եզ 213, 256, 311, 337.

Ելք 320.

Եկակցել 64, 120.

Եկեղեցի 2, 5, 6, 34—38, 40, 42, 43, 46, 58, 67, 78, 91, 110, 111, 130, 131, 144, 146, 147, 150, 158, 169, 188, 209, 210, 212, 217, 243 (ը.), 247—251, 254—259, 262, 264, 270, 277, 284, 313, 315, 318, 330, 341.

Եկեղեցական (Սողոմոնյան) 276.

Եկեղեցական 147, 150, 263, 265.

Եղբայր 18, 27, 35, 37, 38, 42, 57, 58, 62, 69, 100, 120, 182, 206, 207, 216, 217, 255, 265, 266, 278, 297, 300, 309, 311, 338.

Եղբայրասպան 42.

Եղբայրասպանութիւն 42, 149.

Եղբայրութիւն 27, 39.

Ենթակա, ենթակայ, ենթակաց 24, 255, 339.

Ենթակացել, ենթակայել 55, 67, 194, 216, 217, 336.

Ենթակացութիւն, ենթակայութիւն 27, 58, 62, 67—69, 78, 83, 93, 102, 106, 107, 115, 120, 121, 135, 158, 159, 165, 179—181, 188, 201, 206, 216, 218, 265, 274, 289, 292, 299, 306, 308, 340, 341.

Ենթանկանել 30, 73, 86.

Եպիսկոպոս, եպիսկոպոս 1, 2, 4, 6, 17—19, 21, 22, 25, 26, 28, 30—35, 37, 39, 41, 43, 60, 67, 69, 72, 73, 76, 77, 83, 87, 92, 96, 104, 111, 112, 117, 125, 126, 130, 132, 140, 141, 145, 146, 155, 162, 177, 186, 252, 254, 256, 264, 270, 274, 277, 280, 282, 336.

Եպիսկոպոսապետ, եպիսկոպոսապետ 6—8, 10, 34—37, 42, 60, 61, 67, 68, 72, 76, 77, 83, 87, 88, 92, 105, 106, 111, 113, 118, 119, 125, 126, 132—134, 140, 146, 147, 155, 160—162, 164, 177, 178, 182, 187, 191, 252, 253, 256, 259, 268, 271, 276, 277, 280, 317, 330, 331, 335.

Եպիսկոպոսութիւն 145.

Եռաբիւս, -յ 8, 30, 79, 111, 117, 121, 137, 163, 164, 231, 235, 242, 276, 317, 318, 320.

Երանելի 4, 6—8, 10, 17—19, 21, 22, 25, 26, 28, 30—36, 38, 41, 42, 48, 52, 55, 57, 60, 61, 64, 67—69, 72, 76, 77, 80, 81, 83, 86—88, 91, 92, 94, 96, 101, 105, 106, 108, 109, 111, 113, 115, 117—119, 123, 125—127, 130—136, 139—150, 155, 157, 159—165, 169, 171, 173—178, 183, 184, 186, 187, 188, 191, 193—195, 206, 210, 221, 231, 233, 235, 288, 245, 248, 249, 251—253, 256, 259, 266, 268, 270, 271, 273, 274, 276, 277, 281, 282, 284, 291, 293, 294, 299, 307, 309, 314, 317, 323, 326—328, 331, 335—338.

Երասխանակընկալ 257.

Երեւել, երեւցողցանել 3, 21, 22, 27, 30—32, 49, 56, 58—60, 71, 73, 75, 82, 85, 87, 89—92, 104, 109, 112, 113, 126, 151, 168, 172, 182, 192, 194, 204—206, 214, 215, 218, 223, 226, 235, 238, 239, 242,

243, 245, 246, 257, 268, 283, 284, 286, 290, 300, 317, 328, 337, 339, 340.

Երեւելի, երեւոյթ 21, 31, 32, 48, 74, 79, 89, 93, 112, 136, 170, 193, 199, 206, 277.

Երեւութական 26, 256.

Երեւութիւն, երեւոյթութիւն, երեւոյթ, երեւութութիւն 7, 27, 29, 30, 56, 62, 86, 89, 232, 235, 238, 265, 272, 275, 276, 279, 337.

Երէց 6, 35, 40, 58, 145, 148, 320.

Երկաբնակ, երկաբնական 36, 37, 42, 47, 49, 50, 51, 170, 172, 173, 177, 181, 184, 185, 204, 205, 207, 208, 210—213, 215—217, 238, 239, 245, 156, 331.

Երկաբնութիւն 42, 247, 341.

Երկարոյս 52, 186, 200, 203, 341.

Երկախումբ 10, 74—76, 156, 261, 264, 317, 341, 341.

Երկակ 24, 68, 76, 77, 81, 82, 85, 88, 107, 108, 123, 126, 127, 152, 170, 174, 179, 194, 300, 311, 342.

Երկակութիւն, երկատութիւն 171, 172, 341.

Երկակերպ, երկակերտ 81, 341.

Երկակից 182.

Երկաչարութիւն 192.

Երկաքանչիւր 51, 64—66, 69, 70, 78, 81, 102, 107, 108, 110, 111, 115, 116, 120, 129, 159, 178—180, 187, 201, 203, 205, 208, 210, 211, 218, 261, 274, 322, 339, 342.

Երկին, -ք 6, 7, 9, 14, 18, 21, 24, 30, 31, 34, 45—52, 55, 66, 68, 73, 75, 90, 95, 103, 110, 111, 114, 126, 129, 130, 143, 147, 153, 154, 156, 159—161, 174—177, 204—206, 209—211, 213, 223, 277, 232, 233, 237—240, 242—245, 247—249, 256—259, 263, 270, 276, 286, 287, 289, 290, 294, 299, 301, 306, 307, 309—313, 316, 336.

Երկիր 6—8, 11, 21, 22, 31, 43—45, 47—52, 56, 59, 60, 68, 82, 90, 91, 95, 103, 104, 129, 130, 132, 135, 136, 138, 141, 143, 149, 150, 153, 156, 157, 159, 172, 175, 176, 182, 186, 192, 195, 204—206, 209, 214, 215, 218, 223, 231—233, 235, 237—247, 257—259, 261—264, 266, 267, 270, 271, 279, 285, 286, 289, 291, 294, 296, 311—313, 319, 322, 325, 327, 335, 337, 339.

Երկն 33, 101, 137, 202, 276.

Երկնաւոր, երկնային, երկնական 3, 17, 31, 39, 48, 50, 92, 104, 105, 157, 159, 170, 173, 175, 194, 210, 212, 214, 219, 223, 231, 250, 259, 261, 263—268, 277, 279, 288, 299, 312, 315, 335.

Երկնուստ 8—10, 24, 39, 41, 57, 59, 77, 89, 90, 115, 116, 126, 132, 143, 147, 156, 157, 159, 177, 186, 191, 211, 213, 223, 243, 259—261, 262, 264—269, 268, 271, 272, 298, 299, 338.

Նրկու, երկրքին 1, 8, 9, 21, 34—37, 39, 41, 44, 49, 62, 67—70, 72, 75—77, 81—83, 85, 87, 88, 91—94, 96—98, 102, 104, 105, 107, 109, 114—116, 120, 123—128, 130, 132, 133, 145—147, 151—159, 164, 170—174, 176—181, 193, 184, 186—189, 192, 199—201, 203, 213—218, 233, 247, 255, 260, 261, 263, 264, 269, 270, 273, 277, 280, 289, 310, 311, 314, 316, 330, 336, 340—342.

Նրկաւոր, երկրային, երկրական 3, 39, 48, 104, 129, 132, 157, 171, 175, 214, 223, 231, 259, 261, 263, 268, 276, 298, 312.

Նրկրպագակցել 62, 166, 174.

Նրկրպագել 9, 10, 13, 21, 25, 30, 34, 37, 54, 58, 62, 65, 71, 81—89, 92, 94, 98, 112, 122, 133, 137, 142, 143, 149, 156, 158, 159, 161, 163, 164, 169, 173, 174, 176, 178, 182, 186, 187, 189, 196, 201, 203, 205, 219, 222, 223, 232, 233, 238, 240, 242, 243, 257, 259, 260, 262, 264—266, 268, 269, 274, 280, 285, 331—333, 335, 342.

Նրկրպագելիք, երկրպագական 10, 133, 156, 187, 209, 270.

Նրկրպագութիւն 13, 23, 107, 133, 159, 167, 170, 178, 187, 199, 262, 263, 268, 269.

Նրրորդութիւն 13, 15, 17, 54,

146, 153, 154, 158, 188, 189, 202, 254, 263, 265, 274, 335.

Չ.

Չանազանութիւն 9, 49, 65, 94, 107, 132, 177, 192, 196, 201, 203, 260, 324, 341.

Չանգունի, զանգուած, զանգուածախառնութիւն 21, 151, 154, 155, 161, 170, 179, 192, 193.

Չատուցանել 8, 45, 69, 84, 199, 200, 238, 261.

Չարմ 17, 26.

Չուկ 73, 77, 120, 137.

Չաւակակից 24.

Չաւրութիւն 3, 18, 22, 26, 27, 38, 39, 44, 47, 55, 64, 68, 73, 83, 84, 98, 99, 130, 143, 148, 161, 167, 173, 209, 219, 240, 268, 270, 271, 288, 294, 295, 305, 322, 336, 341.

Չենանել 16, 141, 142, 228, 280, 319, 320, 322, 330, 335.

Է.

Էակ, Էակ 17, 22, 26—28, 33, 41, 48, 52, 59, 74, 75, 77, 83, 117, 184, 189, 194, 201, 204, 205, 235, 286, 326.

Էակցել 66.

Էանալ 4.

Էութիւն 1—3, 17, 323.

Ը.

Ըմպարան 227.

Ընդդիմակաց, ընդդիմակացել 44, 52, 301.

Ընդհանրական 270.

Ընդունակ, ընդունարան 27, 113, 119, 186, 241.

Ընդունել 2, 13, 21, 27, 30—32, 36, 54, 57, 64, 67, 73, 74, 79, 82, 84, 98, 101, 111, 116, 118, 122, 138, 145—148, 152, 164, 168, 170, 183, 185, 189, 202, 209, 210, 234—236, 238, 240, 248, 252, 253, 257, 262, 271, 277, 282, 297, 298, 304, 315, 322, 323, 330, 332, 337—340.

Ընթացիկ թիւն 121.

Ընթացք 1, 89, 277.

Ընտանանալ, ընտանեկանալ 51, 63, 110, 113, 116, 117, 340.

Ընտանեցուցանել 114, 198, 270.

Ընտանի, ընտանեկան, ընտակեաց 30, 31, 33, 65, 112, 116, 119, 201, 213, 290, 304, 341.

Ընտանութիւն, ընտակցութիւն 66, 108, 111, 129, 142, 178, 304, 330.

Թ.

Թագաւոր 17, 25, 26, 30, 31, 42, 50, 73, 83, 90, 106, 140, 145, 150, 177, 229, 239, 243, 247, 250, 256, 257, 259, 263, 265, 267, 284, 289, 299, 327, 331.

Թագաւորական 44, 145, 169, 274, 290, 343.

Թագաւորիկ 25, 66, 82, 83, 146, 150, 162, 173, 204, 206, 229, 239, 241—243, 246, 247, 267, 292, 331, 332, 340.

Թագաւորութիւն 17, 82, 103, 150, 173, 204, 229, 233, 210—242, 247, 265, 266,

292, 312, 316, 327.

Թագունի 89, 191, 284, 317.

Թաղիկ 8, 23, 25, 30, 32, 45, 46, 115, 116, 129, 141, 152, 154, 160, 165, 171, 176, 199, 230—237, 240, 242, 257, 276.

Թաղումն 55, 76, 79, 99, 155, 231, 336.

Թափել 25, 27, 30, 55, 61, 73, 104, 172, 185, 190, 193, 199, 204, 214, 216, 229, 232, 272, 284, 312, 336.

Թափումն 27, 58, 60, 61, 72, 81, 82, 106, 113, 127, 185, 199, 206, 211, 215, 218, 307, 310, 312, 339.

Թլիհատել 19, 23, 26.

Թլիհատութիւն 19, 26.

Թողութիւն 38, 100, 227, 237, 241, 278, 291, 294, 313, 315.

Թուելութիւն 19, 20, 29, 232, 272, 275, 279.

Թուղթ 2, 4, 6—8, 10, 14, 15, 32, 39, 53, 55, 59—64, 67—69, 74, 76, 78, 81, 84, 89, 93, 99, 143, 145—148, 150, 155, 156, 160—165, 170, 171, 173, 177—180, 186, 188, 196, 199—201, 210, 252, 254—256, 259, 262, 264, 277, 279, 300, 301, 303, 305, 307, 308, 310, 312—314, 317, 330, 331, 335, 337.

Ժ.

ժառանգ, ժառանգիչ, ժառանգաւոր, ժառանգութիւն 72, 206, 213, 239, 282, 313.

ժառանգակից 28, 34, 37, 251.

ժողով 1, 35, 47, 52, 82, 116, 143—146, 148—152, 162—164, 169—171, 177, 180, 184, 185, 199, 201, 203, 253—256, 259, 263, 268, 330, 331.

ժողովական 162—164.

ժողովարան 241, 284.

ժողովուրդ 8, 18, 37, 40, 43, 49, 55, 60, 67, 71, 118, 119, 123, 131, 140—142, 175, 239, 243, 245—247, 257, 258, 281, 283, 284, 291, 293, 300, 303, 327, 328, 337, 339, 340.

Ժ.

Ժմաստութիւն 4, 17, 41, 44, 53, 55, 57, 59, 78, 89, 94, 160, 210, 244, 255, 256, 270, 326, 327, 330, 336, 339.

Իշխանապէս 53.

Իշխանութիւն 3, 12, 26, 44, 71, 97, 129, 134, 137, 139, 141, 145, 151, 165, 209, 212, 222, 223, 226, 229—233, 237, 238, 241, 242, 266, 268, 271, 284, 286, 293, 294, 304, 312, 314, 328.

Իջանեկ 9.

Իջեղութիւն 198.

Իրաւորեալ 33, 227.

Լ.

Լեզու 3, 46, 48, 102, 104, 148, 150, 175, 214, 219—221, 223, 224, 226, 268, 312, 328, 341.

Լուսցարան 225, 242.

Լուծանեկ 7, 26, 30, 34—36, 128, 145—148, 169, 173, 174, 201, 225, 237, 247, 248, 253, 265, 267, 271, 284, 323.

Լուծումն, լուծութիւն 11, 12, 32, 33, 73, 77, 88, 92, 106, 162, 180, 197, 253.

Լուսին 239, 321.

Խ.

Խաղաղադործեկ 129, 313.

Խաղաղութիւն 31, 43, 86, 95, 144, 150, 151, 209, 228, 235, 236, 240, 242, 246, 271, 277, 291, 293, 264, 301.

Խայրի 78, 103, 231, 335.

Խանձարրապատեկ 8, 16, 30, 73, 85, 86, 106, 173, 218, 257.

Խանձարրութիւն 23.

Խաչ 10, 11, 15, 25, 26, 34, 36, 45, 46, 55, 76, 87, 99, 104, 113, 129, 130, 134, 136, 139, 141, 157, 161, 209, 214, 227, 229, 240, 243, 245, 255, 264, 271, 272, 278, 280, 309, 312, 313, 336.

Խաչակիցեկ 103, 211.

Խաչեկ 4, 25, 29, 30, 45, 46, 75, 77, 79, 103, 104, 108, 109, 112, 116, 117, 124, 125, 128, 129, 138, 152, 159, 160, 165, 167, 171, 193, 207, 209—212, 217, 229, 232, 234, 237, 241, 258, 266, 276, 280, 313, 322, 335.

Խաչնդեհալ 2, 108, 111, 128, 138, 139, 142, 171, 177, 200, 229, 234—236, 238, 313, 311.

Խառնեղ, խառնակեղ 107, 133, 171, 270, 322.

Խառնութիւն 91, 151, 154, 155, 161, 170, 179, 195, 202, 223.

Խաւանակ 114, 142, 163, 164.

Խաւաք 5, 33, 143, 270, 277.

Խափանեղ 34, 111, 198, 229, 231, 264, 267, 270, 272.

Խոստովանաբար 196.

Խոստովանակից 96.

Խոստովանեղ 2, 3, 6, 8—10, 13, 20, 21, 24, 28—32, 34, 35, 41, 43, 44, 47, 48, 53, 59, 60, 62, 65, 69, 70, 74, 75, 77, 82, 89, 91, 95, 96, 99, 103, 104, 107, 110, 115, 119, 121, 123, 124, 132, 133, 137, 139, 140, 142, 144—146, 156, 157, 160, 161, 164—168, 172, 175, 176, 184, 186, 187, 189—191, 194, 197—200, 203, 204, 209, 214, 218, 222, 223, 231, 232, 236, 247, 249, 253—255, 259—262, 264, 265, 268, 269, 273—276, 279, 280, 282, 287, 289, 295, 297, 303, 304, 306, 307, 312, 331, 332, 336, 339.

Խոստովանող 35, 36, 42, 186, 277, 281, 330.

Խոստովանութիւն 31, 103, 111, 125, 139, 162, 165, 167, 170, 171, 184, 236, 256, 262, 273, 274, 276, 280,

281, 287, 314, 336.

Խոստումն, խոստութիւն 26, 87, 38, 161, 229, 237, 241, 243.

Խորհուրդ, խորխուրդ 3, 5, 7, 17, 22, 32, 38, 56, 66, 67, 69, 70, 77, 80, 84, 86, 88, 104, 114, 142, 162, 171, 196, 210, 231, 233, 244, 263, 270, 271, 274, 276, 277, 281, 283, 289, 307, 312, 318, 320, 226, 327, 337, 340.

Խորհրդակիրք 98, 99, 310.

Խրատութիւն 5.

Մ.

Մառայ 12, 25, 26, 30, 34, 43—45, 47, 51, 55 (շ.), 61, 62, 69, 70, 72, 73, 80, 83, 105, 109, 110, 125, 158, 170—172, 186, 188, 190, 199, 200, 202, 207, 209, 214, 228, 244, 251, 259, 261, 262, 268, 272, 280, 283, 287, 293, 312, 335, 337, 338.

Մառայական 51, 72, 95, 214, 261.

Մառայեղ 18, 70, 118, 211, 240, 259, 303, 307, 310.

Մառայութիւն 18, 27, 72, 83, 105, 109, 118, 143, 272, 307.

Մնանիլ, ծնաւղ 2, 3, 8, 9, 15—17, 21—23, 28—31, 33—35, 44, 47, 50—52, 54—56, 61, 63, 84—87, 90, 94, 95, 99, 101, 104—106, 108, 109, 111—113, 115, 116, 118, 122, 125, 126, 132, 136, 143, 145, 152, 153, 155, 159, 162, 165, 172—174, 177, 179,

181—183, 185, 186, 190—
 196, 201, 202, 205, 206,
 214, 218, 223—225, 228,
 236, 239—242, 244, 246,
 247, 251, 256, 257, 260,
 264—266, 269, 271—273,
 275, 277, 279, 283—285,
 292, 298, 296, 299, 300, 304,
 307, 322, 324, 328, 335—
 387, 339.

Մենկութիւն 8, 9, 24, 30, 32,
 57, 60, 61, 64, 67, 76, 84,
 99, 105, 109, 110, 112,
 118, 120, 125, 132, 135,
 166, 171, 172, 177, 183,
 191, 192, 194, 224, 225,
 242, 258, 260, 266, 277,
 282, 283, 285, 291, 304,
 319, 325, 338.

Մեռնոյ 7, 11, 14, 21, 23—25,
 28, 33, 56, 71—73, 76, 79,
 84, 94, 104, 126, 143, 171,
 172, 194, 224, 254, 266,
 270, 272, 276, 304, 314,
 387.

Հ.

*Կաթնարուծել, կաթնարոյծ լի-
 ճել* 8, 94.

Կաթողիկէ 41 (1.)

Կանոն 58, 147.

Կատարած, կատարումն 30, 37—
 39, 42, 95, 124, 165, 196,
 246, 276, 288, 320.

Կատարելայ, կատարելեայ 2, 7,
 8, 21, 30, 38, 39, 67, 68,
 78, 87, 92, 101, 136, 137,
 151, 153, 156, 189—191,
 202, 216, 217, 233, 254,
 256, 263, 264, 272, 300,
 321, 326.

Կատարեալից 121.

Կատարելապէս 64.

Կատարելութիւն 21, 92, 115,
 181, 151, 161, 189.

Կարասեա 89, 90 (բ), 291.

Կարաւտանայ 13, 24, 31, 85,
 86, 94, 95, 102, 115, 167,
 168, 182, 289.

Կարդաւորութիւն 28, 49, 65,
 105, 201, 211, 231, 321.

Կարութիւն, կարողութիւն 3,
 64, 78, 85, 90, 105, 109,
 114, 138, 160, 168, 198, 201,
 212, 213, 223, 235—237,
 243, 250, 258, 262, 268, 269,
 274, 276, 290, 292, 296, 308,
 325.

Կեանք 1, 14, 17, 26, 32, 81.

Կենագործել, կենդանագործել 11,
 18, 22, 25, 67, 72, 102, 115,
 140, 177, 159, 167, 178, 234,
 237, 302.

*Կենարար, կենագործ, կենագոր-
 ծակ, կենագործիչ, կենդանա-
 րար, կենածական* 63, 77, 82,
 88, 92, 100, 125, 133, 160,
 167, 178, 217, 231, 261, 262,
 266—268, 295, 299, 316, 340,
 341.

Կենածնել, կենդանածնել 72,
 172, 272.

Կենդանի 5, 17, 30, 34, 37,
 54, 59, 74, 98, 95, 103, 105,
 110, 121, 131, 143, 154, 165,
 192, 194, 201, 209, 210, 212,
 218, 223, 230, 233, 237, 249,
 258, 268, 270, 272, 276,
 289, 290, 295, 301, 303, 306,
 307, 315, 322, 323, 325.

Կենդանութիւն 83, 41, 42, 50,
 53, 59, 61, 77, 78, 80—83,

87, 93, 103, 104, 110, 111, 117, 130, 131, 135, 136, 138—142, 144, 159, 167, 172, 196, 197, 202, 205, 206, 208, 209, 218, 219, 223—225, 228, 230—234, 237, 238, 242, 244, 249, 252, 258, 264—267, 272, 278, 282, 299, 300, 302, 303, 305, 324, 332, 338.

Կեսար 226, 232.

Կերպ, Կերպութիւն, Կերպաւորութիւն 11, 17, 25, 26, 30, 44, 47, 51, 54, 61, 62, 69, 70, 72—75, 78, 81—83, 93, 105, 109, 110, 125, 135, 138, 156, 168, 170—172, 181, 184, 190, 195, 199—202, 214—216, 262, 263, 272, 286, 289, 312.

Կերպակից 198, 267.

Կերպանալ 54, 201.

Կին 9, 11, 16, 17, 20, 21, 29, 33, 48, 56, 61—63, 66, 67, 77, 84—87, 95, 104, 107, 409, 110, 120, 125, 132, 141, 157, 167, 172, 177, 179, 182, 192, 195, 196, 199, 204, 206, 216, 218, 222, 229, 232, 234, 246, 260, 261, 264—266, 269, 272, 275, 288—285, 292, 293, 299, 304, 306, 310, 311, 387.

Կիրք 29, 80, 83, 189, 257, 265, 266, 269, 275, 296.

Կիրքիակէ 818.

Կոյս (Մարիամ) 2, 8, 16, 23, 28, 29, 31—35, 44, 47, 50—52, 54—56, 59, 60, 63, 64, 66, 68, 71, 72, 74—76, 79,

82, 84—87, 94, 95, 99, 105, 109, 111, 112, 114, 115, 118, 120, 124—126, 130, 132, 133, 139, 145, 151, 156—155, 162—165, 168, 171—178, 180—186, 190—192, 196, 196, 201, 202, 206, 208, 212, 217, 218, 220, 223—225, 235, 236, 239—242, 244, 247, 256—261, 263, 265, 268—273, 275, 277, 283, 284, 292, 293, 299, 300, 307, 337—339, 341.

Կոչարան 243.

Կորուստ 36, 40, 251, 303, 374.

Կուսական 54, 74, 112, 113, 126, 160, 201, 218, 283.

Կուսութիւն 112, 126, 172, 218, 236.

Կտակ, Կտակարան 50, 118, 169, 172, 227, 228, 244, 281.

Կրել 27, 38, 39, 44, 57, 61, 79, 80, 86, 96, 100, 104, 193, 116—118, 129, 131, 203, 206, 213, 218, 237, 239, 245, 252, 254, 265, 266, 269, 302, 342.

Կրկնակ, Կրկնական, Կրկին, Կրկնապատիկ 51, 65, 68, 69, 109, 122, 152, 179, 200.

Կցորդութիւն 2, 3, 25, 32, 269, 272.

Հ.

Հալածել, հալածիչ, հալածանք, հալածմունք 16, 38, 42, 43, 46, 47, 149—151, 169, 229, 249—252, 280, 335.

Հակաճառութիւն, հակաճառական 36, 52, 55, 65, 66, 70, 74, 79, 80, 85, 90, 94, 100,

- 101, 109, 110, 116, 122,
128, 137, 152, 163, 170,
171, 180, 199, 203, 316,
336, 339.
- Հակափրկանակ** 98.
- Համբակ** 30, 71, 84, 85, 89,
105, 173—175, 180, 196,
213, 291, 324.
- Համբառնակ, համբարձու՛մ** 24,
34, 238, 258, 307.
- Հայնոյել** 9, 40, 51, 133, 146,
150, 157, 183, 225, 229,
254, 259—261, 315, 331,
342.
- Հայնոյութիւն** 1, 36, 51—54,
64, 65, 69—72, 74, 75, 78,
79, 84—86, 89, 93, 94, 99,
100, 102, 108, 109, 115,
119, 121, 124, 126, 128,
136, 137, 144, 145, 148,
162, 169, 173, 180, 199—
201, 203, 215, 225, 315,
336, 342.
- Հայր (Աստուած)** 1, 3, 6, 8,
10, 12, 14, 15, 17, 18, 23,
27, 28, 32, 39—41, 43—46,
48—51, 54—58, 61, 62, 64,
68, 73—75, 77, 78, 80, 81,
89—91, 93, 95, 98, 100, 101,
104, 106, 107, 110, 111,
113—121, 123, 127, 128,
134, 135, 141, 143, 151—
154, 156, 157, 159, 161,
165—169, 178, 179, 181—
186, 191, 195, 196, 199,
201, 204—217, 219, 221—
227, 230—233, 237—242,
247, 249, 250, 255—259,
262, 263, 265, 268—270,
272—274, 279—281, 283,
285—287, 289, 292, 293,
296, 297, 300, 301, 304—
306, 308—316, 326, 335—
338.
- Հայր** 36, 136, 147, 160, 164,
220, 244, 268, 271, 277, 282,
284, 292, 328, 331, 335.
- Հայրական** 15, 270.
- Հայրապետ** 15, 135, 257, 278.
- Հանդէտ** 25, 27, 204, 214, 215,
265, 272, 309, 312.
- Հանդիտապատիւ** 212.
- Հանդիտութիւն** 61, 106, 199,
215, 272, 275, 312.
- Հանդերձեալ** 17, 21, 23, 26,
37—39, 41, 43, 48—50, 56,
72, 97, 103, 123, 150, 159,
173, 192, 212, 220—226, 229,
230, 234, 242—244, 248,
265, 271, 277, 283, 295, 315,
330, 337.
- Հանդիպասաց** 208.
- Հասակ** 4, 11, 75, 136.
- Հասարակ, հասարակական** 41,
63, 66, 67, 88, 111, 129, 136,
143, 161, 162, 171, 180, 181,
193, 197, 200, 203, 216—
218, 287, 291, 305, 310,
339—341.
- Հասարակութեան** 65, 108, 319.
- Հաստատութիւն** 1, 10, 37, 151,
162, 169.
- Հաստունն** 24, 193.
- Հարկաւորութիւն** 6, 41, 178,
179, 249, 305, 314.
- Հարք, սուրբ հարք** 1, 2, 34—
36, 44, 51—53, 55, 57, 60,
72, 76, 83, 87, 91, 96, 104,
111, 117, 118, 125, 130, 131,
140, 144—146, 148, 153—
155, 162, 163, 165, 169, 174,
176, 177, 180—186, 189, 200,

- 202, 203, 231, 247—256,
274, 281, 313, 314, 330, 336,
338, 341.
- Հաւասարեի** 61—63, 81, 92,
104, 120, 149, 166, 169,
172, 196, 217, 252, 264,
272, 273, 300, 322, 330, 338.
- Հաւասարորդ** 52, 77, 119, 125,
145, 149, 276, 278.
- Հաւասարութիւն** 10, 2, 31,
75, 78, 81—83, 110, 148,
164, 169, 187, 192, 203,
264, 274, 276, 342.
- Հաւասար** 1, 2, 5, 7, 15, 20—
22, 28, 32, 34—37, 39, 41,
42, 44, 47, 60, 67, 68, 76,
79, 81, 84, 87, 91, 92, 97,
98, 100, 117, 119, 140, 144,
146—151, 153, 155, 157,
158, 162—164, 183—185,
188, 189, 191, 198, 202,
207, 209, 213, 221, 226,
229, 233, 234, 248, 250—
256, 259, 263, 265, 267,
273, 274, 277—279, 281,
294, 302, 303, 305—307,
309, 311, 314, 315, 329,
330, 333, 335, 339, 340.
- Հաւասարործեի** 224, 225, 228,
230, 234, 235.
- Հաւասար, հաւասանալ** 3, 7,
15, 16, 24, 29, 31, 33, 35,
37, 39, 40, 42, 44—47,
50, 51, 56, 64, 66—68, 72,
82, 87, 91, 96, 102—104,
106, 110, 112, 114, 116,
123, 125, 130, 136, 138,
140, 145, 146, 148, 152—
154, 159, 169, 171, 174,
181, 191, 196, 197, 200,
209, 212, 215, 217, 223,
225—228, 232, 236—238,
242, 254, 265—267, 273—
275, 279, 290, 292, 294, 295,
298—301, 303, 304, 306, 307,
311, 313, 314, 318, 325, 337,
339, 340.
- Հաւաստացեալ** 1, 2, 38, 57, 59,
72, 104, 109, 139, 140, 169,
207, 212, 215, 223, 227, 234,
236, 237, 239, 241, 242, 248,
258, 265, 266, 285, 299, 301,
306, 314, 324, 338, 339.
- Հաւաստացուցանել** 32, 64, 111,
138, 139, 151, 161, 199, 218,
228, 236.
- Հաւատ** 40, 48, 58, 149—151,
164, 169, 255.
- Հեթանոս, հեթանոսական** 24,
323, 331.
- Հենատոն** 279, 335.
- Հերձուած** 35, 38, 40, 42, 48,
71, 132, 146, 152, 177, 184,
186, 200, 251, 251, 255,
259, 260, 265, 279, 281, 330.
- Հերձուածող, հերձուածողական**
7, 24, 29, 31, 34, 36, 37,
47, 50—55, 60, 64—67, 70,
74, 79—85, 87—91, 93, 94,
96, 100, 101, 104, 108—
111, 115—117, 121, 122,
125—128, 131, 132, 136,
137, 140, 148, 154, 155,
162—164, 171, 176, 177,
186, 193, 197, 201, 231,
233, 239, 256, 262, 272—
274, 276, 277, 280, 281,
333, 336.
- Հիւր** 5, 35, 81.
- Հմայումն, հմայութիւն** 93, 151,
152, 162, 163, 168, 184, 252,
253.

Հոգեկան, ոգեկան 19, 21, 36, 43, 44, 59, 192, 209, 248, 249, 258, 259, 306, 307, 333, 339.

Հոգեղէն 19.

Հոգի (Սուրբ) 1, 2, 6, 8, 13, 14, 18, 21, 24, 29, 32, 34, 36, 38, 44, 50, 54, 57, 58, 60, 63, 64, 71, 73, 77, 85, 86, 92, 98, 100, 114, 125, 130, 139, 143, 146, 151, 153, 154, 162, 167—169, 172, 175, 176, 181, 182, 185, 187, 189, 191, 192, 204, 207—210, 213, 214, 219, 233, 234, 237, 238, 241—244, 248, 250, 252, 254, 256, 258, 263, 265—269, 271, 274, 275, 277, 278, 283—285, 294, 292, 294, 298, 300—305, 341, 315, 316, 338, 389.

Հոգի, ոգի 10, 11, 40, 41, 53, 59, 61, 63, 67, 107, 110, 120, 132, 133, 137, 144, 156, 158, 167, 188, 190, 208, 213, 221, 230, 231, 241, 245, 257, 262, 263, 266—269, 271, 283, 286, 288, 289, 291, 293, 295, 302, 303, 322.

Հոգեղէն, հողական 19, 294, 268.

Հոմաբուն, հոմարոյ, համաբուն 67, 196, 340.

Հոմազոյ, համազոյ, հոմազոյական, համազոյական 1, 10, 13, 29, 31, 35, 67, 77, 100, 115, 153, 154, 181—187, 189, 191, 192, 194—196, 217, 219, 223, 225, 227,

237, 238, 245, 247, 255, 264, 278, 274, 283, 316, 330, 332, 338.

Հոմազոյութիւն, համազոյութիւն 10.

Հոմածառայական 77.

Հոմակիր 230.

Հոմանունութիւն 78, 105, 171, 200, 216.

Հոմասեռ, համասեռ 67, 77, 193, 338, 297, 340.

Հոմատեսակ 270, 271.

Հովիւ 40, 71, 94, 149, 150, 162, 173, 219, 249, 250, 255, 257, 280, 335.

Հովուապետ 249.

Հրեշտակ 17, 18, 23, 24, 33, 34, 40, 41, 43, 49, 50, 56, 58, 71, 72, 85, 84, 86, 90, 94, 95, 114, 125, 136, 140, 148, 173, 174, 176, 177, 182, 205, 206, 211, 219, 223, 231—233, 237, 238, 240, 244, 245, 250, 257, 259, 266, 267, 269, 271, 277—280, 284, 288—290, 292, 300, 308, 315, 328, 335, 337.

Հրեշտակապետ 60, 71, 82, 277, 315, 339.

Հրեշտակական, հրեշտեկական 49, 94, 170, 261.

Չ.

Չեռագիր 36.

Չեռնադրութիւն 6.

Չեռնարկ, ձեռնարկութիւն 146.

Ղ.

Ղըբեղղոն 146.

Ճ.

Ճահագործութիւն 139, 150, 157, 160, 169, 172, 173, 208, 341.

Ճանապարհ 12, 40, 44, 89, 97, 126, 160, 169, 184, 205, 229, 235, 245, 249, 251, 274, 291, 328, 330, 331.

Ճշմարտապէս 28, 30, 42, 43, 47, 64, 78, 88, 90, 98, 118, 123, 127, 141, 151, 153, 157—160, 179, 191, 216, 232, 271, 272, 275, 287—289, 292—294, 298, 300, 301, 305, 310, 314, 339.

Ճշմարտութիւն 4, 6, 9, 17, 18, 27, 29, 32, 34, 38—40, 42, 43, 56, 57, 61, 66, 79, 80, 85, 86, 88—90, 92, 95, 99, 114, 115, 118, 119, 121, 124, 131, 132, 134, 143, 145, 149, 154, 156, 163, 165, 166, 172, 177, 179, 181—185, 189, 190, 192, 199, 200, 209, 213, 217, 218, 223—225, 228, 230, 232—236, 244, 247, 252, 260, 263, 268, 273—275, 279, 282, 287, 297, 300, 304, 305, 326, 331, 332, 337—340.

Ճոխութիւն 65, 70, 78, 110, 122, 124, 137, 163—165, 200, 201.

Մ.

Մածնուլ, մածուցանել 21, 34, 138, 175, 245, 323, 341.

Մակձայնութիւն 7.

Մահ 8, 9, 11, 12, 16—18, 24,

27, 37, 42, 34, 48, 46, 55, 83, 101, 103, 104, 111, 113, 116, 118, 125—127, 129, 130, 133, 134, 136, 137, 139, 141—144, 146, 149, 150, 152, 155—157, 160, 164, 167, 169, 178, 182, 186, 193, 197, 199, 202, 208, 214, 215, 220, 221, 225, 228—232, 234, 235, 237, 240, 242, 245, 248—250, 452, 260, 262, 264—267, 269—272, 275, 287, 291, 296, 299, 302, 312, 319, 322, 324, 331—333, 336.

Մահարեիր 35.

Մահկանացու 18, 32, 51, 64, 66, 68, 80, 117, 137, 156, 201, 202, 263, 340.

Մայր 33, 34, 44, 45, 49, 51, 56, 102, 126, 183, 194, 195, 206, 220, 222, 223, 284, 291, 292, 337.

Մատակարարել 31, 138.

Մատենան 79, 135, 152, 191, 251, 282, 283, 300, 328—330.

Մատնել 16, 23, 42, 130, 149, 208, 228, 284, 287, 331, 332.

Մարդարէ 4, 7, 11, 12, 14, 16, 37, 38, 40, 42, 45—47, 50, 51, 53, 56—58, 71, 75, 82, 87, 90, 97, 101, 118, 123, 124, 130, 134, 135, 140, 143, 148—150, 156, 175, 182, 207, 220, 234, 237, 238, 240, 244—249, 252, 256—258, 263, 265, 267, 269, 271, 274, 277,

278, 281, 283—285, 289,
291—295, 302, 303, 313,
327—329, 337, 338.
Մարգարէանալ 56, 87, 242—
247, 291, 292, 302, 321,
337.
Մարգարէութիւն 138, 226, 292.
Մարդ 2—5, 7—10, 13, 14,
16—19, 21, 23, 25, 27—29,
31, 33, 34, 42, 47, 49—69,
71, 74—82, 84—89, 91—95,
98, 99, 103—106, 108—
111, 114—117, 119—121,
123—126, 129—139, 141—
144, 146, 149, 154—164,
166—168, 171—174, 176,
179, 180, 182—184, 186—
200, 202—204, 206, 211—
239, 242, 244—247, 255—
257, 259, 260, 263—270,
272, 274, 276, 278—280,
285—221, 299—300, 302—
310, 312—313, 323, 326,
327, 329, 331, 332, 335—
341.
Մարդաբանիկ 262.
Մարդածին 54, 124, 153, 201,
273, 274, 341.
*Մարդապաշտութիւն, մարդա-
պարշտութիւն, մարդապա-
րիշտ* 173, 174, 231, 233,
238.
Մարդասէր, մարդասիրութիւն, մարդասիրական 18, 23, 30,
33, 73, 112, 117, 119, 160,
216, 271, 279, 280, 336.
Մարդատեսակ 178, 187, 261.
Մարդացեալ 3, 193, 273.
Մարդիկ 1—3, 5, 8, 10, 11,
13, 19, 22—24, 29, 31, 35,
37, 41, 43, 55, 59, 60, 65,

82, 84, 86—88, 90, 93, 97,
98, 105, 118, 119, 124, 126,
136, 138, 142—144, 148,
155, 159, 167, 168, 172—
174, 189—185, 187, 190—
192, 211, 212, 214—217,
219, 223, 224, 230, 233—
235, 238, 239, 241, 242,
245, 246, 249, 251, 255,
257, 259, 260, 263, 265,
267—273, 275, 276, 281,
282, 287, 288, 295, 299,
300, 305, 310—312, 315,
326, 327, 331, 333, 336,
337, 339.
Մարդկական 1, 273.
Մարդկային 4, 9—11, 14, 19,
26—28, 31, 32, 34, 41, 42,
56, 65—68, 71, 74—76, 81—
85, 91, 94—96, 100, 102,
104, 106, 108, 113, 115,
117, 124, 126, 127, 129—
131, 133, 138, 144, 156,
159, 165, 173, 174, 187—
189, 192, 194, 195, 199,
203, 204, 206—208, 213,
214, 216—224, 226, 227,
235, 237, 238, 254, 260,
263, 265, 266, 276, 277,
288, 295, 297, 308, 309,
316, 325, 327, 337, 340,
342.
Մարդկավայելչաբար 106.
*Մարդաբար, մարդապէս, մարդ-
կաբար, մարդկաւորէն* 112, 113,
120, 196, 198, 308, 309,
312, 314.
Մարդութիւն, մարդութիւն 3,
7, 13, 21, 28, 54, 59, 74,
84, 85, 89, 94, 96, 100,
109, 113, 114, 122, 124,

127, 128, 136, 139, 152,
 153, 168, 173, 176, 180,
 181, 190, 191, 195, 196,
 198, 199, 204, 207, 213,
 216, 217, 228, 259, 273,
 285, 286, 304, 308, 311.
Մարմին 1—5, 7—12, 14—17,
 19—22, 26, 28—32, 34, 35,
 37, 40—42, 44, 45, 47—49,
 51—59, 61—65, 67—69,
 71—80, 82—94, 97, 99,
 100, 104—106, 108, 110—
 115, 117—122, 124—127,
 129, 131—138, 140, 142—
 145, 151—154, 156—159,
 161, 165—171, 173—197,
 199, 201—212, 214—218,
 220—223, 226—228, 230—
 233, 235, 238, 239, 241,
 244—248, 250, 252, 257,
 259—273, 275, 276, 278,
 279, 281—283, 285, 287,
 289, 290, 292, 296—302,
 304—307, 310—313, 316,
 323, 324, 330, 335—341.
Մարմնակից 28.
Մարմնական, մարմնաւոր 30,
 51, 57, 73, 85, 156, 157,
 193, 195, 242, 244, 258,
 263, 267, 285, 338.
Մարմնանալ 2, 8, 10, 13,
 17, 25, 30, 50, 52, 55—57,
 60, 64, 66, 68, 71—73, 75,
 76, 78, 81, 82, 86, 87,
 90, 91, 93—95, 99, 102,
 104, 107, 108, 110, 111,
 117, 120, 124, 125, 130—
 133, 136, 139, 140, 142,
 143, 145, 154, 155, 161,
 162, 171—174, 176, 178—
 187, 190, 196, 197, 202,

205, 207, 208, 211, 216—
 218, 226, 228, 230—233, 239,
 240, 244, 257—260, 263,
 266, 269, 273, 277, 280, 305,
 336—341.
Մարմնապէս, մարմնաբար, մար-
մնականաբար 10, 54, 156,
 165, 261, 264.
Մարմնաւորութիւն 2, 7, 9, 10,
 18, 20, 21, 28, 44, 45, 47,
 48, 52, 56, 57, 67, 68, 75,
 87, 103, 106, 110, 114, 117,
 124, 158, 173, 176, 180, 183,
 185, 187—191, 194, 206, 214,
 225, 230, 232, 236, 264—
 266, 268, 275, 337, 338,
 340.
Մարտիւրոս 2.
Մաքսաւոր 34.
Մեկնել 33, 162, 171, 274, 301.
Մեկնութիւն 18, 93, 117, 134,
 162, 281, 282.
Մեհեան 25, 175.
Մեղաւոր 31(ւ.), 39, 43, 50,
 151, 161, 169, 222, 229, 231,
 244, 271, 302.
Մեղկանալ 29, 248, 275.
Մեղկութիւն 24, 29, 79, 275,
 286.
Մեղք 2, 3, 11, 12, 23—25,
 28—31, 33, 58, 60, 71, 80,
 99, 101, 106, 112, 125, 126,
 130, 147, 167, 169, 174, 179,
 190, 193—195, 197, 198, 202,
 203, 216, 217, 222, 227, 229,
 231, 244—246, 267, 269, 272,
 275, 276, 281, 284, 290, 291,
 293, 299, 302, 308, 309, 313,
 327, 328, 339.
Մեռանել, մոտուցանել 2, 5, 8,
 11, 16, 17, 23, 27, 30, 31,

- 33, 34, 42, 45, 71, 103, 111, 117, 124, 129, 131, 134, 140—144, 170, 176, 199, 207—213, 222, 228, 230, 231, 234—236, 249, 250, 258, 269, 276, 280, 295, 296, 302, 306, 307, 318, 320, 326, 327, 329, 331, 332, 335.
- Մեռեալ* 5, 6, 8, 17, 25, 30, 32, 34, 47, 51, 72, 78, 101, 103, 111, 117, 126, 129—131, 139, 153, 154, 161, 165, 167, 171, 190, 207, 209, 211, 212, 230—238, 240, 242, 243, 256—258, 270, 271, 276, 278, 280, 293—295, 301, 306, 307, 310, 313, 315, 323, 335.
- Մեռելութիւն* 11, 232.
- Մեռսիա* 95.
- Մերկ* 33, 110, 124, 203, 213, 273, 296, 305.
- Մերկանալ, մերկացուցանել* 18, 34, 53, 84, 140, 229.
- Մէնածին, Մենածին, Մրածին* 14, 29, 32, 45, 55, 57, 58, 64, 68, 69, 75, 80, 81, 84, 88, 90, 94, 99, 107, 114—116, 120, 126—129, 135, 142, 155, 156, 166, 168, 170, 171, 179, 185, 188, 193, 197, 202, 215, 216, 222, 223, 230, 231, 255, 263, 271, 275, 297, 299, 300, 304, 307, 308, 311, 313, 336, 338.
- Մէնակարար, մէնակական* 153, 201.
- Մէնացեալ, միայնակեաց* 255, 279, 335.
- Մի. մու* 1, 2, 8, 9, 31, 34, 44, 61, 62, 65, 66, 68, 69, 72, 73, 77, 81, 87, 88, 91, 93, 96, 98, 99, 102, 105, 107, 108, 114, 116, 119—121, 126, 127, 129, 130, 132—134, 137, 145, 146, 151, 154—156, 158, 159, 164—167, 174, 186—181, 184, 186, 187, 191, 196, 199—203, 208, 211, 213, 215—218, 233, 247, 256, 260, 266, 269, 273, 280, 289, 293, 299, 300, 306, 308, 310, 311, 313, 314, 316, 336, 340, 341.
- Միաբանութիւն, միութիւն* 262, 263, 341.
- Միանալ, միացուցանել* 7, 10, 69, 73, 77, 96, 105, 116, 132, 143, 178, 262, 264, 273, 324.
- Միասարատ, միասարքատ, միասարքատուց, միասարքատաց* 318—321.
- Միաւորել, միաւորեցուցանել* 10, 54, 62, 63, 69, 96, 110, 137, 156, 165, 180, 187, 193, 198, 199, 201, 217, 230, 235, 263, 296, 299, 341.
- Միաւորութիւն* 9, 10, 51, 54, 62, 65, 69, 70, 73, 75, 77, 88, 93, 96, 101, 107, 109, 114—117, 124, 132, 156—158, 165, 172, 177—181, 187, 188, 197, 198, 200—203, 212, 218, 260, 261, 264, 289, 296, 306—308, 311, 341, 342.
- Միջնորդ* 78, 98, 126, 273, 292.

Միջնորդի 136, 159.
Միւսութիւն 73, 233, 341.
Մկրտել 6, 8, 9, 19, 23, 41, 54, 95, 96, 133, 153, 156, 197, 219, 231, 238, 240, 257, 260, 267, 283, 285, 298, 328.
Մկրտիչ 123, 220, 244, 288, 291, 292, 298, 328
Մկրտութիւն 6, 9, 13, 60, 81, 89, 133, 157, 160, 212, 256, 260, 264, 311, 339.
Մշտնջենակից, մշտնջենաւորակից 115, 120, 217, 272:
Մշտնջենաւոր, մշտնջենաւորական, մշտնջենաւորացէս 2, 28, 68, 191, 206, 269.
Մոզք 23, 30, 71, 84, 85, 87, 89, 93, 94, 106, 174, 219.
Մորթի 18, 40, 42, 43, 47, 90, 138, 163, 250—252, 257, 274, 300, 330.
Մղորութիւն 42, 112, 158.

Յ.

Յայտնի 4, 21, 24, 32, 38, 40, 48, 54, 59, 64, 74, 81, 139, 149, 159, 172, 182, 185, 189, 206, 207, 215, 223, 230, 236, 239, 242, 270, 289, 297, 304, 319, 336.
Յայտնութիւն 38, 59, 85, 115, 118, 121, 131, 157, 159, 206, 236, 251, 265, 293, 339.
Յաննի, յարուցանի 5, 8, 23, 25, 30, 32, 34, 47, 52, 57, 59, 79, 80, 99, 102, 103, 111, 112, 117, 124—126, 128, 129, 131, 134, 136, 139, 141, 143, 144, 149,

153, 154, 160, 161, 165 171, 190, 207—212, 220, 222, 225, 226, 230—238, 240, 242, 243, 245, 257, 259, 276, 278, 280, 291, 293, 294, 306, 307, 310, 317—321, 323, 335, 339.
Յատուկ, յատկական, յատկապէս 8, 10, 42, 55, 60, 63, 65, 66, 69—73, 77, 78, 80, 82, 88, 102—104, 107, 110, 111, 114, 115, 119—121, 129, 138, 158, 166, 167, 171, 172, 176, 178, 179—181, 196—198, 202—204, 206—208, 210—212, 214, 215, 217, 218, 220, 236, 237, 245, 284, 285, 288, 299, 300, 302, 337, 339—341.
Յատկութիւն 64—66, 69, 70, 124, 125, 169, 201, 203, 205, 214, 274, 339, 341.
Յարակից 66, 122, 129, 135, 151, 152, 169, 172, 201, 202, 217, 319, 322, 339—341.
Յարակցութիւն 110, 341.
Յարութիւն 4—6, 12, 19, 30, 47, 55, 76, 79, 84, 102, 103, 111, 124, 124, 127, 128, 130, 131, 138, 139, 150, 155, 172, 197, 209, 225, 230—232, 234, 236, 248, 250, 257, 258, 267, 275, 296, 301, 306, 307, 317, 318, 320, 323—325, 336.
Յաւտախաղաց, յաւտախաղացութիւն 7, 274, 275.
Յաւտեան, յաւտեանա, յաւտեանա յաւտեանից, ժյաւտեանէ ի յաւտեանա 1, 10, 18, 20, 24, 27, 30, 36, 41,

- 47, 51, 52, 56, 58—60, 64, 71, 75, 77, 78, 80—82, 111, 115, 117, 129—131, 150, 153, 156, 182—174, 184, 197, 201, 204—207, 209, 212, 217, 222, 223, 227, 231, 233, 235, 236, 238—244, 246—248, 256—258, 264, 268—270, 272, 274, 276, 277, 282, 285, 288, 292, 308, 313, 315, 316, 337, 339.
- Յաւրտենական** 14, 32, 37, 41, 50, 59, 70, 81, 82, 85, 87, 97, 101, 103, 104, 110, 117, 130, 138, 139, 159, 186, 205, 206, 209, 218, 223, 224, 228, 230, 232, 237, 238, 246, 252, 258, 259, 261, 282, 299, 300, 303, 305, 315, 316, 332, 338.
- Յեղափոխել** 31, 183, 274.
- Յեղումն, յեղութիւն** 54, 74, 114, 120, 155, 235, 238, 252.
- Յեղուլ, յեղանել** 17, 65, 108, 133, 161, 173, 185, 203, 270.
- Յեղյեղուկ** 190, 276.
- Յիշումն, յիշատակ, յիշատակարան** 5, 36, 39, 319.
- Յիւնեհեակ** 23.
- Յղանալ, յղենալ** 54, 56, 67(լ.), 74, 337.
- Յղութիւն** 56, 76, 337, 339(լ.).
- Յոքնախտակիր** 33.
- Ն.**
- Նախագահ** 146, 162,
- Նախահայր** 194.
- Նախահատել** 80, 73, 136.
- Նախահատութիւն** 28, 33.
- Նախանձաւոր** 35.
- Նախայաւիտենական, նախայաւիտեան** 60, 65, 180, 190, 203, 212, 224, 247.
- Նախընթաց** 123.
- Նախընտիր** 4.
- Նախլինելութիւն** 4.
- Նախծին, նախածին** 57, 58, 69, 78, 120, 162, 182, 206, 257, 297, 313, 338.
- Նահատակադիր** 147, 250.
- Նեռ** 7.
- Ներանձնանալ** 179, 280, 273.
- Ներանձն, ներանձաւոր, ներանձնական** 31, 62, 156, 216,
- Ներբնակել** 53, 60, 88, 339.
- Ներբնակութիւն** 158.
- Ներբողեան** 22.
- Ներգործել** 17, 38, 51, 60, 78, 110, 112, 116, 119, 155, 164, 166, 167, 194, 196, 198, 211, 212, 263, 285, 292, 295, 305.
- Ներգործութիւն** 22, 26, 54, 81, 82, 114, 158, 188, 190, 198, 212, 267, 341.
- Ներդրարար, նէրդրարար, ներդրապէս** 42, 44, 181, 184, 203, 315, 330, 332.
- Ներդիմութիւն, ներդիմել** 159, 178, 235, 261, 265.
- Նեմարդանալ, նեմարդել** 68, 78, 98, 99, 107, 120, 121, 134, 135, 143, 179, 190, 196, 197, 265, 273, 310.
- Նեմարդութիւն, նեմարդկութիւն** 21, 31, 53, 61, 63, 64, 78, 84, 108, 128, 151, 153—155, 190, 195—197, 202, 285, 271, 273, 275, 289, 306, 312.
- Նեմարմին** 156, 183, 186, 259, 262, 264, 298.

Ներմարմնական 237.
Ներմտութիւն 89.
Ներչրջական 264.
Ներքինի 240.
Նզով.—ք 55, 65, 94, 147, 148, 166(ծ.), 180, 183, 336.
Նզովաբանութիւն 35.
Նզովել, նզով առնել, նզով լի-
նել 2, 5, 8, 10, 20, 21, 25, 29, 35—37, 41, 42, 53, 60, 61, 76, 84, 92, 131, 133, 142, 144—149, 155, 156, 164—167, 176, 180, 181, 183—185, 189—191, 203, 211, 217, 247, 251, 252, 263, 264, 270, 275, 276, 281, 330, 331.
Նզովումի 32, 61, 65, 68, 73, 74, 77, 79, 88, 92, 100, 106, 109, 128, 145, 184, 197, 200.
Նմանագոյ 31, 197, 273, 274.
Նմանակիր 247.
Նմանաձև 228.
Նմանապատիւ 255.
Նմանապէս 31, 61, 63, 92, 104, 159, 184, 192, 196, 198, 207, 216, 259, 272, 273, 297, 300.
Նմանել 1, 27, 34, 35, 47, 62, 120, 150, 185, 194, 213, 233, 283, 290,
Նմանութիւն 3, 9, 11, 13, 29, 31, 80, 88, 92, 101, 105, 106, 125, 132, 148, 156, 176, 187, 189, 190, 192, 197, 199, 208, 214, 215, 260, 263, 264, 267, 272, 275, 281, 282, 299, 312.
Ննկրամիտ 31.
Նշան 3, 134, 209, 237, 300, 328.

Նոյնաբնակ 13.
Նոյնագոյ. նոյնագոյական 8, 10, 13, 14, 24, 31, 50, 57, 58, 145, 153, 156, 169, 188, 190, 197, 221, 222, 227, 228, 272—275, 281.
Նոյնախոհ 145.
Նորոգել, նորոգիչ 18, 153, 174, 163, 252, 253, 279, 281.
Նորոգութիւն 7, 191, 212.
Նուաստանալ, նուաստացուցա-
նել 18, 27, 61, 104, 147, 199, 214, 215, 229, 239, 272, 312, 327.
Նուաստութիւն 27, 44, 61, 64, 75, 76, 80, 84, 85, 89, 101, 115, 127—129, 135, 157, 201, 215, 227, 267, 272, 296, 312.

Շ.

Շաղախել 33.
Շարաբերել 73.
Շարագրութիւն, շարագրութիւն 19, 83, 122, 144, 163, 164, 166, 187, 188, 261, 280, 336.
Շարայարել 51, 53, 65, 75, 119, 120, 122, 152, 158, 160, 165, 167, 168, 170, 171, 180, 188, 200, 204, 217, 337.
Շարայարութիւն 53, 65, 66, 70, 74, 75, 77, 78, 82, 89, 94, 115, 116, 122, 147, 152, 154, 165, 170, 180, 200, 201, 339.
Շարառել 10, 56.
Շարընթանալ 201, 210.
Շաւշափել, շաւշափելի 24, 30, 73, 79, 81, 82, 91, 93, 128, 137, 139, 235, 258.
Շինակից 256.
Շնորհ 3, 32, 41, 57, 60, 70, 83, 85, 88, 110, 115, 125,

128, 133, 151, 157, 168,
220, 262, 238, 255, 267,
269, 270, 276, 279, 282, 295,
297, 298, 301, 302, 305,
308, 311, 331, 338, 339.

Շնորհել 3, 21, 22, 39, 60, 72,
86, 93, 85, 103, 118, 143,
212, 214, 215, 219, 237,
259, 280, 283, 293, 301,
312, 331, 332, 335, 336,
339.

Շրջանական 61.

Շրջել 10, 31, 60, 75, 172,
204, 250, 327, 339.

Ո.

Ոգեմարտ 163.

**Ողորմածութիւն, ողորմատորու-
թիւն** 18, 117.

Ոմն—ոմն 26, 88, 105, 186,
193, 201, 259, 341, 342.

Որդեգործել 270.

Որդեգրութիւն 68, 86, 88, 110,
208, 232, 310, 311.

Որդի (Աստուծոյ, Դաւթի) 2, 3,
6—10, 12—15, 17, 18, 20,
21, 23, 24, 29, 32, 39—41,
45, 48, 49, 53—56, 58,
60—62, 65, 67—69, 72,
73, 75—77, 82, 85, 88—
92, 94, 97—99, 101, 103,
106, 108—111, 113—123,
125—129, 132—135, 141,
151—153, 155—159, 164
166, 168—174, 177, 178—
180, 183, 187, 189—191,
193, 196, 199, 200, 203—
208, 210, 212, 213, 225,
216, 219—222, 224—227,
229, 231, 232, 237, 241,
243, 251, 255, 257, 258,

260, 261, 263—265, 267—
270, 273—275, 277, 279,
282—284, 289, 290, 292,
293, 296—298, 300, 303—
314, 325, 336—338.

Որդի Մարդոյ 3, 7, 9, 19, 32,
48—50, 59, 62, 72, 76, 92,
97, 103, 115—147, 125, 132,
133, 138, 139, 157, 159, 177,
184, 189, 191, 193, 197, 208,
221, 228, 246, 266, 269, 274,
279, 288—290, 293, 295,
296, 299, 338.

Որդի 13, 30, 86, 102, 118,
222, 239, 244—246, 252,
279, 281, 288, 289, 291, 311,
319.

Որդութիւն, որդիութիւն 62,
70, 78, 113, 116, 119, 122,
152, 153, 168, 170—172,
341.

Ործուան 30, 63, 79, 490,
236.

Որոշարար 75.

Որոշել, որոշող 87, 42, 49, 62,
65, 88, 96, 105, 178, 499,
209, 210, 249, 252, 261, 262,
800.

Ուղղափառ 1, 34—37, 42—
44, 67, 75, 96, 130, 144,
145, 148, 150, 169, 177,
184, 185, 248, 250, 251, 280,
284, 314, 315, 330, 333,
341.

Ուղղափառութիւն 1, 34, 37,
44, 185, 254, 256.

Ունակարար, ունակապէս 66,
72, 129, 202, 204, 217, 340.

Ունակական, ունական 74, 75,
77, 82, 110, 116, 124, 154,
172, 200, 331.

Ունակիկ 77, 168.
Ունակութիւն 31, 66, 339, 391.
Ուրանայ 36, 38, 41—43, 80, 96, 118, 129, 138, 143, 146—148, 168, 251, 287, 306, 307, 315, 329—331.
Ուրացող 35, 36, 40, 41, 43, 143, 148, 231, 303, 315, 330.
Ուրացութիւն 38, 40, 129, 203, 228.

Չ.

Չարա՛հառութիւն 25.
Չարութիւն 4, 7, 42, 146, 148, 160, 328, 330.
Չարչարել,-ի, 2, 4, 341.

Պ.

Պատարագ, պատարարել 25, 243.
Պատիւ 3, 39, 115, 168, 170, 199, 258, 290, 327.
Պատկեր 11, 15, 78, 94, 101, 106, 135, 149, 197, 198, 210, 247, 267, 313, 331.
Պատճառասէր 32.
Պատուիրան, պատուէր 42, 43, 224, 228, 249, 250, 259, 276, 303.
Պատուիրանագանցութիւն 71.
Պարսպմանց (գիրք) 63, 78, 92, 99, 166 (ծ.), 197, 198.
Պարտութիւն 67.
Պենտեկոստէ 23 (լ-).
Պիտառութիւն 52, 53, 60, 64, 67, 70, 72, 76, 79, 83, 87, 89, 91, 93, 96, 100, 104, 108, 115, 121, 127, 131, 136, 140, 151, 155, 162, 168, 170, 177, 183—186, 192, 253, 256.

Պսակ 1, 34, 79, 121, 147, 150, 163.

Պսակիկ, պսակաւոր 1, 63, 101, 114, 250, 287.

Ս.

Սարաւոյթ 46, 51, 78, 263.
Սարբատ, սարատ, սարբատի, սարատական 318—322.
Սանման 1, 36, 52, 67, 146, 148, 150, 151, 162, 163, 170, 180, 199—203, 221, 253, 267, 316, 340.
Սանմանիկ 70, 108, 163, 164, 169, 173, 181, 183, 200, 212, 237, 252, 256, 311, 320, 327.
Սաղմն, սաղմնառիկ, սաղմնազգէնուկ 173, 218, 236, 292.
Սաղմնանայ 54, 201.
Սաղմոս,-ք 49, 69.
Սաղմոսերգու, սարմոսերգակ 45, 72, 90, 151, 239, 318.
Սանդարամետական 3, 48, 104, 214, 223, 259, 263, 268.
Սատանայ 42, 49, 209, 242, 248, 288, 295.
Սատանայական 36, 50.
Սերմն 62, 77, 98, 100, 108, 114, 117, 119, 126, 135, 143, 144, 159, 168, 172, 190, 197, 202, 204, 245, 266, 274, 277, 278, 282, 283, 297, 324, 325.
Սկիզբն, սկիսքն 5, 10, 13, 21, 30, 39, 40, 52, 57, 62, 63, 73, 74, 93, 122, 134, 139, 152, 156, 170, 171, 173, 183, 185, 191, 201, 205, 206, 223, 224, 234, 237, 239, 240, 259, 264, 267,

- 272, 285, 298, 315, 318, 319, 328, 338, 341.
- Սովորութիւն** 4, 5, 26, 111, 341, 342.
- Սուրբք** 41, 50, 58, 84, 97—99, 147, 148, 166, 213, 230, 246, 251, 252, 259, 287, 291, 298, 301, 305, 309, 312, 315.
- Ստացական** 10.
- Ստեղծանել** 51, 54, 60, 69, 74, 77, 105, 114, 137, 141, 158, 180, 182, 192, 195, 201, 256, 261, 262.
- Ստեղծաւղ** 33, 45, 202.
- Ստեղծուած** 23, 24, 33, 194, 225.
- Ստեղծումն, ստեղծութիւն** 54, 201.
- Ստորագրել, ստորագրութիւն** 36, 42, 254, 283, 331.
- Ստորանկանել, ստորակել, ստորակացեալ** 30, 34, 78, 82, 111, 178, 277, 321.
- Ստորարկանել** 198.
- Ստորագալ, ստորեկեալ** 130, 306.
- Ստորերկրի, ստորերկրական** 268, 312.
- Ստորիջանել** 28, 57, 116, 260, 338.
- Ստորուղութիւն** 265.
- Ստորուստ** 28.
- Սրբել** 13, 24, 58, 193, 209, 219, 225, 244, 267, 300, 301, 304, 309, 341.
- Սրբութիւն** 13, 109, 119, 139, 210, 301.
- Սրովբէ** 263.
- Սքանչիւագործ** 19, 60, 189.
- Վ.**
- Վաղորդայնագրեցիկ** 239, 256.
- Վայրաբերել, վայրաբուսանել, վայրատալ** 198, 299, 304.
- Վայրանցանել, վայրիջանել, վայրագալ, վայրերթալ** 240, 295, 299, 311, 312.
- Վայրասանդարամետ** 175.
- Վայրիջութիւն, վայրանցութիւն, վայրեկութիւն** 9, 132, 177, 219.
- Վանապետ** 145.
- Վարդապետ** 34, 37, 39, 40, 55, 66, 67, 75, 81, 87, 90, 91, 110, 125, 130, 131, 144, 163, 164, 171, 172, 200, 210, 217, 222, 233, 247—249, 270, 278, 281, 289, 303, 315, 319, 330, 336, 339, 341.
- Վարդապետութիւն, վարդապետումն** 1, 6, 19, 22, 34—36, 40—42, 51, 52, 54, 67, 75, 87, 91, 96, 103, 104, 117, 118, 122, 130, 144—146, 149, 153, 160, 162, 165, 169, 176, 185, 193, 203, 224, 248, 251, 254, 255, 264, 280, 315, 330, 340.
- Վերաբերել, վերաբուսանել** 198, 238, 312.
- Վերածնութիւն** 225.
- Վերակացու** 294.
- Վերակացեալ, վերակալ, վերերթեալ** 23, 120, 154, 247, 256, 311, 312.
- Վերակենցաղել, վերակենցաղութիւն** 32, 199, 231, 307.
- Վերանալ** 3, 25, 30, 111, 131, 238, 376.
- Վերառուլ** 68, 200, 201, 263.
- Վերելակել, վերելակցել, վերե-**

լանել 11, 12, 51, 91, 174, 193, 240, 243, 280, 306, 307.

Վերակրթիւն, վերագալ 124, 259, 277, 283, 292.

Վերնթանալ, վերագնալ, վերանցանել 199, 213, 223, 240, 258, 270.

Վերուստ 17, 23, 28, 133, 159, 224, 270, 284, 289, 291, 300, 324, 326.

Վկայ 18, 25, 36, 48, 68, 72, 117, 147, 220, 221, 225, 237, 309, 331.

Վկայական 95.

Վկայել 7, 15, 23, 24, 48, 50, 56—58, 81, 91, 94, 95, 139, 145, 164, 174, 175, 204—207, 210—212, 216, 219, 221—224, 229, 232, 235, 243, 244, 250, 276, 297, 298, 304, 305, 318, 326, 337, 338.

Վկայութիւն, —ք 1, 2, 34, 35, 55, 145, 150, 162, 184, 185, 191, 204, 209, 266, 281, 287, 296, 305, 314, 336, 337.

Վրէժխնդրութիւն 37.

S.

Տաղաւարել 22, 53, 55, 57, 60, 63, 72, 84—87, 155, 222, 243, 263, 297, 336, 338.

Տաճար 338.

Տարագնացեալ 115.

Տարակացել 114.

Տարագրութիւն 261.

Տաւնական 12, 30, 105, 118, 134, 140, 141, 160, 161, 194, 195, 319.

Տեսակ 11, 15, 57, 91, 93, 98, 135, 299, 312, 338, 341.

Տեսքատէ 54, 74, 100, 122(լ.).

Տերութիւն, տէրութիւն 162, 172, 212, 213, 294, 299, 313.

Տերունեկան, տերունական, տէրունական 15, 195, 295, 318, 321.

Տէր (Աստուած) 6, 7, 12, 37, 38, 43, 45—48, 51, 52, 56, 57, 73, 86, 91, 97, 100, 119, 130, 147, 148, 150, 151, 174, 175, 214, 233, 240, 241, 243, 245, 263, 270, 281, 283, 284, 286, 288, 291—294, 299, 320, 321, 325, 326, 328—330, 337, 338.

Տէր (Յիսուս) 2—4, 6, 8—12, 16, 17, 23, 25, 26, 30, 31, 34—38, 40—43, 45—47, 49, 50, 52, 53, 55—59, 62, 70, 72, 73, 75—77, 80, 81, 83, 84, 87, 90, 93—95, 98, 101—112, 114—117, 119, 121—125, 127—130, 132—134, 136, 139—141, 143, 144, 146, 148—155, 157, 158, 160, 164, 166—168, 172—175, 177, 184—186, 188—193, 200, 202—206, 208—210, 213—214, 216—218, 222—227, 229, 232—236, 238—245, 248—252, 256—268, 270, 273, 275, 277, 278, 280—282, 285, 290—292, 294, 295, 297—301, 303, 305—309, 311—323, 329—332, 336, 338, 340, 341.

Տէր մեր—Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս 2, 23, 28, 34, 39,

***

- 42, 47, 68, 81, 92, 94, 98.
- Տէր մեր—Տէր բժե Աստուած—**
Աստուած իմ և Տէր Յիսուս
Քրիստոս 23, 34, 43, 44.
- Տկարանալ** 128, 171, 208, 250.
- Տկարութիւն** 3, 113, 128, 137,
 171, 250.
- Տնարկնութիւն, սնարկնու-**
թիւն 7, 10, 27, 61, 67,
 70, 80, 86, 88, 91, 96, 97,
 104, 107, 134, 151, 160,
 168, 170, 172, 174, 178,
 185, 186, 191—193, 217,
 218, 230—232, 239, 258,
 298, 299, 307, 312, 337,
 310, 342.
- Տնարկնարար, սնարկնարար,**
սնարկնակի 56—58, 75, 78,
 82, 102, 131, 172, 182—
 186, 205, 206—218, 221,
 223, 225, 227, 233, 235—
 239, 245—247, 279, 280,
 296, 304, 309, 310, 336—
 338.
- Տնարկնական** 56, 69, 306, 311,
 337, 341.
- Տնարկնել** 31, 97, 170.
- Տնտեսութիւն** 32, 33, 56, 162.
- Տոմար, տումս (լիտնի)** 1, 52, 203,
 316, 330.
- Փ.
- Փաղաուութիւն** 181.
- Փայտ (իւշի)** 8, 11, 71, 79,
 100, 102, 103, 104, 111,
 136—139, 229, 256, 257,
 278, 322, 341.
- Փառարանել** 34, 71, 86, 94,
 173, 174, 219.
- Փառարանութիւն** 70, 92, 98,
 166, 189, 203, 263.
- Փառակրել** 166.
- Փառատրել** 3, 9, 39, 44, 50,
 79, 86, 96, 129, 130, 159,
 167, 214, 215, 234, 252,
 256, 262, 263, 265, 266,
 296, 305, 342.
- Փառք** 3, 10, 17, 18, 27, 36,
 38, 39, 42, 46, 47, 50, 55,
 57, 59, 72, 75, 78, 98, 104,
 106, 108, 110—112, 114—
 116, 118, 119, 127—131,
 160, 168, 174—177, 198,
 199, 204, 206, 209, 210, 212,
 214—217, 222, 225, 235,
 238, 240, 244, 247, 258, 259,
 263—268, 271, 274, 287—
 290, 293, 295—297, 303,
 306, 308, 309, 312, 315,
 316, 336, 338, 339, 341.
- Փարթաւ, փարթամապէս** 18,
 30, 73, 278, 298, 308, 310.
- Փրիխտիայ** 256.
- Փոխարեւել** 125, 266.
- Փոխարնակել** 31, 273.
- Փոխարուսանել** 179.
- Փոխազործել, փոխել, փոխար-**
կել, փոփոխել 5, 24, 108,
 119, 120, 151, 154, 183, 187,
 223, 253, 266—268, 273,
 324.
- Փոխակացութիւն** 11.
- Փոխակացուցանել, փոխանա-**
ցուցանել 31, 198, 267, 313.
- Փոխանորդ** 6, 248.
- Փոխատուութիւն** 67.
- Փոխարկութիւն** 93.
- Փոխափրկանակ** 131.
- Փոխունակութիւն, փոխանա-**
կութիւն 64, 270.
- Փործել** 23, 24, 40, 80, 95,
 102, 137, 138, 162, 194, 201,

- 207, 219, 221, 250, 257, 280, 329, 330, 335.
- Փորձութիւն** 26, 38, 80, 83, 101, 113, 137, 202, 211, 228, 248.
- Փշել, փշումն** 2, 60, 139, 156, 237, 242, 258, 263, 267, 339.
- Փրկական** 34, 96, 129, 151, 153, 154, 162, 186, 251, 265, 268.
- Փրկանակ, փրկանաւոր** 12, 34, 111, 141, 175, 257, 271, 274, 293.
- Փրկանաւորել, փրկաւորել, փրկանաւորութիւն** 8, 33, 58, 126, 139, 142, 210, 230, 234, 237, 240, 242, 243, 280, 302, 306, 313, 335.
- Փրկանք** 8, 139.
- Փրկել, փրկանել, փրկեցուցանել** 45, 46, 51, 118, 123, 126, 131, 144, 156, 211, 237, 240, 267, 312, 337.
- Փրկիչ, փրկանիչ** 4, 7, 8, 10, 30, 34, 55, 59, 63, 66, 68, 71, 75, 77, 87, 88, 90, 96, 98, 103, 118, 131, 134, 141, 143, 156, 157, 168, 173, 175, 177, 179, 191, 195, 197, 205, 206, 212, 232, 234, 243, 259, 264—266, 268, 271, 273, 279, 280, 283, 286, 304, 315, 336, 339, 340.
- Փրկութիւն** 1, 11, 18, 29, 33, 41, 45, 49, 57, 58, 61, 64, 67, 80—82, 84, 86, 91, 92, 95, 101, 111, 113, 117, 120—122, 125, 131, 143, 146, 170, 176, 181, 185, 186, 189, 202, 206, 213, 217, 218, 236, 238, 250, 257, 258, 266, 267, 269, 275, 281, 291, 293, 302, 305, 306, 338, 340.
- Ք.**
- Քակել, քակտել** 35, 36, 80, 96, 101, 114, 137, 146, 168, 193, 220, 230, 233, 243, 265, 266, 293, 323.
- Քակաումն, քակելութիւն** 11, 129, 144.
- Քաննայ** 25, 148, 222, 257, 280, 287, 309, 335.
- Քաննայազորձ, քաննայազորձել** 67, 209, 240.
- Քաննայական** 35, 93, 114, 170, 299, 307.
- Քաննայարան** 219, 287, 288.
- Քաննայապետ** 29, 42, 65, 80, 100, 101, 114, 148, 151, 167, 171, 175, 203, 226, 278, 243, 244, 257, 275, 290, 295, 309, 320.
- Քաննայապետութիւն** 85.
- Քաննայութիւն** 77, 113, 244, 246, 309.
- Քաղաքաւորութիւն, քաղաքաւորել, քաղաքաւորութիւն** 31, 113, 248, 254, 266.
- Քառակ** 122, 127, 151, 176.
- Քառորդութիւն** 15, 158, 188, 189.
- Քատակութիւն, քատակել, քատակիչ** 11, 213, 277.
- Քարկոծել, քարարկել** 5, 23, 25, 47, 119, 224, 225, 250, 280, 335.
- Քարոզ** 209, 237, 238.
- Քարոզիկ** 33—36, 42, 45, 48, 50, 51, 55, 57, 59, 60, 66,

- 67, 72, 74—76, 85, 86, 90,
100, 102, 110, 116, 119,
123, 130, 131, 188, 146,
150, 153—155, 159, 207—
212, 214, 215, 230, 232,
237, 278, 291, 294, 295,
297, 300, 302, 306, 307,
310, 332, 336—341.
- Գարողութիւն, քարոզումն** 143,
181, 200, 227, 255, 259.
- Գաւարան** 78, 207, 242.
- Գաւել** 182.
- Գաւութիւն** 11, 147.
- Քերուքին, քերովք** 12, 204,
205, 229, 242, 257, 280,
335.
- Քստմնեկ, քստմնելի** 34, 103,
200, 201, 283.
- Քրիստիանոս, քրիստոնեայ, Քր-
րիստոսի** 13, 15, 23, 36, 37,
39, 76, 77, 185, 189, 253,
254, 281, 332, 333.
- Քրիստոնէութիւն** 13.
- Քրիստոսածին** 109.
- Քրիստոսասէր** 43.

Die armenische Kirche in ihren Beziehungen zu den syrischen Kirchen bis zum Ende des 13. Jahrhunderts. Nach den armenischen und syrischen Quellen bearbeitet von Lic. Dr. **Erwand Ter-Minassiantz**. 8°. XII, 212 S. 1904. Preis: 7 M. 50 Pf.

Die Besprechung in der Theol. Lit. Zeitg. 1906 Nr. 2 (von G. Krüger) beginnt mit dem Satze: „Diese Arbeit dürfte der lehrreichste Beitrag zur armenischen Kirchengeschichte sein, den wir seit langem erhalten haben.“

„— — Die vorliegende Darstellung rührt von einem jener tüchtigen jungen armenischen Gelehrten her, die in Deutschland studiert haben, und die nun die Hoffnung des unglücklichen Volkes sind. Ausgerüstet mit einer genauen Kenntnis der einheimischen Quellen, dazu im Besitze einer guten Kenntnis der syrischen Sprache, zugleich methodisch ausreichend geschult, ist T.-M. besonders zu einer solchen Darstellung befähigt gewesen. — —“

Literar. Zentralblatt. 1906 Nr. 14.

Die Paulikianer im byzantinischen Kaiserreiche und verwandte ketzerische Erscheinungen in Armenien von Dr. **Karapet Ter-Mkrttschian**. 8°. XII, 163 S. 1893. Preis: 5 M.

„— — Der Verfasser zeigt sich als ein wissenschaftlich veranlagter Mann von gereiftem, besonnenem Urteil, kritischem Sinne und, was wir nicht zum mindesten betonen möchten, aufrichtig religiöser Geistesrichtung.“

Literar. Rundschau. 1894 Nr. 6.

Des heiligen Irenäus Schrift zum Erweise der apostolischen Verkündigung *εἰς ἐπίδειξιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος*. In armenischer Version entdeckt, herausgegeben und ins Deutsche übersetzt von Lic. Dr. **Karapet Ter-Mekerttschian** und Lic. Dr. **Erwand Ter-Minassiantz** mit einem Nachwort und Anmerkungen von **Adolf Harnack**. 8°. VIII, 137 S. 1907. Preis: 6 M.

Aus der Besprechung in der Deutschen Literaturzeitung 1907 Nr. 33:

„— — und die Theologie darf den armenischen Herausgebern mit dem Glückwunsche zum Funde ebenso den Dank für ihre aufmerksame und nicht selten schwere Übersetzerarbeit aufrichtig aussprechen.“

Soeben erschien:

Kleine Ausgabe. Deutsche Übersetzung (allein) in zweiter verbesserter Auflage mit dem Nachwort und den Anmerkungen von **Adolf Harnack**. 8°. 66 S. 1908.

Preis: 1 M. 40 Pf.; gebunden 2 M.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

3 2044 014 034 961

The borrower must return this item on or before the last date stamped below. If another user places a recall for this item, the borrower will be notified of the need for an earlier return.

Non-receipt of overdue notices does not exempt the borrower from overdue fines.

**Harvard College Widener Library
Cambridge, MA 02138 617-495-2413**

WIDENER
WIDENER
NOV 20 2005
BOOK DUE
CELLED

CANV

h care.
g to preserve
at Harvard.

